

অসমীয়া সাহিত্যত দৃষ্টিপাত

শ্ৰীহেমন্তকুমাৰ শৰ্মা, এম. এ.

অধ্যাপক, কটন কলেজ,

গুৱাহাটী

১৯৭২

নিউ বুক ষ্টল

গুৱাহাটী : অসম

ASAMIYA SAHITYAT DRISTIPAT : A glimpse into Assamese Literature containing critical studies of its various aspects, from the beginning to the Modern Age, by Prof. Hemanta Kumar Sarma, M. A., Cotton College, Gauhati, and published by Sri Ratneswar Datta, New Book Stall, Gauhati, Assam. 1st ed. 1961, 2nd ed. 1964, 3rd ed. 1972.

প্রকাশক :

শ্রীৰত্নেশ্বৰ দত্ত

নিউ বুক ষ্টল

গুৱাহাটী, অসম

প্ৰথম ডাঙৰণ : আগষ্ট, ১৯৬১

পৰিবৰ্ত্তিত আৰু পৰিবৰ্ত্তিত

তৃতীয় ডাঙৰণ : নবেম্বৰ, ১৯৭২

বেচ ২০০০ টকা

ক্ৰয়ক :

অক্ষয়ী প্ৰেছ

৯১/১বি, বৈঠকখানা ৰোড

কলিকতা-৯

ঃ উৰ্ণা :

যেয়ে মোক এই ধুনীয়া ধৰণীৰ
মুখ দেখুৱাইছিল,
যেয়ে মোক ল'ৰালিঙেই কিতাপ
পঢ়িবলৈ উদগনি দিছিল,
সেই

পবন আৰাধ্য পিতৃদেৱতা

ধনেশ্বৰ শৰ্মা

আৰু

পবন আৰাধ্য মাতৃদেৱী

অন্নপূৰ্ণা দেৱীৰ

পূণ্য স্মৃতিত

ভক্তিৰ অঞ্জলি ।

নিবেদন

প্ৰথম ভাৱণ

অসমীয়া ভাষাত এতিয়ালৈকে প্ৰকাশ পোৱা প্ৰবন্ধৰ সংখ্যা তেনেই ডাঙৰ আৰু প্ৰবন্ধ-পুথিৰ সংখ্যাও আঙুলিৰ মূৰত লেখিব পাৰি বুলি বহুতে আক্ষেপ কৰা শুনা যায়। সঁচাকৈয়ে এই আক্ষেপ অৰ্থহীন নহয়। কিয়নো, অসমীয়া ভাষাত এতিয়ালৈকে বিখিনি সাহিত্য-সম্ভাৰ ওলাইছে, সেই অল্পপাতে তাৰ সমালোচনা ওলোৱা নাই। এতিয়ালৈকে অসমীয়া ভাষাত দুই চাৰিটি যোগ্য সমালোচনা আৰু সেই বিষয়ৰ দুই চাৰিখন উপযুক্ত গ্ৰন্থ ওলালেও শেয়ে যথেষ্ট হোৱা নাই—তাৰ অভাৱ তেনেই আছে। সাহিত্যৰ মান নিৰ্ধাৰণৰ দণ্ড হ'ল উপযুক্ত সমালোচনা। সমালোচনা বগুৱা ঘোঁৰাৰ লেকাম বন্ধন। লেকাম ঠিক থাকিলে যেনেকৈ ঘোঁৰা ঠিক মতে চলে, তেনেকৈ প্ৰকৃত সমালোচনায়ে সাহিত্যক শ্ৰৱণ পথেৰে ঠিক মতে চলাই নিয়ে। সেইহে সকলো উন্নতিকামী সাহিত্যই সমালোচনা-সাহিত্যক অংগ হ'ব জনায়। অসমীয়া সাহিত্যত এনে এটা অভাৱৰ কথা অল্পভৱ কৰিছেই এই পুথিখনি বচা হৈছে। অৱশ্যে উদ্দেশ্য কিমান দূৰ সফল হৈছে সেইটোৰ বিচাৰ সন্ধান পাঠকেহে কৰিব।

পুথিখনত অসমীয়া সাহিত্যৰ বিভিন্ন যুগৰ দুই এটি বিষয় আৰু দুই এজন লেখকৰ গ্ৰন্থ লৈ আলোচনা কৰা কেইটিমান প্ৰবন্ধ সন্নিবেশ কৰা হৈছে। প্ৰবন্ধ কেইটি বিষয়-বস্তুৰ সৃষ্টি-কাল অনুসৰিয়েই যিমানদূৰ সম্ভৱ সম্ভাৱলৈ বন্ধ কৰা হৈছে। যদিও অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী প্ৰণেতা সকলে অসমীয়া সাহিত্যক আদি যুগ, প্ৰাক্‌শংকৰী যুগ, আহোম যুগ, আধুনিক যুগ আদিক কেইবাটাও স্তৰত ভাগ কৰিছে, তথাপি বিষয়বস্তু আৰু বচনাবীতিৰ আনুগ পৰিৱৰ্তনলৈ চাই অসমীয়া সাহিত্যক প্ৰধানকৈ দুটা যুগত ভগাব পাৰি: প্ৰাচীন যুগ আৰু আধুনিক যুগ। আৰু এই কথাটো উপলব্ধি কৰিহে পুথিখনিৰ প্ৰথম খণ্ডত অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰাচীন যুগ আৰু দ্বিতীয় খণ্ডত আধুনিক যুগৰ বিষয়বস্তু লৈ লেখা প্ৰবন্ধ কেইটাক ঠাই দিয়া হৈছে। অসমীয়া সাহিত্য ইমান বিশাল যে কেইটিমান প্ৰবন্ধত তাক সামৰি লোৱা সম্ভৱ নহয়; তথাপি পুথিখনত সন্নিৱিষ্ট প্ৰবন্ধ কেইটিৰ যোগেদি নন্দুৱৈয়ে বাতে অসমীয়া সাহিত্যৰ দুই এটি লাগতিয়াল কথা জানিব পাবে আৰু বিশেষকৈ ভুল-কলেজীয়া ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকল কি কি উপকৃত হ'ব পাবে, সেই উদ্দেশ্য আগত ৰাখিহে প্ৰবন্ধ কেইটা সংকলন কৰা হৈছে। ইয়াৰ কেইটিমান প্ৰবন্ধ বঢ়োতে ভুল কিতাপৰ

উপবিণ্ড আন যি সকল লিখকৰ প্ৰবন্ধ আৰু সমালোচনা-গ্ৰন্থৰ মত আৰু সহায় লোৱা হৈছে, তেখেতসকলক মোৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জনাইছো আৰু সেই গ্ৰন্থকৰ্তাসকলৰ ঋণ স্বীকাৰ কৰি এই পুথিত গ্ৰন্থসমূহৰ নাম উল্লেখ কৰিছো।

পুথিখনিত সন্নিবিষ্ট প্ৰবন্ধ কেইটি ১৯৫৪ চনৰপৰা এতিয়ালৈকে এই কালছোৱাৰ ভিতৰত ৰচিত। ইয়াৰ সবহভাগ প্ৰবন্ধ 'অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা,' 'ৰামধেনু,' 'স্নাতকোত্তৰ মহলাৰ আলোচনী,' আৰু বিজ্ঞাপীঠ আলোচনী,' 'দীপক,' 'পূৰ্বকাণ,' 'পঞ্চতন্ত্ৰ' আদি আলোচনীত বিভিন্ন সময়ত ওলাই গৈছে। এতিয়া সেই আটাইবোৰ এবাৰ হাত ফুৰাই কেইটিমান নতুন প্ৰবন্ধৰে সৈতে একেলগে ধুপাই প্ৰকাশ কৰা হ'ল। এই ছেগতে উক্ত আলোচনীবোৰৰ সম্পাদকক মোৰ হিয়া ভৰা শলাগ বাচিছো।

পুথিখনি ছপোৱাৰ ক্ষেত্ৰত মোক নানা দিহা-পৰামৰ্শ আৰু উৎসাহ দি কৃতজ্ঞতাৰ ভাগী হৈছে মোৰ অগ্ৰজপ্ৰতিম অধ্যাপক শ্ৰীশিখৰ শৰ্মা এম. এ., ব্যাকৰণ-শাস্ত্ৰীদেৱ, অসম সাহিত্য সভাৰ ভূতপূৰ্ব সভাপতি আৰু প্ৰবীণ সাহিত্যিক প্ৰফেচৰ অধ্যাপক শ্ৰীঅতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকা এম. এ., বি. এল., বি. টি-দেৱ আৰু অন্তৰংগ বন্ধু অধ্যাপক শ্ৰীকমলেশ্বৰ শৰ্মা এম. এ., ডাঙৰীয়া। অধ্যাপক শ্ৰীহাজৰিকাদেৱে মৰমতে নিজৰ বহুমূলীয়া সময় খৰচ কৰিও আগকথাখিনি লিখি দিছে। প্ৰফেচৰ অধ্যাপক শ্ৰীউপেন্দ্ৰচন্দ্ৰ লেখক এম. এ., বি. এল.-দেৱ আৰু ডঃ সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা এম. এ., ডি. ফিল.-দেৱে নিজৰ বহুমূলীয়া সময় খৰচ কৰি এই পুথিখন হাতেলিখা অৱস্থাতে চাই দিছে আৰু লগতে একোটি সূচিস্থিত অভিযন্তা দি লেখকক পৰম উৎসাহিত আৰু কৃতজ্ঞ কৰিছে। তেখেতসকলৰ আগকথা আৰু অভিযন্তা কেইটি যথাস্থানত প্ৰকাশ কৰি আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জনোৱাৰ বাহিৰে আকনো কি বুলি শলাগ লওঁ ভাবি পোৱা নাই।

পুথিখন উলিওৱাৰ কাৰণে সত্ততে উৎসাহ দি গ্ৰেছ কপিটো কৰি দিছে শ্ৰীমতী ইন্দিৰা দেৱী, শ্ৰীমান মনোজকুমাৰ শৰ্মা আৰু শ্ৰীমান পৰিৱৰ্ত্তকুমাৰ শৰ্মাই। 'নিউ বুক ষ্টল'ৰ স্বত্বাধিকাৰী শ্ৰীবল্লেশ্বৰ দত্ত ডাঙৰীয়াৰো কিতাপখন চপাবলৈ গাত লৈ মোক উৎসাহিত কৰিছে। গতিকে এই ছেগতে আটাই কেইজনলৈ মোৰ আন্তৰিক শলাগ জনাইছো।

অৱশেষত বিসকলৰ উদ্দেশ্যে এই পুথিখনি আগ বঢ়োৱা হ'ল, সিনকলৰপৰা পুথিখনিৰে সমাদৰ পালে প্ৰম সাৰ্থক হোৱা বুলি ভাবিম।

১৫ আগষ্ট, ১৯৬১

শ্ৰীহেমন্তকুমাৰ শৰ্মা

দক্ষিণ শব্দীয়া, ভৰাখাটী

দ্বিতীয় তাড়বণ

সদ্বনয় পাঠকবৃন্দবৰণ। সমাদৰ পোৱাত 'অসমীয়া সাহিত্যত দৃষ্টিপাত'ৰ প্ৰথম তাড়বণৰ পুথি কেইবামাহ আগতেই শেষ হৈ যায়। এই তাড়বণত আৱন্তক বৃদ্ধি আগব কেইটামান প্ৰবন্ধ বাদ দি বাকী কেইটা ঠায়ে ঠায়ে পৰিৱৰ্ত্তন আৰু পৰিৱৰ্ধন কৰা হৈছে। ইয়াৰ লগতে কেইবাটিও নতুন প্ৰবন্ধ যোগ দিয়া হ'ল। আশা কৰোঁ আগৰ দৰেই এই তাড়বণেও পাঠকৰ মৰমবৰণৰা বঞ্চিত নহ'ব।

পুথিখনৰ প্ৰেছ-কপি কৰি দিয়া কামত সহায় কৰিছে শ্ৰেহাঙ্গদ ছায়ে অমৰেন্দ্ৰ শৰ্মা, সুবেন কলিতা, নাৰায়ণ দাস, সুবেশ আৰ্য, কুণেশ ডেকা আৰু যোগানন্দ শৰ্মাই। 'নিউ বুক ষ্টল'ৰ পৰিচালক শ্ৰীবৰেন্দ্ৰব দত্ত আৰু শ্ৰীউমেশচন্দ্ৰ কৃষ্ণাৰ উৎসাহে এই কাম সম্পন্ন কৰাত সহায় কৰিছে। অৱশ্যে প্ৰেছৰ কৰ্ত্তৃপক্ষয়ো কম দিনৰ ভিতৰতে যত্ন কৰি পুথিখনি উলিয়াই দিছে। সেইহে আটাইকে আন্তৰিক ধন্যবাদ জনালোঁ।

১৫ আগষ্ট, ১৯৬১

শ্ৰীহেমন্তকুমাৰ শৰ্মা।

বিচাৰাবী, গুৱাহাটী

তৃতীয় তাড়বণ

আগৰ দৰেই সদ্বনয় পাঠকবৰ্গৰ সমাদৰ লাভ কৰাত পুথিখনিৰ দ্বিতীয় তাড়বণ আৰ্জি ছবছৰমান আগতেই শেষ হৈ যায়। এই তাড়বণত পুথিখনি যথেষ্ট পৰিৱৰ্ত্তিত ৰূপত উলিওৱাব ইচ্ছা আছিল যদিও নানা আৱকালৰ মাজত সি হৈ উঠিল; কেৱল দুটা নতুন অধ্যায়হে সংযোগ কৰিব পৰা গ'ল। পুথিখনে বি, এ, য়লৈকে পাঠ্যৰূপে স্বীকৃতি পোৱাত আনন্দ পাইছোঁ—উৎসাহিত হৈছোঁ আৰু তাৰ বাবে গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয় কৰ্ত্তৃপক্ষক আন্তৰিক শলাগ জনালোঁ।

১১ নবেম্বৰ, ১৯৭২

'অৱপূৰ্ণা কুটীৰ'

পাণ্ডিত নগৰ, গুৱাহাটী

শ্ৰীহেমন্তকুমাৰ শৰ্মা।

আগকথা

সাহিত্য সমালোচনাৰ স্থান অপৰিহাৰ আৰু পথপ্ৰদৰ্শকৰ সমপৰ্যায়ৰ। বিট-মিটীয়া এন্ধাৰ খেঁটালী এটাৰ ভিতৰত ক'ত কি আছে যেনেকৈ এগছ বস্ত্ৰৰ পোহৰে দেখুৱাই দিয়ে, সেইদৰে সমালোচকে সাহিত্যৰ উৰালটোৰ ভিতৰত ক'ত কি আছে দেখুৱাই দিয়ে আৰু তাত থকা বস্ত্ৰৰ প্ৰকৃত ৰূপটো বস্ত্ৰ-বস্ত্ৰৰ দৰে ফুটুটীয়াকৈ দেখুৱাবলৈ যত্ন কৰে। ইয়াৰ ফলত নেমেৰা বস্ত্ৰও দেখা পোৱা যায়, এথা বস্ত্ৰৰো ৰূপ সলনি হয় আৰু বুজিব নোৱাৰা বস্ত্ৰও বুজিবলৈ সহজ হয়। সেয়েহে পুথিৰাৰ যি কোনো ভাষাৰ উন্নত সাহিত্যত সমালোচনা বিভাগটো বিশেষভাৱে সমৃদ্ধ হয় আৰু বহুক্ষেত্ৰত কেবেলাতকৈ গুটি দীঘল হোৱাৰ নিচিনাকৈ মূল গ্ৰন্থ এখনতকৈ সেই গ্ৰন্থক উপলব্ধি কৰা যুক্ত কৰা সমালোচনামূলক গ্ৰন্থ-প্ৰবন্ধৰ সংখ্যা সবহ হয়। ৱিলিয়াম ছেক্সপীয়াৰে ১৫ কেইখন নাট লিখি গ'ল, সেই নাটৰ সম্পৰ্কত লিখা আলোচনামূলক গ্ৰন্থৰ সংখ্যা তাতকৈ বহুগুণে বেছি। এখন খ্ৰীষ্টগৱত-গীতাৰ কিমানবোৰ ভাষ্য আৰু টীকা-টীপ্পনীযুক্ত সংস্কৰণ ওলাইছে আৰু সেইবোৰ গীতা-তত্ত্ব বুজাত কেনেদৰে সহায়ক হৈছে সেই কথা সকলোৱে জানে। আনকি আমাৰ চুবুৰীয়া বঙলা সাহিত্যতো বংকিম, শৰৎচন্দ্ৰ, ববীন্দ্ৰনাথ, জীৱনানন্দ আদিৰ বচনাৰ বিষয়ে কিমানবোৰ গ্ৰন্থ প্ৰবন্ধ ওলাইছে তাৰ লেখ নাই।

এইখিনিতে ক'ব লাগিব যে সমালোচকৰ দায়িত্ব বৰ গধুৰ। তেওঁলোকে মাজুহ মাৰিব পাৰে, জীয়াবও পাৰে। সমালোচকৰ তীব্ৰ শক্তিশেলত আহত হৈ অলপ খড়ুৱা গ্ৰন্থকাৰ খৰাশাৱী হোৱা দৃষ্টান্তও নোহোৱা নহয়। সমালোচকে ইচ্ছা কৰিলে নিজৰ পাণ্ডিত্য-চতুৰাঙ্গিৰে কৌশল খটাই ক'ব লগীয়া কথা নকৈ আৰু নকব লগীয়া কথা কৈ বগা বস্ত্ৰকো ক'লাকৈ দেখুৱাব পাৰে আৰু ক'লা বস্ত্ৰকো বগা কৰি উপস্থাপিত কৰিব পাৰে। এনে কৰাটো অসম্ভৱ ব'হুনিয় নহয়। বহু সময়ত সমসাময়িক লিখকৰ সম্পৰ্কত সমালোচক নিৰপেক্ষ হোৱাটো টান হয়। সেই কাৰণে তেওঁলোকে হাতত সমালোচনাৰ কাপ তুলি তওঁতে শব্দ-মিত্ৰৰ ভেণাভেণ পাহৰিব লাগে আৰু সকলো কথা জুখিমাখি চাইহে ব্যৱহাৰ কৰিব লাগে। খপিয়াই খপিয়াই হাতে ঢুকি পোৱাতে থকা ছুই চাৰিখন পুথি পঢ়ি সমালোচকৰ জুখিতাত অৱতীৰ্ণ হৈ হাতত বাম টাঙোন বা ময়ূৰ বিচনী তুলি লোৱা ছুই এজন সমালোচক আছে। এওঁলোকৰ বিচাৰ-বুদ্ধি আৰু মতামত প্ৰশংসনীয় হ'ব নোৱাৰে।

এইটো স্বীকার কবিলে আপিল দিহিনালৈকে আমাৰ অসমীয়া সাহিত্যৰ সমালোচনা বিভাগটো বৰ ছুৰীয়া হৈ আছিল। স্বৰ্ণৰ বিষয় বসবাজ লক্ষীনাথ বেজবৰুৱা ডাঙৰীয়াই আমাৰ পংকৰী সাহিত্যৰ যথিহুটত এগছি অক্ষয় প্ৰাণীপ জলাই দি গ'ল। এতিয়া সেই বস্তুত নানাৰূপে ভেল-শালিতা দি দুহুহুৰীকৈ জলাই ৰাখিছে। ভাষাবিহু জঃ ৰাণীকান্ত কাকতি ডাঙৰীয়াই অসমীয়া পুৰণি আৰু নতুন সাহিত্যৰ বৈজ্ঞানিক দৃষ্টিভংগীৰে সমালোচনা আৰু সৌন্দৰ্য বিশ্লেষণ কৰি অসমীয়া সাহিত্যৰ সমালোচনা বিভাগটোৰ ছৰাৰ মুকলি কৰি থৈ গ'ল আৰু তাক বহু পৰিমাণে স্তম্ভ আৰু সৰল কৰি তুলিলে। ভট্টৰ কাকতিদেৱে পাতপাতকৈ বুজাই দিয়াৰ আগলৈকে আমি উপলব্ধি কৰিব পৰা নাছিলো যে 'হুমৰ হৰণ,' 'কাণখোৱা,' 'ভীম-চৰিত' আদি লোকবক্তক পুৰণি পুথিবোৰ কেৱল আমাৰ বাপতি সাহোনেই নহয় সেইবোৰ হৈছে খোঁৱাচাঙত আলাদুৱে চাটি ধৰা সোণৰ চেৰুবা। সেইদৰে ভেজপুৰত অসম ছাত্ৰ-সন্মিলনৰ সভাপতিৰ আসনৰপৰা আচাৰ্য প্ৰফুল্লচন্দ্ৰ ৰায়ে বোষণা নকথালৈকে আমাৰ মনত ধাৰণা হোৱা নাছিল যে ভট্টদেৱৰ 'কথা-গীতা' পুথিখৰি বি কোনো ভাষাৰ পুৰণি সাহিত্যৰ লগত আগশাৰীত কেব মাৰিব পৰা অসমীয়া গুণ্য সাহিত্যৰ অমূল্য সম্পদ। কৃতী সমালোচকসকলে সৌন্দৰ্য বিশ্লেষণ কৰি গুণাগুণ ফিহৰাই দেখুৱাতহে সৰ্বসাধাৰণ পঢ়ুৱৈৰ পক্ষে 'কেতেকী,' 'বহিকতব,' 'কন্নকলি,' 'ভূমি,' 'বীণবাসী' আদি পুথিৰ গভীৰ তথ্য সম্যকভাৱে ফহৰংগম কৰিবলৈ উজু হৈছে। এই নিচিনা সমালোচনা আৰু সৌন্দৰ্য বিশ্লেষণমূলক প্ৰবন্ধ আমাক লাগে, আৰু বহুত লাগে। স্বৰ্ণৰ কথা বৰ্তমানে আশাভৰূপভাৱে নহলেও আমাৰ সাহিত্যত নৱীন-প্ৰবীণ জনমিয়ক সাহিত্য-সেৱীয়ে এই বিষয়ত নিষ্ঠাৰে আগ বাঢ়িছে। আমাৰ শিক্ষা-মন্দিৰত মাতৃভাষাই উচ্চস্থানত প্ৰতিষ্ঠিত হোৱাৰ লগে লগে এইসকলৰ দানে স্বীকৃত লাভ কৰিছে আৰু শিক্ষা-মন্দিৰত অসমীয়া সাহিত্যৰ পঠন-পাঠনত সহায়ক হৈছে।

আমি ওপৰত নাম লোৱা নিষ্ঠাৱান সাহিত্য-সেৱকসকলৰ ভিতৰত অধ্যাপক ক্ৰীষ্টমন্তকুমাৰ শৰ্মাও অন্ততম। শ্ৰীশৰ্মাই ছাত্ৰ-অৱস্থাপৰাই এই বিষয়ত মনোযোগ দি আহিছে আৰু বৰ্তমানে তেওঁ কটন কলেজৰ অসমীয়া বিভাগৰ শিক্ষকতাৰ ভাৰ লৈ এই বিষয়ে আশাভৰূপভাৱে মনোনিবেশ কৰিছে। শিক্ষক হিচাপে মাতৃভাষা আৰু সাহিত্য অধ্যয়নকাৰী ছাত্ৰসকলৰ অভাৱ-অভিযোগৰ লগত শ্ৰীশৰ্মাৰ পোনপটীয়া সৰ্ব্ব আছে আৰু তালৈকৈ লক্ষ্য ৰাখি তেওঁ অসমীয়া

সাহিত্যত এই দৃষ্টিপাত কৰিছে। দৃষ্টিপাতৰ বিষয়বোৰ যে লাগতিয়াল আৰু অসমীয়া সাহিত্যৰ জুড়ি লব খোজা ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকলৰ পক্ষে উপকাৰত অহা বিধৰ হৈছে সেই কথা পুথিখনৰ সূচীপাত আৰু ভিতৰ চ'ৰাত ওপৰে ওপৰে চহু কৰালেই বুজিব পাৰি। এই দৃষ্টিপাতৰ সকলো অংশ সৰ্বাংগ-সুন্দৰ আৰু সম্পূৰ্ণ হোৱাটো সম্ভৱ নহয়; কিয়নো এটা বস্তুতে বিভিন্ন কোণৰপৰা দৃষ্টিপাত নকৰিলে একে সময়তে তাৰ সম্পূৰ্ণ ছবি চকুত ধৰা নপৰিবও পাৰে। ইয়াৰ লগত বয়স, অভিজ্ঞতা, নিৰপেক্ষতা আৰু বহুল অধ্যয়নৰ কথাও সাঙোৰ খাই আছে। এইবোৰ সকলোৰে সমন্বয় ঘটিলেহে সুসমালোচনাৰ সুৱৰ্দ্ধি ফল আশা কৰিব পৰা যায়। সেয়ে হলেও শ্ৰীশৰ্মাৰ এই দৃষ্টিপাত যে আমাৰ সাহিত্য ভঁৰালৰ এখনি লাগতিয়াল আৰু আশাপ্ৰদ গ্ৰন্থ হৈছে, সেই বিষয়ে সন্দেহ নাই। বিশেষকৈ ই যে কলেজীয়া মহলাৰ বাবে সাজু হ'ব খোজা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ পক্ষে কামত অহা গ্ৰন্থ হ'ব, সেই কথা আমি ন-দি কব পাৰোঁ। সময়ত শ্ৰীশৰ্মাৰ কাপৰপৰা ইয়াতকৈও বৃজল আৰু মূল্যবান অবিহণা পাবলৈ আমি আশা ৰাখিলোঁ। অসমীয়া সাহিত্য-ক্ষেত্ৰত গ্ৰন্থকাৰ হিচাপে তেওঁৰ এই প্ৰথম পদক্ষেপে জয়যাত্ৰাৰ সূচনা কৰিছে বুলি আমাৰ বিশ্বাস জন্মিছে। সমো শেহত কবিব ভাষাৰে কওঁ—

নতুন প্ৰাণৰ   ন চকুজ্বৰি
 দীপিতি ঢালি দে তাত,
 পুৰণি পৃথিৱী   নকৈ চাই লওঁ
 হে বীণ এৰাৰি মাত।

১৪ আগষ্ট, ১৯৬১

ডপোবন, গুৱাহাটী

শ্ৰীজতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকা

সূচীপত্ৰ

বিষয়	পৃষ্ঠা
উপক্রমণিকা : অসমীয়া সাহিত্যৰ মূল বিভাগ ...	১
প্রাচীন যুগ	
লোক-সাহিত্য ...	৫
বিহগীতৰ বৈশিষ্ট্য ...	১৭
প্ৰবাদ-বাক্য ...	২৫
ভাকৰ বচন ...	২৩
প্ৰথম লিখিত সাহিত্য : চৰ্যাপদ ...	৩৬
মল্ল-সাহিত্য ...	৪৩
প্ৰাক-শংকৰী যুগৰ সাহিত্য ...	৪৮
বৈষ্ণৱ সাহিত্যৰ মূল-কথা ...	৫৭
বৈষ্ণৱ যুগৰ পাঁচালী কবিসকল ...	৬৫
শংকৰদেৱৰ সাহিত্য-প্ৰতিভা ...	৭৫
মাধৱদেৱৰ সাহিত্য-প্ৰতিভা ...	৮৬
বৰদীপ্ত ...	৯৪
অনন্ত কন্দলীৰ সাহিত্য ...	১০০
মহাত্মাবতৰ কবি : বামসৰস্বতী ...	১০৭
প্ৰত্ন সাহিত্যৰ পথ-প্ৰদৰ্শক : ভট্টদেৱ ...	১১৩
অংকীয়া নাট সাহিত্য ...	১২৬
ৰামায়ণী সাহিত্য ...	১৩৩
মহাত্মাবতীৰ সাহিত্য ...	১৪৫
পুৰাণ সাহিত্য ...	১৫৫
আহোম যুগৰ সাহিত্য ...	১৬৫
চৰিত সাহিত্য ...	১৭৫
বৃহতী সাহিত্য ...	১৮৩

বিষয়		পৃষ্ঠা
	আধুনিক যুগ	
আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যতলৈ যিছনেবীসকলৰ দান	...	১০৫
অসমীয়া সাহিত্যত পাক্ষাত্য প্ৰভাৱ	...	২০০
আধুনিক অসমীয়া কবিতা	...	২১২
নাট্য সাহিত্য	...	২৩৫
উপক্ৰাস সাহিত্য	...	২৪৭
চুটি গল্প	...	২৫৮
সমালোচনা-সাহিত্য	...	২৭৬
অসমীয়া আলোচনী	...	২৮৩
	পৰিশিষ্ট	
গ্ৰন্থপঞ্জী	...	২৯১
অভিযন্ত	...	২৯২

উপক্রমণিকা

অসমীয়া সাহিত্যৰ যুগ-বিভাগ

পণ্ডিতসকলৰ মতে হিন্দী, বঙলা, উৰিয়া আদি নব্য ভাৰতীয় আধ-ভাষাৰ দৰে অসমীয়া ভাষাৰো উদ্ভৱ হয় দশম শতিকামানবৰপৰাছে। সেই সময়ৰ সহজদানী বৌদ্ধ-স্কন্দকলৰ ৰচিত চৰ্যাপদসমূহতেই লিখিত অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰথম নিৰ্দেশন পোৱা যায়। দশম শতিকাৰ আগৰ কোনো নিৰ্দেশন পোৱা নগলেও সপ্তম শতিকাত কামৰূপলৈ অহা চীনা পৰিব্ৰাজক হিৰেনচাৰ্য্য টোকাৰপৰা জানিব পাৰি যে, অসমীয়া তথা প্ৰাচীন কামৰূপৰ ভাষা মধ্যভাৰতৰ ভাষাৰপৰা অলপ পৃথক আছিল; কিন্তু তেতিয়া অসমীয়া ভাষাৰূপ কেনেকুৱা আছিল সেইটো জানিবৰ উপায় নাই। সেই কাৰণে দশম শতিকাতেই অসমীয়া ভাষাৰ জন্ম হোৱা বুলি ধৰি লোৱাটো একো অসম্ভৱ নহয়। দশম শতিকাৰপৰা বৰ্তমান সময়লৈকে প্ৰচাৰ-প্ৰসাৰ লাভ কৰা অসমীয়া সাহিত্যক আলোচনাৰ সুবিধাৰ্থে কেইবাটিও যুগত ভাগ কৰিব পাৰি। এই প্ৰসংগত ক'ব পাৰি যে, দীঘলীয়া মানৱ জীৱনটোক যেনেকৈ ল'ৰা, ডেকা আৰু বুঢ়া এই তিনিটা কাল বা দ্বৰত ভগোৱা হয়, তেনেকৈ ল'ৰা বহুৰ জুৰি বিস্তৃতি লাভ কৰা সাহিত্যকো তাৰ বিষয়-বস্তু বা ভাষাৰ আৰু ৰচনাবীতিৰ পৰিবৰ্তন অনুসৰি কেবাটাও দ্বৰ বা যুগত ভাগ কৰা হয়; কিন্তু যেনেকৈ কোনো এটা বিশেষ চিনৰপৰাই মানুহ বাল্যকাল আৰু যুৱক বা যৌৱনকাল আৰু বৃদ্ধ নহয়, তেনেকৈ সাহিত্যৰ যুগবোৰো প্ৰকৃততে কোনো এটা বিশেষ তাৰিখৰপৰা পৰিবৰ্তিত নহয়। এই কাৰণত (ৰাজনৈতিককৈ হওক বা বৈপ্লৱিককৈ হওক) সাহিত্যৰ বিষয়বস্তু বা ৰূপৰ পৰিবৰ্তন ঘটে, সেই কাৰণ-কালক কেন্দ্ৰ কৰিয়েই সাধাৰণতে সাহিত্যৰ যুগ-বিভাগ নিৰ্ণয় কৰা হয়।

অসমীয়া সাহিত্যৰ যুগ-বিভাগ কৰে প্ৰথমে পণ্ডিত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে। তেওঁৰ যুগ-বিভাগ আছিল এনে ধৰণৰ :

(১) গীতিযুগ (খৃঃ ৬০০—৮০০)

(২) মন্ত্ৰ আৰু ভণিতা-যুগ (৮০০—১২০০)

(৩) শ্রীকৃষ্ণ যুগ (১২০০—১৪৫০)

(৪) বৈষ্ণৱ যুগ ১৪৫০—১৬০০)

(৫) বিষ্ণু যুগ (১৬০০—১৮০০)

(৬) বৰ্তমান যুগ (১৮০০—বৰ্তমানলৈকে)

পণ্ডিত গোহাৰ্মীৰ এই যুগ-বিভাগ নিখুঁত বুলি ক'ব নোৱাৰি। বিশেষকৈ প্ৰথম দুটি যুগই খেলিমেলৰ সৃষ্টি কৰে। গীত বা মন্ত্ৰ কেৱল বিশেষ এটি যুগেই সৃষ্টি নহয়; বিভিন্ন সময়ত সিবোৰ ৰচিত হৈছে। সেই কাৰণে সিবোৰৰ প্ৰকৃত সময় নিৰ্দেশ কৰা টান। আৱশ্য কিছুমান গীতত (যেন, বৃষ্ণমূলক মালিতা আৰু বিষ্ণুনাথ) বৃষ্ণীৰ আক্ষৰ আৰু আন কিছুমান গীতত (যেন, ভক্তিমূলক লোকগীত, চ্যৰি আদি) নামধৰ্মৰ প্ৰভাৱ লক্ষণীয়। মন্ত্ৰ আৰু ভাৰ-ভণিতাসমূহ ভাষাৰ বিচাৰত ২য়—৩য় শতিকাৰ চিহ্নবস্তু ৰচিত বুলি কোৱা টান। পণ্ডিত গোহাৰ্মীৰ বাণীযুগৰ সময় নিৰ্দ্ধাৰণৰ ক্ষেত্ৰতো ডিমেণ্ডৰ নেংগ, ডঃ সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা, ডঃ মহেন্দ্ৰৰ নেংগ আৰু পণ্ডিত সাহিত্যৰ বৃষ্ণী-প্ৰণেতাৰ মতৰ লগতো মিল দেখা নাযায়।

বিষয়-বস্তু, ভাষা আৰু ৰচনা-ৰীতিৰ ফালৰ পৰা অসমীয়া সাহিত্যক দুই ভাগত ভগাব পাৰি: প্ৰাচীন আৰু আধুনিক; কিন্তু বিতংভাবে ভগুৱা দিয়া ধৰণেও যুগ-বিভাগ কৰিব পাৰি:

(১) আদি যুগ (১০ম শতিকাৰ পৰা ১৪শ শতিকালৈ)—এই কালছোৱাৰ একমাত্ৰ লিখিত নিদৰ্শন হ'ল—চৰ্যাপদসমূহ। এই যুগত মুখে মুখে গীত, মন্ত্ৰ, ভাৰ ৰচনা আদি ৰচিত হলেও সিবোৰৰ তাৎকালিক লিপিবদ্ধ ৰূপ নথকাত বৰ্তমানে লিপিবদ্ধ অৱস্থাত পোৱা লোক-গীত, মন্ত্ৰ আনিক ভাষাতাত্ত্বিক দিশৰপৰা সেই যুগলৈ টানি নিয়াটো কোনো পৰ্য্যে সম্ভৱ নহয়। এই যুগৰ শেষৰ ছোৱা কালৰ সাহিত্যিক নিদৰ্শন পাবলৈ নাই।

(২) শ্ৰীকৃষ্ণ যুগ (১৪ শতিকাৰ পৰা ১৪শ শতিকাৰ শেষ ভাগলৈ)—এই যুগৰ পৰাই বৰ্তমান সময়লৈকে অসমীয়া সাহিত্যৰ ধাৰাবাহিক বিৱৰণ পোৱা যায়। হেমচন্দ্ৰস্বামী, মাধৱচন্দ্ৰস্বামী, হৰিবৰ বিপ্ৰ প্ৰমুখ্যে যিসকল কবিদে এই যুগৰ সাহিত্য সৃষ্টি কৰিলে তেওঁলোক মহাপুৰুষ ল'কবলৈ পূৰ্বকবি। সেই কাৰণে এই যুগক শ্ৰীকৃষ্ণ যুগ বোলাই বীচীন। ৰামায়ণৰ অজ্ঞান এই যুগৰ বিশেষ কীৰ্তি। এই যুগক শ্ৰীকৃষ্ণ বৈষ্ণৱ

যুগ বোলাৰ কোনো অৰ্থ নাই; কিয়নো এই সময়তো অসমত বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ
গৌণ সৈতে এটি বৈ আছিল। এই যুগৰ কবিসকলেও শংকৰদেৱ, মাধৱদেৱ
আদিৰ দৰে বৈষ্ণৱৰ আদৰ্শগায় গ্ৰন্থকেই ৰচনা কৰিছে। বৈষ্ণৱ ভাবৰ উগ্ৰতা
নাথাকিলেও গ্ৰন্থসমূহৰ বিষয়-বস্তু বৈষ্ণৱ সাহিত্যৰপৰা পৃথক নহয়।

(৩) **শংকৰী যুগ** (নৱবৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ প্ৰৱৰ্ত্তক শংকৰদেৱে সাহিত্য-জগতত
প্ৰৱেশ কৰা কালৰে পৰা অৰ্থাৎ ১৫শ শতিকাৰ শেষ ভাগৰ পৰা ১৭শ
শতিকাৰ শেষ ভাগলৈ)—এই যুগ পুৰণি অসমীয়া সাহিত্যৰ স্বৰ্ণ যুগ।
এই যুগৰ কেন্দ্ৰস্থ ব্যক্তি হ'ল শংকৰদেৱ। নৱ বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ দৰে বৈষ্ণৱ
সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰতো তেওঁ নেতৃত্ব কৰিছিল। তেওঁৰ উপৰি মাধৱদেৱ,
ৰামসৰস্বতী, অনন্ত কন্দলী প্ৰমুখ্যে প্ৰথিতযশা সাহিত্যিকসকলৰ লেখনীত
নিঃসৃত হ'ল—বৈষ্ণৱ পদপুথি, কাব্য, নাটক, গীত-ভটিমা আদি। ভট্টদেৱৰ
গুৰুদেৱ অসমীয়া সাহিত্যত এটি নতুন দিশৰ সৃষ্টি কৰিলে। শংকৰ-মাধৱৰ
তিৰোধানৰ পিছত চৰিত-সাহিত্যয়ো এই যুগতে ভূমুকি মাৰে। এই
যুগটোক বৈষ্ণৱ-যুগ নোবোলাই ভাল; কিয়নো বৈষ্ণৱ সাহিত্য ইয়াৰপূৰ্বে
আক উত্তৰ যুগতো সৃষ্টি হৈছে। এই যুগৰ চাৰিজন কবি গীতাৱলী, মনকৰ,
হৰ্গাৱলী আৰু স্ককবি নাৰায়ণদেৱে বৈষ্ণৱ প্ৰভাৱৰ পৰা মুক্ত হৈ পাঁচালী
যুলি এক শ্ৰেণীৰ সাহিত্য ৰচনা কৰিছিল।

(৪) **উত্তৰ শংকৰী যুগ** (১৭শ শতিকাৰ শেষ ভাগৰ পৰা ১৯শ
শতিকাৰ আদি ভাগলৈ)—এই যুগক উত্তৰ বৈষ্ণৱ যুগ, আহোম যুগ আৰু
বিস্তাৰ যুগো বোলা হৈছে। এই যুগতো বৈষ্ণৱ সাহিত্যই বৰ্দ্ধিত হৈছে
কাৰণে আৰু বিশেষকৈ এই যুগৰ অসমীয়া সাহিত্যত কোনো পৰিবৰ্ত্তনে
দেখা দিয়া নাই কাৰণে উত্তৰ-বৈষ্ণৱ যুগৰ নামকৰণ ঠিক হোৱা নাই যেন
লাগে। এই যুগৰ সাহিত্য-সৃষ্টিত কোচ আৰু দৰঙী ৰজাসকলৰ অহুপ্ৰেৰণা
থাকিলেও আহোম ৰজাসকলৰ পৃষ্ঠপোষকতাতহে অসমীয়া সাহিত্য বিশেষ-
ভাৱে সমৃদ্ধিশালী হয়। সেট কাৰণে এই কালছোৱাক আহোম-যুগো
বোলা হৈছে। এই কালত বৈষ্ণৱ যুগৰ নিচিনাকৈ পদপুথি, নাট, গীত
আদি বৰ্দ্ধিত হোৱাৰ উপৰিও বুৰঞ্জী, চৰিতপুথি, ইছলামী সাহিত্য আদি
সৃষ্টি হোৱাত অসমীয়া সাহিত্যই বিস্তৃতি লাভ কৰে। সেই কাৰণে এই
যুগটোক বিস্তাৰ যুগো বোলে।

(৫) আধুনিক যুগ (১২শ শতিকাৰ আদি ভাগৰপৰা বৰ্তমান সময়লৈকে)—১৮২৬ চনত ইংৰাজে অসম লোৱাৰ পিছত অসমীয়া সাহিত্যক পূৰ্বৰ বিষয়বস্তু আৰু বচনাবীতিৰ একেবাবেই পৰিবৰ্তন ঘটিল। এই যুগটোক আকৌ তিনিটা উপভাগত ভগাব পাৰি:

(ক) প্ৰাক্ বোমাটিক যুগ (১৮৩০--১৮৮২)—ড: নেওগদেৱে এই যুগটোক 'আদি বট্টিছ যুগ' আৰু 'হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ কাল' নামেৰে দুটা উপ-বিভাগত বিভক্ত কৰিছে। এই যুগ অসমীয়া সাহিত্যৰ একোটা আৰু পুনঃ প্ৰাণ প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ যুগ। ১৮৩৬ খ্ৰিঃত বঙালী চাকৰিফাল কিছুমানৰ প্ৰবোচনাত অসমৰ স্কুল আৰু আশ্ৰিতৰপৰা অসমীয়া ভাষা অপসৰিত হ'ল যদিও আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন, হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা আৰু বেপ্টিষ্ট মিছনেৰী সকলৰ যত্নত ১৮৭২ চনত অসমীয়া ভাষাই পুনৰ প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিলে। এই যুগত অৰণোন্ড, আসাম নিউচ আৰু সংবাদ-পত্ৰটো ভাষাটোক আধুনিক ৰূপ দিয়াত আৰু সাহিত্যত নতুন ভাৱধাৰাৰ আমদানি কৰাত সফল কৰিছিল। এই সময় ছোৱাটেই গুৱাহাটীৰ 'বহু-বসন্ত' অসমীয়া সাহিত্যত ভূমুকি মাৰে।

(খ) বোমাটিক যুগ (১৮৮২ৰ পৰা ২য় মহাসময়লৈ)—এই যুগটোক ড: নেওগদেৱে স্বাৰ্থভাৱে বেজবৰুৱাৰ যুগ বুলিও অভিহিত কৰিছে। কিয়নো, এই যুগৰ সাহিত্য-সৃষ্টিৰ প্ৰধানতকৈ বৰুৱাৰ বেজবৰুৱাই নেতৃত্ব দিছিল। এই যুগেই জ্ঞানাকা, বাঁহী, ঊষা, চেতনা আৰু আৱাহনৰ কাল। এই যুগেই পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ বোমাটিক ভাষধাৰাই অসমীয়া সাহিত্যৰ শ্ৰীবৃদ্ধি সাধন কৰে। অসমীয়া গীতি বা খণ্ড-কবিতা, গল্প, নাটক, উপন্যাস, প্ৰবন্ধ, সংবাদ-সাহিত্য আদি এই যুগৰেই প্ৰথম সৃষ্টি।

(গ) উত্তৰ বোমাটিক বা সাম্প্ৰতিক যুগ (বিভীৰ মহাসময়ৰ পৰা বৰ্তমানলৈ)—এই যুগক অৰাজোত্তৰ যুগ বুলিও অভিহিত কৰিব পাৰি। এই যুগৰ সাহিত্যত বিভীৰ মহাসময় আৰু স্বাধীনতাৰ পিছত দেশত উত্তৰ হোৱা বিভিন্ন সমস্যাভাঙত চিন্তাধাৰাৰ প্ৰতিকলিত হৈছে। বিষয়-বস্তু আৰু বচনাবীতিৰ ফালৰ পৰা নতুন ধৰণৰ কবিতা-সৃষ্টি এই যুগৰ বিশেষ দান।

ওপৰত উল্লেখ কৰা হৈছে যে, অসমীয়া সাহিত্যক বিষয়-বস্তু আৰু বচনাবীতিৰ ফালৰপৰা স্কুলভাৱে প্ৰাচীন আৰু আধুনিক এই দুই ভাগত ভগাব পাৰি। সেইহে এই গ্ৰন্থত উক্ত দুই ভাগতেই অসমীয়া সাহিত্য আলোচনা কৰা হৈছে।

প্ৰথম খণ্ড

প্ৰাচীন যুগ

লোক-সাহিত্য

সাহিত্য বুলিলে পোনেই কবিতা, নাটক, গল্প, উপন্যাস আদি লিখিত গ্ৰন্থৰ কথা মনলৈ আহে যদিও এনে গ্ৰন্থ সৃষ্টি হোৱাৰ বহু পূৰ্বে অৰ্থাৎ লিপিৰ উদ্ভৱ হোৱাৰ বহুকাল আগৰেপৰা জন-সাধাৰণৰ মাজত আৰু এক প্ৰকাৰ সাহিত্য চলিছিল; সি হ'ল লোক-সাহিত্য। এই প্ৰেৰণীৰ সাহিত্য আদিম যুগৰেপৰা নিৰক্ষৰ লোকৰ দ্বাৰা মুখে মুখে ৰচিত আৰু প্ৰচাৰিত হৈ আহিছে। লিখিত সাহিত্যৰ দৰে লোক-সাহিত্যতো মানৱ জীৱনৰ স্বৰ-ৰূপ, আশা-নিবাশা, চঞ্চ-বিষাদ আদি বিভিন্ন অন্তৰ্ভুক্তি, সামাজিক চিত্ৰ, প্ৰকৃতিৰ ৰূপ আদি প্ৰকাশ পাইছে। লিখিত সাহিত্যৰ স্থিতিৰ বাহন লিপি আৰু লোক-সাহিত্যৰ স্থিতিৰ বাহন স্মৃতি। যান্ত্ৰহৰ স্মৃতিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিহে লোক-সাহিত্য জীয়াই আছে। লোক-সাহিত্য জন-সাধাৰণৰ মুখে মুখে চলি যোৱা বাবে জন-সাহিত্য বা মৌখিক-সাহিত্য বুলিও জনাজাত।

বৈশ্ব আন আন লোক-সাহিত্যৰ দৰে অসমীয়া লোক-সাহিত্যও অতি প্ৰাচীন কালৰেপৰা নিৰক্ষৰ জন-সাধাৰণৰ মাজত ৰচিত হৈ আহিছে। লিখিত সাহিত্য সৃষ্টি হোৱাৰ আগৰেপৰা অসমীয়া ভাষা-ভাষীসকলে গীত-মাত, সাধুকথা আদিৰ যোগেদি ব্যক্তিগত বা জাতীয় জীৱনৰ আনন্দ-উৎসৱ, আশা-নিবাশা, প্ৰেম-প্ৰীতি আদিৰ ভাব প্ৰকাশ কৰি আহিছে। কিছুমান গীতৰ লগত নৃত্যও চলিছিল বা চলি আহিছে।

বৰ্তমানে লিখিত সাহিত্যৰ বহুল চৰ্চা চলিছে আৰু অনাথৰী লোকৰ মাজত এতিয়াও লোক-সাহিত্য ৰচিত আৰু সমাদৃত হৈ আছে; আন লোক-সাহিত্যৰ নবে অসমীয়া লোক-সাহিত্যৰো ৰচনাকাল সম্পৰ্কে খাটাতকৈ কোৱা টান। কিয়নো অতি প্ৰাচীন কালৰেপৰা গীতপদবোৰ ৰচিত হৈ আহিলেও সময়ৰ

হাত-বুলনিত তাৰ ভাষাবো পৰিৱৰ্তন ঘটিছে। বৰ্তমানলৈ সংগৃহীত লোক-গীতবোৰৰ ভাষা অবাচীন। অৱশ্যে গীতৰ বিষয়-বস্তু আৰু বাবহুত শব্দৰাজিবপৰা কিছুমান গীতৰ বচনা-কাল অৱমান কৰিব পাৰি। যেনে, 'পদুম কুঁৱৰাৰ গীত', 'দৰফুন্দৰ গীত' আদিৰ বচনাকাল উন্নৈশ শতিকা আৰু 'কুসুমীৰ জাহাজ', 'ঘড়ীৰ টাইম' আদি শব্দ থকা বিহু-গীতবোৰ ষোড়শশতিকাৰ অসমলৈ অহাৰ পিছৰ বচনা বুলি ক'ব পাৰি। সেইবাবে নৱবৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ প্ৰভাৱ থকা 'টোকাৰী-নাম', 'দেৱবিচাৰৰ গীত' প্ৰমুখ্যে কিছুমান ভকতীয়া লোক-গীতৰ বচনা কাল ষোড়শ শতিকাৰ পিছৰ বুলি ধৰিব পাৰি।

বিষয়-বস্তু আৰু বচনা-বীতিৰ ফালৰপৰা অসমীয়া লোকসাহিত্য প্ৰাথমিক তিনিটা শ্ৰেণীত ভগাব পাৰি : (ক) লোক-গীতি, (খ) কহৰা-যোভনা, সাধৰ-পটহৰ আৰু (গ) সাধুকথা।

॥ ক. লোকগীতি ॥

আদিম মানৱৰ ব্যক্তিগত আৰু সামূহিক ভাব-অৱস্থতিৰ প্ৰকাশ হিচাপে আৰু সাহিত্যৰ সৌন্দৰ্য ফালপৰা লোক-গীতিবোৰ সকলো ভাষাবে অমূল্য সম্পদ। এই গীতবোৰৰ লগত গাৱলীয়া মাঝুহে জন্মৰপৰা মৃত্যুলৈকে পালন কৰা বিভিন্ন ধৰ্ম-কাৰ্য আচাৰ-অনুষ্ঠান আদিৰ নিবিড় সংঘৰ্ষ আছে। বৰ্ণনাৰ লবণতা, ভাবৰ অকৃত্ৰিমতা, আবেগ-প্ৰবণতা, বচনাৰ গঢ়, উপমা আদিৰ ব্যৱহাৰে গীতবোৰক সাহিত্যিক সৌন্দৰ্য প্ৰদান কৰিছে। এই গীতবোৰ প্ৰধানকৈ তিনি শ্ৰেণীত ভগাব পাৰি : (১) অনুষ্ঠানমূলক, (২) কৰ্মবিষয়ক আৰু (৩) আখ্যানমূলক।

১. অনুষ্ঠানমূলক গীত : অনুষ্ঠানমূলক গীতৰ ভিতৰত বিহুগীত, বিয়ানাম, ভেকুলী-বিয়াৰ নাম, মহোহো-গীত আদি পৰে। এই শ্ৰেণীৰ গীত কোনো বিবাহাদি অনুষ্ঠান বা উৎসৱতহে গোৱা হয়, যদিও আইন সময়ত প্ৰাক্তেও বিশেষ বাধা নাহি। বিহুগীত গোৱা হয় বিশেষকৈ অসমীয়াৰ জাতীয় উৎসৱ বঙালি বিহুৰ সময়ত—নৃত্যৰ লগত। এই উৎসৱক বসন্ত-উৎসৱৰে অন্তৰূপ বুলি ক'ব পাৰি। বসন্ত কালত প্ৰকৃতিয়ে নৱ-যৌৱন লাভ কৰি অপূৰ ঐশ্বৰ্য্য ৰবে; পৃথিৱী শস্ত্ৰসজ্জা হয়। সেই কাৰণে কৃষিক্ষীৰ্ণা লোকে পৃথিৱী অধিক শস্ত্ৰশালিনী হোৱাৰ মানসেৰে খেতি-পথাৰত নৃত্যগীত

কৰে। এই নৃত্য-গীতৰ মাতেৰে ডেকা-গাভৰুৱে প্ৰধানকৈ অহুৰৰ প্ৰেমাৰ্থগ্ৰহণ প্ৰকাশ কৰে; সেইহে বিহুগীতৰ প্ৰধান বিষয় হৈছে প্ৰেম। গীতবোৰত অসমৰ সামাজিক, প্ৰাকৃতিক আৰু ধৰ্মবিশ্বক চিত্ৰ খাতিলেও প্ৰেমজনিত আশা-আকাংক্ষা, বিবাহ-বন্ধন আদিয়ে প্ৰাধান্য লৈছে। গীতবোৰৰ মাতেৰি ডেকা-গাভৰু উভয়ে মনৰ বিবিধ ভাব প্ৰকাশ পাইছে। সেইহে ইয়াৰ বচক মতা-মাইকী উভয়ে বুলি অকুমান কৰিব পাৰি। জুচৰি-গীত আৰু বনগীত বিহুগীতৰেই অকুপ মাথোন। জুচৰি মন্ত্ৰহৰ ঘৰে ঘৰে গাই পইচা, ফুলাম গামোচা আদি লেৱা হয়। এনে গীত আশীৰ্বাদস্বৰূপ আৰু মাজিত ধেমালিৰে পূৰ্ণ। বনগীতত ডেকা-গাভৰু যৌন কুমা আৰু যৌবনৰ উন্মাদ কামনাৰ প্ৰকাশ আছে। বন্ধনাৰ বিলাপ আৰু উপমাৰ বৈচিত্ৰ্যই বিহুগীতবোৰৰ সাহিত্যিক সৌন্দৰ্য বঢ়াইছে। যেনে :—

ঘৰতো নবহে মন সমনীয়া, পথাৰতো নবহে মন।

কমেৱা ভুলিবোৰ যেনেটো উৰিছে, তেনেটো উৰিবৰ মন।

কমেৱা ভুলিব লগত প্ৰেম-বাকুল চকল মনৰ ভুলনা কেনে হুন্দৰ!

নিয়ানামঃ অসমীয়া বিবাহ-উৎসৱৰ বিভিন্ন উপলক্ষত গোৱা পানীপোল, গোঁসাইপূজা কৰা, দৰা-কইনাক গা ধুৱা, স্বৰ্গাপ-তোলা, দৰা-আদৰা আদি গীতবোৰত 'দুতি-শাস্ত্ৰৰ নীতিৰ দ্বাৰা সংযত পৰিৱৰ্তিতকৰ মধুৰ' স্বৰ শুনিবলৈ পোৱা যায়। গীতবোৰত আয়তী তথা বচয়িত্ৰীসকলৰ সৰল কল্পনা, দাম্পত্য-জীৱনৰ আদৰ্শ, কইনা উলিয়াই দিয়াৰ কাৰুণ্য আদি বৰ মনোৰমভাৱে প্ৰকাশ পাইছে। কিছুমান গীতত কৃষ্ণ-কল্পিত, উগা-অৰ্ণবকল্পিত, হৰ-গোবী, বাম-সীতা আদি পৌৰাণিক চৰিত্ৰক দৰা-কল্পিত হিচাপে কল্পনা কৰি তাৰ লগত জড়িত কাহিনীবোৰ বৰ্ণনা কৰা হৈছে। এই শ্ৰেণীৰ গীত গছীন আৰু ক'চপূৰ্ণ। আন এক শ্ৰেণীৰ বিহু-গীতত দৰা বা বটনা-ধৰ্মীয়াক ঠাট্টা-মন্তব্য কৰি আনন্দ উপভোগ কৰা হয়। এনে গীতক 'ঘোৰানাম' বা 'বিচা-গীত' বোলে। যেনে :—

তালপাতৰ বিচনী,

দৰাঘৰৰ মন্ত্ৰহ কেইটাৰ এবোৰে ফুটনি।

বিহুৰ নামৰ লগতে ভেকুলী-বিহুৰ গীতৰ কথাও উল্লেখ কৰিব পাৰি। ভেকুলীৰ বিহু পাতিলে বৰুণ হয়, এনে এটি লোদ-বিহুৰ ওপৰতেই এই

বিদ্যা আৰু তাৰ আত্মস্থগিক গীতৰ সৃষ্টি হৈছে। এনে গীতত আলৌকিক কল্পনাই প্ৰাধান্য লাভ কৰিছে। যেনে :—

বাম বাম, ভেকুৰীৰ বিটালৈ

বাম বাম, আচে ইন্দ্রদেৱ

বাম বাম, বতাহ বৰষুণত তিত্তিছে।

মহোছো গীত : নামনি অসমত আঘোণী পূৰ্ণিমাৰ বহু ল'ৰা-ভেকাট জুম বাজি, ঘৰে ঘৰে ফুৰি, হাতৰ টোকোনেৰে শব্দ কৰি মহ খেলাৰ চলেৰে কিছুমান আশীৰ্বাদমূলক বা ধেমেলীয়া গীত গায়; এই গীতবোৰক মহোছো-গীত বোলে। মহোছো-গীত উজনিৰ জচৰি-গীতৰ নিচিনা। ইয়াতো গিৰিই তুলুগৰা পইচা বা চাউল লৈ পিচুত লগভাত খোৱা হয়। 'আনন্দ-বিনোদনেই এই গীতৰ মূল কথা। গোয়ালপাৰাৰ 'এউৰী-মগা গীতে' এনে ধৰণৰ।

ভক্তিমূলক গীত : উল্লিখিত গীতৰ উপৰি আইনাম, সূৰচনীৰ নাম, জগন্নাথৰ নাম, দেৱীৰ নাম, লখিমীসবাহৰ গীত, অপেচৰী সবাহৰ গীত, গোণাইৰ নাম আদিতকৈ আৰু বহুতো অন্তৰ্ধানমূলক গীত আছে। এই গীতবোৰক ভক্তিমূলক গীত বুলিও ক'ব পাৰি। এইবোৰ গীত তিব্বতাসকলৰ ৰচনা। গীতবোৰত বিভিন্ন দেৱ-দেৱীৰ প্ৰতি থকা ভক্তিভাব আৰু লোক-বিশ্বাসেই প্ৰকাশ পাইছে। 'আই বা বসন্ত ৰোগ হলে শীতলা আইক স্তুতি কৰি আইচাম গালে ৰোগ ভাল হয়। দেশৰ মংগলৰ কাৰণে দুৰ্গাপূজাৰ সময়ত দেৱীৰ নাম গান লাগে। সূৰচনী-ত্ৰৈ আৰু নামৰ ব্যৱস্থা কৰিলে অশয়-অমংগল আঁতৰে আৰু মনৰ কামনা সিদ্ধি হয়। লৰা-ছোৱালী শুকাইপীয়াই গলে অপেচৰাৰ দোষে পৰেছে বুলি অপেচৰাৰ সবাহ পাতি গীত গোৱা হয়। এই আটাই কেইগৰাকী দেৱীক মহামায়া বা পাৰ্বতীৰ অন্তৰ্ভূপ বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। সেইহে গীতত তেওঁকেই 'ভৱানী-দুৰ্গা' বোলা হৈছে। দেশৰ মংগলৰ হকে বহাগ মাহত জগন্নাথৰ নাম কম বয়সীয়া ছোৱালীয়ে গায়। এই গীতত পুৰাণ জগন্নাথ প্ৰভুৰ মহিমাৰ কথা বৰ্ণিত হৈছে। লখিমী আদিৰা নামত ক'বৰ অধিষ্ঠাত্ৰী দেৱী লক্ষ্মীক খেতি চপোৱাৰ আগখিনিতে আদৰি জনা হয়। পগলা পাৰ্বতীৰ গীতত হৰ-পাৰ্বতীৰ সম্পত্তি-কলহৰ ধেমেলীয়া বৰ্ণনা আছে। এই নিচিনাকৈ গংগাৰ নাম, সত্যপীৰৰ গীত, মনসাৰ গীত, শিৱৰ নাম, দুৰ্গাৰ নাম, কালীপূজাৰ নাম, অন্নপূৰ্ণাৰ নাম,

নীতলাৰ নাম, ভয়াটমীৰ নাম কাভিক-পূজাৰ গীত, বীশ (বীহ) পূজাৰ গীত, তুহুৰীয়া গীত আদিতকৈ ভালোমান গীত আছে। এইবোৰৰ অধিকাংশই শাক্ত ভাবাপন্ন।

এই নামবোৰৰ লগতে পূজা বা মাহ-প্ৰসাদৰ ব্যৱস্থা কৰা হয়। কামনাশীল হলেও কিছুমান গীতত নামভীসকলৰ সৰল বিশ্বাস আৰু অন্তৰ, ঢলা ভক্তি প্ৰকাশ পাইছে। আইনামত কোৱা হৈছে যে, আই ভগবতী নৰ-মনিচৰ পূজা খাবলৈ মৰতলৈ আহে; কিন্তু ভক্তিমতীসকলে পূজাৰ উপযুক্ত বস্তু বিচাৰি নাপায়। চাউন, দালি, লোণ, কল সকলোবোৰ চুৰা বস্তু। আনকি—
মন দিয়া পূজিম আই মনৰ নাহ ঠিক।

দেহা দিহা পূজিম আই পাপে জৰাজৰি।

গতকে দেৱাক পূৰ-গধূলি “আপোনাৰ নামে আপোনাক পূজি” “অৰুণ চৰণত” ধৰি থাকিব বুলি সঙ্কল্প লৈছে।

দেহনিচাৰৰ গীত আৰু ঢোকাৰী গীততো ভক্তমূলক বিশেষকৈ শৰীৰ বা সংসাৰ সম্পৰ্কীয় কথা পোৱা যায়। এনে গীতত সংসাৰক পৰ্য্যন্ত বন বা সাগৰৰ লগত আৰু শৰীৰক কেতিয়াবা নাও আৰু কেতিয়াবা ঘৰৰ লগত তুলনা কৰা হৈছে।

কছাৰীসকলৰ মাজত ‘অনিয়মিত অসমীয়া’ ভাষাত চলা হাইদাং গীতো ভক্তিমূলক। এই গীতত নাৰায়ণ আৰু অগ্নি নাৰায়ণলৈ নমস্কাৰ জনাই পৃথিৱী, আকাশ, চাৰি মূঠী জীৱৰ সৃষ্টি আদিৰ বৰ্ণনা দিয়া হয়। সেইদৰে আজান পাবৰ নামত প্ৰচলিত জিকিৰসমূহো প্ৰধানকৈ ভক্তিমূলক আৰু অসমীয়া ভাষাৰ অমূল্য সম্পদ।

২. কৰ্মবিষয়ক গীত : কৰ্মবিষয়ক গীতৰ ভিতৰত ধাইনাম, নাওখেলৰ গীত, পৰখায়া গীত আদি প্ৰেলাৰ পাৰি। অম-লাতৰ আৰু কাম কৰোঁতে আনন্দ লাভৰ উদ্দেশ্যেই এনে ধৰণৰ গীত পোৱা হয় বাবেই এইবোৰক চমুকৈ কৰ্মসংগীতো বুলিব পাৰি।

ধাইনামক ধেমালি-নামবান্ধুকলি-গীতো বোলে। সকলবা-চোৱালীক কান্দোন বহু কৰি আনন্দ দিবৰ বাবে এনে গীতৰ যোগেদি নিচুকাৱা হয়। শিশুক বিষল আনন্দ-দানেই গীতবোৰৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য। সেইদৰে এনে গীতত শিশুৰ পৰিচিত জোন, বেলি, তৰা, ফুল, চৰাই, শিয়াল আদি জন্তুৰ কথা

মনোবস্তুৰে বৰ্ণিত হৈছে। জোন শিল্পৰ বাবে ককাই, বাইদেউ বা মোমায়েদেউ। এনে গীতত মধুৰ-সবল বস্তুনা আৰু অপৌৰুষিকতা বিবাক্যমান। সেইহে এনে গীতত 'জোনগাই এ বেজী এটি দিয়া', বা শিয়ালীৰ 'কাণ কাটি লগায়ে বাতি' বুলি কোৱা হৈছে। কিছুমান গীত শ্ৰম সোধা আৰু উঠৰ নিদাৰ ছন্দেৰে গোৱা হয়। যেনে :—

অ' ফুল অ' ফুল তুফুল কিয় ?

গৰুৱে য় আগ খায় মইনো; ফুলিম কিয় ?

নিচুকনি-গীতৰ প্ৰভাৱ বৈষ্ণৱ সাহিত্যতো পৰিছে। মাধৱদেৱৰ বহু বৰগীত আৰু শ্ৰীধৰ বসুন্ধাৰ 'তাপখোৱা'ত ইয়াৰ প্ৰভাৱ মন কৰিব লগীয়া। লাঙলৰ গীত ন বৰীয়াসকলে শ্ৰম লাঘৱ আৰু উৎসাহ বঢ়াবৰ কাৰণে বঠাৰ ছেৰে ছেৰে গায়। এনে গীতত সাউল বৰ্ণিতলৈ যোৱা প্ৰকৃতি বাধাক যমুন পাৰ কৰা আদি কথাৰ বৰ্ণনা আছে। 'মধুৰ'ৰ গীতত অসমীয়া শিপিনীৰ শ্ৰমবস্ত্ৰ নেওঠনি, যঁতৰ, তাঁতশাল আদিৰ উল্লেখ আছে। গৰখীয়াসকলে গৰু বথোতে বা উমলোতে গোৱা গীতক গৰখীয়া-গীত বোলে। এই গীতৰ উদ্দেশ্য শ্ৰম লাঘৱ আৰু আনন্দ বিনোদন। তেনে একপ্ৰকাৰ গীত হ'ল বৰখীৰোৱা গীত। সৰু লব-ছে-বাৰীয়ে বৰখী বাওঁতে এনে গীত গায়। সেইদৰে কুঁহিয়াৰ পেৰোতে শ্ৰম লাঘৱ আৰু আনন্দৰ কাৰণে কুঁহিয়াৰপেৰা-গীত গোৱা হয়। মোৰামৰীয়াসকলে যুঁজলৈ সাজু হওঁতে গোৱা 'এই হেঁহু এই কাড় ডেকাদেউ ধেনু ধৰ মূলং মাৰিওঁলৈ যাওঁ' আদি মোৱাৰীয়া বগুণক গীতো বৰ্মসংগীতৰ ভিতৰত পৰে।

ইয়াৰ উপৰি পচলাৰ জুনা, ভাঁতীৰ জুনা, কপাহৰ জুনা, লাঙলৰ জুনা, পৰতা শিপিনীৰ জুনা বুলি বিশেষ বিশেষ কামৰ লগত জড়িত এক শ্ৰেণীৰ গীত আছে। এই গীতবোৰত থেমেলীয়া কাহিনী একোটা সংযুক্ত থাকে। এনে গীতকো বৰ্মসংগীত বা কাহিনী-গীতৰ শাৰীত থাব পাৰি।

'৩. আখ্যানমূলক গীত বা মালিতা: এই শ্ৰেণীৰ গীতৰ মাডেল একোটি আখ্যান বৰ্ণনা কৰা হয়। ইয়াক মালিতা (ballad) বোলে। এনে গীতত বীৰত্বৰ গুৰু বা আদি বসাকাক কাহিনী, ঈশাসিক বা অতিপ্ৰাকৃত ঘটনা আদিও বৰ্ণিত হয়; কিন্তু কৰণ বসেই এনে গীতৰ প্ৰধান ভৰ।

বিষয়বস্তুৰ ফালৰপৰা মালিতাক তিনি শ্ৰেণীত ভগাব পাৰি:

(১) বুৰঞ্জীমূলক, (২) কিংবদন্তী বা জনশ্রুতিমূলক আৰু (৩) কাল্পনিক। বুৰঞ্জীমূলক মালিত্যৰ ভিতৰত নাহৰৰ গীত, চিকণ সৰিয়হৰ গীত, জয়মতী কুঁৱৰ গীত, গোঁৱীনাথ সিংহৰ গীত, হৰদত্ত-বীৰদত্তৰ গীত, মণিৰাম দেৱানৰ গীত আদি পৰে। ঠোঁৱৰ ভিতৰত নাহৰৰ গীত প্ৰাচীনতম আৰু মণিৰাম দেৱানৰ গীত একেবাৰে অৰ্বাচীন। বৰফুকনৰ গীতৰ বাহিৰে বাকীবোৰ সম্পূৰ্ণৰূপে সংগৃহীত হোৱা নাই। তথাপি ককণ বসেৰে সিক্ত প্ৰতিটো গীতক ঐতিহাসিক ব্যক্তিজনৰ প্ৰতি সন্মানভূতি প্ৰকাশ পাইছে।

কিংবদন্তী বা জনশ্রুতিৰ ওপৰত ৰচিত গীতবোৰ হ'ল—মণিকোঁৱৰৰ গীত, ফুলকোঁৱৰৰ গীত, জনা গাভৰুৰ গীত, জয়নামতাৰ গীত, কমলা কুঁৱৰ গীত আদি। এই গীতবোৰৰ মাজেদি মনোৱলক কাহিনী একোটি বণিত হৈছে। শংকৰদেউ বজাৰ পুতেক মণিকোঁৱৰৰ ঘোঁৰাৰে গৈ দৰংকোঁৱৰ ভায়েক কাঁচনমতীক বিয়া কৰায়। ষোল বছৰ বয়সত জলকুঁৱৰীয়ে মণিকোঁৱৰক পানীৰ তুলিলে নিলে। মণিকোঁৱৰৰ পুতেক ফুলকোঁৱৰে কাঠৰ ঘোঁৰাৰে মালিনীৰ ফুলনিলৈ যায় আৰু তাতে মালিনীৰ সহায়ত বজাৰ ভায়েক পচেতুলীক বিয়া কৰায়। দুটি ল'ৰা ওপোজাৰ পিছত ফুলকোঁৱৰক বগা হাতীয়ে নি বজা পাতে, পচেতুলীক সাউদে নিয়ে আৰু অৱশেষত আটাইৰে মিলন হয়। জনা গাভৰুৰ গীতটো বাৰম্বাৰক। জনাই বাপু হৈ ঘোষণা কৰিলে যে, যেনে তিনিটা পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হ'ব তাকেই তেওঁ বিয়া কৰাব, কিন্তু নশ কোঁৱৰ বিফল মনোৰথ হোৱাৰ পিছত নগাঁৱৰ গোপীচন কোঁৱৰ পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হৈ জনাক বিয়া কৰায়। বটলা গীতত জনা আৰু গোপীচনৰ উল্লেখ থাকিলেও অসমীয়া গীতৰ লগত সিবিলাৰ বিশেষ সম্বন্ধ নাই। এই গীত কেইটাত অসমৰ সংস্কৃতি আৰু অ'হোম ৰাজত্বৰ এটি আভাস পোৱা যায়।

কজা বাৰমাহী, দুবলা শান্তিৰ গীত, মধুমতীৰ গীত, শান্তি-বাৰমাহী, জয়ধন বণিয়াৰ গীত আদি কাল্পনিক বা বাৰমাহী গীত। এনে গীত ককণ-বস প্ৰধান আৰু তাত প্ৰেৰিতভৱী নায়িকাৰ প্ৰিয়-বিবৰণ বৰ্ণনা থাকে। প্ৰতি বৃত্তৰূপেই যে অসমৰ প্ৰকৃতিক নানা আভৰণেৰে অলংকৃত কৰে তাৰ পৰিচয় বাৰ-মাহী গীতত পোৱা যায়। প্ৰেম-বিহ্বল নায়িকাই বছৰৰ বাৰটা মাহত প্ৰকৃতিৰ বিভিন্ন প্ৰভাৱৰ মাজত থাকি কেনেদৰে প্ৰবাসী শ্বামীৰ অভাৱ অনুভৱ কৰিছে তাৰ সূন্দৰ বৰ্ণনা গীতবিলাকত দিয়া হৈছে। কবিৰাজ চক্ৰৱৰ্তী ৰচিত পুৰণি

অসমীয়া কাব্য 'শকুন্তলা'ৰ অন্তৰ্গত 'কামকলা উপাখ্যান'ৰ নান্দিকাৰ বিবহ-বৰ্ণনাতো বাৰমাহী গীতৰ প্ৰভাৱ বৰ্তমান। বঙলা সাহিত্যত কবি কংকণ চণ্ডীৰ বিবহিণী ফুলবাৰ 'বাৰমাহী দুঃখ-কথা', কমলাৰ 'বাৰমাহী', মনসা মংগলত 'বেহলাৰ বাৰমাহী' আদি আৰু হিন্দী সাহিত্যত মহম্মদ জাৱদীয়ে তেওঁৰ 'পদ্মাবত' কাব্যত বাৰমাহী গীতৰ আৰ্হিৰে নাগমতীৰ বিবহ বৰ্ণনা কৰিছে। অসমীয়াত বাৰমাহী গীত আঘোণত আবদ্ধ হৈ কান্তিত শেষ হৈছে। সম্ভৱ এনে গীত ৰচনাৰ সময়ত আঘোণৰপৰাই বছৰ গণনা কৰা হৈছিল। হিন্দী বাৰমাহী গীত আচাৰ মাহৰপৰা আৰম্ভ কৰি স্তেইত শেষ কৰা হৈছে। বিভিন্ন ঋতুত প্ৰকৃতিৰ বিভিন্ন চিত্ৰাংকন আৰু বিবহিণী নাৰীৰ অন্তৰতমু প্ৰদেখুৰপৰা ওলোৱা কংকণ বিনিনিয়ে বাৰমাহী গীতৰ মূল কথা; যেনে :—

বৈহাগৰ মাহতে ডাউকী কান্দয়।

ডাউকীৰ কান্দন শুনি হৃদয় নসহয়।

বৈহাগৰ মাহঃ কুলিয়ে কৰে বাৰ।

কুলিৰ কান্দন শুনি জুজুবাৰ গাৰ। (মধুমতীৰ গীত)

কিছুমান বাৰমাহী গীতত বণিজ্যকোৱৰ বা সাউল-কোৱৰৰ উল্লেখ আছে। তদুপৰি পৌৰাণিক চৰিত্ৰৰ আৰম্ভ লৈয়ে জীতা-বাৰমাহী, বাম-বাৰমাহী, তাৰা পটেশ্বৰী কজাৰ বাৰমাহী আদিক কেইবাটাও গীত আছে। আটাইবোৰ গীতেই কংকণ আৰু প্ৰকৃতি-চিত্ৰময়ী। ইয়াৰ উপৰি 'ত্ৰৌপদ', বাধিকা, যশোলা, সিদ্ধমুনি আদি পৌৰাণিক চৰিত্ৰৰ লগত জড়িত বহুতো বিলাপ-গীত পোৱা যায়। অসমীয়া সাহিত্যত এই আটাইবোৰ বাৰমাহী আৰু বিলাপ-গীতৰ এখন নিজস্ব আসন আছে।

লোক-গীতিৰ বিশেষত্বঃ উপৰত লোক-গীতৰ শ্ৰেণীবিভাগ সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হ'ল। লোক-গীতিৰ কেতবোৰ সাধাৰণ লক্ষণ বা বৈশিষ্ট্য চকুত পৰে : (১) লোক-গীতি হৈছে স্বত্বৰ ওপৰত বৈ থকা সৰ্বসাধাৰণৰ সুখ-দুখ, আনন্দ-বিষাদ আদি বিবিধ ভাব-প্ৰকাশক ছন্দোবদ্ধ ৰচনা। (২) ই জন-সাধাৰণৰ সম্পত্তি, লিখিত গীতৰ দৰে তাত ব্যক্তি-বিশেষৰ কথা পোৱা নাযায়। জনসাধাৰণৰ বিভিন্ন অৱস্থাতকৈ কবি-প্ৰতিভা থকা লোকসকলে ছন্দোবদ্ধ-ভাৱে ৰচনা কৰি আহিছে আৰু সময়ত সেইবোৰ বিভিন্ন লোকৰ মূখত পৰি পৰিৱৰ্তিত আৰু পৰিমাৰ্জিত হৈছে। সেই কাৰণে আধুনিক কবিতাৰ দৰে

তাৎ লেখকৰ নাম পোৱা নাযায়। গীতবোৰ পুৰুষ-ভিৰোতা উভয়ে সম্পত্তি। মহোচো, হুচৰি, নাগখেলৰ গীত আদি পুৰুষে আৰু নিচুকনি-গীত, বিয়ানাম, ৩ক্তিমূলক গীতবোৰ প্ৰধানতকৈ ভিৰোতা মানুহে ৰচা। বিহুগীতবোৰ আকৌ মহা-মাইকী উভয়ে ৰচনা। (৩) গীতবোৰৰ ৰচনাকাল সম্পৰ্কে খাটাতকৈ একো ক'ব নোৱাৰি; কিন্তু এইটো ঠিক যে আদিম যুগৰেপৰা—শিক্ষা-সভ্যতাৰ পোহৰ পোৱাৰ আগৰেপৰা মানুহে বিভিন্ন নৃত্য-গীতৰ মাজেদি মনৰ ভাব প্ৰকাশ কৰি আহিছিল। লোকগীতি কিছুমান আদিম যুগতেই ৰচিত হৈছিল যদিও সময়ৰ লগে লগে তাৰ ভাষাৰো পৰিবৰ্তন ঘটি বৰ্তমানে আধুনিক ৰূপ গ্ৰহণ কৰিছে। অৱশ্যে ঐতিহাসিক ঘটনা জড়িত, বৈষ্ণৱ ভাবাপন্ন বা বিশেষ শব্দযুক্ত গীতবোৰৰ ৰচনাকাল মোটামুটিকৈ নিৰূপণ কৰিব পাৰি। প্ৰকৃততে এই গীতবোৰ বিভিন্ন যুগৰ সম্পত্তি। (৪) লোক-গীতিত বুদ্ধিমত্তা নাইবা পাণ্ডিত্যৰ পৰিচয় নাই। পুৰণি সাহিত্যৰ দৰে ইয়াৰ মূল বিষয় সংস্কৃত গ্ৰন্থৰপৰাও ধাৰ কৰা নহয়। জনসাধাৰণৰ বাস্তৱ অভিজ্ঞতা, প্ৰকৃতিৰপৰা পোৱা শিক্ষা আৰু বাহ্যিক জীৱনৰ লগত সংঘৰ্ষৰ কথা বিবন্ধক কেন্দ্ৰ কৰিয়েই চহা কবিসকলে গীতবোৰ ৰচিছে। এই গীতবোৰৰ দ্বাৰা জনসাধাৰণৰ চিন্তা-ধাৰা, আচাৰ-ব্যৱহাৰ, অন্ধবিশ্বাস আদিৰ কথা কোৱা যায়। (৫) আখ্যানমূলক গীতবোৰৰ বাহিৰে বাকীখোৰ গীতৰ প্ৰতিটো দৃষ্টান্তে একো এনোটি নতুন ভাব লক্ষ্য ক'বলৈ পাৰি। বিশেষকৈ বিহুগীতত এই কথা খাটে। সেইটো এনে গীতৰ সংস্কৰনত দৰকৰ ক্ৰম বৰকৈ দেখা নাযায়। (৬) সংলাপৰ ব্যৱহাৰে কিছুমান গীতক নাটকীয় মৰাণা দিছে আৰু গীতবোৰ আকৰ্ষণীয় কৰি তুলিছে। গীতবোৰ আৱৰ্দ্ধিৰ সুবিধাৰ্থে কাৰণে ঠায়ে ঠায়ে পুনৰুচ্চ হৈছে। (৭) উপমা, অলংকাৰ আদিৰ ব্যৱহাৰে বহু গীতৰ সাহিত্যিক গুণ বঢ়াইছে। উপমা যেনে :—

তোমাৰ চকুযোৰ স্বৰ্গৰ তৰা যেন

কিনো খামুচীয়া কঁকাল।

(বিহুগীত)

(৮) সবহাখিনি লোকগীতি ত্ৰিপদী বিশেষকৈ ছন্দৰ বচিত। অৱশ্যে কিছুমান গীত পদ্যৰ-ছন্দতো ৰচিত হৈছে। কিছুমান ক্ষেত্ৰত ছন্দৰ মিলনৰ বাবে প্ৰথম চৰণত ঊৰ্দ্ধ্বাধা কথা দি দ্বিতীয় চৰণত মূল ভাবটি প্ৰকাশ কৰা হয়। যেনে :—

(ক) কি হাচ মাৰিলি পুটি,

মোৰে ঐ লাহৰীক বিচাৰি নেপালো ঘৰলৈ যাওঁগৈ ওচি। (বিহুগীত)

(খ) অৰি কুমাৰৰ ঘৰী.

এপতাৰেপৰা নামে এডিঙৈ তামুলীৰ হাততে ধৰি।

(মণিকৌম্বৰ গীত)

উপৰোক্ত 'কি মাছ মাৰিলি পুঠি' আৰু 'অৰি কুমাৰৰ ঘৰী' চৰণ দুটি কেৱল ছন্দৰ মিলনৰ বাবেহে দিছে।

লোকগীতি অসমীয়া সাহিত্যৰ এক অমূল্য সম্পদ।

॥ খ. যোজনা, ফকৰা, সাঁথৰ প্ৰৱচন ॥

লোকগীতিৰ দৰে ফকৰা, যোজনা, পটন্তৰ আদিও অসমীয়া লোক-সাহিত্যৰ অমূল্য সম্পদ। ইবোৰ বিভিন্ন কালৰ বিভিন্ন কৰ্চ আৰু অভিজ্ঞতাসম্পন্ন লোকৰ সূক্ষ্মতম অভিব্যক্তি। এইবোৰৰ লগত অসমীয়া জাতীয় জীৱনৰ 'নবিড়' সম্বন্ধ আছে। এইবোৰত ৰাজনীতি, অৰ্থনীতি, সমাজনীতি, কৃষি, শিল্প, গৃহস্থালি, আচাৰ-ব্যৱহাৰ আদিৰ বিষয়ে সাক্ষৰা উপদেশ পোৱা যায়।

যোজনাত এটা কথা বুজাবৰ নিমিত্তে আন এটা কথাৰ লগত তুলনা বা সাদৃশ্য দিয়া হয়। যোজনাক পটন্তৰো বোলে। যেনে :—'নদীৰ বন নাই গান্ধে আৰু পোহে, বিহাৰ বন নাই ভাঙে আৰু পাতে।' বোৱা-কটা আদি দৈনন্দিন জীৱনৰ বিবিধ কাষক লৈ অসংখ্য যোজনা ৰচিত হৈছে। যেনে :—'তিনি গধূলি তৰিছে তাঁত, উজটি' ছি'ঙেছ পৈয়েকৰ দাঁত।' 'হালতকৈ কোৰত টান, তেওঁ নহয় মোৰ বাহী বনৰ মান।' এইদৰে বিজ্ঞান, ইতিহাস, জ্যোতিষ, বেমাৰ-আজাৰ, সাধুকথা আদি বিষয়ক অনেক যোজনা আছে। মাত্ৰহে ঠ'ট্টা-মন্তব্য কৰা লৈও অনেক পটন্তৰ ৰচিত হৈছে।

যিবিলাক যোজনা একোটা পাৰমাথিক অৰ্থবাহক তাকেই ফকৰা বা শুকতীয়া ফকৰা বোলে। এনে ফকৰাৰ বাহ্যিক অৰ্থ প্ৰধান নহয়, গূঢ়াৰ্থহে প্ৰধান কথা। যেনে :—

কাপোৰত জুই বাছি ঘৰে লই যায়।

হাত মেলি চক্ৰ ধৰে বাপৰ বেটা সেই।

অৰ্থ : কাপোৰ—জ্ঞান, জুই—মন, ঘৰ—ধৰ্মপুৰ, চক্ৰ ধৰে—আনন্দমনে থাকে, মুক্তি পায়। ইয়াৰ ব্যাখ্যা কৰিলে এনে হব : যি জনে জ্ঞানেৰে চকল মনক মন কৰি আনন্দমনে থাকে তেওঁ মৃত্যুৰ পিছত সেই পুণ্যৰ ফলত মুক্তি লাভ কৰে।

এনে বহুত ফকৰা ভকতীয়া লোকৰ মুখে মুখে চলি আহিছে ; পুৰণি পুৰি বিশেষকৈ চৰিত-পুথিত অসংখ্য ফকৰা পোৱা যায়।

সাঁথৰ হৈছে কোনো বস্তুৰ প্ৰকৃত নাম সহজে ক'ব নোৱাৰাকৈ দিয়া ভাণ্ডপকীয়া বৰ্ণনা। সাঁথৰত পাণ্ডিত্যতকৈ বুদ্ধিমত্তাৰে বেছি পৰিচয় পোৱা যায়। সাধাৰণতে সদায় দেখি শুনি অগ্ৰ বস্তুবোৰৰ নাম লৈয়ে সাঁথৰ বচনা কৰা হৈছে। জনসাধাৰণৰ কাৰণে সাঁথৰ বৰ আয়োজনক। সাধাৰণতে একোটা সাঁথৰত হুশাৰী পদৰ শেষৰ আখৰৰ মিল থাকে। যেনে :—

১। ক আইটি তপৰাই। কাটি মিজে বাঢ়ি যায়। (উত্তৰ—সূত)

২। ঘৰৰ তলত ঘৰ। তাতে পৰি মৰ। (উত্তৰ—আঠুৰা)

প্ৰৱচন ব: প্ৰৱাদ-বাক্য হৈছে জনসাধাৰণৰ দীৰ্ঘ অভিজ্ঞতাৰ সংক্ষিপ্ততম অভিব্যক্তি। কিছুমান প্ৰৱাদ একোটি কাহিনীক আশ্ৰয় কৰিও সৃষ্টি হয়। কিছুমানত বসিকতা আৰু উপদেশো থাকে। বিশেষকৈ ডাকৰ বচনৰূপে খ্যাত প্ৰৱচনবোৰত নীতি-উপদেশৰ মাত্ৰা সৰহ।

প্ৰৱাদ-বাক্য আৰু ডাকৰ বচন সম্পৰ্কে পিছত বিতংভাৱে আলোচনা কৰা হৈছে।

। গ. সাধুকথা।

শিশুৰ দৰে নিৰক্ষৰ জনসাধাৰণো সৰল বিশ্বাসী; সেইহে শিশুৰ নিচিনাকৈ জনসাধাৰণৰ মাজতো সাধুকথাৰ আদৰ দেখা যায়। পৃথিৱীৰ বিভিন্ন জাতিৰ দৰে অসমৰো বিভিন্ন জাতিৰ মাজত নানা ধৰণৰ সাধুকথা আছে। ঐতিহাসিক্যৰ দৰে সাধুকথাৰ কোনো এটি নিদিষ্ট ৰূপ নাই; সাধু কওঁতাই নিজ অধিকৈ অগ্ৰসাবে বৰ্ণাই যায়। সেইহে সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত সাধুকথাবোৰৰ মূল্য কম; কিন্তু সমাজ-বুৰঞ্জীৰ ফালৰপৰা ইবোৰৰ মূল্য উলাই কবিলে নোৱাৰি। সাধুকথাৰপৰা মাজুহৰ ৰীতি-নীতি, সমাজ-ব্যৱস্থা, চিন্তাধাৰা, লোকবিশ্বাস, প্ৰেম-প্ৰীতি, ঔষা-অনুশাসন, নৈতিক আদৰ্শ আদি বিষয়ক কথা পোৱা যায়। আধুনিক চুটি-গল্পৰ কাহিনী বাস্তৱ অভিজ্ঞতাৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত; কিন্তু সাধুকথাৰ কাহিনীত অলৌকিকতাই প্ৰাধান্য লাভ কৰিছে। তাত মাজুহ, ৰাক্ষস, ভূত, যক্ষিনী, শিয়াল, কাউৰী, হৰিণ আদিৰপৰাও চৰিত্ৰ বাচি লোৱা হয়। মাজুহৰ দৰে এই চৰিত্ৰবোৰৰ মাজতো প্ৰীতি, অনুশাসন,

ধূতালি আদি ভাব দেখুওৱা হৈছে। 'তেজামলা', 'তুলা', 'তেজা' আদি সাধু বৰুণ-বসাত্মক আৰু 'টেটোন', 'কুহুৰীকণা জোৱাই' আদি সাধু ধেমেলীয়া বিধৰ। পৰৱৰ্তী নৈ আদিৰ উৎপত্তি সম্বন্ধত অলেখ সাধু আছে। 'পঞ্চতন্ত্ৰ', 'হিতোপদেশ', 'ইছপৰ সাধু' আদি গ্ৰন্থ অসংখ্য সাধুকথাৰে ভৰপূৰ। কিছুমান সাধুৰ বিষয়বস্তু বা উদ্দেশ্যৰ লগত পৃথিবীৰ আন ঠাইৰ দুই এটা সাধুৰ বিষয়বস্তু বা উদ্দেশ্যৰ কিছু সাদৃশ্য দেখা যায়। আদিম যুগৰপৰা পৃথিবীৰ এঠাইৰ মাজত আন এঠাইলৈ গৈ বসতি কৰি অহাৰ ফলতেই সাধুবোৰ দেশান্তৰী হয় যেন লাগে। অৱশ্যে স্থান-কালৰ প্ৰভাৱত সাধুবোৰে নতুন ৰূপ লয় বুলি পণ্ডিতসকলে অভিযত দিছে।

বিহুগীতৰ বৈশিষ্ট্য

অসমীয়াৰ জাতীয় উৎসৱ বিহুৰ লগত বিহুগীতৰ অংগাংগি সঘন্থ। বিহু-উৎসৱত আনন্দ-বিনোদনৰ কাৰণেহে গীতবোৰ গোৱা হয় যদিও অসমীয়া সাংস্কৃতিক জীৱনৰ লগতো গীতবোৰৰ সঘন্থ বৰ্তমান।

পণ্ডিতসকলে কয়, আদিম যুগত কৃষিজীৱী মানুহে বিশ্বাস কৰিছিল যে, বছৰৰ আদি ভাগতে আই বসুমতীক পূজা দিলে নাইবা মতা-মাইকীয়ে মিলি খেতি পথাৰত নৃত্য গীত কৰিলে কৃষি-কৃষি অধিক উৰ্বৰা হয়। তিবোতা মাতৃহক সন্তানসন্তৱা কৰিব পাৰিলেও বসুমতী বেছি শত্ৰুশালিনী হয় বুলি আদিম লোকে বিশ্বাস কৰিছিল। এনে বিশ্বাসৰপৰাই কালক্ৰমত ডেকাগাভকৰ মাজত বিহুনাচ আৰু তাৰ আত্মসংগিক গীত-বাজৰ সৃষ্টি হ'ল বুলি অনুমান কৰিব পাৰি। দ্বিতীয়তে, চ'ত-বহাগ মাহত বৰ্ষাৰ বসন্তকালেও ডেকা-গাভকৰ মন চঞ্চল কৰি তোলে, ডেকা-গাভকৰ অস্থৰত যেন কামনাৰ সৃষ্টি কৰে। ফলত বেটীলোকৰ অস্থৰত জাগি উঠে প্ৰণয়ৰ ভাব। বিহুগীতত 'মিলন-ব'সন', 'বিহু-বেচনা' আদি বিভিন্ন ভাব গীত আৰু নৃত্য-ভংগিমাৰ মাজেদি প্ৰকাশ পাইছে। সেইহে বিহুগীত প্ৰধানকৈ যেন প্ৰেৰণামূলক বুলি ক'ব পাৰি। অৱশ্যে বিহু-নৃত্য-গীতে সামাজিক জীৱনতো প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছে। একেলগে নৃত্য-গীত কৰাৰ ফলত সমাজত ঐক্য আৰু সংহতিৰ ভাব বৃদ্ধি হোৱাত সহায় কৰিছে আৰু সেয়ে হবলৈ বিহুক আদি জাতীয় উৎসৱ হিচাপে গণ্য কৰা হৈছে।

ভাষা আধুনিক হলেও বিহুগীতবোৰ বহুকাল আগৰেপৰা ৰচিত। প্ৰাচীন বিহুগীতবোৰৰ ভাষাও প্ৰাচীন আছিল; কিন্তু সময়ত লগে লগে আন লোক-গীতিৰ দৰে বিহুগীতৰ ভাষাবোৰো পৰিবৰ্তন ঘটি আধুনিক ৰূপ ললেগৈ।

বিহুগীতৰ কেন্দ্ৰীয় বিষয়বস্তু হৈছে প্ৰেম। সেইহে সবহাখিনি গীতত পূৰ্বৰাগ, বিবহ, মিলন আদি প্ৰেমজনিত ভাবাবেগ প্ৰকাশ পাইছে। প্ৰেমৰপৰাই মিলন আৰু মিলনৰ ফল স্বৰূপেই হ'ল সৃষ্টিৰ বিকাশ। ঈশ্বৰেও পুৰুষ-প্ৰকৃতিৰূপে প্ৰেম-পীৰিতিৰ মাজেদি সৃষ্টি ৰক্ষা কৰিছে। বিহুগীতত পীৰিতিৰ মহিমা বৰ্ণাই কোৱা হৈছে—

প্ৰথমে ঈশ্বৰে সৃষ্টি সৰ্বজনে তাৰ পিছত সৃজিলে জীৱ;

সেইনোজন ঈশ্বৰে পীৰিতি কৰিলে আমিহো নকৰিম কিয় ?

প্ৰেমভাব প্ৰধান হ'লেও বিহগীতত অসমীয়া সামাজিক আৰু প্ৰাকৃতিক জীৱনৰ চিত্ৰ স্পষ্টভাৱে ফুটি ওলাইছে। তদুপৰি সাহিত্যিক সৌন্দৰ্যৰ ফালৰপৰাও বিহগীতৰ মূল্য উল্লেখনীয়।

॥ সামাজিক চিত্ৰ ॥

বিহগীতত এফালে যেনেকৈ ডেকা-গাভৰু যৌনজলও উদ্ভাস কামনা-বাসনা প্ৰকটিত হৈছে, আনফালে তেনেকৈ অসমীয়া জাতিৰ আচাৰ-ব্যৱহাৰ, ৰীতি-নীতি, লোক-বিশ্বাস, সাজপাৰ, আ-অলংকাৰ, ঘৰ ভূৱাৰ আদিৰ চিত্ৰও স্তম্ভভাৱে বৰ্ণিত হৈছে। সেই দিশতো বিহগীতৰ বাবে সংস্কৃতিসম্পন্ন আৰু ঐতিহ্যপূৰ্ণ অসমীয়া জাতিৰ অতীত ইতিহাসৰে কাম কৰিছে।

দেৱদেৱক আৰাধনা নাইবা পূজনীয়-পূজনীয়াবৰ্গক সেৱা কৰা অসমীয়াৰ এটি প্ৰধান ৰীতি। সেইহে বিহগীতৰ আশ্ৰয়িত্ৰে গীতৰ অধিকাংশ দেৱী সৰস্বতী আৰু গাওঁৰ বুঢ়া-মেথাক প্ৰণাম জনাই তেওঁলোকৰ আশীৰ্বাদ সোৱাবো উল্লেখ আছে: 'গৰু-বিহু দিনাখন লবি আশীৰ্বাদ তেহে পাঁচ বৈকুণ্ঠত থান।'

বিহগীত প্ৰধানকৈ যৌৱনৰ গীত, প্ৰেমৰ গীত। সেইহে গীতবোৰত ডেকা-গাভৰুৰ শৰীৰৰ বিভিন্ন অংগৰ কণ-লাৱণ্য আৰু যৌৱনৰ কণ্ঠৰ প্ৰেম উল্লেখনত সহায়কাৰী বিভিন্ন সাক্ষপাৰ, আ অলংকাৰ, প্ৰসাধন আদিৰ কথা আছে। এইবোৰে অসমীয়াৰ কচি আৰু সৌন্দৰ্যবোধৰে পৰিচয় দিয়ে।—'কিনো খুন্দাই বঢ়ালে মতা ম'হৰ গলধন'; 'ডেকাৰে চিকুণ তৰিৰ কলাফুল গাভৰু চিকুণ ছন'; 'গাৱাৰ শুৱনি হিৰী', 'ছোৱালীলোতেৰা বিজুলি চকুৰা মুখৰ মিচিকিয়া হাঁহি।'

অসমীয়া তিবোতা অভাৱ-শিপিনী। ৰাতিটোৰ ভিতৰতে হুতা কাটি কাপোৰ বোৱাৰ উল্লেখ বিহগীতত পোৱা যায়; 'ৰাতিটোৰ ভিতৰত কাটে পাঁজি হুতা পুৰাটল তৰিলে তাঁত।' তিবোতাসংল বাৱহাৰ কৰা তাঁত-শাল, হাতীদাঁতৰ মাকো, নিজে বৈ-কাটি উলিওৱা চুৰিয়া, চেলেং, চান্দৰ, বিহা, মেখেলা, কপাহী মুগাৰ হাঁচতি আদিৰ উল্লেখ আছে। প্ৰিয়জনক উপহাৰ দিয়া গামোচাত পহুম ফুল বহু হৈছিল—

'এডুখৰি গামোছা বৈ বৈ আহিছো পহুম ফুল এপাহি বাছি'।

অসমীয়া তিবোতাসকলৰ মাছৰ চকু যেন বিৰি, খাক, হাব, সোণ-পোহালৰ মণি-মাছনী, কেক, জাংকাই, বিজুলীবাঁহৰ জাগী আদি বৰ প্ৰিয়

হাছিল। নিজৰ সৌন্দৰ্য-বৰ্ধনৰ কাৰণে তিবোতাসকলে জেতুকা, হালধি, তেল, সেন্দূৰ আদিৰ ব্যবহাৰ কৰিছিল। বাঁহৰ কাঠক আৰু হাতীদাঁতৰ দ্বাৰাৰে মূৰ আচৰি গলধনত পৰাঠক এমুঠনীয়া খোপা বাঁন্ধি সেই খোপা ফুল বা মালাৰে শোভিত কৰিছিল।

বিয়া সম্বন্ধেও বিহগীতত ভালেমান কথা পোৱা যায়। উৎসৱৰ মাজতে ডেকাই কেতিয়াবা ছোৱালী পলুৱাই নিলেও পিচত গাধন দিহে দেশ-দম্ভৰমতে বঁচা কৰাব পাৰিছিল—‘বিহু মাৰি থাকোঁতে পলুৱাই নিনিবা ভৰিব লাগিব নহ’ল।’ বিয়াৰ আগতে বাণি চোৱাৰ নিয়ম—‘তোমাৰে মোৰে চাই বাহি ভোৰা, মাৰে বাপেৰে হেনো।’ সতিনী থকা লোকত বিয়া সোমাবলৈ অসমীয়া মানুহৰ সদায় আপত্তি। গীতত আহুনি কৰাৰ উল্লেখো আছে। মাংসবণতে তামোলৰ লগতে আহুনি কৰা হৈছিল—‘খুৰিয়া তামোলত আহুনি কৰিলা পানীত পৰিত নুজুৱায় গা।’

অসমীয়া সমাজত বিয়া-বাকৰ ক্ষেত্ৰত জাত-কুল বিচাৰৰ কথাও বিহগীতত পোৱা যায়। বেলেগ জাতৰ হলে প্ৰণয়ী-প্ৰণয়িনীসকলৰ মিলনত ব্যাঘাত ঘটাইছিল। অৱশ্যে বহু ডেকা-গাভৰুৱে প্ৰেমৰ তাড়ণাত জাত-কুল এৰিবলৈকো সঁচি নহৈছিল—‘এৰি যাম নিজৰে কুল, কি কৰিব কলিতা কুলে।’ ১৮৬৭-৬৮ৰ নাটিকা জুৰিয়েটেণ্ড শত্ৰুৰ ঘৰৰ ডেকা ৰোমিওৰ প্ৰতি আকৃষ্ট হৈ হেঁচক পিটু-পৰিয়াল সকলো পাহৰি আহ্বান জনাইছিল—

O Romeo, Romeo ! Wherefore art thou Romeo ?

Deny thy father, and refuse thy name ;

Or ; if thou wilt not, be but sworn my love

And I will no longer be a Capulet, Act II, Sc. 2.

কৃত্ৰ মান গীতত আকৌ ডেকা-গাভৰুৰ অবাধ আৰু গোপন মিলনৰ চিত্ৰও দেখা যায়। গীতত গধূলি বাটৰ নঙলা, নাইবা ফালি থোৱা বেবৰ চুকেৰে প্ৰেমিকক আহিবলৈ আহ্বান জনাইছে। পৰহিলৈ গধূলি আহিবা লাহৰি ফালি থম বেবৰে চুক।’ ডেকা-গাভৰুৰ অবাধ মিলন আনে ভাল নেপায়। সেইহে বিহগীতত কোৱা হৈছে—‘জানক দেখুৱাই কেটেবাই মাতিবা ভিতৰি নেৰিবা বেথা।’

বিহগীতত ধন, বহনা, মইনা, সোণাই, লাহৰী, কেঁচাসোণ আদি প্ৰিয়জনৰ সযোজনসুচক বস্তুবোৰো মন কৰিব লগীয়া।

বিয়া এখনৰ পিছতে আছে ঘৰ-গৃহস্থালিৰ কথা। বিহুগীতত অসমীয়াৰ বৰ-ঘৰ, চৰা-ঘৰ, বান্ধনি-ঘৰ আদিতকৈ বিভিন্ন ঘৰ আৰু চাল, বোৰা, কামী, মাৰলি, ফুল-চটি আদিতকৈ ঘৰ-সজ্জাৰ বিভিন্ন সঁজুলিৰ উল্লেখ আছে। এইবোৰে অসমীয়াৰ গৃহনিৰ্মাণ পদ্ধতিৰ ইংগিত দিয়ে। সেইদৰে নিত্য-ব্যৱহাৰ খাটপালেং, টাৰি-পাটী, তুলি-দলিচা, গাক, পীৰা, বজা-বঢ়াৰ বিবিধ বাচন আদিৰ কথাও গীতত মন কৰিব লগীয়া।

অসমীয়া স্বভাৱতে কৃষি জীৱী লোক। সেইদে গীতত কৃষি সম্বন্ধীয় পথাৰ, হাল, গৰু, ঘুৰলি, গুণোন, মৰণা আদি শব্দ; আমনা, ভহা, অগ্নিশালি আদি ধান আৰু বিভিন্ন শাক-পাচলিৰ নামোন্লেখ মন কৰিব লগীয়া। গৰম ভাতৰ উপৰি পইতা ভাত, কৰকৰা ভাত, চিৰা-সান্দহ, দোদা-ভজা, পিঠাগুৰি, মহৰ দৈ, ভজা-পোৰা মাছ, চেং, বোঁ বৰালি আদি মাছ; আম, ভামু, বগৰী আদি ফল যে অসমীয়াৰ অন্তি প্ৰিয় খাদ্য বিহুগীতৰ পৰাই ভানিব পাৰি।

সমাজত ভিৰোতাৰ স্থান বৰ উচ্চ নাছিল যেন লাগে। কিছুমান গীতত ভিৰোতাৰ দুৰ্বল মনৰ পৰিচয় পোৱা যায়—‘লোকৰ বৰে কথা নকৰা আইটি, ভিৰোতৈ আহিছো আমি।’ বিহুগীতত ম’হযুঁজ, কণীযুঁজ আদিৰ উল্লেখ পোৱা যায়। আগতেই উল্লেখ কৰা হৈছে যে, বিহুগীতবোৰত ঈশ্বৰ বিশ্বাসৰ কথাও আছে। ঈশ্বৰেই এই ভগতখন সৃষ্টিছে আৰু মাহুহক চলাইছে—‘বিধি হৈ সৃজোতা, তেহেই পালোতা তেওঁৰ ওপৰতে ভৰ।’ কিছুমান গীতত দেহ-বিচাৰৰ গীতৰ দৰে সংসাৰৰ অনিত্যতা সম্পৰ্কেও উল্লেখ আছে—

বৈ নো বৈ ধেমালি কৰিম;

জীয়াই থাকো মানে ধেমালি কৰিম ঐ

মৰিলে কাহানি কৰিম।

ধনে গ’ল উচলি

মন গ’ল পিছিলি

লগত গ’ল দুচলি খৰি।

তেহৰ বিচাৰৰ গীতৰ লগত ইয়াৰ সাদৃশ্য মন কৰিব লগীয়া :

ধন ধন বুলি

মই ধন সাক্ষিলো

বহুদিন খাম পাম বুলি।

ধন বৈল পৰি

দেহা গৈল চলি

যেন কচুৰ পাতৰ পানী।

॥ প্ৰাকৃতিক চিত্ৰ ॥

কৃষিজীৱী অসমীয়াই দিনৰ সবহভাগ সময় খেতি-পথাৰ, নৈ-বিল, চাপৰি-বননি, পৰ্বত-পাহাৰ আদিত কটাব লগীয়া হোৱাত প্ৰকৃতিৰ বিভিন্ন প্ৰভাৱ সহজেই তেওঁলোকৰ ওপৰত পৰিছে। সেইহে প্ৰকৃতিখন অসমীয়াৰ অতি আপোন; অনন্ত ইয়াৰ বহু চিত্ৰ বিহুগীতত অংকিত হৈছে।

ডঃ বৰুৱাদেৱে টিকেই কৈছে যে, বিহুগীতত প্ৰকৃতিৰ চাৰিটা চিত্ৰ প্ৰধানকৈ দৰ্শায়িত হৈছে। সেয়া হ'ল— ১। অসমৰ নদ-নদী; ২। নৈৰ চাপৰি আৰু পথাৰ; ৩। পৰ্বত-পাহাৰ, গছ-ফুল আৰু; ৪। পশু-পক্ষীসমূহ।

এতিয়াখন দেশৰ সত্যত: নৈক কেন্দ্ৰ কৰিও গঢ় লৈ উঠে। অসমীয়াৰ সত্যতা এই নৈ উঠিছে ব্ৰহ্মপুত্ৰ নৈক কেন্দ্ৰ কৰি; অতি প্ৰাচীন কালৰেপৰা ব্ৰহ্মপুত্ৰক লৈ নানা আখ্যান-কিংবদন্তি আদিৰ সৃষ্টি হৈছে। অসমৰ বহুতো প্ৰখ্যাত মন্দিৰ আৰু নগৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাৰেতেই অৱস্থিত। বিহুগীতত এই ব্ৰহ্মপুত্ৰ বা চিৰি লুইতৰ কথা জনোৱা আছে। এই নৈয়ে দেৱতা স্বৰূপ (উটুৱাই নি'নবা ব্ৰহ্মপুত্ৰ দেৱতা) আৰু এই নৈৰ চাপাৰ, কপালী বাৰ্ণি আনকি শিছ-বিৰিয়ালেও অসমীয়াৰ অস্বৰ্গ আবেগ-অনুভূতিৰ সৃষ্টি কৰি আহিছে।

লুইতৰে বাৰ্ণি বগে দকে ধকী কাছী কণা পাবে লেখি।

গাতে জুই জলে সাঁৰয়হ বাগৰে চেনাইক পানীৰ ঘাটে দেখি ॥

লুইতৰ দৰে দিখৌ, দিহিং, কাকজান, ধনশিৰী, কলং আদি নৈৰ কথাও বিহুগীতত পোৱা যায়। 'দিখৌ নৈ এৰিব পাৰৌ'; 'মাজত কাকজানৰ হুঁতি' ইত্যাদি।

নদ নদীবোৰৰ দৰে গৰু-ম'হ-চৰগীয়া নৈৰ চাপৰি আৰু খেতি-পথাৰ অসমীয়াৰ অতি আদৰৰ। ইবোৰত অসমীয়াই গৰু-ম'হ চৰায়, খেতি কৰে, বং ধেমালিও কৰে। ইয়াতেহে তেওঁলোকৰ দেখা দেখি আৰু শ্ৰেয়-বিনিময় হয়। পথাৰক ডেকা-গাভৰুৰ প্ৰণয়-মঞ্চ বুলিব পাৰি।

দকৈ পথাৰত ধান দাই আছিলোঁ ঘিলা চকলিয়া মুঠি।

লুইতৰ শুৱনি বৰকৈ চাপাৰ।

পৰ্বতৰ লগতো অসমীয়াৰ নিবিড় সম্বন্ধ আছে। প্ৰাচীন কালত বহু পৰ্বততে কামাখ্যা, হয়গ্ৰীৱ আদিকৈ ভাঙৰ মন্দিৰবোৰ স্থাপন কৰা হৈছিল। অসমীয়াই পৰ্বতত খৰি, খেৰ, খাত্ত আদি বিচাবে, চিকাৰ কৰে। এই প্ৰসংগত 'পৰ্বতে পৰ্বতে

বগাব পাবো মঠ' ; 'পৰ্বতে পৰ্বতে খালো নগা টেঙা.' 'পৰ্বতত মাৰিলো নোদোকা গাহৰি' আদি গীতঃশ্ৰ মন কৰিব লগীয়া।

গছ-বাঁহ আদিবৰণা অসমীয়াই গাৰ্হস্থ্যজীৱনত প্ৰয়োজনীয় নানা সঁজুলি তৈয়াৰ কৰে। বৃক্ষ-পুষ্পৰ কথাও মন কৰিব লগীয়া। দেৱ-কাষত আমপাত, বেলপাত, কল, তামোল আদি অপৰিহাৰ্য। সেইহে অসমীয়াৰ সামাজিক আৰু ধাৰ্মিক জীৱনৰ লগত গছ-গছনিৰ ওচৰ সন্মুখ দেখা যায়। তহুপৰি ডেকা-গাভৰুৰ প্ৰণয় সংঘটিত হোৱা এক প্ৰধান ঠাই হ'ল গছৰ তল। বাঁহৰ তলত বাঁহী বজোৱা, বৰগছৰ তলত প্ৰাণচিণীক জ্বকোৱা, কেঞা বনে গা কটা, খাগৰিবু তলত জিৰণি লোৱা আদি প্ৰণয়-কাহিনী গছ-গছনিক কেন্দ্ৰ কৰিহে গঢ়লৈ উঠিছে।

গছৰ দৰে ফুলো অসমীয়াৰ অতি আদৰৰ বস্তু। ফুল দেৱকাষত লগে মোকন্থ-বৰ্ধনৰ কাৰণেও অতি প্ৰয়োজনীয়। ফুলে যৌৱনৰ এসময় কালৰ (নাহৰ ফুল ফলিবৰ বতৰ) ইংগিত দিয়ে। বিহগীতত সেউজী, মালতী, টগৰ, হুৱামালী, কপো আদি অসংখ্য ফুলৰ বৰ্ণনা আছে—'সেউজী নিপিন্ধো, মালতী নিপিন্ধো, পিন্ধো মই খৰিকাজাই।' প্ৰণয়ৰ দিন স্বৰূপে ফুলো উপহাৰ দিয়া হৈছিল—'কিনো ফুল দি গলি লুকাই এ চেনাটটি, কিনো ফুল দি গলি লুকাই'। তিবোতাৰ বিভিন্ন অংগৰ স্পৰ্শত বিভিন্ন ফুল ফুলি উঠাৰ কল্পনা সংস্কৃত সাহিত্যৰ দৰে বিহগীততো পোৱা যায়।

পৰ্বত আৰু বননিৰ লগত অসমীয়াৰ সন্মুখ ৰেতিয়া তাত বাস কৰা পশু-পক্ষীৰ লগতো অসমীয়াৰ ঘনিষ্ঠ সন্মুখ। অসমীয়াই পথাৰ বা চাপৰিত গৰু ম'হ আদি চৰা, হাতী পোহা, গাহৰি আৰু পহু চিকাৰ কৰাৰ (কি পহু মাৰিবৰ শৰ) উল্লেখ বিহগীতত আছে। সেইদৰে কাম-চৰাই, শালিকা, কপো আদি অন্তঃস্থ চৰাই আৰু শিবোৰৰ স্তম্ভৰূপ আৰু স্তম্ভলিত মাতৰ কথাও গীতত কোৱা হৈছে—'চৰাই হালদীয়া পাখি বিনন্দীয়া'; 'ফৈচাই কুকলিয়াই কুহ কুহ কৰি:'

মুঠতে প্ৰকৃতিৰ লগত অসমীয়াৰ যে আদিম যুগৰেপৰা নিবিড় সন্মুখ আছে বিহগীতবোৰেই তাৰ প্ৰমাণ।

সাহিত্যিক সৌন্দৰ্য্য: সামাজিক বা প্ৰাকৃতিক চিত্ৰৰ দৰে সাহিত্যিক সৌন্দৰ্যৰ ফলবৰণাও বিহগীতবোৰৰ মূলা অধিক। এই গীতবোৰত জনকৰি তথা ডেকা-গাভৰুৰ বিভিন্ন ভাব-অহুভূতি সহজ-সৰল ভাষাত স্বত্বকৃতভাৱে প্ৰকাশ পাইছে। বিহগীত চিত্ৰধৰ্মী আৰু উপমা, ৰূপক আদিৰে সৌন্দৰ্যশালী।

ইয়াত আছে প্ৰেমৰ প্ৰাধান্য। সেইহে কিছুমান গীতত উপমাৰ সহায়েৰে প্ৰেমৰ তীব্ৰ আকৰ্ষণৰ কথা বৰ কল্পবকৈ প্ৰকাশ পাইছে।

ঘৰতো নবহে মন সমনোয়া, পথাৰতো নবহে মন।

কমোৱা তুলাবোৰ যেনেকৈ উৰিছে, তেনেকৈ উৰিবৰ মন ॥

ইহা হৈ পৰিম গৈ তোমাৰে পৃথুৰীত, পাৰ হৈ পৰিম গৈ চালত।

যাম হৈ পৰিম গৈ হোৱাৰে শৰীৰত, মাথি হৈ চুমা দিম গালত ॥

চমকত চাবলৈ নহওঁ মই বিজুলী, নহওঁ মই বোৱতী নৈ।

চৰায়ে নহলোঁ তোমাক চাবলৈ, ছপাশে ছপাখি লৈ ॥

হাতে কিনো চাবা হাতী তাবে যেন মুখে পুনিমাৰ জোন।

এইক্ষণে সাহিত্যৰ দৰে বিচাৰ-পাততো দেখিব বৰ্ণনাৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰকৃতিৰ বিবিধ বস্তুৰ লগত তুলনা কৰা দেখা যায়। এনে কল্পনা আনবপৰা ধাৰ কৰা নহয়— চৰা কবিয়ে প্ৰকৃতিৰ পৰাই প্ৰত্যক্ষভাৱে পাইছে। বিজুলীৰ দৰে চকুৰ চকু, মাছৰ চকু যেন বিৰি, ঘোঁৰা ফানিৰ দৰে চুলি, পাত মাছৰ নিচিনা গাল, হাতীৰ শুঁৱৰ দৰে স্তন্যলহাত, সৰিয়হ ফুলৰ দৰে দেহৰ লাৱণ্য, জোনৰ দৰে মুখৰ মৌন্দ্য আদি উপমা-প্ৰয়োগত কবিয়ে সূক্ষ্ম অস্তিত্বৰ পৰিচয় দিছে।

অনহাতে—

নাও হেঙুলীয়া বঠা হেঙুলীয়া আৰু হেঙুলীয়া হৈ।

চেনাইব মূৰতে আপী হেঙুলীয়া, বিজুলীয়া নাহৰে দৈ ॥

ওলায় জকেমকে আকাশী চক্ৰমা, ওলায় জকেমকে তৰা।

ওলায় জকেমকে মোৰ প্ৰিয়তমা, বৰধৰৰ ভিতবৰপৰা ॥

হাতৰে শুৱনি হাতৰ গাম খাক, কঁকালৰ শুৱনি ৰিচা।

মূৰৰে শুৱনি মূৰৰে সেওঁতা, গলধনৰ শুৱনি খোপা ॥

তোমাৰ চনুঘৰ হৰিণাৰ চকু যেন, বুকুতো পহুমৰ চক।

তোমাৰ বাহু দুটি পহুমৰ ঠাৰি যেন, বেচমৰ কাপোৰে ঢকা ॥

আদি বৰ্ণনাত বচকৰ মৌন্দ্যাস্তিত্ব আৰু কাব্যিক প্ৰতিভা প্ৰকাশ পাইছে। সেইদৰে বিবহৰ বৰ্ণনাতো ‘জালুক-জলকীয়াই পোৱাদি পোৱা,’ ‘শৰীৰত জুই লগা,’ ‘খেৰ শুকোৱাদি শুকোৱা’ আদি উপমা প্ৰয়োগ কৰাত ভাৱবাণি বেছি স্পষ্ট হৈ ওলাইছে। উপমাৰ দৰে কণক, ব্যংগোক্তি, বকোক্তি, অল্পপ্ৰাণ আদিবো প্ৰচুৰ ব্যৱহাৰ দেখা যায়।

অনুপ্রাণ : ধনক ধনে কৰি ধনকে ঘটিগো, পৰম যতন কৰি।

ধনে গল উৰ্দ্ধল মন গল পিছল, লগত গ'ল হুচলি থৰি।

লাঁলাই পথাৰতে ছিল ই ধানে দালে, ঘিলা কাকলীয়া মুঠি।

ব্যংগোক্তি : অতি ধুনীয়াটো ছোৱালী নিৰ্দবা খাবলৈ নেজেৰে তাত।

আধুনিক কবিতাৰ দৰে বিচ্ছিন্ন-গীতত ছন্দ-বৈচিত্ৰ্য নাই। ছন্দৰী ছন্দতেই গীতবোৰ ৰচিত। সেইটোৱে তাৰ ছন্দৰ বিশেষত্ব।

সাহিত্যিক সমাজৰ দাপোণ বোলে, কিয়নো সমাজৰ প্ৰতিচ্ছবি সাহিত্যত প্ৰতিফলিত হয়। বিচ্ছিন্ন-গীত সাহিত্যিক গুণবাৰ্জ প্ৰকাশ হোৱাৰ লগতে অসমীয়া সমাজৰ বিভিন্ন চিত্ৰও প্ৰতিবিম্বিত হৈছে। সেইহে বিচ্ছিন্ন-গীত অসমীয়া সমাজৰ দাপোণ স্বৰূপ।

প্ৰবাদ-বাক্য

প্ৰায় সকলো দেশতে সকলো সময়তে প্ৰবাদ-বাক্যৰ প্ৰচলন আছে। কিন্তু কোত্তয়া বা কেনেকৈ ইয়াৰ উৎপত্তি হ'ল এই সম্বন্ধে বিশেষ একো জনা নাযায়। প্ৰবাদ-বাক্য নিৰ্বাচক নহলেও বাক্যবোৰ কবিতা, শুদ্ধকথা নাই বা নীতি-বচন নহয়, যিটো হ'ল লোক-সমাজত 'চৰ্চন'নেহঁ ৱ ল আহিছে। এই প্ৰবাদ-বাক্য মাত্ৰহে ব'বতা আদিৰ দৰে বচনা কৰে' ৱ ল বচা নাই, ই আপোনা আপুনি মাত্ৰহে মুখত প্ৰচলিত হৈছে। মাত্ৰহে বৈদ্যনাথ জীৱনত ঘটনা ঘটনাবপৰা জন্ম ৱাণ্টিক দ'ক্ষপত্ৰম অ'ভব্য'ক 'চোপ' প্ৰকাশ কৰাছিল, 'সংগ্ৰহ' ক্ৰমে অভ্যন্তৰীণ বাক্য, বৈদ্যনাথ নাইব প্ৰবাদত পৰণ ৱ হৈছিল। এই প্ৰবাদ-বাক্যবোৰ কোনো এক বস্তু বা ঘটনা বিশেষৰ উপলক্ষ হৈ প্ৰবাদৰ আঁক এটি বিশিষ্ট লক্ষণৰ সৃষ্টি কৰিলে।

এই প্ৰবাদ-বাক্যবোৰ কালক্ৰমত যুগৰ পিছত যুগলৈ চলি আহিবলৈ ধৰিলে। ইয়াৰ ফলত যুগ প্ৰবাদ-বাক্য বৰ্ণোত্তৰ নাম লুকাই যদিও ইবোৰ মাত্ৰহে মাজত বহন কৰে প্ৰচলিত হ'ল আঁক ক্ৰমেই সাধিত হ'ল অস্বত্ব হৈ কণ, বস প বপুষ্টি আঁক স্বাধীন হ'ল ক'বলৈ।

দক্ষিণ মাত্ৰহে বাদেও জ্ঞানী-সমাজত প্ৰতিপত্তি ৱ একা মাত্ৰহে মাজতো এক প্ৰকাৰ প্ৰবাদ-বাক্যৰ সৃষ্টি হয়, কিন্তু ই জ্ঞানীৰ বচন, ই চৰ্চিত, ইয়াক আঁক উপদেশমূলক নীতি বাক্য। অৱশ্যে প্ৰবাদত পাণ্ডিত্য, চিন্তা বা উপদেশৰ প্ৰয়োজন নাই। কোনো এটি বস্তু বা কাহিনীক উপলক্ষ কৰি হৃদয়ক বচনা কৰা হৈছে। যেনে,— 'মেহ বায়ো নাই, অহোধ্যাও নাই', কিন্তু জ্ঞানীৰ বচনত কোনো উপলক্ষ নাই, যেনে— 'অ'হংসা পৰম ধৰ্ম।' লোকোক্তি আঁক প্ৰজ্ঞোক্তিৰ মাজত পাৰ্থক্য থাকিলেও ব্যৱহাৰিক জগতত দুয়ো সমানে কাৰ্যকৰী।

যিভাবেই উৎপত্তি নহ'ক, প্ৰবাদ বাক্যই কোনো জাতিৰ জীৱনৰ প্ৰায় গোটেই কেইটা স্তৰকে ব্যাপ্ত কৰে। ইয়াৰ বিশেষ লক্ষণ এই যে, ই জনসমাজত প্ৰবাদ-বাক্য-ৰূপে স্বীকৃত হ'ব লাগিব। কোনো ব্যক্তিৰ দ্বাৰা বচিত হলেও ই

জনসাধাৰণৰ সম্পত্তি। সেয়েহে ইয়াৰ ব্যয়িতাৰ নাম বা ক্ষয়-ভাৰিখৰ বিশেষ কয়োজন নাই।

জাতিৰ মনস্তত্ত্ব, আচাৰ-বিচাৰ, নীতি নাইবা তত্ত্ব-কথা হিচাপে প্ৰবন্ধৰ মূল্য চিৰস্থান বা সাৰ্বজনীন নহয়। নীতি-বাক্যৰ লগত প্ৰবন্ধৰ এইখিনিতে পাৰ্থক্য যে, উচ্চ আদৰ্শ, ভৱিষ্যন্ত বা লোক-শিক্ষা প্ৰদানৰ মূল কথা নহয়। প্ৰবন্ধৰ মাজত চিৰস্থানৰ থাকিব পাৰে: কিন্তু চিৰস্থান সত্যৰ নিদৰ্শন বুলি চিৰস্থানত নহয়। ইয়াত সি সত্য থাকে সি আপেক্ষিক সত্য; তথ্যৰ সত্য নহয়, তথ্যৰ সত্য। কিছুমান প্ৰবন্ধত সৰ্বকালৰ সত্য পোৱা নাযায়। যেনে, 'তিব্বী মিৰি ক্ৰাটো কোৱা, এটা চাৰিৰ আঠম নাপে বা।'

কিছুমান প্ৰবন্ধত জ্ঞান-ভেদ সম্পৰ্কে ঠোঁটো মন্তব্য কৰা হৈছে। তিব্বোতাক বিদ্ৰূপ কৰিও ভালেমান প্ৰবাদ-বাক্য ৰচিত হৈছে। আভিজাত্যৰ ঠোঁট গড়গাওঁক লৈ প্ৰবাদ-বাক্য—'গড়গাঁও, কথা শুনি তল খাওঁ'; 'গড়গাঁওৰ বটাৰীৰ ডাবেও কাটে।' স্বাস্থ্য-স্বচ্ছৰ প্ৰবাদো আছে—'ভাত খাই খাবা তিৰি শিলিখা।' কৃষি, বন, গৃহীণী আদি সম্পৰ্কেও অসংখ্য প্ৰবাদ বা নীতিবাক্য আছে; সিহঁতৰ 'ডাকৰ বচন'ত আলেচনা কৰা হৈছে। কিছুমান প্ৰবাদত এবোটি কাহিনী বা পৌৰাণিক আখ্যানৰ উল্লেখ আছে। যেনে,—'কালনেমীৰ লংকা ভাগ,' 'বিড়াল উপছী', 'বক ধাৰিক', 'অতি দূৰ্শে হত লংকা' ইত্যাদি।

প্ৰবাদ-বাক্যৰ উৎপত্তি-স্থান গাওঁ বুলি বহুতে ইয়াক গ্ৰহণ নাইবা ইতৰ বাক্য বুলি কৰা আছে; কিন্তু ই ভুল। গাঁওৰপৰা ওলালেও ইয়াৰ ভাষা শক্তিশালী আৰু জীৱনৰ বিচিত্ৰ অভিজ্ঞতাৰ লগত ইয়াৰ ওচৰ সন্মত।

প্ৰবাদ-বাক্য প্ৰধানত: নিৰ্ভৰ কৰে তাৰ বিষয়-বস্তু, প্ৰকাশ ভংগি, সাধাৰণ বুদ্ধিৰ চমৎকাৰিত আৰু প্ৰয়োগৰ সাৰ্থকতাৰ ওপৰত। যি বস্তুক উপলক্ষ কৰি প্ৰবাদ-বাক্য প্ৰয়োগ কৰা হয় সি অব্যক্ত হৈ থাকিলেও অস্পষ্ট হৈ নাথাকে আৰু সংক্ষিপ্ত প্ৰকাশিত ব্যক্তনা আৰু দৃষ্টান্তৰ সহজ সাৰ্থকতাৰ ওপৰত প্ৰবাদ-বাক্যৰ মূল্য আৰু সমাদৰ নিৰ্ভৰ কৰে। পুৰণি কালত প্ৰবাদবোৰ আছিল সংক্ষিপ্ত, বাস্তৱনিষ্ঠ, উপদেশমূলক আৰু অতি সাধাৰণভাৱে প্ৰকাশিত। পিছত দেশ-কাল-পাত্ৰ ভেদে ইয়াৰ কণৰ নাইবা ব্যৱহাৰৰ পৰিবৰ্তন হয়।

প্ৰবাদ-বাক্যই সফলতা লাভ কৰাৰ আৰু এটা কাৰণ হ'ল বিভিন্ন যুগৰ লেখকৰ বচনত প্ৰবাদবাক্যই বাক্যাংকণৰ হিচাপে আদৰ আৰু আভিজাত্য

লাভ কৰিছে। ব্যাখ্যা বা দৃষ্টান্ত হিচাপে, কোনো বিষয়-বস্তুক স্থাপিত বা পল্লবিত কৰিবৰ কাৰণে, নাইবা অলপ কথাত বেছি ভাৱ প্ৰকাশ কৰিবৰ কাৰণে প্ৰবাদৰ যি উপকাৰিতা আছে তাক বিভিন্ন প্ৰবাদ-বাক্য চালেই দেখা যায়।

প্ৰবাদ-বাক্যৰ প্ৰতি অশ্ৰদ্ধা বা উদাসীনতাৰ কাৰণ : প্ৰত্যেক যুগৰ একোটা বিশেষ মনোধৰ্ম থাকিলেও মানুহৰ মন যেতিয়া বস্তুগত নহৈ ভাবগত হয় তেতিয়াই প্ৰবাদ-বাক্যৰ অৰ্হদৰ কমি যায়। ভাৰতীয় সাহিত্যত বাদেও আন আন ইউৰোপীয় সাহিত্যতো ইয়াৰ প্ৰচুৰ উদাহৰণ পোৱা যায়। আন সাহিত্যৰ দৰে অৰ্হদৰ অসমীয়া সাহিত্যৰ আদৰ্শ আৰু কৰ্মৰ পৰিবৰ্তন হোৱাৰ ফলত তাত প্ৰবাদৰ ব্যৱহাৰ কমি আহিছে। ইয়াৰ প্ৰধান কাৰণ এই যে, আমি শিক্ষা, ভাব আৰু চিন্তাত অসমীয়া হৈছো আন অসমীয়া হৈছো; পছিমীয়া আদৰ-কায়দা শিক্ষিতলৈ গৈ নিজকে একেধাৰে পাহৰি পেলাব খুজিছো; সেই কাৰণে অসমীয়াৰ লগত হাড়-হুমুতৰে সম্বন্ধ থকা প্ৰবাদ-বাক্যক আমি পাহৰিব দৰিছো। প্ৰবাদ-বাক্যক হত্ৰহেলা কৰাৰ দ্বিতীয় কাৰণ এই যে, প্ৰবাদ-বাক্যবোৰ যি শক্তিশালী ভাষাত বৰ্তিত সেই ভাষা আমি পাহৰি গৈছো, সেই ভাষাৰ বস আৰু বহুত এহি আৰু তেনেকৈ গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰোঁ। তৃতীয় কাৰণ হৈছে, বহুতো শিক্ষিত লোকে প্ৰবাদ-বাক্যত গ্ৰাম্য দোষ থকা বুলি ধৰি লৈ তাৰে যে, এই ভাষাৰ কোনো আভিজাত্য নাই। তেওঁলোকৰ ধাৰণা ই সাধাৰণ মানুহৰ ভাষা; শিক্ষিত লোকৰ মুখত তাক বিভিন্ন যুগৰ লেখকসকলে কম শুনিছিল। কিছু প্ৰাচীন লেখকসকলৰ গ্ৰন্থত লোক-নিঃসৃত প্ৰবাদৰ বাহিৰেও লেখকৰ স্বৰচিত বাক্য কিছুমানো প্ৰবাদ-বাক্য হিচাপে পোৱা যায়। অৱশ্যে এটিটো স্বীকাৰ কৰিব লাগিব যে, তেওঁলোকে আন প্ৰবাদ-বাক্যৰ অলঙ্কৰণতহে নতুন বাক্য বচনা কৰিছিল আৰু সিয়ে কালক্ৰমত প্ৰবাদ-বাক্যত পৰিণত হ'ল। যেনে, চণ্ডাপদত আছে—‘আপনা মাংসে হৰিণা বৈৰী’। ইয়াৰপৰা ওলাল ‘হৰিণীৰ মাংসই বৈৰী’। ‘কৃষ্ণকোৰ্তন’তো আছে—‘হৰিণী জাগায় ভাল কুটম বিবাদ’। এনে দৃষ্টান্ত যথেষ্ট পোৱা যায়।

অসমীয়া সাহিত্যৰ কোনো যুগতেই প্ৰবাদ-বাক্যক একেধাৰে উপেক্ষা কৰা হোৱা নাই। সকলো যুগতে ইয়াৰ ব্যৱহাৰ চলি আহিছে। পূৰ্বৰ অসমীয়া সাহিত্যতো ই উপেক্ষিত হোৱা নাই। মাধৱকন্দলী, শংকৰদেৱ, বাসৱদত্তী আদি কবিকলৰ ৰচনাত প্ৰবাদ-বাক্যৰ ব্যৱহাৰ দেখা যায়। ‘আমি আপুজীৰ

আক্ষৰীৰ পাঠি তই ;’ ‘অষ্টমীৰ ছাগ’ ইত্যাদি। এইটো ঠিক যে, ভাতিৰ ভাষা আৰু জীৱন পৰম্পৰা বিভিন্ন হৈ থাকিব নোৱাৰে। অসমীয়া প্ৰবাদত জীৱনৰ স্পন্দন আছে আৰু অসমীয়া বাক্যৰ জীৱনৰ লগত তাৰ ঘনিষ্ঠ সম্বন্ধ। সেইহে সেইবোৰ উল্লাই কৰা উচিত নহয়।

আধুনিক শিক্ষিত সমাজ আৰু লিখিত সাহিত্যত অসমীয়া প্ৰবাদ প্ৰত্যক্ষভাৱে নিন্দিত নহলেও পৰোক্ষভাৱে উপেক্ষিত হৈছে। কিন্তু প্ৰবাদৰ মৌল্য বা বৈচিত্ৰ্য যুগৰ সোঁতত ক্ষয় হলেও কোনো দিন একেবাৰে লোপ হ’ব নোৱাৰে। কিছুমান প্ৰবাদ একেবাৰে বৰ্জিত হলেও প্ৰবাদমূলক বাক্যাংশবোৰ অসমীয়া ভাষাত সন্যস্তন idiom, জড়তা ঠাঁই বা সৰল বাক্য-ৰীতিৰ চিত্ৰৰূপ নিৰ্মিত হৈ গৈছে। গতিকে তাক পৰিভ্ৰাণ কৰা মানে ভাষাৰ অংগহানি কৰা হৈ ত’ব।

এই প্ৰবাদবোৰক ভুলসমাজত যিমানহে হয় চকুৰে চাওক লাগে অসমীয়া জনসাধাৰণৰ ই নিজস্ব আৰু চিৰস্থান সম্পদ, তেওঁলোকে ইয়াক দৈনন্দিন জীৱনত ব্যবহৃত ভাষাত স্তম্ভস্তান আৰু সংজ্ঞা বৰ্ণনাতৰ উপায় হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰে। অৱশ্যে সম্প্ৰতি দুই এজন অসমীয়া লেখকৰ ৰচনাত দুই এটি প্ৰবাদ বাক্যৰ ব্যৱহাৰ দেখা যায়। ইয়াৰ ব্যৱহাৰ যিমানহে বহুল হয় সিমানহে যে অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য শক্তিশালী হ’ব তাত কোনো সন্দেহ নাই।

ডাকৰ বচন

ডাকৰ বচন অসমীয়া ঐতিহ্যিক তথা জন-সাহিত্যৰ অন্তৰ্গত আৰু ইয়াৰ সম্বন্ধ অসমীয়া জাতীয় জীৱনৰ লগত ওতপ্ৰোতভাৱে জড়িত। কিবা এটি হাক-বচন নতুন উপদেশ এধাৰি দিব লাগিলে, কাৰোবাৰ ঘোষ-গুণ খুচৰি আগোচনা ক'বলৈ হ'লে নাইবা কিবা বস্তুৰ গুণাগুণ নিৰ্ণয় কৰিব লাগিলেও পোনেই এধাৰি ডাকৰ বচন মাতি শুনোৱা দম্ভৰ এতিয়াও আমাৰ মাজত আছে। সেয়েহে ডাকৰ বচনে অসমীয়া জাতীয় জীৱনত বেদবাণীৰ দৰে প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰি আহিছে—‘ডাকৰ বচন বেদৰ বাণী’। বেদ বা গীতাৰ হুঁচা শ্লোক মাতি পণ্ডিত সমাজত নিজৰ পৰিণতি দেখুৱাব দৰে বৈদ্যৰীয়া সমাজতো হুঁচাকি ডাকৰ বচন গাউ নিজক পণ্ডিত বোলোৱা লোক বিৰল নহয়।

অসম কৃষি-প্ৰধান দেশ। কৃষিয়েই অসমীয়াৰ জীৱন-স্বৰূপ। আমি জানো যে, সকলো কাম কিছুমান নিয়ম-পদ্ধতিৰ মাজেৰে কৰা হয়। সেইদৰে কৃষি কৰোঁতে কিছুমান নিয়ম আছে। এই নিয়মবোৰ ডাকৰ বচনত সন্দৰ্ভকৈ বৰ্ণোৱা হৈছে। কোন সময়ত, কেনেকুৱা ঠাইত, কি খেতি কৰিব লাগে আৰু সেই খেতিত কেনে ধৰণৰ সাৰ দিব লাগে, সকলো কথা ডাকৰ বচনত উল্লেখ কৰা হৈছে। যেনে :—

ব'দে বৰফুৰে সন্মৈ ঘাই। হেৰেবেসে কৃষৰ লাভক পাই।

ভাদৰ চাৰি আহিনৰ চাৰি। মাহ কৰা যিমান পাৰি ॥

মাহাৰ শাওণত নকৰে ধান। তাহাৰ কৃষিত কিমত মন ॥

খেতিৰ প্ৰধান সঁজুলি হ'ল গৰু। সেয়েহে ডাকে কৃষিৰ লক্ষণৰ উপৰি গৰুৰ লক্ষণ সম্বন্ধেও দিহা দি গৈছে। আমাৰ মাতৃহে সাধাৰণতে গৰুৰ দাঁতৰ সংখ্যা চাই বয়স নিৰ্ণয় কৰে। গৰুৰ বয়স সম্বন্ধে গৃহস্থক সুধিব আৰু আবশ্যক নকৰে, দাঁত চালেই হ'ল। ডাকৰ বচনত গৰুৰ বয়স আৰু তাৰ গুণাগুণ দাঁতৰ সংখ্যা নিৰ্ণয় কৰিয়েই উল্লেখ কৰা হৈছে। যেনে :—

গৰু কিনিবা চিকণ জালি। দুই চাৰি ছয় দস্তীয়া ভালি।

ছয় নব দস্তী ভাগ্যে পায়। সাত দস্তীক দেখি পলায়।

গক আৰু মাটি কিনা টাইৰ দূৰত্ব সম্পৰ্কে কৈছে :—

গাৰ্হ বন্দ নিকটৰ ভূই। ইহাক নেবিবা ভানস্তা হুই।

সাধাৰণতে চুটি নেজৰ, সৰু মূৰৰ, লাওমূৰা বা শিং ভঙা গক কিনা উচিত নহয়। বহু আৰু বগা বৰণৰ গকই আটাইতকৈ ভাল।

কোন কোন সময়ৰ বৰষুণ খেতিৰ কাৰণে উপযোগী বা অসুপযোগী তাকো ডাকৰ বচনত কোৱা হৈছে। সাধাৰণতে অতিবৃষ্টি বা অনাবৃষ্টি হলে তাৰ প্ৰতিকাৰৰ কাৰণে খেতিয়কসকলে দেৱতাসকলক স্তুতি কৰে। দেৱতাসকলৰ প্ৰতিভা আকৌ মহাদেৱেই হ'ল কৃষি-দেৱতা। সেই কাৰণে অসমীয়া খেতিয়কে তেওঁক চিন্তা কৰাটোৱেই স্বাভাৱিক।

মাঘ মাসত বোহৰ্ণা নক্ষত্ৰ, যদি নবৰিষে দেৱ।

হাল ভোল বোঁচ কৰা সব লোক, দেৱী মহাদেৱক সেৱ।

মহাদেৱৰ স্নগতে তেওঁৰ পত্নী পাৰ্বতীকো সেৱা জনাইছে।

অসমীয়া মাগুহে বাৰ্ষিকজাতকৈ যে কৃষিক শ্ৰেষ্ঠ স্থান দিছিল সেইটো ডাকৰ বচনৰ পৰাই বুজিব পাৰি :—

যি নৰে সদা কৃষিক কৰে। বেহাৰ ফল পাইবে ঘৰে।

সোণা ৰূপা কৰা কৰি। ভাত নাপালে চোকতে মৰি।

হীৰা মাণিক থাকে অপাৰ। খুদ নহলে মৰণে সাৰ।

ডাকৰ বচনত খেতি-বাতিৰ বাহিৰেও জন্ম-প্ৰকৰণ, ধৰ্ম প্ৰকৰণ, নীতি প্ৰকৰণ, ৰাষ্ট্ৰনীতি প্ৰকৰণ, ৰক্ষন-প্ৰকৰণ, গৃহীণ-লক্ষণ, পৰিত্যাগ-কথন, জ্যোতিষ-প্ৰকৰণ আদি বিষয়ক বহুতো নীতি-বচন আছে। 'জন্ম-প্ৰকৰণ'ত সন্তান জন্মাৰ লগে লগে নাড়ী কটা, সন্তানৰ প্ৰতিপালন আৰু প্ৰসূতিৰ চিকিৎসা সম্বন্ধে কোৱা হৈছে। সেয়েহে অসমীয়া তিবোতাৰ প্ৰসূতি আৰু সন্তান পৰিচৰ্যা-পদ্ধতিৰ কথা ডাকৰ বচনৰপৰাই বহু পৰিমাণে জানিব পাৰি।

'ধৰ্ম প্ৰকৰণ'ত অসমীয়াৰ ধাৰ্মিক জীৱনৰ বিষয়ে বৰ্ণোৱা হৈছে; ইয়াত ব্ৰাহ্মণ, ক্ষত্ৰিয়, বৈশ্য আৰু শূদ্ৰ এই চাৰি জাতিৰ মাজত প্ৰাচীন যুগৰপৰা চলি অহা কৰ্ম আৰু আচাৰ-পদ্ধতিৰ কথা কোৱা হৈছে। পুখুৰী খন্দা আৰু গছ বোৱা এটি মহৎ কাম। অন্ন-বস্ত্ৰ দানৰ সমান আৰু একো মহৎ দান নাই। অসমীয়াই গংগাৰ পানীক বৰ পৱিত্ৰ জ্ঞান কৰি আহিছে। সেয়েহে ডাকৰ বচনত কোৱা হৈছে যে, প্ৰয়াগ-বাৰাণসীলৈ গৈ যি পুণ্য অৰ্জন কৰিব পাৰি,

অকল গংগাত স্নান কৰিয়েই তাতকৈ বেছি পুণ্য আৰ্জিব পাৰি। ইয়াৰ বাহিৰে
দ্বন্দ্বী-স্বৰ বাৱহাৰৰ কথা অকল বঙ্গাৰ 'ভেদ-দণ্ড-সাম-দান' এই চাৰি বিধ
বন্ধকৰণৰ উপায় দিয়া হৈছে। 'নীতি শ্ৰকৰণ'ত 'পঞ্চতন্ত্র' আৰু 'হিতোপদেশ'ৰ
নীচনা কিছুমান সুন্দৰ বাণী পোৱা যায় :—

ধাতি বহুৰত বোলে আই। আহাৰ শাওণত দোহে গাই।
পুত্ৰত আহ জ্যেষ্ঠ শালি। তেবেসে জানিবা গৃহস্থালি।
অপুত্ৰক মৰ্দ্দা নোহয় ভাল। দন্ত খসিলে কিহৰ গাঁতাল।
চোৰে ভাল নেদেখে চন্দ্ৰৰ স্ফোতি। চুপ্তী জীৱ নাই পুত্ৰত বঁত।
মৰে অগণ পানীৰ মাছ। মৰে নদীৰ কুলৰ গাছ।
বুঢ়া গৰুৰ শিঙেই ভাৰ। ঘৰণীৰ মুখে কণ যুৱাৰ।
পানীৰ বাটত নহবা অগা। চুপ্তী কুটুম্ব নহবা লগা।
চুপ্তী তিৰীক নিদিবা ঠাই। খন পোৱাতীৰ নহবা জোঁৱাঘাই।

'বন্ধন-শ্ৰকৰণ' অধ্যায়টোত অসমীয়াৰ প্ৰিয় ব্যঞ্জনসমূহৰ বন্ধা-প্ৰণালীৰ
অন্যোচনা কৰা হৈছে। ইয়াত অগ্ৰাণ ব্যঞ্জনৰ বাহিৰেও অসমীয়াৰ প্ৰিয় ষষ্ঠ
সেঙৈ-সেঙৈ, কাহঁদী আদিৰ কথাও উল্লেখ কৰা হৈছে :—

সেঙৈ-সেঙৈ জামিৰ বসে। কাহঁদী দিয়া যেনে পৰিসে।

মুখৰ অকচি দুৰুহ যই। আচোক নৰ দেৱ মোহ ধাতি।

'গৃহীণী-লক্ষণ'ত বিবিধ চৰিত্ৰ-সম্পন্ন ত্ৰিবেতাৰ কথা আছে।
ত্ৰিবেতাৰ বিভিন্ন লক্ষণসমূহৰ বৰ্ণনালৈ চাই ডাক ভণিতা ব্যক্তিৰ নাবী-
চৰিত্ৰ সম্বন্ধে গভীৰ জ্ঞান থকা বুলি সহজে অনুমান কৰিব পাৰি। বতি-শাস্ত্ৰত
এক পত্নী, চিত্ৰিণী, শংগিনী আৰু হস্তিনী এই চাৰি শ্ৰেণী নাবীৰ কথা ডাক-
ভণিতাত পৰোক্ষভাৱে বৰ্ণোৱা হৈছে। যি নাবীৰ উচ্চ বংশত জন্ম, বাৱহাৰ
মধুৰ; যি নাবীয়ে শাহুৱেকক সুধি আয়-বায় কৰে, কড়া কড়াকৈ ধন সাঁচে, শুক
আৰু অতিথি পূজা কৰে, পুৱা গধূলি স্বামীক সেৱা কৰে, 'ডাকে বোলে সেই
লক্ষীৰ জাতি'। কিন্তু যি নাবী বেলিলৈকে শোৱে, আনৰ মুখলৈ চাই থাকে,
বাৱহাৰ কটু, স্বামীৰ প্ৰতি উদাসীন আৰু যিজনীয়ে—

সতত হাসি মুখত কৰে। ডাকে বোলে তাইক নখৈবা বৰে।

শিকি ভাল ছোৱালী সম্পৰ্কে কৈছে—

টিক বগা ওলাই মাটি। মাক ভালৈ জীয়েক জাতি।

‘পৰিত্যাগ-কথন’ত কেনে ধৰণৰ মাতৃহ বা বস্তু ত্যাগ উচিত এই সম্বন্ধে কিছুমান উপদেশ আছে। যেনে :—

তিনি নাবী ধৰ একেটি স্বামী । তাক পৰিহৰ বোলোহো আমি ॥
পৰিহৰ সত্ততে পৰ অন্ন আশ । পৰিহৰ শত্ৰু নগৰে নিবাস ॥
পৰিহৰ অতি ধনী বান্ধৱৰ স্তম্ভ । পৰিহৰ বাঞ্জন বাসিৰ স্তম্ভ
পৰিহৰ কিৰিখি যদি নদী পাৰে । পৰিহৰ নাবীত পতি থাকে যাবে ॥

সেইদৰে ‘বাজনীতি প্ৰকৰণ’ত বজা অংক প্ৰস্তাৱ কৰ্তব্য আৰু নানুহক চিনি পোৱাৰ উপায় বৰ্ণোদা হৈছে। যেনে :—

বজাক চিনিবা দমনত । ঘোঁৰাক চিনিবা কাণত ॥
খুবক চিনিবা শৰণত । তীবীক চিনিবা স্নানত ॥

ডাকৰ বচনবোৰ পতি এইটো অচুমান কৰিব পাৰি যে, সেই বচনবোৰ ৰচিত হোৱাৰ সময়ত দেশত ৰাজনীতি চৰ্চা হৈছিল নাইবা দেশত ৰাজতন্ত্ৰ চলিছিল আৰু ভেতিয়াৰ মাতৃহো বন্ধ বা বান্ধৱৰ গুণগুণ সম্বন্ধে সচেতন আছিল।
কিন্তু জ্যোতিষ প্ৰকৰণৰপৰা বুজিব পাৰি যে, তেতিয়াও দেশত জ্যোতিষ চৰ্চা হৈছিল আৰু মাতৃহে গুণনাৰ দ্বাৰা দিন-বাৰ-কৰ্ম আদি চাবলৈ নাইবা কোনো কাৰ্য বা ঘটনাৰ শুভ-অশুভ নিৰ্ণয় কৰিবলৈ যত্ন কৰিছিল। সেইদৰে কোন সম্বন্ধত যাত্ৰা কৰা ভাল, যাত্ৰা-কালত কাক দেখা শুভ বা অশুভ তাকে কৈ গৈছে,—
আদমীৰ প্ৰতিশব্দ পুৰিমাৰ ৰ’ত । মাকৰ ঘৰলৈ নাযায় জী ॥

*

*

*

দৰি মধু ঘৃত শুক তুলা । শুকলা চামৰ শুকলা ফুল ॥
চ’স দৈৱজ্ঞ সুন্দৰী বজ্জা । যাত্ৰাৰ কালত সকলো ধজ্জা ॥
বিজ্ঞ দুগ মীন দেখিয়া থৈবা । অগ্নিৰ তৰংগ বামত পাইয়া ॥
আগ কৰি হৰ্ষিণ পাও । বৈকে লাগে তৈকে ঘাও ॥

অৱশ্যে এই বাণীবোৰত কিমান সত্যতা আছে জনা নাযায়। তথাপি এইটো ঠিক যে, এতিয়াও বহুলোকে এই বাণীবোৰ বিশ্বাস কৰে।

এই বচনসমূহ কেতিয়া, ক’ত আৰু কাৰ দ্বাৰা ৰচিত হৈছিল সেই সম্বন্ধে পণ্ডিতসকলৰ মাজত বহুতো আলোচনা হৈছে আৰু নানা মত প্ৰকাশ পাইছে। এই বচনসমূহৰ বচনাকাল শংকৰদেৱৰ বহু আগৰ বুলি ‘অসমীয়া সাহিত্যৰ চানেকি’ৰ টোকাৰ পণ্ডিত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে মত দিছে। তেওঁ কৈছে,—

"The date of Dak's writings has not yet been fixed but the peculiarity of his language leaves little doubt that it belonged to a time much prior to that of Sankardev, the father of Assamese literature." তেওঁ অসম সাহিত্য সভাৰ সভাপতিৰ হিচাপত আকৌ কৈছে—“এই ভণিতাবিলাক ডাক নামে এজন মহাপুৰুষে সংগ্ৰহ কৰি পৃষ্ঠীয় অষ্টম শতাব্দীত সাহিত্য আকাৰে দান কৰি গৈছে।” ৬দেবব্রজনাথ বেজবৰুৱাই আকৌ ডাকক মিহিৰ মূনিৰ পুতেক বুলি তেওঁৰ জন্ম বৰ্ষ শতিকাত বুলিহে ক'ব খোজে। ৬দীনেশ চন্দ্ৰ সেনে তেওঁৰ 'বংগভাষা ও সাহিত্য' নামৰ গ্ৰন্থত ডাকৰ জন্মসমূহ থা: ৮০০ৰ পৰা থা: ১২০০ৰ ভিতৰত বচিত বুলি অভিযন্তা কৰিছে। অসমৰ কিছুমান পণ্ডিতে ডাকৰ বচনসমূহ অসমীয়া ভাষাৰ আদি নিদৰ্শন বুলি কয় যদিও বচনসমূহত ব্যবহৃত আধুনিক অসমীয়া ভাষা আৰু দুই চাৰিটা আৰম্ভণি আৰু পাঠ্য শব্দৰ প্ৰয়োগে ডাকৰ বচনৰ বচনাকাল সম্বন্ধে সন্দেহৰ সৃষ্টি কৰে।

ডাকৰ জন্মস্থান বৰপেটাৰ অস্থগত লেহী ডঙৰা নামৰ গাঁও এখনত বুলি পণ্ডিত ১৮২৫ত গোহাৰ্মী, ৬দেবব্রজনাথ বেজবৰুৱা আদিয়ে মন্ত দিয়ে; আনকি 'ডাকৰ বচন'তো এনেদৰে পোৱা যায় :—

লেহী ডঙৰা ডাকৰ গাঁও। তিনি শ বাঢ়ি পুখুৰীৰ নাও ॥

জন-প্ৰবাদ মতে আলহী বৰাহ মিহিৰৰ বৰ পাই কুমাৰীৰ গৰ্ভত ডাকৰ জন্ম হয় আৰু তেওঁ 'এদিন-এনিশা'লৈ জীয়াট থাকে। উপতিয়েই মাত (ডাক) 'দৈ' ক'বণে তেওঁৰ নাম হয় ডাক। চৰিত মতে এনে কথাও আছে যে, ১৬ত তুলনালৈ বাওঁতে লগৰ ল'ৰাবোৰে ডাকক পানীত পেলাই মাৰে। ডাকৰ 'উত্তম ব্ৰহ্মণ'ৰ ঘৰত জন্ম হয় বুলিও কোনো বচনত উল্লেখ আছে। এনে সম্ভাৱনাই কিংবদন্তীবোধপৰা ডাকক ঐতিহাসিক ব্যক্তি বুলি মানিবলৈ মান হয়। সেইহে কিছুমান পণ্ডিতে কয় যে, ডাক এজন ঐতিহাসিক পুৰুষ নাছিল। ডাক এটা কাল্পনিক নাম। 'ডাক' শব্দৰ অৰ্থ 'মাত' বা 'চকিত কথা'। 'ডাক' কথাটি ভিক্তী ভাষাতো প্ৰচলিত, অৰ্থ জানী। গতিকে ডাকৰ বচন মানে জানীৰ বচন বুজিয়েই অনুমান কৰিব পাৰি। সেয়েহে আগবেপৰা যিবোৰ বীতি-নীতিৰ কথা বা জানীৰ উপদেশ জন-সাধাৰণৰ মাজত ছন্দৰ মাজেদি চলি আহিছিল, যিবোৰকে হয়তো কালক্ৰমত 'ডাক' নামে কাল্পনিক পুৰুষ এজনৰ

নামত প্ৰচাৰ কৰা হ'ল। অ'নহাতে ডাকৰ বচনত যি ভাষা পোৱা যায়, সি ঘোড়শ-সপ্তদশ শতিকাৰ আগৰ ভাষা নহয়। সেই বুলি এইটো ক'ব নোৱাৰি যে, তাৰ আগতে এই বচনৰ প্ৰচলন নাছিল। হয়তো বহুকাল আগৰেপৰা মানুহৰ মূৰে মুখে বচনবোৰ বাগৰ আদি ঘোড়শ সপ্তদশ শতিকামানত লিপিবদ্ধ হ'লগৈ।

ডাকৰ বচনসমূহৰ অসমীয়া, বঙলা, উৰিয়া, নেপালী, মৈথেলী আদি বিবিধ ভাষাত প্ৰচলন আছে। সেয়ে হবলা প্ৰত্যেক দেশেই ডাকক নিজ প্ৰদেশৰ ক'ব বুলি প্ৰতিপন্ন কৰিবলৈ চেষ্টা কৰি আহিছে। কিন্তু প্ৰকৃততে যদি 'ডাক' বুলি কোনো মানুহ নাই তেন্তে এই প্ৰচেষ্টা নিফল বুলিহে ক'ব লাগিব। পিছে কথা হ'ল, বচক নোহোৱাকৈ এই বচনবোৰ বিভিন্ন দেশত ৰচিত আৰু প্ৰচলিত হ'ল কেনেকৈ? ইয়াৰ উত্তৰত এনেকৈয়ে ক'ব পাৰি যে, অতীজৰে পৰা এই প্ৰদেশবোৰৰ মাজত সংস্কৃতিৰ এটা সুস্থ মিল থকা হেতুকেহে এনে সাদৃশ্য সম্ভৱ হৈছে। নাইবা, এইটোও হ'ব পাৰে যে প্ৰাচীন কালৰ প্ৰত্যেক ব্যক্তিয়ে অজ্ঞাতসাৰে এইবোৰ বচনাত সহায় কৰিছিল আৰু সময়ত সেয়ে ডাকৰ বুলি অ'ভিহিত হ'ল।

অসমীয়াৰ ডাক-পুৰুষজ্ঞান জাতিত কুমাৰ আৰু বঙালীৰ ডাক পুৰুষজন গোপ জাতীয় বুলি জনা যায়। বেলেগ বেলেগ ঠাইত ডাকৰ নামো বেলেগ বেলেগ। উত্তৰ ভাৰতত তেওঁ 'ধাধ' আৰু ৰাজপুত্ৰনাত '৬ংক' বুলি জনাজাত। বেলেগ বেলেগ ভাষাত ৰচিত হলেও কিছুমান বচনৰ ছবছ মিল দেখা যায়। তাৰ এটা দৃষ্টান্ত দিয়া হ'ল—

(অসমীয়া)

যে:ব ধৰ্ম কৰিবা জানি । পুখুৰী খান্দিয়া বাখিব পানী ॥

বুক ৰোপণত অধিক ধৰ্ম । ষঠ-মণ্ডপত শোভন কৰ্ম ॥

(অ: সা: চানেকি)

(বঙলা)

ধৰ্ম কৰিতে হবে জানি । গোখাৰী দিয়া বাখিব পানী ॥

গাহ কইলে বড় কৰ্ম । মণ্ডপ দিলে বড় ধৰ্ম ॥

(বঙ্গ ভাষা ও সাহিত্য)

ডাকৰ বচনসমূহ পুৰণি গ্ৰীক কবি হেছিয়দৰ বচনা কেতবোৰৰ লগত বিভাব পাৰি। হেছিয়দে তেওঁৰ 'চহাৰ তিনি বাব' নামৰ কিতাপখনত খেতিয়ক

শাক নাবিকৰ কৰ্তব্য, ভিবোতাৰ চৰিত্ৰ, দিন, বাৰ গণনা আদিৰ কথা উল্লেখ কৰি গৈছে।

এই বচনসমূহ বনগীত, বিহগীত আদিৰ দৰে কাব্যিক গুণ-সম্পন্ন নহলেও বহুবিধ জীৱনত ইয়াৰ মূল্য উলাই কৰিব নোৱাৰি। এইবোৰতো যে অতীত অসমীয়াৰ জীৱনৰ বিচিত্ৰ অভিজ্ঞতাৰ কথা লুকাই আছে, তাক মন কৰি চাব লাগিব। উদাহৰণ স্বৰূপে, খেতিয়কসকলৰ অভিজ্ঞতাৰ কথাকে উল্লেখ কৰিব লাগিব। তেওঁলোকে গোটেই জীৱন জাব-জহ, ব'দ-বৰষুণক পিছ পেলাই, দিন-ৰাতি পৰিশ্ৰম কৰি যি সত্যৰ জ্ঞান পাইছিল, সেইবোৰ এই বচনসমূহত সোমাই গৈছে। বছৰৰ পিছত বছৰ ধৰি খেতি কৰি তেওঁলোকে জানিলে যে জেঠত ধৰ আৰু আহাৰত বানপানী হয়; আহাৰত ক্ষণিকৰপৰা বতাহ ব'ললে বানপানী আহে। এইবোৰ তেওঁলোকৰ পুৰণি পঢ়াৰ ফল নহয়, এইবোৰ প্ৰকৃতিৰপৰা পোৱা শিক্ষাৰ ফল। সেয়েহে এই বচনবোৰত কল্পনাৰ বহন নাই, ছন্দৰ ছিঁজোলা নাই। আছে মাথোঁ উকা ছন্দত বচিত কিছুমান পোনপটীয়া সত্য কথা—যেন প্ৰকৃতিৰ নীতি-শ্লোকহে কিছুমান।

ডাকৰ বচনসমূহৰ বচনাৰ স্থান, কাল আৰু পাত্ৰ সম্বন্ধে পণ্ডিতসকলৰ মাজত মতভেদ নথাকক, ইয়াৰ সম্বন্ধ অসমীয়া জাতীয় তথা গাঁৱলীয়া জীৱনৰ সৰ্বত্ৰ যে অজ্ঞেয়ভাৱে জড়িত হৈ থাকিব ই ধুকপ।

প্ৰথম লিখিত সাহিত্য : চৰ্যাপদ

পণ্ডিতসকলে থিৰ কৰিছে যে দশম শতিকামানবপৰাই অসমীয়া, বঙলা, হিন্দী, উৰিয়া আদি নব্য ভাৰতীয় ভাষাসমূহৰ উৎপত্তি হয়। অৱশ্যে দশম শতিকামানব ভাষা আৰু আজি বিংশ শতিকাৰ ভাষাৰ মাজত ভালেখিনি পাৰ্থক্য ঘটিছে। সেই সময়ৰ ভাষাত প্ৰাকৃতৰ প্ৰভাৱ স্পষ্ট। অসমীয়া মৌখিক সাহিত্য আদি যুগৰ বচনা হলেও সময়ৰ লগে লগে তাত প্ৰাকৃতৰ প্ৰভাৱ কমি আধুনিক ৰূপ ললেগৈ; কিন্তু দশম শতিকামানব লিখিত সাহিত্য চৰ্যাপদত এই প্ৰভাৱ দেখা যায়; চৰ্যাপদেই অসমীয়া লিখিত সাহিত্যৰ প্ৰথম নিদৰ্শন বুলি ডঃ বাণীকান্ত কাকতিদেৱে ধনিতাত্ত্বিক আৰু ৰূপতাত্ত্বিক দিশৰপৰা আলোচনা কৰি দেখুৱাইছে।

৭ম-৮ম শতিকামানত বৌদ্ধ ধৰ্মৰপৰা বজ্জৱান, সহজৱান আদিকৈ কিছুমান সম্প্ৰদায় সৃষ্টি হয়। এই সম্প্ৰদায়ভুক্ত লোকসকলে বৌদ্ধধৰ্মৰ মূল আচাৰ-নীতিৰ লগত তত্ত্ব-মন্ত্ৰ, ইষ্টোক্তাল আদিকো স্থান দিছিল। এওঁলোকৰ মতে নিৰ্বাণ বা মুক্তিৰ মূলতেই হ'ল মহাস্থববাদ বা চিৰ আনন্দ : মহাস্থব লাভেই হৈছে সাধনাৰ চৰম লক্ষ্য। পৰৱৰ্তী যুগত কেবাগৰাকী সিদ্ধ-পুৰুষে এই মতসমূহ গীতৰ আৰু বে প্ৰচাৰ কৰে। এই গীতবোৰেই চৰ্যাপদ, চৰ্যাগীত, বৌদ্ধ গান বা দোহা বুলি জনা যায়। এই গীতবোৰ খৃষ্টীয় দশম শতিকাৰপৰা ষোড়শ শতিকামানৰ ভিতৰত ৰচিত বুলি পণ্ডিতসকলে মত দিয়ে।

চৰ্যাপদবোৰ উজ্জ্বল হ'বৰ বেছি দিন হোৱা নাই। খৃঃ ১২০৪ চনত মহামহোপাধ্যায় হৰপ্ৰসাদ শাস্ত্ৰীয়ে নেপালৰ ৰাজকীয় গ্ৰন্থাগাৰৰপৰা 'চৰ্য্যচৰ্চ বিনিশ্চয়' আৰু আন তিনিখন পুঁথি আনি ১২১৬ চনত ছাত্ৰাৰ বছৰেৰে পুৰাণ বাংলা ভাষায় বৌদ্ধ গান ও দোহা নাম দি প্ৰকাশ কৰে। এই চৰ্য্যচৰ্চ বিনিশ্চয়' (চৰ্গ=আচৰণীচ+অৰ্চ=অনাচৰণীয়, বিনিশ্চয়=নিকৰণ বা নিৰ্ধাৰণ, অৰ্থাৎ বৌদ্ধ ধৰ্মৰ আচাৰ-ব্যৱহাৰ, বিধি-নিষেধ সম্বন্ধীয় শাস্ত্ৰ) নামৰ পুঁথিখনত ৪৬টা সম্পূৰ্ণ আৰু এটা খণ্ডিত গীত সন্নিৱিষ্ট হৈছে। গীতকেইটি মহাবানী সম্প্ৰদায়ৰ ৮৪ জন তাত্ত্বিক সিদ্ধাচাৰ্যৰ অন্তৰ্ভুক্ত লুইপা, সবহপা, কাহু, জুহু, কুহুৰীপদ আদিকৈ ২৪ জন সিদ্ধপুৰুষৰ দ্বাৰা ৰচিত। বঙালী পণ্ডিত

কেইজনমানে চৰ্যাপদবোৰৰ ভাষা কেবল বঙলা ভাষাৰে আদি নিৰ্দেশ বুলি কলেও বৰ্তমানে প্ৰমাণ পোৱা গৈছে যে, চৰ্যাপদত বঙলাৰ উপৰি হিন্দী, উৰিয়া, মৈথেলী, অসমীয়া আদি ভাষাবোৰ আদি নিৰ্দেশ আছে। বিশেষকৈ চক্ৰ সিদ্ধপুৰকবলৰ ভিতৰত লুইপা (লোহিত্যপাদ), সবহপা (দ), মীননাথ, মংসেন্দ্ৰনাথ (মচ্ছীজ) আদি তন্ত্ৰ প্ৰধান দেশ কামৰূপৰ লোক বা তেওঁ লোকৰ কামৰূপৰ লগত বিশেষ সম্পৰ্ক আছিল বুলি কোনো কোনো পণ্ডিতে মত দিয়ে। বিশেষকৈ এওঁলোকৰ চৰ্যাপদ কেইটিত অসমীয়া ভাষাৰ আদি নিৰ্দেশ স্থাপ্ত। প্ৰথম সিদ্ধাচাৰ্য লুইপা কৈবৰ্ত কুলোদ্ভৱ আৰু মহা যোগীশ্বৰ বুলি জনা যায়। এওঁৰ চৰ্যাপদ দুটিত যোগৰ কথাহে আছে, তান্ত্ৰিকতাৰ কথা নাই। সবহপা (সবহতত্ৰ) প্ৰাচ্য দেশৰ ৰাজ্য নামে মহানগৰৰ এজন ব্ৰাহ্মণ আৰু এজনী ডাকিনীৰপৰা সজ্জত বৌদ্ধ সিদ্ধ বুলি এখন তীক্ষণীয় গ্ৰন্থত উল্লেখ আছে। এই ৰাজ্যকৈ বৰ্তমান কামৰূপ জিলাৰ বাগী বুলি ডঃ মহেন্দ্ৰৰ নেওগেইয়ে অনুমান কৰে। আৰ্থাৰ গ্ৰাণ্ডবেডেল আৰু ডঃ টুচীয়ে এওঁক কামৰূপী শূদ্ৰ বুলিছে। এওঁৰ নামত চাৰিটি চৰ্য পোৱা গৈছে। সিদ্ধ মীননাথ কামৰূপৰ কৈবৰ্ত জাতীয় লোক বুলি কেবাখনো প্ৰাচীন গ্ৰন্থত উল্লেখ আছে। অৱশ্যে কিছুমান পণ্ডিতৰ মতে মীননাথ আৰু লুইপা একেজন ব্যক্তি। মীননাথৰ জীৱন সম্পৰ্কে এটি কিংবদন্তী আছে : এবাৰ তেওঁ বৰষুণ বাই ধ্যান কৰি থাকোঁতে আছে বৰষুণে সৈতে ভেওঁক গিলি পেলায়; কিন্তু মীননাথৰ মৃত্যু নহ'ল। তেনে অৱস্থাতে তেওঁ মহাঘেৰে পাৰ্বতীক দিয়া ধৰ্মোপদেশ শুনি জ্ঞান লাভ কৰিলে। ইয়াৰ পিছত এজন কৈবৰ্তই মাছটো কটাত মীননাথ ওলাই পৰিল। মীননাথৰে পুত্ৰ মংসেন্দ্ৰনাথ বা মচ্ছীজ। অৱশ্যে কিছুমান পণ্ডিত ছয়োঁকো এজন ব্যক্তি বুলিয়ে মত দিয়ে। এই মত মানি ললে লুইপা, মীননাথ আৰু মংসেন্দ্ৰনাথক এজন লোক বুলিয়েই ধৰিব লগা হয়। এইটোও মন কৰিব লগীয়া যে সংগৃহীত চৰ্যাপুথিখনত মীননাথ বা মংসেন্দ্ৰনাথৰ নামত এটিও চৰ্য পোৱা নাযায়। অৱশ্যে মীননাথ আৰু মংসেন্দ্ৰনাথৰ উল্লেখ ভালেমান গ্ৰন্থত পোৱা যায়। বাপেক-পুতেক দুয়ো সিদ্ধ চৰ্ণাতিৰ শিষ্যত্ব গ্ৰহণ কৰে। মীননাথ কামৰূপৰ প্ৰসিদ্ধ ৰোগিনীকোণৰ শ্ৰৱৰ্ত্ত। এওঁলোকৰ উপৰি কাৰুপাদ, কুৰুণীপাদ আদিৰ চৰ্যাপদৰ ভাষাত অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰাচীন গঢ় দেখা যায়।

বিষয়বস্তু : চৰ্ণাপনবোৰৰ বিষয়বস্তু সাধৰণৰ দৰে বহুস্তৰপূৰ্ণ আৰু জটিল। ইয়াত সাধনতত্ত্বৰ কথা সাংকেতিক ভাষাত লিখা হৈছে। সেই কাৰণে হৰপ্ৰসাদ শাস্ত্ৰীদেৱে চৰ্ণাপনৰ ভাষাক 'সন্ধ্যা ভাষা' বা 'আলো আঁপাৰি ভাষা' বুলি কৈছে। গুৰুৰ সহায় নকলে চৰ্ণাপনবোৰৰ মৰ্ম উদ্ঘাটন কৰা টান। সেইহে প্ৰথম চৰ্ণাতেই গুৰুৰ সহায় লবলৈ উপদেশ দিছে—'লুই ভণই গুৰু পুচ্ছিঅ জাগ।'

চৰ্ণাপনত দাৰ্শনিক তত্ত্ব আলোচিত হৈছে। মাজে মাজে যোগ আৰু তাত্ত্বিক মতবাদবো উল্লেখ আছে। মায়া বা অবিজ্ঞাই হৈছে জীৱৰ দুঃখৰ কাৰণ। আত্মজ্ঞান লাভ কৰিব পাৰিলেই জীৱই মুক্তি বা নিৰ্বাণ লাভ কৰিব পাৰে। নিৰ্বাণৰ অৰ্থ বাসনাৰ নিবৃত্তি বা অহংতাৰ বিলোপ সাধন। নিৰ্বাণে সংসাৰৰ দুঃখ নাশ কৰে। গতিকে নিৰ্বাণ স্তব্ধময়। এই স্তব্ধবানৰ ওপৰতে সহজীয়াসকলে বিশেষ গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে। নিৰ্বাণ-মহাঋত্বই নিৰ্মজ্জিত হোৱাই সাধনাৰ চৰম লক্ষ্য। বহু চৰ্ণাত তাৰ উল্লেখ আছে—

দিদি কৰিঅ মহাস্থৰ পৰিমাণ ;...

বাটত মিলিল মহাস্থৰ সাংগা।

সাধনাৰ উদ্দেশ্য হৈছে আত্মোপলব্ধি; নাইবা আত্মজ্ঞান লাভৰ উদ্দেশ্যে বি অমুষ্ঠানৰ প্ৰয়োজন হয়, সেয়ে সাধনা। সহজীয়াসকলে যোগ বা তাত্ত্বিকতাৰ সহায়ত সাধনা সম্ভৱ বুলি মানি লৈছিল। সেইহে অধিকাংশ চৰ্ণাপনত দাৰ্শনিক তত্ত্বৰ আলোচনা থাকিলেও কিছুমানত তত্ত্ব আৰু যোগৰ কথাও উল্লিখিত হৈছে।

প্ৰতীক ধৰ্মী ভাষা : চৰ্ণাপনৰ বিষয়-বস্তু বা গভীৰ তত্ত্বমূলক কথাবোৰ উপমা, ৰূপক আদিৰ সহায়ত বুজোৱা হৈছে। ফলত ভাষা প্ৰতীক ধৰ্মী হৈ পৰিছে। গীতবোৰত ওপৰে ওপৰে ওলাই থকা অৰ্থৰ উপৰিও আৰু একোটি অন্তৰ্নিহিত অৰ্থ থাকে, সেইটোহে তাৰ আচল অৰ্থ। যেনে, 'কান্ধা ভকবৰ পৰু বি ডাল'। ইয়াত কান্ধা (কান্ধা) অৰ্থাৎ শৰীৰক গছ আৰু পৰু ভালক শৰীৰৰ পৰু ইন্দ্ৰিয় বুলিছে। সেইদৰে 'কথৈৰ তেজলি কুতীৰে ধাঅ'। ইয়াত 'কথৈৰ তেজলি' অৰ্থত বোধিচিত্ত আৰু 'কুতীৰ' অৰ্থত কুন্তক যোগক বুজাইছে।

ভাৰাৰ এনে গূঢ়ৰ্শলৈ চাই চৰ্যাপদবোৰক অসমীয়া ভক্তভীয়া কৰুৱা বা দেহবিচাৰৰ গীতৰ লগতহে তুলনা কৰিব পাৰি। 'বাবহাত ভালৰ তেৰহাত ফটা', ভাল মাৰিলি বাপৰ বেটা; বোঁ-বৰালি সবকি গ'ল, পুথি-খলিহনা পাছে পাছে ব'ল।' বা, 'শাল, শিঙি, শুৱাব, এই তিনি ভক্তৰ ছবাব।' আদি ভক্তভীয়া কৰুৱাবোৰৰ একোটি নিগূঢ় অৰ্থ পোৱা যায়। 'বদগীত' আৰু 'দেহবিচাৰৰ গীত'ত সংসাৰখনক গহন বন, সাগৰ বা নদীৰ তগত তুলনা কৰাৰ দৰে চৰ্যাপদতো সংসাৰখনক নদীৰ তগত বিভিন্দি দিয়া হৈছে। যেনে:

ভৱ-ই গহণ গঙ্গীৰ বেগে বাহী।

দুখাস্তে চিখিল মায়ে ন ধাহী।

(ভৱনদী গহীন-গঙ্গীৰ বেগত বৈ আছে; দুই তীৰত বোকা, মাজত নাই।) চৰ্যাপদৰ দৰে দেহবিচাৰৰ গীততো শব্দীৰ বিভিন্ন অংগক বিভিন্ন উপমাৰ সহায়ত বুজোৱা হৈছে। যেনে, শব্দীটোক ঘৰ, বাতহাড়ক মূখৰ মাৰিলি আৰু কামীহ ডক কৰাৰ লগত তুলনা দিছে। কিছুমান চৰ্যাপদত কপাহ ধুন, ম'চ মৰ, কাপোৰ বাৰা, সাঁকোৰে গভীৰ খাল পাৰ হোৱা আদি দৈনন্দিন কৰ্ম বা ঘৰুৱা চিত্ৰক কপক হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰি ধৰ্মতত্ত্ব ব্যাখ্যা কৰা হৈছে। কপকধৰ্মী হোৱাত চৰ্যাবোৰত সাহিত্যিক মোক্ষৰ স্পষ্ট হৈ উঠিছে। এই প্ৰসংগত শব্দৰ পাদৰ শব্দ-শব্দীৰ প্ৰেমৰ কপক-কপক গীত দুটি উল্লেখনীয়।

সমাজ-চিত্ৰ: চৰ্যাপদত সমসাময়িক অসমীয়া সমাজখনৰ বিভিন্ন চিত্ৰ প্ৰতিফলিত হোৱা দেখা যায়। অসমৰ সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক জীৱন-অধ্যয়নৰ ক্ষেত্ৰত চৰ্যাপদেও বৰঙণি যোগান দাৰ; সেই ফালৰপৰা চৰ্যাপদত ঐতিহাসিক মূল্য আৰোপ কৰিব পাৰি।

চৰ্যাপদ ৰচনাৰ সময়তো দেশত জাতি-ধৰ্ম প্ৰথা আছিল। নীচ জাতিৰ লোকে উচ্চ জাতিৰ লোকক স্পৰ্শ কৰাটো গৰ্হিত বুলি ধৰা হৈছিল। অৱশ্যে উচ্চ নীচৰ মাজত কেতিয়াবা অসবৰ্ষ বিবাহো হৈছিল। নৃত্যপৰায়ণ আছিল কাৰণে ডুমুৰী, শব্দী আদি ভিৰোতাসকলেও ব্ৰাহ্মণ কুলত ওপজা পুৰুষৰ সন মূঢ় কৰিবলৈ সন্মত হৈছিল। এটি কপকাস্থক গীতত কাকুপাদে কৈছে—

নগৰ বাহিৰি বে ভোষি ভোহোষি কুড়িআ।

ছোই ছোই আহ সো বাস্মণ নাড়িআ।

(ভোম্বী, নগৰৰ বাহিৰত ভোম্বাৰ কুটীৰ (নিম্ন আতিৰ বুলি) ; নগ্ন ব্ৰাহ্মণক তুমি চুই চুই যোৱা!)

বিদ্যাত দৰাপক্ষই ঘোতুক লাভ কৰিছিল আৰু ঘোতুকৰ লোভত অত্যাশুচিত সম্প্ৰদায়ৰ ছোৱালীকো বিয়া কৰোৱা হৈছিল। কাহ্নুপাদৰ গীত এটি আছে—

ভোম্বী বিবাহীয়া অহাবিউ জাম।

জউতুকে কি অ আগতু ধাম।

(ডুম্বীক বিয়া কৰাই জনম খালে। (অৰ্থাৎ নিজৰ জাত-কুল মাৰিলো) ;
কিন্তু ক্ষতিপূৰণৰ জোখাই ভাল ঘোতুক পালে।)

বিবাহ আদি উৎসৱত পটহ, মাদল, ঢুমুভি আদি বাজ বজোৱা হৈছিল। চোপদত বীণা, টোকাৰী আদি বাজোৱা উল্লেখ আছে।

তিবোতাসকলে নানা ধৰণৰ প্ৰসাধন-দ্রব্য আৰু অলংকাৰ ব্যৱহাৰ কৰিছিল। চোৰে হুৰিমা পালে অলংকাৰ-পাতি চুৰি কৰিও নিছিল।

কাণেট চোৰে নিল অধৰাতি। (কুকুৰীপাদ)

(মাজ নিশা চোৰে কাণৰ অলংকাৰ লৈ গ'ল।)

চুৰি-ডকাইতিৰ প্ৰতিকাৰৰ অৰ্থে চোকা-গ্ৰহৰীৰ ব্যৱহাৰ আছিল আৰু ছুৱাবত ভলাও লগোৱা হৈছিল।

ছুআৰে মিচু তাল বি মিচ্ছই। (সবহপাদ)

(ছুৱাবত ভাল তলা লগাব।)

সেই সময়ত হাতী, গৰুগাড়ী, নাও আদিৰ যান-বাহন চলিছিল; মহাগাৰতৰ দিনবেপৰা পূবভাৰত বিশেষকৈ অসমৰ হাতীৰ খ্যাতি আছে। ঐতিহাসিক কালৰেপৰা অসমত হাতী ধৰা আৰু হাতীৰ চিকিৎসা-পদ্ধতি সম্পৰ্কে ভালেমান তথ্য পোৱা যায়। এই বিষয়ে মূনি পালকপাই 'হস্তী-স্বায়ুৰ্বেদ' ৰচনা কৰে; আহোম যুগতো 'হস্তী-বিক্ৰমৰ' বুলি এখনি পুথি ৰচিত হৈছে। হাতীৰ লগত অসমীয়াৰ এনে নিবিড় সম্বন্ধ যে, হাতীক কাণক হিচাপে লৈ জুদুৰ দণ্ডন-একাদশ শতিকাতেই কেবাটিও চৰ্ঘাপদ ৰচিত হৈছে:

মুকুট চিত্তগজেন্দ কক এখ বিম্পপু পুচ্ছ।

গজেন পিৰী পইজগ পিএউ তিহঁ তড় বসই সইচ্ছ।

(চিত্ত-গজেন্দ্ৰক যুক্ত কৰা; এই বিষয়ে আৰু (বিকল্প) আন কথা ত্ৰুহিবা। সি গগনগিৰিৰ নদী-জল পান কৰক; তাৰ পিছত সি বেছাই বাস কৰক :)

ভাল কাপোৰ বোৱাব কাৰণে অসমীয়া শিপিনীৰ খ্যাতি আছে। সূতা কটা বা কাপোৰ বোৱাব আগতে যে তুলা ধুনিৰ লাগে তাৰো উল্লেখ চৰ্যাপদত পোৱা যায় :

তুলা ধুনি ধুনি আহবে আহু। (শান্তিপদ)

তামোলৰ বাবে অসম বিখ্যাত। তামোলৰ লগত কৰ্পূৰো থোৱা হৈছিল। কৰ্পূৰ-তামোলৰ লগত প্ৰেম-প্ৰীতিৰ ভাব জড়িত হৈ আছে। পৰৱৰ্ত্তী এটি গীতত কৈছে—

হিৰণ্য তামোলা মহাশ্ৰেহে কাপুৰ খাই।

(কনক-তামোলৰ লগত কৰ্পূৰ মহাসুখে খাওঁ।)

দেশত চিকাৰৰ প্ৰথা আছিল। পত্ন-পক্ষী বিশেষকৈ হৰিণা চিকাৰৰ কথা চৰ্যাপদত পোৱা যায়। হৰিণা চিকাৰক লৈয়ে ‘অপনা মাংস হৰিণী বৈৰী’ এই পটন্তৰটিৰ সৃষ্টি হৈছে। জানেৰে মাছ মৰা হৈছিল।

৬শৰত সামাজিক চিত্ৰৰ কেইটিমানহে উদাহৰণ লাভি ধৰা হ’ল। চৰ্যাপদত এনে উদাহৰণ আৰু পোৱা যায়।

প্ৰথম পদ্ম-সাহিত্য : অসমত বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ প্ৰভাৱত এক বিৰাট পদ্ম-সাহিত্যৰ সৃষ্টি হয়; কিন্তু তাৰ চাৰি-পাঁচ শ বছৰ আগতেই যে অল্প ধৰ্ম-সম্প্ৰদায়ৰ সৌজন্যত পদ্ম-সাহিত্যৰ উদ্ভৱ হৈছিল তাৰ প্ৰকৃত দৃষ্টান্ত এই চৰ্যাপদবোৰ। ভাব, বচনা-ৰীতি আৰু সাংগীতিক গুণৰ ফালৰপৰা চৰ্যাপদক শৈব-বিচাৰৰ গীতৰ উপৰি বৰগীতৰ লগতে তুলনা কৰিব পাৰি। কিয়নো উক্ত দুয়োবিধ গীতৰ দৰে চৰ্যাপদবোৰো না তদীৰ্ঘ ছন্দোবদ্ধ বচনা। ইয়াতো গীতৰ দাৰ্শনিক তত্ত্ব, সংসাৰৰ অনিত্যতা, জীৱৰ সৃষ্টিৰ উপায় আদিৰ কথা আছে। ই নৈতিক আৰু আধ্যাত্মিক ভাৱেৰে ভৰপূৰ। চৰ্যাপদবোৰতো পটমজ্জবী, বৰাডী, বজ্জাৰ আদি ৰাগৰ উল্লেখ আৰু গীতৰ শেষৰফালে বচকৰ নামৰে গৈতে ভনীতা আছে। গীতৰ প্ৰথম দুশাবীক প্ৰম বা প্ৰম বোলা গৈছে। সাধাৰণতে প্ৰতিটো গীতত দহশাবী পদ আৰু অন্ত্যাহ্বান দেখা যায়। দুই এটাইত ত্ৰিশাবী ছন্দৰো প্ৰয়োগ আছে।

গঠন-বীতি : চৰ্যাপদ্যবোৰ অপভ্রংশৰ শেষ-স্তবৰ নিদৰ্শন; অৰ্থাৎ ই মধ্য আৰু নব্য ভাৰতীয় আধাৰ্য্যৰ সন্ধিস্থগৰ ভাষা। সেইহে ইয়াত ক্ৰান্ত আৰু আধুনিক দুয়োবিধ ভাষাৰ নিদৰ্শন পোৱা যায়। তলত অসমীয়া ভাষাৰ লগত সাদৃশ্য থকা কেইটিমান উদাহৰণ দিয়া হ'ল— (১) 'ক'ৰ ঠাইত 'খ' আৰু 'ঙ'ৰ ব্যৱহাৰ; যেনে—কজু উজু, কুজ-কৰ। (২) বৰ্ণক্ৰমকত 'ক'ৰ বৰণৰ লোপ; যেনে—দিট বৰিষ মহামুহ পৰিমাণ। (৩) বিশেষণ দুবাৰ প্ৰয়োগ কৰি বচনক সৃষ্টি; যেনে—উচা উচা পাবত। (৪) অসমীয়াত শ্ৰীলিঙ্গত 'ঈ' আৰু 'নী' হয়। ইয়াৰ ব্যৱহাৰ চৰ্যাপদতো দেখা যায়; যেনে—বাগুড়ী, শুণ্ডী, মালী। (৫) সৰ্বকৰ্ম ক্ৰিয়াৰ কৰ্ত্তাত অসমীয়াৰ দৰে 'এ' বিভক্তি যোগ হয়; যেনে—বুজীৰে পাঅ, চোৰে নিল। ৬) ব্যক্তি বুজালে কৰ্ম বাৰকত 'ক': যেনে—ঠাকুৰক পৰিনিবিত্ত। (৭) বৰণ কাকত 'এৰে'ৰ ঠাইত 'এ' হয়; যেনে—কুঠীৰে 'চ'জঅ। (৮) সন্তানত 'ক'ৰ ব্যৱহাৰ; যেনে—বাহুকৈ পাৰঅ। (৯) ৬ষ্ঠ বিভক্তিত 'ব'; যেনে—হৰিণৰ থুব; কথৰ তেজলি। (১০) অধিবৰণত 'এ' আৰু 'ত'; যেনে—ঘৰে-বাতিৰে; নেউৰ চৰণে; বাটত; গজনত। (১১) স্বৰ-সমীভৱনৰ নিয়ম অনুসাৰে পাছৰ আখৰ 'অ' যুক্ত হলে আগৰ 'আ' ধ্বনি 'অ' লৈ পৰিবৰ্তিত হয়। অসমীয়া ভাষাৰ এই বিশেষত্ব চৰ্য্যতো দেখা যায়। যেনে, আপা-অপা, চাকা-চকা, বাপা-বপা ইত্যাদি। (১২) ইয়াৰ উপৰি চৰ্য্যত ব্যৱহৃত অসংখ্য শব্দই অসমীয়াৰ ওচৰ স্বেচ্ছ সৃষ্ট। যেনে :—জাজি, উজুবাট, কুঠাক, গোহালী, ঘৰণী, বৈণী, ডাল, বই, তেজলি (তেঁতেলি), লাণ (লাণোণ), নিঅ (নিজ), পাতমা-পাখুৰী (পতম-পুখুৰী), পানী, বাসি, বাপুড়ী (বপুৰী), বুৰিল, মট, :মাৰ মোলান, ৰাতি-পোহাট, হৰিণী, হাক, ইত্যাদি।

এই সকলোবোৰে নিসন্দেহে প্ৰমাণ কৰে যে, চৰ্যাপদ অসমীয়া লিখিত ভাষাৰ আদি নিদৰ্শন।

মন্ত্ৰ-সাহিত্য

মন্ত্ৰৰ প্ৰাচীনত্ব : অতি প্ৰাচীন কালৰপৰাই যে আমাৰ দেশত তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰৰ প্ৰচলন আছে তাৰ ভালেমান প্ৰমাণ পোৱা যায়। বুদ্ধদেৱে মন্ত্ৰবোৰক 'তিবচ্ছান' (তিৰ্যক) অৰ্থাৎ কুটিল বুলি কৈছিল। বৌদ্ধ সাহিত্যৰ 'মঞ্জুশ্ৰী মূলকল্প'ত অসংখ্য মন্ত্ৰ আছে। পৰৱৰ্তী যুগত বৌদ্ধ মহাযানী পন্থাই তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰক প্ৰাধান্য দিছিল আৰু ইয়াৰ প্ৰভাৱ হিন্দু ধৰ্মতো পৰিছিল। বিশেষকৈ শৃংগী নবম পতিকা মানবপৰাই কামৰূপ তন্ত্ৰ-শাস্ত্ৰ আৰু ইন্দ্ৰভাগ-বিজ্ঞাৰ কেন্দ্ৰস্থান হৈ পৰে। ইয়াৰ উল্লেখ 'যোগিনী-তন্ত্ৰ'ত পোৱা যায়। শংকৰাচাৰ্যৰ (৮ম-৯ম শতিকাত) 'দেবভূমিৰ কাহিনী'তো কামৰূপ তন্ত্ৰ-শাস্ত্ৰৰ উল্লেখ আছে। শংকৰাচাৰ্যৰ লগত হৰু কবি পৰাসু হৈ কামৰূপৰ অভিনৱ গুপ্ত নামে এজন শাক্ত পণ্ডিতে অভিন্যাস মন্ত্ৰেৰে হোঙ্গলৰ বোগৰ সৃষ্টি কৰি শংকৰাচাৰ্যৰ হেনো মৃত্যু ঘটাইছিল। ষোড়শ শতিকাত কামৰূপলৈ আহোঁতে নানকৰ এজন শিষ্যক এজনী কামৰূপীয়া মায়াবিনীয়ে ভেড়া কৰি পেলাইছিল বুলি শিখসকলৰ ধৰ্মগ্ৰন্থত উল্লেখ আছে। এইদৰে মুছলমান লিখকসকলৰ অসম বিষয়ক বৰ্ণনা, 'বৌদ্ধ সাধনমালা', 'দৰং ৰাজবংশাবলী' আদি গ্ৰন্থতো অসমৰ যাদু-মন্ত্ৰৰ বিষয়ে ভালেমান কথা জানিব পাৰি। চৰিত-পুথিতো বৌদ্ধমতীয়া টাটকাৰ কথা আছে। বীৰ চিতাবাসে সৰ্প-মন্ত্ৰেৰে গৌড়ৰ নবাবৰ মাতৃক জীৱন দান দিয়াৰ কাহিনী বুৰঞ্জী-প্ৰসিদ্ধ। এই সকলোবোৰে কামৰূপী তন্ত্ৰ-শাস্ত্ৰৰ শক্তি আৰু প্ৰাচীনত্বৰে প্ৰমাণ কৰে।

বিশিষ্ট মন্ত্ৰ : গেইট চাহাবে কয় যে, বংগদেশ, উৰিষ্যা, পঞ্জাব আদি ঠাইত মন্ত্ৰৰ প্ৰচলন থাকিলেও সৰহভাগ মন্ত্ৰ কামৰূপতে ৰচিত হৈছিল। অশমীয়া ভাষাত অগ্নিবান, ব্ৰহ্মকবতি, পানী-কবতি, বায়ু-কবতি, গু-কবতি, পক্ষীৰাজ-মন্ত্ৰ, সুদৰ্শন-মন্ত্ৰ, সৰ্বটাক-মন্ত্ৰ, বীৰাজৰা-মন্ত্ৰ, ধৰণী-মন্ত্ৰ, গুপ্তজৰা-মন্ত্ৰ, মোহিনী-মন্ত্ৰ আদিতকৈ অসংখ্য মন্ত্ৰপুথি আছে। এই মন্ত্ৰসমূহ ঘাইকৈ অধৰ্ববেদ, বৌদ্ধ আৰু হিন্দু ধৰ্মৰ তন্ত্ৰ-শাস্ত্ৰ আৰু জনজাতিসকলৰ বিশ্বাসৰ সংমিশ্ৰণত সৃষ্ট হৈছে। কবতি-পুথিত অধৰ্ব-বেদৰ উল্লেখ আছে,—'অধৰ্ব-বেদৰ আত্ম কবতি কৰে'। ড: বিৰিক্ৰিস্থাৰ বৰদামেৰে মহাযান ধাৰণী-শাস্ত্ৰৰ লগত অশমীয়া ধৰণী-শাস্ত্ৰৰ উল্লেখ কৰিছে। গাবো, ভোট, ভকলা, মিৰি, জয়ন্তা আদিত

উল্লেখ্যে মন্ত্ৰত জনজাতীঃ লোকঃ বিখ্যাসঃ ইংগিত দ্বিয়ে। তত্ৰূপৰি আদিম সমাজতো তন্ত্ৰ মন্ত্ৰ আৰু যাহুবিষ্ঠাৰ প্ৰভাৱ দেখা যায়।

মন্ত্ৰবোৰৰ বচন-কাল সঠিককৈ নিৰ্ণয় কৰা টান। পণ্ডিতসকলে খৃষ্টীয় দশম শতিকামানবৰণৰ পঞ্চদশ শতিকামানৰ ভিতৰত মন্ত্ৰবোৰ ৰচিত হয় বুলি অনুমান কৰে। মন্ত্ৰবোৰৰ ৰচকৰ নামো পোৱা নাযায়। সম্ভৱ এদমন্ত্ৰ মন্ত্ৰবোৰ বিশেষ কিছুমান মাত্ৰতৰ মুখে মুখে ৰচিত আৰু প্ৰচলিত হৈ আহি কামক্ৰমত লিপিবদ্ধ হ'ব গৈ। মন্ত্ৰবোৰ ব্ৰাহ্মণ-অব্ৰাহ্মণ সকলোৱে প্ৰয়োগ কৰিব পাৰে। তালৈ চাই বিভিন্ন সম্প্ৰদায়ৰ মাত্ৰহে মন্ত্ৰবোৰ বচা বুলি অনুমান কৰিব পাৰি। কিছুমান মন্ত্ৰত 'গা' ড়ৰ ব বোজ'বো উল্লেখ আছে। তত্ৰূপৰি মন্ত্ৰবোৰ দেৱতা, অপ্সৰেতা, ভূত-প্ৰেত, খেতৰ-ডাইনী, যক্ষিনী আদিৰ কু-প্ৰভাৱৰ ফলত হোৱা বেমাৰ-আত্মাৰ, শত্ৰু-বৃদ্ধি, ধন-নাশ আদি দূৰ কৰাৰ উদ্দেশ্যে প্ৰয়োগ কৰা হ'ব। এই বেদবাহ্য আচৰণৰ বাবেই মন্ত্ৰক বেদৰ বাহিৰৰ লুপ্তি বা ওস্তোতা-বেদ বোলা হৈছে।

আইনাম, স্মৃচনীৰ নাম আদিৰ দৰে মন্ত্ৰবোৰবৰণাও অসমীয়াৰ লোক-বিশ্বাস, আচাৰ-ব্যৱহাৰ, ধৰ্ম-নীতি আদিৰ বিষয়ে ভালেমান কথা জানিব পাৰি। মন্ত্ৰবোৰ বহুকাল মুখে মুখে চলি আহিলেও লোকগীতবৰণে তাৰ ভাষাৰ আমূল পৰিবৰ্তন ঘটা নাই। কিয়নো শুদ্ধ উচ্চাৰণতহে গুণ পোৱা যায়, এনে এটি বিশ্বাস ৰাখিহে অতি সাৱধানে মন্ত্ৰ উচ্চাৰণ কৰা হৈছিল। সেয়ে হবলা মন্ত্ৰপুথিবোৰৰ ভাষাত প্ৰাচীনত্বৰ আভাস পোৱা যায়।

লোক-বিশ্বাস মতে খেতৰ-খেতৰী খেতি-পথাৰৰ অধিষ্ঠাতা ক্ষেত্ৰ-দেৱতা। এওঁলোকে গৰু, ম'হ আদি পোহনীয়া জন্তু বন্ধা কৰে বুলি পূজা কৰা হয়। এই দেৱতাক খেদিবলৈ এইদৰে মন্ত্ৰ মতা হয়—

স্মৃচনী বোলে আই, নিলাজীৰ বাণ।

কৈত আছে ক্ষেত্ৰগণ ধৰি ধৰি আন।

অৰণ্য বনত বিৰাজ কৰি, খেতৰ খেতৰীক আনিবি ধৰি।

কাটিবি মাথা কৰিবি ছাই। ক্ষেত্ৰগণ মানে যাব পলাই। ইত্যাদি।

এইদৰে বাঁৰা, ফক, জল-দেৱতা আদি খেদাবো বহুত মন্ত্ৰ আছে।

মন্ত্ৰ সাহিত্যত ৰামায়ণ, মহাভাৰত আৰু পুৰাণৰ কাহিনীও নানা ৰূপত সন্নিবিষ্ট হৈছে। ৰাম, সীতা, হনুমান, ভীম, অৰ্জুন, বিষ্ণু, ৰাসুন্দেৱ, শিৱ

শাখতী, মনসা আদি পৌৰাণিক চৰিত্ৰ বা শিবিলাকৰ কাৰ্য সম্বন্ধে মন্ত্ৰ পুথিত উল্লেখ আছে। ডঃ বৰুৱাদেৱে ঠিকেই কৈছে যে, মন্ত্ৰ-সাহিত্যক বামাংগ, মতাংগত, পুৰাণ আদিৰ লোক-সংস্কৰণ বুলিব পাৰি। বাম-কৰত্ৰি পুথিত বামাংগৰ কাহিনী কেইটিমান পদতে শেষ কৰিছে। বামু-মন্ত্ৰত হুহুমান বন্দ পোৱাৰ কথা আছে। কৰত্ৰ-কৰত্ৰিত অৰ্জুনে কৰতি বাণ ছেদ কৰা বুলি উল্লেখ কৰিছে। মন্ত্ৰ-পুথিত দেৱাদিদেৱ শিব গ্ৰাম্য দেৱতাত পৰিণত হৈছে। শিব-পদ্মা প্ৰেমাখ্যানৰ লগত বিভিন্ন শাপৰ বিষ সম্বন্ধে থকা মন্ত্ৰদেৱ শাপৰ কথাও জানিব পাৰি। শাপৰ মন্ত্ৰত এতিয়াও মন্ত্ৰহে বিশ্বাস হৈবোৱা নাই। কিছুমান মন্ত্ৰত সৃষ্টি-তত্ত্বৰ আভাস পোৱা যায়। সিদ্ধিৰ কাৰণে মন্ত্ৰত শুক আৰু কামাখ্যা-গৌৰীসানীক চিন্তা কৰা হয়; 'সিদ্ধ শুকৰ পাৰ, বন্ধা কৰা কামৰূপৰ কামাখ্যা মাৰ।'

বহু মন্ত্ৰত ঘৰুৱা জীৱনৰ চিত্ৰ পোৱা যায়। 'বলীকৰণ' মন্ত্ৰেৰে স্বামী বা দ্বীক প্ৰয়োজন অনুসাৰে বশ কৰা হয়। তিবোভাৰ বিবিধ অংগৰ সৌন্দৰ্য-চৰ্চা, দৈহিক আৰু সামাজিক উন্নতিৰ বিষয়ক অনেক মন্ত্ৰ আছে। মন্ত্ৰদেৱ বেংগৰ কাৰণ আৰু তাৰ প্ৰতিকাৰৰ উপায়ো মন্ত্ৰ পুথিত পোৱা যায়। অপদেৱতাই মন্ত্ৰদেৱতাত লক্ষি মহামাৰী, ব্যাধি আদিৰ সৃষ্টি কৰে; কিন্তু দেৱতাৰ ভক্ত-কাহিনী কব পাৰিলেই দেৱতা আঁতৰ হয় বুলি ভক্ত-সাধাৰণৰ বিশ্বাস। সেইহে বহু মন্ত্ৰত অপদেৱতাৰ ভক্ত-কাহিনী আছে। মন্ত্ৰেৰে মন্ত্ৰদেৱতাত গাত বাঁৰা, ভুত বা ৰোগ-ব্যাধি আদি জাপি দিব বা সিৰোৰ গাৰপৰা আঁতৰাব বা কিছুমান কুমন্ত্ৰেৰে মন্ত্ৰদেৱতাক বাঘ, ভালুক, কুকুৰ আদি জন্তুত পৰিণত কৰিব পাৰিব বুলি বহুতে বিশ্বাস কৰে। গা-বন্ধা, পেটৰ অস্থি ভাল কৰাৰ বাবেও মন্ত্ৰ আছে। কিছুমান মন্ত্ৰ সাধনৰ বাবে হুঁ মৰা, পানী চটিওৱা, বিহুঙনি বা এড়াগছৰ পাতেৰে ৰোগী ভৰা আদি কাৰ্য মন কৰিব কৰিয়া।

ভাষা: মন্ত্ৰবোৰ গম্ভ আৰু গম্ভত বচিত হলেও গম্ভত বচিত মন্ত্ৰৰ সংখ্যাই নহয়। ইয়াৰ গম্ভও গম্ভ-ধৰ্মী। বচনাত কথিত ভাষাৰ প্ৰভাৱ আছে। প্ৰত্যেক গঠন-ৰীতিত ব্যাকৰণৰ নিয়ম সৰ্বত্ৰ মানি চলা হোৱা নাই। বহুত মন্ত্ৰত অসংলগ্ন বাক্য দেখা যায়। বহু বাক্যৰ ক্ৰিয়া নাই আৰু অৰ্থও অস্পষ্ট। বহু বাক্যত আকৌ একেটা ক্ৰিয়া বাৰে বাৰে বহিছে। যেনে, 'ঔষধ পোতা বাণ কাটো। মউত দিয়া বাণ কাটো।' ইত্যাদি।

ছন্দত বচনা কৰা মন্তব্যবৰ সকলো ঠাইতে অন্ত্যাক্ষপ্ৰাণ বা শেষ আখৰৰ মিল লক্ষ্য কৰা নাহয়, নাইবা আখৰৰ সংখ্যাও সকলো বাক্যতে একে নহয়। বৈষ্ণৱ কবিৰ বচনাৰ দৰে কিছুমান বৰ্ণনাত সাহিত্যিক সৌন্দৰ্য বিকশিত হৈছে। যেন :—

বসি আছে পূৰ্ণ ব্ৰহ্ম অনন্ত শৰাভ ।
হাজাৰ স্তম্ভ প্ৰকাশে ফটিবৰ ।
উৎকৃষ্ট বহল ঘৰ জলি স্তবৰ্ণৰ ।
বিয়াল্লিশ কোটি চক্ৰাতপ আৰি আছে ওখত ।
জ্বলিমিলি পেচন্দাৰ দেখিতে সুন্দৰ ।
যেন কাপ আছে বেদে অঙ্কত নপাই ।

ভগ্ন-মৃত্যু, প্ৰেম-বিবাহ আদি বিষয়ক মন্তব্য সাহিত্যৰ অংকুৰ বৈ আছে।
'হুঁ-মোহিনী' মন্তব্য আছে—

চক্ৰে দিলে কটাৰী সূয়ে দিলে পান,
আমুকাৰ দুটি চৰণ যেতিয়া পাম ।
নীতল পৃথুী পিচল পানী,
ভাতে আছে কুন্তকৰণি ।
কুন্তকৰ্ণে বোলে হোক
আমুকী আনি গিয়া মোক ।

'সুদৰ্শন চক্ৰ' মন্তব্যে সাহিত্যিক সৌন্দৰ্য নিহিত হৈ আছে; সুদৰ্শনৰ প্ৰভাবত—

পৃথিৱী লবিলা মেক গিৰি তলিলেক
সাগৰ টলিলা মন্দৰ লবিলা ।
কম্পিলা স্বৰ্গ মণ্ডল ।

এনে বৰ্ণনাত অভূত বা ভয়ানক বসৰ আভাস পোৱা যায়।

সুদৰ্শন চক্ৰৰ ভয়ত পলোৱা বান্ধসসকলৰ শবীৰ-বৰ্ণনাত হাস্যৰস সঞ্চিত হৈছে।—

কাৰো একোখন কাণ কুলাৰ সমান ।
একে কাণে দুই কাণ আক চাৰি কাণ ॥
বেঙৰ সমান চকু চেপেটা নাসিকা ।
কাৰো চুটি ঢোল পেট কতো বেঙমূৰা ॥ ইত্যাদি ।

মহাপুথিবোৰ ধাৰাবাহিক বচনা নহয়, সাহিত্য সৃষ্টিৰ উদ্দেশ্যেও সিবোৰ বস্তু হোৱা নাছিল, তথাপি তাৰ মাজতে এনেদৰে অদ্ভুত, ভয়ানক, হাশু-
শৃংগাৰ আদি বসব সন্ধান পোৱা যায়। শৃংগাৰ বসব আভাশ—

‘মোহনি মোহনি যদি মুহিবাক লৈলা। হস্ত, গাঢ়, আংলি, জংঘা
খিলা যেন হবৰ ডবক। হস্তফল কৰে যেন ছোঁ শুন, ঘেঁৰা পুৰুষৰ খিৰ
নোহে মন।’

কৰ্মৰ যোগেদি বস-সৃষ্টি কৰাৰ উপৰি স্ৰুতিমধুৰ শব্দৰ যোগেদি জ্যোতাক
অনন্দ দিব পৰাটোও সাহিত্যৰ অন্ততম উদ্দেশ্য। ইয়াতেই ধ্বনি বা
শব্দাংকাৰৰ সৰ্ব্বমুখতা। মহাপুথিবোৰ এই ফাংগপৰাও সাহিত্যিক গুণ-
বৈশিষ্ট্য নহয়। এনে উদাহৰণ মহাপুথিৰ যথেষ্ট আছে। যেনে, ‘বিষ আছে
চন্দনম্বে ভুন্ডনম্বে। কৰ্মৰ পানী খিৰখবম্বে।’ শব্দাংকাৰৰ ভিতৰত
অচপ্ৰাসৰ প্ৰয়োগ মনে কৰিব লগায়া। যেনে, ‘ভাৰ্মিনি জুগিনি জুত-
‘মোহনি মোহনি বোৰা, কেটবাৰি দৈত্যাৰি অলক্ষিণি বিলক্ষিণি।’ ইত্যাদি
গুণময় মন্ত্ৰ।

কিছুমান মন্ত্ৰত ‘ও, হুং, ডং, আং, বং, লং, ফট্, খাহ্’ আদি ধ্বনি
উচ্চৰণ কৰি মন্ত্ৰৰ পাক্তৰ্থ বঢ়োৱা হয়।

মহা-সাহিত্যক এক প্ৰকাৰ জন-সাহিত্য বুলি কব পাৰি। ডঃ উইণ্টাৰনিজে
মহা-সাহিত্যক Popular Poetry আখ্যা দিছে। সাঁচাটোৱে মন্ত্ৰৰ প্ৰতি
বৈষ্ণৱ, বৈষ্ণৱাসী, হিন্দু মুছলমান প্ৰায় সকলো শ্ৰেণীৰ মানুহৰে বিশ্বাস আছে।
মহা-প্ৰাচীন কালৰেপৰা বিভিন্ন সম্প্ৰদায় বা ভাষা-ভাৰীৰ মাজত যোগ নৃত্য
কৰাৰ আদি আছে।

বৰ্তমানলৈ কিছুসংখ্যক মহাপুথি সংগৃহীত আৰু ছুই এখন ছপা হৈ ওলালেও
এওঁচাও বহু মহাপুথি গাঁৱে ভূঁয়ে সিঁচৰতি হৈ পৰি আছে। বহু মন্ত্ৰ যুখে
দেখাও চলি আহিছে। এওঁবোৰ বিজ্ঞান-সন্মতভাৱে সংগৃহীত, সম্পাদিত আৰু
প্ৰকাশিত হৈ ওলালে অসমীয়া প্ৰাক-শংকৰী যুগৰ সাহিত্য-ভঁৰাল নিশ্চয়
অন্যকাল হ’ব; লগতে ইবোৰে মধ্যযুগৰ অসমীয়া সমাজৰ বুৰঞ্জী-অধ্যয়নতো
সহায় কৰিব।

প্ৰাক-শংকৰী যুগৰ সাহিত্য

প্ৰাক-শংকৰী যুগৰ অসমীয়া সাহিত্য বুলিলে লোকগীত-চৰ্যাপদৰপৰা আৰম্ভ কৰি শংকৰদেৱৰ আগলৈকে ৰচিত সমুদায় সাহিত্যকে বুজায় যদিও ইয়াত শংকৰদেৱৰ আগেয়ে সংস্কৃত গ্ৰন্থৰ কালমত লিখা বৈষ্ণৱ প্ৰভাৱযুক্ত সাহিত্যকহে বুজোৱা হৈছে। দশম-একাদশ শতিকাত ৰচিত চৰ্যাপদৰ বাহিৰে চতুৰ্দশ শতিকাৰ ভিতৰত লিখিত-সাহিত্যৰ কোনো নিদৰ্শন পোৱা নাযায়। যি আছিল সি চহতো প্ৰাকৃতিক বা ৰাজনৈতিক বিপৰ্য্যয়ত ধ্বংস পালে আৰু ক'ববাত আছে যদিও উদ্ধাৰ হোৱা নাই। চৰ্যাপদৰ পিছৰপৰা চতুৰ্দশ শতিকালৈকে ধাৰাবাহিকভাৱে গ্ৰন্থ পোৱা নগলেও এইটো ঠিক যে চতুৰ্দশ শতিকাৰ ভিতৰত অসমীয়া ভাষাটো ভালৈখিনি আত্ম-বিকাশ লাভ কৰিলে। তাৰ প্ৰমাণ হৈছে চতুৰ্দশ শতিকাত ৰচিত গ্ৰন্থসমূহ। সেই গ্ৰন্থসমূহৰ ৰচয়িতাসকল হ'ল—হেম সবন্ধতী, হৰিহৰ (হৰিবৰ) বিপ্ৰ, কবিরত্ন সবন্ধতী, কৱ কন্দলী আৰু মাধৱ কন্দলী। এওঁলোকৰ ভিতৰত মাধৱ কন্দলীয়েই শ্ৰেষ্ঠ।

হেম সবন্ধতী : হেম সবন্ধতীয়ে 'প্ৰহ্লাদ-চৰিত' (প্ৰহ্লাদ-চৰিত) আৰু 'হৰগোবী-সংবাদ' নামৰ দুখন পদপুথি ৰচনা কৰে। 'প্ৰহ্লাদ-চৰিত'ত দিয়া আত্ম-পৰিচয়ৰপৰা জানিব পাৰি যে কমতাৰ ৰজা তুৰ্গত নাৰায়ণৰ দিনত কৱ-সবন্ধতী-দৰদাসীৰ পুত্ৰ আৰু দেৱ ভায়েক হেম সবন্ধতীয়ে 'বামন পুৰাণ' চাই 'প্ৰহ্লাদ-চৰিত' ৰচনা কৰে। 'হৰগোবী সংবাদ'ত তেওঁৰ আন নাম হেমন্ত আৰু পিতাকক "সৰ্বশাস্ত্ৰে পণ্ডিত সূজান" বুলি কৈছে।

নানা পণ্ডিতৰ মত চালি চাৰি চাই এই সিদ্ধান্তলৈ আহিব পাৰি যে, তুৰ্গত নাৰায়ণ চতুৰ্দশ শতিকাৰ আগ ভাগৰ ৰজা। গতিকে হেম সবন্ধতীকো সেই সময়ৰ বুলি ধৰিব লাগিব। সেই সময়ত কামৰূপ, গোৱালপাৰা, কোচবিহাৰ আৰু বংপুৰ 'কমতা মণ্ডল' অৰ্থাৎ কমতা ৰাজ্যৰ ভিতৰত পৰিছিল। গতিকে কবির জন্মভূমি এই চাৰি জিলাৰ কোনো এখনত আছিল। পাণ্ডিত্যৰ পৰিচায়ক সবন্ধতী উপাধিৰপৰা জানিব পাৰি যে পিতাকৰ মতে তেওঁ পণ্ডিত আছিল।

প্ৰহ্লাদ-চৰিত্ৰ : হেম সৰস্বতীয়ে বামন-পুৰাণ চাই এশটা পদত ‘প্ৰহ্লাদ-চৰিত্ৰ’ নামে এখনি ক্ষুদ্ৰ কাব্য ৰচনা কৰে। কিন্তু বৰ্তমানে প্ৰাপ্ত ‘বামন পুৰাণ’ত এই আখ্যানটো নথকাত পণ্ডিতসকলে অনুমান কৰে যে, হেম সৰস্বতীৰ সময়ত বামন-পুৰাণ নামে এখন মহাপুৰাণ আছিল, কিন্তু কালক্ৰমত লোপ পালে।

কাব্যখনিত হৰিতক্ক প্ৰহ্লাদৰ ওপৰত পিতৃৰ অত্যাচাৰ আঁক নবসিংহৰ হাতত হিৰণ্যকশিপুৰ মৃত্যু-কাহিনী বৰ্ণিত হৈছে। কাব্যখনৰ বৰ্ণনা ৰসাল নহয় আৰু ভাষাও উচ্চ-পৰ্যায়ৰ বুলি ক’ব নোৱাৰি। ছন্দ পতাহুগতিক। অৱশ্যে মাজে মাজে উপমা-পটুত্বৰ ব্যৱহাৰ আছে। যেনে :—

উপমা—ক্ৰোধিলেক ৰাভাএ পুত্ৰৰ শুনি বাণী।

তুলাত লাগিলা যেন প্ৰচণ্ড অগ্নি ॥

পটুত্ব—১। দাম্ভ ভাংগা সৰ্পৰ ফেফোনি মাজ সাৰ।

২। মোহৰ বংশত উপজিল ধুমকেতু।

বৰ্ণনাৰ অতিবৰ্ণন—১। একো একো হস্তী জেন পৰ্বত সদৃশ।

২। একো একো সৰ্পক দেখিলে ভয়ংকৰ।

ফনাএ লংঘিল জেন মেঘ তাবাসৰ ॥

কাব্যখনত বৈষ্ণৱ প্ৰভাৱো লক্ষ্য কৰা যায়—‘চৰি যাক বক্ষা কৰে মাৰে তাক নুনে।’ মাজে মাজে কাব্যখনত বিষ্ণু-ভক্তিৰ মহাত্ম্য আঁক তন্ত্ৰমূলক উপদেশ আছে। সেইহে ‘প্ৰহ্লাদ-চৰিত্ৰ’ প্ৰথম অসমীয়া বৈষ্ণৱ গ্ৰন্থ বুলি কালিৰাম মেধ ডাঙৰীয়াই অভিযন্তা দিছে।

হৰগৌৰী সংবাদ : এই পুথিখন ৮২০টা পদত ৰচিত। পুথিখনৰ প্ৰথম অধ্যায় ‘নৃসিংহ পুৰাণ’ আৰু বাকী অংশ সংস্কৃত ‘হৰগৌৰী সংবাদ’ৰ পৰা লোৱা হৈছে। ইয়াত তাৰকাহৰৰ অত্যাচাৰ, হৰগৌৰীৰ বিবাহ, কাৰ্ত্তিকৰ জন্ম আদিৰ বিষয়ে বৰ্ণনা আছে। পুথিখনত হেম সৰস্বতীৰ কবিত্ব-প্ৰতিভাৰ পৰিচয় পোৱা যায়।

ভাষা : হেম সৰস্বতীৰ ভাষাত প্ৰাচীনত্বৰ চিন আছে। প্ৰহ্লাদ (প্ৰহ্লাদ), জোজন, মজ্জি, ভল্লে, ধাক্কা আদি শব্দত প্ৰভাৱ মন কৰিব লগীয়া। বুলন্ত, ভাংক, ধংকায়াৰি, আদি উৰিয়া শব্দৰূপো আছে। আখৰ জোঁটনিত কামৰূপী উচ্চাৰণ লক্ষ্য কৰা যায়। যেনে, পোতি (পতি), কোৰি

(কৰি), ঘোৰি (ধৰি) ইত্যাদি। 'শ' আৰু 'শ'ৰ ভিতৰত প্ৰাকৃতৰ দৰে 'স'ৰ ব্যৱহাৰেই বেছি। 'শ', 'স'ৰ ঠাইত 'শ'ও বহিছে। যেনে :—সৰণ, বিখেখোত, ইত্যাদি।

হৰিহৰ (বৰ) বিপ্ৰ : ড: মহেশ্বৰ নেওগদেৱে হৰিহৰ বিপ্ৰৰ নাম হৰিহৰ বিপ্ৰৰে হৰ লাগে বুলি যুক্তি দেখুৱাইছে। কিন্তু বৰ্তমানে দুয়োটা নামেই চলিছে। ই যি নহক, তেওঁ এজন প্ৰতিভাশালী কবি আছিল; তেওঁৰ নামত তিনিখন পুথি পোৱা গৈছে: 'বক্ৰবাহনৰ যুদ্ধ', 'লবকুশৰ যুদ্ধ' আৰু 'তাম্ৰধ্বজৰ যুদ্ধ'। 'বক্ৰবাহনৰ যুদ্ধ' কাব্যত দিয়া কবিৰ আত্ম-পৰিচয়ৰ-পৰা জানিব পাৰি যে, কবিয়ে দুৰ্গত নাৰায়ণৰ পৃষ্ঠপোষকতা লাভ কৰিছিল। তেওঁ 'গোঁৰা'ৰ চৰণসেৱা কৰা লৈ চাই শাক্ত বুলি অনুমান কৰিব পাৰি।

কবিয়ে তিনিওখন কাব্যৰ বিষয়বস্তু জৈমিনি কবি ৰচিত মহাভাৰতৰ অশ্বমেধ পৰ্বৰপৰা লৈছে। বক্ৰবাহনৰ যুদ্ধ কাব্যত আছে—যুদ্ধৰ অশ্বমেধ যজ্ঞৰ ঘোঁৰা আটক কৰাৰ ফলত অৰ্জুনে পৰিচয় নাজানি পুত্ৰ বক্ৰবাহনৰ লগত যুদ্ধ কৰি মৃত্যু বৰণ কৰিব লগা হয়; কিন্তু শেষত মাক চিত্ৰাংগদা আৰু মাহীমাক উলুপীৰ মিহা মতে বক্ৰবাহনে পাতালৰপৰা সঞ্জীৱনী মণি আনি অৰ্জুনক প্ৰাণ দিয়ে।

'বক্ৰবাহনৰ যুদ্ধ'ৰ কাহিনীৰ লগত সাদৃশ্য দেখুৱাবলৈ যাওঁতেই প্ৰাসংগিক ক্ৰমে জৈমিনীয়ে লৱ-কুশৰ যুদ্ধৰ কাহিনীটো কৈছে। আমাৰ কবিয়ে তাকে লৈ স্ককীয়াকৈ কাব্য ৰচনা কৰিছে। কাব্যখনত অশ্বমেধ-যজ্ঞৰ ঘোঁৰা উদ্ধাৰ কৰিবলৈ যাওঁতে বাল্মীকি ঋষিৰ আশ্ৰমত থকা শ্ৰীৰাম-পুত্ৰ লৱকুশৰ হাতত ভায়েকসকলৰে সৈতে শ্ৰীৰামৰ মৃত্যু আৰু শেষত বাল্মীকিৰ অনুগ্ৰহত কেনেকৈ পুনৰ্জীৱন লাভ হ'ল, তাকেই বৰ্ণনা কৰা হৈছে। দুয়োখন কাব্যতে অশ্বমেধ-যজ্ঞৰ ঘোঁৰা উদ্ধাৰ কৰিবলৈ যাওঁতে পুত্ৰৰ হাতত পিতৃৰ পৰাভৱ আৰু পুনৰ্জীৱন লাভ এই দুয়োটা কাহিনীৰ সাদৃশ্য মন কৰিব লগীয়া।

তাম্ৰধ্বজৰ যুদ্ধ হৰিহৰ বিপ্ৰৰ তৃতীয় যুদ্ধ-কাব্য। এই কাব্যখনত বক্ৰবাহনৰ যুদ্ধৰ পৰবৰ্তী কাহিনী বাণত হৈছে। অৰ্জুনে যজ্ঞৰ ঘোঁৰা লৈ ময়ূৰধ্বজ বজাৰ নগৰ পালে। ইফালে ময়ূৰধ্বজ বজাই সপ্তম অশ্বমেধ যজ্ঞৰ ঘোঁৰা মেলিছিল। ঘোঁৰাৰ পিছত সসৈন্তে পুতেক তাম্ৰধ্বজ। দুই যজ্ঞৰ ঘোঁৰাৰ ভেটাভেটি হোৱাৰ ফলত দুয়োপক্ষৰ মাজত যুদ্ধ আৰম্ভ হ'ল। যুদ্ধত

দ্বন্দ্বলব্ধে অৰ্জুন, কৃষ্ণ আদিক মূৰ্ছা নিষায়; কিন্তু শেষত কৃষ্ণাৰ্জুনে ব্ৰাহ্মণ-শিষ্যৰ বেশেৰে চলনা কৰি ময়ূৰধ্বজ বজাবপৰা নিস্তৰ বজাব ঘোঁৰা উদ্ধাৰ কৰে। ইয়াতেই ঘটনাৰ সামৰণি পৰিছে।

আলোচনা : কাব্য তিনিখনত হৰিহৰ বিপ্লব কবি-প্ৰতিভাৰ স্পষ্ট চাক্ষুণ্যক আছে। কবিয়ে আখ্যান কেইটাৰ অসমীয়া ৰূপ দিওঁতে মূলবপৰা একেবাৰে আঁতৰি যোৱা নাই। অৱশ্যে বিভিন্ন বৰ্ণনা-প্ৰসংগত অৱস্থা ভেদে কল্পনাৰ বহু সানিছে। বিশেষকৈ প্ৰাকৃতিক দৃশ্য, ঘৰ-দুৱাৰ, গছ-গছনি, কল-কল আদিৰ বৰ্ণনাত স্থানীয় চিত্ৰ আঁকিছে। সেইদৰে বীৰ-বস (যুদ্ধাধিপতি বৰ্মা) বা ককণ-বস সৃষ্টিত (নাৰীৰ বিলাপৰ বৰ্ণনা) কবিয়ে অসামান্য দক্ষতা প্ৰদৰ্শন কৰিছে। কবিৰ বৰ্ণনা প্ৰাঞ্জল আৰু শক্তিশালী। জতুবা ঠাঁচ, উপমা, প্ৰৱচন আদিয়ে ভাষা সমৃদ্ধি কৰি তুলিছে। উদাহৰণ স্বৰূপে—

উপমা— সমস্ত সেনাক মাৰিবোহো সমবত।

কোমোৰাত খাঙাৰ প্ৰহাৰ যেনমত।

প্ৰৱচন—১। খং নামে চণ্ডালক সহিতে ন পাবি।

২। কুঠাৰে নকাটে নথৈ বিদ্যাবিতে চাপ।

কবিৰ সৰস্বতী : এওঁ হেম সৰস্বতী আৰু হৰিহৰ বিপ্লব সমসাময়িক কবি। মূল পিছৰ কবি। কিয়নো এওঁ আত্ম-পৰিচয় দিওঁতে কমতাৰ বৰ্ণনা কৰি নৰায়ণৰ পুতেক ইন্দ্ৰনাৰায়ণৰ প্ৰশংসা গাইছে। সম্ভৱ এওঁ কমতা বজাৰ পৃষ্ঠপোষকতা লাভ কৰিছিল। কবিৰ জন্মস্থান বৰপেটাৰ ওচৰৰ ছোট শিলাত বুলি অনুমান কৰা হৈছে। এওঁৰ বাপেক চক্ৰপাণি শিকলীৰ নৰায়ণৰ কৰ্মচাৰী আছিল।

কবিয়ে জ্যোৎস্না-পৰ্ববপৰা কাহিনী লৈ জয়জয়-বধ নামে এখন কল্প কাব্য ৰচনা কৰে। কবিৰ ভাষা সবল আৰু কম জতুবা। 'কৈলাশ-বৰ্ণনা' কাব্যখনৰ এটি আকৰ্ষণীয় অংশ। তাত প্ৰাকৃতিক দৃশ্য, শিৱৰ অশ্বচৰসকল আৰু নাগৰিকা-সকলৰ ৰূপ-যৌৱনৰ মনোহৰ বিৱৰণ আছে! কবিয়ে 'শঙ্কৰী উপাখ্যান' আৰু 'হৰ্য্যতি চৰিত্ৰ' নামেও দুখন পদ-পুথি ৰচা বুলি উল্লেখ কৰিছে।

বজ্জ কন্দলী : কল্প কন্দলীয়ে মহাভাৰতৰ জ্যোৎস্না-পৰ্বৰ অন্তৰ্গত জয়জয়-বধ উপপৰ্বত থকা সাত্যকীৰ যুদ্ধ কাহিনী লৈ সাত্যকী-প্ৰৱেশ নামে এখন

সকল কাব্য বচ্যে। কাব্যত দিয়া আত্ম-পৰিচয়ৰপৰা অনুমান কৰিব যে, কবিয়ে শ্ৰীমন্ত তাহ্মদত্তৰ পৃষ্ঠপোষকতা লাভ কৰিছিল। শ্ৰীমন্ত তাহ্মদত্ত প্ৰাচীন কামৰূপ-কমতা ৰাজ্যৰ পশ্চিম অঞ্চলৰ আৰু চতুৰ্দশ শতিকাৰ মাজ ভাগৰ ৰজা বুলি সবহভাগ পণ্ডিতে অনুমান কৰে। গতিকে কল্প বন্দলীয়ে সেই সময়ৰ আৰু সেই অঞ্চলৰ লোক বুলি ক'ব পাৰি।

‘সাত্যকী-প্ৰবেশ’ত যজু বংশীয় ৰজা শিৰিৰ নাতিয়েক আৰু সত্যকৰ পুতেক সাত্যকীয়ে কুৰুক্ষেত্ৰ-ৰণত পাণ্ডৱৰ ফলীয়া হৈ যুঁজি কেনেকৈ বীৰ্য দেখুৱাইছিল তাৰ বৰ্ণনা আছে। বৰ্ণনা কবোঁতে কবিয়ে প্ৰায়ে মূলৰ লগত মিল ৰাখিলেও প্ৰয়োজন অনুসৰি কেতিয়াবা মূলৰ ছবোধ্য কথা চমু কৰিছে আৰু কেতিয়াবা কাহিনী আকৰ্ষণীয় কৰিবলৈ মূলৰপৰা আঁতৰি নিজাতক বহুল বৰ্ণনা দিছে। যুদ্ধৰ বৰ্ণনা, ভাষাৰ ঘৰুৱা টাঁচ আৰু উপমা প্ৰয়োগ ক্ষেত্ৰত কবিৰ দক্ষতা দেখা যায়।

মাধৱ কন্দলী : ওপৰত কোৱা হৈছে যে, প্ৰাক-শংকৰী যুগৰ কবিসকলৰ ভিতৰত মাধৱ কন্দলীয়ে শ্ৰেষ্ঠ। অকল এয়ে নহয়, প্ৰাচীন যুগৰ আগশাৰীৰ কবি শংকৰদেৱ, মাধৱদেৱ, ৰাম সবৰুৱী আদিৰ লগতহে মাধৱ কন্দলীৰ ঠাই দিব লাগিব :

মাধৱ কন্দলীয়ে সূদূৰ চতুৰ্দশ শতিকাত বঙ্গীকৰ ৰামায়ণ অসমীয়াত ভাঙনি কৰি একালে যেনেকৈ নব্য ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ প্ৰথম ৰামায়ণ বৃত্ত অসমৰ গোঁৱৰ অৰ্জুন কৰিলে, আনফালে তেনেকৈ অসমীয়া ভাষাৰ ভেটিত সূদূৰ কবি তুলিলে। মাধৱ কন্দলীৰ বহুকাল আগতে অৰ্ধাং ৩য় শতিকাত তামিল ভাষাত আৰু ১২শ শতিকাত কানাড়ী ভাষাত ৰামায়ণৰ ভাঙনি হয় একাদশ শতিকাত পণ্ডিত হেমচন্দ্ৰ আচাৰ্যই তেনে ৰামায়ণ ৰচনা কৰে। ই হলেও কন্দলীৰখনেই নৱ ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ প্ৰথম ৰামায়ণ। কন্দলীৰ প্ৰায় এক শ বছৰ পিছত অৰ্ধাং ১৫শ শতিকাৰ দ্বিতীয়াৰ্ধত ‘কুন্তিবাসী ৰামায়ণ’ আৰু ১৬শ শতিকাৰ ৮ম দশকত তুলসী দাসৰ ‘ৰাম-চৰিত মানস’ ৰচিত হয়।

মাধৱ কন্দলীয়ে ৰামায়ণৰ লংকা-কাণ্ড আত্ম পৰিচয় প্ৰসংগত কৈছে যে, বৰাহী ৰজা মহামাৰ্গক্যৰ অনুবোধত সকলোৱে বৃজিব পৰাকৈ তেওঁ বান্দীকৰ ৰামায়ণখন পুৰত ভাঙনি কৰে।

কবিৰাজ কন্দলীয়ে

আমাকেসে বুলিব

কবিলোহো সৰ্বজন বোধে।

ৰামায়ণ স্থপাৰ

শ্ৰীমহা মাণিক্য যে

ববাহ ৰাজ্যৰ অহুবোধে।

ববাহী ৰজাৰ স্থান-কাল সম্পৰ্কে পণ্ডিত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী, কনকলাল বৰদ, কালিৰাম মেধি, ড: বাণীকান্ত কাকতি, বেণুধৰ শৰ্মা আদিয়ে ভালেমান গুৰু দাঙি ধৰিছে। সকলোবোৰ যুক্তি চালি জাৰি এই সিদ্ধান্তলৈ আহিব পাৰি যে খৃষ্টীয় চতুৰ্দশ শতিকাৰ মাজ ভাগত ববাহী (কছাৰী) ৰজা শ্ৰীমাণিক্যই নগাঁৱৰ কপিলী উপত্যকা অঞ্চলত ৰাজত্ব কৰিছিল। 'হকে মাধৱ কন্দলীও সেই অঞ্চল আৰু সেই সময়ৰ লোক বুলি সহজেই অনুমান কৰিব পাৰি। মাধৱ কন্দলীৰ আন নাম কবিৰাজ কন্দলী। 'হৃদ তেওঁ কবিত্ব-শক্তিৰ কাৰণে এই নামটো পিচত পায়।

কন্দলী-ৰামায়ণৰ বৈশিষ্ট্য : মাধৱ কন্দলীয়ে 'সম্বন্ধাণ্ড ৰামায়ণ' বোধে নিবন্ধিলো' বুলি এঠাইত কৈছে যদিও আদি আৰু অন্তৰাকাণ্ড পোৱা নাযায়। সেইহে ক্ৰমে মাধৱদেৱ আৰু শংকৰদেৱে বাকী ছটা খণ্ড অস্থবাদ কৰি কন্দলীৰ ৰামায়ণ সম্পূৰ্ণ কৰে। ই যি ন'হক. প্ৰাপ্ত পাঁচটা কাণ্ডৰ ভিতৰেই মাধৱ কন্দলীৰ কবি-প্ৰতিভাৰ উজ্জল নিদৰ্শন ফুটি ওলাইছে।

কবিয়ে ৰামায়ণৰ অস্থবাদ প্ৰসংগত কৈছে—'দৈববাণী শুহি ইটো লৌকিকহে কথা'। গতিকে কবিয়ে লোক-প্ৰয়োজন অনুসাৰে অস্থবাদত বঢ়া টুটা কৰিছে।

কবিসব নিবন্ধয় লোক ব্যৱহাৰে।

কতো নিজ কতো লভা কথা অস্থসাৰে।

এই উক্তিৰপৰা জানিব পাৰি যে কবিয়ে অস্থবাদত মূলৰ লগত মিল ৰাখিলেও আবশ্যক মতে মূলৰ সাৰভাগহে অস্থবাদ কৰিছে। আৰু কেতিয়াবা মূলৰ অলপ কথাকো কল্পনাৰ বহণ সানি বিস্তাৰিতভাৱে কৈছে।

মাধৱ কন্দলীয়ে অস্থবাদ কৰোঁতে সততে সৰ্বসাধাৰণৰ কচি আৰু কাব্যিক প্ৰয়োজনলৈ দৃষ্টি ৰাখিছিল। কোনো ধৰ্ম মতবাদ বা সাম্প্ৰদায়িক ভাবে তেওঁক প্ৰভাৱান্বিত কৰিব পৰা নাছিল। বান্ধাকিৰ দৰে কন্দলীয়ো বামৰ চৰিত্ৰত মানবোচিত গুণ আৰোপ কৰিছে; বৈষ্ণৱ কবিশকলৰ দৰে ঈশ্বৰৰ আৰোপ

কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা নাই। অৱশ্যে পৰবৰ্তী যুগত মাধৱদেৱে বামাংগৰ মাজে মাজে বৈষ্ণৱ ধৰ্মোপদেশ দিয়া বুলি 'কথা-গুৰু চৰিত'ত উল্লেখ আছে।

কন্দলীয়ে যথাসম্ভৱ মূল শ্লোকবোৰ অনুবাদ কৰিছে যদিও গছ, ফল, বিভিন্ন ঋতু সম্বন্ধীয় প্ৰাকৃতিক দৃশ্যৰ বৰ্ণনা, যুদ্ধ-বিগ্ৰহৰ ভয়ংকৰ চিত্ৰ, শৃংগাৰ, বীৰ, হাস্য, কৰুণ আদি বস সৃষ্টি, ৰাজসভা, প্ৰাসাদ, উৎসৱ, মানৱ-সৌন্দৰ্য আদিৰ বৰ্ণনা আৰু চৰিত্ৰৰ মানসিক অৱস্থাৰ বিশ্লেষণত বিশেষ দক্ষতা দেখুৱাব পাৰিছে।

কম কথাৰে এकोটি ভাব বা চিত্ৰ ফুটাই তুলিব পৰাটো কন্দলীৰ কবিতাৰ এটি বৈশিষ্ট্য। প্ৰাকৃতিক অংক সামাজিক চিত্ৰাংকণত অসমীয়া জীৱনৰ প্ৰত্যাহা মন কৰিব লগীয়া। কবিয়ে উপযুক্ত শব্দ-চয়ন, ঘৰুৱা উপমা, ৰূপক-পটন্তৰ আদিৰ প্ৰয়োগ কৰাত বৰ্ণনাবোৰ ৰসাল আৰু মনোগ্ৰাহী হৈছে।

উপমা—ৰাক্ষসৰ কোলে দেৱী পৰম নিৰ্মল।

মেঘক ফেৰিয়া যেন চক্ৰৰ মণ্ডল ॥

তুন মাজ হস্তে আসি পৰি গৈল হাৰ।

গগনৰ হস্তে যেন গংগা অৱতাৰ ॥

কবিয়ে মানৱ দেহৰ ৰূপ বৰ্ণনা কৰোঁতেও পশু-পক্ষীৰ লগতহে উপমা দিছে যেনে :—

সীতাৰ ৰূপ বৰ্ণনাত—ৰাজহংস দেখা সীতা তোমাৰ গমন।

চক্ৰবাক্ষ যুগল তোমাৰ দুই তন ॥

কুঞ্জীৰ দেহৰ বৰ্ণনাত—

গ্ৰীৱা গোটে অলখিছা পেচা যেন গাল।

যোজন-পটন্তৰ :—১। বটালি নকাটে যেন বিনা হাটুৰীয়ে।

২। তপ্ত খোলাত দিলে যেন মংগ মৰে।

দেৱভিত্ত ন'মে এখন কাব্যত মাধৱ কন্দলীৰ ভণিতা পোৱা যায়। কিন্তু পুথিখনৰ ভাষা কন্দলীৰ বামাংগৰ ভাষাতকৈ অৰ্বাচীন আৰু নিম্ন স্তৰৰ। পুথিখনত ঠায়ে ঠায়ে মাধৱ বুলিও ভণিতা আছে। সেইহে কোনো কোনো পণ্ডিতে পুথিখন আন কোনো কবিৰ ৰচনা বুলি অনুমান কৰে। ই হি নহ'ক, অকল বামাংগৰপৰাই কবিৰ অসামান্য কবিত্ব-প্ৰতিভাৰ পৰিচয় পোৱা যায়।

আলোচনা : প্ৰাক-শংকৰী যুগৰ কবিসকলৰ ৰচনাৰ কেইটিমান বৈশিষ্ট্য চহুত পৰে। (১) এওঁলোকৰ আগতে চৰ্ণাপদৰ বাহিৰে কেৱল মৌখিক সাহিত্যহে আছিল। লিখিত সাহিত্যৰ আদৰ্শ এওঁলোকেহে পৰৱৰ্তী যুগৰ কবিসকলে লৈ যায়। আটাইবোৰ ৰচনা পণ্ডিত হৈছিল, গম্ভীৰ ব্যৱহাৰ নাছিল।

(২) আগৰ জন-কবিসকলে ঐহিক বিষয় বা ব্যক্তিগত জীৱনৰ বিভিন্ন অস্বস্তিক কেন্দ্ৰ কৰি গীতসমূহ ৰচনা কৰিছিল। কিন্তু এই কবি কেইজনে সংস্কৃত গ্ৰন্থৰপৰা বিষয়-বস্তু আহৰণ কৰি কাব্য, পদ-পুথি আদি ৰচনা কৰিলে। বিশেষকৈ মাধৱ কন্দলীৰ ৰামায়ণৰ অন্তৰ্ভুক্ত অসমীয়া ভাষাৰ সোঠৰ বঢ়োৱাৰ লগতে পৰৱৰ্তী যুগৰ কবিসকলক বিশেষভাৱে অনুপ্ৰেৰণা যোগাইছিল। মাধৱ কন্দলীৰ ৰামায়ণৰ দ্বাৰা শংকৰদেৱ, অনন্ত কন্দলী প্ৰমুখ্যে পৰৱৰ্তী যুগৰ কবিসকল প্ৰভাৱান্বিত হৈছিল। বহু কবিয়ে মূল ৰামায়ণ এৰি কন্দলীৰ ৰামায়ণ ৰূপৰাই গীতপদৰ বিষয়-বস্তু আহৰণ কৰিছিল। শংকৰদেৱে উল্লেখকাণ্ড ৰামায়ণত এই যুগৰ কবিসকলৰ আদৰ্শ স্বীকাৰ কৰি কৈছে—

পূৰ্ব কবি অপ্ৰমাদী   মাধৱ কন্দলী আদি
বিৰচিলা পদে ৰাম কথা।

হস্তীৰ দেখিয়া লাগ   শশা যেন কাৰে মৰ্গ
মোৰ ভৈল তেহুয় অৱস্থা।

মনসা-কবি দুৰ্গাবৰ কায়স্থৰ গীতি ৰামায়ণ আৰু অনন্ত কন্দলীৰ ৰামায়ণতো মাধৱ-কন্দলীৰ ৰামায়ণৰ প্ৰভাৱ স্পষ্ট। দুৰ্গাবৰ আৰু অনন্ত কন্দলীৰ ৰামায়ণক ক্ৰমে মাধৱ কন্দলীৰ ৰামায়ণৰ 'গাঁৱলীয়া সংস্কৰণ' আৰু 'বৈষ্ণৱ সংস্কৰণ' বুলিব পাৰি। অনন্ত কন্দলীয়ে নিজেই কৈছে যে মাধৱ কন্দলীৰ ৰামায়ণত ৰামৰ ভক্তনীয় গুণ বেকত নোহোৱাতহে ৰামায়ণ ৰচিবলৈ "আমাৰ কৌতুক কৰে মন"।

(৩) কবিসকলে কাব্য ৰচোঁতে মূলৰ আনুগত্য স্বীকাৰ কৰিছিল যদিও মাজে মাজে কাল্পনিক ঘটনা আৰু দৰকাৰ পৰিৱেশ সৃষ্টিত উপহাস, কণক, পটন্তৰ আদি ব্যৱহাৰ কৰিছিল।

(৪) একোখনি পুথিত পদ, ছন্দ, ছবি, কুসুমী আদি ছন্দ প্ৰয়োগৰ আদৰ্শও পৰৱৰ্তী যুগৰ কবিসকলে এওঁলোকৰপৰাই পায়।

(৫) বৈষ্ণৱ কবিসকলৰ দৰে ধৰ্ম প্ৰচাৰেই মুখ্য উদ্দেশ্য নহৈ সাহিত্যৰ বস সৃষ্টিও এওঁলোকৰ মুখ্য উদ্দেশ্য আছিল। কবিসকলৰ বচনাৰ প্ৰায় আত্ম-পৰিচয় আৰু প্ৰায়বোৰ অধ্যায়ৰ শেষত ভগিতা দিয়া আদৰ্শ-টাও প্ৰাক্ শংকৰী যুগৰ কবিসকলৰপৰা লোৱা বুলি ক'ব পাৰি। মুঠতে প্ৰাক্ শংকৰী যুগৰ কবিসকলে পৰবৰ্তী কবিসকলক পদ-কাব্য আদি বচনাৰ উৎকৃষ্ট আদৰ্শ দেখুৱাই থৈ যায়।

বৈষ্ণৱ সাহিত্যৰ মূল-কথা

অসমত নৱ বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ গুৰি ধৰোতা আৰু পথ-প্ৰদৰ্শক মহাপুৰুষ শংকৰদেৱ ।
তেৱাৰ আবিৰ্ভাব (খৃঃ ১৪৪২) আগতে অসমত বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ ক্ষীণ সৌভ এটি
প্ৰবাহিত হলেও শাক্তধৰ্ম, তান্ত্ৰিকতা আৰু আন আন ধৰ্ম-মতৰ খেলিঘেলিত
সমাজত নানা বিশৃংখলা আৰু ব্যক্তিচাৰৰ সৃষ্টি হৈছিল । মাহুৰৰ মন সুস্থ
নাতন ধৰ্মৰপৰা আঁতৰত আছিল । সৌভাগ্যক্ৰমে শংকৰদেৱৰ আবিৰ্ভাব
হ'ল আৰু তেখেতে ভাৰতৰ বহু উৰ্ব্বাক্ষান চাই আৰু বিভিন্ন বৈষ্ণৱ মতবাদ
অধ্যয়ন কৰি দেশৰ উপযোগীকৈ অসমত নৱ-বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ বীজ বপন কৰিলে,
৪৫ দেৱ-দেৱীৰ পূজা বা বগি-বিগান আঁতৰাই একমুখৰ নামধৰ্ম প্ৰচাৰ
কৰিলে । এই ধৰ্মৰ গুৰিতেই হ'ল 'নাম' (নামধৰ্ম), 'দেউ' (এজনহে (বিষ্ণু)
সকল দেৱ), 'গুৰু' (দীক্ষা দিওঁতা) আৰু 'ভকত' (সুসংগ) । এই তত্ত্ব
কেইটা ভক্তি-সাধনাৰ প্ৰধান অংগ আৰু বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ 'চাৰিবস্তু' বুলি খ্যাত ।
সমাজত শৃংখলা স্থাপন আৰু জনসাধাৰণৰ আধ্যাত্মিক উন্নতিয়েই আছিল
এই ধৰ্মৰ প্ৰাণ লক্ষ্য । সেইহে জনসাধাৰণেও এই ধৰ্মটো সহজে গ্ৰহণ কৰিলে ।
সমাজত বিক্ষুব্ধ হ'ল 'মহাপুৰুষ'—একমাত্ৰ পূজাহঁ দেৱতা । কাৰো কাৰো
মতে নৱবৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ প্ৰৱৰ্ত্তক শংকৰদেৱেই হ'ল মহাপুৰুষ । সেইহে অসমত
এই ধৰ্মক মহাপুৰুষীয় ধৰ্মও বোলা হয় । বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ মূলতত্ত্ব, নানাশাস্ত্ৰ
বিশেষক শ্ৰীমন্ত গৱত-পুৰাণৰপৰা গ্ৰহণ কৰা বাবে এই ধৰ্মটো ভাগৱতী ধৰ্ম
বুলিও জনাজাত । ভাগৱত-পুৰাণক প্ৰশংসা কৰি শংকৰদেৱ কৈছে :

পুৰাণ সূৰ্য মহা ভাগৱত ।

বেদান্তৰো ইটো পৰম তত্ত্ব । (কীৰ্তন)

নৱ-বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ উদ্দেশ্যে শংকৰদেৱে প্ৰধানকৈ দুটা উপায় অবলম্বন
কৰিছিল ; এক হ'ল শিষ্য-প্ৰশিষ্যৰ সহায়ত দেশৰ বিভিন্ন ঠাইত সঙ্ঘ-নামঘৰ
স্থাপন আৰু আনটো হ'ল নানা প্ৰকাৰৰ বৈষ্ণৱ ধৰ্ম-বিষয়ক গ্ৰন্থ-বচন ।
গতিকে এইটো সহজে অনুমান কৰিব পাৰি যে, শংকৰদেৱ আৰু অন্যান্য বৈষ্ণৱ
কবিৰ গ্ৰন্থ তথা বৈষ্ণৱ সাহিত্য উদ্দেশ্যমী আছিল, আৰু সেই উদ্দেশ্যটো
হ'ল—সাহিত্যক বাহন স্বৰূপে নৈ জন-সমাজত বৈষ্ণৱধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰা ।

সাহিত্য চৰ্চা কৰা বা সাহিত্যৰ বস দান কৰি জনসাধাৰণৰ মন আকৃষ্ট কৰাটো তেওঁলোকৰ মুখ্য উদ্দেশ্য নাছিল যদিও গ্ৰন্থসমূহ কিন্তু সাহিত্যিক গুণ বিবৰ্জিত নহয়; বৰং বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ পবিত্ৰ বাণীব লগত সাহিত্যৰ অমিহ বসৰ মিলন ঘটাত মিশ্ৰিত দধিমধুৰ দৰে এক অপূৰ্ব স্বাদৰ সৃষ্টি হৈছে।

বিষয়বস্তু: বৈষ্ণৱ যুগৰ সাহিত্যৰ বিষয়বস্তু আহৰণ কৰা হৈছিল প্ৰধানকৈ ভাগৱত-পুৰাণ, বামাংগ, মহাভাৰত, চৰিতংগ, বিষ্ণুপুৰাণ আৰু আন কেইখনমান পুৰাণ-উপপুৰাণৰপৰা। গতিকে দেখা যায়, লোক-সাহিত্যৰ দৰে ইয়াৰ বিষয়বস্তু কোনো বান্দৰ অভিজ্ঞতাৰপৰা আহৰণ কৰা নহয়। পীতাম্বৰ, দুৰ্গাবৰ আদিৰ লৌকিক গীতৰ অহিত বচিভো নহয়; নাইবা, আধুনিক গল্প-উপন্যাসৰ দৰে ইয়াত সমাজ বা ব্যক্তি মনৰ কথাও নাই। ইয়াত আছে— বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ মহিমা প্ৰচাৰক পৌৰাণিক কাহিনীৰ অভিনৱ ৰূপ, বিচিত্ৰ প্ৰকাশভংগী আৰু কবিৰ হিয়াতলি ভেদি ওলোৱা ভক্তিৰসৰ বহু নিজৰা। অসমীয়া ভাষাটোৱে গোটেই বৈষ্ণৱ সাহিত্য আৰু তাৰ বিষয়বস্তুক এক অভিজাত্য প্ৰদান কৰিছে। সেইহে বৈষ্ণৱ সাহিত্যক সকলোৱে শ্ৰদ্ধাৰ চকুৰে চায়, বৈষ্ণৱ গ্ৰন্থক থাপনাত থয় আৰু শৰাইত লৈ পবিত্ৰভাৱে সেৱা জনাই অধ্যয়ন কৰে বা অধ্যয়নৰ সামৰণি মাৰে।

সংস্কৃত গ্ৰন্থৰপৰা বিষয়বস্তু লৈ অসমীয়া ভাষাত গীত-পদ আদি ৰচনা কৰাৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য আছিল—যাতে সংস্কৃত নজনা লোকেও মূল বিষয়ৰ লগত পৰিচিত হৈ তাৰ যোগেদি বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ প্ৰতি আকৃষ্ট হ'ব পাৰে। এই প্ৰসংগত অনন্ত কন্দলীয়ে কৈছিল—

স্নোক সংস্কৃতে আমি   লিখিবাক ভাল জানি
তথাপি কৰিলো পদবন্ধ।

শ্ৰী শূদ্ৰ আদি যত   জানোক পৰম তহ
শ্ৰৱণত মিলয় আনন্দ।

মহাপুৰুষ দামোদৰদেৱেও প্ৰিয় শিষ্য ভট্টদেৱক অসমীয়া গদ্যত ভাগৱতখন ভাঙনি কৰিবলৈ দিছিল যাতে 'অবিবোধে শ্ৰী শূদ্ৰ চাওালে পঢ়য়।'

বৈষ্ণৱ সাহিত্যৰ আন এটি বৈশিষ্ট্য হ'ল জাৰ্বজৰ্জীৱিতা। সংস্কৃত কাব্য বা নাটক বিশেষকৈ ৰজা-মহাৰজাৰ পৃষ্ঠপোষকতাত ৰচিত হৈছিল আৰু সেইবোৰৰ শ্ৰোতা বা দৰ্শক আছিল ৰজা, বাণী, ৰাজবিষয়া আদিকৈ সমাজৰ

উচ্চ ব্যক্তিস্বৰূপ। এইদৰে সংস্কৃত সাহিত্যৰ চৰ্চা অভিজাত সম্প্ৰদায়ৰ মাধ্যমেই আৰম্ভ আছিল; কিন্তু বৈষ্ণৱ সাহিত্য অভিজাত্যৰ চাৰিবেৰৰপৰা মুক্ত হৈ বজা-প্ৰজ্ঞাসকলৰ মাজত প্ৰচাৰিত আৰু সমাদৃত হ'ল। সাহিত্য ৰাজধানীৰ উপৰি সম্ভৱতঃ বচিত হবলৈ ধৰিলে। বজাৰ পৃষ্ঠপোষকতা লাভ কৰা কবিসকলৰ দৰে সত্ৰ-নামঘৰৰ লগত সংশ্লিষ্ট বৈষ্ণৱ কবিসকলেও কাব্য, নাটক, গীত আদি ৰচনা কৰি জনসাধাৰণক হৰিনাম শ্ৰৱণ, কীৰ্তন, আদিৰ সুবিধা দি বৈষ্ণৱ ভাবেৰে প্ৰাৰিত কৰিলে। মুঠতে বৈষ্ণৱ যুগটো অসমীয়া সাহিত্যৰ এক মেগালী অধ্যায়।

শ্ৰেণী বিভাগ : গঠন বা ৰচনাৰীতি অনুসৰি বৈষ্ণৱ সাহিত্য এই কেইটা শ্ৰেণীত ভগাব পাৰি :—

(১) অনুবাদমূলক গ্ৰন্থ, (২) কাব্য, (৩) নাটক, (৪) গীত আৰু ভটিমা, (৫) গজ্ঞ আৰু (৬) চৰিত-পুথি।

অনুবাদমূলক গ্ৰন্থ : বৈষ্ণৱযুগৰ সৰ্বভাগ গ্ৰন্থই অনুবাদমূলক। বিশেষকৈ এই যুগত শংকৰদেৱ, অনন্তকন্দলী, গোপালচৰণ দ্বিজ আদিৰ প্ৰচেষ্টাত ভাগৱত-পুৰাণ আৰু ৰামসৰস্বতী, কংসাৰি কবি, গোপীনাথ পাঠক আদিৰ দ্বাৰা মহাভাৰতৰ অধিকাংশ অনুবাদ হয়। অনন্ত কন্দলিয়ে বৈষ্ণৱ মন্ত সুধুৱাই নতুনকৈ ৰামায়ণ ৰচনা কৰে আৰু শংকৰদেৱ-মাধৱদেৱেও ক্ৰমে উত্তৰাকাণ্ড আৰু আদিকাণ্ড চমুকৈ অনুবাদ কৰে।

অনুবাদৰ ক্ষেত্ৰত কবিসকলে সত্ততে মূললৈ দৃষ্টি ৰাখিলেও মূল সংস্কৃত গ্ৰন্থৰ আটাইবোৰ কথা ছবত অনুবাদ কৰা বুলি ক'ব নোৱাৰি। যিবোৰ কথা কবিসকলে ৰমাল বা আৱণ্টক বুলি ভাবিছিল, তেনেবোৰ কথাহে অনুবাদ কৰিছিল। আন-হাতে যিবোৰ কথাই জনসাধাৰণৰ মন আকৃষ্ট কৰিব পাৰে, যিবোৰ কথা বৈষ্ণৱ ধৰ্মপ্ৰচাৰত সহায়ক হয়, তেনেবোৰ কথা মূলক নাথাকিলেও কবিসকলে কল্পনাৰ ৰূপ মানি বঢ়াই লিখিছিল।

কাব্য : বৈষ্ণৱ কবিসকলে অনুবাদ কৰোঁতে পুৰণি কাহিনী বেচি জনপ্ৰিয় আৰু আকৰ্ষণীয় হ'ব বুলি ভাবি সেইবোৰৰ সুকীয়াকৈ কাব্যৰূপ দিছিল। যেনে, ভাগৱতৰ দশমস্কন্ধ অনুবাদ কৰা সম্বন্ধে শংকৰদেৱে 'কল্পিত-হৰণ' আৰু অনন্তকন্দলীয়ে 'কুমৰ-হৰণ' কাব্য ৰচনা কৰে। বহু কাব্যৰ বিষয়বস্তু মূল কাহিনীৰপৰা আঁতৰি গৈ কবিৰ কল্পিত কাহিনীতে সীমাৱদ্ধ হৈছিল। ৰামসৰস্বতীৰ কেইবাখনো

বধকাব্যৰ কাহিনী একেবাৰেই কল্পিত, মূল মহাভাৰতৰ লগত কোনো সম্বন্ধ নাই। হলেও এই কাব্যবোৰ বৰ জনপ্ৰিয়। সেই নিচিনাকৈ শংকৰদেৱৰ 'কীৰ্তন'ৰ অন্তৰ্ভুক্ত কেবাখনি ক্ষুদ্ৰ কাব্য মাধৱদেৱৰ 'ৰাজসুয়', ৰামসৰস্বতীৰ 'ভীমচৰিত', শ্ৰীশৰ কন্দলীৰ 'কাণথোৱ' আদি কাব্য জনসমাজত বিশেষভাবে সমাদৃত।

নাটক : ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ ক্ষেত্ৰত বৈষ্ণৱ যুগৰ নাটকসমূহৰ দান মন কৰিব লগীয়া। নাটবোৰ ময়ূৰ, নামধৰ আদিত নৃত্য, গীত, বাদ্য আদিৰ সমন্বয়ত অভিনীত হৈছিল। সেইহে নাটসমূহে পদ-পুথি বা কাব্যতকৈয়ো অধিক সংখ্যক লোকক আকৰ্ষণ কৰিব পাৰিছিল। এই উদ্দেশ্য আগত ৰাখিহে শংকৰদেৱে ভাটি বয়সত ছয়খনি নাটক ৰচনা কৰিছিল। গুৰুজনৰ এই আদৰ্শ লৈয়ে মাধৱদেৱ, গোপাল আতা, ৰামচৰণ ঠাকুৰ আদি সমসাময়িক আৰু পৰবৰ্তী যুগৰ নাট্যকাৰসকলেও নাট ৰচনা কৰে। এটা অংক থকা কাৰণে নাটবোৰক অংকীয়া নাট বোলা হয়। অৱশ্যে মাধৱদেৱৰ ৰচিত কলেৱৰত সৰু, গিণ্ডকুঞ্চৰ ভূমিকা পূৰ্ণা, নৃত্য-গীত প্ৰধান নাটকেইখনক 'কুন্ডা' বুলি জনা যায়। নাটবোৰৰ বিষয়বস্তু ভাগৱত, হ'ববংশ, ৰামায়ণ আদিৰপৰা লোৱা হোৱা। নাটৰ ভাষা বৈষ্ণৱকাব্য আৰু পদপুথিৰ দৰে পুৰণি অসমীয়া নহয়, ব্ৰজবলীহে।

গীত আৰু ভটিমা : গীত আৰু ভটিমা বৈষ্ণৱ সাহিত্যৰ এটি বিশিষ্ট অংগ। এইবোৰত বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ মহিমা প্ৰকাশ পাইছে। গীতবোৰ বিশেষ ৰাগ-সংযুক্ত। বিষয়-বস্তুৰ গাভীৰ আৰু সুৰৰ বৈশিষ্ট্যৰ বাবে শংকৰ-মাধৱদেৱৰ গীতবোৰক 'বৰগীত' বোলা হয়। অৱশ্যে এনে ধৰণৰ গীত অগ্ৰাণ্ত বৈষ্ণৱ কবিসকলেও ৰচনা কৰে। গীতৰ উপৰি দেৱতা, গুৰু বা ৰজাক উদ্দেশ্য কৰি প্ৰশস্তিসূচক বহুতো গীত বা ভটিমা ৰচিত হয়। অংকীয়া নাটতো ভটিমাৰ বিশেষ স্থান আছে। নাটৰ দৰে গীত-ভটিমাৰ ভাষাও সাধাৰণতে ব্ৰজবলী।

গল্প : বৈষ্ণৱ যুগতেই গল্পৰ পূৰ্ণবিকাশ হয়। শংকৰদেৱে পোনতে অংকীয়া নাটত গল্প বাদ্যৰ কৰিলেও সি প্ৰকৃত গল্পৰপৰা আঁতৰত আছিল। ভট্টদেৱৰ হাততহে গল্পই স্থায়ী গঢ় লয়। ভট্টদেৱে ভাগৱত আৰু গীতা-গ্ৰন্থ 'কথা' অৰ্থাৎ অসমীয়া গল্পত চমুকৈ ভাঙনি কৰি অসমীয়া গল্প-সাহিত্যৰ ভেটি স্থাপন কৰে।

চৰিত-পুথি : বৈষ্ণৱ যুগৰ শেষৰ ফালে শংকৰদেৱ আৰু অন্তাগ্ৰ সন্ত-মহন্ত-সকলৰ জীৱন-কাহিনী লৈ কেবাখনো গ্ৰন্থ ৰচিত হয়। এইবোৰ 'চৰিত-পুথি' বুলি জনাজাত। মাধৱদেৱৰ ভাগিনেক ৰামচৰণ ঠাকুৰেই চৰিত-সাহিত্যৰ

প্ৰথম আৰু তেওঁৰ 'শংকৰ-চৰিত' প্ৰথম চৰিত-পুথি বুলি কোনো কোনোৱে কয় যদিও 'শংকৰ-চৰিত'ৰ সত্যতা সম্পৰ্কে সন্দেহৰ অবকাশ আছে। বামচৰণ চৰিতৰ পুথিত দৈত্যচৰি ঠাকুৰহে প্ৰথম চৰিতকাৰ বুলি ডঃ নেওগদেৱে যুক্তিৰে দেখুৱাইছে। এওঁৰ উপৰি ভূষণ দ্বিজ, বামানন্দ দ্বিজ, বামৰায় আদিকৈ কেবাজনো চৰিতকাৰে শংকৰদেৱ, মাধৱদেৱ, দামোদৰদেৱ, চৰিদেৱ, বংশীগোপালদেৱ আদি মহাপুৰুষসকলৰ জীৱন-কাহিনী বৰ্ণনা কৰে। বৈষ্ণৱ যুগৰ আটাইবোৰ চৰিতপুথি প্ৰায় বৰ্চিত হয় যদিও উক্তৰ বৈষ্ণৱ যুগত গুৰুতৰ বৰ্চিত হয়। চৰিত-পুথিবোৰত মহাপুৰুষ আৰু সন্ত-মহন্তৰ জীৱন-বৃত্তান্তৰ উপৰিও সেই যুগৰ অসমৰ ৰাজনীতি, অৰ্থনীতি, ধৰ্ম, শিক্ষা, আচাৰ-ব্যৱহাৰ আদিৰ বিষয়ে ভালেমান কথা আছে। সেইহে চৰিত-পুথিক এক প্ৰকাৰ বৰঙী বুলিব পাৰি।

সাধাৰণ লক্ষণ : বৈষ্ণৱ সাহিত্যৰ কেইটামান সাধাৰণ লক্ষণ চকুত পৰে।

(১) আগতে উল্লেখ কৰা হৈছে যে বৈষ্ণৱ কবিসকলে মূলগ্ৰন্থৰ সকলো কথা অনুবাদ কৰা নাছিল; অৱশ্যকীয় কথাবোৰ অনুবাদ কৰি অপ্ৰয়োজনীয় তথ্যগদ্যৰ কথাবোৰ বাদ দিছিল নাইবা সৰল বা চমুকৈ ৰিছিল। (২) কাব্যৰ দৰে নাট ৰচনা কৰোঁতেও কেবাখনো গ্ৰন্থৰ আলম লৈছিল। যেনে, শংকৰদেৱ 'পাৰিজাত' গ্ৰন্থৰ কাহিনী ভাগৱত আৰু হৰিবংশৰপৰা আৰু 'বামবিজয়' নাটৰ কাহিনী ৰামায়ণ আৰু অগ্নিপুৰাণৰপৰা লৈছে। মাধৱদেৱ 'অৰ্জুন-ভঞ্জন'ৰ কাহিনী ভাগৱত আৰু হৰিবংশৰপৰা আহৰণ কৰিছে। অৱশ্যে সকলো গ্ৰন্থতে এইকথা প্ৰযোজ্য নহয়। (৩) বহুকাব্যৰ মূল জঁকাটো সঙ্কত গ্ৰন্থৰপৰা লোৱা আৰু বাকী কথা কবিতা কল্পিত। কিছুমান কাব্যৰ আকৌ মূলৰ লগত কোনো সম্বন্ধই নাই; যেনে, বাম সৰস্বতীৰ প্ৰায়বোৰ বধ-কাব্য। (৪) কাব্য বা অনুদিত গ্ৰন্থত কবিসকলে স্থানীয় পৰিবেশ সৃষ্টি কৰিবলৈ প্ৰাকৃতিক দৃশ্যৰাজি, ঘৰবাৰী, সামাজিক বৈত্তি নীতি আৰু নায়ক-নায়িকাৰ ৰূপ, সাজপাৰ, অলংকাৰ, খাদ্যদ্রব্য আদিৰ মনোৰম বৰ্ণনা দিছে আৰু এনে বৰ্ণনাত অসমীয়া জীৱনৰ চিত্ৰ ফুটি উঠিছে। যেনে, শংকৰদেৱে দশম-স্কন্ধত 'বৰ্ষা-বৰ্ণন' অধ্যায়ত অসমৰ বাৰিষা, 'কল্পিত-হৰণ কাব্য'ত অসমীয়া সমাজৰ আচাৰ-ব্যৱহাৰ আৰু 'হৰমোহন'ৰ দ্বিতীয় উপবনৰ বৰ্ণনাত অসম দেশৰ গছ-গছনি, চৰাই-চিৰিকতিৰ মনোৰম বৰ্ণনা দাঙি ধৰিছে। যুগৰ ভিতৰত বৰ্ষাৰ লগতে শবৎ আৰু বসন্তৰো বহুল বৰ্ণনা আছে।

(৫) জন সমাজক উদ্দেশ্য কৰি ৰচিত হোৱা বাবে গ্ৰন্থসমূহত জনসাধাৰণৰ ভাল লগা বা আকৰ্ষণীয় কাহিনী-বৰ্ণনাত কবিসকলে গুৰুত্ব দিছিল। শৃংগাৰ, বীৰ বা হাস্যৰসাত্মক কথাকে জনসাধাৰণে বেছি ভাল পায়। সেইহে কবিসকলে আন বস সৃষ্টি কৰিলেও প্ৰেমৰ চিত্ৰ, যুদ্ধ-বিগ্ৰহৰ একাধিক বৰ্ণনা আৰু হাস্যৰসাত্মক পৰিস্থিতি-সৃষ্টিত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল। অৱশ্যে প্ৰেমৰ কাহিনীত বৈষ্ণৱ প্ৰাৱেশ্য সানিওলৈ চেষ্টা কৰা হৈছিল। শ্ৰীকৃষ্ণৰ বাসকীডাক শংকৰদেৱে "কামজয় ন"য়ে হৈটো কেশৱদ কোল" বুলিহে কৈছে। হাস-ৰস সৃষ্টিৰ বাবে বৈষ্ণৱ সাহিত্যত নাৰদ এক অনন্তকৰণীয় চৰিত্ৰ। (৬) বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰই মূল উদ্দেশ্য আছিল বাবে গ্ৰন্থবোৰত বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ মূল কথা, আন দেৱ-দেৱীৰ পূজা-বলি বাদ দি শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তনৰ যোগেদি ভগবান বিষ্ণুৰ আৰাধনা, নামৰ মহিমা, ব্ৰহ্মা, শংকৰ আদি দেৱতাসকলৰ ভিতৰত বিষ্ণুৰ শ্ৰেষ্ঠত্ব প্ৰদৰ্শন, ভক্তি-মূলক উপদেশ আদিত গুৰুত্ব আৰোপ কৰা দেখিবলৈ পাওঁ। শ্ৰীকৃষ্ণৰ ৰূপ সৰ্ব্বদেহ বাতে পাঠকে স্পষ্ট ধাৰণা কৰিব পাৰে তাৰ বাবে তেওঁৰ শৰীৰৰ বিবিধ অংগৰ ৰূপ-বৰ্ণনা প্ৰায়বোৰ গ্ৰন্থতে একাধিক ঠাইত দিছে। (৭) গ্ৰন্থত প্ৰধান চৰিত্ৰবোৰৰ ৰূপ-গুণ বৰ্ণনা কৰোঁতে কবিসকলে উপমাৰ সহায় লৈছে। যেনে, মুখ চন্দ্ৰৰ নিচিনা, নাক তিলফুলৰ নিচিনা, কঁকাল তৰৰ উষকৰ নিচিনা, ইত্যাদি। কিন্তু এনে উপমা-বোৰ নিতান্ত গতাত্মগতিক। সংস্কৃত সাহিত্যত ব্যৱহাৰ কৰা প্ৰায়বোৰ উপমা বা বচনা-ৰীতিকে কবি-প্ৰসিদ্ধি বুলি মানি লৈ বৈষ্ণৱ কবিসকলেও ব্যৱহাৰ কৰিছে। সেইহে প্ৰাকৃতিক পৰিবেশ, যুদ্ধাদিৰ বৰ্ণনাত গতাত্মগতিকতা লক্ষ্য কৰা যায়। (৮) বহু বৰ্ণনাৰ মাজেদি গ্ৰামা জীৱনৰ চিত্ৰ আৰু ঘৰুৱা উপমা, যোজন, পটন্তৰ আদি লাভি ধৰা হৈছে। ইবোৰে গ্ৰন্থবোৰৰ সাহিত্যিক গুণ বঢ়াইছে। (৯) বৈষ্ণৱ কবিসকলে সকলো ধৰণৰ বচনাতে এক প্ৰকাৰ কৃত্ৰিম সাহিত্যিক ভাষাৰ প্ৰয়োগ কৰা দেখা যায়। ভাষা প্ৰাকশংকৰী যুগৰ সাহিত্যৰ দৰে কৃত্ৰিম—কথিত, তৎসম, অৰ্ধ-তৎসম আৰু উত্তৰ শব্দ মিহলি। অংকীয়া নাট আৰু বৰগীতত ব্ৰজাবলী; আন সবহভাগ গ্ৰন্থত কবিলম্ব, আছম্ব, পিম্পৰা, আংকোৱালি আদি উৰিষা ভাষাৰ ৰূপো পৰিলক্ষিত হয়। ভৈল, ভৈলাহা, কৰি, কৰিয়া, আছে, আঁছে আদি ক্ৰিয়া আৰু আমাক, আন্ধাক, আমাসাক, মঞি, আমি, আন্ধি, তাব, তাহান, তাহাৰ আদি সৰ্বনামৰ বিভিন্ন ৰূপৰ ব্যৱহাৰ মন কৰিব লগীয়া। শব্দ-প্ৰয়োগত কোনো ৰক্ষণশীলতা নাছিল। ভাষা আছিল স্থিতিস্থাপক গুণসম্পন্ন। অৱশ্যে

শব্দ-প্ৰয়োগত ভাষাৰ সৌন্দৰ্য আৰু তেজস্বিতা-গুণলৈ লক্ষ্য ৰখা হৈছিল। কথিত ভাষাতকৈ প্ৰাক্তন সংস্কৃত শব্দৰ প্ৰচাৰ বাৰহাৰ হোৱাত বিষয়বস্তুৰ লগত ভাষাৰ সৌন্দৰ্য বৰ্দ্ধিত হ'ব পাৰিছে। (১০) বৈষ্ণৱ কবিসকলে প্ৰাকশংকৰী যুগৰ প্ৰভাৱত বাৰহাৰ পদ ব: পদ্যৰ, ছন্দৰ, ছবি আৰু কুসুমী ছন্দৰ উপৰি গেছাৰী, কুণ্ডলমালা আৰু কুনা বা একাবলী ছন্দও প্ৰয়োগ কৰিছিল। সাধাৰণতে বৰ্ণনাত পদ পদ আবেগপ্ৰৱণ কথা বা বিলাপ বৰ্ণনাত ত্ৰিপদী আৰু চন্দৰুদ্বৰ বৰ্ণনাত কুণ্ডলী ছন্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। (১১) প্ৰাকশংকৰী যুগৰ কবিসকলৰ দৰে বৈষ্ণৱ কবিসকলেও গ্ৰন্থত ভণিতা বা আত্ম-পৰিচয় দিয়া দেখা যায়।

সাহিত্যৰ সীমাবদ্ধতা: বৈষ্ণৱ কবিসকলে অসংখ্য গ্ৰন্থ লিখিলেও সংস্কৃত আধুনিক যুগৰ সাহিত্যিকসকলৰ দৰে ইচ্ছামতে চিন্তা আৰু কল্পনাক প্ৰাধান্য দি গ্ৰন্থ দমন কৰিব নোৱাৰিছিল। গ্ৰন্থ বৰ্চোতে তেওঁলোকে কিছুমান নিয়ম আৰু আদৰ্শলৈ সততে লক্ষ্য ৰাখিব লগা হৈছিল।

প্ৰথম হ'ল, বৈষ্ণৱ কবিসকলে ধৰ্ম বা আদৰ্শ প্ৰচাৰত সহায়ক গ্ৰন্থ প্ৰণয়নতহে মন দিছিল। গতিকে ৰসাল হলেও বৈষ্ণৱ ধৰ্ম-বিৰোধী বা লৌকিক ভাষণৰ বৈষ্ণৱ তেওঁলোকে গ্ৰন্থত স্থান নিদিছিল। সেইহে কল্পিত অংগৰ কথা বৰ্ণনা কৰা বাবে পীতাধৰ কবিক শংকৰদেৱে 'কামদিক' বুলি নিন্দা কৰিছিল। আৰু এই কাৰণেই বোধকৰোঁ কবিসকলে সংস্কৃত গ্ৰন্থ অনুবাদ কৰিলেও কালিদাস, ভবভূতি, দণ্ডভট্ট আদি বিশ্ববৰণা কবিসকলৰ কাব্য-নাটক অনুবাদ কৰা দেখা নাপাওঁ।

দ্বিতীয়তে, সেইযুগত সংস্কৃত গ্ৰন্থ অসমীয়া পদত ভঙাটোও ধৰ্ম-বিৰোধী কাব্য বুলি বিবেচনা কৰা হৈছিল। কিয়নো জনসাধাৰণ ৰক্ষণশীল, তেওঁলোকে শাস্ত্ৰসম্মত নহলে কোনো কথাৰেই গ্ৰহণ কৰিব নোখোজে। সেইহে বৈষ্ণৱ কবিসকলে কামদিক কবি যি অনুবাদ কৰিছিল বা কাব্য ৰচিছিল, সিবিলাৰ মূল সংস্কৃত গ্ৰন্থ বুলি বাবে বাবে দোহাৰিব লগা হৈছিল—

যেবে টকা ভাঙা চাই

দেখা ইটো: কথা নাই

নিন্দা তেবে কৰিবা আমাক।

কিন্তু এনেকৈ কলেও কল্পনা-প্ৰৱণতাৰ কাৰণে কবিসকলে কেতিয়াবা মূলৰপৰা বিচৰি গৈ ঘটনা বুঢ়া-টুটা কৰিব লগীয়া হৈছিল। নাইবা কেতিয়াবা অকল্পিত অধ্যানো ৰচিছিল। এনে ক্ষেত্ৰত কবিসকলে ঋষিৰ মূৰৰ কথা বা অপৰিচিত পুৰাণৰ কাহিনী বুলি কৈ আখ্যানটোক পৌৰাণিক আভিজাত্য দিবলৈ যত্ন

কৰিছিল; নাইবা বঢ়া-টুটা মেঘৰ কাৰণে ব্যাস-বংশীকিৰ উদাহৰণ দি পাঠকক
গুচৰত ক্ষমা প্ৰাৰ্থনা বিচাৰিছিল—

ধিবা কিছু বঢ়া দেখা

ইটো অপৰাধ এৰা

ব্যাস দেহন্ত কথাত বন্ধন।

আনো মতা কৰিচহু

কাব্য বস নিবন্ধন

তাক নিন্দে কোন সাধুজন।

গতিকৈ দেখা যায়, বিষয়বস্তু আহৰণ আৰু ৰূপ-ৰূপনৰ ক্ষেত্ৰত কবিসকলে
সততে এটি নিৰ্দিষ্ট সীমাৰ মান্তত থাকিব লগীয়া হৈছিল আৰু ইয়ে কবিসকলক
সাহিত্য-প্ৰতিভা বিকাশত বাধাৰ সৃষ্টি কৰিছিল।

তৃতীয়তে, বিষয়বস্তু আধ্যাত্মিক আৰু ধৰ্মতাবাপন্ন হোৱাত আধুনিক
সাহিত্যৰ দৰে তাত জন-সংঘৰণৰ সুপ্ৰসুতৰ প্ৰতিচ্ছবি পোৱা নাযায়। আনকি
কবিসকলৰ ব্যক্তিগত জীৱনৰ চিত্ৰও প্ৰতিকলিত হোৱা নাই। “অৱশ্যে
কেতিয়াবা অলৌকিক চৰিত্ৰৰ মতিমা আৰু কাৰ্যদলী বৰ্ণনা কৰোঁতে কৌকিক
ভাষাৰ সহায় লব লগা হোৱাত শাৰদীয় মেঘৰ মাজেদি চন্দ্ৰই দেখা দিয়াৰ দৰে
সমান্তৰ একো একোটা ভূমুক প্ৰকাশ হোৱা মাত্ৰ দেখা পাওঁ।” (ডঃ শৰ্মা)

চতুৰ্থতে, শংকৰদেৱ, মধৱদেৱ, ৰাম সবৰতী আদি আগশাৰীৰ কবিসকলে
যি ৰীতিত সাহিত্য ৰচনা কৰিছিল, পৰৱৰ্তী যুগৰ কবি-সাহিত্যিকসকলে
ক্ৰম-বচনাত সেই ৰীতিকে অনুসৰণ কৰিছিল। সেইহে তেওঁলোকৰ ভাষা আৰু
ৰচনা-ৰীতিত অভিনবত্ব দেখা নাযায়। আধুনিক যুগৰ আগলৈকে এনে
গতঃসুগতিকতা মন কৰিব লগীয়া।

ই যি নহ'ক, বৈষ্ণৱ সাহিত্যই একালে যেনেকৈ অসমীয়া সাহিত্যৰ উৰাল
সমৃদ্ধিশালী কৰি তুলিলে, আনপিনে তেনেকৈ জনসাধাৰণৰ কচি আৰু চিন্তাধাৰা
পৰিমাৰ্জিত কৰি সমান্তৰ বৈষ্ণৱ তথা আধ্যাত্মিক ভাবৰ ধল বেংৰাই দি
নৱ জাগৰণৰ সৃষ্টি কৰিলে। ডঃ মহেশ্বৰ নেওগদেৱে ঠিকেই কৈছে যে—“বৈষ্ণৱ
সাহিত্যই অসমৰ জাতীয় সাহিত্য-ৰূপে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰে, ... বৈষ্ণৱ সাহিত্যৰ
সমাৱৰ্ণে ধৰ্মমূলক ভেদভাবৰ ওপৰত মিল-প্ৰীতিৰ বান্ধোন টানি দিয়াৰ ফলত
শান্ত-শৈৱ আদিৰ লগত বৈষ্ণৱৰ সংঘৰ্ষ অসমত কোনো দিনে ঘটিবলৈ পোৱা
নাই।” সেইহে বৈষ্ণৱ ৰচনাৱলীত সাহিত্যিক শৌৰ্ষৰ্য উপৰিও আধ্যাত্মিক
আৰু সামাজিক আলোড়নৰ স্পন্দনো অল্পভৱ কৰা যায়।

বৈষ্ণৱ যুগৰ পাঁচালী কবিসকল

লৌকিক আৰু মনসা সাহিত্য

১৭২ চনত মহাপুৰুষ শংকৰদেৱৰ আবিৰ্ভাৱ হয়। মহাপুৰুষৰ আবিৰ্ভাৱে ১৭২ৰ ধৰ্ম আৰু সাহিত্য-জগতত এটি খলকনি তুলিলে। শংকৰদেৱে আগৰে ১৭২ৰ অসমত চলি অহা বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ ক্ষীণ সৌভাগ্যটো প্ৰবল কৰিলে আৰু লগে লগে অসমীয়া সাহিত্যকো বৈষ্ণৱ ভাবধাৰাৰে সমৃদ্ধিশালী কৰি তুলিলে। শংকৰদেৱে অসমত কৰি বহু কবি সাহিত্য-বচনাত প্ৰভুত হয়। এইদৰে শংকৰদেৱৰ প্ৰভাৱ আগভাগৰণৰ অৰ্থাৎ পঞ্চদশ শতিকাৰ শেষ ভাগৰণৰা সপ্তদশ শতিকাৰ পৰ্য্যন্তকে যি সাহিত্য সৃষ্টি হ'ল—তাৰ বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ প্ৰাধান্য দেখি কিছুমান পণ্ডিতকে অসমীয়া সাহিত্যৰ এই যুগটোকে বৈষ্ণৱ যুগ বোলে; কিন্তু যিহেতু এই যুগৰ কবিসকলৰ আদৰ্শ গুৰু আছিল শংকৰদেৱ সেই কাৰণে এই যুগটোক শংকৰী যুগ বুলিও কোনো কোনোৱে অভিহিত কৰিছে। এই গ্ৰন্থত দুয়োটা নামেই ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে।

কিন্তু এই যুগটোৰ প্ৰায়বোৰ কবিৰে বৈষ্ণৱ ভাবাদৰ্শৰ দ্বাৰা অল্পপ্ৰাণিত সাহিত্য সৃষ্টি কৰিছিল, তথাপি তাৰ ভিতৰতে আমি চাৰিজন কবি পাওঁ, য'ৰ কেইজনৰ বচন বৈষ্ণৱ প্ৰভাৱৰণৰ মূৰ্ত্ত। সেয়েহে এওঁলোকক বৈষ্ণৱ যুগৰ অনৈষ্ণৱ কবি বুলিও কোৱা হয়। এই কবি চাৰিজন হ'ল—পীতাম্বৰ, মনকৰ, দুৰ্গাবৰ আৰু হৰকবি নাৰায়ণদেৱ। এই কবি কেইজনক পাঁচালী-কবি বুলিও আখ্যা দিব পাৰি। কিন্তু এওঁলোকৰ ৰচিত গীত-পদক পাঁচালী বোলা হয়। 'পাঁচালী' শব্দটো সংস্কৃত পাকালী বা পাকালিকা (অৰ্থাৎ পাকালী) শব্দৰ পৰা ওলাইছে। সম্ভৱতঃ পুতলা নাচৰ আহিত যি কাব্য বা গীত বিভিন্ন মূদ্ৰা, নৃত্য আৰু বাস্তৱ যোগেদি হৰ ধৰি আবৃত্তি কৰা হৈছিল, সেই কাব্য গীতে পাঁচালী নামে পালে। সাধাৰণতে ওজাপালিয়ে মনসা-পূজা বা ৰূপ-পূজাত নাচি আৰু হাতেৰে খুটিতাল বজাই নান। অঙ্গীভাৱে মনসা, খেটল-লৰীয়াৰ আদিৰ কাহিনীমূৰ্ত্ত পাঁচালীবোৰ হৰ ধৰি গায়। পাকাল বা পোনোজ ৰেপত উদ্ভূত পাকালী গীতৰ লগত সাধুজ্ঞ অল্পমান কবি এনে গীতৰ নাম পাঁচালী হোৱা বুলিও কোনো কোনো পণ্ডিতে মত দিয়ে।

বিষয়বস্তুৰ ফালৰপৰা পাঁচালী সাহিত্যক দুই শ্ৰেণীত ভগাব পাৰি : এৱে শ্ৰেণী হ'ল মনসাদেৱীৰ মাহাত্ম্য-প্ৰকাশক গীত-পদ। ইয়াত হৰগোবীৰ বিবাহ, পদ্মাৰ জন্ম, পদ্মা-চান্দোৰ বিবাহ, বেউলা-নখীন্দাৰৰ বিবাহ, চান্দোৰ মনসা পুত্ৰ আদিৰ কাহিনী সংযুক্ত আছে। এই শ্ৰেণীৰ সাহিত্যক মনসা-সাহিত্য বুলিব পাৰি। আনটো শ্ৰেণীৰ সাহিত্যত ৰামায়ণ, মহাভাৰত আৰু পুৰাণৰ কাহিনী ৰূপায়িত হৈছে। এনে কাহিনীক কাব্যত ৰূপ দিওঁতে কবিসকলে লোকসাধাৰণৰ আনন্দ-বিনোদনলৈ লক্ষ্য ৰাখি আদি-ৰস আৰু লৌকিক পৰিবেশ সৃষ্টি কৰিছিল। সেয়েহে এই শ্ৰেণীৰ সাহিত্যক লৌকিক সাহিত্য আখ্যা দিব পাৰি। এই দুই শ্ৰেণীৰ সাহিত্য শাস্ত্ৰভাৱে প্ৰধান, তাত বৈষ্ণৱ ভাবাদৰ্শ দেখা নাহয়।

পাঁচালী গ্ৰন্থসমূহৰ বিষয়বস্তু পদ্মাৰ, ত্ৰিপদী আদি চন্দত আৰু আবেগ প্ৰৱণ বা মনস্তত্ত্বমূলক কথাবোৰ গীতৰ মাজেদি প্ৰকাশ কৰা হৈছে। গীত-বোৰত চন্দ-বৈশিষ্ট্য দেখা যায়। কিন্তু গীতবোৰৰ বিভিন্ন শাৰীত আঁখৰৰ সংখ্যা একে নহয়; কিয়নো স্বৰ অনুসাৰে বিভিন্ন শাৰীত কম বেছি সংখ্যক আঁখৰ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। বিভিন্ন গীতত ৰাগ-ৰাগিনীৰ উল্লেখ আছে। এই ৰাগ-ৰাগিনীযুক্ত গীতবোৰৰ কাৰণেই জন-সমাজত পাঁচালী সাহিত্যৰ জনপ্ৰিয়তা বেছি।

মনসা দেৱীৰ উৎপত্তি

মনসা দেৱী বুলিলে আমি সাধাৰণতে পাতালত পছমৰপৰা জন্ম হোৱা শিৱ-ৰক্তা পদ্মাবতীকে বুজো যদিও এই গৰাকী দেৱীৰ উৎপত্তি সম্বন্ধে পণ্ডিত-সকলৰ মাজত মতভেদ আছে। ডঃ স্কুমাৰ সেনে কয়, মনসা বৈদিক দেৱী; ঋক বেদত থকা মহামানস (অৰ্থ—বিজয়ী দেৱতা) শব্দটোৰপৰা “মনসা” নামটোৰ সৃষ্টি হৈছে। ব্ৰহ্মবৈৱৰ্ত-পুৰাণ আৰু দেৱী-ভাগৱতৰ মতে পদ্মাবতী ৰক্তপৰ মানস ৰক্তা। সেয়েহে তেওঁৰ নাম মনসা। কিন্তু সবহভাগ পণ্ডিতে এই দুই যুক্তি মানিব নোখোজে। তেওঁলোকৰ মতে মনসা আৰ্ধ্য দেৱী নহয়—অনাৰ্য দেৱীহে, আৰু মনসা শব্দটোৰ উৎপত্তিও ত্ৰাবিড়ী “মক্কা” শব্দৰপৰাহে। ডঃ নলিনীনাথ ভট্টাচাৰ্য, পণ্ডিত ক্ষিতিমোহন সেন আদি এই মতৰ সমৰ্থক। মনসা হ'ল সৰ্প-দেৱী; তেওঁলোকৰ মতে মনসা নাম আৰু পূজা পদ্ধতিটো সৰ্প-প্ৰধান ত্ৰাবিড় দেশৰপৰাই উদ্ভিষ্টা, বিহাৰ, ৰংগ, অসম আদিলৈ আহে আৰু

মনসক আৰ্হিব আন দেৱ-দেৱীৰ লগত সৰ্ব্ব স্থাপন আৰু আভিজাত্য
লৈ কৰি পূজা কৰা হয়। অসমৰ গোৱালপাৰা, কামৰূপ আৰু দৰং জিলাত মনসা
পূজাৰ প্ৰচলন আছে। মনসা-পূজা বাৰিষা কালত বিশেষকৈ আহাৰ আৰু
শ্ৰেণীত বেছিকৈ চলে। মনকৰে এনে পূজাত গোৱা গীতক “প্ৰাৰণেৰ গীত”
বুলিছে। মনসাক মাঠে, কাগী, তোতলা, বিষহৰী, নাগমাভা আদিও বোলে।
তেওঁৰ পূজাত ম’হ, চাগলী, হাঁহ, পাৰ আদি বলি দিয়া হয়। মংগল-কামনা
আৰু অপায়-অমংগল দূৰীকৰণৰ অৰ্থে ই তেওঁৰ পূজা হয়। ঋষ্টীয় ব্ৰহ্মোদয়
সংহিতাকামানবপৰা অসমত মনসা পূজাৰ প্ৰচলন হয় বুলি পণ্ডিতসকলে অনুমান
কৰে। এই পূজাত গোৱাৰ উদ্দেশ্যে বচনা কৰা মনকৰ, ভূৰ্গাবৰ আৰু শুকবি
সংবাদগ্ৰন্থৰ গীত-পদসমূহ মনসা-সাহিত্যৰ অন্তৰ্ভুক্ত।

মনসা-সাহিত্য

মনকৰ : অসমীয়া মনসা কবি তিনিজন—মনকৰ, ভূৰ্গাবৰ আৰু শুকবি
সংবাদগ্ৰন্থৰ। মনকৰ আৰু ভূৰ্গাবৰ দুয়ো কোঁচ ৰজা বিশ্বসিংহৰ ৰাজত্ব কালৰ
(১১০-১১৪০ খৃঃ) অৰ্থাৎ বোড়প শতিকাৰ আদি ভাগৰ লোক। মনকৰ
ভূৰ্গাবৰতকৈ অলপ আগৰ। মনকৰ ৰচিত ‘মনসাকাব্য’-খনি তিনি কুৰি বোলাটো
গীতৰ সমষ্টি আৰু তিনিটা অংশত বিভক্ত। (১) সৃষ্টি-ঋগুত অনাদি ব্ৰহ্মবপৰা
ব্ৰহ্ম, বিষ্ণু আৰু শংকৰৰ উৎপত্তি, বিশ্বজগতৰ সৃষ্টি আৰু ভূৰ্গাবৰ জন্ম কথা আছে।
(২) হৰ-গৌৰীৰ বিবাহ-ঋগুত ক্লান্ত হৰ-গৌৰীৰ মিলন, ভূৰ্গাবৰ সতীত্ব
পৰীক্ষা, নাৰদৰ ধূতালি আৰু শেষত হৰ-পাৰ্ৱতীৰ বিয়াৰ কথা খেমলীয়াভাৱে
বৰ্ণন কৰা হৈছে। (৩) পদ্মাজ্জন্ম-ঋগুত হৰৰ অকলশৰে পুষ্প-বনলৈ যাত্ৰা,
পদ্ম-পক্ষীৰ কাম-কেলি দেখি হৰৰ মন-পীড়া আৰু পছমৰ নলীত পদ্মাব
উৎপত্তি, পৰিচয় নাজানি হৰৰ পদ্মাবতীক সম্ভাৱা আৰু শেষত জায়েক বুলি
জানি শিৱই পদ্মাক নিজৰ ঘৰলৈ অনাৰ বিৱৰণ আছে।

মনকৰৰ সৃষ্টি-তত্ত্বৰ লগত ৰামাই পণ্ডিতৰ ‘শূদ্ৰ-পুৰাণ’ৰ বৰ্ণনাৰ সামঞ্জস্য দেখা
যায়। পুৰিখনত হৰৰ শ্ৰেষ্ঠতা দেখুৱা হৈছে : “হৰৰ আগেনে ব্ৰহ্মা অজিলা
সকল”। মহাদেৱ আৰু ধৰ্মক এক বোলা হৈছে—“অধ’ অংগ মহাদেৱ ‘অধ’ অংগ
ধৰ্ম”। আন মনসা-কাব্যৰ দৰে মনকৰৰ কাব্যখনো কিংবদন্তীৰ ওপৰত
ভেজা দি লিখা হোৱাত কাহিনী-বচনা, পৰিবেশ-বৰ্ণনা বা চৰিত্ৰসংক্ৰান্ত

লৌকিকতাৰ প্ৰভাৱ দেখা যায়। বিশ্বকৰ্মাৰ কৰ্মাৱশাল, হেমন্ত (হিমালয়) অৰিষ পত্নী মেনকাই পেটত কাপোৰ বান্ধি গৰ্ভৱতী ভিষোতাৰ বেগেৰে স্কোনোৰ ভাটলৈ যোৱা, নাৰদৰ ধূতালি, ফুলনিত ভৰ-পাৰ্বতীৰ কামৰোদ, মহাদেৱৰ লগত দুৰ্গাৰ তৰ্ক-বিতৰ্ক, ভৰ-পাৰ্বতীৰ বিচাৰ বৰ্ণনা আদিত অসমীয়া সামাজিক জীৱনৰ চিত্ৰ ফুটি উলাইছে। লৌকিকতাৰ মাত্ৰাধিক্যত কাব্যখনৰ গান্ধীৰ বস্তুত তেওঁৰা নাই। মহাদেৱ, পাৰ্বতী, মেনকা, গংগা, নাৰদ আদিৰ চৰিত্ৰত দেৱতুলত গান্ধীৰ নাই; সাধাৰণ মানুহৰ আচৰণতে দেখা যায়। শিৱ মন ভৰুকাৰী মহাযোগী নহয়—চকল অস্ত্ৰৰৰ খেতিয়ক এক্সনতে। নাৰদৰ চৰিত্ৰত আমোদজনক। ইয়াত হৰদ্বজ-দেৱৰি নাৰদক পোৱা ন'হয়—এক্সন টেটোন। কলৰ্হাপ্ৰিয় নাৰদকতে পোৱা যায়। ভৰ-পাৰ্বতীৰ মিলনৰ কথা শুনি গৰালবিটো নাৰদে আঁত লিঙ্গপত্নী গংগাক কৈছে—‘মামা দাস তৈল তান তুমি সেৱকিনি’ মহাদেৱৰ মালিকাৰ প্ৰসংগত ক'বলৈ বকুল, বন্ধুলি, কেতেকী, চম্পা, মংগীল আদি ফুলৰ যি বৰ্ণনা দিছে তাতো অসমৰ প্ৰকৃতিৰ চিত্ৰই প্ৰকাশ পাইছে আন লৌকিক কাব্যৰ দৰে এইখনতে কচি-বিগৰ্হিত বৰ্ণনাৰ যোগেদি হাত বস সৃষ্টি কৰিছে। পুৰিখনৰ ভাষা গভীন বা উপমাৰিষ দ্বাৰা ভাৰাক্ৰান্ত নহয়—কথিত ভাষাৰ ওচৰ চাপ; ছুই এটি অপ্ৰচলিত ৰূপো দেখা যায়।

ভূৰ্গাবৰ : ভূৰ্গাবৰৰ পিতৃৰ নাম চন্দ্ৰধৰ কায়স্থ। তেওঁ বহুবল শিক্ৰাৰ পৃষ্ঠপোষকতাত নীলাচল বা কামাখ্যাৰ ঠাকি মনসা-গীত ৰচনা কৰে বুলি ক'ব আশ্চৰ্য্যবিচয়ৰপৰা অন্তৰ্হমান কৰিব পাৰি।

৮ কালিৰাম মেদি ডাঙৰীয়াৰ সংগৃহীত ‘মনসা কাব্য’ত মনকৰৰ তিনি কুঁৱৰ বোলটা গীতৰ লগতে ভূৰ্গাবৰৰো একুৰি বোলটা গীত সন্নিৱিষ্ট হৈছে। চান্দে আৰু পদ্মাৰ বিবোধ, পদ্মাৰ প্ৰতিশোধমূলক অত্যাচাৰৰ ফলত চান্দোৰ ৬০ পুত্ৰ নিধন আৰু চান্দোৰ বাণিজ্যত নৌক'ডুৰ, লখীন্দাৰৰ জন্ম আৰু বিবাহ বিবাহ-বাত্ৰি সৰ্প-লংগনত লখীন্দাৰৰ মৃত্যু, স্বামীৰ জীৱন লাভৰ কাৰণ বেউলাৰ সমুদ্ৰ যাত্ৰা আৰু বাটত নানা ভুগতি, নেতাৰ সহায়ত চান্দোপুত্ৰ সকলৰ পুনৰ্জীৱন লৈ বেউলাৰ চম্পাৱলী নগৰলৈ প্ৰত্যাহৰ্তন আৰু চান্দো-পদ্মাৰ সন্ধিস্থাপনেৰে কৰিয়ে কাব্যখনৰ সামৰণি মাৰিছে। কাহিনীৰ ফালৰ পৰা কাব্যখন মনকৰৰ কাব্যৰ পৰিপূৰক বুলি ক'ব পাৰি।

মনকৰৰ দৰে ভূৰ্গাবৰৰ কাব্যতো লৌকিকতাৰ ছাপ পৰিছে। ইয়াত পুৰা-

অসমীয়া সমাজৰ ৰীতি নীতি, সাক-পাৰ, বাণিজ্য-গ্ৰন্থ, মূৰ্ত্তাৰ বাহুহাৰ আদিৰ অ'ভাস পোৱা যায়। সেইবুলি কাব্যখনত বৰ্ণনাৰ বাহুল্য নাই। ইয়াত “মাল্লুহ দহতালৈ পৰিণত তৈছে অংক দেহতা সাধাৰণ মাল্লুহৰ শাৰীলৈ নামি আহিছে।” চন্দ্রধৰৰ পৌৰুষ, বেউলাৰ মনোবল আৰু সতীত্ব, পদ্মাবতীৰ নীচতা আৰু শিশোধৰ-পৰাশৰণতাই ইয়াৰ প্ৰমাণ কৰে। মনকৰৰ দৰে লৌকিকতাৰ স্পৰ্শ ক'লেও দুৰ্গাবৰৰ কাব্য সাহিত্যিক সৌন্দৰ্য্যেৰে অধিক সমৃদ্ধিশালী। সেনেকাৰ সাকপাৰ-অলংকাৰ আৰু বেউলা-লক্ষীন্দাৰৰ ৰূপ-বৰ্ণনাত কবিৰ দক্ষতা প্ৰকাশ পাইছে। কবিয়ে বিভিন্ন উপমাৰ সহায়ত কালীনাগৰ মুখেমি লক্ষীন্দাৰৰ শৰীৰৰ বিভিন্ন অংগৰ মনোৰম বৰ্ণনা দিছে—যিটো পিছত শ্ৰুতকবি নাৰায়ণ দেৱৰ ৰচনাতো দেখা যায়। কৰুণ ৰসাস্বাদ পৰিস্থিতিবোৰ কবিয়ে নিপুণভাৱে তেতিয়াই ভুলিব পাৰিছে। দুৰ্গাবৰৰ মনসা-কাব্যৰ আন এটি বৈশিষ্ট্য হ'ল—বিশিষ্ট ‘গ-সংযুক্ত’ গীতৰ সমাবেশ। ‘গীতি-ৰামায়ণ’ৰ দৰে ইয়াতো বিভিন্ন ৰাগৰ গীত সংগ্ৰহ—যিবোৰে অসমীয়া সংগীত-বুৰঞ্জীত শংকৰ-মাধৱৰ বৰগীতৰ দৰে এখনি বিশিষ্ট আসন লাভ কৰিব পাৰে।

শ্ৰুতকবি নাৰায়ণদেৱ: মনসা সাহিত্যৰ এওঁৰেই জ্যেষ্ঠ কবি। এওঁ পদ্মাপুৰাণ নামে মনসাৰ মাহাত্ম্য-বিষয়ক এখনি গীতি-প্ৰধান বৃত্ত গ্ৰন্থ ৰচনা কৰে। গ্ৰন্থখনত কবিয়ে আত্ম-পৰিচয় দিয়া নাই। এওঁক কিছুমানে শব্দলকুচিৰ বাসন্তৰীয়া ব্ৰাহ্মণ আৰু আন কিছুমানে মংগলদৈৰ ব্যাহপাৰাৰ ব্ৰাহ্মণ পৰিয়ালৰ বুলি মত দিয়ে। তেওঁ দৰংৰাজ ধৰ্মনাৰায়ণৰ (১৬১৫-১৬৩৭ খৃ:) সময়ৰ কবি। গতিকে শ্ৰুতকবি নাৰায়ণদেৱ ১৭শ শতিকাৰ আদি ভাগৰ অৰ্থাৎ মনকৰ-দুৰ্গাবৰতকৈ প্ৰায় এক শতিকা পিছৰ কবি বুলিব পাৰি। এওঁৰ ভাষাও ঐশোলোকতকৈ অৰ্বাচীন।

শ্ৰুতকবি নাৰায়ণদেৱৰ পদ্মাপুৰাণখন এতিয়াও সম্পূৰ্ণভাৱে প্ৰকাশ পোৱা নাই। তাৰ কেইবাটাও অংগ—অৰ্গৰখণ্ড, ভটিয়ালী খণ্ড, চান্দোৰ ডিঙা গঠন, বেকুল্লাৰ সভ্য পৰীক্ষা আদি নামত বেলেগ বেলেগকৈ প্ৰকাশ পাইছে। ই যি নহওক, শ্ৰুতকবি নাৰায়ণদেৱৰ আটাইবোৰ গীত-পদ বৰ জনপ্ৰিয় আৰু গীতবোৰ ‘শ্ৰুতান্দী’ (শ্ৰুতকবি নাৰায়ণী) বুলিও বিশেষভাৱে জনাজাত।

এওঁৰ গ্ৰন্থখনি পদ্মাব জন্ম, চন্দ্রধৰ-পদ্মাব বিবাদ, বেউলা-লক্ষীন্দাৰৰ কৰুণ কাহিনী, দেৱপুৰীত বেউলাৰ সত্য, লক্ষীন্দাৰৰ পুনৰ্জীৱন আৰু শৈৱ চন্দ্রধৰৰ

মনসা-পূজাৰ বিবৰণতে শেষ হলেও তাৰ মাজে মাজে অসংখ্য উপকাহিনী আৰু সৰুসৰু চৰিত্ৰবোৰ সৃষ্টি কৰা হৈছে। মূল কাহিনীৰ লগত জালোমালো, শংখ ওজা, পৰীক্ষিতবধ, হাচান-হচেনৰ যুদ্ধ, উষা-অনিৰুদ্ধ, ভীম-হুম্মান, কেশব-কমাৰ আদিৰ কাহিনী সংযুক্ত হৈছে। ইবোৰে গ্ৰন্থখনৰ কলেবৰ বৃদ্ধি কৰিছে। চান্দো দূঢ় মনোবলৰ, শিৱ ভট্টাৰা, নাৰদ টুটুকীয়া, পদ্মা ঠেক মনৰ আৰু প্ৰতিশোধ-পৰামৰ্শ বেউলা চতুৰা, পতিব্ৰতা আৰু নৃত্য-নিপুণা। বেউলাৰ চৰিত্ৰটো সকলোতকৈ আকৰ্ষণীয়।

মূল কাহিনীটোত মনকৰ বিশেষকৈ দুৰ্গাবৰৰ মনসা কাব্যৰ কাহিনীৰ সাদৃশ্য অদ্ভুতমান কৰিব পাৰি। এই প্ৰসংগত কালীনাগৰ লখাইৰ ৰূপ-বৰ্ণনা, লখীন্দাৰৰ মৃত্যুত শোনেক! আদিৰ ক্ৰন্দনৰ বৰ্ণনাত বিশেষ সাদৃশ্য দেখা যায়। উদাহৰণ স্বৰূপে, দুৰ্গাবৰে সৰ্পৰ মুখেদি লখীন্দাৰৰ ৰূপ বৰ্ণনা কৰিছে—

মুখত ডাকিবো মুখ পূৰ্ণিমাৰ জ্যোতি।
দস্তত ডাকিবো বীজ পংক্তি বিৰচিত।
নয়নে ডাকিবো যেন স্বৰ্গে জলে তাৰ।
বুকুত ডাকিবো বুক কান্তি সুবৰ্ণৰ।
ভুজত ডাকিবো ভুজ মুণাল পৰ্যন্তৰ ॥
কংকালে ডাকিবো যেন ডম্বক সাক্ষাৎ।
উকত ডাকিবো উক কমলীৰ নয়।

স্বকবি নাৰায়ণদেৱৰ কাব্যত আছে

প্ৰসন্ন বনন লখাইৰ শৰীৰৰ জ্যোতি।
সাৰি সাৰি দাস্ত জলে মুকুতাৰ পাতি।
ছই চকু ডাকিবো লখাই সবগৰ তৰ।
মুখত ডাকিবো লখাই জলয় দৰ্পণ।
ছই বাহু ডাকিবো বাচা মোলানৰ নাৰি।
বুকুত ডাকিবো লখাইৰ চন্দনৰ পতা।
কংকালে ডাকিবো লখাইৰ হৰৰ ডম্বক।
ছই উক ডাকিবো বাচাৰ কমলি সমসক ॥

ই হলেও স্বকবি নাৰায়ণদেৱে কাহিনী-সৃষ্টি আৰু পৰিবেশ-বৰ্ণনাত মৌলিকৰ দেখুৱাব পাৰিছে। এওঁৰ ৰচনাত পুৰণি অসমীয়া সমাজৰ লোক

বিশ্বাস, বীতি-নীতি, সাজ-পাৰ, বেহা-বেপাৰ আদিৰ অভাস পোৱা যায়। গ্ৰন্থখনত বিবিধ ৰস আছে যদিও কৰুণ, ভাষ্য আৰু শৃংগাৰ-ৰস সঞ্চিত কৰিয়ে অধিক অনুরোধ দিয়া যেন লাগে। কিছুমান বৰ্ণনা কচি-বিগৰ্হিত হৈছে। যেনে :—

কান্দোতে কান্দোতে পদ্মাৰ বসন খসিলা।

তাক দেখি চণ্ডী মাৰে বৰ লজ্জা পাইলা।

কব্যৰ মাজে মাজে ঘৰুৱা উপমা ব্যৱহাৰৰ ফলত বৰ্ণনাবোৰ পাঠকৰ সহজ-সাধ্য আৰু বেছি পৰিচিত হৈ উঠিছে। কবিয়ে গ্ৰন্থখনৰ গীতবোৰক পাঁচালী অংক লাচাৰী বুলিছে। কীৰ্তনৰ ঘোষা আৰু পদৰ দৰে ইয়াৰো একোটি গীত (মিহা) মিহা) আৰু পদত বিভক্ত। তাৰে বহু মিহা বৈষ্ণৱ ভাবাপন্ন। সেয়েহে কীৰ্তন বা অংক বৈষ্ণৱ গ্ৰন্থৰ প্ৰভাৱৰেই ইংগিত দিয়ে। যেনে :—

মিহা—এ কানাই মুকলী বজায় এ মুকলী বজায়।

তকুৱা কদমৰ তুলে মুকলী বজায় ॥

পদ—চান্দো বোলে পাত্ৰগণ শুনাহা বচন।

বিবাহৰ কাৰণে লগাই কৰাহা সাজন ॥ ইত্যাদি।

লৌকিক সাহিত্য

ৰামায়ণ, মহাভাৰত আৰু পুৰাণৰ আধাৰত সৃষ্ট লৌকিক সাহিত্যৰ কবি গ'ল দুজন : জুৰ্গাবৰ আৰু পীতাৰব। জুৰ্গাবৰে ৰামায়ণৰ আলমত গীতি-ৰামায়ণ ৰচনা কৰে। এই গ্ৰন্থখন মূলৰ অনুবাদ নহয়; মাধৱ-কন্দলীৰ ৰামায়ণৰ গীতি-স্বৰণ মাথোন। জুৰ্গাবৰৰ ৰামায়ণৰ বহুত ঠাইত কন্দলীৰ বাক্যসংযোগ হৈছে ব কন্দলীৰ বাক্যৰ স্পষ্ট প্ৰভাৱ পৰিছে। 'গীতি-ৰামায়ণ'ৰ আদি আৰু অবোধ্যা-ক'ও নাই। অৱশ্যে অবণ্য-কাণ্ডত কবিয়ে 'অবোধ্যা-কাণ্ডৰ কথা ভৈলা সমাপতি' বোলাবপৰা অনুমান কৰিব পাৰি যে, কবিয়ে হয়তো বাকী দুটা কাণ্ডও লিখিছিল, কিন্তু কেনেবাকৈ হেৰাই গ'ল। লংকা আৰু উদ্ভৱাকাণ্ড ভেনেই চম। অবণ্যকাণ্ডত কবিয়ে বাস্তৱিক আৰু মাধৱকন্দলীৰপৰা আতৰি আহি বৰ্ণনাত বকীৰ প্ৰতিভাৰ পৰিচয় দিছে। কবিয়ে কাহিনী-বৰ্ণনাত জনপ্ৰতিভা ওপৰতো নিৰ্ভৰ কৰিছে। সীতাই গৱাৰ বালিত দশৰথক হাতে হাতে পিও সিয়া; ৰাম সীতাৰ পাশা খেল, ৰামৰ মনত আনন্দ দিবলৈ সীতাৰ মায়ী-অবোধ্যা সৃষ্টি, মায়ী-প্ৰজাৰ লগত ৰাম-সীতাৰ চৈত্ৰাৱলী চতুৰ্দশীৰ মোটেখেলা, শূৰ্পণখাই লক্ষণৰ চুখন-

আলিঙ্গন বিচৰা, শাশু' খেলত পুষ্পৰ জৰীবে সীতাটো বামক বন্ধা আৰু সোণৰ
মায়াদৰিণি আনি দিব বুলি প্ৰতিশ্ৰুতি দি বন্ধন মুক্ত হোৱা; সীতাটো বাবু-
মন্মোদনবীৰ পিতৃ-মাতৃ বোলা; বাবুগৈ হৰণ কৰাৰ পিছত সীতাৰ চৰিত্ৰৰ প্ৰা-
থমৰ সন্দেহ জন্ম! আদিৰ বিষয়ৰ মূলত নাই; সিৰোৰ কবিত্ব স্বকীয় উদ্ভাৱন
বিভিন্ন বৰ্ণনাত লৌকিক চিত্ৰ অঙ্কন কৰাৰ লগতে মনস্তত্ত্ববিদ্য কৰিয়ে বা-
সীতাৰ বিচ্ছেদ-কাতৰ মনৰ ভাব, সন্দেহ আদি বৰ মনোৰমভাৱে বিশ্লে-
কৰিছে। চৰিত্ৰবোৰত মানৱীয় গুণ আৰোপ কৰা হৈছে। পুৰণি কলী
লৌকিক গীতৰ আৰ্হিত গাঁৱৰ জনসাধাৰণৰ মনোবলনলৈ লক্ষ্য ৰাখি কথাবা-
ৰচা বাবে ডঃ কাকতিদেৱে গীতি ৰামায়ণক “বাল্মীকি মহাকাব্যৰ গাঁৱলী-
তাণ্ডৱ” বুলিছে। গ্ৰন্থখন গুজাপালিৰ উপযোগীকৈ ৰচিত হোৱা কাৰণে
ডঃ মহেশ্বৰ নেওগদেৱে পুৰ্বধ্বনিক মাধৱ কন্দলীৰ পদ-ৰামায়ণৰ “গুজাপালি তাণ্ডৱ”
আখ্যা দিছে। দুৰ্গাবৰৰ বৰ্ণন-শক্তি অসীম, ভাষাও সাৱলীল আৰু বিচিত্ৰ
অলঙ্কাৰিত প্ৰকাশক। বৰ্ণনাৰ মাজে মাজে বৈষ্ণৱ-প্ৰভাৱ পৰা দেখা যায়
মনসা কাব্যৰ দৰে ইয়াত বামগিৰি, পটমুখী, অহিৰ আদি ৰাগৰ সমাবেশ
ঘটিছে। মূঠতে কবি আৰু সংগীতজ্ঞ হিচাপে অসমীয়া সাহিত্যত দুৰ্গাবৰৰ এখা-
বিশিষ্ট আসন আছে।

পীতাৰব : এওঁ শংকৰদেৱৰ সময়সাময়িক কবি। ঘৰ কথন্তাপুৰত। বৈষ্ণৱ
যুগৰ কবি যদিও এওঁ বৈষ্ণৱ ভাৱাপন্ন নাছিল! সেইহে শংকৰদেৱে নাৰায়ণ
ঠাকুৰৰ মূৰত পীতাৰব-ৰচিত দশম—

বিলাপ কৰিয়া কান্দে দেৱী ককমিণী।

কোন অংগে খুন দেখি নাইলা বহুমণি।

পদ তিনি ‘শাস্ত্ৰ কামসিক’ আৰু ‘ধৰ্ম ধৰিবাক সিটো ৰোগ্য নোহে লোক’
বুলি অভিযুক্ত দিয়ে। ই যি নহওক পীতাৰবৰ যে সেই যুগৰ এজন প্ৰতিভাৱা-
কবি এইটো স্বীকাৰ কৰিব লাগিব।

এতিয়ালৈ পীতাৰব ৰচিত চাৰিখন গ্ৰন্থ পোৱা গৈছে—উষা-পৰিণ-
ভাগৱতৰ দশম-স্কন্ধ, মাৰ্কণ্ডেয়-চণ্ডী আৰু নল-দশমস্কন্ধ। গ্ৰন্থ চাৰিখনৰ ভিতৰ
উষা-পৰিণ কাব্যখনহে প্ৰকাশ হৈ ওলাইছে। এইখন ১৪৫৫ চনত ৰচিত।
এইখনেই কবিৰ প্ৰথম কাব্য। শুক্ল বয়সত ৰচা কাৰণে কাব্যখনত আদি আৰু
বীৰ-বসন্তক বৰ্ণনা আৰু কল্পনাৰ চাপল্যই বিশেষভাৱে ঠাই পাইছে।

উষা-পৰিণয়ৰ মূল কাহিনী 'চৰিৎসং'ৰপৰা লৈছে। পাৰ্বতীৰ বৰ অতুসৰি চহলেশ্যৰ সন্মুখত উষাই সপোনৰ পাত অনিকঙ্কৰ পালে; কিন্তু উষা-অনিকঙ্কৰ এই মিলনৰ প্ৰতিজ্ঞা স্বৰূপে বিখ্যাত হৰি-ভব-মুহুৰু হয় আৰু শেষত শ্ৰীকৃষ্ণৰ সন্তত পৰাক্ৰান্ত বাণে উষাক অনিকঙ্কত অৰ্পণ কৰে। এই কাহিনীটোকে কবিয়ে বৈষ্ণৱ চৰিত্ৰ আৰু পৰিবেশৰ সহায়ত বৰ্ণন কৰিছে। বাণ, উষা, অনিকঙ্ক, 'চহলেশ্য', নাৰদ, শ্ৰীকৃষ্ণ আদিৰ চৰিত্ৰ অঙ্কন কৰোঁতে কবিয়ে মূলৰ স্বকীয় বৈশিষ্ট্য বৰ্ণন কৰিছে। কামসেনাৰ চৰিত্ৰ, উষাৰ প্ৰেম-বিহ্বল অবস্থা, অনিকঙ্কই সপোনৰ পিতৃ উষাক নেপাই সন্মানী হ'ব খোজা, মাদ্ৰা-পোহৰত অনিকঙ্কৰ বাণৰ নগৰ-বৰ্ণন— এই সতলোবোৰ কবিৰ নিজা সৃষ্টি। কবিয়ে কাব্যখনৰ আগ ভাগত উষা-অনিকঙ্কৰ মূল কাহিনী আৰু শেষ ভাগত হৰি-ভবৰ কাহিনী বৰ্ণনাত বিশেষ মনোযোগ দিছে। ফলত কাহিনীটো সুসংবদ্ধ নহ'ল। ৩: কাকতিদেৱে ঠিকেই কৈছে, "হৰি-সংস্কৃত উষাৰ কাহিনী যেনেকৈ মেৰপাক খোৱাভাৱে আছে পীতাম্বৰৰ কল্পনাই "কলোকে সমানভাৱে সামৰিবন চেষ্টা" কৰি যজ্ঞভূক্ত অগ্নিৰ দৰে ধোণুগ্ৰস্ত হৈ পৰিছে।" ই হলেও বিশেষ বিশেষ পৰিস্থিতি বৰ্ণনাত কবিৰ নৈপুণ্য দেখা যায়। বহুফালত উষাৰ অন্তৰত জাগি উঠা বক্তিত্ত্ব বৰ্ণনাত তৰুণ কবিৰ কল্পনাই ১৭ম সীমা পাইছেগৈ। কবিয়ে কম কথাৰ মাজেদি বসন্ত কালৰ বৰ্ণনা কেনে মনোৰমভাৱে দিছে—

শিশিৰ খণ্ডিল সেয়ে ঘৌৱন আশুশাৰ।

বসন্ত সময়ে কিছো মনন বিকাৰ ॥...

লক্ষণ মধাইলতা আৰ পাৰিজাত।

অশোক কিংকৰ আনো কুল অসংখ্যাত ॥

মকৰন্দ পৰাগ বজ্জিত মজীতলে।

জাত ঠৈক সমীৰণ হৈল হীন বলে ॥...

ভ্ৰমৰা গুৰুবে উনমত্ত মধুশানে।

পুৰিল সকল মিশ কোকিল নিসানে ॥

বসন্ত কালৰ এনে এটি পৰিবেশ সৃষ্টি কৰি চপল কবিয়ে নবীন-মুহুৰী উষাৰ যথেষ্ট কৈছে—

বসন্ত সময়ে বাৰ কোলে নাহি পতি।

কলসি বাজিয়া সেই মৰোক মুহুৰী ॥

কাব্যখনত বহুতো লৌকিক চিত্ৰ তথা কবিৰ সমসাময়িক অসমীয়া জীৱনৰ চিত্ৰ ফুটি ওলাইছে। আনকি কবিয়ে পাৰ্বতী আৰু কামসেনা ধান্ধনীক অসমীয়া তিৰোতাৰ দৰে তামোল খুৱাইহে এৰিছে — ‘দেৱী বোলে কামসেনা ধৰ গুৱা পান।’ ‘উষা-পৰিণয়’ৰ গাতবোৰেও সাহিত্যিক সৌন্দৰ্য বৃদ্ধি কৰিছে।

দশম স্কন্ধ : এইখন কবিৰ দ্বিতীয় গ্ৰন্থ। কোঁচৰজা বিখসিংহৰ পুত্ৰ সমৰসিংহ অৰ্থাৎ চিলাৰায়ৰ আদেশত কবিয়ে ইচ্ছাৰ পদ ৰচনা কৰে। ৰচনাকাল ষোড়শ শতিকাৰ ৫ম দশক। কবিয়ে মূল পদৰ ভাঙনি কৰিছে— পয়াৰ আৰু ত্ৰিপদী চন্দত।

মাৰ্কণ্ডেয় চণ্ডী : এই গ্ৰন্থখন পীতাম্বৰে চিলাৰায়ৰ অঙ্কবোধক্ৰমে মাৰ্কণ্ডেয় পুৰাণৰপৰা “নিজ দেশ ভাষাবদ্ধে” ৰচনা কৰে। ইয়াত চণ্ডীৰ অস্তৰ-বদ আখ্যানটো বৰিত হৈছে। এই গ্ৰন্থখনে পীতাম্বৰক অনা-বৈষ্ণৱ বা শাক্ত-কবি বুলি প্ৰমাণ কৰে। গ্ৰন্থখন ১৪৫২ শকত ৰচিত বুলি পণ্ডিতসকলে মত দিয়ে।

কবিৰ ‘দশম স্কন্ধ’ আৰু ‘মাৰ্কণ্ডেয় চণ্ডী’ কোঁচবোৰাৰ ৰাজকীয় গ্ৰন্থাগাৰত অপ্ৰকাশিত অৱস্থাত আছে।

নল-দময়ন্তী : কবি পীতাম্বৰে বনপৰ্বৰ অন্তৰ্গত নিষধ-ৰাজ নল আৰু ৰাণী দময়ন্তীৰ কৰুণ কাহিনী লৈ ‘নল-দময়ন্তী’ কাব্যখন ৰচনা কৰিছে। ‘উষা-পৰিণয়’ৰ দৰে এই গ্ৰন্থতো কবিয়ে দময়ন্তীৰ বিবহু-কাতৰ অৱস্থা সুন্দৰভাৱে বৰ্ণনা কৰিছে। কাব্যখনৰ সম্পূৰ্ণ পাঠ উদ্ধাৰ হোৱা নাই।

পীতাম্বৰ শংকৰী যুগৰ আদি ভাগৰ এজন আগ শাৰীৰ কবি। বিশেষকৈ লৌকিকতাৰ পৰশ ঢালি আদি-বসন্তক বৰ্ণনা দিয়াত সমসাময়িক কোনো কবিয়ে তেওঁক চেৰ পেলাব পৰা নাছিল।

শংকৰদেৱৰ সাহিত্য-প্ৰতিভা

বঙ্গমত নববৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ প্ৰবৰ্তক মহাপুৰুষ শংকৰদেৱ আছিল বহুমুখী প্ৰতিভাৰ অকৰ স্বৰূপ। মাধৱদেৱৰ ভাষাত তেওঁ আছিল ‘সৰ্ব গুণাকৰ যাকেৰি নাহি উপাম।’ সঁচাকৈয়ে ধৰ্ম-প্ৰচাৰ, সমাজ-সংস্কাৰ, সাহিত্য-সৃষ্টি, চিত্ৰবিদ্যা, সংগীত, বিভিন্ন সকলো বিষয়তে তেখেতৰ অস্বাভাৱিক প্ৰতিভাৰ ক্ষুৰণ দেখা গৈছিল। অসম-দেশীৰ শৌভাগ্য যে মহাপুৰুষ শংকৰদেৱে প্ৰায় ছকুৰি বছৰ (১৪৪২—১৫৬৮ খৃঃ) ৭৭ জীৱনৰ অধিক ধৰ্ম, সাহিত্য, শিক্ষা, সংস্কৃতি সকলো পিনেদি যুগত অসমীয়া জাতিটোক সজীৱিত আৰু শক্তিশালী কৰাৰ যৈ গৈছে।

শংকৰদেৱে এফালে যেনেকৈ নানা আটলৈ-আহতকাল আৰু ব্যাপ্ততাৰ মাৰ্গেৰে ধৰ্ম প্ৰচাৰ আৰু অমৰ গ্ৰন্থসমূহ ৰচনা কৰিছিল, আনফালে তেনেকৈ শিশু-প্ৰশিয়া সকলকো সততে গ্ৰন্থ ৰচিবলৈ অনুপ্ৰেৰণা আৰু উদগণি দিছিল। সেইহে ক’ব পাৰি, শংকৰদেৱ অকল ধৰ্ম-গুৰুই নহয়, সাহিত্য-গুৰুও। মাধৱদেৱে আদি-কাণ্ড ৭-মাহৰ আৰু বৰগীতসমূহ, অনন্ত কল্পলীয়ে ‘উচ্ছিষ্ট ভোজন’ স্বৰূপে দশমৰ মধ্য অংক শেষ ছোৱা আৰু বাম সৰস্বতীয়ে মহাভাৰত ৰচনা কৰিবলৈ শংকৰদেৱৰ পৰাই প্ৰেৰণা পাইছিল। দ্বিতীয়তে, কোনো সমালোচনামূলক গ্ৰন্থ নিৰ্মিথিলেও ছুই এখন গ্ৰন্থ বা গ্ৰন্থকাৰৰ ওপৰত দ্বিগুণ অভিযুক্ত শংকৰদেৱৰ সমালোচনা-প্ৰতিভাৰো পৰিচয় দিয়ে। পীতাম্বৰৰ ‘দশম’ত লৌকিকতাৰ ছাপ পৰা দেখি শংকৰদেৱে তেওঁক ‘শাস্ত্ৰ-কামসিক’ বুলিছিল; অনন্ত কল্পলীৰ অনুদিত দশম চাই “ভক্তিপৰ হুহ, হুহ দীৰ্ঘ” বুলি অভিযুক্ত দিছিল।

এতিয়ালৈকে গুৰুজনাৰ ৰচিত পঁচিশখন গ্ৰন্থহে সংগৃহীত আৰু প্ৰকাশিত হৈছে। পটবাউসী সত্ৰৰ স্থানীয় বিশ্বাসমতে গুৰুজনাৰী তাতে ওঠৰ বছৰ ছমাহ থাকি একুৰি সোতৰখন শাস্ত্ৰ মথন কৰে যদিও বাকীবোৰ গ্ৰন্থ এতিয়াও উদ্ধাৰ হোৱা নাই। বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ কাৰণেই শংকৰদেৱে নানা বিপৰ্যয়ৰ সন্মুখীন হ’ব লগীয়া হৈছিল আৰু ইয়াৰ বাবেই ভেৰেতে দীৰ্ঘলীয়া জীৱনৰ প্ৰথম ছোৱা (প্ৰায় ৬৭ বছৰ। ইয়াৰ বাৰ বছৰ কাল বিভিন্ন তীৰ্থত অতিবাহিত কৰে।) বাৰভুঞা ৰাজ্যত (বৰদোৱা আদিত), দ্বিতীয় ছোৱা (প্ৰায় ২৭ বছৰ) অসম ৰাজ্য

(গাংমো, ধূম্ভাট, বেলঙৰি আদি) ত আৰু শেষ ছোৱা কোচ ৰাজ্য (পাট-
বাউসী, কোচবিহাৰ) ত কটায়। এই তিনিও ছোৱা কালৰ ভিতৰতে গুৰুজনাই
অমূল্য গ্ৰন্থৰাজি ৰচনা কৰি গৈছে। কিন্তু শ্ৰাৱণবোৰ গ্ৰন্থৰ ৰচনাৰ কাল নিৰ্ণয় কৰ
কঠিন। তথাপি চৰিত-পুথিৰ বিষয়, পুথিবোৰৰ ভাষা, ৰচনা-নীতি, বিষয়-বস্তু
আৰু পুঠিপোষকসকলৰ নামোন্মেষৰপৰা কিছুমান গ্ৰন্থৰ ৰচনাৰ কাল আৰু স্থান
সম্বন্ধে অনুমান কৰিব পাৰি। আগ বয়সৰ ৰচনাত কল্পনা-প্ৰবণতা আৰু ভক্তিতকৈ
বিষয়-বস্তুৰ মনোৰম প্ৰকাশভঙ্গীলৈ লক্ষ্য কৰা যায়; ভাষাও আবেগময়ী আৰু
জুতুৱা টাঁচপূৰ্ণ। পিচৰ বয়সৰ ৰচনাত কল্পনাৰ সংযম, ভাষাৰ গাভীৰ্ব আৰু
ভক্তিৰ প্ৰাধান্য মন কৰিব লগীয়া। শংকৰদেৱৰ 'চৰিতকল্প উপাখ্যান' প্ৰথম আৰু
'দাম বিজয়' নাটোই শেষ ৰচনা। 'কীৰ্তন' আৰু 'দশম' শেষতকৈ সাংগ্ৰহিক
ধৰণৰ কীৰ্ত্তিস্তম্ভ।

ৰচনা-বীৰি বা কণ অক্ষৰৰ শংকৰদেৱৰ ৰচনা-বীৰীক চুটা ভাগত বিভক্ত
কৰিব পাৰি : ১। অনুবাদমূলক, ২। কাব্য, ৩। নাট, ৪। গীত, ৫। নাম-
গুণসংগ সম্বন্ধীয় আৰু ৬। ভক্তিব্যঙ্গমূলক।

অনুবাদমূলক গ্ৰন্থ : শংকৰদেৱৰ অনুবাদমূলক গ্ৰন্থৰ ভিতৰত 'দশম'খনেই
শ্ৰেষ্ঠ। মূল দশমস্কন্ধৰ নব্বৈটা অধ্যায়। তাৰে গুৰুজনাই উনপঞ্চাশট অনুবাদ
কৰি বাকী কেইটা অনন্ত কন্দলীক অনুবাদ কৰিবলৈ দিছে। শংকৰদেৱৰ অনুদিত
অংশটোক আমি দশম বোলে। ইয়াত শ্ৰীকৃষ্ণৰ জন্ম আৰু বাল্য-লীলাৰপৰ
আৰম্ভ কৰি গোপী-উদ্ধৱ-সংগাদলৈকে বিভিন্ন কাহিনীৰ মনোৰম বৰ্ণনা আছে।
এইখন শংকৰদেৱৰ ভাটি বয়সৰ নিপুণ হাতৰ ৰচনা। সেয়েহে ইয়াত কল্পনাৰ
বিলাসতকৈ বিষয় বস্তুৰ গাভীৰ্ব, বৰ্ণনাৰ চমকবিস্ত, ভাষাৰ লালিত্য, চিত্ৰৰ সৌন্দৰ্য
আৰু ভক্তিৰ গাঢ়তা লক্ষ্য কৰা যায়।

'দশম'ৰ উপৰি শংকৰদেৱে ভাগৱতৰ প্ৰথম, দ্বিতীয়, একাদশ আৰু
ষোড়শ-স্কন্ধ অনুবাদ কৰে। শেষৰ দুটা স্কন্ধত মূলত থকা যোগ, ধ্যান, সন্ধ্যা
আদি সম্বন্ধীয় কথাবোৰ বাদ দি কেৱল ভক্তি আৰু বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ উপযোগী কথাবোৰে
বৰ্ণনা কৰিছে। ভাগৱতৰ ভাঙনিত শ্ৰীধৰ স্বামীৰ চীকাৰ প্ৰভাৱ স্পষ্ট। শংকৰ-
দেৱে 'নবম স্কন্ধ ভাগৱত' বচা বুলি চৰিত পুথিত উল্লেখ আছে যদিও এতিয়ালৈকে
উদ্ধাৰ হোৱা নাই।

শংকৰদেৱৰ অন্তিম উক্তবাক্য বাছনিগো মূলতকৈ ভালেখিনি চমু। ইয়াত

তেখেতে কবিত্ব শক্তি প্ৰদৰ্শন কৰাতকৈ মাধৱ কল্পণৰ আধৰুৱা বামাৱণ সম্পূৰ্ণ
কৰাতকৈ মন দিয়া যেন লাগে। ইলৈও ভাষাৰ প্ৰাঞ্জলতা আৰু বৰ্ণনাৰ সাৱলীলতা
পুথিখনৰ সৌন্দৰ্য অমান্য কৰিছে।

কাব্য: শংকৰদেৱৰ কাব্যৰ ভিতৰত প্ৰধান হ'ল **ত্ৰিবিংশত-উপাখ্যান** আৰু
নক্সিগী-হৰণ। 'ত্ৰিবিংশত-উপাখ্যান'ৰ বিষয়-বস্তু মাৰ্কণ্ডেয় পুৰাণৰ পৰা লৈছে।
ত্ৰিবিংশত বজাই গণেশক মূৰুজি বিফুক পূজা কৰা বাবেই যে নানো দুখ-কষ্টৰ মাজতো
স্বৰ্গলাভ কৰিলে, অৰ্থাৎ বিফুকি যে সকলো দেৱতাতকৈ শ্ৰেষ্ঠ তাকেই কাব্য-
লেখক দেখুৱাই দিছে। কাব্যখনত নবীন কবিৰ কল্পনা-প্ৰৱণতা আৰু বৰ্ণনাৰ মাধুৰ্য
নতুন কবিৰ লগীধ। ত্ৰিবিংশত উপাখ্যানতেই শংকৰদেৱে 'নাম, দেৱ, গুৰু আৰু ভকত'
শব্দৰ এই চাৰি খুটি মাৰে।

নক্সিগী-হৰণৰ মূল কাহিনী ত্ৰিবিংশ আৰু ভাগৱতৰ পৰা লৈছে। এই
কাব্যখন ইমান জনপ্ৰিয় যে ইয়াৰ বহু পদ বিধানমতো ব্যৱহাৰ হয়। ইয়াত
শংকৰ-কল্পিগীৰ বিষয় লগতে শ্ৰীকৃষ্ণৰ লগত শিশুপাল, অৰাসন্ধ, কন্দীৰ আদিৰ
বিৱৰণ আছে। কাহিনীৰ আকৰ্ষণীয় বৰ্ণনা, বাস্তৱতাৰ পৰা থকা চাক্ষু-
স্ৰুতি, শৃংগাৰ আৰু হাস্যৰস পৰিৱেশন আৰু অসমীয়া সমাজৰ চিত্ৰ সৌন্দৰ্যই কাব্যখন
প্ৰাণপূৰ্ণ কৰি তুলিছে। 'কল্পিগী-হৰণ'ৰ কাহিনীৰ জনপ্ৰিয়তালৈ লক্ষ্য ৰাখি ভাটী
লেখক: শংকৰদেৱে নক্সিগী হৰণ নামে এখন নাট ৰচি।

ইয়াৰ উপৰি শংকৰদেৱে ভাগৱতৰ বহু স্কন্ধৰ অৱলম্বনত **অজামিল-উপাখ্যান**,
শংকৰ স্কন্ধ তিনিটি: **আখ্যান**ৰ পৰা: **গ্ৰাহ-গজেন্দ্ৰ**ৰ যুদ্ধ, **অমৃত-মন্ডন**, **বলিভলন**
আৰু **দশম স্কন্ধ**ৰ পৰা কাহিনী লৈ **কুৰুক্ষেত্ৰ** কাব্য ৰচনা কৰিছে। কাব্য কেইখনত
নানাধৰ্ম কাহিনীৰ লগতে বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ মহিমা প্ৰকাশ পাইছে।

নাট: অসমীয়া নাট্য-সাহিত্যৰ অম্মনাতা শংকৰদেৱ। তেখেতে সংস্কৃত নাট
আৰু প্ৰাচীন অসমীয়া একাপালি অনুষ্ঠানৰ আৰ্হিত এটা অংক যুক নাট ছবখন
ৰচনা কৰে। এটা অংক থকা কাৰণে এই নাট **অংকীয়া নাট** বুলিও জনা যায়।
শংকৰদেৱে অংকীয়া নাটক **নৃত্য**, **অংক** আৰু **যাত্ৰা**ও বুলিছে।

অনুসাধাৰণৰ মাজত বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ উদ্দেশ্যেই নাটবোৰ ৰচিত আৰু সদা
নাট্যৰ আদিত অভিনীত হৈছিল। নাটবোৰে ধৰ্ম-প্ৰচাৰত বিপুলভাৱে সহায়
কৰিছিল। শংকৰদেৱৰ নাট ছখন হ'ল ক্ৰমে—**পত্নীপ্ৰসাদ**, **কাজিদমন**, **কেলি-**
গোপাল, **কল্পিগী-হৰণ**, **পাবিজাত হৰণ** আৰু **ৰাম-বিজয়**। ইয়াৰ প্ৰথম

পাচখনৰ বিষয়-বস্তু ভাগবত, হৰিবংশ আৰু বিষ্ণু-পুৰাণ আৰু শেষখনৰ বিষয়-বস্তু প্রধানকৈ বামাগ্ৰন্থৰূপৰা লোৱা হৈছে। বিভিন্ন চৰিত্ৰৰ সংলাপনৰ উপৰি বিশেষকৈ 'সুহৃদাৰ' নামৰ প্রধান চৰিত্ৰ এটিৰ সংলাপৰ যোগেদিও নাটকীয় কাহিনী বৰ্ণনা কৰা হৈছে। নাটত কথাবোৰ চাৰি ধৰণে দিয়া হৈছে—শ্লোক, (সুহৃদাৰৰ) কথা, গীত আৰু চৰিত্ৰবোৰৰ সংলাপ। একেটা ভাব শ্লোক, কথা, গীত নাইব সংলাপৰ যোগেদি প্ৰকাশ হোৱাৰ ফলত নাটত পুনৰুক্তি-দোষ ঘটিছে। ই হলে গীত আৰু ভটিমাৰেৰ সাহিত্যিক গুণ-সম্পন্ন আৰু সিবোৰৰ বৰ্ণনাও কবিত্বপূৰ্ণ। বেলেগ বেলেগ নাটকত বিভিন্ন বস্তু সমাৱেশ মন কৰিব লগীয়া। 'পত্নীপ্ৰসাদ'ত শাস্ত্ৰ; 'কালিদমন'ত বীৰ, ভদ্রানক আৰু কৰুণ; 'কেলিগোপাল'ত শৃংগাৰ; কল্পিত-হৰণ'ত শৃংগাৰ, বীৰ, হাস্য; 'পাৰিজাত হৰণ'ত বীৰ, হাস্য আৰু 'ৰাম-বিজয়'ত বীৰ, হাস্য আৰু শৃংগাৰ বস্তু আধাৰ দেখা যায়।

অংকীয়া নাটবোৰৰ আন এটি বৈশিষ্ট্য হৈছে ব্ৰজাৱলী ভাষাৰ ব্যৱহাৰ তদুপৰি অংকীয়া নাটত ব্যৱহৃত গল্পকে অসমীয়া গল্পৰ প্ৰথম নিৰ্মাণ বুলি ক'ব পাৰি। শংকৰদেৱেই পোনতে অসমীয়া গল্পক সাহিত্যিক মৰ্যাদা দান কৰে। অৱশ্যে ইয়াৰ প্ৰায় এশ বছৰৰ পাছতহে ভট্টদেৱৰ হাতত অসমীয়া গল্পই প্ৰকৃত ৰূপ লয়।*

গীত : ভাৰতৰ আন আন ঠাইৰ বৈষ্ণৱ আন্দোলনসমূহৰ দৰে অসমৰ বৈষ্ণৱ আন্দোলনেও গীতি-সাহিত্যৰ সৃষ্টি কৰিছে। ইবোৰে নাট, পদ আদিৰ দৰে বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰত বিশেষভাৱে সহায় কৰিছিল। শংকৰদেৱৰ গীতসমূহ দুই শ্ৰেণীত ভগাব পাৰি : বৰগীত আৰু ভটিমা। শংকৰদেৱৰ আগৰেপৰা অসমত গীতৰ চৰ্চা থাকিলেও শংকৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱ ৰচিত গীতবোৰত বিষয়-বস্তুৰ গাভীৰ বা সংঘম, প্ৰকাশ-ভংগিৰ সাৱলীলতা, শুৱলা ব্ৰজাৱলী ভাষাৰ ব্যৱহাৰ আৰু সুৰৰ বৈশিষ্ট্যই গীতবোৰক সমসাময়িক কবি পীতাম্বৰ, দুৰ্গাবৰ আদিৰ লৌকিক গীত আৰু আন শাস্ত্ৰীয় গীতৰূপৰা পৃথক কৰিছে। এইবোৰ কাৰণতে পৰৱৰ্তী যুগত শিৱ-প্ৰশিষ্টসকলে গুৰু দুজনৰ ৰচিত গীতবোৰক 'বৰগীত' আখ্যা দিয়ে। 'ওখ, নৈতিক আৰু আধ্যাত্মিক ভাবৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত' বাবে ডঃ কাকতিয়ে বৰগীতবোৰক Noble Numbers বুলিছে। বৰগীতক কালিৰাম মোধয়ে Song Celestial আৰু দেবেন্দ্ৰনাথ বেজবৰুৱাই Holy Songs আখ্যা দিছে।

* শংকৰদেৱৰ নাট সম্পৰ্কে 'অংকীয়া নাট সাহিত্য' নামৰ প্ৰবন্ধতে আলোচনা কৰা হৈছে।

চৰিত-পুথিৰে শংকৰদেৱে তীৰ্থ-ভ্ৰমণত বৰষিকালৈ ঘাটতে প্ৰথম বৰগীত 'জন মেৰি বাম চৰণহি লাগ' ৰচে। তেওঁ মুঠতে বাবকুৰি বৰগীত ৰচনা কৰে; কিন্তু গীতবোৰ পোৰাত মাত্ৰহৰ মুখত একুৰি চৈধ্যটাহে ৰ'লগৈ। তথাপি এই গীত কেইটাৰ মাজতো শংকৰদেৱৰ কবি-প্ৰতিভা বিকশিত হৈছে। কিছুমান গীতত 'সংসাৰ গহন বন'ৰ প্ৰতি কবিত্ব অনাস্থা আৰু 'তীৰ্থ, ব্ৰত, তপ, জপ, বাপ, যজ্ঞ'ৰ অপ্ৰয়োজনীয়তা, 'ধন জন, জীৱন-যৌৱন'ৰ অস্থিৰতা আৰু পৰম পুৰুষ-গৰানৰ ওচৰত আত্ম সমৰ্পণৰ ভাব প্ৰকাশ পাইছে। আন কিছুমান গীতত শঙ্কৰদেৱৰ বৃন্দাবনত বাল্য-লীলা আৰু শ্ৰীকৃষ্ণ অবিহনে বৃন্দাবনবাসীৰ বিবাহ-বেদনা সন্দেহভাৱে বৰ্ণিত হৈছে। উপমা, অলুপ্ৰাস আদিয়ে বৰগীতৰ সাহিত্যিক সৌন্দৰ্য বঢ়াইছে। *

ভটিমা : ভটিমা হৈছে এক প্ৰকাৰ স্তুতি বা প্ৰশস্তিমূলক গীত। আগৰ দিনত নাট (সংভট) নামে এক শ্ৰেণীৰ গায়কে প্ৰশস্তিমূলক গীত গাই ফুৰছিল। তেওঁলোকৰ ভাটো গোৱা গীতৰ অনুকৰণতে স্তুতি বা প্ৰশস্তিমূলক গীতে 'ভটিমা' নাম পালে। শংকৰদেৱে ৰচা ভটিমা তিনি প্ৰকাৰ : (১) দেৱ ভটিমা, (২) ৰাজ-ভটিমা আৰু (৩) নাটকীয় ভটিমা।

দেৱ-ভটিমা—নাটকৰ বাহিৰৰ স্বকীয়কৈ ৰচনা কৰা বিষ্ণু বা কৃষ্ণৰ স্তুতি-বৰ্ণক গীত। শংকৰদেৱে পুৰণি অসমীয়া ভাষাত ছটা আৰু ভোটয় (সং-ভোটক-বোৰ আখৰীয়া ছন্দ বিধেৰ।) ছন্দত 'মধুমানব দাবণ দেৱদৰম' এই বিখ্যাত ভটিমাটো সংকলিত ৰচে।

ৰাজ-ভটিমা—এনে ভটিমাত ৰজাক প্ৰশস্তি জনোৱা হয়। শংকৰদেৱে 'জয় শ্ৰদ্ধ মন্ত নৃপতি ৰসজান' নামৰ ৰাজ-ভটিমাত মহাৰাজ নৰনাৰায়ণৰ গুণ কীৰ্তন কৰিছে।

নাটকীয়-ভটিমা—এনে ভটিমা অংকীয়া নাটৰ আবস্তানি, মধ্য আৰু অন্তত থাকে। নাটৰ শেষৰ ভটিমাক মুক্তিমাংগল-ভটিমা বোলে। দেৱ-ভটিমাৰ দৰে আবস্তানি আৰু মুক্তিমাংগল-ভটিমাত ভগৱান কৃষ্ণ বা বামৰ গুণানুকীৰ্তন কৰি স্তুতি জনোৱা হয়। এনে ভটিমা সূত্ৰধাৰেই গায়। নাটকৰ মাজৰ ভটিমাত নাটক-নাটিকৰ ৰূপ বৰ্ণনা কৰা হয়। এনে ভটিমা নাটকৰ চৰিত্ৰই গায়।

* 'বৰগীত' প্ৰবন্ধ দ্ৰষ্টব্য।

উপৰোক্ত তিনি শ্ৰেণী ভটিমাৰ লগত মাধৱদেৱে (১) গুৰু-ভটিমা যোগ দিয়ে। এনে ভটিমাত গুৰুজনাক স্তুতি কৰি প্ৰশস্তি গোৱা হয়।

বৰগীতৰ দৰেই ভটিমাৰো ভাষা কৱিম ব্ৰজবলী। বিষয়-বস্তুৰ গাভীৰ, চন্দৰ বৈচিত্ৰ্য আৰু অন্তঃপ্ৰাণৰ প্ৰয়োগে ভটিমাসমূহক অসমীয়া সাহিত্যত অৰ্থাৎ বিশিষ্ট স্থান দিছে।

নাম প্ৰসংগ সম্বন্ধীয় গ্ৰন্থ : (১) কীৰ্তন-ঘোষা : অসমৰ বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ 'চাৰি-পুখি'ৰ ভিতৰত মতা পুৰুষৰ 'কীৰ্তন' আৰু 'দশম' অন্তৰ্ভুক্ত। প্ৰকাশিত কীৰ্তন-ঘোষা : চতুৰিংশত অৱতাৰ, ধ্যান-বৰ্ণনা, অজামিল উপাখ্যান, শিৱীলীল, বাসলীল, শিৱৰ বৈকুণ্ঠ প্ৰয়াণ আদিক উল্লেখিত খণ্ড আছে। তাৰে 'সহস্ৰনাম বৃন্তান্ত' বৰ্ণন কৰা আৰু 'ঘৃণ্টা কীৰ্তন' খণ্ড শ্ৰীধৰ কন্দলীৰ ৰচিত। পংকবদেৱে 'নামাপৰাধ', 'পাশুপত-দমন' আৰু 'উৰষ-বৰ্ণনা' খণ্ডৰ বিষয়-বস্তু পদ্যপুৰাণ, বৃহৎসানী পুৰাণ আৰু ব্ৰহ্মপুৰাণৰপৰা আৰু বাকী কেইটা খণ্ডৰ বিষয় বস্তু ভাগৱতৰ পৰা লৈছে। এইটো মন কৰিব লগা যে পংকবদেৱে পুৰাণৰ ছুটি এটি মনোৰ কাহিনী অকল অনুবাদ কৰিছেই এৰা নাই, কাব্য আৰু নাটতো ৰূপ দিছে : বাসকীড়াৰ কাহিনীটো আকৰ্ষণীয় বাবে পংকবদেৱে দশমত অনুবাদ কৰাৰ উপৰিও কীৰ্তন-ঘোষা আৰু নাটতো তাক নতুনকৈ ৰূপ দিছে। 'কল্পীগীহণ' কাব্যৰ কাহিনীও নাটত ৰূপ দিয়াৰ কথা আগতে উল্লেখ কৰা হৈছে। সেইদৰে 'অজামিল-উপাখ্যান', 'গ্ৰীষ্ম-গন্ধৰ্বৰ যুদ্ধ' আৰু 'বলিছলন'ৰ কাহিনী কাব্য হিচাপে ৰূপ দিয়াৰ উপৰিও কীৰ্তন-ঘোষাতকৈ বৰ্ণনা কৰাছে। কীৰ্তনৰ একোটি খণ্ড কেইবাটাও অধ্যায়ত বিভক্ত আৰু সিবোৰ নাম-প্ৰসংগত গোৱা হয়।

আকৰ্ষণীয় বিষয় বস্তু আৰু শুৱল বৰ্ণনাৰ বাবে কীৰ্তনখন ল'ৰাৰ পৰা বুঢ়ালৈকে সকলোৰে বাবে অতি প্ৰিয়। কীৰ্তনখনৰ বিষয়ে বেজবকাৱাই কৈছে—“ভাষাৰ লালিত্য, চন্দৰ কংকাৰ, সুবৰ সাধনা, ভাষাৰ মাধুৰ্য, ভক্তিৰ দৃঢ়তা, চিত্তাৰ উচ্চতা আদিৰ সমষ্টিয়ে পংকবদেৱৰ কীৰ্তন ৰচিত।” জ্ঞাননাথ বৰা-দেৱৰ ভাষাত “কীৰ্তনৰ ঠাণ্ডা বিষয়, প্ৰেম-বিষয়, ক্ৰোধ-ক্ষমা আদিৰ জুমুৰি পাতিলে। ইয়াত নৰবশ্য মিলন হৈছে।” মূঠতে ‘কীৰ্তন ঘোষা’ দশমৰ দৰেই মতাপুৰুষৰ সাহিত্যিক জীৱনৰ কীৰ্তিস্তম্ভ, অসমীয়া সাহিত্য-মালাৰ উজ্জল মণি।

(২) গুণমালা : এই পুৰণমান পুথিখন ভাগৱতৰ সাৰ সংগ্ৰহ কৰা ছয় আখৰীয়া কুহুম-ম’লা চন্দৰ ৰচা হয়। চৰিত-পুথি মতে মতাপুৰুষ

নৰনাৰায়ণে সভাৰ পণ্ডিতসকলক চাতী মাৰি ডুকৰাত ভৰাই আনিবলৈ আমোদ কৰাত আন পণ্ডিতে নোৱাৰিলে ; কিন্তু শংকৰদেৱে এই 'গুণমালা'খনকে উপহাৰ দিছে। কম কথা অথচ মধুৰ ভাষাত ভাগৱতত থকা শ্ৰীকৃষ্ণৰ বিস্তৃত লীলা-কাহিনী বৰ্ণিত হোৱা বাবে ই চাতী মাৰি ডুকৰাত ভৰোৱাৰ দৰেই হ'ল। 'গুণমালা'ত শংকৰদেৱৰ বৰ্ণনা-শাস্তিৰ পৰিচয় পোৱা যায়।

ভক্তি আৰু ভগ্নমূলক গ্ৰন্থ : শংকৰদেৱৰ এনে গ্ৰন্থ চাৰিখন—(১) 'ভক্তি-প্ৰদীপ', (২) 'ভক্তি-বত্সাকৰ' (সংস্কৃত), (৩) 'অনাদি পাতন আৰু' (৪) 'নিম্নবিসিদ্ধ' বঙ্গ। 'ভক্তি-প্ৰদীপ'ৰ বিষয়-বস্তু গৰুড়পুৰাণৰপৰা লোৱা। পুথিখন শংকৰদেৱৰ আগ বয়সৰ বচন। ইয়াত ভক্তিবিষয়ক তত্ত্বসমূহ কৃষ্ণ-স্বৰূপৰ ন্যোপকৰণৰ যোগেদি ব্যাখ্যা কৰা হৈছে। ইয়াৰ কিছুমান বৈষ্ণৱ ধৰ্মমূলক বাক্য মন কৰিব লগীয়া—

গোক নৰ হৃদপি পৰম ছৰাচাৰ।

যোকে মাত্ৰ ভকোক তুপুজি দেৱ আন।

তথাপি পৰম সাধু সৈতি যোৰ প্ৰাণ ॥

* * * *

আন দেৱ পূজে যিটো সৈতি যোৰ প্ৰোহী ॥

ভক্তি বত্সাকৰ সংস্কৃতত ৰচিত। ইয়াত প্ৰৱণ, কীৰ্তন, অৰ্চন, বন্দন আদি নৱ-বিধ ভক্তিৰ কথা আছে। ন-বিধ ভক্তিৰ ভিতৰত প্ৰৱণ-কীৰ্তনকে উচ্চ স্থান দিয়া হৈছে। ইয়াত ভগৱান, ভক্ত আৰু ভক্তিধৰ্মৰ প্ৰেৰণাও দেখুৱাইছে। এই গ্ৰন্থখন পিছত ৰামচৰণ ঠাকুৰে অসমীয়া পদলৈ ভাৰ্তন কৰে।

অনাদি পাতনৰ মূল বিষয় ভাগৱতৰ তৃতীয় স্কন্ধ আৰু বায়ণ পুৰাণৰপৰা লোৱা হৈছে। ইয়াত সন্তি, স্থিতি, প্ৰলয় আদিৰ বিৱৰণ আছে।

নিম্ন-বিসিদ্ধ-সংবাদৰ বিষয় ভাগৱতৰ একাদশ স্কন্ধৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত। ইয়াতো আধ্যাত্মিক আৰু ভক্তি-ভাবৰ কথা বৰ্ণিত হৈছে।

সাহিত্যিক সৌন্দৰ্য : ওপৰত শংকৰদেৱৰ গ্ৰন্থসমূহৰ এটি আভাস দিয়া হ'ল। এই গ্ৰন্থসমূহে অসমত বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ লগতে অসমীয়া সাহিত্য-শৃঙ্খলা কৰি তোলাতো বিপুলভাৱে সহায় কৰিছে। অকল, সংখ্যা বুলিয়ে নহয় সাহিত্যিক গুণৰ ফলৰপৰাও গ্ৰন্থসমূহৰ মূল্য অনুপম। শংকৰদেৱৰ

বচনাৰ বহু অংশ অনুবাদ হলেও তাৰ মাজতে কবিৰ মৌলিকত্ব প্ৰকাশ পাইছে। বৰ্ণনাবোৰত অসমৰ প্ৰকৃতি, ঋতু, মানুহৰ আচাৰ-ব্যৱহাৰ আদিৰ চিত্ৰ ভাগলৈ প্ৰতিকলিত হৈছে। শংকৰদেৱে কেতিয়াবা মূল পুথিত থকা কথাৰো বদলাই অসমীয়া ঠাঁচত লিখিছে। উদাহৰণ স্বৰূপে ‘কালি-দমন’ৰ মূলত—‘নিদাঘ তাপ পীড়িত’ অবস্থাত গৰু-গৰখীয়া সকলোৱে কালি-ব্ৰহ্মত বিষপানী খোৱাৰ উল্লেখ আছে যদিও কবিয়ে অনুবাদত “জৈষ্ঠ মাসৰ ঘোৰ ৰৌদ্ৰে পীড়িলেক আতি” বুলিহে কৈছে। কিয়নো জৈষ্ঠৰ জেঠুৱা খৰ অসমীয়াৰ অতি পৰিচিত।

শংকৰদেৱৰ বচনাত কি প্ৰাকৃতিৰ, কি সামাজিক সকলো প্ৰকাৰ চিত্ৰ সজীৱ হৈ উঠিছে। যেনে :—‘হৰমে:হন’ত দিবা-উপবনৰ বৰ্ণনা দিছে—

শিৰীষ সেউতি তমাল মালতী মংগ বংগী গুৱাল।

কৰবীৰ বক কাঞ্চন চম্পক ফল ভৰে ভাঙে ডাল।

• • • • •

দত দিবা পক্ষী ফল ফুল ভক্ষি কাঢ়য় হৃষৰ বাব।

কুহ কুহ ধ্বনি কোকিলৰ শুনি বহয় মলয়া বাব ॥

শূন্যে শক্তিশালী বৰ্ণনাই মানস চক্ষুক অতৰ্কিত এখনি কল্পিত উপবনলৈ লৈ যায়। প্ৰকৃতিৰ এনে বিতোপন চিত্ৰ শংকৰদেৱৰ বহু বৰ্ণনাতেই পোৱা যায়। সেইদৰে কবিয়ে বিভিন্ন ঋতু, বিশেষকৈ বৰ্ষা, শবৎ আৰু বসন্তকালৰ মনোৰম বৰ্ণনা দিছে। ভাগৱতৰ ‘বৰ্ষা বৰ্ণন’ অধ্যায়টো পঢ়িলে সঁচাকৈয়ে বাৰিধাৰ ছুযোগ বতৰৰ এটি চিত্ৰ মনত ভাহি উঠে—

হৰ হৰ শব্দে পুৰিল দিগ-পাশ।

বজ্জৰ নিপাতে যেন ভৈল গৰ্ভদাস।

উকৰাৱৈ প্ৰচণ্ড বাতাসে চাপ বাব।

তিৰি মিৰি বিজুদী চমকে চমৎকাৰ ॥ ইত্যাদি।

এইদৰে বাসজীড়াৰ বাবে এটি ৰোমাণ্টিক পৰিবেশ সৃষ্টি কৰিবলৈ শাৰদীয় পূৰ্ণিম-যাত্ৰাৰ বৰ্ণনাটো কেনে নিপুণভাৱে দিছে—

শবত কালৰ বাত্ৰি আতি বিতোপন। ...

বহুবিধ পুষ্পে বিকশিত বৃন্দাবন।

ভৈলন্ত উদিত চন্দ্ৰ পূৰ্ব দিগ হন্তে।

কামাতুৰা ক্ৰীৰ যেন সন্ধ্যাপ মাৰ্জন্তে ॥

লহ লহ বহে মন্দ মলয়া পবন ।

বাসকীড়া কবিত্তে কৃষ্ণৰ ভৈলা মন ॥

বাসকীড়া: বৰ্ণনাত শংকৰদেৱে গোপীদলৰ কাম-বিহ্বল অৱস্থাৰ চিত্ৰ অপূৰ্ব ক্ষমতাৰে অংকন কৰিছে। কৃষ্ণই এৰি যোৱাত বিৰহিণী গোপীদলে আন কাৰো সঙ্গ নাপাই গছ-গছনিকে কৃষ্ণৰ বাঁহা স্মৰিছে। শংকৰদেৱৰ বৰ্ণনাত গছ-গছনীবোৰেও মানৱীয় গুণ লাভ কৰিছে—

উচ্চ বৃক্ষ দেখি সোধে সাদৰি। শুনিয়ো অশ্বথ বট পাৰ্শ্বি ॥

বাহুস্তে দেখিলা নন্দকুমাৰ নেস্ত চুৰি কৰি চিত্ত আমাৰ ॥ ...

কৃষ্ণৰ বিবাহে দেখো আন্ধাৰ। কৰ: কৈক গৈল প্ৰাণ আমাৰ ॥

প্ৰকৃতিক চিত্ৰৰ নৱে সামাজিক চিত্ৰও শংকৰদেৱৰ ৰচনাত প্ৰকাশ পাইছে। উদাহৰণ স্বৰূপে, 'ক'ল্লীহৰণ' কাব্যত আছে—শচীপ্ৰভাই জীয়েক ক'ল্লীক দাবকাত বিয়: দি 'অ'হিব লগা হোৱাত দুখ কৰিছে। কিন্তু তাকে দেখি তেওঁৰ বিয়নীয়েক মৈত্ৰকীয়ে আপোন: ভাব লৈ শচীপ্ৰভাক এনেভাৱে বুজনি দিছে যেন দুগৰাকী অসমীয়া বিয়নীয়েকেহে কথা পাতিছে—

কি কাৰণে বিহানী কৰিছা মনে দুঃখ ॥

তোমাৰেসে জী ওমাই তোমাৰেসে ঘৰ ॥

তুমিসে আপোন হৈবা অ'মি হৈবো পৰ ॥

'ক'ল্লী-হৰণ' কাব্যৰ বিবাহ আদি উৎসৱ বৰ্ণনাতো অসমীয়া সামাজিক জীৱনৰ চৰু টুটি ওলাইছে।

শংকৰদেৱৰ ৰচনাত ভক্তিবাদ প্ৰধান হলেও সাহিত্যৰ নৱ ৰসৰো অভাৱ হোৱা নাই। বিষয়-বস্তু বা পৰিৱেশ অনুসাৰে তেওঁ বিভিন্ন ৰসৰ সৃষ্টি কৰিছে। যেনে, আদিৰসৰ বৰ্ণনা—

কতো গোপী ভৈলা আতি ভাগৰে আকুল ॥

লোলকম্ব দলয়া থোপাৰ ৰসে ফুল ॥

কৃষ্ণতে আৰ্জা জৰাধৰ ক'ব কেলি ॥

আতি প্ৰীতি কল্পত ধৰিদ্ধা বাহ মৌল ॥

* * *

ৰোমাঞ্চিত তহু আনন্দিত আতি মন ॥

ভোল ছয়া মেঘ কৃষ্ণ বাহুত চুখন ॥ (বাস-কীড়া)

আদি-বসব বৰ্ণনা 'বাসক্ৰীড়া'ৰ উপৰি 'হৰমোহন' আৰু কেবাখনো অংকীয়া' নাটত আছে। শংকৰদেৱে বৰ্ণনাবোৰ উকাকৈ নিদি প্ৰায় অলংকাৰ, উপমা আদিৰ সহায়ত দিছিল। যেনে, কন্ধিণীৰ ৰূপৰ বৰ্ণনা (পৰ্যায়োক্তি অলংকাৰ)—

কি কহব ৰমণীক ৰূপ প্ৰচুৰ।

বচনক দেখি চান্দ ভেলি দূৰ ॥

নয়নক পেখি পাই বড়ি লাজ।

কহল জাম্প কমল জন ম'খা ॥ (কন্ধিণী-হৰণ নাট)

ত্ৰিকৃষ্ণ বা ৰামৰ ৰূপো প্ৰায় উপমাৰ সহায়ত বৰ্ণিত হৈছে। যেনে :—

শ্ৰাম মুকতি পীতবাস।

ঘনে ৰচ বিজুৰী বিকাশ ॥ (ত্ৰিৰামবিজয় নাট)

কুণ্ঠিত বা ভংকৰ ৰূপৰ বৰ্ণনাতো শংকৰদেৱে পাবদৰ্শিতা দেখুৱাইছে। তলত বৰ্ণনাটোত ছান্দ-বসৰো সমল আছে। পুতনাব ৰূপ বৰ্ণনাত কৈছে—

হাত ভৰি তৰি আঠে যেন ৰাজখালি।

শুকান পুখুৰী যেন পেট আঠে খালি ॥ (দশম)

ৰমদূতৰ বৰ্ণনাত আছে—

হাতে পাণ ভৰি চকু টেৰ ওৰি

থুলন্তৰ হাঁৰ ডাংগ ॥

কৃষ্ণবৰ্ণ কাহ দেখি ধাতু ঘাং

হাতত লোহাৰ ডাংগ ॥ (অজামিল উপাখ্যান)

বীৰবস— কুছো মাত গৰ নীলা। বৰিষে পৰ্বত শিলা ॥

কুইকো কুইবো নাহি তুষ্টি। জানে বজ্জ-সম মুষ্টি ॥

মাংসৰ কাৰণে যেন। দুজন্ত কুগোটা শেন ॥ (শ্ৰমজ্ঞক-হৰণ)

শংকৰদেৱে বৰ্ণনাৰ মাজে মাজে অন্তপ্ৰাণ, উপমা, মালোপমা আদি ব্যৱহাৰ কৰিছিল। উদাহৰণ স্বৰূপে—

অন্ত্যুপ্ৰাণ—১। জয় অগস্ত্য জগতৰ আশি মূল।

২। শুচাইলা গোবিন্দে গোপীকাৰ কাম পীতা ॥

৩। কবিলন্ত কৃষ্ণে কামকেলি বিপৰীত।

৪। সুপ্ৰভা সুভগা সৌভাগিনী সুভাচলা।

কৃষণা ভীষণা ভাস্কি ভাবতী উৎপলা ॥

অন্ত্যুপ্ৰাণ— তুমি নিবঞ্জন পাতক ভঞ্জন।

দানব গঞ্জন গোপীকা বঞ্জন ॥

ভ্ৰান্তিমান অলংকাৰ—লিখিত পঞ্চ বৰণ বনমাল।

শংকৰ চক্ৰৰ মধুকৰ লোহে।

সংস্কৃত সাহিত্যত উপমাৰ ক্ষেত্ৰত কালিদাসৰ যি খ্যাতি, অসমীয়া বৈষ্ণৱ সাহিত্যত শংকৰদেৱৰো তেনে খ্যাতি থকা বুলি ক'ব পাৰি। উপমা, ৰূপক আদিৰ সহায়ত কোনো বস্তুৰ বিষয় বুজোৱা সহজ বাবে শংকৰদেৱে প্ৰায়ে সিৰোৰ ব্যৱহাৰ কৰিছিল। বহু ক্ষেত্ৰত গুৰুৱা উপমাৰো ব্যৱহাৰ দেখা যায়। যেনে :—

১। যেন জোক তুণ পাইলৈ এৰে আউৰ তুণ।

জীৱন মৰণ স্বপ্নে এৰে হুহি ভিন।

২। উভতাই ছত্ৰ যেন তুলিলন্ত হৰি।

যেন বেংগচটাক ছৰালে থাকৈ ধৰি।

৩। যেন মন্ত্ৰ-মাতংগে ভাংগিলা ইক্ষু দণ্ড।

ৰূপক—

পুত্ৰশোক অগ্নি অধিকে উধাই গুনি পৰন্তীৰ বাণী।

বৰ্ণোক্তি—

কি কৰিব শংকৰ আপুনি বনবাসী।

অল্ল বীৰ্য ইন্দুক দেখন্তে উঠে হাসি।

যোজনা-পটন্তৰ—১। কৈবনো লৱৰা যমে নিলেক পুতাই।

২। ছৰাল নঠৈল ইটো ঠৈলা যমকাল।

৩। থাইবো মুণ্ড পুতাই আজি যাইবি কোই।

ভাষাতত্ত্বৰ ফালৰপৰাও শংকৰদেৱৰ ৰচনাবাৰ্জি অধিক মূল্যবান। কিছুমান শব্দৰ তৎসম আৰু তদ্ধৰ ৰূপৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। যেনে—গোম্পদ—গোমোজ, দ্বিতীয়—দ্বিতি, স্থান—ধান। ধাত্ৱাঙ্কৰ শব্দৰ ব্যৱহাৰ—খল্খলি, মক্ৰমকি, ঠগ্ৰঠগ্ৰ, হুম্ৰুমি। ঋণবাক্য—কাংস পৰি জিম গৈল। নামধাতু—বিহাইবাক, আশ্ৰিত্যে। ইত্যাদি। ইয়াৰ উপৰি ব্ৰজবুলি আৰু উৰিয়া শব্দৰ ব্যৱহাৰো প্ৰচুৰ আছে। মাধৱদেৱ, অনন্ত কন্দলী আদিৰ ৰচনাতো শংকৰদেৱৰ প্ৰভাৱ স্পষ্ট। গতিকে শংকৰদেৱ যে বৈষ্ণৱ যুগৰ শ্ৰেষ্ঠ সাহিত্যিক এই বিষয়ে কোনো সন্দেহ নাই।

মাধৱদেৱৰ সাহিত্য-প্ৰতিভা

মহাপুৰুষ শংকৰদেৱৰ দৰে মাধৱদেৱো আছিল বহুমুখী প্ৰতিভা-সম্পন্ন মহাপুৰুষ। এজন সমালোচকে ঠিকেই মন্তব্য দিছে যে, অসমৰ বৈষ্ণৱ সাহিত্যাকাশত শংকৰদেৱক সূৰ্য, মাধৱদেৱক চন্দ্ৰ আৰু বাকী কবিসকলক তৰা বুলি ক'ব পাৰি। নৱ-বৈষ্ণৱধৰ্ম প্ৰচাৰৰ ক্ষেত্ৰত শংকৰদেৱৰ প্ৰধান সহায়ক আছিল মহাপুৰুষ মাধৱদেৱ। মাধৱদেৱে গুৰুজনাৰ আদেশ লৈ গুৰু-নিৰ্দেশিত ধৰ্ম আৰু সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰত বিজয় নিচান উত্তোলন কৰে।

মাধৱদেৱৰ উত্তৰ লক্ষ্যমপুৰৰ নাৰায়ণপুৰ অঞ্চলত জন্ম (১৪৮২ খৃঃ) আৰু বংপুৰ জিলা (বাংলাদেশ)ত বাল্য-শিক্ষা সম্পন্ন হয়। প্ৰথমে শাক্ত আছিল যদিও ১৫২২ খৃঃ ত বেলগুৰিত শংকৰদেৱৰ সংস্পৰ্শলৈ আহি উগ্ৰ বৈষ্ণৱ হয়। ১৫৪৬ চনত শংকৰদেৱৰ সৈতে কাংকুপ ৰাজ্যলৈ গৈ বাৰাণ, গণককুচি আৰু শেষত স্কন্দবীদিয়াত স্থায়ী পত্ৰ পাতি কেবাবছৰো থাকে। এই সময়ত তেওঁ আদি-কাণ্ড বামাংগ, প্ৰায়শ্চিন্দি বৰগীত আৰু ভটিমা, ভক্তি-বত্ৰাহলীৰ কিছু অংগ, 'অৰ্জুন ভঞ্জন', 'চোৰধৰা' আদিকৈ কেবাখনো নাট ৰচনা কৰে। কিন্তু কোচ ৰজাৰ নিগ্ৰহত পৰি প্ৰথমে হাজো আৰু শেষত কোচবেহাৰত থাকিব লগীয়া হয়। কোচ-বেহাৰত তেওঁ 'ৰাজসূয়' কাব্য, 'নামঘোষা' ৰচনা সম্পূৰ্ণ আৰু 'নাম মালিকা' গ্ৰন্থ ভাঙনি কৰে। কোচবেহাৰত ১৫২৬ চনত তেওঁৰ তিৰোধান হয়।

সাহিত্যৰ ৰূপ অতুসৰি মাধৱদেৱৰ ৰচনাৰাজ্যক এই কেইটা শ্ৰেণীত ভগাব পাৰি।

১। আখ্যানমূলক গ্ৰন্থ : (১) আদিকাণ্ড বামাংগ আৰু (২) ৰাজসূয় কাব্য।

২। ভক্তিমূলক গ্ৰন্থ : (১) নামঘোষা, (২) জন্ম-বহন, (৩) ভক্তি-বত্ৰাহলী আৰু (৪) নাম-মালিকা।

৩। নাট : (১) অৰ্জুন-ভঞ্জন, (২) চোৰধৰা, (৩) শিম্পৰা গুচোৰ, (৪) ভূমিলেটোৱা, (৫) ভোজন-বিহাৰ, (৬) ব্ৰজামোহন, (৭) বাস-বুসুৰ, (৮) ভূষণ-চৰণ আৰু (৯) কোটোৰা খেলা।

৪। গীত : বৰগীত আৰু ভটিমা।

ইয়াৰ উপৰি 'গুপ্তমণি', 'অমূল্য বহন', 'আৰিচৰিত', 'গুপ্তসাব' আদি গ্ৰন্থ আৰু কিছুমান বৰগীত মাধৱদেৱৰ নামত চলি আছে ; কিন্তু এইবোৰ মাধৱদেৱৰ ৰচনা

নহয় বুলি পণ্ডিতসকলে মত দিয়ে। চাবত পুথিত মাধৱদেৱৰ নামত থকা 'বৃংহ-
যাত্ৰা', গোৱৰ্দ্ধন-যাত্ৰা' আৰু 'বাম-ভাণ্ডা' নাট এতিয়াও উদ্ধাৰ হোৱা নাই।

আধ্যাত্মমূলক গ্ৰন্থ : মাধৱদেৱে শংকৰদেৱৰ আদেশক্ৰমেই মাধৱ কন্দলীৰ
অসম্পূৰ্ণ বামাহণ পূৰ্বাবলৈ আদিকাণ্ড ৪৮টা ৰচনা কৰে। কিন্তু ইয়াতে মন কবিত
লগীয়া যে, শ্ৰীকৃষ্ণৰ শিশুৰূপ-প্ৰিয় মাধৱদেৱে উত্তৰাকাণ্ড গুৰুজনালৈ বাধি
'শুভ-বামৰ চৰিত্ৰ সন্ধানিত আদিকাণ্ডেহ লৈছিল। মাধৱদেৱে মূল আদিকাণ্ডৰ
সকলো কথা অল্পবান নকৰি তাৰ সাৰ ভাগ প্ৰাঞ্জল ভাষাত মৌলিক কাব্যৰ
দৰে লিখি গৈছিল। ডেকা কালৰ ৪৮টা বয়স ইয়াত কবিত কল্পনাৰ সংঘম,
ভাষাৰ শৌণ্ডৰ্য আৰু থকাৰ উপমাৰ উপযুক্ত ব্যৱহাৰ দেখা যায়। কবিয়ে ঠায়ে
সেয়ে বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ কথাও সুসুৱাই দিছে।

বাজসূয় : এই কাব্যখনি ভাগৱতৰ দশম স্কন্ধৰ ৩২৪পৰ্বা ৭৪ অধ্যায়ৰ ভিতৰত
৭৮ কাহিনী লৈ ৰচিত। অৱশ্যে মূল কাহিনীৰ লগত মহাভাৰত, পদ্মপুৰাণৰ
উত্তৰাকাণ্ড আৰু শিশুপাল-বধ কাব্যৰ কাহিনীও সংমিশ্ৰিত কৰা হৈছে। কাব্যখনত
দাৰকাৰ বজা শ্ৰীকৃষ্ণৰ বাজসভাৰ বৈভৱ, যুধিষ্ঠিৰৰ বাজসূয় বজাত কৃষ্ণত দ্বাৰা
শিশুপাল বধ, দুৰ্গাধনৰ অপমান-প্ৰাপ্তি আদিৰ বিৱৰণ আছে। ইয়াত বিষ্ণুৰ
শ্ৰেষ্ঠ প্ৰতিপন্ন আৰু অব্যভিচাৰি ভক্তিৰ কথাও প্ৰচাৰিত হৈছে। ৮কাণ্ডবাম
মেধিৰ ভাষাত "বাজসূয়ৰ ভাষা প্ৰাঞ্জল আৰু অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতিৰ
পৰিচায়ক। পদৰ লালিত্য, অলংকাৰৰ মাধুৰ্য, ভাৱৰ গাভীৰ্য, চিত্ৰৰ সৌন্দৰ্য
আৰু ভক্তিৰ প্ৰাচুৰ্যই ইয়াক বাস্তৱিক মনোৰম কৰিছে।" মুঠতে 'বাজসূয়'
বৈষ্ণৱ যুগৰ এখন উৎকৃষ্ট কাব্য আৰু মাধৱদেৱৰ কবিত্বৰ শ্ৰেষ্ঠ নিদৰ্শন।

উত্তমূলকগ্ৰন্থ : মাধৱদেৱৰ সাহিত্যিক জীৱনৰ কীৰ্ত্তিস্তম্ভ নামঘোষা।
এই গ্ৰন্থখনি মাধৱদেৱৰ আধ্যাত্মিক জীৱনৰ পূৰ্ণ অভিজ্ঞতাৰ ছন্দোময় অভিব্যক্তি।
এহেজাব ঘোষা থকা কংবোৰে পুথিখন 'হেজাবী ঘোষা' নামেৰে জনাজাত। 'অৱশ্যে
হই এখন চপা পুথিত এহেজাব এটা ঘোষাও দেখা যায়। ইয়াৰ চপমান ঘোষা
'ভাগৱত, গীতা, বৃহদ্ভাৰতীয় পুৰাণ আদি গ্ৰন্থৰ ভক্তিপ্ৰধান শ্লোকৰ বসাল অনুবাদ
আৰু বাকীখিনি তেওঁৰ আধ্যাত্মিক অভিজ্ঞতাবসৰা নিজৰি গুলোৱা।
'নামঘোষা' মাধৱদেৱৰ জীৱনৰ শেষ বয়সৰ ৰচনা। সেয়েহে ড: কাকতিয়ে গ্ৰন্থখনক
'মহাপ্ৰাধানিক গীত' বুলিছে; কাকতিয়ে কবৰ দৰে 'নামঘোষা'ত "পুণ্যশ্লোক
শংকৰ-স্মৃতি, মাধৱদেৱৰ আত্ম-লিখিত আৰু কৃষ্ণভক্তি-মাহাত্ম্য" এই তিনিটি ভাৱৰ

মধুৰ সমাবেশ ঘটিছে আৰু এই ভাব তিনিটিৰ গুৰি হৈছে—“বসময়ী ভক্তিৰ গভীৰ
আবেগ।” এই বসময়ী ভক্তিৰ কথা কবিয়ে গ্ৰন্থৰ প্ৰথম পদ-ফাঁকিতই ব্যক্ত কৰিছে—

মুক্তিত নিম্পূৰ্ণ যিটো

সোঁহ ভকতক নোমো

বসময়ী মাগোঁহো ভকতি।

সমস্ত মন্তক মণি

নিজ ভকতৰ বস্ত্ৰ

ভজো হেন দেৱ বহুপতি।

মাধৱদেৱে ‘নামঘোষা’ত শংকৰদেৱকেই অসমৰ বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ একমাত্ৰ গুৰু হিচাপে
নিৰ্দেশ কৰিছে। তেওঁ গুৰু-মাহাত্ম্য প্ৰসংগত কৈছে—

যিটো মহামতি গুৰুজনে

হ’ব ভক্তিপথ উপদেশ

দিয়া কৃপায় স সাৰৰ পাৰ কৰে।

সেই গুৰুজনাৰ গুণ আন্তৰিক ভক্তিপূৰ্ণ অঙ্কলিৰ বাহিৰে আনেষে সৃষ্টিৰ নোবাৰি।
‘নামঘোষা’ত ‘একশৰণীয়া নামধৰ্ম’ৰ মাহাত্ম্য, ভক্ত কবিৰ আত্মবিশুণ্ড গোৱা ভক্তিভাব
আৰু ‘ভগৱান’ৰ নাম গুণ বৰ্ণিত হৈছে। ভক্তিৰ ভিতৰত প্ৰণৱ-কীৰ্তনৰ শ্ৰেষ্ঠত্ব,
ব্যভিচাৰী ভক্তিৰ নিন্দা আৰু কবিৰ ব্যক্তিগত কৰুণা, খেদ, কাকুতি, প্ৰাৰ্থনা
আদি প্ৰকাশ পাইছে। ‘খেদ’ অধ্যায়ত কবিয়ে অগণ কথাত মাজেদি কিমান
সম্পন্নভাৱে অন্তৰৰ আকুলতা জনাইছে—

যোৰ প্ৰভু নাৰায়ণ এ

নছাখিবা ইবাৰ মুবাৰি,

হৰি হৰি লৈয়ো মোক মায়াৰ নিবাৰি।

কবিয়ে দেখিছে, মায়াৰ কাৰণে তেওঁ বাৰে বাৰে সংসাৰত জন্মগ্ৰহণ কৰি নানা
বস্ত্ৰণা ভুগিছে, গতিকে প্ৰভুয়ে ‘ইবাৰ’ অৰ্থাৎ এই জনমতেই যেন মায়াৰপৰা নিকৃতি
দি উদ্ধাৰ কৰে। এইদৰে ‘নামঘোষা’ত কবিৰ সংসাৰৰ প্ৰতি বৈৰাগ্য আৰু
ভগৱানৰ ওচৰত আত্ম সমৰ্পণৰ ভাব প্ৰকাশ পাইছে। ‘নামঘোষা’ত দাৰ্শনিক
তথ্যৰ প্ৰগাঢ়তা, ভাবৰ মধুৰতা আৰু ছন্দৰ প্ৰাঞ্জলতাৰ মাজতো মাধৱদেৱৰ দাস্ত
ভাবসিক্ত, ভক্তিকাতৰ প্ৰাণৰ কৰুণ বিনিৰ্ণী প্ৰতিধ্বনিত হৈছে। আৰু এই
কাকণাই ‘নামঘোষা’ৰ সাহিত্যিক সৌন্দৰ্য বঢ়াইছে।

ভক্তি-বস্ত্ৰাৱলী: শংকৰদেৱে বিষ্ণুখৰী সন্ন্যাসীৰ ‘শ্ৰীভক্তি-বস্ত্ৰাৱলী’খন
পাই নিজে অজ্ঞান নকৰি ‘বৰা পোত হস্তেহে হ’ব পাছত’ বুলি থৈ দিয়ে। পিছত

মাধৱদেৱে 'কান্তিমালা' নামৰ টীকাৰ সহায় লৈ পুথিখন অহুমান কৰে। পুথিখনিত নব-বিধা ভক্তি, সংসংগৰ মহিমা আৰু বিষ্ণুৰ শ্ৰেষ্ঠত্ব সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হৈছে। পুথিখনৰ ভাব গুণৰ বৰ্ণিত কৰিয়ে প্ৰশংসা ভাষাত ভাঙিবলৈ বহু ক'ৰিছে।

'ভক্ত-বহুত্ব'লী জন-সমাজত 'বহুত্বলী' বুলিয়ে বিশেষভাৱে জনাজাত। এই ক্ষেত্ৰে এটি প্ৰবচনৰেই সৃষ্টি হৈছে—'ক বুলিব নেজানে বহুত্বলী পতে।' এই প্ৰবচনে পুথিখনৰ জটিলভাৱে ইংগিত দিয়ে। অসমৰ বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ চাৰি পুথিৰ ভিতৰত ৪ কৰদেৱৰ 'কীৰ্ত্তন-ঘোষা' আৰু দণ্ডম'ৰ লগতে মাধৱদেৱৰ 'নামঘোষা' আৰু 'ভক্তি-বহুত্বলী' পৰে।

জন্ম-বহুত্ব : এই অনূদিত পুথিখনৰ মূল হ'ল 'জন্ম-পুৰাণ' নামৰ এখন সংস্কৃত গ্ৰন্থ। পোনতে চিলাৰায়ৰ পত্নী ভুবনেশ্বৰীয়ে 'জন্ম-পুৰাণ'খন শংকৰদেৱক অহুমান কৰিবলৈ দিয়ে; কিন্তু শংকৰদেৱে নিজে নাভাঙি মাধৱদেৱক দিয়ে। মাধৱদেৱে ১৭ পদত 'জন্ম-বহুত্ব' নাম দি ভাঙনি কৰে। গ্ৰন্থখনিত সৃষ্টি আৰু প্ৰলয়ৰ বৰ্ষ লগতে বিষ্ণুৰ শ্ৰেষ্ঠত্ব দেখুৱা হৈছে।

নাম মালিকা : এই গ্ৰন্থখনি মাধৱদেৱে কোচ ৰজা লক্ষ্মীনাৰায়ণৰ বিষয়া বিষ্ণুৰূপ কাকীৰ অনুৰোধত ৰচনা কৰে। ইয়াৰ মূল হ'ল উৰিষ্যাৰ ৰজা পুৰুষোত্তম নৰপতিৰ 'নাম-মালিকা'। মূল গ্ৰন্থৰ কথাবোৰ শৃংখলাটীন অ'হিল বদিও মাধৱদেৱে তাতত শৃংখল'বদ্ধ আৰু লহজ-নবল ৰূপ পাইছে। গ্ৰন্থখনিত ভগৱানৰ নামৰ মাত্ৰাৱ্য বৰ্ণিত হৈছে।

নাট : ওপৰৰ তালিকাত মাধৱদেৱৰ নামত প্ৰচলিত নখন নাটৰ নাম দিয়া হৈছে। তাৰে আৰু ছুটা ভাগ কৰা হৈছে : সন্দেহ-বিহীন আৰু সন্দেহযুক্ত। 'অৰ্জুন-ভঞ্জন', 'চোৰ-ধৰা', 'শিম্পা-ভূঞা', 'ভূমি-সেটোৱা', আৰু 'ভোজন-বিহাৰ' এই পাঁচখন নাট পিতৃ কৃষ্ণৰ চোৰ, চাতুৰি, হুঙালি, অভিমান আদিক কেন্দ্ৰ কৰি ৰচা হৈছে। প্ৰতিখন নাটতে সংস্কৃত নান্দী-শ্লোক আছে আৰু নাটৰ ভাষাও স্বকটিপূৰ্ণ। কিন্তু 'ব্ৰহ্মমোহন', 'ভূষণহৰণ', 'ৰাম স্মৃতি' আৰু 'কোটোৰা খেলা' নাটত নান্দী-শ্লোক দেখা নাযায়, তাত আন নাটৰ গীত-ভটিমাৰ পুনৰ ব্যৱহাৰ হৈছে। আদি-বসন্তাক বিষয়-বস্তু, বাৎসল্য ৰসৰ অভাৱ, বাধাচৰিত্ৰৰ অৱতারণা, অৰ্বাচীন আৰু নিম্নস্তৰৰ ভাষাৰ বাবে পণ্ডিতসকলে এই নাট কেইখন মাধৱদেৱৰ নহয় বুলি মত দিয়ে।

সম্বেদিতীন নাট কেইখনৰ নান্দী-শ্লোক ভক্ত-কবি বিলম্বংগলৰ 'কৃষ্ণকৰ্ণামৃত' এছৰপৰা লোৱা হৈছে। 'অঙ্কন-ভঞ্জন'ৰ বাহিৰে বাকীকেইখন নাট কলেবৰত শক, শিশু কৃষ্ণ আৰু জী-চৰিত্ৰৰ প্ৰাধিক্ৰান্ত আৰু নৃত্য-গীতৰ প্ৰাচুৰ্যৰ কাৰণে 'বুম্বা' বোলা হৈছে। 'অঙ্কন-ভঞ্জন' কলেবৰত ডাঙৰ আৰু বহুসংখ্যক পুৰণি চৰিত্ৰৰ ভিতৰত নন্দ থক; বাবে 'বুম্বা' ভুবল 'য'ত্ৰা' বোলা হৈছে।

আটাইকেইখন নাটতে শিশু কৃষ্ণৰ চৰিত্ৰৰ প্ৰাধিক্ৰান্ত তথা বিষ্ণু-ভক্তিৰ মাহাত্ম্য দেখা যায়। শিশু কৃষ্ণৰ কাৰ্য-কলাপৰ যোগেদি ভাৰতবাস আৰু যশোদাৰ চৰিত্ৰৰ যোগেদি বাৎসল্য ভাবৰ সৃষ্টি হৈছে। আধুনিক একাংকিকাৰ লগত মাধৱদেৱৰ নাটৰ সাদৃশ্য মন কাৰব লগায়।

গীত : ০৭কবদেৱৰ দৰে মাধৱদেৱৰ ৰচিত গীতবোৰকো দুই শ্ৰেণীত ভগাব পাৰি : (১) বৰগীত আৰু (২) ভটিমা।

বৰগীত : ০৭কবদেৱৰ সাহিত্য প্ৰসংগত বৰগীত সম্পৰ্কে অলপ আলোচনা কৰা হৈছে। মাধৱদেৱে গুৰুজনাৰ আদেশক্ৰমে হেনো এশ সাতবছৰ বৰগীত ৰচনা কৰে। মাধৱদেৱৰ বৰগীতবোৰ ইমান জনপ্ৰিয় যে মাধৱদেৱৰ মৃত্যুৰ পিছত তেখেতৰ নামত বহুতো গীত ৰচিত আৰু প্ৰচাৰিত হৈছে। আৰু আজিও বৰগীতৰ ৮৫৭ বুলিলে বহুতো মাধৱদেৱকেই বুজি।

মাধৱদেৱৰ বৰগীতবোৰত শিশু কৃষ্ণৰ বিভিন্ন কাৰ্যকলাপৰ মনোৰম বৰ্ণনা আছে। শিশু কৃষ্ণক ৰাতিপুৱা যশোদাই নিদ্ৰাৰপৰা জগাই দিয়া, কৃষ্ণ-বলৰামে নৈ-ভাৰত টোপোলা লৈ গুৰু চাৰিবলৈ যোৱা, ব্ৰন্দাবনত কৃষ্ণ আৰু আন গৰখীয়াসকলৰ নৃত্য-গীত, কৃষ্ণৰ মাখন চুৰি, গোৱালী আৰু যশোদাৰ আগত ফুটালি, মাখনৰ আশাত গোৱালীসকলক নাচ দেখুৱা আদি কাৰ্য বিভিন্ন বৰগীতত বৰ্ণিত হৈছে। মুঠতে মাধৱদেৱৰ নাট কেইখনৰ মৰে বৰগীতবোৰতো শিশু কৃষ্ণৰ কাৰ্য-কলাপৰ চিত্ৰ আৰু বাৎসল্যভাৱ প্ৰকাশ কৰা হৈছে। অৱশ্যে দুই এটা গীতত দাস্য ভাবো আছে।

বৰগীতৰ ভাষা নাটৰ ভাষাৰ মৰেই ব্ৰজাৱলী। বৰ্ণনাৰ সাবলীলতা, ভাষাৰ সৌষ্টৱ আৰু ভক্ত-কবিৰ আবেগ প্ৰৱণতাই বৰগীতবোৰ মাধুৰ্যপূৰ্ণ কৰি তুলিছে। সেয়েহে আন ৰচনাৰ তুলনাত বৰগীতবোৰ অতি সহজে জন-সাধাৰণৰ মন আকৰ্ষণ কৰিব পৰিছিল। 'নামঘোষা'ৰ মৰে বৰগীতবোৰতো মাধৱদেৱৰ বিনয় ভাৱ দেখা যায়। সেয়েহে ভগিনীত মাধৱদেৱে নিজকে 'মাধৱ দাস,' মাধৱ মুকুণ্ড ৰতি,' দাসবো দাস,' 'মাধৱ দীন, আদি বুলিছে।

ভটিমা : মাধৱদেৱৰ নামত নটা ভটিমা পোৱা যায়। তাৰে এটা গুৰু-ভটিমা আৰু বাকী কেইটা দেৱ-ভটিমা। শংকৰদেৱৰ গুণানুকাৰিত কবি গুৰু-ভটিমাটি ৰচিত। এই ভটিমাত ‘সৰ্বগুণাকৰ’ শংকৰদেৱক ভগৱানৰ অংশ হিচাপে কল্পনা কৰা হৈছে—

ত্ৰিভুবন বন্দন দৈৱকী নন্দন, যো ছবি মাৰল কংস।

জগজন তাৰণ দেৱ নাৰায়ণ, শংকৰ তাকেৰি বংশ ॥

দেৱ-ভটিমাত কবিয়ে ভগৱান শ্ৰীকৃষ্ণৰ বিভিন্ন অৱতাৰৰ কাৰ্যকলাপ, শ্ৰীকৃষ্ণৰ ৰূপ, সংসাৰৰ অন্ত্যাহিত আৰু বিষ্ণুৰ শ্ৰেষ্ঠত্ব সম্পৰ্কে বৰ্ণনা কৰিছে। মাধৱদেৱৰ ‘ভোজন বেচৰ কুমুদা’ৰ অন্তৰ্গত ‘প্ৰাতঃ সময়ে ভৱোৱা জননী মুখ চুম্বিত শ্ৰাম ভগাঅনকো’ ভটিমাটি বৰ মধুৰ। ইয়াত যশোদাই কৃষ্ণক টোপনিৰপৰা তুলি দিয়া আৰু কৃষ্ণই শিশু, বেণু আদি লৈ লগবীয়াৰ লগত গৰু চাৰিবলৈ বোৱা কথা আছে। তাৰে পাছত, শঙ্কৰ বাঙনা, ছন্দৰ মধুৰ আৰু অমূল্যৰ ধনি-প্ৰতিধ্বনি ভটিমাবোৰৰ অন্ততম বৈশিষ্ট্য।

বচনাৱলীৰ সাহিত্যিক সৌন্দৰ্য : ডেকা বয়সৰ বচনা ‘বাজমুখ-কাব্য’ আৰু ‘আদি-ক’ণ’ মাধৱদেৱৰ কল্পনা-পদ্ধতিৰে মূৰ্ত বিকাশ। ছয়োখনিত স্থানীয় পৰিবেশ বৰ্ণনা আৰু শ্ৰীকৃষ্ণ বা শ্ৰীৰামৰ ৰূপ-বৰ্ণনাত কবিয়ে দক্ষতা দেখুৱাব পাৰিছে। শ্ৰীৰাম বা শ্ৰীকৃষ্ণ বিষ্ণুৰ অংশ বুলি কোৱা খৈছে। ৰূপৰ বৰ্ণনাত উপমাৰ সহায় লৈছে --

পীত বস্ত্ৰে জলে আতি শ্ৰাম শৰীৰত ॥

বিজুলী প্ৰকাশে যেন সজল মেঘত ॥.....

এনে উপমা শংকৰদেৱৰ বচনাতো একাধিক পোৱা যায়। কবিয়ে ৰূপ-বৰ্ণনাৰ দৰে যুদ্ধৰ বৰ্ণনাতো পাবদণ্ডিতা দেখুৱাইছে। আন বৈষ্ণৱ কবিৰ দৰে মাধৱদেৱেও বীৰ-বসৰ বৰ্ণনাত কুঁৱৰি ছন্দ ব্যৱহাৰ কৰিছে। যেনে, কৃষ্ণৰ প্ৰতি গুণোজ্ঞা শিশুপালৰ ক্ৰোধ-ভাৱ কুঁৱৰি ছন্দত প্ৰকাশ কৰিছে—

শিশুপাল নিদাকণ। শুনিয়া কৃষ্ণৰ গুণ ॥

উপজিল ক্ৰোধভাৱ। কাম্পয় সকলে পাব ॥ ইত্যাদি

মাধৱদেৱৰ বচনাত বিশেষকৈ বাংলা আৰু মাজভাষ প্ৰকাশ হোৱা বুলি আগতে উল্লেখ কৰা হৈছে; কিন্তু দুই এটি বচনাত প্ৰাসংগিকভাৱে আদি বসক

বৰ্ণনাও দিছে। যেনে, আদি-কাণ্ড বামায়ণত ঋতুশৃংগক আগত লৈ ক'ৰা নটী-সকলৰ কাৰ্যকলাপত শৃংগাৰ বদেই প্ৰকটিত হৈছে।

চন্দৰ ফালৰপৰা এটি কথা মন কবিলে লগীয়া যে, মাধৱদেৱৰ হাততেই বোধকৰোঁ লেছাবী চন্দই প্ৰথম আত্মপ্ৰকাশ কৰে। ৰূপক, উপমা, অহুপ্ৰাস আদিৰ প্ৰয়োগ, বৰ্ণনাৰ অতিবৰ্জন মাধৱদেৱৰ ৰচনাৰ অগ্ৰতম বৈশিষ্ট্য। উদাহৰণ স্বৰূপ—

অহুপ্ৰাসৰ ব্যৱহাৰ—১। মাধৱ মধুৰ মুকুতি মধুত্বমন

দমুজ-দমন বলশালী।

২। তমু নব জলধৰ অধৰ বৰ

মনোহৰ অধৰ সুহাই।

৩। অকণ নমন নথ অকণ চৰণ।

অকণ অধৰ চাক অকণ চৰণ ॥

উপমা— নয়ন ভ্ৰমৰে আতি পান কৰে, কৃষ্ণমুখ পদ্মমধু।

উপমেয়ক উপমানতকৈ উচ্চ স্থান দিলে ব্যাখ্যিত অলংকাৰ হয়। এনে অলংকাৰ—

অমৃত কোটিতো কৰি দেখি ছুৰাই মন।

ৰূপে কোটি কন্দৰ্পৰো দৰ্প কৰে ছয় ॥

সুধৰ্মা-সভাৰ বৰ্ণনা দিওঁতে ভক্তৰ মন মুহিবলৈ কবিয়ে বৰ্ণনা অতিবৰ্জিত কৰিছে—

সুধৰ্মা সভাৰ কিবা কহিবো মহত।

প্ৰবেশিলে যুবা হোৱে বুদ্ধগণ যত ॥

মহা চিৰবোগী সব পাবয় সকাশ।

প্ৰবেশ মাত্ৰকে ছয় উম্বিৰ বিনাশ ॥

যাদৱ-বাহিনীৰ ইন্দ্ৰপ্ৰস্থ-যাত্ৰাৰ বৰ্ণনাতো মাধৱদেৱ কবিত্ব শক্তিৰ পৰিচয় পোৱা যায়—

ৰূপে চৰাচৰ যত দিগজ সকল।

সুবাসুৰ নাগত লাগিল তলবল ॥

হস্তী ঘোৰা বথ উট মেঠন মহিষে।

সাগৰ সংকাশ সেনা চলে সহৰ্ষিষে ॥

পান্থৰ বেগত ধূলি উয়ৰি সকল।

দশেদিশ ব্যাপি গৈল গগন মণ্ডল ॥

খাল বাম গিৰি নদী সৰি ছইয়া যাই ।
কতো কতো নদী মানে নামন্তে শুখাই ।
সামুৰিয়া পাব চোৱে আগুৱান বৈত ।
পাচৰ কটকে পাইলে ধলা উড়ে তৈত ॥

কপক—

পুণ্য অৰণ্যৰ মাতে মাধৱৰ নাম সিংহ
প্ৰকাশ কৰয় অতি বৰে ।

বাৰ ধনি শুনি ভয়ে মহাপাপ হতী চয়
পলায় অতি দ্ৰাসতে লৱৰে ॥

পটন্তৰ—

মৃত্যু কালে ব্যাধি যেন ঐষধ নমানে ।
বাঢ়ে যেন বিষ ভুজংগৰ চুখ পানে ॥

মাধৱদেৱৰ বৰ্ণনাত কিছুমান চিত্ৰ জীৱন্ত হৈ ফুটি উঠিছে । বিশেষকৈ যশোদা
অক শিশু কৃষ্ণৰ চৰিত্ৰৰ যোগেনি কৰিয়ে নিতীজ বাস্তৱতাৰ চিত্ৰাঙ্কিত পাৰিছে ।
মাধৱদেৱৰ শিশুকৃষ্ণৰ চৰিত্ৰত মানৱ শিশুৰ সকলো লক্ষণ প্ৰকাশ পাইছে ।
বিশেষকৈ অন্তৰৰ তীব্ৰ অনুভূতি প্ৰকাশত মাধৱদেৱে অপূৰ্ব সক্ষতাৰ পৰিচয় দিছে ।

বৰগীত

শংকৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱৰ সাহিত্য-প্ৰতিভা প্ৰসংগত বৰগীতৰ এটি চমু আভাস দিয়া হৈছে। ইয়াত অলপ বহুলাই আলোচনা কৰা হ'ব।

অসমত এক শৰণ নাম-ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ উদ্দেশ্যে মহাপুৰুষ শংকৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱে নাট, পদ-পুথি আদি ৰচনা কৰাৰ উপৰি ওখ আধ্যাত্মিক ভাবৰ বিবিধ বাগ-বাগিনী সংযুক্ত আৰু চৈধ্য প্ৰসংগৰ উপযোগী কিছুমান গীত ৰচনা কৰে। এই গীতবোৰকে বৰগীত বোলে। অৱশ্যে বৰগীত নামটো শুক দুজনাই দিয়া নহয়—আন ডক্ত-বৈষ্ণৱ কবিয়েকে পিছত দিয়া। শংকৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱৰ বহুকাল আগৰেপৰা অসমত বিভিন্ন বাগযুক্ত গীতৰ প্ৰচলন আছিল। তেনে কিছুমান গীতৰ নিদৰ্শন পোৱা যায় দুৰ্গাবৰ, পীতাম্বৰ আদি শংকৰদেৱৰ সমসাময়িক কবিসকলৰ ৰচনাত। এওঁলোকৰ দৰে শংকৰ, মাধৱ আৰু তেওঁলোকৰ পৰবৰ্তী কবিসকলৰ কিছুমান গীততো বিশেষ কিছুমান বাগৰ উল্লেখ আছে; কিন্তু শংকৰদেৱ মাধৱদেৱৰ গীতৰ বাহিৰে আন কবিৰ তেনে গীতৰ বৰগীত বোলা নহয়। ইয়াৰ কাৰণ সম্বন্ধে স্বাভাৱিকতে মনত প্ৰশ্নৰ উদয় হ'ব।

শংকৰদেৱ-মাধৱদেৱৰ ৰচিত গীতবোৰৰ কিছুমান বৈশিষ্ট্য আছে, যাৰ কাৰণে গীতবোৰ 'বৰ' অৰ্থাৎ শ্ৰেষ্ঠ বুলি প্ৰতিপন্ন কৰিব পাৰি। ডঃ মহেশ্বৰ নেগুগদেৱে এই বৈশিষ্ট্য কেইটি বিষয়-বস্তু, ভাষা, স্থৰ, ব্যৱহাৰ আৰু সৌম্যৱাদ পৰিত্ৰতাৰ ওপৰত নিদেপ কৰিছে।

বিষয়বস্তুৰ ফালৰপৰা দেখা যায় যে, বৰগীতত আধ্যাত্মিক ভাব, বেদান্তৰ মৰ্যাদা, একান্ততা ভক্তি আৰু শ্ৰীকৃষ্ণৰ বালাকালৰ বিভিন্ন কাৰ্য্যকলাপৰ বৰ্ণনা আছে। বিষয়-বস্তু পৰিবেশনত কবি দুজনাৰ সংৰক্ষণশীলতা বা সংযমো লক্ষণীয়। তেওঁলোকে পীতাম্বৰ, দুৰ্গাবৰ আদি লৌকিক কবিসকলৰ দৰে বৰগীতত শৃংগাৰ বা কোনো লঘু ৰস সৃষ্টি কৰা নাই। বৰগীতৰ বিষয়বস্তু পুৰাণ, বামাৱণ আদিৰপৰা ললেও তাত বাসকীড়া, শচী-সত্যভামাৰ ৰসহ বা কৃষ্ণ-কল্লিণীৰ প্ৰেমলীলাৰ নৱ কথা নাই; আছে পৰম পুৰুষ ভগবানৰ গুণগান আৰু মহিমা ঘোষণা। কিছুমান গীতত 'এ ভৱ গহন বন' বা 'এ ভৱ সাধৰ'ৰ প্ৰতি

অন্যথা প্রকাশ কৰি আৰু 'তাঁহা পুত্ৰ ধন সবে অকাৰণ' বুলি ভগবানৰ নামকেই সংযোগত কৰিবলৈ কৈছে। বৰগীতবোৰৰ বেছি ভাগতেই একালে কৃষ্ণৰ পৰম পুৰুষ আৰু আনফালে মানবী লীলা প্রকাশ এই দুজনীয়া ব্যক্তিত্বৰ বিকাশ দেখা যায়। ডঃ কাকতিৰ ভাষাত "ধাতুৰ মুদ্ৰা: এটিৰ একালে বজাৰ চাব আৰু আনফালে দুইটিৰ বেচকেৰিৰ উল্লেখ থকাৰ দৰে গীতবোৰতো একালে পৰম পুৰুষৰ মানবী লীলাৰ ব্যক্তিত্বৰ চাব আৰু আনফালে ভক্তৰ ভাষাত সেই চাবখিনিৰ মূল্যৰ ইংগিত আছে।" মাধৱদেৱৰ বৰগীতত সংসাৰৰ অনিত্যতা আৰু ভগবান শ্ৰীকৃষ্ণৰ বিশাল পুৰুষত্বৰ উপৰি শিশু কৃষ্ণৰ বালাজীৱনৰ ৰং-বিৰঙৰ চিত্ৰ অংকিত হৈছে। বংশল্য-ভাব প্রকাশ মাধৱদেৱৰ ৰচনাৰ এটি প্ৰধান বৈশিষ্ট্য। বৰগীতবোৰত কৃষ্ণই ১) ৰংৰ মাখন খোৱা, গৰু চৰা, খেলা-ধেমালি কৰা আদিৰ মনোৰম বৰ্ণনা খোৱা যায় যদিও সেই "বৰ্ণনা অমোদ প্ৰিয়, কবিতা কল্পনা-বিলাস মাত্ৰ নহয়, এই বৰ্ণনাৰ জীৱন্ত পুৰুষই আছে এক আধ্যাত্মিক জগত, যাৰ জ্যোতিত প্ৰতিটি বৰ্ণনা হীৰাঝাৰীয়া নীৰৱৰ দৰে বা সজ্জাৱিনী লীলা শিখাৰ দৰে ভাৱৰ" (ডঃ নেওগ)। বৰগীতৰ এই গুণলৈ লক্ষ্য কৰিয়েই ইংৰাজ কবি হেৰিকৰ আধ্যাত্মিক কবিতাবোৰক Noble Number বোলাৰ দৰে ডঃ কাকতিয়ে বৰগীতবোৰকো বুলিছে Noble Numbers. কালিয়াম মাহুয়া আকৌ বৰগীতক Great Song বা Song Celestial আৰু দেবেন্দ্রনাথ বৈষ্ণৱকো Holy Songs আখ্যা দিছে।

বৰগীতৰ বিষয়বস্তুক ছটা ভাগত ভগাব পাৰি—(১) লীলা, (২) বিবহ, (৩) বিৰহ, (৪) পৰমাৰ্থ, (৫) চোৰ আৰু (৬) চাতুৰ্য।

লীলা বিষয়ক গীতবোৰ আকৌ চাৰি ভাগত বিভক্ত। জাগন, চলন, খেলন আৰু নৃত্য। জাগনৰ গীতত যশোদাই কৃষ্ণক নিদ্ৰাৰপৰা জগাই দিয়া, চলনৰ গীতত মাখন ভাত লৈ গৰখীয়াৰ লগত কৃষ্ণ গৰু চাবিবলৈ যোৱা, খেলনৰ গীতত গোপ-শিশু আদিৰ লগত খেলা কৰা আৰু নৃত্য-প্ৰধান গীতত শ্ৰীকৃষ্ণই নানাটি গোপী সকলৰপৰা দৈ, মাখন আদি খোৱা বস্তু আদায় কৰাৰ কথা আছে। ইয়াৰ উপৰি কোটাৰা খেলা, ফণ্ড খেলা আৰু দোলন বিষয়ক গীতো আছে।

বিবহ গীতত কৃষ্ণৰ অল্পপস্থিতিত যশোদা আৰু আন আন গোপীৰ বিবহ-হৃথৰ বৰ্ণনা আছে। গোপীৰ বিবহ-বৰ্ণনাত চণ্ডীদাস-বিষ্ণুপতিৰ কবিতাৰ দৰে অবৈধ প্ৰণয়ৰ চিত্ৰ নাই, আছে বৃন্দাবনৰ অধিষ্ঠাতা দেৱতা-ৰূপ কৃষ্ণৰ অবিহনত হোৱা বৃন্দাবনবাসীৰ শোক লগা অৱস্থা। কৃষ্ণৰ বিবহ মাহুহৰ বাহিৰেও জীৱ-জন্তু

অ'ক তৰ-তুপে হে তুৰুভুৱ ববিছিল তাক কবিয়ে প্ৰাণস্পন্দী ভাষাৰে ব'ব
কৰিছে—

কি কহবো উদ্ধৰ কি কহবো প্ৰাণ।

গোবিন্দ বিনে ভৰো গোকুল উচান।

শূল ভৈল অংগিনা বিবিন্ধা বিপিন।

না শোভে বজ্জনী জৈছে চান্দ বিহীন। (শংকৰদেৱ)

বিবৰ্জিত-বিষয়ক গীতত স'ম্ভৱ প্ৰতি কবিৰ অনায়া অ'ক পৰম্পৰা
বিষয়ক গীতত পৰম পুৰুষ ভগবানত আত্মসম্পৰ্ণৰ কথা প্ৰকাশ পাইছে।
চোৰ চাতুৰি বিষয়ক গীতত কৃষ্ণই দৈ, ম'গন আদি চৰি কৰি খোৱা, যশোদ
আদিৰ লগত কুটুমি কৰা প্ৰভৃতি চিত্ৰ অংকন কৰিছে। শিশু চৰিত্ৰ-বিষয়ক
গীতবোৰ মহাৰাষ্ট্ৰৰ তুকাৰাম আৰু উত্তৰ ভাৰতৰ ভক্ত কবি কৃষ্ণদাসৰ গীত
লগত তুলনা কৰিব পাৰি।

ভাষা: বৰগীতৰ ভাষাৰ বৈশিষ্ট্যও লক্ষ্যণীয়। অংকীয়া নাটবোৰৰ দৰে
বৰগীতৰ ভাষাও ব্ৰজবুলী। ব্ৰজবুলী হৈছে এটি কৃত্ৰিম সাহিত্যিক ভাষা।
পুৰণি অসমীয়া আৰু ব্ৰজবুলি বা ব্ৰজভাষাৰ সংমিশ্ৰণত ব্ৰজবুলী গঢ়ি উঠিছে।
অৱশ্যে ইয়াত পশ্চিমা হিন্দীৰো কুঠি এটি লক্ষ্য আছে। মৈথিলী ভাষাই ব্ৰজবুলি
ভেটি। ব্ৰজবুলি হ'ল ব্ৰহ্মদেৱ অৰ্থাৎ যুগ-ৰ ভগ্ন ঠাইৰ ভাষা—পবিত্ৰ ভাষা, তত্পুৰি
এই ভাষাতে বিদ্যাপতিয়ে বাধাকৃষ্ণৰ মধুৰ পদাবলীৰ চৰ্চনা কৰে। এই শুভল
ভাষাটো সেই সময়ত গোটেই উত্তৰ অ'ক পূব ভাৰতত সমাদৃত হৈছিল। সেই
শংকৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱে এই ভাষাটো ব্যৱহাৰ কৰিছিল। কিন্তু পিছৰ যুগৰ
বৈষ্ণৱ কবিসকলে বৰগীতৰ জন্মকৰণত গীত ৰচিলেও তাত ব্ৰজবুলীৰ ব্যৱহাৰ
কৰি গৈছে।

স্বৰ: বিষয়বস্তু, উদ্দেশ্য আৰু সময় অনুসৰি শুক ছজনাই বৰগীত-
বোতত স্বৰ সংযোজনা কৰি গৈছে। ডঃ নেওগৰ ভাষাত বৰগীতক অসমৰ
'জাছিকেল' বা উচ্চাংগ সংগীত বুলি ক'ব পাৰি। উত্তৰ ভাৰতৰ ধ্ৰুপদৰ দৰে
অসমৰ এই গীতবোৰো উচ্চপৰ্যায়ৰ। এই গীতবোৰ ভক্তি-সহকাৰে গোৱা
হয়। তত্পুৰি একে ভাব আৰু একে আদৰ্শৰে ৰচিত হলেও ভক্তসকলে "বৰ"
বিশেষণেৰে শংকৰদেৱ-মাধৱদেৱ আৰু আন কবিৰ গীতৰ মাজত পাৰ্থক্য
বাখিছিল।

ব্যৱহাৰ : বিষ্ণুৰ মাৰুমা প্ৰচাৰ বা আনন্দ বিনোদৰ কাৰণেই বৰগীতবোৰ গোৱা হয় যদিও চৈধ্য প্ৰসংগ বা বিভিন্ন সময়ত নিৰ্দিষ্ট বাগৰ গীতহে গোৱা হয়। পুৱাৰ প্ৰসংগৰ আৰম্ভণিতে বৰগীতত স্তুতি আৰু তাৰ পিছতহে ভটিমা, কীৰ্তন আদি গোৱা হয়। এইফালৰপৰা বৰগীতক **প্ৰাৰ্থনা-সংগীত** বুলিব পাৰি। অৱশ্যে বৰগীতবোৰ সৰু-নামঘৰৰ বাহিৰতো আনন্দ বিনোদৰ কাৰণে বিভিন্ন সময়ত গোৱা হয়।

বৰগীতৰ সংখ্যা : বৰগীতৰ সীমাবদ্ধ পৰিভ্ৰমণলৈও মন কৰিব লগীয়া। প্ৰসংগ প্ৰবন্ধত উল্লেখ কৰা হৈছে যে বাৰকুৰি বৰগীত ৰচনা কৰিলেও বনপোৰা দুইত পোবাত শংকৰদেৱৰ মুঠ ৩৪টা গীতহে বৰ আৰু পিছত গুৰুজনাৰ আদেশক্ৰমে পৰৱৰ্ত্তে ১৫৭টা বৰগীত ৰচনা কৰে। মুঠতে ভক্ত-সমাজত এই ১২১টাহে বৰগীত বুলি প্ৰচলিত। অৱশ্যে ‘কথা-গুৰুচৰিত’ মতে মাধৱদেৱেই ন কুৰি এঘাৰটা বৰগীত ৰচনা কৰে। গুৰু হুজুৰাৰ পাছত গোপাল আতা, বামচৰণ ঠাকুৰ, নাৰায়ণ ঠাকুৰ, পুৰুষোত্তম ঠাকুৰ আদিয়েও এক ভাব আৰু বাগ-তালযুক্ত গীত ৰচিলেও সিবোৰক বৰগীত বোলা নহয়।

সাহিত্যিক সৌন্দৰ্য : বৰগীতবোৰ ভক্ত কবিৰ অন্তৰৰ গভীৰতম প্ৰেমেশ্বৰৰ কাব্যিক ৰূপত গুলোৱা ভাবোচ্ছ্বাস মাথোন, সেইহে বৰগীতবোৰ শাস্ত্ৰবস প্ৰধান। ভক্তিৰস শাস্ত্ৰবসৰে আন এটি অভিযান্ত্ৰিক বুলি কোনো কোনোৱে ক’ব খোজে আৰু এই বৰগীতবোৰ দাম্ভ আৰু বাৎসল্য ভাবত ব্যক্ত হৈছে। অৱশ্যে দুই এটি বৰগীত বিশেষকৈ কৃষ্ণৰ চোৰ-চাতুৰি বিষয়ক গীতত শাস্ত্ৰবস আৰু বায়ৰগী গীতকেইটাত বীৰবস সৃষ্টি হৈছে।

বৰগীতত লৌকিক গীতৰ দৰে আদি-বসন্তক বিষয়ৰ স্থান নাই। এই প্ৰসংগত বাৰ্ষাচৰিত্ৰৰ কথা উল্লেখ কৰিব পাৰি। অসমৰ বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ দৰে বৈষ্ণৱ সন্তিত্যতো বাধাক কৃষ্ণৰ সমান আসন দিয়া হোৱা নাই। সেইহে অসমীয়া বৈষ্ণৱ সন্তিত্যত চণ্ডীদাস, বিজ্ঞাপতি আদি কবিৰ ৰচনাৰ দৰে বাধাকৃষ্ণৰ ঐহিক প্ৰেমৰ চিত্ৰ পোৱা নাযায়। অসমৰ বৈষ্ণৱ সাহিত্যত বাধাক এগৰাকী গোপী হিচাপেহে গণন কৰিছে। মাধৱদেৱৰ কেইটিমান বৰগীতত বাধাৰ উল্লেখ আছে; কিন্তু তাত বাধা কৃষ্ণৰ প্ৰেমিকা নহয়, এজনী সাধাৰণ গোপীহে—যাৰ লগত নিশু কৃষ্ণই ছল-চাতুৰি কৰিছিল।

শংকৰদেৱৰ কৃষ্ণ বিবাহৰ গীত, মাধৱদেৱৰ “ভয়ো ভাই সাধুদান ঘাবে নাছি চুটে শ্ৰাণ”, “আলো মই কি কহিব ছখ” আদি গীতত ৰূপ হৰ সন্নিহিত হৈছে।

গঠন-বীতি : বৰগীতৰ লগত চৰ্যাপদৰ সাদৃশ্যৰ বিষয়ে 'চৰ্যাপদ' প্ৰবন্ধত উল্লেখ কৰা হৈছে। বৰগীতবোৰত গীতি-কবিতাৰ লক্ষণ বিদ্যমান। গীতি কবিতাত এটি ভাব, এটি বস আৰু এটি অস্থানৰ কথা থাকে। বৰগীতসমূহতো এটি গুণ বৰ্ণিত হৈছে। প্ৰতিটো বৰগীত দুই অংশত বিভক্ত—ধ্ৰুৱ (ধ্ৰুং) আৰু পদ। বৰগীত গাঠতে ধ্ৰুৱৰ কথাখিনি পদৰ মাছে মাছে গোৱা হয়। বৰগীতবোৰ প্ৰধানকৈ পদ্যৰ আৰু ত্ৰিপদী চন্দত ৰচিত।

চিত্ৰপ্ৰতিভা : বৰগীতত কবিৱে শ্ৰীকৃষ্ণৰ ৰূপ, বৃন্দাবন আৰু যমুনা তীৰৰ প্ৰাকৃতিক সৌন্দৰ্য, গোপ-গোপীসকলৰ গৰু চৰা, গাখীৰ খাবা আদি কাহ্ন, শ্ৰীকৃষ্ণৰ চোৰ-চাতুৰি, যশোদাৰ পুত্ৰভ্ৰম আদিৰ চিত্ৰাংকণত অপূৰ্ব দক্ষতা দেখুৱাইছে। কবিৱে বাল-কৃষ্ণৰ কাহ্ন-কলাপৰ আঁৰত দেখা অলৌকিক ৰূপৰ শক্তিৰ কথা বৰগীতত বৰ্ণনা কৰিছে। তাৰো সাহিত্যিক সৌন্দৰ্য প্ৰকটিত হৈছে। বহু বৰগীতত ৰূপক আৰু উপমাৰ ব্যৱহাৰ আছে। যেনে—'ভব গহন বন', 'কাল-ব্যাধ', 'কাল-কোষ কুৰ্তা', 'নয়ন পংকজ যোৰ দশন কুন্দৰ কোৰ কাহ্ন মুখ ঐচন স্ৰচান্দ', ইত্যাদি। বৰগীতত হংস, তন্তুৰ আৰু ব্ৰজাবলী শব্দৰ প্ৰচুৰ প্ৰয়োগ হৈছে। শব্দচয়নত কবিৰ পাৰদৰ্শিতা প্ৰকাশ পাইছে। ব্ৰজাবলীৰ ব্যৱহাৰে গীতত মাধুৰ্য বঢ়াইছে। যেনে :—

জগজ্ঞান জীৱন বহুৰামা।

কোটি কল্পতক পুৰণ কাহ্ন ॥

বৰগীতৰ ধ্বনি-ব্যঞ্জন-মন কবিৰ লগীয়া। শব্দৰদেৱে এটি বৰগীতৰ যুদ্ধ-বৰ্ণনাত কেনে নিপুণভাৱে শব্দ চয়ন কৰিছে !

১৮ট প্ৰকট পটু   কোটি কোটি কপি

গিৰি গৰ গৰ পদ ঘায়ে।

বাৰিধি তীব তৰি   কৰে গুৰুতৰ গিৰি

ধৰি ধৰি সমৰক ধায়ে।

মাধৱদেৱৰ গীতৰ চিত্ৰকল্প মন কবিৰ লগীয়া—

কৰ পংকজ যুগে   ধৰি পদ পংকজ

বয়ন পংকজে নিবেশিতং।

মুনিবৰ কৈছন   ছোড়ি অমিয়া মজু

পদ পংকজ বস গীতং ॥

উপযোগিতা : সাহিত্যই কি ধাৰ্মিক, কি বাস্তৱনৈতিক, সকলো প্ৰকাৰ মানুহলৈকে 'বতাহে বনপোৰা জুই' সন্ধান কৰাৰ দৰে সন্ধান কৰে। ফৰাচী ভাষাৰ সাহিত্যই প্ৰকৃতভাৱে সন্ধান কৰিছিল; অসমৰ বৈষ্ণৱ ধৰ্ম-আন্দোলনৰ ক্ষেত্ৰত সেই একে কথা। বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ ক্ষেত্ৰত নাট-পদতকৈ গীতবোৰে অধিক সন্ধান কৰিছিল। কাকতিৰ ভাষাত "পাণি লগা কাঁড়ৰ দৰে শংকৰ আৰু দেৱদেৱৰ গীতবোৰ উৰি ফুৰি য'তে পাৰিছিল, তাতে নৱ আধ্যাত্মিক ভাবৰ বীজ সঁচিছিল।" নাৰায়ণ ঠাকুৰে পাণ্ডিত্যবান ভাৱে মুখত "মন মেৰি বাম ব'লি লাগু" এই গীতটো আৰু চিলাৰায় দেৱানৈ পত্নী কমলপ্ৰিয়াৰ মুখত "পামৰ ৰাতি চৰণে চিত্ত দেহু" এই গীতটো শুনি শংকৰদেৱৰ ওচৰত কেনেকৈ শৰণ ল'ব, সেই কথাৰ উল্লেখ চৰিত-পুথিত আছে।

স্বত্বাভিলাষে, বৰগীতবোৰে ভক্তসকলক ইমানকৈ অহুপ্ৰেৰণা যোগাইছিল যে বৰগীতৰ আৰ্হিত তেওঁলোকে নিজে গীত ৰচনা কৰিছিল। জুই এজনে আকৌ ৰাধা-মাধৱৰ গীতত মুগ্ধ হৈ নিজৰ পুথিতো ব্যৱহাৰ কৰিছিল। যেনে, গোপাল কবিতাই 'উদ্ধৱ-বান' নাটকত কেইবাটাও বৰগীত ব্যৱহাৰ কৰিছে। বহুতে আকৌ ৰাধা-দেৱদেৱৰ বৰগীতৰ দ্বাৰা ইমানকৈ মুগ্ধ হৈছিল যে তেওঁলোকে নিজ গীত ৰচনা কৰি বৰদেৱৰ "কহয় মাধৱ দাসে" বুলিছে ভণিতা পেলাইছিল। সেয়েহে মাধৱদেৱৰ নামক প্ৰকৃত সংখ্যাহকৈও বেছি গীত পোৱা যায়। ই বৰগীতৰ জনপ্ৰিয়তাবেই বুজাব পাৰি।

অনন্ত কন্দলীৰ সাহিত্য

বৈষ্ণৱ যুগৰ অগ্ৰতম প্ৰতিভাবান কবি অনন্ত কন্দলী। তেওঁ ভাগৱতৰ ২১ আৰু দশম স্কন্ধত দিৱ্য অংক পৰিচয়ৰপৰা ক্ৰান্তিৰ পাৰ্শ্বৰ, তেওঁৰ জন্মস্থান আৰু আৰু পিতৃ বৰপাঠক কৃষ্ণচক্ৰ পণ্ডিত আৰু ভাগৱত-শাস্ত্ৰৰ বিশেষ পুৰণিক লোক আছিল। অনন্ত কন্দলীৰ পিতৃৰ নাম হৰিচৰণ, পিতৃৰ ওৰফে-শাস্ত্ৰ-পাণ্ডিত্য লাভ অনন্ত কন্দলী নামেৰে, 'ওৰফে-শাস্ত্ৰ' নামেৰে অনন্ত কন্দলী নামেৰে ভাগৱত-শাস্ত্ৰত অগাধ পণ্ডিত্যৰ বাবে তেওঁ ভাগৱত আচাৰ্য বা ভাগৱত ভট্টাচাৰ্য উপাধিস্বত্ব লাভ কৰে। কন্দলীৰ মাতৃ এটি উৰা-শ্ৰীচক্ৰ ভাৰতী। তেওঁ নিজৰ পাণ্ডিত্যৰ প্ৰকাশ দি মধ্য দশমত কৈছে—

শ্লোক সঙ্কট আমি   লিখিবাক ভাল জান

তথাপি কৰিলো পদবন্ধ।

শ্ৰী-শূদ্ৰ আমি যত   জানোঁক পৰম তত

অৱগত মিলোক জানম।

‘কথা-গুৰুচৰিত’ মতে অনন্ত কন্দলীয়ে বৰদোহাত শংকৰদেৱৰ শিষ্যত্ব গ্ৰহণ কৰে; কিন্তু কবিৰ আত্ম-পৰিচয়ৰপৰা এই কথা বিশ্বাসযোগ্য নহয় যেন লাগে। সম্ভৱ শংকৰদেৱৰ কামৰূপত থকা কালতহেই অনন্ত কন্দলীয়ে তেওঁৰ সংস্পৰ্শলৈ যাব বৈষ্ণৱ ধৰ্ম গ্ৰহণ কৰে। শংকৰদেৱে নিজে অহুৰাদ কৰিবলৈ লোৱা দশম স্কন্ধ মাজ আৰু শেষ ছোৱা মৰম কবি অনন্ত কন্দলীও ভাঙি কৰিবলৈ দিৱ্য কন্দলীৰ পাণ্ডিত্যৰ প্ৰতি শংকৰদেৱৰ কিমান যে বিশ্বাস আছিল ইয়াৰপৰা বুজিব পাৰি। এই ঘটনাটোকে ‘কথা-গুৰুচৰিত’ত কোৱা হৈছে যে, অনন্ত কন্দলী গুৰুজনৰ ‘উচ্ছিষ্ট ভোজন’ বিচাৰে; কিন্তু শংকৰদেৱে উচ্ছিষ্ট খাদ্য বস্তু নোহে অৰ্থেক অনুদিত দশমৰ পিছৰ অংশকে উচ্ছিষ্ট হিচাপে দিমে।

অনন্ত কন্দলী আৰু বাম সৰস্বতীক বহুদিনলৈকে একেজন মানুহ বুলি ক’ব পাৰি হৈছিল, কিন্তু বৰ্তমানে সেই ভুল আত্মবিচ্ছেদ। বঙালী পণ্ডিত কিছুমান অনন্ত কন্দলীক বঙালী কবি বুলি কবলৈ যত্ন কৰে। তেওঁলোকে অনন্ত কন্দলীৰ বচিত বামাগণখন পাই কৈছে যে, ‘অনন্ত বামাগণ’ৰ ভাষা (অসমীয়া বাবে) চক্ৰ

এককৈ বুজিব নোৱাৰি। তেওঁলোকে অনন্ত কন্দলীক শ্ৰীহট্ট বা তাৰ ওচৰৰ
‘হুত’ বুলি ধৰি লৈছে, তথাপি অসমীয়া বুলি ক’ব খোজা নাই; কিন্তু ‘অনন্ত
বামান্ধ’ৰ ভাষা চাই হি কোনো নিৰপেক্ষ বঙালী পণ্ডিতেই ক’ব যে অনন্ত কন্দলী
‘চীন’ অসমীয়া কবি। ‘অনন্ত বামান্ধ’ৰ ভাষাৰ নমুন।—

কাহ্নৰ বিয়াৰি তুমি কাহ্নাৰ ঘৰণী।

কিবা নাম তুমি কহিব স্থলক্ষণি।

জন্মক নন্দিনী মগ্ন মোৰ নাম সীত।

দশবথ পুত্ৰ ছীৰাম বিবাহিত।

(নগেন্দ্ৰনাথ বসু সম্পাদিত বিশ্বকোষ : বাংলা সাহিত্য)

এই ভাষা অংক শব্দবান্ধিৰে অনন্ত কন্দলী নিৰ্ভীজ পুৰণি অসমীয়া কবি বুলিয়েই
‘বহু’ দিয়ে। গতিকে তেওঁক টানি নি বঙালী কবি কবিলেই যোদ্ধাটো এটা বিৰাট
‘বহু’ অংক পাণ্ডিত্যৰ অপসংগ মাথোঁন।

বচনাবলী : অনন্ত কন্দলীৰ বচনাবলী এই তিনি শ্ৰেণীত ভগাব পাৰি—

(১) অজুনাঙ্গমূলক : বামান্ধ, যষ্ট স্বয়ং আগবহৰ বুজাহৰ-বধ থও, মধ্য
সংক শেষ দশম।

(২) কাব্য : কুমৰ-হৰণ, মহিষাৰণ-বধ।

(৩) নাটক : সীতাৰ পাতাল প্রবেশ।

ইয়াৰ উপৰি ‘ভক্তিসাধন’ বা ‘বৈষ্ণৱায়ুত’, ‘জয় বহুস্ত’, ‘কথানুস্ত’, ‘বৃহৎসমস্ত
হৰণ’ আদি পুথিও অনন্ত কন্দলীৰ বচনা বুলি ভিষেকৰ নেওগদেৱে অনুমান
কৰে। তেখেতৰ অনুমানৰ কাৰণ হ’ল পুথিবোৰত অনন্ত কন্দলীক ভণিতা আছে।

বামান্ধগ : অনন্ত কন্দলীয়ে মাধৱ কন্দলীৰ বামান্ধগত বৈষ্ণৱ ভাব স্পষ্ট
কৰে। ‘ভাগৱত-বস’ মিলাই নতুনকৈ বামান্ধগৰ পদ ভাঙনি কৰে। কিন্তু এওঁৰ
বামান্ধগত মাধৱ কন্দলীৰ বামান্ধগৰ প্ৰভাব স্পষ্ট আৰু ঠায়ে ঠায়ে মাধৱ কন্দলীৰ
বামান্ধগত ইফাল সিফাল কৰি ভক্তি ধৰ্মক প্ৰাধান্য দিছে।

এটোটাও মন কৰিব লগীয়া যে, মাধৱ কন্দলীৰ বামান্ধগৰ দৰে এওঁৰ বামান্ধগতো
মজব পাঁচ কাণ্ডহে পোৱা যায়। সেয়েহে অনন্ত কন্দলীৰ বামান্ধগক মাধৱ কন্দলীৰ
বামান্ধগৰ ‘বৈষ্ণৱ সংস্কৰণ’ বোলা হৈছে। অনন্ত কন্দলীয়ে বামক ‘সাক্ষাতে পৰম
হৰ’ আৰু প্ৰজাবোতক বামৰ একান্ত ভক্ত হিচাপে দেখুৱাইছে। বামান্ধগত
অনন্ত কন্দলীৰ কবি-প্ৰতিভাৰ স্ফূৰণ দেখা নাযায়।

ব্ৰহ্মসুৰ বধ : ভাগবতৰ ৬ষ্ঠ স্কন্ধৰ ৭মবৰণৰ ১৭শ অধ্যায়ৰ ভিতৰত ৭৪১ ব্ৰহ্মসুৰ বধৰ আখ্যানটোকে অনন্ত কন্দলীয়ে মুকলিভাৱে অনুবাদ কৰে। অনুবাদ কৰিয়ে মূলৰ লগত মিল ৰাখিলেও ঠায়ে ঠায়ে বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ কথা আৰু ঘটনাৰ পৰিস্থিতি বহুলাই বৰ্ণনা কৰিছে। এই আখ্যানটোত ব্ৰহ্মসুৰৰ তাত্ত ইন্দ্ৰ পৰাভৱ আৰু শেষ ইন্দ্ৰই দধীচি মূনিৰ অস্থিৰ দ্বাৰা নিৰ্মিত বজ্জেৰে ব্ৰহ্মসুৰ-বধৰ বিৱৰণ দিয়া হৈছে।

মধ্য আৰু শেষ দশম : অনন্ত কন্দলীয়ে শংকৰদেৱৰ উজ্জ্বলভোক্তা হিচাপে লোৱা দশম স্কন্ধৰ পাছৰ ছোৱা অৰ্থাৎ পঞ্চাশতম অধ্যায়বৰণৰ নবৈশ্ব অধ্যায়লৈ ভাঙনি কৰে। মূল গ্ৰন্থৰ আঠচল্লিশবৰণৰ একাশীতম অধ্যায়লৈ মধ্য দশম আৰু তাৰ পিছৰ অধ্যায়বোৰ শেষ দশমৰ ভিতৰত পৰে। অনন্ত কন্দলীয়ে শংকৰদেৱৰ জীৱন কালতে এই গ্ৰন্থখনৰ ভাঙনি শেষ কৰিব পৰা নাছিল : কিয়নো এঠাইত শংকৰদেৱে 'কৃষ্ণ যুগি মৰি বৈকুণ্ঠত স্থিত' হোৱা বুলি উল্লেখ কৰিছে। ইয়াৰপৰা অন্ততঃ এইটো অনুমান কৰিব পাৰি যে, অনন্ত কন্দলীয়ে যোগ শতিকাৰ সপ্তম-অষ্টম দশকৰ ভিতৰত দশমৰ পদ ভাঙে। কন্দলীয়ে মধ্য আৰু শেষ দশমত কুজী-অৰুণৰ ৰাষ্ট্ৰ পুৰণৰণৰা আৰম্ভ কৰি মূচুৰুন্দ ৰূপ কালঘৰন-বধ, কল্লিণী-হৰণ, ভাৰৱতী-সত্যৱতীৰ বিবাহ, উষা-অনিকঙ্ক আৰু ঠৰিহৰ-যুদ্ধৰ কাহিনী, ভীমৰ তাত্ত ভৰাসন্ধ-বধ, যুধিষ্ঠিৰৰ ৰাজসুয়-যজ্ঞ শিশুপাল-বধ, দামোদৰ বিপ্লৱখান, শ্ৰীকৃষ্ণৰ কুরুক্ষেত্ৰ-গমন সুভদ্ৰা-হৰণ, বেদস্মৃতি ভৃগু-পৰীক্ষা, শ্ৰীকৃষ্ণৰ মহিষীসকলৰে সৈতে বিহাৰ আৰু যুদ্ধ বংশৰ বিৱৰণ আছে অনুবাদ কৰোঁতে কহিয়ে ঠায়ে ঠায়ে গভীৰ তত্ত্বমূলক কথা মূলবৰণৰা এৰিছে অৰু কেতিয়াবা মূলৰ কথাবোৰ ব্যাখ্যা কৰিছে। বিশেষকৈ বেদস্মৃতি অধ্যায়টো কৰিয়ে শ্ৰীধৰ স্বামীৰ ব্যাখ্যাৰ লোকবোৰ মূলৰে সৈতে বহুলভাৱে ভাঙনি কৰিছে কন্দলীয়ে কিছুমান আখ্যান ৰচনা কৰোঁতে আন কিছুমান গ্ৰন্থৰো সহায় লৈছে যেনে, গুণাৱতৰণ-হৰিহৰ যুদ্ধৰ কাহিনীত হৰিহৰণ আৰু ৰাজসুয়-যজ্ঞ, সুভদ্ৰা-হৰণ কাহিনী-বৰ্ণনাত মহাভাৰতৰ সহায় লৈছে। কৰিয়ে দশমৰ পদ-ভাঙনিত গ্ৰাণ্ড শংকৰদেৱৰ বীৰ্য্যক অনুসৰণ কৰিছিল : কিন্তু তেওঁৰ ৰচনাত যুদ্ধৰ বৰ্ণনাই প্ৰাধান্য লাভ কৰা দেখি শংকৰদেৱে কৈছিল—'ৰামুণীৰ পুতেক হৈ টোকৰ মাইলা, বেলপিব নৈপল। ভক্তিপৰ হ'ল বহু (বহু) যুদ্ধ কৰিলা দৃঢ় (দৰ্ঘ)।' (কথা-গুৰুচৰিত

শংকৰদেৱৰ প্ৰভাৱ : দশম-স্বৰূপ কুঁজীৰ বাহা-পূৰণ, অকুৰৰ বাহা-পূৰণ, কামৰূপ-বধ, মুচুকুন্দ স্তুতি, দামোদৰ বিপ্ৰাখ্যান আদি বৰ্ণাওঁতে অনন্ত কন্দলী শংকৰদেৱৰ কীৰ্ত্তনৰ অন্তৰ্গত উক্ত বচনাবোৰৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱান্বিত হৈছে। বিশেষকৈ শংকৰদেৱৰ 'কল্পিণী-ৱৰণ' কাব্যৰ প্ৰভাৱ সুস্পষ্ট। 'শলীপ্ৰভ', বেদনিধি, মদন মঞ্জৰী শীৰ্ষকতী আদি নামো কন্দলীয়ে 'কল্পিণী-ৱৰণ' কাব্যৰপৰাই লৈছে। উপমা, সম্ভাষণ, বাক্য-বচনাতো অনন্তকন্দলীৰ ওপৰত শংকৰদেৱৰ প্ৰভাৱ দেখা যায়। যেনে,

শংকৰদেৱৰ বাক্য— শৰীৰ সৰু মই বোলৈ চিত্তে।

মমত কৰে পুত্ৰ ভাৰ্য্য বিস্তে ॥

কন্দলীৰ—

শৰীৰ সৰু মই বোলৈ যিটো চিত্তে।

কৰে সিটো মমত পত্নী পুত্ৰ বিস্তে ॥

শংকৰদেৱ—

শৃংগ আগে পৰি হেঁৱে মাথিহো মোহাৰ।

কন্দলীৰ—

তীক্ষ্ণ শৃংগ আগে মাথি হোৱয় মোহাৰ।

ধৰ্ম্ম-জ্ঞান : অনন্ত কন্দলীয়ে শংকৰদেৱৰ ধৰ্ম্মমতকে মানি দশমত একেশ্বৰবাদৰ মতমা গাইছে—'কৃষ্ণৰ প্ৰতিমা শক্তি শুদ্ধমনে পূজা'; কিন্তু পূজাচিন্তাতকৈও ইবিধ নাম প্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰাটোহে যে প্ৰেৰ্ত্ত কৰ্ম, এই কথাটোও সোৱৰাই দিছে— 'উত্তম ভকতি জ্ঞান প্ৰৱণ কীৰ্ত্তন।' মহাপুৰুষ শংকৰদেৱেও সেই মতটোকে কন্দলীৰ বক্তৃতা আগতে ঘোষণা কৰিছিল—

যতপি ভকতি নৱবিধ মাধৱৰ।

প্ৰৱণ কীৰ্ত্তন তাতে মহা প্ৰেৰ্ত্তৰ ॥

অনন্ত কন্দলী উগ্ৰ বৈষ্ণৱ কবি আছিল; সেইহে নিজে ব্ৰাহ্মণ যদিও কৃষ্ণত নকটীন ব্ৰাহ্মণকো নিন্দা নকৰাকৈ থকা নাই—

বিজ্ঞ জ্ঞাতি হয় যেনে নকৰে ভকতি।

চাণ্ডালতে কবিতা সেহিসে আশ্চৰ্য্যভাৱী ॥

সাহিত্যিক সৌন্দৰ্য : দশম অনুবাদ-গ্ৰন্থ যদিও তাৰ মাজেদি কবিয়ে সাহিত্যিক সৌন্দৰ্য বঢ়াবৰ কাৰণে শৃংগাৰ, বীৰ, কৰুণ আদি বস সৃষ্টি কৰিছে; কিন্তু সকলো বসৰ অন্তৰালত বৈ আছে অন্তঃসলিলা কল্পৰ দৰে ভক্তি-বসৰ অবিৰাম পুত্ৰ দ্বাৰা। ভক্তি-ধৰ্ম্মৰ কথা বৰ্ণোদ্ধাত কবিয়ে অকণো ভ্ৰষ্ট কৰা নাই।

কবিয়ে কুঁজীৰ বাহা পূৰণ, কুমৰ-হৰণ, বলভদ্ৰৰ বাসকলি, কল্পিণীহৰণ আদি

কুম্ব-হৰণ : এই কাব্যখনি অনন্ত কন্দলীৰ আগ বয়সৰ বচনা। কবিয়ে ৫০ কাহিনীটো ভাগৱতৰ মধ্য-লক্ষ্য আৰু হৰিবংশবৰণা লৈ কাব্য-ৰূপ দিছে। ১০ বছৰীয়া জীৱী উষাই সপোনত কুম্বৰ অনিৰুদ্ধক দেখে আৰু সবীয়েক চিত্ৰলেখাই বৰণলুকী মায়াৰ সত্ৰস্থত অনিৰুদ্ধক ধাৰকাৰণৰ শোণিতপুৰলৈ হৰণ কৰি আনে। উষা-অনিৰুদ্ধৰ মিলন হয়। কিন্তু বৃটী কুঁজীৰ মুখত সেই সংবাদ পাই বৰণ-অনিৰুদ্ধক নাগপাণেৰে বন্দী কৰে। ইয়াৰ পিছত অনিৰুদ্ধৰ পিতামহ শ্ৰীকৃষ্ণৰ লগত বৰণৰ ঘোৰতৰ যুদ্ধ হয়। তৰে বাণৰ পক্ষ লগে যুদ্ধি যুদ্ধত শ্ৰীকৃষ্ণৰ জয় হয়। শেষত উষা-অনিৰুদ্ধৰ পুনৰ মিলন আৰু যুদ্ধবীৰ গমৰ লগত চিত্ৰলেখাৰ '৫০৬ দেখুৱাই কাব্যখন সমাপন কৰিছে। কাব্যখনত হৰহট্টক চৰিত্ৰ ডাঙৰ খোৱা বিয়ুটো দেওমকলে দেৱতাৰূপে আঁৰি আঁকি প্ৰতিপন্ন কৰা হৈছে।

কাব্যখনত নৱীন কবৰ কল্পনাৰ প্ৰাচুৰ্য আৰু আঁড়ৰ পৰিলক্ষিত হয়। উষা-অনিৰুদ্ধৰ প্ৰণয়-কাহিনীত যুগৰ বস আৰু চৰিত্ৰৰ যুদ্ধৰ কাহিনীক বীৰ বসে প্ৰাণ লাভ কৰিছে। ঠায়ে ঠায়ে কবিয়ে ভাস্কৰ্য্য বসৰো অৱতাৰণা কৰিছে। নানা বস্তুৰ অনিৰুদ্ধক ভোজন কৰোৱা বৰ্ণনা, কুঁজীৰ চৰিত্ৰ আৰু কাহিনী-গণেশৰ মূৰৰ বৰ্ণনাত ভাস্কৰ্য্য বস পোৱা যায়। যুদ্ধ কৰোঁতে যুদ্ধবীৰ সোম পেটুৱা গণেশক '৫০৬ এন্দুৰবৰণা চোঁচবাই টানি 'নছে—'ডিঙা নাওখন যেন আনিলা ঘসাই।' বৰ্ণনাই স্বভাৱতে ইতিৰ পলকনি তুলিব পাৰে।

'কুম্ব-হৰণ' কাব্যত অনন্ত কন্দলীৰ কল্পনা-শক্তি আৰু কবি প্ৰতিভাৰ সমাক্ষিপণ পোৱা যায়। ডঃ কাকতিৰ ভাষাত গোটেই কাব্যখন "জোনাকী নিশাৰ অ'কাশী পৰীৰ লীলা-খেলা যেন লাগে। তাত অসম্পূৰ্ণ বস্তুৰ জীৱনৰ কোনো ছাঁ নাই।"

মহীবাৰণ বধ : এই কাব্যখনো অনন্ত কন্দলীৰ আগ বয়সৰ বচনা। কাব্যখনৰ কাহিনীটো মূল বামাৱলীত পোৱা নাযায়, কৃষ্ণবাসী বামাৱলীতহে পোৱা যায়। তলত কাহিনীটো বেচ চমকপ্ৰসংগ। বামাৱলী ভাৱে মহীবাৰণে বাম-লক্ষ্মণক বধ কৰি নি পাতালত বেতাল-চণ্ডীৰ আগত বধ কৰিবলৈ আয়োজন কৰে। লক্ষ্মণ হত্ৰ্য্যানে বৌদ্ধিক ক্ষমতাৰ বল আৰু মাছবোকা চৰাই এটিৰ সহায়ত পাতাললৈ গৈ চণ্ডীৰ মূৰটো ছিঙি পেলায়। শেষত মহীবাৰণ আৰু তেওঁৰ গৰ্ভৱতী বাণীক বধ কৰি বাম-লক্ষ্মণক উদ্ধাৰ কৰে। হত্ৰ্য্যানে বাণীৰ গৰ্ভবৰণা বাজ হোৱা গভীৰবধো বধ কৰে।

গোটেই কাব্যখন অনৌকিত বৰ্ণনাৰে ভৰপূৰ যদিও বেচ আকৰ্ষণীয় মনে
মনোবঞ্ছক। কাব্যখনত শক্তি পূজাক হেতু প্ৰতিপন্ন কৰা দেখা যায়।

সীতাৰ পাতাল প্ৰৱেশ : এই নাটখনৰ বিষয়-বস্তু উত্তৰাংকাণ্ড বামাদণ্ড-
পৰা লোৱা হৈছে। নাটখন এতিয়াও পোতৰলৈ 'অচ' নাই; 'কল্প দেবেশ্বৰনাথ'
বেত্তবৰুৱাই নাটখন সধাগ স্তম্ভৰ আৰু দৰ্শকৰ মনোবঞ্ছক বুলি লিখিছে
ই যি নট'ক 'কুমাৰ-হৰণ' কাব্য আৰু অনূদিত দশম্মেই অনন্ত কন্দলীৰ
সাহিত্যিক জীৱনৰ কীৰ্তিস্তম্ভ। এই গ্ৰন্থ দুখনেই কন্দলীৰ নাম অসমীয়া সাহিত্যৰ
বুৰঞ্জীত চিৰ অৰণীয়ে কৰি ৰাখিব।

মহাভাৰতৰ কবি : ৰাম সৰস্বতী

বৈষ্ণৱ যুগৰ আগ শাবীৰ কবি কেইজনৰ ভিতৰত ৰাম সৰস্বতী অন্যতম। কে'নে কে'নে পণ্ডিতৰ মতে ৰাম সৰস্বতীৰ জন্মস্থান কামৰূপৰ পচৰীয়া আৰু 'কঙ্কমান'ৰ মতে চমৰীয়া গাঁও। পিতৃ ভীমসেন চূড়ামণি আৰু মাক গুৰু মুকুন্দদেৱে। ৰাম সৰস্বতীৰ পিতৃদত্ত নাম অনিৰুদ্ধ। মহাৰাজ নৰনাৰায়ণেহে তেওঁৰ কবিত্ব-জ্ঞান 'মুগ্ধ'ত ৰাম সৰস্বতী উপাধি দিয়ে। গুৰু মুকুন্দদেৱে ভাৰতচক্ৰ আৰু কবিচক্ৰ নাম দিয়ে। কবিচক্ৰ নাম গুৰুদেৱে দিয়া বুলিও উল্লেখ আছে। ভাৰতভূষণ 'ওঁ'ৰ অনি এটি নাম। এই নামৰ উপাধিবোৰে ৰাম সৰস্বতীৰ কবিত্ব, পাণ্ডিত্য আৰু জনপ্ৰিয়তাৰে পৰিচয় দিয়ে।

অসমীয়া বৈষ্ণৱ কবিসকলৰ ভিতৰত ৰাম সৰস্বতীয়ে আটাইতকৈ বেছি গ্ৰন্থ ৰচনা কৰিছে। ৰচনাৰ আয়তন বিশেষকৈ মহাভাৰতীয় গ্ৰন্থসমূহলৈ লক্ষ্য ৰাখি এওঁক 'অসমীয়া ব্যাস' বা 'মহাভাৰতীয় কবি' বুলি আখ্যা দিব পাৰি। এওঁ যুল মহাভাৰতৰ একলাখ শ্লোকৰ অধিক সংখ্যক অসমীয়া পদলৈ ভাঙে, তুচ্ছাৰ কেইবাখন কাব্যও ৰচনা কৰে।

ৰচনাৱলীৰ কাল আৰু স্থান : ৰাম সৰস্বতীৰ গ্ৰন্থসমূহৰ ৰচনা কাল আৰু স্থান নিৰ্দেশ কৰা কঠিন যদিও তেওঁৰ বিভিন্ন উপাধি আৰু পৃষ্ঠপোষক ৰজাসকলৰ নামোল্লেখৰপৰা কেইখনমান গ্ৰন্থ-ৰচনাৰ কাল-স্থান অনুমান কৰিব পাৰি। 'আদি-পৰ্ব' আৰু 'সভাপৰ্ব'ত অনিৰুদ্ধ নাম থকাৰপৰা জানিব পাৰি যে কবি তেতিয়া নবীন বয়সৰ আৰু মহাৰাজ নৰনাৰায়ণৰ সংস্পৰ্শলৈ অহা নাই। সম্ভৱ 'বনপৰ্ব'তহে কবিয়ে ৰাম সৰস্বতী নামেৰে প্ৰথম ভণিতা পেলাইছে আৰু মহাৰাজ নৰনাৰায়ণৰ (১৫:৪-১৫৮৪ খৃ:) গুণ গান গাইছে। এওঁৰ দিনতে কবিয়ে কেবাখনো বধকাব্য ৰচনা কৰে। নৰনাৰায়ণৰ পিছত ৰাম সৰস্বতীয়ে চিলাৰায়ৰ পুত্ৰ বসুদেৱৰ ৰাজ-ধানীত থাকি বনপৰ্বৰ পদ ভাঙে। ৰাম সৰস্বতীয়ে এইদৰে বহুকাল জীয়াই থাকি কোচ ৰজা ক্ৰমে পৰীক্ষিতনাৰায়ণ, ধৰ্মনাৰায়ণ আৰু সুলক্ষ্যনাৰায়ণৰ পৃষ্ঠপোষকতা লাভ কৰিছিল। ধৰ্মনাৰায়ণৰ দিনত তেওঁ তীৰ্থপৰ্ব, বিৰাটপৰ্ব, উজ্জোগপৰ্ব আৰু 'প্ৰীত-গোবিন্দ' কাব্য ৰচনা কৰে। সুলক্ষ্যনাৰায়ণৰ সময়ত ৰচিত শক্তিপৰ্বৰ অন্তৰ্গত 'সাবিত্ৰী-উপাখ্যানে'ই কবিৰ শেষ ৰচনা বুলি অনুমান কৰিব পাৰি।

ষষ্ঠি নাম সৰস্বতীৰ বহু কাল আগেয়ে হৰিবৰ বিপ্লৱ, কবিৰত্ন সৰস্বতী আদি শাক্তশংকৰ যুগৰ কবিসকলে মহাভাৰতৰ কাহিনী লৈ কাব্য ৰচনা কৰিছিল, তথাপি ৰামায়ণ আৰু ভাগৱততকৈ ভাঙৰ আৰু মাগৰ-সংক্ৰান্ত গ্ৰন্থ মহাভাৰত অনুবাদ কৰিবলৈ কোনোৱে সতঃ নাইবা মন কৰা নাছিল। কোচ বহু, নৰনন্দণৰ পুৰুষোত্তমকাম আৰু মতাপুৰুষ শংকৰদেৱৰ অনুপ্ৰেৰণাতকৈ ৰাম সৰস্বতীয়ে এই কাম কৰিবলৈ আগবঢ়ে। ৰাম সৰস্বতীয়ে ‘কুলচল বদ’ত “শ্ৰীমন্ত শংকৰ আপুনি উত্থৰ নৰকপে জ্ঞান ভৈল” বুলি শংকৰদেৱৰ উল্লেখ কৰিছে। ‘আমি বনপৰ’ত কবিয়ে নৰনাৰায়ণৰ পুৰুষোত্তমকাম সন্দেহে এই বুলি লিখিছে যে, বজ্জাত গ্ৰন্থাগাৰৰপৰা মূল মহাভাৰত আৰু সেই সম্পৰ্কীয় টীকা-ভাষ্যৰ পুথিসমূহ ক’বক নিবলৈ দিছিল—

এতি বুলি পাঠ্য পুথি সন্নিবিষ্ট কৰাই।

পঠাইলা পুথিকসব আমাসাৰ ঠাই।

ধনবন্ত অলংকাৰ দিয়া বহুতৰ।

দাম দান দিয়া মান বাচ ইলা বিস্তৰ।

গ্ৰন্থৰাজি : ২১নং গঢ় অক্ষৰ দ্বাৰা সৰস্বতীৰ গ্ৰন্থসমূহক প্ৰধানকৈ দুই শ্ৰেণীত ভাগাব পাৰি—(১) অনুবাদমূলক আৰু (২) কাব্য।

অনুবাদমূলক গ্ৰন্থৰ ভিতৰত মহাভাৰতৰ ১০টা পৰ্ব আৰু ভৱদেৱৰ গীতা গোবিন্দ পৰে। মহাভাৰতৰ পৰ্ব কেইট ক’ল—(১) আদিপৰ্ব, (২) সভাপৰ্ব, (৩) বনপৰ্ব, (৪) বিৰাটপৰ্ব, (৫) উত্তৰাংশপৰ্ব, (৬) ভীষ্মপৰ্ব (৭) দ্ৰোণপৰ্ব (৮) কৰ্ণপৰ্ব, (৯) গদাপৰ্ব, (১০) শান্তিপৰ্ব। ইয়াৰ ভিতৰত সভাপৰ্ব, বিৰাটপৰ্ব, ভীষ্মপৰ্ব, দ্ৰোণপৰ্ব আৰু শান্তিপৰ্বৰ একো অংশ ক’শাৰি ক’ব। গোপীনাথ পাঠক আদিয়ে ৰচনা কৰে।

অনুবাদৰ লক্ষণ ৰাম সৰস্বতীয়ে অনুবাদ ক’বোঁতে মূলৰ লগত সৰ্ব্বোচ্চ মিল ৰখা নাই। সৰস্বতীৰ শৰ্মাদেৱে ঠিককৈ কৈছে যে, ৰাম সৰস্বতীৰ মহাভাৰতৰ প্ৰায় এক চতুৰ্থাংশত মূলৰ অনুবাদ বাকীখিনি স্বকল্পিত। আন বৈজ্ঞানিক কবি সকলৰ দৰে ৰাম সৰস্বতীয়েও জনসাধাৰণলৈ লক্ষ্য ৰাখিহে মহাভাৰত অনুবাদ কৰিছিল; সেয়েহে কবিয়ে অনুবাদ ক’বোঁতে মূলৰ আটল দাৰ্শনিক তথ্য বা ধৰ্মতত্ত্বৰ কথা পৰিহাৰ কৰি জনসাধাৰণৰ বোধগম্য আৰু আকৰ্ষণীয় কথাবোৰকে প্ৰাচল ভাষাত বৰ্ণনা কৰিছিল। ৰাম সৰস্বতীৰ ৰচনাত ভাবৰ গাভীৰতকৈ বৰ্ণনাৰ প্ৰাচুৰ্য আৰু বৈচিত্ৰ্যহে লক্ষ্য কৰা যায়। বিশেষকৈ বনপৰ্বত এই কথা স্পষ্ট।

ৰাম সবস্বতীয়ে পাণ্ডৱসকলৰ বনবাসৰ জীৱন মূলতকৈ আপেক্ষিকভাৱে ঘটনা-বহুল কৰি দেখুৱাইছে। পাণ্ডৱসকল নানা বিপদ-বিঘিনিৰ সন্মুখীন হৈছে ; কিন্তু কৃষ্ণ-কুন্তী বুলি শেষত উদ্ধাৰ পাইছে। ৰাম সবস্বতী আছিল জনগণৰ কবি। সেয়েহে তেওঁৰ ৰচনাত মহাভাৰতৰ কাব্যিক সৌন্দৰ্যতকৈ লোকবক্তক বৰ্ণনা, স্থানীয় পৰিৱেশৰ লগত খাপ খোৱা পৰিস্থিতি আৰু জনসাধাৰণৰ পৰিচিত চৰিত্ৰকহে অধিক দৃষ্টি দিয়া দেখা যায়। বৰ্ণনাৰ মাজে মাজে বীৰ, হাতু, অদ্ভুত প্ৰভৃতি বস সৃষ্টি কৰিছে। ৰাম সবস্বতীৰ হাতত ভীম অকল মহা শক্তিশালী গদাধাৰী ভীম হৈছে এক নাই; অসমায়ী গজৰা তৈছে কছ বাঘৰ ঘৰত কাম কৰিব লগা হৈছে ; বান্দাৰে মাটি চাক কৰি ঘন কব লগা লৈছে। ভীমে শাকৰ আঙাৰেও ভাত খাইছে। বনৰীয়া হস্তৰ অৰাচাৰৰপৰা বক্ষা কৰিবলৈ ভীমে বেঁতত পোহৰ দিব লগা হৈছে ; ফলত কুখিজীৱী অসমীয়া পাঠকৰ বাবে ভীম সুপৰিচিত হৈ পৰিছে। কছ কৰিয়ে কেৱল লোক-বক্তনালৈ লক্ষ্য ৰখাত কাব্যিক গাভীৰ প্ৰায়ে ক্ষুণ্ণ হৈছে। গজবানৰ মাজে মাজে কৰিয়ে মূলত নথকা ঘটনা সৃষ্টি কৰিছে আৰু সেই ঘটনাবোৰ 'যামল-সংহিতা', 'হংস-কাব্যী', 'শিৱ-ৰতন্ত্ৰ' আদি পুৰাণৰপৰা সংগ্ৰহ কৰা বুলি জনেই কৈছে। 'মনিচন্দ্ৰ দোষ-বনপৰ্বত' এইদৰে উল্লেখ কৰিছে—

হংসকাব্যী সংহিতা যামল মিশ্ৰ কবি

বচিবো পদ্যৰ একপানে মন কৰি ॥

কিন্তু আঙি কালি সেই গ্ৰন্থবোৰ পাবলৈ নাই। সেয়েহে পণ্ডিতসকলে অধ্যয়ন কৰে যে হয়তো গ্ৰন্থবোৰ বৰ্তমান লেপ পালে, নাইবা তেনে গ্ৰন্থ নাছিলেই; কেৱল জনসাধাৰণে কল্পিত কথাত বিশ্বাস নকৰে বুলি ভাবি কৰিয়ে এনেই গ্ৰন্থবোৰৰ নাম উল্লেখ কৰিছে।

ৰাম সবস্বতী নিজেই বৈষ্ণৱ কবি হোৱা বাবে অন্নবানৰ মাজে মাজে বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ মূল তত্ত্ববোৰ সহজ সবল ভাষাত বুজাই দিছে। বনপৰ্বক কৰিয়ে "বৈষ্ণৱ পৰ্ব" আৰু পাণ্ডৱসকলক বিষ্ণুৰ ভক্তত বুলিছে। কৰিয়ে দত্তজনৰ এই বুলিও উক্ত নিচে যে, সুখ-দুখ সকলো নৈৱৰ অধীন, আনকি মহাবৈষ্ণৱ হৈও পাণ্ডৱসকলে নৈৱৰপৰা হাত সাৰিব নোৱাৰিলে—

সুখিষ্ঠিৰ সম কোন আছয় ভক্তত ।...

বিশেষত পাণ্ডৱ ধৰণ অংশে জাত।

তথাপি প্ৰবন্ধ কৃষ পাইল! নানামত ॥

দৈৱেসে মিলিবে স্তম্ভ-কৃষ্ণৰ কাৰণ

এ'বধে কৃষ্ণাৰ্জুনক নৰ-নাৰায়ণ বুলিছে—

দৈৱকীৰ গৰ্ভে নাৰায়ণ অস্তিত্বৰ ।

কুলীৰ গৰ্ভত আসি নৰৰ বিহাৰ ॥

ভগবানত বিশ্বাস বংশিলে পাণ্ডৱকলৰ দৰে শেষত এক পাব পাৰি বুলি
কবিৱে জনসাধাৰণক বুজনি দিছে ।

এ'বধে বিভিন্ন পৰিবেশ, যুগাদিৰ বৰ্ণনা আদিত প্ৰাৰম্ভিত, দেখুৱাব পাৰিছে ।
অৱশ্যে বহু বৰ্ণনাই মাত্ৰ কল্পনাই, প্ৰকৃতিৰে, পৌৰাণিক আদিৰ বৰ্ণনালৈ মনত
পেলাই । কবিৱে কৃষ্ণ-বনৰ বৰ্ণন এটাই দিছে —

দেখিলন্ত বন আতি পৰম গহন

বহুবিধ ফল পুষ্প আৰু স্তম্ভোভন ॥

শাল তাল হমাল হে অনৌ বৃক্ষসম ।

ষড়ঋতু একথানে মলয়া বহয় ॥

কুহ কুহ নাচ কৰে কোকিল সকলে ।

মধু মন্ত্ৰে ভ্ৰমৰা গুপ্তৰে কোঁতুললে ॥

বাত্ত্ৰয় মাসত তথা বসন্ত থাকয় ।

কামী পৃকষৰ মন উন্নাদ কৰয় ॥

জন-সাধাৰণক আনন্দ দিয়াৰ উদ্দেশ্যে ৰচিত বাবেই অম্ববাদৰ মাজে মাজে
কবিৱে অতি ৰঞ্জিত বৰ্ণনা দিছে আৰু ঠায়ে ঠায়ে তান্ত্ৰ ৰসৰো অৱতারণা কৰিছে ।
যেনে, অগ্নিকেতুৰ শৰীৰৰ বৰ্ণনাৰ অতিৰঞ্জন মন কৰিব লগীয়া—

ছুই খান বাহু শাল বৃক্ষ সমসৰ ।

ভগ্নানক গলগোট তেবে ছেদ তৈল ।

মেক পৰ্ৱতৰ যেন শৃংগ খসি গৈল ॥

‘পুষ্প-হৰণ বন-পৰ্ৱত’ থকা ভীম সৰিয়হ এডবাৰ ওপৰেৰে যাওঁতে গাটো হালধীয়া
হোৱা আৰু ভীমৰ গাত “শতেক পঁচিশ পুৰা সৰিয়াৰ ব্যয়” হোৱাৰ কথাই পাঠক
হাহিব সমল যোগায় । আৰু এটাবোৰে ৰাম সৰস্বতীৰ মহাভাৰতক জন-সাহিত্যৰ
পৰায়ত পেলাইছেগৈ ।

বৈষ্ণৱ ধৰ্মমূলক কাব্যৰ দৰে কবিয়ে ঠায়ে ঠায়ে নৈতিক শিক্ষা দিবলৈকে বহু
: বহু। ভীমে কৰা বামুণৰ সবিস্তৃত নষ্ট কৰা • যুদ্ধক্ষেত্ৰে ভীমক বামুণৰ ঘৰত লগুৱা
৪৫'পে খণ্ডক ক্ষতি পূৰণ দিবলৈ কৈছে —

ৰাজা বোলে বাপু বৃকোদৰ মহাশয় ।
লোকৰ গুৰুত তুমি বৈবেক লাগয় ।
লাগিলেক ঋণ আৱে গাৱক চাভিয়ো ।
আমি চলি যাওঁো তুমি এখাতে ৰহিয়ো ॥

৪০ বামুণেও ভীমক উপদেশ দিছে —

ভূত-প্ৰাণ সকলক দয়া কৰিবেক ।
অন্তায় নৰিয়া কিছূ বিস্ত নাৰ্জিবেক ॥

৫ নাব নাহি মাতে নৌকক চিত্ৰ অঁকাৰ লগে কবিয়ে সাজ-পাৰ, খাজ-দ্রব্য
ন৭ যোগে দণ্ড অসমীয়া নামাজিক জীৱনৰ চিত্ৰ দ'তি ধৰিছে। যেনে, নীমৰ
৪ স্তম্ভ কৈছে—

পিষ্টক পায়স বীৰে পাৰে মানে খাইল ।
দধি অন্ন ব্যঞ্জনে যে উদৰ পূৰিল ॥

উপমা, অলংকাৰ আদিৰ প্ৰয়োগেও বৰ্ণনা ৰসাল কৰিছে। যেনে,
ন'লোপমা— প্ৰচণ্ড বাতাসে যেন পৰ্বত ৰাখিলা ।
যেন স্মৃজৰ ঢৌ তীৰে নিবাৰিলা ॥
সেহি মত ভীষ্ম পাণ্ডৱক খেদি যায় । (ভীষ্মপৰ্ব)

বাহিৰেক অলংকাৰ—নয়নে নিম্ময় তান কমলৰ পাণি ।
পূৰ্ণচন্দ্ৰ মণ্ডল জিনয় তান হাসি ॥ (পদ্মপৰ্ব)

ভটুৱা ঠাচ, প্ৰবচন আদিৰ ব্যৱহাৰো মন কৰিব লগীয়া—
তৰানৰা জুৰি ভীমে বিপ্ৰক ভাঙিলা ।
হাদিৰা হাদিৰ কৰি মুকলি কৰিলা ॥
বৰলাৰ কপাত ৰাণীৰ বৃষপ্ৰাই ।
হাই ফুই কৰি কথা ভীমত কহয় ॥

সেইদৰে দলদোপ, বিধি বিধি, খেমিঙৰি, জমাছৰি, লটি-ঘটি প্ৰভৃতি সুৰীয়া বা
প্ৰকৃতিৰ বৰ্য্য বাৰতাৰেও ভাষা জড়ুৱা কৰি তুলিছে।

গীতগোবিন্দ : মহাভাৰতৰ কবি বাম সব্বতীৰ একমাত্ৰ অমহাভাৰতীয়া গদ্য ক'ল ক্ষয়নৈৰ কবিত্ব অমৰ সংস্কৃত কাব্য 'গীত-গোবিন্দ'ৰ ভাটনি। মূল কাব্যখন শৃংগাৰ বসন্ত আৰু কোমল কল্মষ পদত ৰচিত আৰু বাণা-কৃষ্ণৰ প্ৰেমবিষয়ক কথোবত্বে ভৰপূৰ। বাম সব্বতীয়ে মুক্ত কৈ কাব্যখন অক্লবাদ কৰে যদিও অসমীয়া বৈষ্ণৱ ধৰ্মত বাধাৰ স্থান নাই বাবে ক'বিয়ে মূল কাব্যৰ নাটিকা বাণাৰ চৰিত্ৰটো 'গী' কৰি মূলৰ সৌন্দৰ্য ব্যাচন কৰিছে। কাব্যখন ফোচ ৰজা ধৰ্মনাৰায়ণৰ দিনত ক'ব শেষ বচসত ৰচিত। ক'বিয়ে অক্লবাদ কৰাত ভাগৱত বাস-পৰাধাৰ আৰু শুক্লধৰ্মৰ শব্দতী টীকাৰ সত্য কৈছে। মূল কাব্যৰ সৰ্গ-বভাগ বাস দিয়া তৈ আৰু আন বৈষ্ণৱ কাব্যৰ দৰে ভাগৱতৰ আদৰ্শত কাব্যখন পদাৰ-ৰূপটী ছন্দত বচন ক'বছে। মূলৰ শৃংগাৰ বসন্ত কৈ বসন্ত তল পলাইছে। কলম জয়ন্তে ক'ব সৌন্দৰ্য বাক্ত নহ'ল। খবৰত ক'বিয়ে মাজে মাজে উপম, অলংকাৰ ব্যৱহাৰ আৰু সাংগতিক সৌন্দৰ্য বঢ়াবলৈ যত্ন কৰিছে। যেন :-

বিৰোধ মলংকাৰ - তৰুণী বৰণী গোপিনীৰ স্তনভাৰ।

নিৰ্দিষ্ট কৃষ্ণৰ বুকু যেন বজ্জৰাৰ ॥

নিদৰ্শনা মলংকাৰ - কোনো বসন্ত অসম্ভৱ ধৰ্ম নাইবা কাৰ্য কল্পনা কৰিছে
এনে অলংকাৰ -

বংশীৰ বাজত বৃক্ষলতা ধত

পানী ছত্ৰ ঘাট জৰি।

ধূনাৰ জল ডাটিক নচলে

বহু উজান ধৰি ॥

কাব্য : বাম সব্বতীয়ে 'ভীমচৰিত' আৰু কেইবাখনো বধকাব্য ৰচনা ক'বছে। এই কাব্যবোৰতেই কবিৰ প্ৰতিভা আৰু মৌলিকত্ব প্ৰকাশ পাইছে।

ভীম চৰিত : মহাপুৰুষধৰ্ম 'কৌতব'-'নামঘোষা'ৰ নবেই বামসব্বতীৰ নৌ-কৰু কাব্য 'ভীম-চৰিত' অসমীয়া সমাজত সমানে জনপ্ৰিয় কাব্যখন হৈছে। মহাভাৰতৰ আদিপৰ্বৰপৰা লৈছে যদিও কবিয়ে নিপুণত্বত "ছন্দাল" ভীমৰ ধূৰ্ভাল আৰু বিভিন্ন কাৰ্য কলাপ বৰ্ণন কৰিছে। লগৰ ল'ৰাবোৰে ভীমক নামাতি জামু খাবলৈ যোৱাত ভীম গছৰ গুৰিত ধৰি জোকাৰি গছত উঠি ল'ৰাবোৰক পেলাই শিক্ষা দিছে। ভীম-বকাহুৰৰ কাচিনীৰ মাজতো ক'বিয়ে হাস্যৰস সৃষ্টি কৰিছে। বকাহুৰৰ বলি হবলৈ গৈ ভীমে পোনতে বকাহুৰলৈ বধ

ভাত, বিবিধ ব্যঞ্জন, খৰিকা জহাৰ পিঠ পৰ্য্যন্ত খাই, টকালি পাৰি খলখলকৈ হাঁহি অ'ছে। ভীমক দেখি বকাসুৰে কৈছে—

আন দিনা বলি দেখো গৰ্ভ হায় গলি।

আজি বলি গোটে দেখি হাসে খলখলি ॥

কিন্তু ইয়াৰ পিছত ভীম-বকাৰুৰ যুদ্ধ হ'ল। যুদ্ধত বকাসুৰ আৰু তেওঁৰ ভায়েক জন্তাসুৰ মৰা পৰিল।

শিৱৰ ঘৰত ভীম লগুৱাই হৈ থকা কাহিনীটোও বৰ ধেমেলীয়া বিধৰ। ভীমে 'শব্দ-পাৰ্বতীৰ লগত বন্দোবস্ত কৰিলে যে তেওঁক কেৱল ভাত কেইটা দিলেই হ'ল আৰু আন একো নালাগে। তাৰ বিনিময়ত কাৰ্ত্তিক-গণেশৰ লগত বলমটো চাৰিব। কিন্তু ভাতৰ পৰিমাণ ?

ভীমে বোলে আই মই কহো কথা ভাঙি।

নিতে মোক লাগে জ্ঞানা ভাত সাত সাত্তি ॥

ব্যঞ্জন লাগয় জানা নাশ সাত কুন্দা।

পাছে জনো ঘৰত লাগয় থকা খুন্দা ॥

ভীমৰ বন্দোবস্ত মতে পাৰ্বতী মান্তি হ'ল। ভীমে কাৰ্ত্তিক-গণপতিক লৈ বিশ্বামিত্ৰৰ আশ্ৰমৰ স্বেচক বসন্ত চাৰিবলৈ গ'ল; কিন্তু লুডীয়া গৰুৰে আশ্ৰমৰ ফল-মূল পোৱাত ভীমে ষষ্ঠতে নেজত ধৰি ঘূৰাই তত্ৰত নোহোৱা কৰি বিশ্বামিত্ৰৰ আশ্ৰমত পেলুটি দিলে। বিশ্বামিত্ৰই ভীমক দোষী সাব্যস্ত কৰাত ভীমে ওলোটকৈ দৰ্শক কলে যে, শস্য পোৱা বৰে স্বৰ্গতে মাৰি পেলাই থৈছে। কথা বিষম ভাবি ভয়ত স্বৰ্গ পলাল।

পাৰ্বতীয়ে ভীমক ভাত দিয়া দৃষ্টান্তো হাস্ত-বস সৃষ্টি হৈছে। ভাত আনিবলৈ গ'ল অজ্ঞা শেষ হয় আৰু অজ্ঞা আনিবলৈ গলে ভাত। শেষত ভীমক পুহিবৰ কাৰণে খেতিকে কৰিব লগা হ'ল। ভীমে কুবেৰকো কম শিক্ষা দিয়া নাই। মুঠতে গোটেই কাব্যখনত বিমল হাস্ত-বস সৃষ্টি কৰিছে। কাব্যখনিৰ মাজত অসমৰ জাতীয় জীৱনৰ চিত্ৰ ফুটি ওলাইছে। কবির "পৰশুৰু কথা কহ কালিৰ ছৰাল" আদি পদ প্ৰৱচনত পৰিণত হৈছে।

'ভীম-চৰিত'ৰ উপৰি ৰাম সৰস্বতীয়ে মহাভাৰতৰ চৰিত্ৰক কেন্দ্ৰ কৰি অৰ্ধ মূল মহাভাৰতৰ লগত বিশেষ সম্পৰ্ক নথকা আৰু কেইখনমান গ্ৰন্থ ৰচনা কৰে। তাৰ ভিতৰত 'পাকালী-বিবাহ', 'ব্যাসাশ্ৰম', 'ব্যঞ্জনপৰ্ব', 'তীৰ্থযাত্ৰা পৰ্ব' আৰু 'বধকাব্য-সূহ' প্ৰধান।

বধকাব্য

কবিয়ে বিজয়পৰ্ব, 'বধাসুৰবধ', 'খটাসুৰ বধ', 'জংঘাসুৰ বধ', 'কালকূজ বধ', 'অশ্বকৰ্ণ বধ', 'মহিম দানব বা ভোজকুট বধ', 'কুলাচল বধ', 'শিকুৰাছা', 'ভটাসুৰ বধ' আদিতকৈ কেবাখনি কাব্য ৰচনা কৰে। এই শ্ৰেণীৰ কাব্যক বধকাব্য বুলি ডঃ কাকতিয়ে আখ্যা দিছে। এই কাব্যসমূহৰ ঘাই বিষয়বস্তু মূল ভাৰতবৰ্ষত পোহা নহয়। কবিয়ে স্বদেশপ্ৰতিভা, ভাগবত, শিৱৰহস্য, ভাস্কৰী, ব্ৰহ্মবৈৱৰ্ত আদি পুৰাণৰপৰা স গ্ৰহণ কৰা বুলি কৈছে। কবিয়ে 'বধাসুৰ-বধ'ত লিখিছে—

সংহিতা বন্দন পুৰাণ মিশ্ৰিত, ভাস্কৰী ঠাই ঠাই।

ভাগবত আদি আনো যতমান, ইত্যত নাটক নাট।

কিন্তু এই পুৰাণবোৰৰ কিছুমান পাবলৈ নাই আৰু প্ৰাপ্য পুৰাণতো বধকাব্যসমূহ কাহিনী পোতা নাহয়। সেয়েহে পণ্ডিতসকলে কাহিনীবোৰ কল্পিত বুলি অস্বীকাৰ কৰে। প্ৰায়বোৰ বধকাব্যতে দেখা গৈছে, বনবান্ধ-কালত পাণ্ডৱসকলে বিচিত্ৰ ঠাইত মানা অশ্বৰ বা প্ৰাণে লাঞ্চিত বা পীড়িত হৈছে যদিও বৃন্দভক্ত বাবে সেই অশ্বৰক বধ বা পৰাজিত কৰি শেষত উদ্ধাৰ কৰিছে। যেনে অশ্বকৰ্ণ বধ: আছে—তেনে নন্দৰ হস্তাৰী এজনীয়ে ভীম-অৰ্জুনক অশ্বকৰ্ণ অশ্বৰ বাজা পাতাললৈ নিয়ে। তাতো বৰাহ-বিশুণ গদাৰ সহায়ত ভীম-অৰ্জুনে হেনাৰ পিতৃদেৱী অশ্বকৰ্ণ বধ কৰে আৰু শিৱৰ আদেশমতে অৰ্জুনে হেনাক বিয়া কৰায়। খটাসুৰ বধত খটাসুৰ দৈত্যটো দ্ৰৌপদীক ছোৱা কৰি বিয়া কৰাব খোজে আৰু বাধা দিয়াত পঞ্চ পাণ্ডৱক মৰি পেলায়; কিন্তু দ্ৰৌপদীয়ে শ্ৰীকৃষ্ণক স্মৰণ কৰাত শ্ৰীকৃষ্ণই আৱিহাৱ হৈ দ্ৰৌপদীক তাতৰ কংকণেৰে অশ্বকৰ বধিবলৈ উপায় দিয়ে। দ্ৰৌপদীয়ে সেই মতে বধ কৰে। শেষত কৃষ্ণৰ কৃপাত পঞ্চপাণ্ডবে পুনৰ্জীৱন পায়। বঘাসুৰ-বধ কাব্যত অগস্তি আদি মুনিৰ অহুৰোধত বিষ্ময়ক্ৰমে শক্তিমান ভীমে বাঘমুখী বঘাসুৰক বধ কৰাৰ কাহিনী আছে। কুলাচল অশ্বৰৰ প্ৰকৃত নাম ধূম্ৰাক্ষ। ধূম্ৰাক্ষই ছাগলীৰ বেণ লৈ ঋষিসকলৰ স্বৰূপ বস্তু থাই শেষ কৰাত অগস্তি ঋষিয়ে ছাগলীৰ মূৰেৰে সৈতে এক অশ্বৰ হবলৈ শাপ দিয়ে। তেতিয়াবেপৰা ধূম্ৰাক্ষই কুলাচল নাম পালে। পুতেকক তেনে কৰা দেখি পিতৃ কৰ্ণদত্তই ঋষিসকলক মাৰিবলৈ যায়; কিন্তু ঋষিৰ শাপত তেওঁ শিল হয়। ইপিনে কুলাচল ৰাক্ষস ভীষণ অত্যাচাৰী হৈ উঠে। তাৰ লগত যুদ্ধ কৰি যুধিষ্ঠিৰ বাহিৰে পঞ্চপাণ্ডবে মৃত্যু বৰণ কৰে। শেষত যুধিষ্ঠিৰৰ অহুৰোধ মতে

গুৰুই অগ্নি মূৰি শাপ অতুলৰে ধূপ-কাঠীৰে কুলাচলক বধ কৰে আৰু
 ৰবিৰে চুটি বিষ্ণুভক্ত কৰ্ণদত্তক মুক্ত কৰে। বিহঙ্গম-মোক্ষ কাব্যত শাপভট
 গুৰুই পক্ষীৰূপেৰে দ্ৰৌপদীক অপহৰণ কৰিব ধোজাত কেনেকৈ অৰ্জুনৰ হাতত
 গৈছিল মুক্ত হয়, তাৰ বৰ্ণন কৰিছে। মহিষদানৱ বধ কাব্যত মহিষ দানৱ
 ৰূমে দ'হৰ আকৃতিৰ এটা দৈত্যই ভীমক গিলি পেলোৱাত অৰ্জুনে দৈত্যটোক মাৰি
 ৰূমে উদ্ধাৰ কৰাৰ বিষয়ৰণ আছে। এবাৰ শিৱভক্ত জংঘানুৰে ভীমক বন্দী-
 ৰূমে ভীমে উদ্ধাৰৰ দাবীৰে শ্ৰীকৃষ্ণক প্ৰাৰ্থনা জনায়। কৃষ্ণই তেতিয়া গৰুড়ক
 প্ৰেৰণ কৰে। পাছত গৰুড়ে অতুলক পৰাস্ত কৰি কেনেকৈ ভীমক উদ্ধাৰ কৰে আৰু
 জংঘানুৰৰ হাতত জংঘানুৰৰ মৃত্যু হয়, তাৰ বৰ্ণনা জংঘানুৰ বধ কাব্যত আছে।
 তেওঁৰে দেখা যায়, প্ৰাংঘ্যবোৰ বধ্যকাব্যতে অতুলৰ স্বৰা লাহিত পাণ্ডৱসকলে
 বনবাস কৰি বনত অতুলক বধ বা পৰাস্ত কৰি শেষত জয়লাভ কৰিছে।
 ১১২ বিষ্ণুভক্তৰ বিজয়-যে যণ্ড এই বন-কাব্যবোৰৰ আন এটি উদ্দেশ্য।

১১৩ কাকতিয়ে হিৰণ্যই কৈছে যে, বধ্যকাব্য এক প্ৰকাৰ কপক কাব্য। বিষ্ণুভক্ত
 ৰূমেসকলে বনত অনাট বনাট ঘূৰি ফুৰোঁতে দৈত্য-দানৱৰপৰা পোৱা অত্যাচাৰ-
 ১১৪ ৰূমেসক 'এব গহন বন'ত বিচৰণ কৰা সাংসাংৰিক মানৱৰ জংঘা-বন্যপাৰ লগতহে
 ১১৫ পৰা পৰি। "পুৰণি কাব্যত পাণ্ডৱৰ বনবাস মানৱ জীৱনৰ সংসাৰ বাস্তৱ
 ১১৬ ৰূমে দেখা পোৱা।" পাণ্ডৱসকল সত্য আৰু ধৰ্মৰ প্ৰতীক। সত্য-অসত্য, ধৰ্ম-অধৰ্মৰ
 ১১৭ ১৪ দিনেই বিৰোধ চলি অহিছে আৰু শেষত ধৰ্ম বা সত্যৰ জয় হৈছে। বধ্যকাব্যত
 ১১৮ ৰূমিনীৰ মাজেদি এই অংশৰও দেখা পোৱা হৈছে। ভক্তি-ধৰ্ম প্ৰচাৰেই বধ্যকাব্য ৰচনাৰ
 ১১৯ মুখ্য উদ্দেশ্য। ব্ৰহ্ম-মহেশ্বৰ আদি দেৱতাসকলৰ ভিতৰত বিষ্ণুৰেৰে প্ৰেৰণ, সেইটোও
 ১২০ ৰূমাবোৰৰ যোগেদি দেখুৱা হৈছে। 'খটাসুৰ-বধ' কাব্যত ব্ৰহ্মভক্ত খটাসুৰৰ
 ১২১ ১২২ ভক্ত দ্ৰৌপদীৰ হাতত মৰণ মিলিছে। ভীমে বৰাহ-বিষ্ণু গদাৰেহে প্ৰবল
 ১২৩ ১২৪ ক্ৰমী অতুলৰ অধৰ্ণক বধ কৰিব পাৰিছে। বিষ্ণুভক্তিৰ বাবেহে ভীমে গৰুড়ৰ
 ১২৫ ১২৬ ১২৭ ১২৮ ১২৯ ১৩০ ১৩১ ১৩২ ১৩৩ ১৩৪ ১৩৫ ১৩৬ ১৩৭ ১৩৮ ১৩৯ ১৪০
 ১৪১ ১৪২ ১৪৩ ১৪৪ ১৪৫ ১৪৬ ১৪৭ ১৪৮ ১৪৯ ১৫০ ১৫১ ১৫২ ১৫৩ ১৫৪ ১৫৫ ১৫৬ ১৫৭ ১৫৮ ১৫৯ ১৬০
 ১৬১ ১৬২ ১৬৩ ১৬৪ ১৬৫ ১৬৬ ১৬৭ ১৬৮ ১৬৯ ১৭০ ১৭১ ১৭২ ১৭৩ ১৭৪ ১৭৫ ১৭৬ ১৭৭ ১৭৮ ১৭৯ ১৮০
 ১৮১ ১৮২ ১৮৩ ১৮৪ ১৮৫ ১৮৬ ১৮৭ ১৮৮ ১৮৯ ১৯০ ১৯১ ১৯২ ১৯৩ ১৯৪ ১৯৫ ১৯৬ ১৯৭ ১৯৮ ১৯৯ ২০০
 ২০১ ২০২ ২০৩ ২০৪ ২০৫ ২০৬ ২০৭ ২০৮ ২০৯ ২১০ ২১১ ২১২ ২১৩ ২১৪ ২১৫ ২১৬ ২১৭ ২১৮ ২১৯ ২২০
 ২২১ ২২২ ২২৩ ২২৪ ২২৫ ২২৬ ২২৭ ২২৮ ২২৯ ২৩০ ২৩১ ২৩২ ২৩৩ ২৩৪ ২৩৫ ২৩৬ ২৩৭ ২৩৮ ২৩৯ ২৪০
 ২৪১ ২৪২ ২৪৩ ২৪৪ ২৪৫ ২৪৬ ২৪৭ ২৪৮ ২৪৯ ২৫০ ২৫১ ২৫২ ২৫৩ ২৫৪ ২৫৫ ২৫৬ ২৫৭ ২৫৮ ২৫৯ ২৬০
 ২৬১ ২৬২ ২৬৩ ২৬৪ ২৬৫ ২৬৬ ২৬৭ ২৬৮ ২৬৯ ২৭০ ২৭১ ২৭২ ২৭৩ ২৭৪ ২৭৫ ২৭৬ ২৭৭ ২৭৮ ২৭৯ ২৮০
 ২৮১ ২৮২ ২৮৩ ২৮৪ ২৮৫ ২৮৬ ২৮৭ ২৮৮ ২৮৯ ২৯০ ২৯১ ২৯২ ২৯৩ ২৯৪ ২৯৫ ২৯৬ ২৯৭ ২৯৮ ২৯৯ ৩০০
 ৩০১ ৩০২ ৩০৩ ৩০৪ ৩০৫ ৩০৬ ৩০৭ ৩০৮ ৩০৯ ৩১০ ৩১১ ৩১২ ৩১৩ ৩১৪ ৩১৫ ৩১৬ ৩১৭ ৩১৮ ৩১৯ ৩২০
 ৩২১ ৩২২ ৩২৩ ৩২৪ ৩২৫ ৩২৬ ৩২৭ ৩২৮ ৩২৯ ৩৩০ ৩৩১ ৩৩২ ৩৩৩ ৩৩৪ ৩৩৫ ৩৩৬ ৩৩৭ ৩৩৮ ৩৩৯ ৩৪০
 ৩৪১ ৩৪২ ৩৪৩ ৩৪৪ ৩৪৫ ৩৪৬ ৩৪৭ ৩৪৮ ৩৪৯ ৩৫০ ৩৫১ ৩৫২ ৩৫৩ ৩৫৪ ৩৫৫ ৩৫৬ ৩৫৭ ৩৫৮ ৩৫৯ ৩৬০
 ৩৬১ ৩৬২ ৩৬৩ ৩৬৪ ৩৬৫ ৩৬৬ ৩৬৭ ৩৬৮ ৩৬৯ ৩৭০ ৩৭১ ৩৭২ ৩৭৩ ৩৭৪ ৩৭৫ ৩৭৬ ৩৭৭ ৩৭৮ ৩৭৯ ৩৮০
 ৩৮১ ৩৮২ ৩৮৩ ৩৮৪ ৩৮৫ ৩৮৬ ৩৮৭ ৩৮৮ ৩৮৯ ৩৯০ ৩৯১ ৩৯২ ৩৯৩ ৩৯৪ ৩৯৫ ৩৯৬ ৩৯৭ ৩৯৮ ৩৯৯ ৪০০
 ৪০১ ৪০২ ৪০৩ ৪০৪ ৪০৫ ৪০৬ ৪০৭ ৪০৮ ৪০৯ ৪১০ ৪১১ ৪১২ ৪১৩ ৪১৪ ৪১৫ ৪১৬ ৪১৭ ৪১৮ ৪১৯ ৪২০
 ৪২১ ৪২২ ৪২৩ ৪২৪ ৪২৫ ৪২৬ ৪২৭ ৪২৮ ৪২৯ ৪৩০ ৪৩১ ৪৩২ ৪৩৩ ৪৩৪ ৪৩৫ ৪৩৬ ৪৩৭ ৪৩৮ ৪৩৯ ৪৪০
 ৪৪১ ৪৪২ ৪৪৩ ৪৪৪ ৪৪৫ ৪৪৬ ৪৪৭ ৪৪৮ ৪৪৯ ৪৫০ ৪৫১ ৪৫২ ৪৫৩ ৪৫৪ ৪৫৫ ৪৫৬ ৪৫৭ ৪৫৮ ৪৫৯ ৪৬০
 ৪৬১ ৪৬২ ৪৬৩ ৪৬৪ ৪৬৫ ৪৬৬ ৪৬৭ ৪৬৮ ৪৬৯ ৪৭০ ৪৭১ ৪৭২ ৪৭৩ ৪৭৪ ৪৭৫ ৪৭৬ ৪৭৭ ৪৭৮ ৪৭৯ ৪৮০
 ৪৮১ ৪৮২ ৪৮৩ ৪৮৪ ৪৮৫ ৪৮৬ ৪৮৭ ৪৮৮ ৪৮৯ ৪৯০ ৪৯১ ৪৯২ ৪৯৩ ৪৯৪ ৪৯৫ ৪৯৬ ৪৯৭ ৪৯৮ ৪৯৯ ৫০০
 ৫০১ ৫০২ ৫০৩ ৫০৪ ৫০৫ ৫০৬ ৫০৭ ৫০৮ ৫০৯ ৫১০ ৫১১ ৫১২ ৫১৩ ৫১৪ ৫১৫ ৫১৬ ৫১৭ ৫১৮ ৫১৯ ৫২০
 ৫২১ ৫২২ ৫২৩ ৫২৪ ৫২৫ ৫২৬ ৫২৭ ৫২৮ ৫২৯ ৫৩০ ৫৩১ ৫৩২ ৫৩৩ ৫৩৪ ৫৩৫ ৫৩৬ ৫৩৭ ৫৩৮ ৫৩৯ ৫৪০
 ৫৪১ ৫৪২ ৫৪৩ ৫৪৪ ৫৪৫ ৫৪৬ ৫৪৭ ৫৪৮ ৫৪৯ ৫৫০ ৫৫১ ৫৫২ ৫৫৩ ৫৫৪ ৫৫৫ ৫৫৬ ৫৫৭ ৫৫৮ ৫৫৯ ৫৬০
 ৫৬১ ৫৬২ ৫৬৩ ৫৬৪ ৫৬৫ ৫৬৬ ৫৬৭ ৫৬৮ ৫৬৯ ৫৭০ ৫৭১ ৫৭২ ৫৭৩ ৫৭৪ ৫৭৫ ৫৭৬ ৫৭৭ ৫৭৮ ৫৭৯ ৫৮০
 ৫৮১ ৫৮২ ৫৮৩ ৫৮৪ ৫৮৫ ৫৮৬ ৫৮৭ ৫৮৮ ৫৮৯ ৫৯০ ৫৯১ ৫৯২ ৫৯৩ ৫৯৪ ৫৯৫ ৫৯৬ ৫৯৭ ৫৯৮ ৫৯৯ ৬০০
 ৬০১ ৬০২ ৬০৩ ৬০৪ ৬০৫ ৬০৬ ৬০৭ ৬০৮ ৬০৯ ৬১০ ৬১১ ৬১২ ৬১৩ ৬১৪ ৬১৫ ৬১৬ ৬১৭ ৬১৮ ৬১৯ ৬২০
 ৬২১ ৬২২ ৬২৩ ৬২৪ ৬২৫ ৬২৬ ৬২৭ ৬২৮ ৬২৯ ৬৩০ ৬৩১ ৬৩২ ৬৩৩ ৬৩৪ ৬৩৫ ৬৩৬ ৬৩৭ ৬৩৮ ৬৩৯ ৬৪০
 ৬৪১ ৬৪২ ৬৪৩ ৬৪৪ ৬৪৫ ৬৪৬ ৬৪৭ ৬৪৮ ৬৪৯ ৬৫০ ৬৫১ ৬৫২ ৬৫৩ ৬৫৪ ৬৫৫ ৬৫৬ ৬৫৭ ৬৫৮ ৬৫৯ ৬৬০
 ৬৬১ ৬৬২ ৬৬৩ ৬৬৪ ৬৬৫ ৬৬৬ ৬৬৭ ৬৬৮ ৬৬৯ ৬৭০ ৬৭১ ৬৭২ ৬৭৩ ৬৭৪ ৬৭৫ ৬৭৬ ৬৭৭ ৬৭৮ ৬৭৯ ৬৮০
 ৬৮১ ৬৮২ ৬৮৩ ৬৮৪ ৬৮৫ ৬৮৬ ৬৮৭ ৬৮৮ ৬৮৯ ৬৯০ ৬৯১ ৬৯২ ৬৯৩ ৬৯৪ ৬৯৫ ৬৯৬ ৬৯৭ ৬৯৮ ৬৯৯ ৭০০
 ৭০১ ৭০২ ৭০৩ ৭০৪ ৭০৫ ৭০৬ ৭০৭ ৭০৮ ৭০৯ ৭১০ ৭১১ ৭১২ ৭১৩ ৭১৪ ৭১৫ ৭১৬ ৭১৭ ৭১৮ ৭১৯ ৭২০
 ৭২১ ৭২২ ৭২৩ ৭২৪ ৭২৫ ৭২৬ ৭২৭ ৭২৮ ৭২৯ ৭৩০ ৭৩১ ৭৩২ ৭৩৩ ৭৩৪ ৭৩৫ ৭৩৬ ৭৩৭ ৭৩৮ ৭৩৯ ৭৪০
 ৭৪১ ৭৪২ ৭৪৩ ৭৪৪ ৭৪৫ ৭৪৬ ৭৪৭ ৭৪৮ ৭৪৯ ৭৫০ ৭৫১ ৭৫২ ৭৫৩ ৭৫৪ ৭৫৫ ৭৫৬ ৭৫৭ ৭৫৮ ৭৫৯ ৭৬০
 ৭৬১ ৭৬২ ৭৬৩ ৭৬৪ ৭৬৫ ৭৬৬ ৭৬৭ ৭৬৮ ৭৬৯ ৭৭০ ৭৭১ ৭৭২ ৭৭৩ ৭৭৪ ৭৭৫ ৭৭৬ ৭৭৭ ৭৭৮ ৭৭৯ ৭৮০
 ৭৮১ ৭৮২ ৭৮৩ ৭৮৪ ৭৮৫ ৭৮৬ ৭৮৭ ৭৮৮ ৭৮৯ ৭৯০ ৭৯১ ৭৯২ ৭৯৩ ৭৯৪ ৭৯৫ ৭৯৬ ৭৯৭ ৭৯৮ ৭৯৯ ৮০০
 ৮০১ ৮০২ ৮০৩ ৮০৪ ৮০৫ ৮০৬ ৮০৭ ৮০৮ ৮০৯ ৮১০ ৮১১ ৮১২ ৮১৩ ৮১৪ ৮১৫ ৮১৬ ৮১৭ ৮১৮ ৮১৯ ৮২০
 ৮২১ ৮২২ ৮২৩ ৮২৪ ৮২৫ ৮২৬ ৮২৭ ৮২৮ ৮২৯ ৮৩০ ৮৩১ ৮৩২ ৮৩৩ ৮৩৪ ৮৩৫ ৮৩৬ ৮৩৭ ৮৩৮ ৮৩৯ ৮৪০
 ৮৪১ ৮৪২ ৮৪৩ ৮৪৪ ৮৪৫ ৮৪৬ ৮৪৭ ৮৪৮ ৮৪৯ ৮৫০ ৮৫১ ৮৫২ ৮৫৩ ৮৫৪ ৮৫৫ ৮৫৬ ৮৫৭ ৮৫৮ ৮৫৯ ৮৬০
 ৮৬১ ৮৬২ ৮৬৩ ৮৬৪ ৮৬৫ ৮৬৬ ৮৬৭ ৮৬৮ ৮৬৯ ৮৭০ ৮৭১ ৮৭২ ৮৭৩ ৮৭৪ ৮৭৫ ৮৭৬ ৮৭৭ ৮৭৮ ৮৭৯ ৮৮০
 ৮৮১ ৮৮২ ৮৮৩ ৮৮৪ ৮৮৫ ৮৮৬ ৮৮৭ ৮৮৮ ৮৮৯ ৮৯০ ৮৯১ ৮৯২ ৮৯৩ ৮৯৪ ৮৯৫ ৮৯৬ ৮৯৭ ৮৯৮ ৮৯৯ ৯০০
 ৯০১ ৯০২ ৯০৩ ৯০৪ ৯০৫ ৯০৬ ৯০৭ ৯০৮ ৯০৯ ৯১০ ৯১১ ৯১২ ৯১৩ ৯১৪ ৯১৫ ৯১৬ ৯১৭ ৯১৮ ৯১৯ ৯২০
 ৯২১ ৯২২ ৯২৩ ৯২৪ ৯২৫ ৯২৬ ৯২৭ ৯২৮ ৯২৯ ৯৩০ ৯৩১ ৯৩২ ৯৩৩ ৯৩৪ ৯৩৫ ৯৩৬ ৯৩৭ ৯৩৮ ৯৩৯ ৯৪০
 ৯৪১ ৯৪২ ৯৪৩ ৯৪৪ ৯৪৫ ৯৪৬ ৯৪৭ ৯৪৮ ৯৪৯ ৯৫০ ৯৫১ ৯৫২ ৯৫৩ ৯৫৪ ৯৫৫ ৯৫৬ ৯৫৭ ৯৫৮ ৯৫৯ ৯৬০
 ৯৬১ ৯৬২ ৯৬৩ ৯৬৪ ৯৬৫ ৯৬৬ ৯৬৭ ৯৬৮ ৯৬৯ ৯৭০ ৯৭১ ৯৭২ ৯৭৩ ৯৭৪ ৯৭৫ ৯৭৬ ৯৭৭ ৯৭৮ ৯৭৯ ৯৮০
 ৯৮১ ৯৮২ ৯৮৩ ৯৮৪ ৯৮৫ ৯৮৬ ৯৮৭ ৯৮৮ ৯৮৯ ৯৯০ ৯৯১ ৯৯২ ৯৯৩ ৯৯৪ ৯৯৫ ৯৯৬ ৯৯৭ ৯৯৮ ৯৯৯ ১০০০

দেখা কেনে হ'ব ভকতিৰ মহত্বক।

যেমনে তেমনে মাত্ৰ স্বৰোক কৃষ্ণক।

বৈৰভাৱে ততমনে যেমনে তেমনে।

প্ৰেম ভজনৰ সীমা কহিবেক কোনে।

কবিয়ে পাণ্ডবসকলক বিয়ভক্ত আৰু ভগবানৰ অংশ বুলি কৈ ত্ৰিভাপৰ্ৱত সংসাৰবাসীক এইদৰে সন্তুষ্ট দিবলৈ বিচাৰিছে যে, বিয়ভক্ত আৰু বিয়ুৰ অৰূপ পাণ্ডবসকলেই বনবাসত নানা কষ্ট পালে যেতিয়া সাধাৰণ মানুহে সংসাৰ-বনত জালা-যন্ত্ৰণা পোৱাতো একো অস্বভাৱিক নহয়। কিন্তু হৰিভক্ত কবিয়েও তেওঁলোকে শেবত নানা বিপদৰপৰা বক্ষা পাইছে। গতিকে হৰিভক্তিৰ ফল জনসাধাৰণেও সংসাৰৰপৰা উদ্ধাৰ পাব পাৰে। কিয়নো—

ভবি বক্ষা কৰি কুৰে সৰ্ব বিপদত ।

ধেষ্ঠ বংশি কুৰে যেন বংশক স্নেহত ॥

এইদৰেই বধকাব্যবোৰে জনসাধাৰণক বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ প্ৰতি, হৰিভক্তিৰ প্ৰতি আকৃষ্ট কৰিছিল।

সাহিত্যিক লৌক্ষ্য : বধকাব্যসমূহ কৌতুহলপূৰ্ণ ঘটনাৰ সন্নিবিষ্ট সাহিত্যিক গুণবাহিনীৰেও সমৃদ্ধ। তেওঁ বিবিধকৃতাৰ বৰুৱাদেৱে ঠিকেই বৈয়াক্তি "এই বধকাব্যসমূহ একেধাৰে ধৰ্মগ্ৰন্থ, কাব্য, উপন্যাস, গীত আৰু নাটক" ধৰ্মগ্ৰন্থৰ দৰে কাব্যবোৰত নানা তত্ত্বমূলক উপদেশ আছে। কাব্য বা গীতৰ দৰে এই কাব্যবোৰ সুৰ ধৰি নিবন্ধৰ জন-মাৰ্জিত শুনোৱা হয়। কাব্যৰ চৰিত্ৰবোৰ কথোপকথনে নাটকীয় গুণ বঢ়াইছে। উপন্যাসৰ দৰে বধকাব্যৰ কাহিনীৰ বসন্ত আৰু ৰোমাঞ্চকৰ। তেওঁ কবিত্বিয়ে বধকাব্যৰ বহু ইউৰোপীয় বসন্ত ৰোমাঞ্চ কাব্যৰ লগত তুলনা কৰিছে। ৰোমাঞ্চ সাব্যস্ত নাইট বেগা ধৰ্মসকলে অস্বৰূপ বধ কৰি নানা সুন্দৰী কল্পনা লাভ কৰাৰ দৰে বধকাব্যবোৰৰ ভীষ্মজুন আদিয়ে নানা অশ্লীল বধ কৰা কেমাস্তম্ভৰ দৰে কল্পনা লাভ কৰা কাহিনী আছে।

আন কাব্যৰ দৰে বধকাব্যতো, হাস্য, কৰুণ, ৰোহ আদি বসন্ত কল্পনা বধকাব্যে ধৈৰ্য্যবীৰ আৰু ৰোহ বসন্তে তাত প্ৰাধান্য লাভিছে। কবিয়ে ঠায়ে ঠায়ে গালি-গালাজ আৰু মুকামিৰ বিশেষ বিৱৰণ দিছে। অতিৰঞ্জন হলেও বিৱৰণবোৰ গাৱঁৰ পাঠক বা শ্ৰোতাৰ বাবে বিশেষ আকৰ্ষণীয়। যেনে, অজুন-খটাসুৰৰ বধৰ বৰ্ণনাত আছে—

আকাশক অস্বৰে গৈলেক বেগ টানি ।

শিৰঃকুণ্ডল কৰিলেক অজুনক চানি ॥

অৰ্জুনে কানিলা এক শব বৰ টানে ।
 অশ্বৰ শৰীৰত পাবলা লক্ষ্যানে ॥ ১
 আৰোবাব আঁসি সিটো অশ্বৰ জুড়য় ।
 পৰ্বত গোটেক ধৰি প্ৰহাৰ কৰয় ॥
 পৰ্বত আসন্ন দেখিলেক বিজয়মান ।
 নৱণৰে অৰ্জুনে কৰিল' খান খান ॥
 অশ্বৰে দেখন্তু চূৰ্ণ হৈলন্তু পৰ্বত ।
 বৃক্ষ বনবিল' শৰীৰৰ বল যত ॥

১ শ বসে সৰস্বতীৰণৰ মন অৰ্জুনে কৰে বাবেই কাব্যবোৰৰ মাজে মাজে হাত
 ২ বৰ্ণন দিয়া হৈছে । অ'ন'ক যুৱৰ বৰ্ণনাৰ মাজতো হাত বসৰ উদ্দেশ্যে
 ৩ 'কুলাচল-বধ' কাব্যত কবিয়ে কৈছে 'য অশ্বৰ সৈন্তই উঠ, বলদৰ উপৰি
 ৪ প'তৰি, এন্দুৰ, মেকুৰী আদিৰ য'নত উঠিও ঘূঁজলৈ আহিছে । বান্দৰৰ কুচিং
 ৫ বৰ্ণনাও মন কৰিব লগীয়া -

কতো মতিবৰ কতো গণ্ড শৃগালৰ ।

কেতো নেওগ ইন্দুৰৰ কেহো বিৰালৰ ॥ (বদ'শ্বৰ বধ)

৬ অ'শ্বৰ যুৱৰ বৰ্ণন'য়ো হাঁচিৰ সমল যোগায়—

ক'তি ক'বি জংঘাশ্বৰে ধৰিলা ভীমক ।

মাৰিলেক কীল যত মানে পাৰিলেক ॥

চৌৰাশী হাজাৰমান কীলক মাৰিলা ।

কন্তকপ থাকি ভীমে গুফনি পৰিলা ॥

৭ বৰ্ণনাতো অতিৰঞ্জন আছে । 'অৰ্জুণবধ কাব্য'ত শ্ৰীফলৰ বৰ্ণনা দিছে :—

এক এক ফল আছে হস্তীৰ সমান ।

৮ কবিয়ে বিভিন্ন বস সৃষ্টিৰ উপৰিও নগৰ, গহ-গহনি, ফুল-সৰোবৰ আদিৰ
 ৯ ব'দিক আৰু অলৌকিক বৰ্ণনাবে কাব্য ৰশাল কবি তুলিছে । কবিয়ে সাধাৰণতে
 ১০ স্বৰূপ কথাবোৰ পয়াৰ ছন্দত, অবেগ-প্ৰৱণ বৰ্ণনা ত্ৰিপদী বিশেষকৈ ছন্দী আৰু
 ১১ ২২ বৰ্ণাইছে । ঠাই বিশেষে বিলাপৰ বৰ্ণনা লেছাৰী আৰু সুন্দৰ বৰ্ণনা ব্লুম্বি
 ১২ দিছে । বিভিন্ন ছন্দৰ প্ৰয়োগে বধকাব্যবোৰ সজীৱ কবি তুলিছে ।

১৩ কাব্যবোৰত লোক-জীৱনৰ চিত্ৰাধাৰাক ৰূপ দিয়া হৈছে । দেখেহে কবিয়ে

গীৱলীয়া সমাজত প্ৰচলিত প্ৰবাদ-প্ৰবচনবোৰকো কাব্যত প্ৰয়োগ কৰি বৰ্ণনীয় বিষয় অধিক জীৱন্ত কৰি তুলিছে। যেনে :—

- (১) পতংগ অসিহ্ন অগনিহ্ন সেৱ জাহ।
- (২) উজানৰ ম'চ যেন প্ৰভাৰ কৰিল।
- (৩) কুৰ্মৰ চাক যেন কুৰ্মৰ ফুৰ।
- (৪) নীচক অটল জন কষ্টহে কৰলী।

বধকাব্যৰ প্ৰসংগত সৰ্বস্বতীৰ বৈষ্ণৱ বঁচত কুৰ্মবলী নাম কাব্যখনিৰ কথা উল্লেখ কৰিব পাৰি। সংগবতীৰ সংগত উজানৰ লোক দৃষ্টি হৈছে সৰ্বস্বতীৰ সৰ্বমুখ মত দিয়ে। বিজ্ঞ কবিয়ে উচিত উল্লেখ হ'ব 'শিশু'ৰ 'ম' লক্ষণটোৰপৰা তথ্যসহ উপেক্ষিত লেখকৰে তেওঁৰ বৰ বসন্তটো অকলৰ লৈ বুলি অনুমান কৰে মুঠ কবি পশ্চিম অসমৰ ব্ৰহ্ম নিশ্চয়কৈ ক'ব পাৰি। সংগবতীৰ অষ্টোত্তম শতিকাৰ লোকাগৰ কবি। কাব্যখনৰ চৰিত্ৰবোৰ মাজে মাজে মিলি কবিয়ে "কুৰ্মচপৰৰ কপ" পৰা বিয়-বস্ত্ৰ আভৰণ কৰি কাব্যখন মুঠ ৫৯৮ টা পদত ৰচনা কৰিছে।

কাব্যখনৰ মূল কাহিনী তাল—কুৰ্মবলীৰ অশ্বমেধ-যজ্ঞৰ ঘোঁৰা আটক কৰা বজা কুৰ্মবলীৰ লগত কোবহসকলৰ যুঁজ হয়। মুক্তত কোবহসকল পৰাজিত হয় শেষত ভীষ্মই গৈ কুৰ্মবলীক বধ কৰি কোবহসকলক উদ্ধাৰ কৰে।

কাব্যখনি বাম সৰস্বতীৰ বধকাব্যৰ আঁহিত ৰচনা কৰা হৈছে। সৰু হলেও কাব্যখনি বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ। কুৰ্মবলী নগৰ, কোবহ কুৰ্মবলীৰ যুধ, বাণী সত্যদেৱীৰ বিলাপ আদিৰ বৰ্ণনাত কবিৰ দক্ষতা প্ৰকাশ পাইছে। মাজে মাজে প্ৰবাদ-প্ৰবচন ব্যৱহাৰ কৰাত বৰ্ণনীয় বিষয় বেচি আকৰ্ষণীয় হৈছে। যেনে :—

- (১) তুলাত লাগিলা যেন প্ৰচণ্ড অগনি।
- (২) প্ৰচণ্ড বাতাসে যেন গাঙিল, কৰলী। ইত্যাদি।

সম্ভৱ বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱান্বিত হোৱা বাবে কবিয়ে কাব্যৰ শেষত স্বৰ্গ-যজ্ঞৰ ঠাইত নাম কীৰ্ত্তন আৰু দান-দক্ষিণাকে শ্ৰেষ্ঠ বুলি প্ৰতিপন্ন কৰিবলৈ বিচাৰিছে। গান্ধাৰীয়ে কুৰ্মবলীৰ আদিক কৈছে—“যজ্ঞ এৰি দৰিদ্ৰক কৰাচো ভোজন।”

বাম সৰস্বতীৰ বধকাব্যত পৰবৰ্তী কবিসকলৰ ওপৰত ইমানকৈ প্ৰভাৱ পেলাইছিল যে আহোম যুগৰ শেষৰ ফালে বহু নাট্যকাৰে বধকাব্যক লৈ কুলাচল-বধ, 'সিদ্ধহৰ' আদি নাটক ৰচনা কৰিছিল।

মুঠতে মহাভাৰতৰ কবি তথা বধকাব্যৰ স্ৰষ্টা হিচাপে অসমীয়া সাহিত্য ইতিহাসত বাম সৰস্বতীৰ নাম সদায় উজ্জল হৈ থাকিব।

গদ্য সাহিত্যৰ পথ-প্ৰদৰ্শক : ভট্টদেৱ

অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ জনক শংকৰদেৱ। এওঁৰ ৰচিত অংকীয়া নাটতেই অসমীয়া গদ্যৰ প্ৰথম 'মনৰ্মন' পাওঁ। অংকীয়া নাটৰ সমসাময়িক মন্তব্যবোধে পুৰণি অসমীয়া গদ্যৰ চ'নৈক পোৱা যায়; কিন্তু এটো ছুট শ্ৰেণীৰ গদ্যটোৰে গদ্য সাহিত্যৰ আটাইতকৈ সফল ৰক্ষা কৰিব পৰা নাই। অংকীয়া নাট আৰু ইয়াৰ পুৰণি এটাটো গদ্যক প্ৰাধান্য দিয়া হোৱা নাই। গদ্যৰ স্থান তাত গৌণ, পৰ-চলনটোৰ ভাৱ প্ৰকাশৰ প্ৰধান ব্যৱস্থা স্বৰূপে ঠাট অধিকাৰ কৰিছে। তদুপৰি ইয়াৰে গদ্য ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে নিম্ন পৰ্যায়ৰ। গদ্য ৰচনাৰ ব্যাংগ-বিকাশ প্ৰধানী হ'ব দেখা নাযায়; কিন্তু ভট্টদেৱ ৰচনাৰ বৈশিষ্ট্য এতিখিনিহে যে, তেওঁ ভাগৱতৰ গভীৰ চিন্তামূলক বিষয়বোৰে সজ্জাভাৱে প্ৰকাশ কৰাৰ একমাত্ৰ ব্যৱস্থা স্বৰূপে কেৱল গদ্যকেই লৈছিল আৰু পূৰ্বৱৰ্তী কবিগণৰ চান্দৰে ভাৱ প্ৰকাশ কৰা বীতিটো পৰিত্যজ কৰি নিঃসজ্জ গদ্যৰেও যে মনৰ ভাৱ প্ৰকাশ কৰিব পাৰে এই আদৰ্শটোকে পৰৱৰ্তী লেখকসকলৰ কাৰণে থৈ দিব পাৰিছিল। সেইহে ভট্টদেৱক অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ পথ-প্ৰদৰ্শক বুলি ক'ব পাৰি।

ভট্টদেৱৰ জন্ম-মৃত্যুৰ তাৰিখ কোনো পুৰণি পুথিত স্পষ্ট লিখা নাথাকিলেও প্ৰায় ৬হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে নিৰ্দেশ কৰা ১৪০০-১৪৬০ শক অৰ্থাৎ ১৫৫৮-১৬০৮ খৃঃ বিত্তৰ সময় ছোৱাকৈ ভট্টদেৱৰ জীৱন-কাল বুলি ধৰিব পাৰি।

কোনো কোনো সমালোচকৰ মতে ভট্টদেৱৰ জন্মস্থান কাকপৰ বৰনগৰ অঞ্চলৰ দেৱাগ্ৰামত আৰু পিতৃৰ নাম চন্দ্ৰভাৰতী; কিন্তু নীলকান্ত দাসৰ 'দামোদৰদেৱ-চৰিত্ৰ'ত পোৱা যায়, বজাৰী তঞ্চলৰ বিজ্ঞানকুচি নিবাসী কবি সৰস্বতী নামে এজন পণ্ডিতৰ দ্বিতীয় পুত্ৰ হ'ল বৈকুণ্ঠনাথ ভট্টাচাৰ্য। এওঁ শেষত নানা শাস্ত্ৰত পাৰ্গত হয়। বৰনগৰৰ ৰাজ্যে তেওঁক মতি নি হেওঁৰ মুখে ভাগৱত শ্ৰৱণ কৰি কৰিবলৈ উপদেশ দিয়ে। ভাগৱতত অগাধ পণ্ডিত্যৰ বাবে গোপাল দ্বিগ্ৰন্থৰা তেওঁ ভাগৱত ভট্টাচাৰ্য বা ভাগৱত আচাৰ্য নাম পায়। পিছত পিতৃৰ আজ্ঞামতে পাটগাউসীলৈ গৈ ভট্টদেৱ দামোদৰদেৱত শৰণ লয়। দামোদৰদেৱে তেওঁৰ ভক্তি আৰু পণ্ডিত্যত মুগ্ধ হৈ ভট্টাচাৰ্য নাম দিলে; কিন্তু জনসাধাৰণৰ মাজত ভট্টদেৱ নামেই বিখ্যাত হ'ল।

দামোদৰদেৱে ভট্টদেৱক ভাগৱতখন সহজকৈ ভাঙিবলৈ আদেশ দিছিল যে তে 'শ্ৰী শৃংখৰ্ণ সৰ্বলোকে' ভাঙিব বুলি পায়। তেতিয়া ভট্টদেৱে বৰনগৰতে থাকি গজত ভাঙনি আৰম্ভ কৰে। ইয়াৰ কিছুদিন পিছত বজা পৰীক্ষিতনাৰাঢ়ণৰ বেঘত পৰি দামোদৰদেৱ কোচবেড়াবলৈ যাব লগীয়া হয়। এই সময়তে ভট্টদেৱে ভাগৱতৰ প্ৰথম স্কন্ধ বিশদভাৱে ভাঙনি কৰি দামোদৰদেৱক দেগুৱায়; কিন্তু পুথিৰ আকাৰ বহল হব বুলি আশা কৰি দামোদৰদেৱ কলে—

কিন্তু এখনি বজ ক'বলৈ, পুথিও হুইব বৰ।

বাহুৰ কন্ধৰ কথা কিনিতে, ল'গাব পাত বিপুল।

তেতিয়া ভট্টদেৱ চমুকৈ ভাগৱত ৰচন কৰে।

দামোদৰদেৱে কোচবেড়া বসি থাকোঁতে যোগেশ্বৰ চাৰি ভিত্তিক কৃষ্ণদেৱক এৰি ভট্টদেৱকহে পাণ্ডবউষী সহৰ ভাগৱত পঢ়িছিল। অসম কালত দামোদৰদেৱে ভট্টদেৱ আৰু কৃষ্ণদেৱক সন্দৰ্ভে কোচবেড়াবলৈ য়ত পঠোৱাত ইয়াৰে 'চিৰা লাক উত্তম প্ৰদেব' 'দল', অৰু ভট্টদেৱে সতৰক ভাগৱত ক'ব দিয়া। দামোদৰদেৱে 'অসম কালত ভাগৱত মন্তোৰ' বুলি ভাগৱতত গ্ৰহণ কৰিলে। ইয়াৰ পাছত দামোদৰদেৱ ভট্টদেৱক পাণ্ডবউষী সহৰ অধিকাৰ আৰু কৃষ্ণদেৱক ভাগৱত পঢ়ে। অৱশ্যে ভট্টদেৱে দামোদৰদেৱৰ জীৱনকালতেই (১৪২০ খৃঃ) ভাগৱত অৰু কথাগীতা ৰচনা সম্পূৰ্ণ কৰে। ভট্টদেৱ ব্যাসকৃষ্ণি সহৰ প্ৰতিষ্ঠাত। তেওঁ সহৰ নিতৌ গীত-ভাগৱত ব্যাখ্যা কৰিছিল আৰু চাৰণালত চাত্ৰ পঢ়াইছিল।

ৰচনাসমূহ : কথ-ভাগৱত বা শ্ৰীভাগৱত কথ, কথাগীতা বা পাণ্ডা-কথ, শ্ৰীমদ্ভক্তিবিবেক, ভক্তিসাৰ, কথ-বহাগলী, প্ৰসংগমালা, গুৰু-বংগাৱলী, বিষ্ণু-সহস্ৰনাম, ভাগৱতাদিকৰণ, অৰণ-মালিকা বা অৰণ-সংগ্ৰহ আদি গ্ৰন্থ ভট্টদেৱৰ নামত পোৱা গৈছে। ইয়াৰ উপৰি নম্বোৱসৰ নামেৰে আৰু গীতৰ পূৰ্বে এমতে কৰিবৰ ব ভট্টদেৱৰ ভণিতা আছে। কথ-ভাগৱত, কথ-গীতা, ভক্তিবিবেক, কথ-বহাগলী আৰু গুৰু বংগাৱলী বাহিৰে বাকীবোৰ গ্ৰন্থ প্ৰকৃততে ভট্টদেৱৰ ৰচনা হয় নে নহয় পণ্ডিতৰ মাজত সন্দেহ আছে। ই যি নহ'ক সম্ভৱতঃ গ্ৰন্থকৰ্ত্তাৰনবপৰাট ভট্টদেৱৰ অগাধ পাণ্ডিত্য আৰু ৰচনাশক্তিৰ পৰিচয় পোৱা যায়। উল্লিখিত গ্ৰন্থৰ ভিতৰত ভক্তিবিবেক, ভক্তিসাৰ, ভাগৱতাদিকৰণ আৰু মালিকা সৰ্ব্বতঃ সিহ। ভক্তিসাৰ আৰু কথ-বহাগলী এতিয়াও প্ৰকাশ হোৱা নাই।

ভট্টদেৱৰ সাহিত্যিক জীৱনৰ কৌণ্ডিন্দ্ৰ হ'ল—গগনত বচিত পুথি 'কথা ভাগৱত' আৰু 'কথ-গীতা'। খেল শক্তিকাৰ শেষ সময়ত এই দুয়োখন গ্ৰন্থ বচিত হোৱা নহ'ল যদি। অৱশ্যে বাৰ্মানন্দৰ চৰিত-পুথি মতে ভট্টদেৱে 'বহুৱণী' নামৰ গ্ৰন্থখন গগনত বচন কৰিছিল, কিন্তু সেইখন এতিয়াও প্ৰকাশ হোৱা নাই বাবে 'অ'ক্ষোভ্যাত কেৱল 'কথা-ভাগৱত' আৰু 'কথ-গীতা'ৰ কথা হে উল্লেখ কৰা হ'ব।

ভট্টদেৱে সেইকালতে 'কথ-ভাগৱত' আৰু 'কথ-গীতা'ৰ দৰে গভীৰ তত্ত্বমূলক গ্ৰন্থ সন্দেহ। গগনত ভাঙি অকল যে অসমীয়াৰ গগনবীতৰ বাক্যনক লুপ্ত কৰিলে নহ'ল, অধুনিক ভাৰতীয় আৰু ভাষা New Indo Aryan বক্তৃততে 'গগন' বচক বুলিও নিষ্কট চিনাকি দিব পাৰিল। এই প্ৰসংগত হোৱা 'গগন' প্ৰকৃত উদ্ভৱ নিম্নলিখিত কথাবি প্ৰণয়ন ২য় গা—

Assamese prose literature developed to a stage in the distant sixteenth century which no other literature of the world reached except the writing of Hooker and Latimer in England.

ভট্টদেৱে 'কথ-বহু' = গগনত বচন কৰাৰ মূলতঃ ই চল হ'মে দৰদেৱ। 'কথ-বহু' = গগনত ভাগৱত আৰু গীতাৰ কথাবি পঢ়িব আৰু বুজিব পাৰে তাৰ কাৰণে। কৃত্তবৰ্মা অসমীয়া গগনত ভট্টদেৱৰ কথ-বহুৰ প্ৰায় সিক্ত ভট্টদেৱক 'কথ-ভাগৱত'ৰ অ'বস্তৃতিতে ভট্টদেৱ কৈছে—“এঞি অন্নমতি পি ছিচমেদৰৰ অ'জায়ে সন্তসৰৰ অজ্ঞানোদনে চীকা ভ'হু অজ্ঞানবি সকেপ প্ৰকাৰে নিবছে।” সেয়েহে ভট্টদেৱ মূল ভাগৱত আৰু গীতাৰ সাৰমৰ্ম 'কথা' আৰু গগনত ভাঙিছিল।

ভট্টদেৱৰ গগনবীতি : অকীয়া নাটৰ গগন তথা অকীয়া নাটৰ ভাষাত 'গগন' শব্দৰ প্ৰাচুৰ্য আছে ; কিন্তু ভট্টদেৱ গীতা-ভাগৱত বচন কৰোঁতে তেনে 'গগন' আৰু অপ্ৰচলিত ভাষা এটিক নহ'ল 'দ্বয়' নাই। সংস্কৃত আৰু কবিতা অসমীয়া 'গগন' তেওঁ বচনাত ব্যৱহাৰ কৰিছে। কিন্তু যেন কবিতা লগীয়া এয়ে যে, 'কথা-ভাগৱত' আৰু 'কথ-গীতা'ৰ বিষয়বস্তু অসমীয়া ভাষাও গুৰুগভীৰ হৈ পৰিছে। তেওঁ তেওঁ পৰ্যাপকত চুটি চুটি শব্দৰ যোগেদ্বিধে তাৰ প্ৰকাশ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰে। অৱশ্যে এইটো ঠিক যে, 'কথা-ভাগৱত' আৰু 'কথ-গীতা'ৰ দৰে ভাষা-গুৰু ইংৰাজ অসমীয়ালৈ ভাঙোঁতে মূল সংস্কৃত শব্দৰ অধিক প্ৰয়োগ ঘটিছে। ইয়াৰ ওচৰে প্ৰধান কাৰণ—সেই সময়ত অসমীয়া কবিতা ভাষাত সৰুগো প্ৰকাৰৰ ভাষা

প্ৰকাশ কৰিব পৰা নোহোৱা পৰিমাণে শব্দমালা নাইবা কথিত ভাষাত ব'চত কোনে অসমীয়া গদ্য পঢ়িও প্ৰশংসা নাইছিল, যাৰ বীতি অনুসৰণ কৰি গদ্য পঢ়ি ব'চিব পৰি। সেয়েহে এনেবোৰ অভাবৰ মাজেদি ভট্টদেৱ ক'থিত ভাষা এটাক লিখিত ভাষালৈ ৰূপান্তৰ কৰোঁতে প্ৰচুৰ সংস্কৃত শব্দ ব্যৱহাৰ কৰিব লগ হৈছিল। যেনে, শ্ৰীকৃষ্ণৰ ৰূপ বৰনাত কৈছে যে, তেওঁৰ "কটাক্ষ অমৃত বিন্যাসঃ প্ৰসন্ন ভাসঃ অকল-লোচনযুক্ত মুখপদ্মঃ স্নিগ্ধ চৰ্ভুঃ কৃষ্ণ কৰীতি কুণ্ডলা দ্যুতং বহুমণ্ডিতা" ইত্যাদি।

সেয়েহে অসমীয়া ভাষাৰ বাক্য, পুৰণ অসমীয়া অঙ্গাদিও নাছিল— 'মানিক', 'চক্ৰবৰ্ত্তী'ৰে আদি কৰি তেওঁ কেইবাখনো পুৰণ সংস্কৃত শব্দত বচন লিখি কৰিছিল। সেয়েহে তেওঁৰ অসমীয়া বচনৰ অসমীয়া সংস্কৃত বাক্য-বীতিৰ প্ৰচুৰ পৰা স্বাভাৱিক। কিন্তু ভাষাৰ ভগ্ন প্ৰচুৰ সংস্কৃত শব্দ আৰু বাক্যবীতিৰ প্ৰয়োগ ইত্যাদিৰ বহুপৰিমাণে ক্ৰটিত হৈছে যদিও এই ভাষাতোৱে গদ্য ভগ্নবৰ্ত্তী বিষয়বস্তুৰ সন্ধান আৰু পঢ়িত্বৰ বক্ষা কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। বৰ্ত্তমান ভাষাৰ ভগ্নৰ প্ৰচুৰ উপযুক্ত ব্যৱহাৰ নহয়। ভট্টদেৱে এই কাণ্টোৱে লক্ষ্য ৰাখিছে কিয়নো গদ্য ভগ্নৰ সংস্কৃত শব্দ ব্যৱহাৰ কৰিছিল। এওঁৰ বচনত পঢ়ি উঠিবলৈ ক'ব লাগিব যে গদ্য-গদ্যী ভাষাৰ পোতা হ'ল। যেনে, কৃষ্ণৰ ৰূপ বৰনাত "কটাক্ষ"—প্ৰসন্ন বসন কমল নয়নঃ স্নিগ্ধ চৰ্ভুঃ কৃষ্ণ কৰীতি কুণ্ডলা দ্যুতং বহুমণ্ডিতা ইত্যাদি।

ভট্টদেৱৰ বচনাত জটুৱা ঠাচ ব্যৱহাৰ নাই বুলিহেই ক'ব পাৰি। বিষয়বস্তুৰ গভীৰ বজাই থকাৰ উদ্দেশ্যেই বোধ হয় সংস্কৃতীয়া বীতি পৰিভাষ কৰি কথ্য ভাষা ব্যৱহাৰ নকৰিলে, এই প্ৰসংগত তেওঁৰ পূৰ্ববৰ্ত্তী কবি মাধৱ কন্দলী আৰু শঙ্কৰদেৱৰ বচনা-বীতিৰ কথা উল্লেখ কৰিব পাৰি। বামাচৰ্য আৰু ভাগৱতৰ বিষয়-বস্তু চমুত বৰ্ণিত হৈছে তাৰ বচনত প্ৰচুৰ বৰ্ত্তা, ঠাচৰ নিৰ্মাণ পোতা যায় জটিলজনক বচনত। এফালে যেনেকৈ অসমীয়া সামাজিক জীৱন চিত্ৰ কঢ়ি উঠিছে, আনফালে তেনেকৈ যেনে পটভূমি, বস্তুৰ আঁহৰ প্ৰয়োগ ঘটাত গ্ৰন্থবোৰত এফোটি অকীয়া বৈশিষ্ট্যও ওলট পৰিছে। উদাহৰণ স্বৰূপে, মাধৱকন্দলীৰ বচনৰ পৰা—'আমি ভৈলৈ কৈকেইৰ অটমীৰ ছাগ'; 'আমি আগুতিৰ আতুলীৰ লাঠি তই' আদি আৰু শঙ্কৰদেৱৰ বচনাবলম্বী—'কীচক চাতিতে মাণিক ভৰা'; 'শিৱক আঙালক হৰিণ', মাধৱৰ ন্যমত জুইত নেমে ৰখি' আদিলৈ আতুলিত্য পাবি। এইদৰে এওঁলোকৰ কিছুমান বৰ্ণনাই বিষয়-বস্তুক ঘৰুৱা কৰি তোলাতে সত্য

ক'ৰে। যেনে, শংকৰদেৱৰ 'পাৰিজাত ভবন' নাটত থকা; শচী আৰু মহাপ্ৰভাকৰ
সি-গঙ্গাজে অসমীয়া অশিক্ষিত তিব্বতীয়াৰ মাজত হোৱা গালি গাংশজৰ কথাকে
বিবৰাই দিয়া। 'কীর্তন'ত থকা 'দিবা উপবন', 'ত্রিকূট' আৰু বামদেৱৰ 'অবণ্য-
ব'ও' থকা প্ৰকৃতিৰ বৰ্ণনাটো অসমৰ গছ-গছনি, ফুল-ফুলনিৰ কথাহে মনত পেলোঁ
যায়। বৰ্মন কীৰ্তিৰ এই জাহ্নবী চাব ভট্টদেৱৰ ঘটনাত কাটিয়ে পোৱা
অৱস্থা নজে মানে উপমা ব্যৱহাৰ কৰি কঠিন তত্ত্বমূলক কথা সহজ
কৰিছে। যেনে, "যেমনে কামন্দক পুষ্কৰিত অগ্নিয়ে ভস্ম কৰে,
এনে কামগ্নিয়ে প্ৰাৰক বিনে সকল কমকে উষ্ম কৰে।" সম্বন্ধেও ভট্টদেৱে
উক্ত ৪৫ ৰে ঘটনাৰ ঘৰুৱা বীৰ প্ৰয়োগ নকৰি পোনপটীয়াভাবে শুক-
কীৰ্তিৰ ভাষণৰ পৰা-ভাষণৰে মাজলৈ ওলাই আহি চমুকৈ বুজাই দিবলৈ চেষ্টা
কৰিছে। সেইজন ভাষা যে এওঁৰ বাবে নীৰস হ'বলৈ দিছে এনেও নহয়; বৰ্ণনাৰ
মাজলৈকে প্ৰশ্ন সোধা, তাৰ উত্তৰ দিয়া আৰু ঠায়ে ঠায়ে কথোপকথনৰ সৃষ্টি
কৰা—পঢ়িলে বেছি সুকল্লীৰ হৈছে। ডঃ বিৰ্ৰিঙমুখাৰ একবাসেৰে
সাধাৰণ—"কথা-গীতা পঢ়িলে এনেতে সাংগে যেন নামঘৰত বাইজ গোটে খাইছে
আৰু ভাগৱতীয়ে পাশ্চ পঠ কৰি টীকা সহ ব্যাখ্যা কৰিছে; মাজে মাজে গভীৰ
"বহুৰ প্ৰশ্ন তুলি নিজেই যেন তাৰ সমাধান কৰিছে।" উদাহৰণ স্বৰূপে—"যদি
এনে বেতিয়া অৱতাৰ ধৰা, তাত জন।। যেমন ধৰ্মৰ তিনি অধৰ্মৰ উদ্ভৱ হয়,
এধনে সাধুৰ বক্ষাৰ্থে, দুৰ্জনেৰ নাশ নিমিত্তে ধৰ্ম প্ৰতিষ্ঠান পদে যুগে যুগে যত্ন
অৱতাৰ ধৰে।" ইত্যাদি।

ভাষাতত্ত্ব ফলবশত মন কবিলে দেখা যায় যে, 'কথ'-গীতা' আৰু 'কথা-
-গবত'ৰ ভাষাক আধুনিক উন্নত অসমীয়া ভাষা বুলি ক'ব নোৱাৰি। প্ৰাচীন
-বতীৰ আৰ্হি ভাষাৰ স্পষ্ট ক্ৰমবিকাশে 'কথ'-গীতা', বিশেষকৈ 'কথা ভগবত'ত
দেখা নাযায়। প্ৰাচীন ভাৰতীয় আৰ্হি ভাষাৰ ক্ৰমবিকাশ হোৱা বুলিলে আমি
ই যুগৰ ভাষাটো সংস্কৃতবশত প্ৰাকৃত আৰু অপভ্ৰংশৰ মাজেদি আধুনিক
-মানে কৃপাভাৱিত হৈ অগ্ৰগতিৰ ফাললৈ অহাটোকে বুজো। তন্ত্ৰমেধৰ বচনাত
ক'বত অসমীয়া তথা কামৰূপী শব্দ কিছু পৰিমাণে আছে যদিও সংস্কৃত শব্দৰ
অধিক প্ৰয়োগ ঘটাত অসমীয়া ৰচিত তথা ভাৰতীয় আৰু ভাষাৰ অসমীয়া
শব্দটোৰ এটা উন্নত ৰূপ দেখিবলৈ নাপাওঁ। তন্ত্ৰমেধৰ গল্প সম্পৰ্কে ড. বাণীকান্ত
শৰ্মাভিনেয়ে ঠিকেই মন্তব্য প্ৰকাশ কৰিছে—

‘While admirable as presenting a specimen of prose style so far back there is hardly anything remarkable in this prose rendering from the linguistic point of view. The diction is overloaded with Sanskritic words and the language of the verse writers which occasionally betrays colloquialism.’

সংস্কৃতৰ প্ৰতি বিশেষ প্ৰকৃতি থকা কাবনেই বেধ চয় ভট্টদেৱে অসমীয়া ভাষাৰ লৈ থকা সন্মতি বা বৰং তৎসম শব্দ ব্যৱহাৰ কৰিছিল। যেনে :—মুখা, পদপাত্ৰ, অস্ত্ৰ, অৰ, ব্ৰাহ্ম, চক্ষু, জিহ্বা, কৰ্ণ, ইত্যাদি।

নিৰ্দেশণৰ প্ৰয়োগেৰে সংস্কৃতৰ নিম্ন মান বিশেষণে বিশেষ্যৰ লিংগকে অনুসৰণ কৰিছে। যেনে, ‘গুণময়ী প্ৰকৃতি’, ‘সত্য বচি’, ‘মাতৃঘনী গতি’। সন্ধি সংস্কৃত সংস্কৃত নিম্নক অনুসৰণ কৰ দেখা যায়। মুখা অংক গৌণ চুহুৰি উজ্জ্বল ব্যৱহাৰ আছে। ফলত বৰ্ণনাট ঠায়ে ঠায়ে নটকীয় গুণ লাভ কৰিছে। প্ৰতিটো কথাৰ মাজত বিশেষ কালৰ জিহ্বাৰ ব্যৱহাৰ ভট্টদেৱৰ বচনাৰ আন এটি বৈশিষ্ট্য। বাক্য লক্ষণালী কৰিবৰ কাৰণে লাম্ব্যভাবো প্ৰয়োগ কৰিছে। যেনে :—‘ব্যাপিনা’, ‘সংস্কৃতমহু’, ‘নিম্মিৰ’ ইত্যাদি। ঠায়ে ঠায়ে কথা ভাষাৰ পৰিৱৰ্তন কৰা দেখা যায়। যেনে :—‘হাঠেৰ, কটা, নেম, নাইকা, ইত্যাদি।

এইখিনিতে অংক এটি কথা উল্লেখ কৰিব পাৰি যে, দামোদৰদেৱৰ আদেশত ভট্টদেৱে পোন প্ৰথমে কথা-ভাগৱত আৰু তাৰ চাৰি বছৰৰ পাছত কথা-গীতা বচন কৰে। সেয়েহে ‘কথ-গীতাৰ’ ভাৱ ‘কথা-ভাগৱত’ৰ ভাৱতকৈ অধিক নিম্ন অংক গুৰুত। সংস্কৃত তৎসম শব্দৰ প্ৰয়োগ ‘কথ-গীতা’ত তুলনামূলকভাৱে কম বুলি ক’ব পাৰি। উল্লেখৰ স্বৰূপ তলত ছোটকৈ নমুনা দিয়া হ’ল :—

কথা-ভাগৱত —

‘বেদব্যাংস স্বৰি প্ৰথমে নান শাস্ত্ৰ কবিতা, তথাপি মন প্ৰসন্ন নঠিল : প্ৰথম বেদত শ্ৰীনাথৰ উপদেশে শ্ৰীভাগৱত কৰিতে শাস্ত্ৰৰ প্ৰতিপাত্য পৰমেশ্বৰক চিহ্নিত : বাহ্যতে মিছা প্ৰপঞ্চ প্ৰকাশে : য’ত চক্ৰে ভগৱত সৃষ্টি স্থিতি সংহাৰ হয়। প্ৰকৃতি পুৰুষতপৰ ব্ৰহ্মাৰো জ্ঞানপাতা সত্য সৰ্বজ্ঞ ত’হাক চিহ্নিত। সকল শাস্ত্ৰত কৰি শ্ৰীভাগৱত শ্ৰেষ্ঠ, যাক শ্ৰীনাথৰূপে কৰিছে, যা’ত কহে পৰম ধৰ্ম কেবল হৰি ভজন মোক্ষতা কৰি শ্ৰেষ্ঠ য’ত ব্ৰহ্মজ্ঞান অবস্থে হয় ...’

কথা-গীতা :—

‘কুন্তিপুত্ৰ অৰ্জুনে শ্ৰীকৃষ্ণ এই বাক বুলিল, হে কুন্ত। এই জ্ঞানপৰ যুজিবে

ইচ্ছায়ে যুক্ত উপস্থিত দেখি মোৰ কৰ চৰণ'দি ভাগি যাউ, মুখো শুখাই, শৰীৰো
 ৫ ল্প, বোমো সিঁতৰে, গ'ত্ৰে ধনু হাতৰ খসি পড়ে, চৰ্ম্মো ভাঁপ হৰে। আঙু'ক
 যু'ল, অ'গত থাকিত্তে নপাবো', মনে মহা ভ্ৰম হয়, বিমংগল সহ দেখো, উপব'ত
 ১০ উৰে, শৃ'ংগে আব'ৰ কৰে। যুক্ত অজনক বধি কিছো ফল নেনেপে,
 'জ'কে আকা'ক নকৰো, বাজাকো ইচ্ছা নকৰো, ... ।'

প্ৰথম পুৰুষত 'ই', 'মো'ক, 'মোৰ' আদিৰ সলনি যান তেনে পুৰণি অসমীয়া
 ১৫ 'ঐ', 'আমি', 'আমাক', 'আমাৰ' আৰু তৃতীয় পুৰুষত 'তাৰ', 'তাক' আদিৰ
 'ইং' 'তান', 'তাহ'ন', 'তাংক' আদিৰ ব্যৱহাৰ দেখা যায়। যেনে :—'ত'ত'ন
 ২০ "জ'য়ে মঞি জগত শ্ৰেজ্ঞ।' 'তাংক হৰি অৱত'বে ত'বিন'।'

বিশুদ্ধি প্ৰয়োগত দেখা যায় যে, 'দ্বিতীয়'ৰ 'ক', চতুৰ্থীৰ 'লৈ' আৰু পঞ্চমীৰ
 ২৫ 'ব' ঠাইত ক্ৰমে—'ত', 'ক' আৰু 'হন্তে'ৰ প্ৰয়োগ ঠায়ে ঠায়ে ঘটিছে।
 ৩০ —'মোত কঠিলা', 'বনক গৈয়া' সীতা হৰণ কৰিলা', 'হাত হন্তে জগত
 ৩৫ কৰে' 'ক'হোৱা বস্ত্ৰীৰ 'ব'ৰ ঠাইত 'ন'ৰ প্ৰয়োগ হৈছে যেন,—
 ৪০ 'ত'ন বাওঁ কত'।'

চতুৰ্থৰ বচনৰ দৃষ্টান্তে দেখিওঁ কথিত ভাষাৰ লক্ষণ বা বৈশিষ্ট্য
 ৪৫ —৫ তেওঁৰ ভাষাৰে বহু পৰিমাণে কঠিন, সংকীৰ্ণ আৰু কৃত্ৰিম এই কথা
 ৫০ স্পষ্ট হৈছে দেখিব পাৰি। এটা কাৰণেই পোৱা কৰে লক্ষণ ম'হন 'ক'হন-
 ৫৫ 'স'ৰ ম'ৰে তেওঁৰ 'ক'দ' ভ'গৱত' আৰু 'কথা গীতা'ই জনপ্ৰিয়। ল'ল
 ৬০ ২ ৰব নোবা'বিলে। 'দ্বী শূন চ'প'লেও বুঝে যেন মত' —এইদৰে 'স'ল
 ৬৫ 'মোম'ৰদেৱ ইচ্ছা' আৰু সেই ইচ্ছা' অন্তৰ্ভুক্তি প্ৰিয় শিষ্ট ভট্টাচাৰ্যক 'ভ'গৱত',
 ৭০ 'ক' 'গীতা'খন মত'পুৰুষ ল'ক'ব'দেৱ ক'ত'ল-মত'ল ভট্টাচাৰ্যকৈ 'গ'গম ক'ৰি'
 ৭৫ 'কথা'ৰ'ক' বচিবলৈ নি'গৈ'ল 'মিছিল'। শুকজনাৰ আজ্ঞা শিৰত লৈ ভট্টাচাৰ্য 'ভ'গৱত'
 ৮০ 'ক' 'গীতা'ৰ শৰ'কা'দি গল্পত বচন কৰিলে, কিন্তু তাৰ ভাষা সংস্কৃতীয়া আৰু
 ৮৫ জনসাধাৰণৰ কাৰণে দুৰ্বোধ্য হোৱাত আৰু ল'ল-ম'হনৰ মনোপ্ৰাণী চ'ল'মহী
 ৯০ ৫ চনাৰ প্ৰভাৱত পুৰি ছপন লোকবল্লক হ'ব নোৱাৰিলে। তথাপি এইটো স্বীকাৰ
 ৯৫ কৰিব লাগিব যে, সংস্কৃতৰ প্ৰভাৱ থকা সত্ত্বেও গল্পৰ যোগেদি পোনপটীয়াভাৱে ভাষা
 ১০০ প্ৰকাশৰ আদৰ্শ ভট্টাচাৰ্যেই প্ৰথমে দেখুওৱা। আৰু তেওঁৰ পৰবৰ্তী ওখা উত্তৰ
 ১০৫ বৈষ্ণৱ যুগৰ গল্প লেখকসকলে ভট্টাচাৰ্যৰ বচনা-ৰীতিকে বহু পৰিমাণে অনুসৰণ
 ১১০ কৰিছিল।

অংকীয়া নাট সাহিত্য

অসমীয়া নাট্য সাহিত্য বুলিলেই পোনতে মনলৈ অংকীয়া নাটসমূহৰ কথা। এই নাটবোৰৰ বৰ্চিত তৈছিল ১৬শ শতিকাৰ আদি ভাগৰপৰা ১৯শ শতিকাৰ আদি ভাগলৈ প্ৰায় তিনিশ বছৰকাল জুৰি, অৰ্থাৎ শকৰী আৰু উত্তৰ শকৰী যুগত। অষ্ট্ৰা-অক্সফোর্ডৰ সহযোগত ছুই এখন অংকীয়া নাট বৰ্চিত হয় নৱম শতাব্দীত।

অংকীয়া নাটৰ প্ৰথম অংকীয়া নাট্য সাহিত্যৰ জনাৰণ আংকৰদেৱ। অসমৰ দেশৰ দৰে অসমীয়া ৰাণ্যকৃত্য নাট্য সাহিত্যৰো উদ্ভৱ হয়—ধৰ্মাভিমানৰ ৰেণু কৰিয়েই। ই ১৪১৮ চনত অংকৰদেৱে পোন প্ৰথমে ‘কালিদমন’ নামে অংকীয়া নাট এগৰি বচনী কৰে বুলি কালিদাসৰ প্ৰেম ভাৱীয়াই অনুমান কৰে, ‘কল্প বচনা’-ৰীতি বা অগ-প্ৰেমৰ ফলৰপৰা ‘পদ্মীপ্ৰসাদ’ নাটতে প্ৰথম বুলি পণ্ডিতসকলে মত দিয়ে। অৱশ্যে উদ্ধৰ বচনৰ অংগেই বেণু বচা ‘চক্ৰাধৰ’ নামে নৃত্য-গীতৰূপ নাট এগৰি অভিনয় কৰাৰ উল্লেখ চৰিত-পুথিত পোৱা যায়। সন্তৰ নাটখনৰ লিপিত কপনখৰ কৰণে পুনৰ অভিনয় কৰা সন্তৰ নহ’ল আৰু পিছত ই একেবাৰে লুপ্ত হ’লগৈ। ইতি নকৰ, জনসংগ্ৰাণৰ মাজত ৰামকৃষ্ণৰ মহিমা তথা বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ উদ্দেশ্যে অংকৰদেৱে ‘কালিদমন’ আৰু ‘পদ্মীপ্ৰসাদ’ৰ উপৰিও পাটবাউসী, ‘কেলিগোপাল’, ‘কংকী-ভবন’ আৰু ‘পাৰিজাত হৰণ’ আৰু ১৪৬৮ চনত কেচবেচাৰত ‘ৰামবিজয়’ নাট বচনা কৰে। ‘ৰামবিজয়’ অংকৰদেৱৰ শেষ বচন আৰু একে বাতিৰ ভিতৰতে বৰ্চিত বুলি কোৱা হয়।

‘ৰামবিজয়’ৰ বাবে বাকী কেইখন নাটকৰ বিষয়বস্তু অনা হৈছে ‘হৰিবংশ’, ‘বিষ্ণুপুৰাণ’ আৰু বিশেষকৈ ‘ভাগৱত’ৰপৰা। ‘ৰামবিজয়’ৰ কাহিনী ‘ৰামায়ণ’ আৰু ‘অগ্নিপুৰাণ’ৰপৰা লোৱা হৈছে। ছুই এঠাইত ‘হৰম’নাটক’ৰ প্ৰভাবো দেখা যায়। এই নাটত ৰামৰ হাতত মাৰীচ আৰু সুবাহ ৰাক্ষসৰ পৰাভৱ, ৰামৰ হৰণ ভাগ, শীতাব অংকন, ৰামৰ হাতত পৰশুৰামৰ মৰ্ণচূৰ্ণ আদি বিবিধ ঘটনাৱলীৰ যোগেদি ৰামৰ মাহাত্ম্য দেখুওৱা হৈছে। বাকী নাটকেইখনতো সেইদৰে কৃষ্ণৰ অজৌকিৰ মহিমাৰ কথাকে কপায়িত কৰা হৈছে। যেনে, ‘কালিদমন’ নাটত শিশু কৃষ্ণৰ জাৰা কালিনাগ দমন আৰু বনাস্থি পান, ‘পদ্মীপ্ৰসাদ’ নাটত

২ শতাব্দী দর্শনা, 'কস্মিগে শ'ল' নাটক কৃষ্ণব গোপীসকলকে সৈতে বাদ-কোড়া, ৩ চূড়-বধ অ'রি দেখুও: হৈছে । 'কস্মিগী-হরণ'ত কস্মিগীৰ প্রথম, কৃষ্ণব শিখ, কৃষ্ণব হাতত কক্কী আৰু আন বজাসকলৰ পৰাডব; 'পাবিজাত-হরণ'ত কৃষ্ণব হাতত নবকাহ্নবৰ মৃগা, উল্লব পৰাজয় আৰু পাবিজাত-হরণ-কাৰ্য্য দেখা যেনে 'গে'দে কৃষ্ণব দৌৰহৰ 'ববৰণ' দেখা হৈছে । মূঠতে বিষ্ণুব অল্লুকপ শ্ৰীকৃষ্ণ আৰু বাম ধে সকলোতকৈ 'কৃষ্ণাণী' অ'ৰু শ্ৰেষ্ঠ হাবেই নাট কেইখনত প্ৰতিপন্ন হৈছে ।

এটো অংক থকা কাৰণই শংকৰদেৱ আৰু পৰৱৰ্তী বৈষ্ণৱ নাট্যকাৰসকলৰ
কাৰ্য্যকৰণ নাটককেই 'অংক নট' বোলা হয়। অৱশ্যে মধ্যযুগৰ শিশু কলা-
সংস্কৃতিৰ বৈশিষ্ট্য, নৃত্য গীত প্ৰধান অংক কলেবৰত সৰু নাট কেইখনমানক 'গুমুৰা'
'নট' বোলা বৈষ্ণৱ যুগত আঁকীয়া নাটৰ প্ৰতিশব্দ হিচাপে নাটক, নাট অংক,
'অংক' নৃত্য শব্দ প্ৰয়োগ কৰা হৈছিল। এই নাটবোৰত সংক্ৰান্ত নাটক অংক
সংক্ৰান্ত প্ৰজাপতি অজ্ঞানৰ প্ৰভাৱ দেখা যায়। সংক্ৰান্ত নাটকৰ দৰে ইয়াত
দেৱৰ প্ৰৱেশ, পুৰাণ, নন্দন, প্ৰহৰ, আশু, মুক্তিমাংগল ভটিয়া
চৰকাৰী অংক ওজাপাণিৰ প্ৰভাৱ দৰে সূত্ৰধাৰৰ বিভিন্ন কাৰ্য্যই এই কথা
দাঙাই দিয়ে। বিশেষকৈ, অজ্ঞান অজ্ঞান পুতলা লাচৰ সূত্ৰধাৰৰ দৰে
আঁকীয়া নাটৰ সূত্ৰধাৰৰ গোটেই নাটকীয় অজ্ঞানটোৰ আঁত ধৰা দিব কোনো
কোনো পুতলা নাটৰ সূত্ৰধাৰৰ প্ৰভাৱে আঁকীয়া নাটত পৰা বুলি ক'ব
হৈছে। অন্যহাতে আঁকীয়া নাটৰ অজ্ঞানত বাহ্যিক কথা মুখ্য-প্ৰাধিক
কৰিবলৈয়ে দ্ৰাৱণ্যতাবশৰা অন্য বুলি কিছুমানে মত দিয়ে। ই যি নটক, বিভিন্ন
প্ৰভাৱত বৰ্ত্তিত হলেও আঁকীয়া নাট শংকৰদেৱৰ এক অজুগম সৃষ্টি।

নাট্যৰাবৰ বচনা-ৰীতি বা বিষয়বস্তু পৌৰাণিক গ্ৰন্থৰপৰা লোৱা ক্ষেত্ৰত
 "কবিত্ব নাইবা আন কোনো নাট্যকাৰে নতুনকৈ দেখুৱাব খোজা নাই। কেৱল
 পৌৰাণিক কাহিনীকে প্ৰত্যক্ষগতিকভাৱে নাটকীয় ৰূপ দিছে। নাট্যকাৰসকলে
 "স্বৰতালৈ দৃষ্টি নৰখাত বিশেষকৈ চৰিত্ৰবোৰৰ কাৰ্যত ঠায়ে ঠায়ে অলৌকিক
 অংকণ কৰাত কাহিনী আৰু চৰিত্ৰৰ কাৰ্যবলীয়ে ঠায়ে ঠায়ে বাস্তৱতাৰ সীমা
 উৰাই গৈছে। আধুনিক নাট্যকাৰসকলৰ দৰে অংকীয়া নাটৰ বচনসকলে
 চৰিত্ৰ-দৃষ্টি, নাটকীয় সংঘাত আদিলৈ মন দিয়া নাছিল; নাইবা, কেৱল সংলাপমৰ
 "গতি নাটক বচনা কৰাৰ কথাও ভবা নাছিল। সংলাপৰ উপৰিও শ্লোক,
 কথাসূত্ৰ আৰু গীত এই কেইটা উপাধানৰ সহায়ত অংকীয়া নাটসমূহ বচনা কৰা

হৈছিল। জ্ঞানকৰ কথাখিনি প্ৰথমে সৃষ্টিৰে কথাসূত্ৰত ব্যাখ্যা কৰে, পিছত গীত আৰু সংলাপনত বিস্তৃতকৈ কোৱা হয়। এই উপাদান কেইটো ভিতৰত গীতৰ প্ৰাধান্য বেছি কাৰণে 'ডঃ সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা'ই অ'কীয়া নাটৰে 'কীৰ্ত্তি-নাট্য' বুলি অভিহিত কৰিছে।

অ'কীয়া নাটৰ শ্লোকখিনিৰ ভাষা সংস্কৃত, বাক্যবোৰৰ ব্ৰজবলী। ব্ৰজ হৈছে বৈষ্ণৱ কবিসকলে বৈদিলী আৰু অসমীয়া ভাষা মিহলাই সৃষ্টি কৰা এক কৃত্ৰিম সাহিত্যিক ভাষা, অৱশ্যে এই ব্ৰজবলীৰ লগত অৱ্দী আৰু ব্ৰজৰূপে ঠায়ে ঠায়ে মেশ হ'ব। উক্তৰ ভাষাতৰ বৈষ্ণৱ কবি দিগ্গমজি আৰু বচনৰ অমৃতকবচৰে এই ভাষা আৰু শুৱলা ব্ৰজবলী ভাষাটো নাটকীয় ভাষা গাঁথি থকাৰ আৰু বিষয়-বস্তুত পৰিহৃত্য আৰোপ কৰাৰ কাৰণে অ'কীয়া নাট্য ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল।

নাটকীয় গুণৰ ফলস্বৰূপে শব্দবোৰৰ নাট কেইখনৰ ভিতৰত 'পাৰিজয়' কবচকে শ্ৰেষ্ঠ বুলিব পাৰি। অৱশ্যে কবিত্ব গুণ আৰু সংগীতৰ প্ৰাচুৰ্যৰ ফলস্বৰূপে 'কেন্টিগেমপাং' নাটটো উচ্চ অ'কীয়া পাব। আদি, বীৰ, কৰণ বোৰো অমৃত, তাম্ৰ, শঙ্কু আদি বিচিত্ৰ বস্তু নাট কেইখনত সমাবেশ কৰা হৈছে।

শব্দবোৰৰ চিত্ৰকল্প নৈৰৱ্যাহাৰ হ'ল মাধৱদেৱ। এওঁৰ নাটত প্ৰায় ১০০খন অ'কীয়া নাট আছে। তাৰ ভিতৰত 'অৰ্জুন-ভঞ্জন', 'চোবচাৰু', 'পিতৃ-পুত্ৰ', 'কৃষ্ণ লেট' আৰু 'ভোজন ব্যৱহাৰ' মাধৱদেৱৰ বচনা বুলি গণ্য পৰিত্ৰুতাই হ'ব। বাকীৰ অ'কীয়াৰ অধিকাংশ বিষয়বস্তু আদি বস্তুৰ প্ৰাণ আনি নাটত থকা গীত-চৰিত্ৰৰ পুৰুষ আৰু নিয়ন্ত্ৰণৰ বচনাৰ কাৰণে কে'নে পণ্ডিতে 'ব্ৰজামেহন', 'ব'স-পুত্ৰ', 'কৃষ্ণ-ইব' আৰু 'কে'থেল' মাধৱদেৱৰ নহয় বুলি ক'ব খেজে। আন কোনো নাটিকাৰ মাধৱদেৱৰ নামত বচা বুলি তেওঁলোকে মন্ত্ৰ দিছে। ই যি নহ'ক, মাধৱদেৱ সন্দেহবিহীন নাট কেইখনত শিশু কৃষ্ণৰ চোব-চাৰু, অভিমান আদিক কোৱা পূৰ্ণ ৰূপ দিয়া হৈছে। এওঁৰ 'অৰ্জুন-ভঞ্জন' নাটকৰ বিষয়বস্তু ভাগৱত পুৰাণৰ পৰা আৰু বাকী কেইখনৰ বিষয়বস্তু বৈষ্ণৱ কবি বিৰামগুপ্তৰ 'কৃষ্ণ-ৰূপামৃত'ৰ পৰা লোৱা হৈছে।

শব্দবোৰৰ নাটৰ লগে এওঁৰ নাটত কোনো পূৰ্ণ কাহিনী পোৱা নহয়। নাইবা নাটকৰ নাটকে বুদ্ধক কৃষ্ণ বা ৰাধা নহয়। নাটবোৰত কৃষ্ণক

কালৰ একো একোটা দিনৰ বা অলপ সময়ৰ ঘটনাক আয়োজনক ৰূপ দিয়া হৈছে। অৱশ্যে নাট কেইখনত শিশুৰ মনস্তত্ত্ব ভালকৈ ফুটি ওলাইছে। নাট্যকাৰে শ্ৰীকৃষ্ণক মানব-শক্তি হিচাপে দেখুৱাইছে যদিও এই মানব শিশুৰ পদবালত যে অলৌকিক নাইবা ঐশ্বৰিক শক্তি নিহিত হৈ আছে, তাকো মানব প্ৰসংগত কবলৈ পাহৰা নাই। 'অৰ্জুন-ভঞ্জন'ৰ বাচিৰে মাধৱদেৱৰ 'কৰ্ণ'বোৰ নাট কলেবৰত সৰু। শিবোৰত শিশুকৃষ্ণ আৰু হীচৰিজৰ প্ৰাধাণ্য, নৱম্ব প্ৰাচুৰ্য আৰু আঠ আগৰীয়া চুটি চৰণৰ কুমুৰি চন্দৰ ব্যৱহাৰ থকা পৰণে চমক কুমুৰা বোলা হৈছে বুলি বহুতে অজ্ঞমান কৰে। কোনো কোনোৱে আকৌ চাওতাল আদি জনজাতীয় লোকৰ মাজত প্ৰচলিত কুমুৰৰ কথা প্ৰভাৱতো কুমুৰাৰ উদ্ভৱ হয় বুলি ক'ব খোজে।

মাধৱদেৱৰ পাছহেই আন এজন উল্লেখযোগ্য নাট্যকাৰ হ'ল—তেওঁৰেই 'চ'ন-পুৰাণ ভটানীপুৰীয়া গোপাল আতা বা গোপালদেৱ। এওঁ বৈষ্ণৱ প্ৰাণৰ কাৰণে গীত আৰু ঘোষাৰ, উপৰিও 'জয়হাত্মা', 'নন্দোৎসৱ' আৰু 'উদ্ধৱান' নামৰ তিনিখন নাট ৰচনা কৰে। এই নাটকেইখন ১৬শ শতিকাৰ একেবাৰে শেষ ভাগত ৰচিত বুলি অজ্ঞমান কৰা যায়। বৰপেটাৰ 'চ'ন-পুৰাণ মাধৱদেৱৰ আগত 'জয়হাত্মা আৰু নন্দোৎসৱ' অভিনীত হৈছিল। 'চ'ন-পুৰাণ উল্লেখ আছে। 'জয়হাত্মা'ত শ্ৰীকৃষ্ণৰ জয়কাহিনী, 'নন্দোৎসৱ'ত শ্ৰীকৃষ্ণৰ জয় উপলক্ষে কৰা উৎসৱ, 'উদ্ধৱান'ত শ্ৰীকৃষ্ণক সন্তক মাৰি উগ্ৰসেনক হত্যাৰ সিংহাসনত বহুৱা আৰু উদ্ধৱে মথুৰাৰপৰা উদ্ধৱলৈ গৈ নন্দ যশোদা আদি গোপ গোপালক কৃষ্ণৰ মংগল বাতৰি দিয়াৰ আখ্যান আছে। 'চ'নপুৰাণ নাটকৰ কাহিনী 'ভাগৱত-পুৰাণ'ৰপৰা ল'ব হৈছে যদিও শংকৰদেৱৰ দৃশ্যৰ প্ৰভাৱ তাত স্পষ্ট দেখা যায়। 'চ'ন উপৰি 'উদ্ধৱান'ত শংকৰদেৱৰ আৰু মাধৱদেৱৰ সীতো সন্নিৱিষ্ট কৰা আছে। কবিৰ নন্দোৎসৱ বৰ্ণনাটো অতি মধুৰ।

গোপাল আতাৰ পিছৰপৰা অংকীয়া নাটৰ আশান্তপীয়া ৰচক ওলোৱা নাই বুলি ক'ব পাৰি, যদিও পৰৱৰ্তী কালতো মাছে সময়ে অংকীয়া নাট ৰচিত হৈ আছে। পিছৰ যুগৰ নাটতো শংকৰদেৱে দেখুৱাই দিয়া অংকীয়া নাটৰ আটাইবোৰ লক্ষণ বৰ্ণিত হোৱা দেখা নাযায়। আনকি মাধৱদেৱেই শংকৰদেৱৰ অংকীয়া নাটৰ কলা-কৌশল সম্পূৰ্ণ বৰ্ণা কৰা নাই। পিছৰ

ফালে আমুখ, মুক্তিযুগল ভটিমা, নাটকৰ মাজৰ সংস্কৃত শ্লোক আদিৰ ব্যবহাৰ কমি গৈছে। আনকি চুই এখন নাটত নান্দীপ্লোকেই দেখা নাযায়, ব্ৰজবুলি ভাষাৰ প্ৰাচুৰ্যও কমি আহিল, পুৰণি অসমীয়া শব্দৰ ব্যবহাৰেই বেছি হ'ল। বৰ্ত্তমান নাট্যকাৰসকলে ব্ৰজবুলি ভাষা নজনাও এটি কাৰণ হ'ব পাৰে। নাটবোৰৰ বিফলস্বৰূপে গান্ধীৰ্শ-প্ৰদান, চৰিত্ৰাংকনত বৈচিত্ৰ্য সম্পাদন নাইবা বদ-স্থিতিত পৰবৰ্তী যুগৰ আটাইবোৰ নাট্যকাৰে ক্ষমতা দেখুৱাব পৰা নাই, কেৱল গুৰুজনাৰ নাটৰ আদৰ্শ লৈ গতাত্তগতিকভাৱে নাটবোৰ বচন কৰিছিল মাথোন। ই যি নহক, অসমীয়া নাটৰ ইতিহাস আৰু সমসাময়িক বৈষ্ণৱ সমাজখনৰ ফালৰপৰা সিবোৰৰ মূল্য সদায় বৈ থাকিব।

গোপাল আতাৰ পিছৰ নাট্যকাৰ হ'ল মাধৱদেৱৰ ভাগিনেক বামচৰণ ঠাকুৰ (১৯২১-১৯০০)। এওঁৰ নামত গুৰুজনাৰ জীৱনী এখন পোৱা যায়। এওঁ 'ভক্তি ৰত্নাকৰ' অসমীয়াতলৈ অমৃতবাদ কৰাৰ উপৰিও 'কংসবধ' নামে অংকীয়া নাট এখন প্ৰণয়ন কৰে। নাটখনত কৃষ্ণ-বলৰামৰ ছাৰা কুঁজীৰ বাজা পুৰণ, চামুৰ মুষ্টিক, কুবলয় হাতী, কংস আদিৰ নিধন আৰু উগ্রসেনক ৰজা পতাৰ কথা আছে: নাট্যকাৰে কাহিনী ভাগ ভাগবতৰ দশম-স্কন্ধৰপৰা লৈছে আৰু শংকৰদেৱৰ ভটিমা গ্ৰহণ কৰিছে। এওঁৰ নাট শংকৰদেৱৰ নাটৰ প্ৰায় সকলো লক্ষণ ৰক্ষিত হৈছে।

বামচৰণ ঠাকুৰৰ সময়ৰ আন এজন নাট্যকাৰ হ'ল ভুৱণদ্বিজ (১৯০৭-১৯৭৭)। এওঁ ১৯শ শতিকাৰ আদি ভাগৰ লোক। এওঁ 'শংকৰ-চৰিত' লেখাৰ উপৰিও 'অজামিল-উপাখ্যান' নামে এখন অংকীয়া নাট ৰচনা কৰে। নাটখনৰ কাহিনী ভাগৱতৰ ষষ্ঠ স্কন্ধৰপৰা লোৱা হৈছে যদিও শংকৰদেৱৰ 'অজামিল উপাখ্যান'ৰ প্ৰভাৱ স্পষ্ট দেখা যায়। এওঁক দ্বিজ ভুৱণ নামেও জনা যায়।

অলপ পিছুবাই গৈয়েই আমি আন এজন উল্লেখযোগ্য নাট্যকাৰ পাওঁ— বামচৰণ ঠাকুৰৰ পুতেক দৈভ্যাৰি ঠাকুৰ (১৯৬৪-১৯২২)। এওঁ 'নৃসিংহ-ৰাজা' আৰু 'শ্ৰমসুহৰণ' নামৰ দুখন নাট লিখে। 'নৃসিংহ-ৰাজা'ত ভক্ত প্ৰহ্লাদৰ হিৰণ্যকশিপুৰ হাতত শাস্তি আৰু শেষত নৰসিংহৰ হাতত হিৰণ্যকশিপুৰ নিধনৰ কথা আছে। 'শ্ৰমসুহৰণ'ত কৃষ্ণৰ ছাৰা জাম্বৱন্ত পৰাজয়, সত্ৰাজিৱৰ শ্ৰমসুহক-মণি উদ্ধাৰ আৰু কৃষ্ণৰ লগত সত্যভামাৰ

দ্বিয়ার কথাৰ উল্লেখ আছে। 'নৃসিংহ-যাত্ৰা'ৰ কাহিনী ভাগৱতৰ ৭ম স্কন্ধ
১ ক 'স্ৰমন্ত-হৰণ'ৰ কাহিনী দশমস্কন্ধৰপৰা ললেও চুয়োখনতে 'কীৰ্ত্তন'ৰ
'প্ৰ'লাদচৰিত্ত' আৰু 'স্ৰমন্তক-হৰণ' পদৰ প্ৰভাৱ পৰিছে।

উপবোক্ত নাটবোৰৰ উপৰি বৈষ্ণৱ যুগৰ শেষৰফালে সত্ৰবোৰত
প্ৰতিষ্ঠিত হৈ নাট ৰচিত হবলৈ ধৰে। এই নাটবোৰৰ ভালেমান সংগৃহীত
সত্ৰবোৰতে সংৰক্ষিত হৈ আছে আৰু কিছুমান নাট বা সিবিলাকৰ
অভিনয়ৰ উল্লেখ চৰিত পুথিবোৰত পোৱা যায়। এনে নাটৰ ভিতৰত
ৰামগোপালৰ 'কুমৰ-হৰণ', মায়ামৰীয়া সত্ৰৰ অধিকাৰ ছবিৰামদেৱৰ
'দাদামল উপাখ্যান' আৰু 'মাবীচ বধ,' বমাকান্ত জ্ঞাতাব 'স্ৰমন্ত হৰণ'
২ আদি প্ৰধান।

মাহোম ৰাজ্যৰ শেষৰ ফালে অংকীয়া ৩৭শনাই ৰাজত্ববহো বিশেষ আদৰ
৩ ৰাৱ প্ৰমাণ পোৱা যায়। সেইহে ৰজাসকলৰ আনন্দ বিনোদৰ কাৰণে
৪ ৭ম ৰাজকবি সকলে কাব্য, গীত আদি ৰচনা কৰাৰ দৰে সমসাময়িক
৫ ৮ কাৰ সকলেও ৰজাৰ পৃষ্ঠপোষকতাত বিভিন্ন নাট ৰচনা কৰি অভিনয়
৬ কৰিছিল। এনেকুৱা নাটৰ ভিতৰত ৰাজেশ্বৰ সিংহৰ দিনত 'ৰাম-
৭', সৌৰীনাথ সিংহৰ দিনত 'পদ্মাবতী-হৰণ', কমলেশ্বৰ সিংহৰ দিনত
৮ 'গী হৰণ' আৰু 'অক্সুৰাগমন' অভিনয় কৰাৰ উল্লেখ তুংখুটীয়া বুৰঞ্জীত
৯ ১০ বা যায়। কমলেশ্বৰ সিংহৰ আমোলত ফুলবাৰীৰ সত্ৰাধিকাৰ ভক্তকান্ত
১১ 'বপ্ৰ মহন্তই 'সধবাস্থ-বধ' ৰচনা কৰে। স্বৰ্গদেও চক্ৰকান্ত সিংহৰ দিনত
১২ লক্ষ্মীনাথ দ্বিজ নামে নাট্যকাৰ এজনে 'কুমাব-হৰণ' নামৰ নাটৰ শেষত
১৩ বতাই "নট ৰাজ্য লভন্তোক কৃষ্ণৰ প্ৰসাদে" বুলি কৈছে।

এই যুগৰ নাট্যকাৰসকলৰ ৰচনাত বিশেষ মৌলিকত্ব দেখা নাযায়।
১৪ পুৰণী কবিসকলৰ ৰচিত পুথি বিশেষকৈ 'হৰণ-কাব্য' আৰু 'বধ-কাব্য'-
১৫ ৰে'ৰক নাটকীয় ৰূপ দিয়া দেখা যায়। যেনে, হৰণ নাটৰ ভিতৰত লক্ষ্মীনাথ
১৬ দ্বিজৰ 'কুমাব হৰণ'ৰ উপৰিও গোপালৰ 'সীতাহৰণ', কচিদেৱৰ
১৭ 'হৰণ হৰণ' আৰু বধনাটৰ ভিতৰত 'অবাস্থ বধ', কচিদেৱৰ 'শতবধ
১৮ ১৯ বধ', জয়দেৱৰ 'সিদ্ধ ৰাজা', কমলচন্দ্ৰৰ 'ফুলাচল বধ', জ্ঞাত
২০ ২১ ২২ ২৩ ২৪ ২৫ ২৬ ২৭ ২৮ ২৯ ৩০ ৩১ ৩২ ৩৩ ৩৪ ৩৫ ৩৬ ৩৭ ৩৮ ৩৯ ৪০ ৪১ ৪২ ৪৩ ৪৪ ৪৫ ৪৬ ৪৭ ৪৮ ৪৯ ৫০ ৫১ ৫২ ৫৩ ৫৪ ৫৫ ৫৬ ৫৭ ৫৮ ৫৯ ৬০ ৬১ ৬২ ৬৩ ৬৪ ৬৫ ৬৬ ৬৭ ৬৮ ৬৯ ৭০ ৭১ ৭২ ৭৩ ৭৪ ৭৫ ৭৬ ৭৭ ৭৮ ৭৯ ৮০ ৮১ ৮২ ৮৩ ৮৪ ৮৫ ৮৬ ৮৭ ৮৮ ৮৯ ৯০ ৯১ ৯২ ৯৩ ৯৪ ৯৫ ৯৬ ৯৭ ৯৮ ৯৯ ১০০ ১০১ ১০২ ১০৩ ১০৪ ১০৫ ১০৬ ১০৭ ১০৮ ১০৯ ১১০ ১১১ ১১২ ১১৩ ১১৪ ১১৫ ১১৬ ১১৭ ১১৮ ১১৯ ১২০ ১২১ ১২২ ১২৩ ১২৪ ১২৫ ১২৬ ১২৭ ১২৮ ১২৯ ১৩০ ১৩১ ১৩২ ১৩৩ ১৩৪ ১৩৫ ১৩৬ ১৩৭ ১৩৮ ১৩৯ ১৪০ ১৪১ ১৪২ ১৪৩ ১৪৪ ১৪৫ ১৪৬ ১৪৭ ১৪৮ ১৪৯ ১৫০ ১৫১ ১৫২ ১৫৩ ১৫৪ ১৫৫ ১৫৬ ১৫৭ ১৫৮ ১৫৯ ১৬০ ১৬১ ১৬২ ১৬৩ ১৬৪ ১৬৫ ১৬৬ ১৬৭ ১৬৮ ১৬৯ ১৭০ ১৭১ ১৭২ ১৭৩ ১৭৪ ১৭৫ ১৭৬ ১৭৭ ১৭৮ ১৭৯ ১৮০ ১৮১ ১৮২ ১৮৩ ১৮৪ ১৮৫ ১৮৬ ১৮৭ ১৮৮ ১৮৯ ১৯০ ১৯১ ১৯২ ১৯৩ ১৯৪ ১৯৫ ১৯৬ ১৯৭ ১৯৮ ১৯৯ ২০০ ২০১ ২০২ ২০৩ ২০৪ ২০৫ ২০৬ ২০৭ ২০৮ ২০৯ ২১০ ২১১ ২১২ ২১৩ ২১৪ ২১৫ ২১৬ ২১৭ ২১৮ ২১৯ ২২০ ২২১ ২২২ ২২৩ ২২৪ ২২৫ ২২৬ ২২৭ ২২৮ ২২৯ ২৩০ ২৩১ ২৩২ ২৩৩ ২৩৪ ২৩৫ ২৩৬ ২৩৭ ২৩৮ ২৩৯ ২৪০ ২৪১ ২৪২ ২৪৩ ২৪৪ ২৪৫ ২৪৬ ২৪৭ ২৪৮ ২৪৯ ২৫০ ২৫১ ২৫২ ২৫৩ ২৫৪ ২৫৫ ২৫৬ ২৫৭ ২৫৮ ২৫৯ ২৬০ ২৬১ ২৬২ ২৬৩ ২৬৪ ২৬৫ ২৬৬ ২৬৭ ২৬৮ ২৬৯ ২৭০ ২৭১ ২৭২ ২৭৩ ২৭৪ ২৭৫ ২৭৬ ২৭৭ ২৭৮ ২৭৯ ২৮০ ২৮১ ২৮২ ২৮৩ ২৮৪ ২৮৫ ২৮৬ ২৮৭ ২৮৮ ২৮৯ ২৯০ ২৯১ ২৯২ ২৯৩ ২৯৪ ২৯৫ ২৯৬ ২৯৭ ২৯৮ ২৯৯ ৩০০ ৩০১ ৩০২ ৩০৩ ৩০৪ ৩০৫ ৩০৬ ৩০৭ ৩০৮ ৩০৯ ৩১০ ৩১১ ৩১২ ৩১৩ ৩১৪ ৩১৫ ৩১৬ ৩১৭ ৩১৮ ৩১৯ ৩২০ ৩২১ ৩২২ ৩২৩ ৩২৪ ৩২৫ ৩২৬ ৩২৭ ৩২৮ ৩২৯ ৩৩০ ৩৩১ ৩৩২ ৩৩৩ ৩৩৪ ৩৩৫ ৩৩৬ ৩৩৭ ৩৩৮ ৩৩৯ ৩৪০ ৩৪১ ৩৪২ ৩৪৩ ৩৪৪ ৩৪৫ ৩৪৬ ৩৪৭ ৩৪৮ ৩৪৯ ৩৫০ ৩৫১ ৩৫২ ৩৫৩ ৩৫৪ ৩৫৫ ৩৫৬ ৩৫৭ ৩৫৮ ৩৫৯ ৩৬০ ৩৬১ ৩৬২ ৩৬৩ ৩৬৪ ৩৬৫ ৩৬৬ ৩৬৭ ৩৬৮ ৩৬৯ ৩৭০ ৩৭১ ৩৭২ ৩৭৩ ৩৭৪ ৩৭৫ ৩৭৬ ৩৭৭ ৩৭৮ ৩৭৯ ৩৮০ ৩৮১ ৩৮২ ৩৮৩ ৩৮৪ ৩৮৫ ৩৮৬ ৩৮৭ ৩৮৮ ৩৮৯ ৩৯০ ৩৯১ ৩৯২ ৩৯৩ ৩৯৪ ৩৯৫ ৩৯৬ ৩৯৭ ৩৯৮ ৩৯৯ ৪০০ ৪০১ ৪০২ ৪০৩ ৪০৪ ৪০৫ ৪০৬ ৪০৭ ৪০৮ ৪০৯ ৪১০ ৪১১ ৪১২ ৪১৩ ৪১৪ ৪১৫ ৪১৬ ৪১৭ ৪১৮ ৪১৯ ৪২০ ৪২১ ৪২২ ৪২৩ ৪২৪ ৪২৫ ৪২৬ ৪২৭ ৪২৮ ৪২৯ ৪৩০ ৪৩১ ৪৩২ ৪৩৩ ৪৩৪ ৪৩৫ ৪৩৬ ৪৩৭ ৪৩৮ ৪৩৯ ৪৪০ ৪৪১ ৪৪২ ৪৪৩ ৪৪৪ ৪৪৫ ৪৪৬ ৪৪৭ ৪৪৮ ৪৪৯ ৪৫০ ৪৫১ ৪৫২ ৪৫৩ ৪৫৪ ৪৫৫ ৪৫৬ ৪৫৭ ৪৫৮ ৪৫৯ ৪৬০ ৪৬১ ৪৬২ ৪৬৩ ৪৬৪ ৪৬৫ ৪৬৬ ৪৬৭ ৪৬৮ ৪৬৯ ৪৭০ ৪৭১ ৪৭২ ৪৭৩ ৪৭৪ ৪৭৫ ৪৭৬ ৪৭৭ ৪৭৮ ৪৭৯ ৪৮০ ৪৮১ ৪৮২ ৪৮৩ ৪৮৪ ৪৮৫ ৪৮৬ ৪৮৭ ৪৮৮ ৪৮৯ ৪৯০ ৪৯১ ৪৯২ ৪৯৩ ৪৯৪ ৪৯৫ ৪৯৬ ৪৯৭ ৪৯৮ ৪৯৯ ৫০০ ৫০১ ৫০২ ৫০৩ ৫০৪ ৫০৫ ৫০৬ ৫০৭ ৫০৮ ৫০৯ ৫১০ ৫১১ ৫১২ ৫১৩ ৫১৪ ৫১৫ ৫১৬ ৫১৭ ৫১৮ ৫১৯ ৫২০ ৫২১ ৫২২ ৫২৩ ৫২৪ ৫২৫ ৫২৬ ৫২৭ ৫২৮ ৫২৯ ৫৩০ ৫৩১ ৫৩২ ৫৩৩ ৫৩৪ ৫৩৫ ৫৩৬ ৫৩৭ ৫৩৮ ৫৩৯ ৫৪০ ৫৪১ ৫৪২ ৫৪৩ ৫৪৪ ৫৪৫ ৫৪৬ ৫৪৭ ৫৪৮ ৫৪৯ ৫৫০ ৫৫১ ৫৫২ ৫৫৩ ৫৫৪ ৫৫৫ ৫৫৬ ৫৫৭ ৫৫৮ ৫৫৯ ৫৬০ ৫৬১ ৫৬২ ৫৬৩ ৫৬৪ ৫৬৫ ৫৬৬ ৫৬৭ ৫৬৮ ৫৬৯ ৫৭০ ৫৭১ ৫৭২ ৫৭৩ ৫৭৪ ৫৭৫ ৫৭৬ ৫৭৭ ৫৭৮ ৫৭৯ ৫৮০ ৫৮১ ৫৮২ ৫৮৩ ৫৮৪ ৫৮৫ ৫৮৬ ৫৮৭ ৫৮৮ ৫৮৯ ৫৯০ ৫৯১ ৫৯২ ৫৯৩ ৫৯৪ ৫৯৫ ৫৯৬ ৫৯৭ ৫৯৮ ৫৯৯ ৬০০ ৬০১ ৬০২ ৬০৩ ৬০৪ ৬০৫ ৬০৬ ৬০৭ ৬০৮ ৬০৯ ৬১০ ৬১১ ৬১২ ৬১৩ ৬১৪ ৬১৫ ৬১৬ ৬১৭ ৬১৮ ৬১৯ ৬২০ ৬২১ ৬২২ ৬২৩ ৬২৪ ৬২৫ ৬২৬ ৬২৭ ৬২৮ ৬২৯ ৬৩০ ৬৩১ ৬৩২ ৬৩৩ ৬৩৪ ৬৩৫ ৬৩৬ ৬৩৭ ৬৩৮ ৬৩৯ ৬৪০ ৬৪১ ৬৪২ ৬৪৩ ৬৪৪ ৬৪৫ ৬৪৬ ৬৪৭ ৬৪৮ ৬৪৯ ৬৫০ ৬৫১ ৬৫২ ৬৫৩ ৬৫৪ ৬৫৫ ৬৫৬ ৬৫৭ ৬৫৮ ৬৫৯ ৬৬০ ৬৬১ ৬৬২ ৬৬৩ ৬৬৪ ৬৬৫ ৬৬৬ ৬৬৭ ৬৬৮ ৬৬৯ ৬৭০ ৬৭১ ৬৭২ ৬৭৩ ৬৭৪ ৬৭৫ ৬৭৬ ৬৭৭ ৬৭৮ ৬৭৯ ৬৮০ ৬৮১ ৬৮২ ৬৮৩ ৬৮৪ ৬৮৫ ৬৮৬ ৬৮৭ ৬৮৮ ৬৮৯ ৬৯০ ৬৯১ ৬৯২ ৬৯৩ ৬৯৪ ৬৯৫ ৬৯৬ ৬৯৭ ৬৯৮ ৬৯৯ ৭০০ ৭০১ ৭০২ ৭০৩ ৭০৪ ৭০৫ ৭০৬ ৭০৭ ৭০৮ ৭০৯ ৭১০ ৭১১ ৭১২ ৭১৩ ৭১৪ ৭১৫ ৭১৬ ৭১৭ ৭১৮ ৭১৯ ৭২০ ৭২১ ৭২২ ৭২৩ ৭২৪ ৭২৫ ৭২৬ ৭২৭ ৭২৮ ৭২৯ ৭৩০ ৭৩১ ৭৩২ ৭৩৩ ৭৩৪ ৭৩৫ ৭৩৬ ৭৩৭ ৭৩৮ ৭৩৯ ৭৪০ ৭৪১ ৭৪২ ৭৪৩ ৭৪৪ ৭৪৫ ৭৪৬ ৭৪৭ ৭৪৮ ৭৪৯ ৭৫০ ৭৫১ ৭৫২ ৭৫৩ ৭৫৪ ৭৫৫ ৭৫৬ ৭৫৭ ৭৫৮ ৭৫৯ ৭৬০ ৭৬১ ৭৬২ ৭৬৩ ৭৬৪ ৭৬৫ ৭৬৬ ৭৬৭ ৭৬৮ ৭৬৯ ৭৭০ ৭৭১ ৭৭২ ৭৭৩ ৭৭৪ ৭৭৫ ৭৭৬ ৭৭৭ ৭৭৮ ৭৭৯ ৭৮০ ৭৮১ ৭৮২ ৭৮৩ ৭৮৪ ৭৮৫ ৭৮৬ ৭৮৭ ৭৮৮ ৭৮৯ ৭৯০ ৭৯১ ৭৯২ ৭৯৩ ৭৯৪ ৭৯৫ ৭৯৬ ৭৯৭ ৭৯৮ ৭৯৯ ৮০০ ৮০১ ৮০২ ৮০৩ ৮০৪ ৮০৫ ৮০৬ ৮০৭ ৮০৮ ৮০৯ ৮১০ ৮১১ ৮১২ ৮১৩ ৮১৪ ৮১৫ ৮১৬ ৮১৭ ৮১৮ ৮১৯ ৮২০ ৮২১ ৮২২ ৮২৩ ৮২৪ ৮২৫ ৮২৬ ৮২৭ ৮২৮ ৮২৯ ৮৩০ ৮৩১ ৮৩২ ৮৩৩ ৮৩৪ ৮৩৫ ৮৩৬ ৮৩৭ ৮৩৮ ৮৩৯ ৮৪০ ৮৪১ ৮৪২ ৮৪৩ ৮৪৪ ৮৪৫ ৮৪৬ ৮৪৭ ৮৪৮ ৮৪৯ ৮৫০ ৮৫১ ৮৫২ ৮৫৩ ৮৫৪ ৮৫৫ ৮৫৬ ৮৫৭ ৮৫৮ ৮৫৯ ৮৬০ ৮৬১ ৮৬২ ৮৬৩ ৮৬৪ ৮৬৫ ৮৬৬ ৮৬৭ ৮৬৮ ৮৬৯ ৮৭০ ৮৭১ ৮৭২ ৮৭৩ ৮৭৪ ৮৭৫ ৮৭৬ ৮৭৭ ৮৭৮ ৮৭৯ ৮৮০ ৮৮১ ৮৮২ ৮৮৩ ৮৮৪ ৮৮৫ ৮৮৬ ৮৮৭ ৮৮৮ ৮৮৯ ৮৯০ ৮৯১ ৮৯২ ৮৯৩ ৮৯৪ ৮৯৫ ৮৯৬ ৮৯৭ ৮৯৮ ৮৯৯ ৯০০ ৯০১ ৯০২ ৯০৩ ৯০৪ ৯০৫ ৯০৬ ৯০৭ ৯০৮ ৯০৯ ৯১০ ৯১১ ৯১২ ৯১৩ ৯১৪ ৯১৫ ৯১৬ ৯১৭ ৯১৮ ৯১৯ ৯২০ ৯২১ ৯২২ ৯২৩ ৯২৪ ৯২৫ ৯২৬ ৯২৭ ৯২৮ ৯২৯ ৯৩০ ৯৩১ ৯৩২ ৯৩৩ ৯৩৪ ৯৩৫ ৯৩৬ ৯৩৭ ৯৩৮ ৯৩৯ ৯৪০ ৯৪১ ৯৪২ ৯৪৩ ৯৪৪ ৯৪৫ ৯৪৬ ৯৪৭ ৯৪৮ ৯৪৯ ৯৫০ ৯৫১ ৯৫২ ৯৫৩ ৯৫৪ ৯৫৫ ৯৫৬ ৯৫৭ ৯৫৮ ৯৫৯ ৯৬০ ৯৬১ ৯৬২ ৯৬৩ ৯৬৪ ৯৬৫ ৯৬৬ ৯৬৭ ৯৬৮ ৯৬৯ ৯৭০ ৯৭১ ৯৭২ ৯৭৩ ৯৭৪ ৯৭৫ ৯৭৬ ৯৭৭ ৯৭৮ ৯৭৯ ৯৮০ ৯৮১ ৯৮২ ৯৮৩ ৯৮৪ ৯৮৫ ৯৮৬ ৯৮৭ ৯৮৮ ৯৮৯ ৯৯০ ৯৯১ ৯৯২ ৯৯৩ ৯৯৪ ৯৯৫ ৯৯৬ ৯৯৭ ৯৯৮ ৯৯৯ ১০০০

গমন', জয়দেৱৰ 'ৰাম-বনবাস'ৰ উপৰিও 'দুৰ্বাসা-ভোজন', 'বলি-চলন', 'ভীষ্ম নিৰ্ধাণ' আদি অংকীয়া নাট থকাৰে। প্ৰমাণ পোৱা যায়।

অধ্যাপক অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকাই 'মঞ্চলেখা'ত অসমৰ বিভিন্ন সম্ভ্ৰত বৰ্তমান সময়লৈকে ৰচিত হোৱা তালৈমান অংকীয়া নাটৰ এখন তালিকা সন্নিৱিষ্ট কৰিছে। সেই তালিকামতে তিনি শৰো অধিক নাটকৰ সম্ভ্ৰ পোৱা যায়। অৱশ্যে প্ৰাচ্য সকলোবোৰেই চাত্তিলিখা অৱস্থাত আছে। এতিয়া নাটবোৰ প্ৰকাশ পালে অসমীয়া নাট্য সাহিত্যৰ ভঁৰাল টনকিহাল হ'ব বুলি অনুমান কৰিব পাৰি।

আহোম ৰজাসকলৰ পৃষ্ঠপোষকতাত অংকীয়া নাটৰ কোমলত্ব এৰি প্ৰকাৰ সংক্ৰান্ত নাট ৰচিত হৈছিল। এনে নাটত স্বত্বাধাৰ 'কণা' আৰু 'সংলাপ' সংক্ৰান্ত আছে যদিও তাৰ মাজে মাজে অসমীয়া শীতো আছে। এনে নাটকৰ ভিতৰত 'ধৰ্মোদয়', 'কামকুমাৰ চৰণ', 'বিশ্বেশ জয়োদয়', 'শংকৰচৰণ' আদি প্ৰধান।

আহোম সাম্ৰাজ্যৰ পতনৰ লগে লগে অসমীয়া সাহিত্য-সৃষ্টিত একোটা বেনেটক ৰাস পৃষ্ঠপোষকতা বৰ্মি আঁঠি অৱশেষত নাটকীয়া হৈছিল, আনফালে তেনেটো অসমীয়া সমাজৰ লগত সহাবোধতো প্ৰতিবাদান তেখেতৰ অগাধ ঘটিছিল। ফলত কি ৰজাঘৰ, কি সম্ভ্ৰ-নামঘৰ সকলোতে অসমীয়া সাহিত্য-চৰ্চাৰ অৱনতি ঘটিছিল। লগতে অংকীয়া নাটবোৰো অৱস্থা তদ্ৰুপ হ'ল। সম্ভ্ৰবোৰত আগৰ নাটবোৰৰ সমাদৰ থাকিলেও আৰু বৰ্তমান সময়লৈকে সম্ভ্ৰবোৰত নাট ৰচিত হৈ থাকিলেও আধুনিক যুগত পাশ্চাত্য নাটকে ভূমুকি যোৱাৰ লগে লগে জনসাধাৰণৰ মাজত সেইবোৰৰ আদৰ আৰু প্ৰচলন কমি উঠি আহিবলৈ ধৰে।

বামায়ণী সাহিত্য

মহাভারতৰ দৰে আদি কবি বাল্মীকিৰ মহাকাব্য বামায়ণেও ভাৰতবাসীৰ প্ৰাচীন জীৱনানন্দ, মনৰ সংস্কাৰ-সাধন আৰু ধাৰ্মিক জীৱনত যথেষ্ট পৰিমাণে স্ফাৰ্ণিত কৰিছে। মধ্য যুগত গোটেই ভাৰততে বৈষ্ণৱ আন্দোলনৰ ধল বাগৰি অহাৰ লগে লগে ভাগৱত-পুৰাণ, মহাভাৰত আদিৰ দৰে বামায়ণকো কৃষ্ণ-ভক্তি-সংগ্ৰহ ভিত্তকৰা কৰা হ'ল আৰু লগে লগে বামায়ণখন ভাৰতৰ বিভিন্ন ভাষালৈ অনূদিত হবলৈ ধৰিলে। অৱশ্যে অসমৰ ক্ষেত্ৰত এইটোৱে বিশেষকৈ যে, ইয়াত বৈষ্ণৱ আন্দোলন চলাব প্ৰায় এক শ বছৰ আগতে অৰ্থাৎ ১৪শ শতিকাৰ মাজ ভাগত গোটেই বামায়ণখন 'অশ্বমাদী' কবি মাধৱ কন্দলীয়ে অজুৰাদ কৰে। অসমৰ কাৰণে এটি গৌৰৱৰ কথা যে, মহাভাৰতৰ দৰে বামায়ণ মহাকাব্যও আন ভাৰতীয় প্ৰাদেশিক আৰু ভাষাবোৰৰ আগতেই অনূদিত হয়।

বিষয়বস্তুৰ ফালৰপৰা পুৰণি অসমীয়া সাহিত্য প্ৰধানকৈ এই তিনিখন প্ৰাচীন গ্ৰন্থৰ ওচৰত থকা : ভাগৱত-পুৰাণ, বামায়ণ আৰু মহাভাৰত। আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যতো এই তিনিখন মহাগ্ৰন্থৰ প্ৰভাৱ অনস্বীকাৰ্য; সেয়েহে অসমীয়া সাহিত্যৰ আদি যুগৰেপৰা আধুনিক যুগলৈ বামায়ণৰ প্ৰভাৱ মন কৰিব লগীয়া। বামায়ণৰ কাহিনী অসমীয়া কবিৰ টোমান আৱৰৰ যে, বিভিন্ন কবিয়ে তাক ভিন্ ভিন্ ৰূপত প্ৰকাশ কৰিছে। অধ্যাপক উপেন্দ্ৰচন্দ্ৰ বৰুৱাকোৱে তেখেতৰ 'অসমীয়া বামায়ণ সাহিত্য' গ্ৰন্থৰ অসমীয়া ভাষাত বামায়ণ লেখাৰ বি চাৰি প্ৰকাৰ বীতিৰ কথা উল্লেখ কৰিছে তাক আৰু অলপ বৰ্ণনাকৈ দেখুৱাই এই কেইটা ভাগত ভগাব পাৰি : (১) পদ-বামায়ণ, (২) গীতি-বামায়ণ, (৩) নাটকীয় বামায়ণ, (৪) কীৰ্তনীয়া বামায়ণ, (৫) কথা-বামায়ণ, ৬ বামায়ণী কাব্য, (৭) অসমীয়া বিয়ানাম, গবৰীয়া-নাথ, শ্বশুৰি আৰু ককৰা-ঘোজনাৰ বামায়ণ। ইয়াৰ উপৰি (৮) আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যতো বামায়ণৰ প্ৰভাৱ সুস্পষ্টভাৱে জিলিকি আছে।

পদ-বামায়ণ : পদ-বামায়ণৰ কবিসকল হল—মাধৱ কন্দলী, অনন্ত কন্দলী, শংকৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱ। প্ৰাক্‌শংকৰী যুগৰ কবিসকলৰ ভিতৰত মাধৱ কন্দলীয়ে আছিল সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ। ডেউ ধুৱীৰ চতুৰ্দশ শতিকাত যবাহী বজা

মহামানিক্যৰ পৃষ্ঠপোষকতাত বান্ধীকিৰ সাতকাণ্ড বামায়ণ অন্তৰ্ভুক্ত কৰে। এই অনূদিত বামায়ণখনে কবিক ‘অশ্রমালী’ বুলি পৰিচয় দিয়াৰ লগতে অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ ভেটিত স্তম্ভাতিষ্ঠিত কৰিলে।

মাধৱকন্দলীয়ে সাতকাণ্ড বামায়ণ বচা বুলি জনা যায় আৰু নিজেও ‘সাতকাণ্ড বামায়ণ পদ বন্ধে নিবদ্ধিলো’ বুলি কৈছে যদিও তেওঁৰ আদি আৰু উক্তবাৰ্কাণ্ড পাবলৈ নাই। স্তম্ভৰ ষোড়শ শতিকাত শংকৰদেৱ-মাধৱদেৱৰ দিনতেই এই দুটা কাণ্ড কেনেবাকৈ চেৰাই যোৱাত বাকী পাঁচটা ক্লাণ্ডকে অলপ ইফাল সিফাল কৰি আৰু ভক্তিৰ কথা স্তম্ভাই দি অনন্ত কন্দলীয়ে নিজৰ নামত এখন বামায়ণ ৰচি জনসাধাৰণৰ মাজত চলাবলৈ যত্ন কৰে। চ’ৰত-পুথি মতে তেওঁৰ মাধৱ কন্দলীয়ে নিজৰ নাম কুমোৱা যেন দেখি শংকৰদেৱক হেনো সপোনত তেওঁৰ বামায়ণখন ৰাখিবলৈ অন্তৰোধ কৰে। সেই মতে শংকৰদেৱে উক্তবাৰ্কাণ্ড ৰচি আৰু তেওঁৰ শিষ্য মাধৱদেৱক আদিকাণ্ড ৰচিবলৈ দিয়ে। লগতে প্ৰায়বোৰ অধ্যায়ৰ শেষত ভক্তিদৰ্শনৰ কথা স্তম্ভাই ‘ম মাধৱ-কন্দলীৰ বামায়ণখন বৈষ্ণৱচক্ৰসকলৰ মাজত সৰবৰহী কৰি তোলে।

মাধৱকন্দলীৰ বামায়ণৰ বৈশিষ্ট্য সম্পৰ্কে অধ্যাপক উপেন্দ্ৰচন্দ্ৰ লেখাৰদেৱে ঠিকেই কৈছে যে, এই গ্ৰন্থখন “অসমীয়া সাহিত্যৰ দৃঢ় ভেটি সংগঠক। লগতে ই অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰকৃষ্ট ঘোষণা, অসমীয়া সমাজৰ শিক্ষা, সাধনা আৰু আদৰ্শৰ দাপোণ।” ই অসমীয়া সমাজৰ আগত ভাৰতীয় আদৰ্শসমূহ আৰু বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ ইতিহাস দাঙি ধৰিছে। “দ্বিতীয়তে, কন্দলীয়ে দিয়া অসমীয়া সাজে ৰামৰ আখ্যান আৰু আপোন কৰি তুলিছে। তৃতীয়তে, কন্দলীয়ে ভাষা আৰু বৰ্ণনা-শক্তিৰে মহাকাব্যখনি উপভোগ্য কৰিছে। চতুৰ্থতে, ভক্তিপথলৈ লোক-সমাজক আকৃষ্ট কৰি লোকলকলৰ কাৰণে ই এখন মনোহৰ আশ্ৰয় স্থল হৈছে।”

অন্তৰ্ভুক্ত কৰোঁতে কবিয়ে মূলৰপৰা একেবাবে আঁতৰি যোৱা নাই; যদিও ছই এটা বৰ্ণনা আগা-পিছা কৰিছে নাইবা ঠায়ে ঠায়ে বঢ়া টুটাও কৰিছে— “লজা পৰিহৰি সাবোদ্ধতে।” কবিয়ে বামায়ণখনক লৌকিক কাব্য বুলিও ধৰি লৈছে— “নৈৱৰ্ণাণী হুছি ইটো লৌকিকচে কথা”। কবিয়ে লোক-সাধাৰণৰ কচি আৰু কাব্যিক সৌন্দৰ্য এই ছই কালে লক্ষ্য ৰাখিছে অন্তৰ্ভুক্ত কৰিছিল, আন বৈষ্ণৱ কবিৰ দৰে ধৰ্মমতক প্ৰাধান্য দি কাব্যিক সৌন্দৰ্য নষ্ট কৰিব খোজা

নাই। কন্দলীৰ বামায়ণত হি ভক্তি-ধৰ্মৰ কথা পোৱা যায়, সিহঁতৰ বৈষ্ণৱ ধৰ্মে পিছত সন্মুখাই দিয়া যেন লাগে।

মূল বামায়ণৰ কাব্যিক সৌন্দৰ্যপূৰ্ণ আৰু অপৰিহাৰ্য শ্লোকবোৰ কন্দলীয়ে 'সমান দূৰ সম্ভৱ অন্তৰাল কৰি গৈছে।' ঠায়ে ঠায়ে কবিয়ে মৌলিক বৰ্ণনা দিছে। জনপ্ৰিয়তাৰ খাটিবত কবিয়ে কেতিয়াবা কচি-বিগহিত কথাও বহুইছে। যেনে, মা হতুল্যা ধাত্ৰী কুঁজীয়ে গুপ্তভায়ে ভৰতৰ পাটেশ্বৰী হবলৈ সিদ্ধ কৰা কথাটো মূলত নাই; কচি-বিগহিত হলেও হাত্যবসৰ কাৰণে কবিয়ে ধৰ্ম কৰিছে। সেইদৰে বাম বনলৈ হোৱা আৰু বনত বাস কৰা সময়ত বাম মন্তাই কৰা কিছুমান উক্তিও হোৱাৰো চৰিত্ৰৰ গাভীৰ বৰ্ণিত হোৱা নাই। সেইবোৰ সাধাৰণ প্ৰেমিক-প্ৰেমিকাৰ উক্তি যেনহে লাগে। ইয়াত কবিৰ ওপৰত লৌকিকতাৰ প্ৰভাৱ পৰিছে। অৱশ্যে কবিয়ে পৰিবেশ 'চৰিত্ৰ, প্ৰাকৃতিক দৃশ্য বৰ্ণনা, আদি-বৰ-হাত্য-কৰণ আদি বস সৃষ্টিত সম্পূৰ্ণতা দেখুৱাব পাৰিছে। অযোধ্যাৰ ৰাজপ্ৰাসাদৰ বৰ্ণনাত অসমীয়াৰ ঘৰবাৰীৰ চিত্ৰ আৰু বংকা-বৰ্ণনাত অসমৰ গছ-গছনি আৰু পল্ল-পল্লীৰ নামেৰে এক অসমীয়া জাতীয় কবি বুলিও পৰিচয় দিয়ে। চৰিত্ৰ সৃষ্টিত কবিয়ে অপূৰ্ণতা দেখুৱাইছে। শব্দ-সম্ভাৰ, শব্দ-প্ৰয়োগৰ কোণল, উপমা, কপক, মালোপমা, উৎপ্ৰেক্ষা, অসমীয়া বোজনা, পটুৱ, খণ্ডবাক্য আদিৰ ব্যৱহাৰে বামায়ণৰ সাহিত্যিক সৌন্দৰ্য বৃদ্ধি কৰিছে। যেনে:—

উপমা—আৰ্ধি মুখ পখালিলা বামে দিলা জল।

শিশিৰ প্ৰকাশে যেন বকত কমল।

কপক—গুৱাৰি শুলান শাল চিত্ৰা আম গাণ্ডি।

কৈকেয়ীৰ বচনে খোচনি ভৈল লাণ্ডি।

শোক বৰি হাস ধুম বিয়োগ তোহাৰ।

নিবন্তৰে শব্দ লাহ কৰিবে আমাৰ।

মালোপমা—ভাসাৰ মাছে দেৱী সংসাৰত সাৰ।

মেঘে যেন ঢাকি আছে সৰ্বোত্তম তাৰ।

কেশে যেন ঢাকি আছে চম্পক মল্লিকা।

ভাষে যেন ঢাকি আছে অগ্নিৰ শিখা।

বোজনা-পটুৱ—আমি ভৈলো কৈকেয়ীৰ অষ্টমীৰ ছাগ।

আমি আপুতিৰ আত্মলীৰ লাঠি তই।

মৰিবাক লাগি কোনে বাঘে ছাল বায়।

অলপ পানীৰ লল দলবা দলবি।

কাংস পৰি জিম গৈলা সকলে বানৰ।

এইদৰে মাধৱকন্দলীৰ বামাৱণত সাহিত্যৰ সকলো সম্ভাৱ পোৱা যায়—
যাৰ দ্বাৰা শংকৰ-মাধৱদেৱকে আদৰ কৰি তেওঁৰ পৰৱৰ্তী কবিসকল প্ৰভাৱান্বিত
হৈছিল।

ওপৰত উল্লেখ কৰা হৈছে যে, মাধৱ কন্দলীৰ বামাৱণখন সম্পূৰ্ণ কৰিবলৈ
মাধৱদেৱে আদিকাণ্ড আৰু শংকৰদেৱে উত্তৰাকাণ্ড অন্তৰ্ভাৱ কৰে। এহ
দুয়োটা অঙ্কবান্ধেই চমু। অৱশ্যে দুয়োটা কাণ্ডতে বৰ্ণনাৰ সবসত্তা অৰু
সাহিত্যিক সৌন্দৰ্য বিস্তৰমান। বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ ভৱকথাও দুয়োটা কাণ্ডতে
সংযুক্ত কৰা হৈছে।

অনন্ত কন্দলীয়ে বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ অৰ্থে মাধৱ কন্দলীৰ বামাৱণ
পাঁচোটা কাণ্ডক অলপ ইফাল সিফাল কৰি প্ৰণমন কৰে। তেওঁ আহিন
বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ উগ্ৰ উপাসক কবি। তেওঁ বামাৱণকো বৈষ্ণৱ-প্ৰধান গ্ৰন্থ ভাগবত
চৰ্চা কৰিহে বচনা কৰিছিল :—

বামাৱণ কথা   পদে নিবন্ধিলো,

ভাগৱত চৰ্চা ক'ৰ।

হৰি কথা বিনে   দুৰ্ঘোৰ কলিত

ভৰিতে কেহো নপাৰি।

কৰিয়ে বামক ভগৱান আৰু প্ৰজাবৰ্গক তেওঁৰ ভক্ত হিচাপে বৰ্ণনা কৰিছে।
বামে কৈছে— এহেন অযোধ্যাপুৰী   আৰ যত নব-নাৰী
সবে মোৰ পৰম ভক্ত।

মুঠতে অনন্তকন্দলীৰ বামাৱণখনক মাধৱ কন্দলীৰ বামাৱণৰ 'বৈষ্ণৱ-সংস্কৰণ'
বুলি ক'ব পাৰি।

এই চাৰিজন পদ-বামাৱণ ৰচকৰ উপৰিও আৰু কেইজনমান ৰচকৰ নাম
পোৱা গৈছে। এওঁলোকৰ ৰচিত বামাৱণৰ কাণ্ডকেইটা কোচৰেহাৰৰ ৰাজ
গ্ৰন্থাগাৰত সংৰক্ষিত হৈ আছে। কাণ্ডকেইটা হ'ল, বসুন্ধাৰ বিজ্ঞ আৰু
লক্ষ্মীৰ বিজ্ঞ 'অযোধ্যাকাণ্ড'; শ্ৰীনাথ বিজ্ঞ, বসুন্ধাৰ বিজ্ঞ আৰু দেৱীনন্দনৰ

‘কিঞ্চিৎকাণ্ড’ আৰু কত্ৰবাম শৰ্মাৰ ‘অৰণ্যকাণ্ড’। বৰ্গদেউ কমলেশ্বৰ সিংহৰ প্ৰথম প্ৰকাশিত পুথিবিপ্লৱী তুলসী দাসৰ ‘ৰামচৰিত-মানস’ অসমীয়াতলৈ অন্তৰ্ভুক্ত কৰে।

গীতি-ৰামায়ণ : ৰামায়ণক গীতৰ মাৰ্জেনি প্ৰকাশ কৰে মনসা-কাব্যৰ অন্ততম কবি দুৰ্গাবৰে। এওঁৰ গীতি-ৰামায়ণখন বাল্মীকিৰ ৰামায়ণৰ ভাষা বা ভাষান্তবাদ নহয়। বাল্মীকি-ৰামায়ণৰ মূল কথাবোৰ ইয়াত গীতৰ আকাৰত বৰ্ণিত হৈছে। মনন্ত্ৰহৰি কবিয়ে চৰিত্ৰবোৰৰ মানসিক অৱস্থা বিস্তাৰিত আৰু নিপুণভাৱে বৰ্ণনা কৰিছে; কিন্তু যুদ্ধ বা কাহিনীৰ বৰ্ণনা চমুকৈ কৰিছে। প্ৰত্যেকটো গীতেই একোটি খণ্ড-কবিতাৰ দৰে।

গীতবোৰত গুৰুৰি, ধনত্ৰী, বাৰ্মগিৰি, অহিৰ আদিতকৈ বিভিন্ন ৰাগ ব্যৱহাৰ কৰিছে। ইয়াৰপৰা সেই সময়ত যে অসমত এইবোৰ ৰাগৰ প্ৰচলন আছিল সন্দেহই অল্পমান কৰিব পাৰি।

এই ৰামায়ণখনত লৌকিকতাৰ স্পৰ্শ আছে। ৰাম-সীতাই পাশা খেলা, খেৰি খেলা, সীতাই ৰামক সোণৰ হৰিণ বধ নকৰাকৈ ধৰি আনিবলৈ কোৱা, চৈধ্যাবলী চতুৰ্দশীৰ উৎসৱ পালন কৰা, সীতাক ৰাৱণে নিয়াত সীতাৰ ভয় আৰু ৰামৰ সীতাৰ চৰিত্ৰত সন্দেহ আদিত এফালে যেনেকৈ কবিতাৰ মৌলিকত্ব প্ৰকাশ পাইছে আনফালে তেনেকৈ লৌকিক চিত্ৰও ফুটি উঠিছে। ৰাম-সীতাৰ পাশাখেলাৰ চিত্ৰটো কবিয়ে কেনে নিপুণভাৱে দাঙি ধৰিছে!—

পাতলা পাশাৰ সাৰি হে,
আসিলন্ত ঘৰে ৰাম (আসিলন্ত ঘৰে)
সীতা সন্মে খেলে পাশা ৰাম পদাধৰে।
বিজয় ভৈলন্ত ৰাম প্ৰথমক আৰি।
ভাত পাছে ৰাম হাবিলন্ত তিনি সাৰি।
তিনি লক্ষ টকা ৰামে পাশাত হাবিলা।
পুলাৰ ভৰীয়ে সীতাই ৰামক বান্ধিলা।
দেবনাৰ ভালে ধৰি কোবন্ত স্তম্ভবী।
সম্বৰে দিয়োক টকা হে দেৱ সুৰাৰি।
হেন সময়ত যুগ দেখিলন্ত সীতা।
বন্ধন মুক্ত ভৈলা অগন্তৰ পিতা।

বাবণে হৰি নিয়াৰ পিছত সীতাক নেদেখি বামে সন্দেহ কৰি কৈছে—

অ কি লক্ষণ,
গৈলা সীতা মোক উপেক্ষিয়া।
ভৃগুত শয়ন মোৰ বহুল পৰিধান হে
এহি দুখ মনে আলোচ্য

* * *

কপট হৃদয় প্ৰাণ,
প্ৰিৱীয়ায় বৃত্তিতে নপাৰি ॥ ইত্যাদি।

এই আটাইবোৰ কবিতা 'লজ কল্পনা', মূল বামাংগত পাবলৈ নাহ।
এইদৰে জন-সাধাৰণৰ মনস্তত্ত্বৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি বামাংগ বচা বা-
ড: বাণেশ্বৰ কাকতিদেৱে গীতি-বামাংগখনক "বাল্মীকিৰ মহাকাব্যৰ গাৰ্হস্থ্য-
তাণ্ডবণ" আৰু ইয়াৰ গীতবোৰৰ বনগীতৰ আছিল বচিত বাবে "পুৰণি কলীয়া
লৌকিক গীতৰ চানেকি" বুলি কৈছে।

গীতৰ উপৰি বৰগীততো বামাংগৰ বিষয়-বস্তু লোৱা দেখা যায়।
শংকৰদেৱৰ "জন জনৰে হৰ বৈৰী প্ৰমাণা, নিশাচৰ নাম নিদানা," এই প্ৰসিদ্ধ
বৰগীতটিৰ বিষয়-বস্তুৰ বামাংগৰ ভিত্তকতা। গীতটিত বামে সৈন্ত-সামন্তৰে
সৈতে যুদ্ধ-যাত্ৰা কৰাৰ বৰ্ণনাটি শুক গজ্জ'ৰ ভাষাত দিয়া হৈছে। মাধৱদেৱ
'জয় জয় বাম, বাঘৰ বগুল প'কজ' নামৰ বৰগীতটিত বামে বাবণক বধ কৰি
আদি অৰোধ্যাত সীতা-মিলনৰ মহোৎসৱ পতাৰ উল্লেখ কৰিছে।

বাবৰাহী গীততো বামাংগৰ উল্লেখ আছে। 'বাম-বাবৰাহী' আৰু
'সীতা-বাবৰাহী'ত বাম সীতাৰ বিবাহ-বিমনি অতি কৰুণভাৱে ধ্বনিত হৈছে।
'কৌশল্যাৰ বিলাপ-গীত'ত পুত্ৰহাৰা কৌশল্যাৰ শোক উথলি উঠিছে। ইয়াৰ
উপৰি 'মইও বনে বাঁও স্বামী হে' আদিকৈ কেইবাটাও জনপ্ৰিয় বামাংগী গীত
পোৱা যায়। প্ৰায়খিনি গীতেই অজ্ঞাত কবিৰ বচনা।

নাটক : বামাংগৰ কাহিনী অৱলম্বন কৰি বচা আন এবিধ সাহিত্য হ'ল
নাটক। পোনতে শংকৰদেৱেই বামাংগৰ 'আদিকাণ্ড'ৰ আলম লৈ বাজ বিজয়
বা সীতাৰ-জয়জয় নামৰ অংকীয়া নাট এখন কোচ-ঘূৰণত চিলাৰায়ৰ অভিবোধত
একে বাতিৰ ভিতৰতে বচনা কৰে। অংকীয়া নাটৰ সকলো লক্ষণ এই নাটখনত
বৈছে। নাটখনত শৃংগাৰ, বাঁৰ, কৰুণ, হাস্য আদি বসব সম্বাৰেণ ঘটিছে।

শংকৰদেৱৰ দৰে মাধৱদেৱেও ৰামায়ণৰ কাহিনী লৈ ৰাম-ভাণ্ডা নামৰ নাট এখন ৰচৈ। ‘কথা-গুৰুচৰিত’ত আছে মাধৱদেৱে এটি নাটখন এবাৰ অভিনয় কৰিছিল আৰু অভিনয়ত বিশেষ ধৰণৰ সাজ-সজ্জাৰ প্ৰয়োজন হৈছিল। নাটখন আজি কালি পাবলৈ নাই। ‘কথা-গুৰুচৰিত’ত আছে—
নাটখন পিছলৈ অভিনয় কৰা টান হ’ব বুলি ভাবি মাধৱদেৱে হেনো পুৰি পেলায় তাত লিখিছে, “আৰু গুৰুজনে নাট, নৃত্য, গীত, ছো কৰি নিশা ব’মতা জন কৈলে জন্মৰপৰা প্ৰয়াণলৈ। ... অদ্ভুত আশ্চৰ্য হ’ল দেখি লোকে। কৰ্ম মন্ত্ৰাৰ নয় বোলে কৰাইছেও উদ্ভবে, কৰা সৰে সেই বৈকুণ্ঠৰ ব’মতাই পূৰ্বে। অৱসানকৈ অদ্ভুত উদ্ভৱালি কৰ্ম দেখি মনে জিজ্ঞাস কৈ যেন, ই ভাণ্ড পাচলৈ কোনে গাব, কৰিব? এই বুলি নাট, গীত, নৃত্য পুৰি পেলালে।”

গুৰু ভক্তনাৰ দৰে অনন্ত কামলীয়া ৰামায়ণৰ আলম লৈয়ে সীতাহু পাণ্ডাল ক্ৰমেশ নামৰ নাট এখন ৰচনা কৰে।

বৈষ্ণৱ যুগৰ দৰে উদ্ভৱ বৈষ্ণৱ যুগতো ৰামায়ণৰ কাহিনী লৈ নাট ৰচনা কৰা দেখা যায়। যেনে কচিদেৱৰ শতশ্ৰদ্ধা ৰাৱণ-বধ আৰু গোপালৰ সীতাহৰণ নাটক। ৰাজেশ্বৰ সিংহৰ দিনত ৰাৱণ-বধ নামৰ ভাণ্ডা অভিনয় কৰা হৈছিল বুলি ‘ভৃংখুড়ীয়া বুৰঞ্জী’ত উল্লেখ আছে। নাটবোৰ পুৰণী নাট্যকাব্যসকলৰ আৰ্হিত ৰচা। কাহিনীৰ বিকাশ বা চৰিত্ৰ-সৃষ্টিত নাট্যকাব্যসকলৰ মৌলিকত্ব দেখা নাযায়।

কীৰ্তনীয়া ৰামায়ণ অৰ্থাৎ শংকৰদেৱৰ ‘কীৰ্তন’ত থকা ধোৰা-পদ্যৰ আৰ্হিত সংক্ষিপ্তভাৱে ৰামায়ণ ৰচনা কৰে অনন্ত ঠাকুৰ আতা বা জ্ঞানদাসই। এওঁৰ ৰামায়ণখনৰ নাম শ্ৰীৰামকীৰ্তন। ঠাকুৰ আতা বোড়শ শতিকাৰ লোক। তেওঁ বৰপেটাৰ ওচৰৰ বাবান্দিত। পিছত কালশিলা সত্ৰ পাতে।

কলাপচন্দ্ৰ দ্বিজে সংস্কৃত ভাষাত সংক্ষিপ্তকৈ ৰামায়ণ এখন ৰচনা কৰে, অনন্ত ঠাকুৰ আতাই এটি ৰামায়ণখনকে কীৰ্তনৰ আৰ্হিত অসমীয়ালৈ ভাৰ্তন কৰে। ৰামায়ণনত কীৰ্তনৰ প্ৰভাৱ স্পষ্ট। কবিয়ে নিজেই কৈছে—

জয় জয় শ্ৰীমন্ত শংকৰ পূৰ্ণ কাষ।

কীৰ্তনৰ চন্দে বিৰচিলা গুণ নাম।

কথা-কণ : ৰামায়ণক কথা বা গল্পৰ মাজেদি পোনতে কণ দিছে

গোলাঘাটৰ অন্তৰ্গত দৈয়াং সত্ৰৰ অধিকাৰ বঘুনাথ মহন্তই। এওঁ শংকৰদেৱ পিতৃ সন্তানস্বৰ পাঁচ পুৰুষ পিছৰ।

ভট্টদেৱে ভাগৱত আৰু গীতাৰ সাৰমৰ্ম যেনেটকৈ গল্পৰ মাৰ্জ্জুনি প্ৰকাশ কৰিছিল তেনেটকৈ বঘুনাথ মহন্তয়ে বামায়ণৰ সাৰ কাটি গল্পৰ যোগেদি প্ৰকাশ কৰিলে। অসমীয়াৰ ইও এটা গৌৰৱৰ কথা যে বঘুনাথ মহন্তৰ আগতে কোনো ভাৰতীয় সাহিত্যতে গল্পৰ যোগেদি বামায়ণ ৰচিত হোৱা বুলি শুনা নাযায়।

বঘুনাথৰ কথা-বামায়ণখন পৃষ্ঠা: ১৮শ শতিকাৰ ১ম দশকত ৰচিত এতিয়ালৈ এওঁ বচা থানি, আযোধ্যা আৰু অৰণ্যকাণ্ডে পোৱা গৈছে। 'বঙ্গ বঙ্গ গ্ৰন্থত এওঁ মাধৱ কন্দলীৰ বামায়ণৰ সহায় লৈছে। ৰচনা-বীতিত শংকৰদেৱৰ নাটকীয় গল্প আৰু ভট্টদেৱৰ 'কথা-গীতা' আৰু 'কথা-ভাগৱত'ৰ গছৰ'ত অনুসৰণ কৰিছে। অংকীয়া নাটৰ দৰে ইয়াতো ব্ৰজবলী শব্দৰ প্ৰচুৰ ব্যবহাৰ মন কৰিব লগীয়া। তৎসম, তত্ত্বৰ শব্দৰ ব্যবহাৰ থাকিলেও ভট্টদেৱৰ গল্প মত এওঁৰ গল্প অধিক প্ৰাঞ্জল। লেখকৰ বৰ্ণনাৰ সময় আৰু ভক্তিৰ গভীৰতা মন কৰিব লগীয়া।

বঘুনাথ মহন্তৰ কাল শংকৰদেৱৰপৰা প্ৰায় দুশ বছৰ পিছত। শংকৰদেৱেই অসমীয়া গল্প সাহিত্যৰ জনক। গতিকে শংকৰদেৱৰপৰা বঘুনাথ মহন্তলৈ এই সময় ছোৱাৰ ভিতৰত অসমীয়া গল্প সাহিত্যৰ ৰূপৰ কেনেভাৱে সলনি হ'ল তাৰ প্ৰমাণ আমাক 'কথা-বামায়ণে'হে দিয়ে। সেই হিচাপে 'কথা-বামায়ণ'ৰ স্থান অসমীয়া সাহিত্যত সন্মান থাকিব।

'কথা-বামায়ণ'ত সংযুক্ত কিছুকথাকাণ্ডো শিষ্ট নামৰ এজন লেখকে ৰচনা কৰে। ইয়াৰ ভাষা বঘুনাথৰ ভাষাৰ দৰে সৰল; কিন্তু ব্ৰজবুলি শব্দৰূপ ব'ক্ৰিয়াকৰণ ব্যবহাৰ দেখা নাযায়। ৰচনা-বীতিলৈ চাই এওঁক বঘুনাথৰ পৰৱৰ্তী যেন লাগে।

কাব্য: মহাভাৰত আৰু পুৰাণৰ কাহিনী লৈ বৈষ্ণৱ কবিসকলে বধকাব্য, প্ৰণয়কাব্য আদি ৰচাৰ দৰে বামায়ণৰ আলম লৈও তেওঁলোক কিছুমান কাব্য ৰচনা কৰিছিল যাক 'বামায়ণী কাব্য' বুলি আখ্যা দিব পাৰি। কাব্যবোৰৰ কিছুমান কাহিনীৰ মূলৰ লগত সাদৃশ্য আছে আৰু কিছুমান কাহিনী একেবাবেই কাল্পনিক। এই শ্ৰেণীৰ কিছুমান কাব্যত চণ্ডীপূজা,

নবনি প্রথা, বোপ আৰু ভল্লব কথা আছে কাৰণে তাত 'শাক্তপথ আৰু তান্ত্ৰিক
ক'ৰ'বৰ প্ৰভাৱ' থকা বুলি অধ্যাপক উপেন্দ্ৰচন্দ্ৰ লেখকদেৱে মত দিয়ে।

প্ৰাক শংকৰী যুগৰ কবি হৰিহৰ (বৰ) বিশিষ্ট পোনতে ৰামায়ণৰ এটি
কাহিনী লৈ 'অসমীয়া ভাষাত কাব্য ৰূপ দিয়ে। এওঁৰ লৱকুশৰ যুদ্ধ
কাব্যখনেই তাৰ প্ৰমাণ। কাব্যখনৰ কাহিনীৰ লগত 'ৰামায়ণ'ৰ উল্লেখও
খিন দিয়া হয়। বাঙালীকিৰ আশ্ৰমত থকা লৱ-কুশৰ লগত ৰামৰ কেনেকৈ
দুৰ্দ্দশালৈ পালে তাৰ বৰ্ণনা আছে। কাব্যখনত ঠায়ে ঠায়ে থকা চিহ্নবো
সম্পূৰ্ণ দিছে।

বামাথ মন্ত্ৰটো অদ্ভুত ৰামায়ণ আৰু শাক্তপথ নামে ৰামায়ণৰ অন্তৰ্ভুক্ত
কৰা বহে। 'অদ্ভুত ৰামায়ণ'ত সীতাই বাসুকী নামৰ সহায়ত পুণ্ডক
শত্ৰুৰ পাৰ্শ্বলৈ নিয়া আৰু শেষত চমুমানৈ যোগবলৰ সহায়ত ভেটলোকক
শত্ৰুৰপৰা উদ্ধাৰ কৰাৰ অদ্ভুত বিৱৰণ আছে। এই কাহিনীটি মূলত নাই;
ক'মে ক'ৰপৰা সংগ্ৰহ কৰিছে জনা নাহয়। সংক্ৰান্ত 'অদ্ভুত ৰামায়ণ'ৰ
লগত এই কাহিনীৰ মিল নাই।

'শকুন্তল' কাব্যত কপিৰাজ বালীৰ বীৰ্য আৰু দ্বিঘটনৰ কথা আছে।
এই কাব্যখনত প্ৰাগজ্যোতিষ পিণ্ডিক নবকান্তৰেণ বালীক সহায় কৰিছে।
কাব্যখনত মূলত নাই। কবিয়ে কাব্যখনৰ বস 'নানা শাস্ত্ৰ হস্ত আৰু
নবকান্ত' বুলি কৈছে।

'গণৰাম (গৰি) নামে উল্লেখকাণ্ডৰ অৰ্দ্ধগচ্ছ সীতাৰ বনবাস নামৰ
কাব্য এখন ৰচনা কৰে। কাব্যখনত ৰামৰদ্বাৰা সীতাৰ বনবাস, বাঙালীকিৰ
অশ্বত্থ লৱ-কুশৰ জন্ম, অৰ্ষমেধ যজ্ঞৰ কালত লৱ-কুশৰ হাতত ৰাম-লক্ষ্মণকিৰ
পৰাজয়ৰ বৰ্ণনা আছে। কাব্যখনৰ বৰ্ণনা বৰ সোৱাদ লগা। কাব্যখন
'অচৰিত', 'কাণথোৱা' আদি পুথিৰ দৰেই বৰ জনপ্ৰিয়। এওঁৰ নামত
সীতাৰ পাৰ্শ্বলৈ প্ৰৱেশ বা পাৰ্শ্বলী-কাণ্ড নামৰ আন এখন কাব্য
ৰচনা হয়।

অনন্ত কন্দলীয়ে বুল ৰামায়ণত নথকা অথচ ৰামায়ণত অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব পৰা
সংক্ৰান্ত কাহিনী এটি লৈ 'মহীবাৰণ-বধ' নামৰ কাব্য এখন ৰচিছে। কাব্য
খনৰ কথা 'অনন্ত কন্দলীৰ সাহিত্য' প্ৰসংগত আলোচনা কৰা হৈছে।

'মহীবাৰণ-বধ'ৰ দৰে আন এখন আলৌকিক ঘটনা সম্বলিত ৰামায়ণী কাব্য

হ'ল কবি ধনঞ্জয়ৰ গণক চৰিত্ৰ বা মন্দোদৰীৰ অগ্নিহৰণ। ইয়াতে হনুমানৰ অলৌকিক মাহাত্ম্য দেখুৱা হৈছে। অশোকবনত বাৰণে মায়া বাম, বন্দন, সূত্ৰীৰ আনিক উপস্থিত কৰাই মায়া বামৰ হতুৱাই সীতাক অৰ্পণ কৰোৱাৰ দিহা কৰিছিল। এনেতে হনুমানে গণক বেষ্ট্ৰে লংকাত ভ্ৰমি আক সোণৰ মেৰুৱীৰ বেষ্ট্ৰে মন্দোদৰীৰ ভিত্তিৰ মাণিক হৰণ কৰি নথৈৰে স্তনত আঘাত কৰে। আকৌ গণক বেষ্ট্ৰ লৈ বাৰণক মন্দোদৰীৰ চৰিত্ৰ সম্পৰ্কে সন্দেহ জন্মাই সীতা-হৰণৰ যত্ন অথলৈ নিযায়। 'মহাৰাঘণ-বধ'ৰ দৰে এইখনে বৰ আমোদজনক কাব্য।

এইবোৰৰ উপৰিও কুন্তিবাস পণ্ডিতৰ অংগদ ৰায়বৰ ভয়সেৱ বিপ্লৱ নাগাৰ-মুখ আৰু শ্ৰীৰামচন্দ্ৰৰ অশ্বমেধ যজ্ঞ আৰু বামসৰস্বতীৰ ভৰ্ণিত-ধৰ্ম লক্ষণৰ শক্তিশেল নামৰ কেইখনমান বামাগ্ৰণী কাব্য পোৱা যায়।

মৌখিক সাহিত্য : বামাগ্ৰণৰ কাহিনীয়ে অসমীয়া জাতীয় জীৱনৰ ওপৰত এনেভাৱে প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছে যে, বৈষ্ণৱ কবিসকলৰ পদ, কাব্য আদিৰ উপৰি অনাথৰী চহা কবিৰ মৌখিক বচনাতো বামাগ্ৰণে বিশিষ্ট আসন লাভ কৰিছে। চাৰিবেৰৰ ভিতৰত ধৰ্ম গাওঁৰ গাওঁক তিৰোত' নাইবা বনে বনে ঘূৰি ফুৰা গৰখীয়া ল'ৰাছো এমে বিদ্যানাম আৰু গৰখীয়া-পুত্ৰত বাম-সীতাৰ কাহিনী স্তম্ভভুক্ত কৰিছে। বিদ্বানামত দৰা-কইনাক বাম সীতাৰ লগত হুলনা কৰা হয়। যেনে :—

অ' মন তগৰ,

আজি সূতা হ'ল জনক নগৰ।

“অ' মন তগৰ”ৰ কোনো অৰ্থ নাই। ছন্দৰ মিলৰ কাৰণে ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। পিছৰটোৱে হ'ল আচল বাক্য। জনক নগৰ এনেদে সূতা হোৱা নাই—তাৰ সৌন্দৰ্যলক্ষী সীতাক আজি বিদ্বাত উলিয়াই দিয়া কাৰণেহে হৈছে। নামতীৰ মানত বিধাৰ কইনাজন'য়ে হ'ল সীতা। বিদ্বাত উলিয়াই দিব লগা হোৱাত ঘৰখনৰ সৌন্দৰ্য যেন ম্লান হৈ প'ল। বিহীনপুত্ৰ আছে—

বৰঘৰ শুধনি

গাওঁক ছোৱালী

উলিয়াই দিবলৈ টান।

‘বিদ্বানাম’ স্বৰ ধৰি পাওঁতে সঘনে প্ৰয়োগ কৰা ‘বাম বাম’ শব্দৰ ব্যৱহাৰো মন কৰিব লগীয়া।

‘বিয়ানাম’ত বামে হৰষু ভাঙি সীতাক বিয়া কৰোৱা আৰু বাটত
বামৰ লগত যুদ্ধ কৰাৰ বৰ্ণনা পোৱা যায়। যেনে :—

ধনু ভাঙি বামচক্ৰে সীতাক লৈয়া যায়।

পশুৰামে যুদ্ধ কৰে বাটত লগে পায় ॥

মহাপুথিতো বামায়ণৰ কাহিনী সন্নিবিষ্ট হৈছে। ‘বামকবতা’ নামৰ
এখন মহাপুথিও আছে। ‘বামকবতা’তো বাম, হুম্মান আদিৰ কথা আছে।
ইহুযাজিট বান্ধ খোৱা প্ৰসংগত আছে—

বামচক্ৰ দেখে হুম্মন্ত বন্ধ ভৈলা।

দেখি বামচক্ৰ অমৃত হাতে পৰশিলা ॥

যেতিয়কো বামদেয়ে হাতে পৰশিলা।

বামৰ হাতে ইহুযাজিট বীৰ উঠিলা ॥

ঐতিহাসিকলৰ মাজতো যে বামায়ণে সমাদৰ লাভ কৰিছিল ইয়ে তাৰ
প্ৰমাণ কৰে।

অসমীয়া ককৰা-যোজনা নাইবা ঐতিহাসিক-বাক্যটো বামায়ণৰ কাহিনীয়ে
খাগ ভাগ কৈছে। যেনে, ‘কালনেমিৰ লংকা ভাগ’; ‘বাম নৌহুঁতেই
বামায়ণ’; ‘বামে মাৰিলেও মৰা বাহুগে মাৰিলেও মৰা’; ‘বামৰ কাৰ্যক
লগি বৈদ্যৰ বৰ হেলা’, ‘অহিন্দৰ্শে হুতু লংকা’; ‘ঘৰৰ শত্ৰু বিজীৱণ’,
ইত্যাদি। ‘ডাকৰ বচন’তো ‘লংকাৰ বণিজ ঘৰতে পাবা’ বুলি কৈ বামায়ণৰ
সোণৰ লংকাকে আঙুলিয়াইছে। ‘নাওখেলোৱা গীত’ৰ কবিয়েও লংকাৰ
বৰ্ণনৰ কথা কবলৈ পাহৰা নাই।

আধুনিক ৰূপ : আধুনিক যুগতো অসমীয়া সাহিত্যিকসকলে বামায়ণৰ
কাহিনী লৈ গীত-নাট, পদ-কাব্য আদি ৰচনা কৰি আহিছে। কবি
কমলেশ্বৰ চলিহাই বান্দীকি-বামায়ণৰ উত্তৰাকাণ্ডটো বৈষ্ণৱযুগৰ ভাষাত
শব্দৰঙায়ে ছন্দত অলুৱাই কৰিছে। চলিহাৰ চেটা প্ৰশংসনীয়। ইং ১৯৪৩
সনত ধলৰ সত্ৰৰ অধিকাৰ তীৰ্থনাথ গোস্বামীয়ে পুৰণি ভাষাত ‘বাম-বনবাস’
নামৰ এখনি কাব্য ৰচনা কৰিছে। গোস্বামীৰ আন এখনি তেনে কাব্য
হ’ল ‘সীতা-হৰণ’। ১৮২৮ খকত ডিব্ৰুগড়ৰ দুৰ্গাপ্ৰসাদ দেৱশৰ্মাই ‘লবণ সৈন্ত্য
বধ আৰু লবকুশৰ জয়োপাখ্যান’ নামৰ এখন সৰু কাব্য ৰচনা কৰে। ইয়াৰ
উপৰি ভোলানাথ দাসৰ অমিত্যাক্ষৰ ছন্দত ৰচা ‘সীতাহৰণ কাব্য’ উল্লেখযোগ্য।

ৰামায়ণৰ কাহিনী লৈ বচা আধুনিক নাটকবোৰৰ ভিতৰত বৰাকান্ত চৌধুৰীৰ 'সীতাহৰণ' আৰু 'বাৰণ-বধ', দুৰ্ঘনাথ খাউণ্ডৰ 'সীতাহৰণ নাট', দেৱনাথ বৰদলৈৰ 'বৈদেহী-বিচ্ছেদ', 'শ্ৰীৰামচন্দ্ৰৰ বিজয় মহোৎসৱ' আৰু 'বাৰণ-বধ', চন্দ্ৰধৰ বৰুৱাৰ 'মেঘনাদ-বধ', দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মাৰ 'বালী-বধ', বলৰাম পাঠকৰ 'লব-কুশ', নগি কলিতাৰ 'অগ্নিপৰীক্ষা', মিত্ৰনন্দ মহন্তৰ 'বৈদেহী বিচোপ', অতুল হাজৰিকাৰ 'শ্ৰীৰামচন্দ্ৰ', লক্ষ্য চৌধুৰীৰ 'বন্ধকুমাৰ' আদি উল্লেখযোগ্য নাটক।

এইদৰে দেখা যায় যে, অসমীয়া সাহিত্যত প্ৰাক্‌শংকৰী যুগৰপৰা আজিলৈকে বিভিন্ন ৰূপত ৰামায়ণৰ কাহিনী বৰ্চিত হৈ আহিছে। অকল অসমীয়া বুলিয়েই নহয়—মান আন ভাৰতীয় সাহিত্যতো ৰামায়ণৰ এনে প্ৰভুত সমাদৰ। আৰু এইটোও আশা কৰিব পাৰি যে, যিমান দিনলৈ ভাৰতবাসী থাকিব ৰামায়ণৰ আদৰো যিমান দিনলৈ থাকিব আৰু ৰামায়ণী সাহিত্যও যিমান দিনলৈকে বিভিন্ন ৰূপত বৰ্চিত হৈ থাকিব।

মহাভাৰতীয় সাহিত্য

ৰামায়ণ আৰু মহাভাৰত এই মহাকাব্য দুখনৰ লগত ভাৰতীয় তথা হিন্দু-জীৱনৰ সৰ্বস্ব অতি ঘনিষ্ঠ। কৃষ্টি, সংস্কৃতি, সভ্যতা, চিন্তাধাৰা আদিৰ যোগেদি সকলো জাতিৰ পৰিচয় বটে আৰু সেই সভ্যতা-সংস্কৃতি প্ৰতিফলিত হয় জাতীয় সাহিত্যত। সেই ফালৰপৰা মহাভাৰতক জাতীয় সাহিত্য বুলিব পাৰি; কিয়নো; তাত ভাৰতীয় জাতিৰ সভ্যতা, সংস্কৃতি, চিন্তাধাৰা আদি প্ৰতিফলিত হৈছে। মহাভাৰতে অকল বিভিন্ন ৰজা-মহাৰাজাৰ বীৰত্বব্যঞ্জক আৰু চমকপ্ৰদ কাহিনীকে কোৱা নাই, ভাৰতীয় জাতিৰ বিভিন্ন চিন্তাধাৰা, আচাৰ-নীতি ধৰ্ম-ইতিহাস আদিৰো মহান পৰিচয় বহন কৰি আহিছে। মহাভাৰতক গুৰুত্ব দিয়া সম্পৰ্কে অসমীয়াত এটি প্ৰবন্ধখনেই আছে—‘যি নাই ভাৰতে সেই নাই ভাৰতে।’ অৰ্থাৎ যি কথা মহাভাৰতত নাই সেই কথা ভাৰতবৰ্ষতো পোৱা নাযায়। মহাভাৰতৰ সমান বিশাল মহাকাব্য পৃথিৱীত কতো নাই। এই গুৰুত্ব দি সৰ্বদে এনি বেছাটে কৈছে—“The Mahabharata is the greatest poem in the whole world. There is no other poem so splendid as this, so full of what we want to know, and what it is good for us to study.”

ভাষা, ৰীতি আৰু ছন্দৰ ফালৰপৰা মহাভাৰতৰ বিভিন্ন অংশৰ মাজত সামঞ্জস্য কম; তদুপৰি বিভিন্ন ঘটনাৰ সমাৱেশৰপৰা পণ্ডিতসকলে অনুমান কৰে যে বেদব্যাঙ্গৰ নামত ৰচিত হলেও মহাভাৰত বিভিন্ন লোকৰ বিভিন্ন কালৰ বসন। মূল মহাভাৰতত কোঁৱৰ-পাণ্ডৱৰ কাহিনীক কেন্দ্ৰ কৰি অন্ত এনে কিছুমান কাহিনী গ্ৰথিত হৈছে যে, সেই কাহিনীবোৰতে একোখন মহাকাব্যক সন্দেহ আছে। সেইহে পাক্ষাত্যা সমালোচকসকলে মহাভাৰতক বুলিছে Great Epic. প্ৰসিদ্ধ সমালোচক উইল্ফ্ৰাইড ষ্টিক্‌ই কৈছে—“Indeed, in a certain sense, the Mahabharata is not one poetic production at all rather a whole literature.” (History of Indian Literature.)

মহাভাৰতৰ ৰচনা-কাল সৰ্বদে বিভিন্ন মত থাকিলেও উইল্ফ্ৰাইড ষ্টিক্‌ই সিদ্ধান্তকে সৰ্বহত্যাগ পণ্ডিতে সমৰ্থন কৰে। তেওঁৰ মতে মহাভাৰতৰ বিভিন্ন অংশ যু: পু: চতুৰ্থ শতিকাৰপৰা খৃষ্টীয় চতুৰ্থ শতিকাৰ ভিতৰত ৰচিত। সময়ৰ লগে লগে ৰামায়ণৰ দৰে মহাভাৰতৰো লম্বাৰ অৱসৰাজত বাঢ়ি আহে আৰু কালক্ৰমত ভাৰতৰ প্ৰাদেশিক ভাষাবোৰতো বিভিন্ন ৰূপত প্ৰকাশ দিবলৈ ধৰে।

অসমীয়া মহাভাৰত -

স্বদূৰ চতুৰ্দশ শতিকাৰপৰা বৰ্তমানলৈকে মহাভাৰতৰ বিভিন্ন কাহিনী নৈ নানা শ্ৰেণীৰ গ্ৰন্থ প্ৰকাশ হৈ আছে। অসমীয়া মহাভাৰতৰ ক্ষেত্ৰত কবিতা, কছাৰী, কোচ আৰু আহোম ৰাজবংশৰ বিভিন্ন ৰজাৰ পৃষ্ঠপোষকতাৰ কথা স্বৰ্ভবিব লাগিব। বিশেষকৈ কোচ ৰাজবংশৰ দ্বান সৰ্বাতকৈ বেছি।

শ্ৰেণী বিভাগ : বচনাব কণ অসমীয়া মহাভাৰতীয় সাহিত্যক এই কেইটা শ্ৰেণীত ভগাব পাৰি : (১) অনুবাদমূলক বা পদ, (২) কাব্য, (৩) দাৰ্শনিক তত্ত্বমূলক, (৪) ভোক-গীতি বিষয়ক, (৫) ময়পুথি, (৬) ফকৰ-যোজনা-প্ৰবচন আৰু (৭) আধুনিক সাহিত্যত মহাভাৰতৰ ৰূপ।

অনুবাদমূলক বা পদ-মহাভাৰত : শাক শংকৰী যুগ অৰ্থাৎ চতুৰ্দশ শতিকাত অসমীয়া ভাষাত 'বজ্জাহনৰ যুদ্ধ', 'জয়দ্রথ-বধ' আদি মহাভাৰতীয় কাব্য ৰচিত হলেও প্ৰকৃত পক্ষে শংকৰী যুগ অৰ্থাৎ ষোড়শ শতিকাৰ মাজ ভাগৰ পৰাহে মহাভাৰতৰ অসমীয়া ৰূপান্তৰ পূৰ্ণোক্তমে হ'বলৈ ধৰে। মহাভাৰত অনুবাদকৰ ভিতৰত কোচ ৰজাসকলৰ সভা-কবি ৰাম সৰস্বতীয়েই অগ্ৰণী। শেষ্ঠ মহাভাৰতৰ ওঠৰটা পৰ্বৰ প্ৰায় নটা অনুবাদ কৰে। অৱশ্যে ৰাম সৰস্বতীৰ সমসাময়িক আৰু পৰৱৰ্তী যুগৰ বহু কবিয়ে মহাভাৰতৰ বিভিন্ন পৰ্ব অনুবাদ কৰে। এটো মন কৰিব লাগি যা যে ৰামায়ণ বা ভাগৱতৰ দৰে মহাভাৰত প্ৰণালীবদ্ধভাৱে বা ধাচনি মতে পৰ্ব বিভাগ কৰি কবিসকলে অনুবাদ কৰা নাছিল। ফলত ষোড়শ শতিকাৰ মাজভাগৰপৰা উনবিংশ শতিকাৰ মাজ ভাগলৈ প্ৰায় তিনিশ বছৰকাল মহাভাৰতৰ বিভিন্ন পৰ্ব, উপাখ্যান আদি ৰচিত হয় যদিও স্তম্ভস্বতঃ মহাভাৰতৰ আটাইবোৰ পৰ্ব অন্তৰ্ভুক্ত নহ'ল আৰু কিছুমান পৰ্ব কেইবাটিও অনুবাদ হ'ল। সেইহে বোধ কৰোঁ অসমীয়া মহাভাৰত চপোৱাৰ বাবে সংকলন কৰা সমস্ত প্ৰাচীন কবিৰ ৰচিত ঐষিকপৰ্ব, আশ্ৰমিকপৰ্ব আৰু জীপৰ্ব ইত্যাদি নাপাই ৬৪বিন্যাসৰ দস্তকবন্ধাদেৱে প্ৰথম পৰ্ব হিচ বৰ্তমান শতিকাৰ লেখক কালিদাস খাটনিয়াৰ আৰু শেষৰটি ধৰ্মেশ্বৰ মহন্তৰ অনুবাদৰপৰা লৈছে। এই পৰ্ব কেইটালৈ চাই ক'ব পাৰি যে মহাভাৰতৰ অনুবাদ বিংশ শতাব্দীলৈকে চলে।

অসমীয়া মহাভাৰতৰ প্ৰাচীন আৰু প্ৰধান কবি ৰাম সৰস্বতী। বঙলা মহাভাৰতৰ কবি কান্দিৰাম দাসক নন্দৰাম, ককানন্দ আদিয়ে সহায় কৰাৰ

২৭ৰ বাম সব্বভীকো গোপীনাথ পাঠক, কংসাবি আদি কবিয়ে সহায়
কৰিছিল।

দুই মহাভাৰতত হৰিবংশ, আশ্বখ আৰু ভবিস্ত পৰ্ব অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে
২৭১ প্ৰচলিত মহাভাৰত ঠাইটো পৰ্য্যবেক্ষণে সমষ্টি। উল্লভ পৰ্ব আৰু অসমীয়া
অমৃতবানকসকলৰ চমু পৰিচয় দিয়া হ'ল :—

১। আদিপৰ্ব: অমৃতবানক অনিৰুদ্ধ অৰ্ঘ্যৰ বাৰ সব্বভী। সোণৰ
বস্ত্ৰৰ মাজ ভাগত কোচবেহাৰৰ প্ৰাণনাৰায়ণ বজ্জাৰ পৃষ্ঠপোষকতাত
সমাধি লৈছে এই পৰ্বটো অমৃতবান কৰে। এই পৰ্বত কোঁৱৰ-পাণ্ডৱ আৰু
কৌলোকৰ উপৰি পুৰুষৰ জন্মবৃত্তান্ত, দ্ৰৌপদীৰ সন্মত, অৰ্জুনৰ চিত্ৰাংগনা
আৰু উলুপীৰ লগত বিবাহ আদিৰ বিৱৰণ আছে।

২। সভাপৰ্ব: অনিৰুদ্ধ আৰু তেওঁৰ পুতেক গোপীনাথ পাঠকে
কংসৰ অমৃতবান কৰে। এই পৰ্বত বাজস্কন্ধ-বজ্জ, যুধিষ্ঠিৰৰ কোঁৱৰৰ লগত
পাণ্ডৱ-খেল, পাশাত বাজ্য-ধন হৰণ আৰু বাজসভাত দ্ৰৌপদীৰ অপমান-
প্ৰাপ্তিৰ কথা বৰ্ণিত হৈছে।

৩। বনপৰ্ব: ইয়াৰ বিভিন্ন খণ্ড হ'ল—আদি-বনপৰ্ব, পুন্সহৰণ-
বনপৰ্ব, মণিচক্ৰ ঘোষ-বনপৰ্ব আৰু বিজয়-পৰ্ব। আটাইবোৰ বাৰ সব্বভীৰ
বচন। এই পৰ্বত পাশাখেলাৰ পৰমতে পৰুপাণ্ডৱে বাৰ বছৰ কাল বনবাসত
কোঁৱৰ নানা দুখ-দুৰ্গতিৰ কথা বিস্তাৰিতভাৱে বৰ্ণনা কৰা হৈছে।

৪। বিবাহপৰ্ব: ইয়াৰ বচনৰ তিনিটা নাম পোৱা গৈছে—কংসাবি,
ঐমন্ত গাভৰু আৰু পীতাৰব। কিন্তু এই তিনিওটা নাম এজন ব্যক্তিৰ
দুৰ্গলয়েই পণ্ডিতসকলে মত দিয়ে। কংসাবি কবিয়ে নবনাৰায়ণৰ পৃষ্ঠপোষকতা
প্ৰাপ্ত কৰি মহাভাৰতৰ অমৃতবান-কাণ্ডত বাম সব্বভীক সহায় কৰে। এওঁ
কোচপৰ্বৰ দক্ষিণ গো-গ্ৰাহ আৰু উত্তৰ গো-গ্ৰাহ অংশ আৰু কিবাত অমৃতপৰ্ব
ভাঙনি কৰে। কোচ বজ্জা বীৰনাৰায়ণৰ আদেশত কৰি শেষৰ্বে ১৬০৫ খণ্ডত
কিবাত পৰ্বৰ পৰ ভাঙে। এই পৰ্বত পাণ্ডৱসকলৰ ছন্দৰূপে বিবাহ বজ্জাৰ
বৰত অজ্ঞাত বাস, ভীষ্মৰ হাতত কীচক-বধ আৰু বিবাহ বজ্জাৰ জীয়েক
উত্তৰাৰ লগত অভিমত্যাৰ বিবাহৰ বিৱৰণ আছে।

৫। উত্তোঙ্গপৰ্ব: বচক বাম সব্বভী। এই পৰ্বটি পিছত আহোম
বজ্জা শিৱসিংহ আৰু বাণী অধিকা দেৱীৰ অমৃতবোধন চিত্ৰ বাস্তৱভাৱে বচনা

কৰে। ইয়াত আছে—পাণ্ডৱকল বনবাসবপৰা ঘূৰি অহাৰ নিছত শ্ৰীকৃষ্ণই কোঁৱৰসকলৰ লগত সন্ধিৰ প্ৰস্তাৱ কৰে; কিন্তু সেই চেষ্টা বাৰ্ষ হোৱাত কুকৰ্কেত্ৰ সময়ৰ আয়োজন চলে।

৬। ভীষ্মপৰ্ব: বচক অনিৰুদ্ধ আৰু বিজ্ঞাপকানন। বিজ্ঞাপকানন কোচ বজা ধৰ্মনাৰায়ণৰ ৰাজত্বকালৰ কবি। এওঁ 'অৰ্ধা-চৰিত্ৰ' আৰু কৰ্ণপৰ্বও বচনা কৰে। আহোম বজা জয়ধ্বজ সিংহৰ ৰাজত্ব কালত কবি ৰামকৃষ্ণিয়ে ভীষ্মপৰ্ব অসমীয়ালৈ ভাঙনি কৰে। সোতৰ শ শতিকাৰ শেষ ভাগত দ্বিজৰায়ে কোচবজা মঠীশ্বৰনাৰায়ণৰ দিনত এই পৰ্বটোৰ পদ ভাঙে। ইয়াত কুকৰ্কেত্ৰ যুদ্ধাবস্থা আৰু ভীষ্মৰ শৰ-শৰাৰ বিৱৰণ আছে।

৭। দ্ৰোণপৰ্ব: এই পৰ্বটোৰ বিভিন্ন অংশ গোপীনাথ আৰু দামোদৰ দাসে লিখে। ৰাম সব্বভীয়েও ইয়াৰ অলপ পদ ভাঙে। দামোদৰ দাস বৰপেটাৰ মাহুড় আৰু ভট্টদেৱৰ শিষ্য আছিল। তেওঁ কোচ বজা বগুদেৱৰ পুতেক ধৰ্মনাৰায়ণৰ দিনত শল্যপৰ্বও বচনা কৰে। কোচবেহাৰৰ শ্ৰীনাথ দ্বিজও দেৱী ভাষাত অনুবাদ কৰে। এই পৰ্বত দ্ৰোণৰ নেতৃত্বত কুকৰ্কেত্ৰ-বণৰ বিৱৰণ আৰু অভিমত্যা, জয়ত্ৰথ, ঘটোৎকচ, 'দ্ৰোণ আদিৰ মৃত্যু বৰ্ণনা আছে।

৮। কৰ্ণপৰ্ব: ৰাম সব্বভী আৰু বিজ্ঞাপকাননে স্মৃকীয়াক অনুবাদ কৰে। ইয়াত কৰ্ণৰ নেতৃত্বত যুদ্ধ আৰু কৰ্ণৰ মৃত্যুৰ কৰুণ কাহিনী আছে।

৯। শল্যপৰ্ব: কোচ বজা মকৰধ্বজৰ অৰুৰোধক্ৰমে দামোদৰ দ্বিজ ভাঙনি কৰে। ভট্টদেৱৰ শিষ্য দামোদৰ দাসেও ইয়াৰ পদ ভাঙে। এই পৰ্বত মজ্ঞৰাজ শল্যৰ নেতৃত্বত কুকৰ্কেত্ৰ-বণৰ কাহিনী আৰু শল্যৰ মৃত্যুৰ বৰ্ণনা আছে।

১০। গদ্যপৰ্ব: বচক ৰাম সব্বভী। অসমীয়াত বেলেগে সৌন্দৰ্যিকপৰ্ব পোৱা হোৱা নাই। ৰাম সব্বভীয়ে সৌন্দৰ্যিক পৰ্বৰ কাহিনীটো পদা পৰ্বতে বৰ্ণনা কৰিছে। এই পৰ্বত গদায়ুদ্ধত ভীষ্মৰ হাতত দুৰ্বোধনৰ উকলুগ, অৰুৰোধৰ হাতত পাণ্ডৱৰ পক্ষ পুত্ৰ নিধন আৰু দুৰ্বোধনৰ মৃত্যুৰ বিৱৰণ পোৱা যায়।

১১। ঐষিকপৰ্ব: বিংশ শতিকাৰ বচনা। ইয়াৰ অনুবাদক কাজিদাস খাট্টমিল্লাৰ কামৰূপৰ মাহুহ। এই পৰ্বত অৰ্জুনৰ দাবা অৰুৰোধৰ শিবোজ্জ্বল আৰু পৰীক্ষিতৰ পুনৰ্জন্মৰ কাহিনী বৰ্ণিত হৈছে।

১২। জ্যোতিৰ্বৰ্ষ : বিংশ শতিকাৰ বচনা। বচক দৰং জিলাৰ ধৰ্মেশ্বৰ মহন্ত। এই পৰ্বত গাছাবী, পদ্মা প্ৰভৃতি নাবীসকলৰ শোক, শ্ৰীকৃষ্ণ প্ৰতি গাছাবীৰ অভিলাষ, ধৃতবাস্তৱ লোহভীম-চূৰ্ণ আদিৰ বিৱৰণ আছে।

১৩। শান্তিপৰ্বৰ্ষ : কামৰূপৰ হেলচা গাঁৱৰ লক্ষ্মীনাথ দিজে অহুৱাব কৰে। এওঁৰ পিতামহ সৰ্বানন্দক মহাবাজ কহুসিংহই পাণ্ডিত্যৰ বাবে পুৰস্কাৰ কৰিছিল। এই পৰ্বত হুঁহুটিৰ পুনৰ ৰাজ্যাভিষেক, হুঁহুটিৰ প্ৰতি ভীষ্মৰ নানা উপদেশ সন্ধান বাণী আৰু ভীষ্মৰ মৃত্যুৰ বিৱৰণ আছে।

১৪। অশ্বমেধপৰ্বৰ্ষ : ইয়াৰ বচক তিনিজন—গংগা দাস, ভবানী দাস আৰু সূৰ্য্যজি ৰায়। এই পুৰিখনৰ নকল শ্ৰীকৃষ্ণ ওলোৱা বাবে কবি তিনিজনক সেই অঞ্চলৰ লোক বুলি কোনো কোনোৱে অহুমান কৰে। এওঁলোকৰ ভাতৃনিৰ মাজে মাজে পাঁচালীৰ আৰ্হিত ৰচিত গীতো সন্নিৱেশ কৰা হৈছে।

এই পৰ্বত হুঁহুটিৰ অশ্বমেধ-যজ্ঞৰ ঘোঁৰা আটক কৰা বাবে বজ্জবাহনৰ লগত শিক্ত অৰ্জুনৰ যুদ্ধ। যুদ্ধত অৰ্জুনৰ মৃত্যু আৰু শেষত নাগৰাজৰ মণিৰ পৰশত অৰ্জুনৰ পুনৰ্জীৱন লাভৰ কাহিনী পোৱা যায়।

১৫। আশ্ৰমজিকপৰ্বৰ্ষ : বচক কালিদাস আটলিয়াৰ। এই পৰ্বত হুঁহুটি, গাছাবী, কুন্তী, বিষ্ণুৰ আৰু সন্তৰূপ গংগাৰ পাৰত আশ্ৰম পাতি উপত্যাক শেষত তেওঁলোকৰ মৃত্যুকাহিনী বৰ্ণিত হৈছে।

১৬। জুৰুলপৰ্বৰ্ষ : পৃথুৰাম দিজে ৰজা কমলেশ্বৰ সিংহৰ (১৭৩৫—১৮১০) এই প্ৰতাপ বৰ্ণনৰ অহুৰোধত বচনা কৰে। এই পৰ্বত লোৰ জুৰুল এপাটৰ পৰা ৰখিব লাগত বহুবংশ-ধৰ্ম্মৰ চমকপ্ৰদ কাহিনী আৰু বলৰাম-কুৰুৰ মৃত্যুৰ বিৱৰণ আছে।

১৭। মহাপ্ৰস্থানিকপৰ্বৰ্ষ : পৃথুৰাম দিজে বচনা। এই পৰ্বত পাণ্ডৱ-কলৰ মহাপ্ৰস্থানত ছদ্মবেশী ৰম আৰু ইন্দ্ৰৰ পৰীক্ষা আৰু অৰ্জুনৰ পাণ্ডীৰ ধনু গংগাত নিক্ষেপন-কাহিনী বৰ্ণিত হৈছে।

১৮। অৰ্জাৰোহণপৰ্বৰ্ষ : পৃথুৰাম দিজে অহুৱাব কৰে। গোপীনাথ পঞ্চকণ্ঠ ধৰ্ম্মনাথৰ পৰিচিত স্বকীয়াকৈ ৰচা। পাণ্ডৱসকল বৰ্ণিলৈ বাওঁতে হুঁহুটিৰ বাহিৰে চাৰি পাণ্ডৱ আৰু দ্ৰৌপদীৰ মৃত্যু, হুঁহুটিৰ লগত কুৰুৰবেশী ধনৰ যাত্ৰা আৰু কৰ্ণত হুঁহুটিৰে আত্মীয়-বন্ধনক লয় পোৱাৰ বিৱৰণ এই পৰ্বত আছে।

উক্ত পৰ্ববোৰৰ বাহিৰেও কোঁচ বজা হৰেন্দ্ৰনাৰায়ণৰ (১৭৩০—১৮০২) দিনলৈকে অনুদিত হোৱা আন কিছুমান পৰ্ব শোৱা যায়। সিবোৰ হ'ল—আদিপৰ্ব, সভাপৰ্ব, বনপৰ্ব, ভীষ্মপৰ্ব, কৰ্ণপৰ্ব, শল্যপৰ্ব, গদাপৰ্ব, ঐহিকপৰ্ব, শান্তিপৰ্ব, অশ্বমেধপৰ্ব, যুধামন্যুপৰ্ব, আশ্ৰমিকপৰ্ব, শ্ৰেষ্ঠানিকপৰ্ব আৰু বৰ্ণাবোহণপৰ্ব। ডঃ স্কটমাৰ সেনৰ মতে কোঁচ বজা প্ৰাণনাৰায়ণৰ দিনত শ্ৰীনাথ ব্ৰাহ্মণে গোটেই মহাভাৰতখন বচনা কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰে আৰু তেওঁক সহায় কৰিছিল বিত্ত কামেশ্বৰ আৰু কৃষ্ণমিশ্ৰই। এনেবোৰ অনুবাদে মহাভাৰতৰ জনপ্ৰিয়তাবেই প্ৰমাণ কৰে।

অনুবাদৰ লক্ষণ : মহাভাৰত অনুবাদৰ লক্ষণ সম্পৰ্কে 'মহাভাৰতৰ কবি বাম সৰস্বতী' শীৰ্ষক প্ৰবন্ধত আলোচনা কৰা হৈছে। গতিকে ইয়াত বিকাসিত কৰা নহ'ল। মুঠতে এইটো ক'ব পাৰি যে, বাম সৰস্বতীৰ দৰে অজ্ঞাত মহাভাৰতৰ কবিসকলেও মূলৰ লগত সততে মিল বৰ্ণনা নাছিল আৰু আৱশ্যক বুজি কল্পিত কাহিনী বা বৰ্ণনা মূল কাহিনীৰ লগত সংযোগ কৰিছিল। লোক-বৰ্ণন আৰু বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ মহিমালৈ লক্ষ্য ৰাখি প্ৰায়বোৰ পৰ্বই অনুদিত হৈছিল। সেইহে বৰ্ণনাবোৰ প্ৰায়ে গভাৰুগতিক আৰু অনাকৰ্ষণীয় বুলিব পাৰি।

কাব্য : মহাভাৰতৰ বিভিন্ন কাহিনী আৰু চৰিত্ৰ লৈ কবিসকলে নানান কাব্য ৰচনা কৰিছে। অৱশ্যে কিছুমান কাব্যৰ বিষয়-বস্তু মহাভাৰত আৰু পুৰাণৰ কাহিনী সংমিশ্ৰিত কৰি লৈছে। যেনে, মাধৱদেৱে 'ৰাজসুয় কাব্য'ৰ কাহিনী মহাভাৰতৰ উপৰি ভাগৱতৰ দশমস্কন্ধ, হৰিবংশ, পদ্মপুৰাণৰ উত্তৰাখণ্ড আৰু মাঘৰ 'লিপ্তপালৰথ' কাব্যৰপৰা লৈছে। বাম সৰস্বতীয়ে সৰস্বতীৰ বৰ্ণনাবাৰ বিষয়-বস্তু মহাভাৰতৰ উপৰি যামল, সংহিতা, শিৱ-বহুস্ত, হংসকাকী আদি গ্ৰন্থৰ পৰা লোৱা বুলি উল্লেখ কৰিছে।

প্ৰাক্শংকৰী যুগতেই মহাভাৰতীয় কাব্য ৰচনা আৰম্ভ হয়। সেই কাব্য-সমূহ হৈছে—হৰিবংশ বিপ্ৰৰ বক্তব্যাহৰণৰ যুদ্ধ আৰু ভাৰ্গৱকৰ যুদ্ধ, কবিশ্বৰ সৰস্বতীৰ জয়ন্ত্ৰেয় বধ, কং কন্দলীৰ লাভ্যকী প্ৰবেশ আৰু মাধৱ কন্দলীৰ নামত প্ৰচলিত দেৱজিৎ। কাব্য কেইখনৰ বিষয়ে 'প্ৰাক্ শংকৰী যুগৰ সাহিত্য' নামৰ প্ৰবন্ধটোত আলোচনা কৰা হৈছে।

বৈষ্ণৱ যুগত মাধৱদেৱৰ ৰাজসুয়, বাম সৰস্বতীৰ ভীষ্ম-চৰিত আৰু কবিকাব্যসমূহৰ উপৰিও ভেৰ্জলোকৰ সমগায়িক আৰু পৰবৰ্তী যুগৰ ভালেমান কবিয়ে মহাভাৰতীয় কাব্য লিখে। বিত্তা গগাননে ভীষ্মপৰ্বৰপৰা কাহিনী লৈ

অম্বা-চৰিত লিখে। শ্ৰীনাথ বিজে দ্ৰৌপদী সন্তানৰ বচনা কৰে। অৰমেধ যজ্ঞৰ কাহিনী লৈ বৰ্ণিত অৰমেধ-যজ্ঞ নামৰ এখন কাব্য-কাহিনীৰ সৰ্বস্বতীৰ ভাৱে আছে। ইয়াত অৰমেধ যজ্ঞৰ ঘোঁৰা আটক কৰা লৈ হংস-যজ্ঞৰ পুত্ৰক 'সুহৃদ' আৰু অৰ্জুনৰ যুদ্ধ হয় আৰু যুদ্ধত হংস-যজ্ঞৰ মৃত্যু ঘটে। অৰ্জুনৰ দ্বাৰা অৰমেধ-যজ্ঞ নামৰ এখন পুথি আছে।

শিষ্ট ভট্টাচাৰ্যই মহাভাৰতৰ সভাপৰ্বৰ কাহিনী লৈ শিশুপাল-যজ্ঞ নামে এখন কাব্য ৰচৈ। যুধিষ্ঠিৰে ৰাক্ষস-যজ্ঞত কৃষ্ণক প্ৰথমে মান জনোৱাত শিশুপালে ১৫-পৰ্যায় হৈ কৃষ্ণক নানা প্ৰকাৰে লিঙ্গ কৰে। তেতিয়া কৃষ্ণই তদৰ্শন চক্ৰেৰে শিশুপালক বধ কৰে। মূল বিৱৰণ মহাভাৰতৰ হলেও কবিয়ে গাঁৱলীয়া পটভূমিত ব'ল কাব্যখনি হাস্যোদ্দীপক আৰু আকৰ্ষণীয় কৰি তুলিছে। অৱশ্যে পুথিখনত বৈষ্ণৱ কাব্যৰ গান্ধীৰ্ব আৰু সৌন্দৰ্য ৰক্ষিত হোৱা নাই।

বিষ্ণুৰাম বিজয় দ্বাৰ্ভাংকৰ পুথিত কৰ্ণ ই ভাষণ-বেশী ইজৰ ৮৫-কুণ্ডল দ'ন অ'ক তেওঁৰ সন্তুষ্টৰ বাবে পুত্ৰ বৃষকেতুক বধ কৰিবলৈ দিয়া প্ৰতিশ্ৰুতিৰ বিৱৰণ আছে। পুথিখনৰ ভাষা সহজ-সৰল। মহাভাৰতৰ আলমত ১৭২০ খৃঃত শুভনাথ বিজে ধৰ্মসংবাদ বুলি এখন পুথি লিখে। নাৰায়ণ দাসে অৰ্জুন সংবাদ বচনা কৰে।

আহোম ৰজা কন্তসিংহ-নিৰসিংহৰ সভা-কবি কবিৰাজ চক্ৰৱৰ্তীৰ অৰ্জুন্না কাব্যও মহাভাৰতৰ আলমতে ৰচা। কাব্যখনত কালিদাসৰ 'অভিজ্ঞান-শকুন্তলম'ৰো প্ৰভাৱ দেখা যায়। কবিয়ে এই আদি-বসন্তক কাব্যখনৰ মাজতে 'কামকলা-আখ্যান' নামে আন এটি পুংগাব বসুন্ধৰ কাহিনীও সন্নিৱিষ্ট কৰিছে। কাব্যখনত কবিৰ বৰ্ণনা-শক্তিৰ পৰিচয় পোৱা যায়।

আলোচনা: কি বামাৱলী, কি মহাভাৰতীয় কোনো প্ৰকাৰ অসমীয়া কাব্যতে সংক্ৰান্ত আলংকাৰিকসকলে নিৰ্ধাৰ কৰা মহাকাব্যৰ আটাইবোৰ লক্ষণ দেখা নাযায়। সংক্ৰান্ত হ'ব অসমীয়া কাব্যত সৰ্গ-বিভাগ নাই। তদুপৰি আটাইবোৰ কাব্যৰ কাহিনী গহীন আৰু চৰিত্ৰবোৰো মহৎপূৰ্ণ নহয়। প্ৰকৃত কাব্য হিচাপে নবৰি বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ বাহন হিচাপে ৰচনা কৰাত কবিসকলে কাব্যৰ গুণাৱলীতকৈ লোক-বন্ধন আৰু জনপ্ৰিয়তাইয়ে লক্ষ্য ৰাখিছিল। সেইহে কাব্যবোৰত কাহিনীৰ গান্ধীৰ্ব বা চৰিত্ৰবোৰৰ অৰ্হুত্ব বৈচিত্ৰ্যতকৈ স্থানীয় পৰিৱেশ আৰু বুদ্ধ-বিগ্ৰহৰ বৰ্ণনা, দণ্ডবন্দ-দণ্ডী, বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ মহিমা, শ্ৰীকৃষ্ণৰ ৰূপ আদিৰ কথাহে বিশেষভাৱে পোৱা যায়। জনগণৰ চিত্ত আকৰ্ষণ কৰিবলৈ

ৰচিত হোৱা বাবে প্ৰায়বোৰ কাব্যক পৌৰাণিক কাহিনীৰ আলমউ ৰচিত আৰু বৈষ্ণৱ প্ৰভাৱযুক্ত জন-কাব্য বুলি আখ্যা দিব পাৰি।

ভগ্নবিষয়ক গ্ৰন্থ : গীতা মহাভাৰতৰ ভীষ্মপৰ্বৰ অন্তৰ্গত এখনি দাৰ্শনিক তত্ত্ববিষয়ক গ্ৰন্থ। গীতাৰ মূল কথা হৈছে এক শৰণ নাম ধৰ্ম। এই গ্ৰন্থখন পোন প্ৰথমে ভট্টদেৱে ৰোড়ণ শতিকাৰ শেষ ভাগত গঢ়ত অনুবাদ কৰে। এই পুৰিখনকে কথা-গীতা বুলি জনা যায়। 'কথা-গীতা' অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ এক উৎকৃষ্ট নিদৰ্শন। ভট্টদেৱে গ্ৰন্থখন অনুবাদ কৰোঁতে শংকৰী, ভাস্কৰী, শ্ৰীধৰী আদি টীকাৰ সহায় লৈছে। ইয়াৰ ভাষাও 'কথা-ভাগৱত'ৰ ভাষাতকৈ বেচি প্ৰাঞ্জল আৰু ব্যাখ্যাশূন্যক।

বাম সব্বতীয়ে ভীষ্মপৰ্বত শতাব্দন্তী পদৰ মাজতে গীতাৰ মূল কথা বৰ্ণনা কৰিছে।

ভট্টদেৱৰ সময়সাময়িক কবি গোবিন্দ মিশ্ৰই শ্ৰীধৰস্বামীৰ টীকাৰ সহায়ত গীতাখন অসমীয়া পদত ৰচনা কৰে। এইখন পঞ্চ-গীতা বুলি জনাজাত। পুৰিখনিত প্ৰৱণ-কীৰ্তনৰ প্ৰাধাত্য দিয়া হৈছে। ভাষাৰ প্ৰাঞ্জলতাৰ বাবে পুৰিখন বৰ সববহী।

পুৰাণ শতিকাৰ আদি ভাগত গীতাৰ সাৰাংশ লৈ ভাগৱত মিশ্ৰই গীতাৰ ৰচনা কৰে।

গীতাখন দৈনিক আবৃত্তিৰ সুবিধাৰ্থে ৰচাৰ মিশ্ৰই শংকৰদেৱৰ কীৰ্তনৰ আৰ্হিত গীতাকীৰ্তন ৰচনা কৰে। মিশ্ৰ ভট্টদেৱৰ সময়সাময়িক।

মহাভাৰতৰ নাটকীয় ৰূপ : আহোম ৰাজত্বৰ শেষৰ কালে কেইবাজন নাট্যকাৰে মহাভাৰত আৰু বৰকাব্যৰ কাহিনী লৈ অংকীয়া নাটৰ আৰ্হিত কেইখনমান নাট ৰচনা কৰে। এই নাটবোৰত বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ নাটৰ গভীৰগতিকা ৰূপৰ বাহিৰে একো নতুনত্ব দেখা নাযায়। বিষয়-বস্তু, চৰিত্ৰ-সৃষ্টি বা ৰচনা-ভঙ্গীতো মৌলিকত্ব নাই। এনে নাটকৰ ভিতৰত দুৰ্বাসা-ভোজন, ভীষ্ম-নিৰ্বাস, সিন্ধুযাত্ৰা, কুলাচল-বধ, অভিমন্যু-বধ, জয়দৰ্শ-বধ আদি প্ৰধান।

লৌকিক গীততো মহাভাৰতৰ কাহিনী আৰু চৰিত্ৰই ঠাই পাইছে। বিদ্বানায়ত্ত দৰাক অৰ্জুন আৰু কইনাক হুত্ৰাৰ লগত তুলনা কৰি অৰ্জুন হুত্ৰাৰ প্ৰেমাখ্যান গোৱা হয়। বাৰম্বাহী আৰু বিলাপ গীততো মহাভাৰতৰ ক্ৰতাৱ দন কবিৰ লগীয়া। 'শ্ৰোণীৰ বিলাপ গীত'ত কুশাসনে শ্ৰোণীক ৰাজ-

সভালৈ নি অপমান কৰা আৰু কীচকৰ হাতত দ্রোণদীৰ লাহুনাৰ কথা আছে। 'অভিমত্ৰ্যৰ সীত'ত বেহৰ মাজৰণৰা ওলাব নোৱাৰাত কীৰ্ত্তিৰ অক্ষতাপ আৰু বিলাপৰ বৰ্ণনা আছে। গীতবোৰ বৰ মৰ্মস্পৰ্শী। দ্রোণদীৰ বিলাপত যথা—

অ' বিধিহে মই কিনো কণে জনম লভিলু।

পৰু স্বামী সথে মই অনাধিনী হৈলু।

মন্ত্ৰ-সাহিত্যতো বামাৱণৰ দৰে মহাভাৰতৰ কাহিনী পোৱা যায়। অৱন্তে ইয়াত বামাৱণতকৈ মহাভাৰতৰ আখ্যান আৰু চৰিত্ৰ কম। ভীম-অৰ্জুনৰ বীৰ্য্য বৰ্ণনাত আছে—

গোসাঁই বোলে ভীম পৰ্বতক যোৱা।

আলগতে শিল আনি শয্যাত শুৱাই বোৱা।

এই বুলি ভীম পৰ্বতক গৈলা।

চক্ৰগোট শিল আনি শয্যাত শুৱাইলা।

উত্তৰ-মন্ত্ৰ বৰ্তোতাসকলকো যে মহাভাৰতে প্ৰভাৱাৱিত কৰিছিল—ইয়ে তাৰ প্ৰমাণ কৰে।

ফকৰা-বোজনা-প্ৰৱচনতো মহাভাৰতৰ আখ্যান বা চৰিত্ৰ অঙ্কিত হৈ আছে। লোকগীতৰ দৰে ভালেমান প্ৰৱচন নিবন্ধৰ অৰ্থত বুদ্ধিমান গাঁৱলীয়া মন্ত্ৰহৰ বচনা। বামাৱণৰ দৰে মহাভাৰতৰ কাহিনী আৰু চৰিত্ৰই এনে প্ৰভাৱ পেলাইছিল যে নিবন্ধৰ হলেও তেওঁলোকে সেইবোৰক লৈয়ে ফকৰা-বোজনাৰ সৃষ্টি কৰিছিল। যেনে :— 'দুতৰাষ্ট্ৰ বজাৰ মই জুবুজলো চিত্ত, ভিতৰে কালকুট বাহিৰে অমৃত।' এই ফকৰাটোত অৰ্জুনাৰ দুতৰাষ্ট্ৰৰ সৌহ ভীম চূৰণ কৰা, আওপাকে মৰমৰ ছলেৰে অনিষ্ট সাধনৰ চেষ্টা প্ৰকাশ হোৱাৰ ইংগিত আছে। 'কৌবৰৰ লোণ খায়, পাণ্ডৱৰ গুণ গায়' বুলি বিদূষৰ দৰে অৰ্জুনাৰ মাতৃহক কোৱা হয়। এইদৰে 'ধনেহে ধৰ্ম্মৰ মূল জানা ধনজয়। ধন নহলে একো কাম নিসি জয়।' 'এখন মহাভাৰত' লিখলে। 'কি 'মহাভাৰত' অৰ্থত হ'ল?'। ইত্যাদি উক্তি যেন কৰিব লগীয়া।

মহাভাৰতৰ কিছুমান ব্যক্তিৰ নামত একোটি অশুভাক্যবোৰা সৃষ্টি হৈছে। যেনে :— 'ধৰ্ম্ম-বুদ্ধিৰি'ৰ অৰ্থাৎ বুদ্ধিৰিৰ দৰে ধাৰ্মিক লোক। সেইদৰে, 'মাতা-কৰ্ম্ম', 'কাল-শকুনি', 'কলিৰ ভীম', 'ভীম-প্ৰভিজ', 'ধনজয় ঢোল', 'মহাভাৰত', 'বিদূষৰ বুদ্ধ', 'ভীমৰ পৰা', ইত্যাদি।

আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যত আন পুৰণি সাহিত্যৰ দৰে মহাভাৰত সমাদৃত হৈছে। মহাভাৰতৰ কাহিনী লৈ আধুনিক কাব্য, নাটক, গীত আদি ৰচিত হৈছে। প্ৰথম আধুনিক অসমীয়া কাব্য 'অভিমুখ্য-বধ' মহাভাৰতৰ কাহিনী লৈয়ে ১৮৭৫ খৃঃত ৰমাকান্ত চৌধুৰীয়ে ৰচনা কৰে। সেইদৰে ইন্দ্ৰেশ্বৰ বৰঠাকুৰৰ 'ৰণজ্যোতি' কাব্যও মহাভাৰতৰ কাহিনীৰ আগমতে ৰচিত।

মহাভাৰতৰ কাহিনী লৈ ৰচা আধুনিক নাটকৰ ভিতৰত ছুগা প্ৰসাদ মজুমদাৰ বৰদাৰ 'শুক-দক্ষিণা', 'ব্ৰহ্মকৃত', 'শকুন্তলা'; দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মাৰ 'পাৰ্শ্ব-পৰাজয়'; ইন্দ্ৰেশ্বৰ বৰঠাকুৰৰ 'শ্ৰীবৎস-চিন্তা'; দণ্ডনাথ কলিতাৰ 'কীচক-বধ'; মিত্ৰদেৱ মহন্তৰ 'শ্ৰদ্ধা-পাণ্ডৱ'; বিনন্দ বৰদাৰ 'পাৰ্শ্ব-সাৰথি'; অতুল হাজৰিকাৰ 'কুৰুক্ষেত্ৰ' আদি প্ৰধান।

মহাভাৰতৰ একোটি অধ্যায় লৈ নান্দ-প্ৰসংগৰ উপযোগাকৈও কিছুমান সৰু পুথি ৰচনা কৰা হৈছে। যেন :—'নল-দময়ন্তীৰ নাম', 'কচ-দেৱদাসীৰ নাম', ইত্যাদি। ইয়াৰ প্ৰতিটো নামেৰে দুটা অংশ : দিঠা আৰু পদ। পুৰণি গীতৰ ঠাঁচত লিখা হলেও ভাষা আধুনিক। যেন :—

দিঠা—ভুনা সতী দময়ন্তী এ.....

অ' সতী মোৰ নাম নল

মোৰ নিষধত ঘৰ।

অ' দেৱতাৰ দূত হৈ ললো কৰ্ণভাৰ এ

সিকাৰণে গৃহত ভোমাৰ।

পদ—নলে বোলে দময়ন্তী ভুনা মোৰ বাণী।

নিষধৰ বজ্জা মই নল নুপমণি। ইত্যাদি।

('নল-দময়ন্তীৰ নাম', ৰচক-শ্ৰীকৃষ্ণবাস পাঠক)

এইদৰে দেখা যায়, প্ৰাক্ ঞ্জবী যুগৰেপৰা আজিলৈ অসমীয়া সাহিত্যত ঞ্জাৰমণৰ দৰে মহাভাৰতো সমানে সমাদৃত হৈ আহিছে। এই সমাদৰ ৰে ভৱিষ্যতলৈকে থাকিব, তাত কোনো সন্দেহ নাই।

পুৰাণ সাহিত্য

বেদ-উপনিষদ, বামায়াণ মহাভাৰত আদিৰ দৰে পুৰাণসমূহো হিন্দুৰ মানত আন্তৰিক্য গ্ৰহণ। ভাৰতীয় জীৱনৰ ওপৰত পুৰাণৰ প্ৰভাৱ অসীম। পুৰাণ প্ৰথম দল অৰ্থ পুৰণি কথা। এনে গ্ৰন্থত পুৰণি কালৰ প্ৰাকৃতিক, সামাজিক, ঐতিহাসিক, অৰ্থনৈতিক আদি বিবিধ অৱস্থাৰ কথা বৰ্ণাই মাত্ৰ মন ধৰ্ম-পন্থালৈ আকৰ্ষণ কৰা হৈছিল। সেই হিচাপে পুৰাণে এক প্ৰকাৰ ইতিহাসৰে বাম কৰিছে। ব্ৰাহ্মণ আৰু উপনিষদত 'ইতিহাস পুৰাণ' শব্দৰ উল্লেখ আছে। ইতিহাস আৰু পুৰাণক পঞ্চম বেদো বোলা হৈছে—'ইতিহাস পুৰাণ পঞ্চম বেদনাং বেদম্'। কিন্তু এইটো ঠিক যে ইতিহাস আৰু পুৰাণৰ মাজত তালে-পনি পাৰ্থক্য বৰ্তমান। ইতিহাসৰ প্ৰায়বোৰ কথা বাস্তৱতাৰ ওপৰত—সত্যতাৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত; কিন্তু পুৰাণৰ তালেমান কথা কল্পিত। 'পুৰাণম্ আখ্যানম্'—পুৰাণ গল্প-আখ্যানৰ সমষ্টি বুলিও বিবেচিত হৈছিল। কিয়নো পুৰাণত থকা বজা-মহাবজা, ঋষি-মুনি আদি ব্যক্তিৰ বংশাৱলী, হিন্দুৰ অনাথ্য দেৱ-দেৱীৰ বিৱৰণবোৰ সাধুকথাৰ দৰেই লাগে। ই যি কি নহওক, পুৰাণবোৰ সংক্ৰান্ত সাহিত্যৰ এটি প্ৰধান শাখা আৰু ইয়াত হিন্দু ধৰ্মৰ বিভিন্ন সম্প্ৰদায়ৰ মত, প্ৰাচীন হিন্দু জাতিৰ দৈনন্দিন জীৱনৰ ধৰ্মাৱলম্বন-পদ্ধতি, দয়-দাক্ষিণ্য, জ্ঞাননিষ্ঠা, গৌৰৱ-মহত্ব আদিৰ কথা লিপিবদ্ধ হৈছে। পুৰাণত পাপ-পুণ্য বা ধৰ্ম-অধৰ্মৰ পৰিণাম সম্পৰ্কেও তালেমান আখ্যান আছে আৰু সিংহৰৰ বেংগেলি নৈতিক আদৰ্শও দাঙি ধৰিবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে।

পুৰাণসমূহৰ ৰচনা কাল সৰ্ব্বদে বিশেষ একো জনা নাযায় যদিও পণ্ডিত-সকলে কয় যে, প্ৰায় বেহৰ সময়ৰপৰাই পুৰাণৰ তালেমান আখ্যান প্ৰচলিত হৈ আতি সময়ৰ সময়ৰে পৰিবৰ্তিত আৰু পৰিৱৰ্তিত ৰূপত লিপিবদ্ধ হৈছে। যু: পু: পঞ্চম বা চতুৰ্থ শতিকাত ৰচিত 'জাপতৰ ধৰ্মসূত্ৰ'ত পুৰাণৰ কেইটিমান শ্লোক উদ্ধৃত কৰা হৈছে। ইয়াৰপৰা অনুমান কৰিব পাৰি যে পুৰাণ সাহিত্য এই সময়ৰ অন্তৰ্গত কিছু আগতেও আছিল। সেই সময়ৰপৰা বৃদ্ধিৰ অটোৱণ শক্তিকাৰ ভিতৰত প্ৰায়বোৰ পুৰাণ-উপপুৰাণ ৰচিত হয় বুলি পণ্ডিতসকলে অনুমান কৰে।

পুৰাণৰ ৰচকৰ নাম পোৱা নাযায়। প্ৰচলিত বিশ্বাস মতে স্বয়ং নাৰায়ণ কৃষ্ণৈশ্বৰ্য্যময় ব্যাংগে পৃথিৱীত অৱতীৰ্ণ হৈ বেণ, গীতা, মহাভাৰত আদিৰ দৰে পুৰাণসমূহে ৰচনা কৰিছে। বাস্তৱতাৰ লগত এই বিশ্বাসৰ কোনো সম্বন্ধ নাই। কল্পনো ব্যাস নামৰ এজন লোক দেৱ হাজাৰ জুহেজাৰ বছৰ জীয়াই থাকি ইমানবোৰ গ্ৰন্থ ৰচনা কৰাৰ ঐতিহাসিক প্ৰমাণ নাই আৰু ই সম্ভৱনাৰ তালৈখিন অৰ্হতৰত। হয়তো ব্যাস নামৰ এজন মহাকবিয়ে কেইখনমান গ্ৰন্থ লিখিছিল বা সম্পাদনা কৰিছিল আৰু পৰবৰ্তী যুগত আন কবিহেও গ্ৰন্থ লিখি তেওঁৰ নামতেই প্ৰচাৰ কৰিছিল—যেনৈকে উত্তৰ শংকৰ যুগৰ বহুত কবিয়ে গীত ৰচনা কৰি মাধৱদেৱৰ নামত ভণিতা পেলাইছিল। কিন্তু ব্যাসৰ প্ৰকৃত সময় বা তেওঁৰ বিষয়ে ঐতিহাসিক প্ৰমাণ এতিয়াও নিশ্চিতকৈ পোৱা হোৱা নাই।

পুৰাণ সাহিত্যৰ বৈশিষ্ট্য : পুৰাণসমূহ প্ৰধানকৈ পাঁচটা লক্ষণেৰে নিৰ্ধাৰণ কৰা হৈছে : (১) সৰ্গ (সৃষ্টি) (২) প্ৰাতঃসৰ্গ (প্ৰলয় কালত পূৰ্ব সৃষ্টিৰ ধ্বংসৰ পিছত নতুন সৃষ্টিৰ বিকাশ), (৩) বংশ (দেৱতা আৰু ঋষি সকলৰ বৰ্ণনা), (৪) মহাস্তব (মহুগণৰ শাসন-কাল) আৰু (৫) বংশাৱলিৰিত (নৃপতিগণৰ বংশৰ ইতিহাস)। অৱশ্যে কিছুমান পণ্ডিতৰ মতে এই পাঁচটা উপপুৰাণৰহে লক্ষণ, মহাপুৰাণৰ লক্ষণ নহোৱা। সেই কেইটা হ'ল—১। সৰ্গ, ২। বিসৰ্গ, ৩। বৃত্তি, ৪। বক্ষা, ৫। অস্তব, ৬। বংশ, ৭। বংশাৱলিৰিত, ৮। সন্তা, ৯। হেতু আৰু ১০। অপাঙ্গয়।

পুৰাণসমূহত বহু দেৱ-দেৱীৰ মাজতো ব্ৰহ্মা, বিষ্ণু আৰু মহেশ্বৰ এই ত্ৰিমূৰ্ত্তিৰেই ঘোষিত হৈছে। একো একোখন পুৰাণে এই ত্ৰিমূৰ্ত্তিৰ ভিতৰত কোনো এজনকহে শ্ৰেষ্ঠ বুলি প্ৰতিপন্ন কৰিবলৈ যত্ন কৰিছে। সেই হিচাপে ঠাইখন মহাপুৰাণ তিনিজন দেৱতাৰ প্ৰাধিক্ত অনুসৰে এইদৰে বিভক্ত কৰা হৈছে :—

(১) ব্ৰাহ্মস (য'ত ব্ৰহ্মাৰ প্ৰাধিক্ত বীৰুত হৈছে)—ব্ৰহ্ম, ব্ৰহ্মাণ্ড, ব্ৰহ্মবৈৱৰ্ত্ত, মৰ্কণ্ডেয়, ভৱিষ্য আৰু বামন। এই কেইখনক 'ব্ৰাহ্ম পুৰাণে' বোলে।

(২) সাক্ষিক (য'ত বিষ্ণুৰ প্ৰাধিক্ত বীৰুত হৈছে)—ভাগৱত, নাৰদীয়, পদ্ম, গুৰু, ববাহ আৰু হিষ্ণু। এইবোৰ 'বৈষ্ণৱ পুৰাণ' বুলি প্ৰসিদ্ধ।

(৩) শাক্তস (য'ত শিৱৰ প্ৰাধিক্ত বীৰুত হৈছে)—শিৱ, লিংগ, কন্দ, অগ্নি, মৎস্ত, কূৰ্ম। এইকেইখন 'শৈৱ পুৰাণ' বুলিও জনা যায়।

উপপুৰাণ অসংখ্য। তাৰ ভিতৰত উল্লিখিত দিয়া ঠঠবখন উপপুৰাণ বুলি
বিকৃত —

(১) সনৎকুমাৰ জাত, (২) নাৰসিংহ, (৩) নান্দীশ্বৰ শিৱধৰ্ম, (৪) ছুৰাসা, (৫) কাপিল, (৬) উগৰ, (৭) বাকৰ, (৮) স্বালিকা, (৯) মাহেশ্বৰ, (১০) শিখা, (১১) সৌৰ, (১২) পৰাশৰ, (১৩) মাৰীচ, (১৪) ভাৰ্গৱ, (১৫) নান্দিকেশ্বৰ, (১৬) পান্ধ, (১৭) দেৱী, আৰু (১৮) ভাস্কৰ।

উল্লেখিত মহাপুৰাণ আৰু উপপুৰাণৰ উপৰি আৰু অসংখ্য গ্ৰন্থ পুৰাণ নামে চৰ্গ আছে। মহাপুৰাণবিলাকৰ মুঠ শ্লোক-সংখ্যা চাৰি লাখ আৰু পংক্তি ষোল লাখ বুলি জনা যায়। বিভিন্ন সময়ত পণ্ডিত বা কবিসকলে পুৰাণবোৰত নতুন শ্লোক সন্মুখাই দিছে। গতিকে কোনোখন পুৰাণেই একেজন লিখকৰ বচনা বুলি নিশ্চয়কৈ কব নোৱাৰি। অৱশ্যে পুৰাণবোৰৰ ভিতৰত 'বিষ্ণুপুৰাণে'ই অধিকতৰ অৱস্থাত থকা বুলি সবহভাগ পণ্ডিত মত দিয়ে। 'স্বৰ্গ পুৰাণে'ই আটাইতকৈ বৃহৎ আৰু 'ভাগৱত পুৰাণ' আটাইতকৈ সববৰহী। 'ভৱিষ্য-পুৰাণ'ত ভৱিষ্য, পৃথীৱাজ, আৰুৰ, নাৰিকছাহ, কলিকতা আদিবো উল্লেখ আছে। উপপুৰাণসমূহ উগ্ৰপ্ৰভা মুনিয়ে বচনা কৰে বুলি 'কুৰ্ম-পুৰাণ'ত উল্লেখ আছে।

পুৰাণবোৰত গল্প-আখ্যানৰ উপৰি আছে ধৰ্ম-প্ৰধান দেশ ভাৰতবৰ্ষৰ সমাজ, সভ্যতা আৰু সংস্কৃতিৰ প্ৰতিচ্ছবি। সাহিত্যই যি কোনো জাতিৰ ধৰ্ম, সভ্যতা আৰু সংস্কৃতিক এক সুবত যুগমীয়াটক বান্ধি ৰাখে। মহাকাব্য আৰু পুৰাণ-সমূহেও হিন্দুৰ ধৰ্ম, সভ্যতা আৰু সংস্কৃতিক প্ৰাক-ঐতিহাসিক যুগবণৰা আজিলৈকে এক সুবতে বান্ধি ৰাখিছে। সেয়েহে সাহিত্যিক মূল্যৰ উপৰি ধৰ্ম আৰু সংস্কৃতিৰ কালবৰণৰো মহাকাব্য আৰু পুৰাণবোৰৰ মূল্য অসীম। ডঃ উইলীয়াৰ্ছ নিজে পুৰাণ সম্বন্ধে কৈছে—“They afford us for greater insight into all aspects and phases of Hinduism—its mythology, its idol worship, its theism and pantheism, its love of God, its philosophy, its superstition, its festivals and ceremonies and its ethics than any other works.”

অসমীয়া পুৰাণ সাহিত্য

মহাকাব্য আৰু পুৰাণসমূহৰ অপৰিসীম মূল্য আৰু জনপ্ৰিয়তালৈ লক্ষ্য কৰি ভাৰতৰ আন ঠাইৰ কবিসকলৰ দৰে অসমৰ বিশেষকৈ শংকৰী আৰু উত্তৰ শংকৰী যুগৰ কবিসকলেও মহাকাব্যৰ লগতে কেইখনমান পুৰাণৰো অসমীয়া ৰূপ দিয়ে। বচনাৰ গঢ় অনুসৰি অসমীয়া পুৰাণ সাহিত্যক এই কেইটো শ্ৰেণীত ভগাব পাৰি :

(১) অনুবাদমূলক, (২) কাব্য, (৩) নাট, (৪) গীত, (৫) নাম-প্ৰসংগ সম্বন্ধীয়, (৬) লোক-সাহিত্য, (৭) মহাপুৰি, (৮) প্ৰাচীন-খণ্ডবাক্য, আৰু (৯) আধুনিক সাহিত্যত ৰূপ।

অনুবাদমূলক পুৰাণ : ওপৰত উল্লেখ কৰা ওঠৰখন মহাপুৰাণ আৰু ওঠৰখন উপপুৰাণৰ বাহিৰেও আৰু বহুতো পুৰাণ শ্ৰেণীৰ গ্ৰন্থ আছে বুলি টোকা হৈছে। ইমানবোৰ গ্ৰন্থৰ ভিতৰত অসমীয়া ভাষাত এতিয়ালৈকে ভাগৱত, বিষ্ণু, পদ্ম, ব্ৰহ্মবৈৱৰ্ত, মাৰ্কণ্ডেয়, বৃহদ্ভাবলীয়া, ধৰ্ম, কঙ্কি-পুৰাণ আৰু হৰিবংশৰ অনুবাদ পোৱা গৈছে। অৱশ্যে বেছি ভাগ পুৰাণৰে অনুবাদ অসম্পূৰ্ণ। ভাগৱত, পদ্মপুৰাণ আদি গছতো অনূদিত হৈছে।

পুৰাণসমূহৰ ভিতৰত ভাগৱত-পুৰাণেই অসমত বেছি সম্বৰহী। ভাগৱত-পুৰাণৰ ১৮,০০০ শ্লোকৰ ভিতৰত বিষ্ণুৰ বিভিন্ন মন্তব্যৰ বিষয়বস্তু আছে। এইখন ষষ্ঠ শতিকামানত ৰচিত হয় বুলি ডঃ হাজৰাই মত দিয়ে। এই পুৰাণখনি অসমীয়াত সম্পূৰ্ণ ভাঙনি হোৱাৰ উপৰিও ইয়াৰ কাহিনী লৈ নাট, গীত, কাণ্য আদিও ৰচিত হৈছে। ভাগৱতৰ মূলতত্ত্বই অসমৰ বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ ওপৰত এনেকৈ প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছিল যে, অসমৰ 'এক শৰণ নাম ধৰ্ম' 'ভাগৱতী ধৰ্ম' বুলিও জনা জাত হ'ল। ভাগৱতৰ বাৰটা স্কন্ধ। তাৰে প্ৰাথমিক, দ্বিতীয়, একাদশ, আৰু দ্বাদশ স্কন্ধ শংকৰদেৱে সম্পূৰ্ণ অনুবাদ কৰে। তৃতীয় স্কন্ধ গোপালচৰণ দ্বিজে, চতুৰ্থ স্কন্ধ অন্নবাহু, কলাপচন্দ্ৰ, বিষ্ণু ভাৰতী আৰু গোপালদ্বিজে, পঞ্চম স্কন্ধ অনিৰুদ্ধ দেৱে, ষষ্ঠ স্কন্ধ শংকৰদেৱ আৰু অনন্ত কন্দলীয়ে, সপ্তম স্কন্ধ কেশৱচৰণে, অষ্টম স্কন্ধ শংকৰদেৱ, গোপাল চৰণ, কেশৱ চৰণ আৰু কমললোচনে, নৱম স্কন্ধ কেশৱ চৰণে আৰু দশম স্কন্ধৰ আদি ছোৱা শংকৰদেৱে, মাধৱ আৰু শেষ ছোৱা অনন্ত কন্দলীয়ে অনুবাদ কৰে। বোড়াল বড়িকাত ভাগৱতখন পদত সম্পূৰ্ণ অনূদিত হয়। তট্টোৱে ভাগৱতখন সম্পূৰ্ণ গছলৈ অনুবাদ কৰি অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ ভেটি স্থাপিত কৰে।

বিষ্ণুপুৰাণ : ভাগবতৰ দৰে বিষ্ণু পুৰাণৰো অসমৰ বৈষ্ণৱ সমাজত বিশিষ্ট অৱস্থান আছে। এই পুৰাণখন ডঃ উইন্টাৰ্ণ'নিজে পঞ্চম খণ্ডোক্ত ৱচিঙ বুলি অনুমান কৰে। ইয়াৰ ছয়টা অংশত ধৰ্ম, পৃথু, জড়ভৰতৰ আখ্যান ; মনুস্মৃতি ; ব্ৰহ্মা, মক্ষাধিব উৎপত্তি ; নহৰ, বহু আদিৰ বংশৰ বিৱৰণ ; কৃষ্ণৰ জন্ম, কলিযুগ-আবলম্ব, পৰীক্ষিতৰ অভিষেক, বিষ্ণুনাৰ্ম-স্বৰূপৰ মাহাত্ম্য আদিৰ বিৱৰণ আছে। ইয়াৰ জ্ঞানৰ সংখ্যা ত্ৰৈলোক্য হাতৰ।

সপ্তম শতিকাৰ আদি-ভাগত নামোদয়দেৱৰ শিষ্য ভাগৱত মিত্ৰই বিষ্ণুপুৰাণ অসমীয়াতলৈ অনুবাদ কৰে। অৱশ্যে সম্পূৰ্ণ অনুবাদ এতিয়াও উদ্ধাৰ হোৱা নাই। কালিদাস নামে আন এজন কবিৱে পৰবৰ্তী কালত বিষ্ণুপুৰাণৰ যমগৌতম অংশ অনুবাদ কৰে। উনৈশ শতিকাৰ আদি ভাগত বিষ্ণুপুৰাণ সম্পূৰ্ণকৈ অনুবাদ কৰা পৰমেশ্বৰীৰ দ্বিজে।

পদ্মপুৰাণ : পদ্মপুৰাণৰ পাঁচটা খণ্ড—(১) সৃষ্টি, (২) ভূমি, (৩) স্বৰ্গ, (৪) পাতাল আৰু (৫) উত্তৰ। অসমীয়াত ইয়াৰ আংশিক ভাঙনি পোৱা নাই, কিন্তু ইয়াৰ লেখক অজ্ঞাত। তুলসী পাতৰ মাহাত্ম্য, একাদশী, জন্মাষ্টমী আদি ব্ৰতৰ ফলাফল আৰু জগন্নাথ, পুৰী, ঈশ্বৰ নাম আদিৰ মাহাত্ম্য সহজ মন ভাৱত বৰ্ণিত হৈছে।

পদ্মপুৰাণৰ ত্ৰিমা বোণসাৰ খণ্ড দক্ষিণপাট সত্ৰৰ অধিকাৰ বিষ্ণুদেৱ গোস্বামীয়ে উনৈশ শতিকাৰ আদি ভাগত অনুবাদ কৰে। শংকৰদেৱৰ নামাপৰাধ বৰ্ণনা আৰু বহুতকৰ কন্দলীৰ সহস্ৰনামৰ বৃত্তান্তৰ মূল কথা পদ্মপুৰাণৰপৰা লোৱা।

ব্ৰহ্মবৈৱৰ্ত পুৰাণ : বৈষ্ণৱ যুগৰ সাহিত্যত ভাগৱতৰ দৰে আহোম যুগৰ সাহিত্যত ব্ৰহ্মবৈৱৰ্ত পুৰাণৰ প্ৰভাৱো মন কৰিব লগীয়া। এই পুৰাণখন (১) ব্ৰহ্মখণ্ড, (২) প্ৰকৃতিখণ্ড, (৩) নগপতিখণ্ড আৰু (৪) শ্ৰীকৃষ্ণ-জন্মখণ্ডত বিভক্ত। এই পুৰাণত বাহিকাব কথা বিশেষভাৱে পোৱা যায়।

আহোম যুগত কেইবাজনো কবিৱে ব্ৰহ্মবৈৱৰ্ত পুৰাণ অনুবাদ কৰে। আহোম ৰজা নিৰসিংহ (১৭১৪—১৭৪৪ খৃঃ) আৰু তেওঁৰ মহিষী প্ৰমথেশ্বৰীৰ প্ৰজ্ঞাত কবিৰাজ চক্ৰবৰ্তীয়ে পোন প্ৰথমে এই পুৰাণৰ শ্ৰীকৃষ্ণ-জন্মখণ্ড অনুবাদ কৰে। এই খণ্ডটোৰ একাংশ অমুদিত হয় ৰজাবাৰ দ্বিজৰ দ্বাৰা। আহোম ৰাজ্যৰ পৰা চুৰ্গেৰৰ দ্বিজেও তেওঁৰ শতিকাৰ আদি ভাগত প্ৰকৃতিখণ্ড ভাঙনি কৰে।

ব্রহ্মবৈবৰ্ত পুৰাণৰ সম্পূৰ্ণ অঙ্কবাদ হয় যু: ১০২ চনত—দৰঙৰ বুৰবাক
চয়নাৰাধণৰ পৃষ্ঠপোষকতা আৰু চাৰিজন কবিৰ উৰৈহতীয়া প্ৰচেষ্টাত। এই
চাৰিজন কবিৰ ভিতৰত অকল বক্তিকান্ত দ্বিজেন্দ্ৰ ব্ৰহ্মধণ্ড, গণপতি-ধণ্ড, প্ৰহ্লি-
ধণ্ড আৰু ত্ৰীকৃষ্ণজগন্নাথগুৰ একাংশ অঙ্কবাদ কৰে। ত্ৰীকৃষ্ণ-জগন্নাথগুৰ বাকী অংশ
নন্দেন্দ্ৰৰ দ্বিজ, নৰোত্তম দ্বিজ আৰু খগেন্দ্ৰৰ দ্বিজৰ দ্বাৰা অনুদিত।

মাৰ্কণ্ডেয় পুৰাণ : মাৰ্কণ্ডেয় কবিৰ নামত প্ৰচাৰিত এইখন এখন প্ৰাচীন
পুৰাণ। ইয়াত চণ্ডীদেৱীৰ মাহাত্ম্য ঘোষিত হৈছে। এই পুৰাণৰ প্ৰথম মুকলি
অঙ্কবাদ হ'ল কবি পীতাম্বৰৰ 'মাৰ্কণ্ডেয় চণ্ডী'। ওঠৰ শতিকাৰ শেষ ভাগত
কচিমাথ কন্দলীয়ে মাৰ্কণ্ডেয় চণ্ডীৰ আখ্যান 'কালিকা', 'বামন' আৰু 'ব্ৰহ্মবৈবৰ্ত'
পুৰাণৰ সহায়ত ৰচনা কৰে। ব'নাথ চক্ৰৱৰ্তী আৰু মধুসূদন মিশ্ৰয়ো সুকীয়াকৈ
এই পুৰাণখন অঙ্কবাদ কৰে।

জ্ঞান পুৰাণ : এই পুৰাণখন শিৱপুত্ৰ হনু অৰ্থাৎ কাৰ্ত্তিকৰ নামত
প্ৰচাৰিত। এইখন শৈৱ পুৰাণ।

অসমত এই পুৰাণৰ অ'দৰ কম। সেয়েহে ইয়াৰ কেৱল ছই-এচোৱাত্তে
অঙ্কবাদ পোৱা যায়। শংকৰদেৱৰ উৰেধা বৰ্ণন, বঢ়াকৰ মিশ্ৰৰ ব্ৰহ্মগীতা
অংশ স্বল্প পুৰাণৰে অঙ্কবাদ। অৱশ্যে মূলত শিৱৰ প্ৰাধান্য থাকিলেও অসমীয়া
কবিৰ হাতত বিষ্ণুৰে প্ৰাধান্য লাভ কৰিছে।

বৃহদ্ভাৰগীয়া পুৰাণ : বিষ্ণুৰ মাহাত্ম্য-স্থান এই পুৰাণখন খৃষ্টীয় নবম
শতিকামানত ৰচিত। ১৮শ শতিকাৰ অ'দৰ ভাগৰ কছাৰী ৰাজমহিষী চন্দ্ৰপ্ৰভাৰ
পৃষ্ঠপোষকতাত ছুবনেন্দ্ৰৰ বাচস্পতি মিশ্ৰেই 'ভাৰগীয়া পুৰাণ' নাম দি পুৰাণখন
সম্পূৰ্ণ অঙ্কবাদ কৰে।

ধৰ্মপুৰাণ : এই পুৰাণত মাজুৰ অ'চাৰ-ব্যৱহাৰ, প্ৰাক্ত-তৰ্পণ আদি ধৰ্ম
বিষয়ক কথাই প্ৰধানকৈ ঠাই পাইছে। এইখন উপপুৰাণ বুলি ধৰা হয়।
কবিচন্দ্ৰ দ্বিজ আৰু গিহুত পৰশুৰাম দ্বিজেন্দ্ৰ এই পুৰাণখন অঙ্কবাদ কৰে।

কঙ্কি পুৰাণ : এইখনো এখন উপপুৰাণ। ইয়াত কোৱা হৈছে যে কলিযুগৰ
অন্তত বিষ্ণুৱে কঙ্কি অৱতাৰ ধৰি বগা ঘোঁৰাত উঠি একালৰপৰা প্ৰেচ্ছবোৰ
কাটি-মাৰি পৃথিৱীত শান্তি প্ৰতিষ্ঠা কৰিব। এই পুৰাণখন আহোম ৰাজ-বিদ্ৰো
ৰাজপ্ৰতাপ খাৰখৰীয়া ফুকনে অঙ্কবাদ কৰে।

হৰিকণ্ঠ : প্ৰচলিত বিশ্বাস মতে হৰিকণ্ঠ মহাতাপতৰ গুণৱৰ্ত্তি অ'দৰ

বালা হয় যদিও কিছুমান পণ্ডিতে তাৰ অন্তৰ্গত লক্ষণসমূহৰপৰা আন এখন পুৰাণ দৃষ্টিহে ধৰি লয়। ইয়াৰ তিনিটা পৰ্ব : (১) হৰিবংশ-পৰ্ব, (২) বিষ্ণু-পৰ্ব, আৰু (৩) ভবিষ্যৎ-পৰ্ব। হৰিবংশত চন্দ্ৰ-পৰ্ব আদি বিভিন্ন বংশ, কৃষ্ণৰ কীৰ্ত্তন-কাহিনী আৰু বিভিন্ন অৱতাৰ আদিৰ কথা আছে। এওঁখন খৃঃ পূঃ চতুৰ্থ শতিকাবৰপৰা খৃষ্টীয় চতুৰ্থ শতিকাৰ ভিতৰত ৰচিত।

অসমীয়াত হৰিবংশ সম্পূৰ্ণ কৈ অহুৱাব হোৱা নাই যদিও ইয়াৰ কাহিনী লৈ বৈষ্ণৱ কবিসকলে বিভিন্ন কাব্য ৰচনা কৰিছে বা পদ-কাব্যত ইয়াৰ কথা সুস্থাই লৈছে। আহোম ৰজা ৰাজেশ্বৰ সিংহৰ সময়ত (১৭৪১—১৭৬৩ খৃঃ) কবিশেখৰ বিনোদচন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্যই হৰিবংশৰ বিষ্ণু পৰ্ব ৰচনা কৰে। ইয়াত ৰাধাকৃষ্ণৰ কেজি-বিনাস বিস্তাৰিতভাৱে বৰ্ণিত হৈছে। ভবানন্দ বুলিও আন এজন কবিৰ ৰচিত হৰিবংশত ৰাধা চৰিত্ৰৰ প্ৰাধান্য দেখা যায়।

বৈষ্ণৱ কবিসকলৰ অনুবাদৰ লক্ষণ সৰ্বদে ৰাধাকী আৰু মহাত্ম্যবতীৰ সাহিত্য প্ৰসংগত কোৱা হৈছে যে তেওঁলোকে মূলৰ আৱশ্যকীয় কথাবোৰ অহুৱাই এৰি অটল বা আবশ্যক বোধ নোহোৱা কথাবোৰ এৰি পেলাইছিল। প্ৰাকৃতিক দৃষ্টি, যুদ্ধ-বিগ্ৰহ, শ্ৰেয়-কাহিনী, ভগৱানৰ ৰূপ, বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ মহিমা প্ৰচাৰৰ কথা ৰাছলগৈক বৰ্ণনা কৰিছিল। কবিসকলৰ এই বোতি পুৰাণ অনুবাদৰ ক্ষেত্ৰতো খাটে।

কাব্য : পুৰাণৰ মনোৰম কাহিনী লৈ কবিসকলে অসংখ্য কাব্য ৰচনা কৰে। প্ৰাক্শংকৰী যুগৰ কবি হেম সৰস্বতীয়ে 'ৰামন পুৰাণ' চাই প্ৰথম কাব্য প্ৰব্ৰাজ চৰিত্ৰ ৰচনা কৰে। শংকৰদেৱৰ হৰিচন্দ্ৰ উপাখ্যান, কম্বলী ৰূপণ আদি কাব্যৰ বিষয়-বস্তুও বিভিন্ন পুৰাণৰপৰা লোৱা। সেইমতে পীতাম্বৰৰ উষা-পৰিণয়, মাধৱদেৱৰ ৰাজসুয়-কাব্য আৰু অনন্ত কন্দলীৰ কুন্তৰ ৰূপণৰ বিষয়-বস্তু প্ৰধানকৈ হৰিবংশ আৰু ভাগৱতৰপৰা লৈছে : শ্ৰীধৰ কন্দলীৰ যুজুচা-কৌণ্ডিনৰ কাহিনী 'অগস্ত্য-পুৰাণ' নামৰ উপপুৰাণ এখনৰপৰা সংগ্ৰহ কৰিছে। ৰূপচন্দ্ৰ বিজয় ৰাধা-চৰিত্ৰ ব্ৰহ্মবৈৰৱৰ্ত পুৰাণৰপৰা ললেও তাত ৰাধাৰ পৰকীয়া প্ৰেম নেদেখুৱাই কৃষ্ণ-ভক্তিহে দেখুৱাইছে। কবিৰাজ চক্ৰবৰ্তীয়ে ব্ৰহ্মবৈৰৱৰ্ত পুৰাণৰপৰা কাহিনী লৈ অৰ্ধচুৰু-ৰূপ কাব্য ৰচনা কৰে। ইয়াত ৱানবৰাজ শংকৰুৰ লগত সতী কুন্দলীৰ প্ৰেম-কাহিনী, বিবাহ, শংকৰুৰ মৃত্যু আৰু কুন্দলীৰ বৈকুণ্ঠ কৃষ্ণ পতিত লাভৰ বিৱৰণ আছে। বিজয়ৰ বা বীন বিজয় ৰচিত এখনি মনোৰম কাব্য হ'ল পদ্ম-পুৰাণৰ কাহিনীৰ অন্তৰ্গত আৰু-

অলোচনা। এই কাব্যখনত ত্ৰিবিধকৰ বজাৰ পুতেক মাধৱ আৰু স্নোচনা নামৰ এগৰাকী কন্তাৰ প্ৰণয়-কাহিনী আছে। দ্বিজ বিশেষৰে স্বল্প পুৰাণবৰণৰ কাহিনী লৈ ‘শ্ৰীশ্ৰীসত্যনাৰায়ণদেৱৰ পাঁচালি’ লিখে।

উল্লিখিত কাব্যসমূহৰ উপৰি পুৰণি অসমীয়াত আৰু কিছুমান কাব্য-শ্ৰেণীৰ গ্ৰন্থ আছে যিবোৰৰ মূল কোনো অজ্ঞাত পুৰাণবৰণৰ লোৱা হৈছে, নাটৰ, যিবোৰ কাহিনীৰ লগত পুৰাণৰ কাহিনীৰ কোনো সম্পৰ্ক নাই। তেনে গ্ৰন্থৰ ভিতৰত বাম সৰস্বতীৰ ব্যাসাশ্ৰমৰ কাহিনী কেবাখনো পুৰাণ আৰু সংহিতাবৰণৰ লোৱা বুলি কোৱা হৈছে। সাগৰগড়ি দেৱজ্ঞই ‘কুৰ্মবলীযুধ’ৰ কাহিনী ‘কুৰ্মপুৰাণ’ নামৰ অজ্ঞাত উপপুৰাণ এখনৰপৰা লোৱা বুলি উল্লেখ কৰিছে। কালিকা পুৰাণ নামৰ হৰগৌৰীৰ বিবাহ সম্পৰ্কীয় এখনি সৰু অথচ জনপ্ৰিয় কাব্যত অসমীয়া সমাজৰ চিত্ৰ কুটি ওলাইছে। জগ্ৰিপুৰাণ বুলিও এখন অৰুণমানি কাব্য আছে। এই প্ৰসংগত স্ককবি নাৰায়ণদেৱৰ মনসাৰ কাহিনী লৈ বচিত পদ্মপুৰাণৰ কথাও উল্লেখযোগ্য। এইটো মন ক’ব লগীয়া যে, পুৰাণ নামসূত্ৰ এই পুথিসমূহৰ লগত সংক্ৰান্ত পুৰাণ সাহিত্যৰ কোনো সম্বন্ধ নাই। খুব সম্ভৱ ‘পুৰাণ মানেই আখ্যান’ এই অৰ্থত নাটৰ পুৰাণৰ গাভীৰ আৰু জনপ্ৰিয়তালৈ লক্ষ্য ৰাখি অসমীয়া কবি সকলে স্কত পুথি গ্ৰন্থখনকো পুৰাণ আখ্যা দিবলৈ প্ৰয়াস কৰিছিল। পুৰাণৰ কিছুমান কাহিনী লৈ কুৱ-চৰিত, লক্ষ্মী চৰিত, ৰাধা-চৰিত নামেৰেও এক শ্ৰেণীৰ সৰু পদ-পুথি বচিত হৈছিল।

নাট : কাব্যৰ দৰে পুৰাণৰ কাহিনী লৈ অসংখ্য নাটো বচিত হয়। শংকৰদেৱৰ ‘ৰামবিজয়’ৰ বাতিৰে বাকী পাঁচখন নাট, মাধৱদেৱৰ ‘অৰ্জুন-ভঞ্জন’, গোপাল আতাৰ ‘উদ্ধৱ-দান’, ‘জয়-হাত্ৰা’ আদিকৈ ভালেমান নাট পুৰাণৰ কাহিনী লৈ বচত হৈছে। পুৰণি অসমীয়া নাট সম্বন্ধে ‘অংকীয়া নাট সাহিত্য’ নামৰ প্ৰবন্ধটিত আলোচনা কৰা হৈছে।

গীত : শংকৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱৰ বহুতো বৰগীতৰ বিষয়-বস্তু পুৰাণবৰণৰ লোৱা। বিশেষকৈ শিশু কৃষ্ণবিষয়ক বৰগীতবোৰত ভাগৱত পুৰাণৰ প্ৰভাৱ মন কৰিব লগীয়া। বৰগীতবোৰৰ দৰে গোপাল আতা, শ্ৰীৰাম আতা, পৰমানন্দ আদি বৈষ্ণৱ কবিসকলৰ গীততো পুৰাণৰ প্ৰভাৱ স্পষ্ট।

ৰাম-প্ৰসঙ্গৰ সম্বন্ধীয় গ্ৰন্থ : পুৰাণৰ কাহিনী লৈ নাম-প্ৰসঙ্গৰ উপযোগীকৈ বচা গ্ৰন্থৰ ভিতৰত মহাপুৰুষ শংকৰদেৱ কীৰ্ত্তন-বোৰা প্ৰধান।

নাথবদেবৰ নাম-বোৰাৰো বহুপদ পুৰাণবৰণৰা সংগ্ৰহ কৰা। 'নাম-বোৰা'ৰ দৰে আন এখন গ্ৰন্থ হ'ল গোপাল মিশ্ৰৰ বোৰা-বন্ধ। ইয়াত নব্বি ভক্তি আৰু শৰণ-ভজনৰ মাহাত্ম্যৰ কথা আছে। ভাগৱতৰ দশম স্কন্ধৰ কথা ঋতবন্ধাৰে গুণমালাত আৰু ভাগৱতৰ কথা বিষ্ণু ভাৰতীয়ে ভাগৱত-পুৰাণ আৰু ভাগৱতাচাৰ্যই কথা-সূত্ৰত প্ৰাঞ্জল ভাষাত চমুকৈ বৰ্ণনা কৰিছে।

লোক-সাহিত্যত পুৰাণ: বিয়োগীভূত পুৰাণৰ কেইটিমান চৰিত্ৰ বিশেষকৈ কৃষ্ণ-কল্লিণী, উষা-অনিকঙ্ক আৰু হৰ-গৌৰীৰ বিবাহ বা প্ৰণয় সম্পৰ্কীয় আখ্যান পোৱা যায়। বিয়োগীভব বচিঃস্বৰূপ হ'ল সাধাৰণ গাৰ্হণীয়া ভিৰোভা মাতৃ, কিন্তু তেওঁলোকৰ ওপৰতো যে বামাৰণ-মহাভাৰতৰ দৰে পুৰাণৰ আখ্যান-সমূহে প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছিল এই সীতবোৰে তাৰ প্ৰমাণ কৰে। সীতবোৰত ৮৫ স্বত্বীৰ কবিত্ব-শক্তিৰ পৰিচয় আছে। যেনে, কল্লিণীৰ ৰূপৰ বৰ্ণনা দিছে—

কল্লিণীৰ ৰূপৰ কবিত্ব কোনে সীয়া।

সৰ্বাংগ স্তম্ভৰ কড়া শোণৰে প্ৰতিমা।

অতি হুকোমলী নৃপতিৰ বৰ বাল।

দিনে দিনে বাঢ়ে যেন নৱচন্দ্ৰ কলা।

কিছুমান সীতত খেমেসীয়া বৰ্ণনাও পোৱা যায়। যেনে :—

কৈলাশৰ পৰা

মহাদেউ আহিছে

বৃষভ বাহনত উঠি।

আজি বাৰ বছৰ

বাহি গা ধোৱা নাই

গোন্ধে প্ৰাণ যায় ফুটি ॥

উষা-অনিকঙ্কৰ বিয়ানামত আছে—

বাম বাম পাটীতে বহিয়ে

বাম বাম উষা মুৰ্ছা গলে

বাম বাম অগ্নিত অনিকঙ্ক দেখি।

বাধা-কৃষ্ণৰ প্ৰেম-বিষয়ক ভালেমান লোক-সীতৰ বিষয়-বস্ত্তও পুৰাণৰ পৰাহে লোৱা।

পুৰাণৰ কাহিনী আৰু চৰিত্ৰৰ আলম লৈ ভালেমান বাবজাহী আৰু বিলাপ-গীত বচিত হৈছে। এই সীতবোৰৰ ভিতৰত 'গোপী-বিন্দু'

‘বাধা-বাবমাহী’, ‘শ্ৰীবাধিকাৰ নিগূঢ় বিলাপ-গীত’, ‘বশোদাৰ বিলাপ-গীত’ আদি প্ৰধান। আটাইবোৰ গীত ককল বস-পূৰ্ণ।

অল্প পুথিয়েও পূৰ্বাণৰ প্ৰভাৱ অধীকাৰ কৰিব পৰা নাই। ‘পক্ষীৰাজ’ মন্ত্ৰত ব্ৰহ্মা, মহাদেৱ, বহুমতী, ডাকিনী-যোগিনীৰ কথা আৰু পদ্মাবতী-গন্ধ ওজাৰ কাহিনী পোৱা যায়। ‘সুদৰ্শন-মন্ত্ৰ’ত নৰকাসুৰ-বধৰ কাহিনী এইদৰে বৰ্ণিত হৈছে—

পৃথিবীৰ লাগি আসিলা নাৰায়ণ।

নৰকাসুৰক বধিবাক মন ॥

শুনিল। নৰক আসিলা হৰি।

উৰিয়া খাইলা গজ কছে চৰি ॥

গোকড়ক লাগি প্ৰহাৰিলা শূল

চক্ৰে কাটি হৰি কৰিলা নিমূল ॥

সুদৰ্শন চলে দেখি লাগ পাইলা।

নৰকৰ শিৰ কাটিয়া ফেলাইলা ॥

পূৰ্বাণৰ কাহিনী আৰু চৰিত্ৰক কেন্দ্ৰ কৰিও ভালেমান প্ৰৱচন আৰু ষণ্ড-বাক্য ৰচিত হৈছে। যেনে :—‘হৰ-গৌৰী বসতি হঠক’; ‘মই কও মহাদেৱৰ কথা, তুমি শুনা ভঙা লাওৰ কথা’; ‘ভাং ভাজি খাবৰ খোলা নাই’ (বৰ কথাই সাৰ); ‘মহাদেৱৰ ধনৰ ভঁৰালী কুণ্ঠা’; ‘শিশুপাল খেদা দিয়া’; ‘ঈশ্বৰৰ হলে লীলা মানুহৰ হলে ধৰি বাছ কিল্লা’; ‘ইশ্বৰ সভাত কেঁচাব কুকলি’; ‘ইশ্বৰ অম্বাবতী’; ‘দৈত্য কুলত হুহু দ’; ‘পুতনা ৰাক্ষসী’; হৰি-হৰ আত্মা’; ইত্যাদি।

আধুনিক ৰূপ : আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যতো পূৰ্বাণৰ কাহিনী লৈ নাট, কাব্য আদি ৰচিত হৈছে। নাটকৰ ভিতৰত, গৌৰাহী বৰুৱাৰ ‘বাণবজা’, চন্দ্ৰধৰ বৰুৱাৰ ‘তিলোত্তমা সন্তৰ’, জ্যোতিপ্ৰসাদৰ ‘শোণিত কুঁৱৰী’, অতুল হাজৰিকাৰ ‘নৰকাসুৰ’, ‘কল্পিত-হৰণ’, ‘নন্দ-ছলান’ আদি প্ৰধান। গৌৰাহী বৰুৱাই ভাগৱতৰ কৰ্মহীন লৈ গভত ৰচা শ্ৰীকৃষ্ণ অসমীয়া সাহিত্যৰ এখনি উল্লেখ-যোগ্য প্ৰৱ। চন্দ্ৰধৰ বৰুৱাই বুঢ়াসুৰ-বধৰ কাহিনী লৈ বিজ্ঞান বিকাশ নামে এখনি সৰু কাব্য ৰচনা কৰে।

এইদৰে দেখা যায় যে বাৰম্বাৰ আৰু মহাভাৰতৰ দৰে পূৰ্বাণগ্ৰন্থৰ আদৰ্শে অসমীয়া সাহিত্যত আদি বুৰণেপৰা বৰ্তমানলৈকে অব্যাহত হৈ বৈ আছে।

আহোম যুগৰ সাহিত্য

খৃষ্টীয় ষোড়শ শতিকাত যেনেকৈ কেচ বজাসকলৰ অত্যাশ্ৰেয়ণাত অসমীয়া সাহিত্য-প্ৰচলিতি বাঢ়ি বাঢ়ি গৈ মহাবুকত পৰিণত হৈছিল, তেনেকৈ অষ্টাদশ শতিকাতো আহোম বজাঘৰীয়া পৃষ্ঠপোষকতাত সেই মহাবুক ডালে-পাতে, কলে-কলে জাতিৰূপ হৈ উঠিছিল। আহোম বজাসকলে আগতে অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য চৰ্চাত মনোনিবেশ নকৰিলেও হিন্দু ধৰ্ম বাজৰ্ঘ আৰু অসমীয়া ভাষা বাজভাষা হিচাপে গ্ৰহণ কৰাৰ পিচৰেপৰা, বিশেষকৈ বৰ্গদেৱ জয়ধ্বজ সিংহৰ মিনৰপৰা (১৬৪৬—৬০ খৃঃ) অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰতি আহোম বজাসকলৰ দৃষ্টি আকৰ্ষিত হৈছিল। বৰং জয়ধ্বজ সিংহ বৰ্গদেৱে অসমীয়া ভাষাত ছুটিমান গীতো বচনা কৰিছিল। অৱশ্যে এইটো ঠিক যে, বৰ্গদেৱ কত্ৰসিংহৰ মিনৰপৰাহে (১৬২৬—১৭৪) অৰ্ঘ্যং পুষ্টিয় অষ্টাদশ শতিকাৰ প্ৰাবল্যবপৰাহে অসমীয়া সাহিত্যই আহোম বজাঘৰৰ বিশেষ সমাদৰ আৰু পৃষ্ঠপোষকতা লাভ কৰিবলৈ ধৰে। এই পৃষ্ঠপোষকতা আহোম বাজৰ্ঘৰ শেষলৈকে অৰ্ঘ্যং উনবিংশ শতিকাৰ তৃতীয় দশকমানলৈ চলি থাকে। এই কাল ছোৱাত অসমীয়া সাহিত্যই পূৰ্বৰ দৰেই কোচবিহাৰ আৰু দৰঙী বজাঘৰৰ সমাদৰ পাই থাকিলেও আহোম বজাসকলৰ অত্যাশ্ৰেয়ণাতহে বিশেষ সমৃদ্ধি লাভ কৰে। সেইহে এই যুগৰ সাহিত্যক কোনো কোনো মহালোচকে আহোম যুগৰ সাহিত্য বুলি নামকৰণ কৰিছে। দ্বিতীয়তে, এই যুগৰ সাহিত্যত দৈকৰ যুগৰ সাহিত্যৰ আটাইবোৰ লক্ষণেই বিস্তৰমান। বৈকৰ যুগৰ দৰে এই যুগতো পদ, কাব্য, নাট, গীত আদি ৰচিত হয়। তদুপৰি এই যুগত চৰিত-সাহিত্য, বুৎপত্তী-সাহিত্য, শাস্ত্ৰ-সাহিত্য, ব্যবহাৰিক জ্ঞানৰ সাহিত্য, ইছলামী সাহিত্য আদিবোৰ বিকাশ হয়; পুস্তক-সাহিত্যৰো পূৰ্বকণ পায়। মুঠতে পুৰণি অসমীয়া সাহিত্যই সকলো পিনেদি বিস্তৃতি লাভ কৰা বাবে এই যুগটোক কোনো কোনো মহালোচকে অসমীয়া সাহিত্যৰ বিস্তাৰ যুগ বুলিও অভিহিত কৰিছে।

এই যুগৰ সাহিত্য-সৃষ্টিৰ কেন্দ্ৰ খলী হ'ল—সত্ৰ আৰু বাজৰ্ঘৰ। বৈকৰ যুগৰ দৰে এই যুগতো সত্ৰসমূহত অব্যাহতভাৱে গীত, পদপুথি, নাট আদি ৰচিত

হৈ থাকে। তদুপৰি এই যুগত সত্ৰসমূহৰ বিশিষ্ট মান ত'ল মহাপুৰুষ আৰু সত্ৰ মহন্তসকলৰ জীৱন-চৰিত আৰু সত্ৰ-বংশাৱলী। এইটো ঠিক যে সত্ৰবোধে ১৭শ শতিকাতেই চৰিত-সাহিত্যৰ উদ্ভৱ হয় যদিও সি পূৰ্ণ বিকাশ লাভ কৰে ১৮শ শতিকাতহে।* চৰিত পুথিৰ দৰে এই যুগৰ সত্ৰ-বংশাৱলীয়েও মহাপুৰুষ আৰু সত্ৰ-মহন্তসকলৰ জীৱন-কথা, বিভিন্ন সত্ৰৰ ইতিবৃত্ত আৰু গুৰু-পৰম্পৰাৰ উপৰিও অসমৰ ধাৰ্মিক, সামাজিক, ৰাজনৈতিক আদি অৱস্থাৰ চিত্ৰও দাঙি ধৰিছে। সেই কালৰপৰা বিভিন্ন বংশাৱলীয়ে চৰিত পুথিবোৰৰ দৰে ইতিহাসবেষ্ট কাম কৰিছে। বংশাৱলীৰ ভিতৰত স্মাৰ্গাম্ৰবীয়া, সত্ৰৰ বংশাৱলী, দিহিং সত্ৰৰ বংশাৱলী, নৰোত্তা গোঁসাই বংশাৱলী, গোবিন্দ বংশাৱলী আদি প্ৰধান। সত্ৰসমূহত গ্ৰন্থ ৰচনাৰ ক্ষেত্ৰত আহোম ৰজাসকলৰ পোনপটীয়া অঙ্গপ্ৰেৰণা নাথাকিলেও ডঃ বৰদোহেৰৰ ভাষাত এইটো কব পাৰি যে “অসমৰ ধৰ্ম আৰু অসমীয়া সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ মূল ভেটি সত্ৰসমূহ আহোম ৰজাসকলৰ বদান্ততাতে চিৰায়ু হৈ আছে।”

সত্ৰৰ দৰে ৰজাবৰতো বিভিন্ন ৰজা আৰু ৰাজবিষয়াৰ পৃষ্ঠপোষকতাত কবি-সাহিত্যকসকলে এই যুগত বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ গ্ৰন্থ ৰচনা কৰে। আহোম ৰজাৰ পৃষ্ঠপোষকতাতই অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰধান স্বৰ্ণকিত বয় যদিও কোচ আৰু দৰং ৰজাসকলৰ পৃষ্ঠপোষকতাৰ কথাও ভুলি কব নোৱাৰি। এই যুগতে কোচ ৰজা হৰেন্দ্ৰনাৰায়ণৰ ৰাজসভাত ৰামায়ণী আৰু মহাকাব্যভীৰ সাহিত্যৰ এটি বৃদ্ধন সংশ ৰচিত হয়। দৰঙী ৰজা সমুদ্ৰনাৰায়ণৰ অঙ্গপ্ৰেৰণাত সূৰ্যধৰ্ম দৈৱজ্ঞই দক্ষ ৰাজবংশাৱলী আৰু খড়্গনাৰায়ণৰ আদেশত ৰতিকান্ত দ্বিজে ৰাজবংশাৱলী ৰচনা কৰে। এই গ্ৰন্থ দুখনিত কোচ ৰজাসকলৰ বংশাৱলী আৰু কোচ ৰাজ্যৰ উপৰিও ওচৰ চুবুৰীয়া বিজনী, দংগ আদি ৰাজ্যবোৰ ইতিহাস পোৱা যায়।

আহোম ৰজাসমূহৰ সাহিত্য

আহোম বৰ্গদেৱ জয়ধ্বজসিংহ বৈকুণ্ঠ ধৰ্ম আৰু সাহিত্যৰ প্ৰতি আস্থাৱান হোৱাত তেওঁৰ দিনৰেপৰা যেনেকৈ অসমীয়া বৈকুণ্ঠ সাহিত্য আহোম ৰজা আৰু ৰাজবিষয়াৰ অঙ্গপ্ৰেৰণাত ৰচিত হয়, তেনেকৈ শিৱসিংহ বৰ্গদেৱ ৰজাৰ পৰ্বভীয়া নৌসাইত শৰণ লৈ শিৱ-শক্তিৰ ভক্ত আৰু তেওঁৰ পৰমৰ্জী প্ৰায়বোৰ

* চৰিত-সাহিত্য সম্বন্ধে অঙ্গপ্ৰেৰণাত বিভক্তভাৱে আলোচনা কৰা হৈছে।

৷৷ শৈৱ-শাক্ত ধৰ্মৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱান্বিত হোৱাত এই যুগত আগৈয়ে পৰ্য্যকৰিত নাহাৰা শাক্ত আৰু তান্ত্ৰিক সাহিত্যৰ উৎকৰ্ষ সাধিত হয়। সেয়েহে এই যুগৰ সাহিত্যক 'বহুবৰী আৰু উদাৰ' বুলি ক'ব পাৰি। এই যুগতে শক্তি আৰু তন্ত্ৰ স্বৰ্গীয় ভালেমান গ্ৰন্থ আৰু গীত ৰচিত হয়। আনকি স্বৰ্গ-বৰ্গদেৱ কল্পসিংহ আৰু শিৱসিংহৰো গীত ৰচনা কৰে।

খুলমূলভাৱে আহোম বৰ্গদেৱ আৰু ভাভাঙবীয়াসকলৰ পৃষ্ঠপোষকতা বা অল্পপ্ৰেৰণাত ৰচিত সাহিত্যক এই কেইটা শ্ৰেণীত ভগাব পাৰি : (১) শাক্ত আৰু তান্ত্ৰিক সাহিত্য, (২) পুংগাব ৰসাম্বন্ধক সাহিত্য, (৩) বুৰঞ্জী-সাহিত্য, (৪) ব্যৱহাৰিক জ্ঞানৰ সাহিত্য, (৫) মহাভাৰত সাহিত্য, (৬) নাটক আৰু (৭) গীত।

শাক্ত আৰু তান্ত্ৰিক সাহিত্য : আহোম ৰজাসকল শাক্ত ভাৱাপন্ন হোৱাত শেষ্ঠলোকে বিশেষভাৱে শাক্ত সাহিত্য সৃষ্টিৰ কাৰণে কবিসকলকো অল্পপ্ৰেৰণা যোগাইছিল। এই শ্ৰেণীৰ সাহিত্যত শক্তি বা দেৱী-পাৰ্বতীৰ ৰূপহিনী, বাহাদুৰ্য্য, অলৌকিক কাৰ্য্যকলাপ আদিৰ বৰ্ণন পোৱা যায়। অনন্ত আচাৰ্যই সংকৃত 'সৌন্দৰ্য লহৰী'ৰ অনুবাদ অনন্ত লহৰীত আত্ম-শক্তি ভৰ্গাব ৰূপ-লাৱণ্য, কৈলাসত শিৱৰ লগত বাস আৰু মাহাদুৰ্য্যৰ কথা বৰ্ণনা কৰিছে। গ্ৰন্থখনিত শিৱসিংহ ৰজাৰ কুঁৱৰী ফুলেশ্বৰীৰ প্ৰশস্তি আছে। ৰাজেশ্বৰ সিংহ (১৭৫১—১৭৬০) দিনত কচিনাথ কন্দলীৰ মাৰ্কণ্ডেয় চণ্ডীত দক্ষ-বজ্জ, ভৰ্গা, ভৱকালি আদিৰ জন্ম-কথা বৰ্ণিত হৈছে। বংনাথ চক্ৰৱৰ্তী আৰু মধুসূদন মিজোৱা ফুল মাৰ্কণ্ডেয় পুৰাণ অনুবাদ কৰে। এই যুগতে ৰচিত অজ্ঞাত কবিৰ কাজিকা পুৰাণ এখনি ক্ষুদ্ৰ অথচ বৰ জনপ্ৰিয় পুথি। এই পুথিখনত হিমালয়ৰ কক্কা পাৰ্বতীৰ লগত চণ্ডীয়া শিৱৰ বিবাহৰ বৰ্ণনা বৰ ধেমেলীয়াভাৱে দিয়া হৈছে; কাব্যখনত অসমীয়া সমাজৰ বিদ্ৰাঘ এটি ছবছ চিত্ৰও দেখা যায়।

শাক্ত গ্ৰন্থৰ লগতে এই যুগত ৰচিত কেবাখনো তন্ত্ৰ পুথিৰ নাম উল্লেখ কৰিব পাৰি : ভাব ভিতৰত বোৰ্গিনীতন্ত্ৰ আৰু অজ্ঞাত লিখকৰ বৰীকবণ, তন্ত্ৰ আদিৰ বিষয়ে কথা অন্তৰ্ভুক্ত গ্ৰন্থ কামৰূপ-তন্ত্ৰ তন্ত্ৰমণি, তন্ত্ৰলাৰ আদি গ্ৰন্থখন। শেষৰ গ্ৰন্থ দুখনিত মাধৱদেৱৰ ভণিতা আছে যদিও কোনো প্ৰকাৰে মাধৱদেৱ ৰচনা নহয় বুলি গ্ৰন্থৰ অন্তৰ্ভুক্ত বিৱৰণৰপৰা অনুমান কৰিব পাৰি।

শৃংগাৰ বসান্ধক সাহিত্য : আহোম বজাসকলৰ আনন্দ বিনোদনৰ কাৰণে কবি-সাহিত্যিকসকলে ধৰ্মতকৈ প্ৰেম-বিষয়ক বচনাতেহে বেছি মনোনিবেশ কৰিছিল। ফলত এই যুগতে কেবাখনো আদি বসান্ধক গ্ৰন্থৰ অল্পবাদ আৰু শৃংগাৰ বসান্ধক কাব্যৰ সৃষ্টি হয়। বৈষ্ণৱ যুগত ভাগৱত পুৰাণে প্ৰাধান্য লাভ কৰাৰ দৰে এই যুগত আদি-বস প্ৰধান ব্ৰজবৈষ্ণৱ পুৰাণে কবিসকলৰ মন আকৰ্ষণ কৰিছিল। কিয়নো ব্ৰজবৈষ্ণৱ পুৰাণত বাধা কৃষ্ণৰ প্ৰেম-লীলাৰ কাহিনী বিশেষভাৱে বৰ্ণিত হৈছে। এই পুৰাণখনৰ কৃষ্ণৰ জন্ম-খণ্ড কবিবাজ চক্ৰৱৰ্তীয়ে অল্পবাদ কৰে। তদুপৰি বলৰাম দ্বিজ, ভূৰ্গেশ্বৰ দ্বিজ, বতিকান্ত দ্বিজ আদিয়েও বিভিন্ন সময়ত এই পুৰাণখনৰ বিভিন্ন খণ্ড অল্পবাদ কৰে। সেইদৰে পদ্মপুৰাণৰ অন্তিম অংশৰ মাধৱ-জুলোচনাৰ কাহিনীও আদি-বসান্ধক সাহিত্যৰ ভিতৰতে পৰে।

আহোম যুগৰ শ্ৰেষ্ঠ কবি কবিবাজ চক্ৰৱৰ্তীয়ে (এওঁৰ প্ৰকৃত নাম ৰামনৰায়ণ চক্ৰৱৰ্তী, কবিবাজ উপাধিহে মাথোন।) জয়দেৱ-কৃত বাধাকৃষ্ণৰ প্ৰেম কাহিনী বিষয়ক কাব্য 'গীতগোবিন্দ' অল্পবাদ কৰে। পদ, ভুলতী আদি পতাছপতিক ছন্দত লিখাত মূল 'কোমল-কান্ত পদাৱলী'ৰ সৌন্দৰ্য ব্যাহত হৈছে। চক্ৰৱৰ্তীয়ে ব্ৰজবৈষ্ণৱ পুৰাণৰ অন্তৰ্গত দানববাজ শংখচূড় আৰু সতী তুলসীৰ প্ৰেম-কাহিনী লৈ 'শংখচূড় বধ' কাব্য আৰু মহাভাৰতৰ কাহিনী লৈ 'শকুন্তলা' কাব্য ৰচে। 'শকুন্তলা' কাব্যত কবিৱে 'কামকলা-আখ্যান' নামে আন এটি আদি বসান্ধক কাহিনী সন্নিৱিষ্ট কৰিছে।

বুৰঞ্জী সাহিত্য : অসমীয়া সাহিত্যলৈ আহোম বজাসকলৰ শ্ৰেষ্ঠ দান হৈছে বুৰঞ্জীসমূহ। আদিম যুগৰেপৰা আহোমসকলৰ মাজত বুৰঞ্জী লেখা প্ৰথা চলি আহিছিল আৰু অসমত ৰাজত্ব কৰাৰ সময়তো তেওঁলোকে সেই প্ৰথা অব্যাহত ৰাখিছিল। প্ৰথমে তেওঁলোকে আহোম ভাষাতে বুৰঞ্জী প্ৰণয়ন কৰে যদিও অসমীয়া ভাষাক ৰাজত্বাধা হিচাপে লোৱাৰ পিছৰেপৰা অসমীয়াতে বুৰঞ্জী লিখিবলৈ ধৰে। বুৰঞ্জী চৰ্তা আৰু প্ৰণয়ন কাৰ্যত চকু দিবলৈ আহোম বজাসকলে চিৰিঃ কুকন নামৰ বিষয়া নিযুক্ত কৰিছিল। আহোম ভা-ভাঙবীয়াৰ ব্যক্তিগত প্ৰচেষ্টাতে বুৰঞ্জী প্ৰসিদ্ধ হৈছিল।

এতিয়ালৈকে উদ্ধাৰ হোৱা বুৰঞ্জীৰোৰৰ ভিতৰত সৰ্ব্ব পুৰণি অসম বুৰঞ্জী খনেই প্ৰাচীনতম। এইখন সপ্তদশ শতিকাৰ শেষভাগৰ বচন। অৱশ্যে অষ্টাদশ

সাহিত্যতহে অধিক বুৰঞ্জী বৰ্ণিত হয়। বুৰঞ্জীবোৰক প্রধানকৈ দুই শ্ৰেণীত ভগাব পাৰি। (১) আহোম ৰাজ্যৰ বুৰঞ্জী : এনে বুৰঞ্জীত আহোম ৰজা আৰু ৰাজ্যৰ ভিতৰুৱা কাহিনীবোৰ বৰ্ণিত হৈছে। যেনে :—‘অসম বুৰঞ্জী,’ ‘খেওলাট বুৰঞ্জী,’ ‘তুংখুটীয়া বুৰঞ্জী’ ইত্যাদি। (২) আহোম ৰজাৰ সম্পৰ্কে লৈ অহা অস্ত্ৰ দেশৰ বুৰঞ্জী : এনে বুৰঞ্জীৰ ভিতৰত ‘ত্ৰিপুৰা বুৰঞ্জী,’ ‘কছাৰী বুৰঞ্জী,’ ‘পানছাহ বুৰঞ্জী’ আদি পৰে। বুৰঞ্জীবোৰৰপৰা মধ্য যুগৰ অসমৰ ৰজা আৰু ৰাজবিষয়ৰ কথনৰ উপৰিও ৰাজনৈতিক, সামাজিক, ধাৰ্মিক আদি অৱস্থাৰ বিষয়েও নানা কথা জানিব পাৰি।

বুৰঞ্জীৰ ছখনমান গম্ভীৰ আৰু সৰহ ভাগ গম্ভীৰ বৰ্ণিত। অসমীয়া গম্ভীৰ ১৭৫৫ৰ পৰা ১৮২৬ৰ মাজলৈ গম্ভীৰ লিখা বুৰঞ্জীবোৰৰো আন এটি মূল্য আছে *।

ব্যৱহাৰিক জ্ঞানৰ সাহিত্য : আহোম স্বৰ্গদেৱসকলে ব্যৱহাৰিক জীৱনৰ উপযোগী কিছুমান গ্ৰন্থ পণ্ডিত-লেখকৰ হতুৱাই অঙ্কৰা কৰাই বা লিখাই লৈছিল।

আহোম ৰজাসকলৰ হাতী ঘোঁৰাৰ প্ৰয়োজন হৈছিল বেতিয়া হাতী ঘোঁৰাৰ লক্ষণ আৰু গিৰাদাৰ বেমাৰ-আজাৰৰ দৰম্ম সম্পৰ্কে আয়ুৰ্বেদ-শাস্ত্ৰ পণ্ডিতৰ দ্বাৰা গ্ৰন্থ লিখেৰাই লৈছিল। এনে গ্ৰন্থ এখন হ’ল শিৱসিংহ স্বৰ্গদেউ আৰু তেওঁৰ মহিষী অধিকা দেৱীৰ আদেশ মতে স্কন্ধাৰ বৰকাথে ১৬৫৬ শকত প্ৰণয়ন কৰা হস্তী-বিজ্ঞান। এই গ্ৰন্থখনত হাতীৰ লক্ষণ, বিভিন্ন ৰোগ-ব্যাধি আৰু দৰম্মৰ উপৰিও অসংখ্য হাতীৰ চিত্ৰ আছে। এই চিত্ৰবোৰ দিলবৰ আৰু দোসাই নামৰ দুজন লোকে আঁকা। অসমৰ আয়ুৰ্বেদ-শাস্ত্ৰ আৰু চিত্ৰ বিজ্ঞান ইতিহাসৰ ফালৰপৰাও হস্তী-বিজ্ঞানৰ বিশেষ মূল্য আছে। সেইদৰে ঘোঁৰাৰাজ্যৰ গ্ৰন্থত ঘোঁৰাৰ বিভিন্ন লক্ষণ, ৰোগ আৰু দৰম্ম সম্পৰ্কে নানা উপদেশৰ কথা পোৱা যায়।

আহোম ৰজা বা ডাঙৰীয়াসকলে জ্যোতিষত বিশ্বাস কৰিছিল, বৃহৎলৈ বৰ লক্ষ্য হলে নাইবা কিবা এটি বিশেষ কাৰ্য কৰিব লাগিলে, আগতে তেওঁলোকে জ্যোতিষী পণ্ডিতৰ দ্বাৰা শুভ দিন-বাৰ-কণ আদি চাই লৈছিল। ৰাজকীয় পৰামৰ্শদাতা হৈ কৰিবাক চক্ৰবৰ্তীয়ে জ্যোতিষী আৰু চুড়ামণিয়ে জ্যোতিষ-চুড়ামণি

* ‘বুৰঞ্জী সাহিত্য’ প্ৰবন্ধ দ্ৰষ্টব্য।

নামৰ জ্যোতিষ সম্বন্ধীয় গ্ৰন্থ বচনা কৰিছিল। আহোম বজাসকলৰ অল্পপ্ৰেৰণাত অংকশাস্ত্ৰ সম্বন্ধীয় গ্ৰন্থ অংকৰ আৰ্য্য, হুচান্ধ ওজাব বাৰা সংস্কৃতবৰণ অনুদিত নৃত্য-মুদ্ৰা বিষয়ক পুথি শ্ৰীহৰ্ষকৃত্তাৱলী আৰু সংস্কৃত পঞ্চম-হিৰণ্যপ্ৰকাশৰ নীতিমূলক গল্পও অনুদিত হৈছিল। এনে পুথিৰ ভিতৰত কংকণ-বিজয় নীতিবন্ধ, বিজ গোপালীৰ কাব্যসাজ, বাণেশ্বৰ নীতি লতাংকুৰ আদি প্ৰধান।

আহোম যুগত ভ্ৰমণ বিষয়ক পুথিও বৰ্চিত হয়। এনে সচিত্ৰ গ্ৰন্থ তীৰ্থ কৌমুদীত ভাৰতবৰ্ষৰ বিভিন্ন তীৰ্থৰ বিৱৰণ আৰু মহিমাৰ কথা আছে। সেইগৈ হৰগোবীন্দৰ নামৰ আন এখনি গল্প পুথিত প্ৰাচীন কামৰূপৰ বজাসকলৰ কথা আৰু ভাৰতৰ পীঠসমূহৰ বৰ্ণনা আছে।

মহাভাৰত সাহিত্য : আহোম বজাসকলৰ পৃষ্ঠপোষকতাত সামান্য হলেও পুৰাণৰ দৰে মহাভাৰত সাহিত্যৰো বিকাশ সাধিত হয়। মহাভাৰত কংকণ-বিজ দিনত লক্ষ্মীনাথ দ্বিজে 'শান্তিপৰ্ব', শিবসিংহৰ অল্পপ্ৰেৰণাত ভোলানাথ দ্বিজে 'শল্যপৰ্ব', বমানন্দ দ্বিজে 'উত্তৰাশ্বপৰ্ব' আৰু কলীয়া ভোমোৰা বৰফুকনৰ অল্পপ্ৰেৰণাত পৃথুৰাম দ্বিজে 'মুখল পৰ্ব' অল্পবান কৰে। কবিতাজ চক্ৰৱৰ্তীয়ে মহাভাৰতৰ কাহিনী লৈ 'শকুন্তলা কাব্য' বচনা কৰাৰ কথা আগেয়ে উল্লেখ কৰা হৈছে।

নাট্য সাহিত্য : আহোম বজাসকলে শাক্ত, শৈব আৰু বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ লগত জড়িত দেৱ-দেৱীৰ মন্দিৰ, নামঘৰ আদি সজাই দিছিল আৰু এইবোৰত শূভ, নৃত্য, অভিনয় আদিৰ চৰ্চা হৈছিল। ৰাজেশ্বৰ সিংহ আৰু গোবীনাথ সিংহৰ দিনত ক্ৰমে ৰাৱণ-বধ, পদ্মাবতী-হৰণ আৰু কমলেশ্বৰ সিংহৰ দিনত কল্লিণী-হৰণ আৰু অক্ষুৰাগজেন ভাওনা অভিনীত হৈছিল বুলি ভূপতীয়া বুধবীৰ উল্লেখ আছে। লক্ষ্মীনাথ দ্বিজে কুমাৰ-হৰণ নাট বৰ্গদেৱ চক্ৰৱৰ্তী সিংহৰ দিনত বচনা কৰে। আহোম বজাসকলৰ পৃষ্ঠপোষকতাত অংকীয়া নাটৰ বচন-বীতিৰ অল্পকংকণত ধৰ্মোদয়, কুমাৰ-হৰণ আদিকৈ কেইবাখনো সংস্কৃত নাটৰ বৰ্চিত হোৱাটোও এটি উল্লেখযোগ্য কথা।

শ্ৰীতি সাহিত্য : বৈষ্ণৱ যুগৰ দৰে আহোম যুগতো শ্ৰীত-পদ বৰ্চিত হয় কিন্তু শ্ৰীতবোৰৰ বৌলিকতা কম, পূৰ্ববৰ্তী বৈষ্ণৱ কবিসকলৰ শ্ৰীত, বৰগীত আদিৰ অল্পকংকণতে বৰ্চিত। বহু শ্ৰীতত শংকৰ শাখৰদেৱৰ ভক্তিতা পোৱা যায়।

এই যুগৰ শীতিকাব্যসকলৰ ভিতৰত শ্ৰেয়ত্ব, কৈফল্যান্ধ, জয়দেৱ গুৰুদেৱ আদি প্ৰধান। সৰহ ভাগ দেহ-বিচাৰৰ গীত, বৰাগী গীত, চৌকাৰী গীত, বাতিখোৱা সম্প্ৰদায়ৰ গীত এই যুগতে ৰচিত হয়। জয়মতী কুঁৱৰীৰ গীত, ৭৭১-কল্পিত গীত, গোবীনাথ সিংহৰ গীত আদিকৈ ভালেমান বুৰঞ্জীমূলক শালিতাও এই যুগৰে ৰচনা। আহোম ৰজাসকলে বিহক ৰাজকীয় উৎসৱ ‘ম্যাপে’ পালন কৰাত ইয়াৰ সমাৱৰো জন-সাধাৰণৰ মাজত ৰাতিবলৈ ধৰে। মনত জন-কবিসকলে বিহগীত ৰচিবলৈ অনুপ্রবেশ পাৱ। এই যুগতেই গীত-শালিকা নামৰ এখন গীতৰ পুথিও ৰচিত হয়।

ইচ্ছামী সাহিত্য

আহোম ৰজাসকলৰ মগত মুছলমান ৰাজচাৰুসকলৰ ৰাজনৈতিক সৰহ দাপন হোৱাৰ পিছৰপৰা ভালেমান মুছলমান অসমলৈ আহি স্থানীয় অসমীয়াৰ দৰে নিগাজ্যকৈ বসবাস কৰিবলৈ লয়। তেওঁলোকৰ ভিতৰত আত্মান ককীৰ আদি কবি কেইবাগৰাকী ভক্ত কবিৰে অসমীয়া ভাষাত জিকিব আৰু জাৰি নামৰ কিছুমান গীত ৰচনা কৰে। জিকিব শব্দৰ মূল অৰ্থ হৈছে কীৰ্ত্তন। এনে গীতত মুছলমান ধৰ্মৰ বীজ-নীতি আৰু তৎসমূহ বৰ্ণিত হৈছে। স সাধৰ অনিত্যতা সম্পৰ্কেও ভালেমান গীতত কোৱা হৈছে। এনে গীতৰ সংখ্যা প্ৰায় আঠ কুৰি। প্ৰতিটো গীতৰে ঘোষা আৰু পদ থকাত কীৰ্ত্তনৰ দৰে হুব ধৰি গাব পাৰি। গীতবোৰত অসমীয়া লোক-গীতি আৰু বৈকৰ সাহিত্যৰ সম্বন্ধৰ লক্ষণীয়। লোকগীতৰ আৰ্হিত ৰচিত জিকিবৰ নমুনা—

ঘোষা—ও আজাহে।

পদ—হুনীয়াই এদিনৰ

হুনীয়াই দুদিনৰ

হুনীয়াই ফুলনি বাৰি

কতক চলে বলে

কব তই হুনীয়াই

ধৰিব খেৱালী মাৰি।

সকৰে পৰাই

পক বাৰিছিলো

মাখাবো পকালো চুলি।

পামক মনায়ে

বুজিব নোৱাৰে

নায়েহে সাৰ কথা বুলি।

বৈকৰ কবিসকলে বিভিন্ন গীত-মগত ‘সংসাৰ-সাগৰ’ বা ‘ভয়নদী’ পাৰ কৰাই ‘দবৰ কাৰণে পৰম পুৰুষক কাকুতি জনোৱাৰ দৰে জিকিবতে’ এইদৰে ঘোষাক প্ৰাৰ্থনা কৰা হৈছে—

বহুমেৰে পিৰিকত তুমি আজ চাহেব ঐ

যদি কৰা দৰিদ্ৰাৰ পাৰ।

জীৱন আৰু জীৱিবোধৰ উপৰি অসমীয়া সাহিত্যত আৰু তিনিখুনি ইচ্ছাৰী প্ৰভাৱ থকা কাব্য পোৱা যায়। সেই কাব্য তিনিখন হ'ল—বিজ বামৰ জুগীৰজী-চৰিত্ৰ বা চাহাপৰী উপাখ্যান, অজ্ঞাত কবিৰ ব্ৰহ্মালতী আৰু পণ্ডতি বৰুৱা চন্দ্ৰাতলী-বিবৰ্কেতু। এই কাব্য কেইখনৰ কাহিনীৰ লগত চকী ভাৱা কেইখনৰ কাহিনীৰ সাদৃশ্য দেখা যায়। 'বুগাৱতী-চৰিত্ৰ'ৰ কাহিনাৰ মূল জোনপুৰৰ কবি কুতুবনে ১৫১২ খৃঃত অৱধী ভাষাত ৰচা 'বুগাৱতী'ৰ কাহিনীৰ লগত মিল আছে। অৱশ্যে এনে কাহিনী বোধ 'বিনয় পিটক'তো দেখা যায়। আন এগৰাকী চকী কবি মজনাৰ 'মধুমালতী'ৰ কাহিনী অৱলম্বনৰ অ-মীয়া কবিয়ে 'মধুমালতী' ৰচিছে। এই তিনিখন কাব্য বৈকল্প কাব্যৰ দৰে ৰচা যদিও তাত লৌকিক প্ৰেম প্ৰাধান্য লাভ কৰিছে। ৰূপকৰ ছন্দেৰে যুগ কাব্যত দিয়া প্ৰেম-সাধনাৰ ইংগিত ইয়াত দিয়া হোৱা নাই।

বিবিধ ৰচনা

উল্লেখিত গ্ৰন্থসমূহৰ উপৰি আহোম যুগত আৰু কিছুমান গ্ৰন্থ ৰচিত হয়। এই যুগত ৰচিত ভক্তি-ভাৱ সম্পৰ্কীয় পুথি পূৰ্ণভাগৱত, বৈকুণ্ঠী সীতা, ভক্তি-প্ৰেমোদয়ী আদিত বিশ্ব সৃষ্টি আৰু নানা প্ৰকাৰ ভক্তিৰ কথা বৰ্ণিত আছে। অষ্টোতক-চৰিত, লক্ষ্মী-চৰিত, খোৱা-খুবীৰ আখ্যান আদি জনপ্ৰিয় পুথি। এই যুগৰে ৰচনা। বামানন্দ দ্বিজৰ মহাভাৰত-কাব্যৰ মূল কাহিনী ত্ৰিভুৱা মিশ্ৰৰ সংস্কৃত নাটক 'প্ৰবোধ চন্দ্ৰোদয়'ৰপৰা লোৱা হৈছে। এইখন ৰূপক কাব্য। ইয়াত মাহুৰৰ সৎ (বৈবেক, কমা, ধৃতি আদি) আৰু অসৎ (অহংকাৰ, কাণ, ক্ৰোধ, মোহ আদি) প্ৰবৃত্তিবোৰক বিভিন্ন ব্যক্তি হিচাপে কল্পনা কৰি আৰু সিৰোবৰ মাজত সংঘৰ্ষ দেখুৱাই প্ৰেৰণ সৎ প্ৰবৃত্তিৰ বিজয় ঘোষণা কৰিছে। এই যুগৰ এখনি আমোদজনক লৌকিক কাব্য হ'ল—দৰঙৰ চপৰা গ্ৰামৰ ওচৰ কৱিৰাজ (বিজ)ৰ শিৱাল পোঁসাই। কাব্যখনৰ কাহিনীটোত মহাভাৰতজাত খাৰিলেও জনসাধাৰণৰ বাবে সিয়েই কোঁহুল আৰু আনন্দৰ কাণ হৈ পৰিছে। কাহিনীটো চমুকৈ এই :—

ধৰ্মদেৱ নামে এজন লোক তীৰ্থত থকা সময়তে এক বৈদ্যকৈ চন্দোভৰাৰ এটি ল'ৰা উপজিল। কিন্তু তাৰ আগেয়ে নিঃসন্তান ভাৱে বৈদ্যকৈ কন্দুতবাই গৈ-পৰণ হৈ গাঁৱৰ পাঁচজনী বুঢ়ীৰ সহায়ত চন্দোভৰাৰ চকুত কাপোৰ বান্ধি বোহল। ল'ৰাটি ওপজাত চকু এটাত ভৰাই কেতেকী হুল এৰোপাৰ ভলত বৈ বোহল। ইপিনে এজনী ন-পোৱাতী শিয়ালীয়ে ল'ৰাটি পাই গাঁতলৈ নি পোহ-পাল দি ৰাখিলে।

ঐতিমধ্যে ধৰ্ম্মদেৱ তীৰ্থবৰণা উত্ততি আহি কুন্তবাবৰণা জানিব পাৰিলে যে চন্দোতবাব কোনো সন্তান ওপজা নাই ; কিন্তু বাবিলৈ গৈ শিয়াল-পোহালো কেইটামানৰ লগত এটি ল'ৰা পাতক সোমোৱা দেখিলে। তেওঁ কোতুহলবশতঃ অল্পসন্ধান কৰাত প্ৰকৃত কথা জানিব পাৰিলে— পিছ দিনা তেওঁ গাঁত খাম্বি ল'ৰাটিৰে সৈতে শিয়ালী আৰু ভাইৰ পোহালি কেইটাক ঘৰলৈ আনিলে তেতিয়াবৰণা এই ল'ৰাটিৰ নাম হ'ল শিয়াল গোসাঁই।

এই যুগত আৰ্হোম ৰাজ্যৰ বিভিন্ন স্থান, ৰাজ-বিষয়া আৰু প্ৰসিদ্ধ ঘটনা কিছুমান লৈ অসংখ্য যোজনা, পটচ্ছব আৰু ঋণ্ডাবাক্যৰ সৃষ্টি হৈছে। এইবোৰ সাহিত্যিক আৰু ঐতিহাসিক উভয় দিশবৰণা মূল্যবান। যোজনা আৰু পটচ্ছবৰ উদাহৰণ—

১। নগাওঁ, খবড়ী, কলিয়াবৰ, মৰডী,

সাতৰাজ মাৰিলো ভাই ;

চিকণ সবিন্নহৰ মান ধুনীয়া নাই।

২। নাই বড়াম'টী, নাই জুৱাহাটী ;

৩। গড়গাওঁ, কথা শুনি তল ৰাওঁ।

৪। ফটা হ'ক ছিটা হ'ক পাটৰ টঙালি ;

কণা হ'ক কুঁড়া হ'ক কুঁড়াৰ পোহালি। ইত্যাদি।

ঋণ্ডাবাক্য ৪নং :— (১) মানব দিন, (২) গড়গাওঁ মিত্তিৰ, (৩) বাইলুঙনীৰ মঙল, (৪) জেবেঙালৈ নিহা, (৫) সত্যাই নাৰকী, ইত্যাদি।

এইদৰে আৰ্হোম যুগতেই পুৰণি অসমীয়া সাহিত্যই বিভিন্ন দিশলৈ বিস্তৃতি লাভ কৰে। কিন্তু এই যুগৰ সাহিত্যই ভাবৰ গভীৰতা আৰু মৌলিকৰ হেৰুৱাত পৰবৰ্তী যুগ অৰ্থাৎ আধুনিক যুগৰ লিখকসকলে ইয়াৰণা অল্পকণ কৰিব লগীয়া বিষয়-বস্তু একো বিচাৰি নাপালে। বিশেষকৈ আধুনিক যুগৰ লিখকসকলে নটক আৰম্ভণি হোৱা পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ অপূৰ্ব আশ্চৰ্য্যত মুগ্ধ হৈ ভেনে সাহিত্য প্ৰণয়নতে মনোনিৱেশ কৰিলে। কলত আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যত প্ৰাচীন অসমীয়া সাহিত্যৰ এখনমানো প্ৰভাৱ নাপকিল। ই যি নহ'ক, পুৰণি অসমীয়া সাহিত্য সম্বন্ধিশালী কবি ভোলাড, বিশেষকৈ স্বৰ্ণযুগৰ অসমৰ ঐতিহাসিক চিত্ৰ দাঙি ধৰাত যে আৰ্হোম যুগৰ সাহিত্যই বিশেষ ভাবে সহায় কৰিছে এই কথা বীকাৰ কৰিবই লাগিব।

চৰিত সাহিত্য

অসমীয়া সাহিত্যৰ আৰোহণ যুগ বা উত্তৰ শংকৰী যুগৰ ছুটি বিশিষ্ট দান হ'ল বুৰঞ্জী আৰু চৰিত-পুথিসমূহ। আৰোহণ বাঞ্ছনীয়ত বুৰঞ্জী আৰু বৈষ্ণৱ সজ্জাবোৰত বচি হোৱা চৰিত পুথিসমূহে একালে যেনেকৈ সেই সময়ৰ অসমীয়াৰ জাতীয় চৈধ্যনৰ চিত্ৰ লাভি ধৰাত সহায় কৰিছে, আনফালে তেনেকৈ অসমীয়া সাহিত্য বিশেষকৈ গল্প সাহিত্যলৈও প্ৰকৃত সময় আগ বঢ়াইছে। সেইহে অগম আৰু অসমীয়া সাহিত্যৰ ইতিহাসত বুৰঞ্জী সাহিত্য আৰু চৰিত সাহিত্যৰ দান 'চৰ যুগমীয়া হৈ বৈ থাকিব।

চৰিত পুথিৰ সৃষ্টি : চৰিত-পুথি হৈছে মহাপুৰুষ শংকৰদেৱ-মাধৱদেৱ আৰু অন্যান্য বৈষ্ণৱ ধৰ্ম-প্ৰচাৰকসকলৰ জীৱনীমূলক গ্ৰন্থ। এই গ্ৰন্থসমূহৰ বচক ১৫৬ তেৰাসকলৰ শিষ্য-প্ৰশিষ্য আদি। শংকৰদেৱ, মাধৱদেৱ আদি মহাপুৰুষসকলৰ মৃত্যুৰ পিছত তেওঁলোকৰ কাৰ্য আৰু গুণাবলী কীৰ্তন কৰাটো সত্ৰীয়া গুৰুসকলৰ এটা প্ৰধান কৰ্তব্য হৈ পৰিছিল। সত্ৰাধিকাৰসকলেও গুৰুসকলৰ গুণাবলী কীৰ্তন কৰাটো তেওঁলোকৰ ধৰ্মজীৱনৰ এটা প্ৰধান কাৰ্য বুলি ধৰি লৈছিল। গুৰুসকলক আগত লৈ সত্ৰাধিকাৰে যেনেকৈ ধৰ্ম-বিষয় আলোচনা কৰিছিল, তেনেকৈ সময়ে সময়ে মহাপুৰুষসকলৰ জীৱন-কাহিনীও বৰ্ণনা কৰিছিল আৰু গুৰুসকলেও ধৰ্ম-গ্ৰন্থৰ দৰে সেই কাহিনীবোৰ তক্তিতভাৱে লিখি কৰিছিল। মহাপুৰুষসকলৰ জীৱন-কাহিনীসমূহ পোনতে লিপিবদ্ধ হোৱা নাছিল; নাইবা, গুৰুসকলেও লিপিবদ্ধ কৰাৰ কথা ভবা নাছিল; কিছুকাল যোৱাৰ পিছতহে কিছুমান শিষ্যই গুৰু-পৰম্পৰা বাগৰি অহা কাহিনীবোৰ লিপিবদ্ধ কৰিলে। এই লিপিবদ্ধ কৰা গ্ৰন্থসমূহেই হ'ল চৰিত পুথি। সজ্জাবোৰত গুৰুসকলৰ চৰিত চৰ্চা 'চৰিত তোলা' প্ৰথাৰপৰাই অনিৰুদ্ধদেৱে চৰিত বচিবলৈ অজ্ঞপ্ৰেৰণা পাইছিল—

কথা-ৰূপে তক্তসৰে চৰে ঠাই ঠাই।

পদে-ছন্দে কথিবাক যোৰ অতিপ্ৰায়।

এই চৰিত পুথিবোৰ জনগণৰ মাজত মহাপুৰুষসকলৰ জীৱন-কাহিনী আলোচনা কৰা আৰু অজ্ঞপ্ৰেৰণা যোগোৱাৰ কাৰণেও বচিত হৈছিল। একোজন গুৰুৰ জীৱনত কেবাখনো সত্ৰ আছিল। কলত একজন গুৰুৰে কেবাখনো চৰিত পুথি

বচিত হৈছিল; নাইবা, একেধন চৰিত পুথিতেই সেই গুৰুজনাব সম্পৰ্কে আচা আন আন গুৰু নাইবা ধৰ্ম প্ৰচাৰকৰ জীৱন-চৰিতো সন্নিবেশ কৰা হৈছিল। দ্বিতীয়তে, মহাপুৰুষসকলৰ জীৱনী সম্পৰ্কে লোক পৰম্পৰা চলা প্ৰবাদ আৰু জনশ্ৰুতিসমূহকো ঠাই দিয়া হৈছিল। সম্বন্ধসমূহত মহাপুৰুষসকলৰ জীৱন-কাচিন্ প্ৰণয়ন কৰা এই বীতিটোক 'চৰিত তোলা প্ৰথা' বুলি জনা যায়।

চৰিত তোলা প্ৰথাটো অসমীয়া বৈষ্ণৱ সঙ্ঘসকলৰ মৌলিক সৃষ্টি নহ'ল; উঃ বিৰিকিকুমাৰ বৰুৱাৰ মতে 'চৰিতপুথিৰ উদ্ভব আৰু গঠন প্ৰাণালীৰ লগত বুদ্ধদেৱৰ চৰিতাৱলীৰ সঙ্গত আছে।' বৌদ্ধ সাহিত্যত বুদ্ধদেৱৰ পূৰ্বজন্ম মতিমানসূচক কাণ্ডকলাপ লৈ অসংখ্য 'জাতক'ৰ গল্প আছে; এই প্ৰসংগত 'মহাবল্লভ', 'ললিত বিস্তৰ' আৰু অন্বযোয়ৰ 'বুদ্ধচৰিত' উল্লেখনীয়। বৈষ্ণৱ ধৰ্ম সাহিত্যতো ৬০ জন মহাপুৰুষৰ জীৱনী আছে। সংস্কৃত সাহিত্যত বাণভট্টৰ (৭ম শৃ:) 'হৰ্ষচৰিত' এখনি উল্লেখযোগ্য জীৱনী-গ্ৰন্থ। এই গ্ৰন্থসমূহ বচনৰ বহু কাল পিছত অৰ্থাৎ শৃ: ১০শ আৰু ১৮শ শতিকাত অসমীয়া বৈষ্ণৱ লিখকসকলে গুৰু-চৰিত লিখিবলৈ ধৰে। অকল অসমীয়া বুলিয়েই নহয়, বঙলা আদি আন আ- আধুনিক ভাৰতীয় সাহিত্যতো বৈষ্ণৱ মহাজনসকলৰ জীৱন-চৰিত বচিত হৈছে। বঙালী কবিসকলে অকল চৈতন্তদেৱৰ জীৱনী লৈয়ে 'চৈতন্তচৰিতামৃত', 'চৈতন্ত-ভাগৱত', 'চৈতন্ত মংগল', 'চৈতন্ত-চন্দ্ৰোদয় কৌমুদী', 'চৈতন্ত সংহিতা' আদি কাব্য আৰু 'চৈতন্ত চন্দ্ৰোদয়' নামৰ নাট বচনা কৰিছে। ইয়াৰ উপৰি অস্তান্ত বৈষ্ণৱ সাধকসকলক লৈও 'প্ৰেম-বিলাস', 'প্ৰেমামৃত', 'বীৰ-বন্দ্যাবলী' আদি জীৱনী গ্ৰন্থ বচিত হৈছে। এই আটাইবোৰ অসমীয়া চৰিত পুথিৰ লেখীয়া গ্ৰন্থ।

এই চৰিত পুথিসমূহ হ'ল অসমীয়া বৈষ্ণৱ সাহিত্যৰ এটা প্ৰধান শাখা। এইবোৰৰ কেইখনমান গম্ভীৰ আৰু সবহভাগেই গম্ভীৰ বচিত। সাধাৰণতে প্ৰথমে বচা চৰিত পুথিবোৰ ছন্দত আৰু পৰৱৰ্তীবোৰৰ কিছুমান গম্ভীৰ বচিত। চমকত বচিত পুথিবোৰক বৈষ্ণৱ জীৱনী কাব্য বুলি আখ্যা দিব পাৰি; যিহেতু আন আন বৈষ্ণৱ কাব্যৰ সকলো লক্ষণ তাত বিদ্যমান। এতিয়ালৈকে পোহৰলৈ অহা এই চৰিত পুথিৰ সংখ্যা ডেৰ কুৰিখনমান হয়। ইয়াৰ ভিতৰত অকল শংকৰদেৱ-মাধৱদেৱৰ জীৱন-চৰিতেই পাঁচ-ছখন মান।

অসমীয়া ভাষাত পোন প্ৰথমে মহাপুৰুষ মাধৱদেৱৰ ভাণিনেক বামচৰণ ঠাকুৰ 'শংকৰ-চৰিত' নামৰ চৰিতপুথি এখন প্ৰণয়ন কৰে বুলি কোনো কোনো পণ্ডিত

শ্ৰীমত দিৱে। পুথিখন খুটীয় ১৬শ শতিকাৰ শেষ নাইবা ১৭শ শতিকাৰ আদি ভাগত ৰচিত বুলি অনুমান কৰা যায়। পুথিখনত বহু অলৌকিক কথা থাকিলেও পংকৰদেৱৰ গোটেই জীৱনৰ বিস্তৃত বিৱৰণো পোৱা যায়। বামচৰণৰ পুতেক দৈত্যাবি ঠাকুৰেও 'পংকৰদেউ-মাধৱদেউ' নামৰ চৰিত পুথি এখন প্ৰণয়ন কৰে। এইখনত অৱশ্যে পংকৰদেৱতকৈ মাধৱদেৱৰ জীৱন-কাহিনীহে বিশেষকৈ বৰ্ণনা কৰা হৈছে। প্ৰকৃত পক্ষে এইখনকৈ প্ৰথম চৰিত পুথি বুলি সবহভাগ পণ্ডিতে মত দিৱে। দৈত্যাবি ঠাকুৰেও পিতৃ বামচৰণ ঠাকুৰ ৰচিত কোনো চৰিত-পুথিৰ উল্লেখ কৰা নাই। সেইহে বামচৰণ ঠাকুৰৰ চৰিত পুথি প্ৰাক্ষিপ্ত বুলি অনুমান হয়। দৈত্যাবি ঠাকুৰৰ সমসাময়িক ভূষণ-দ্বিজেন্দ্ৰেও 'পংকৰ চৰিত' ৰচনা কৰে। শ্ৰীবাম আতাৰ পুত্ৰ বাহানন্দ দ্বিজেন্দ্ৰ 'গুৰুচৰিত'ত পংকৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱৰ জীৱনীৰ উপৰি 'ভবানীপুৰীয়া গোপাল আতাৰ চৰিত্ৰ'ও প্ৰণয়ন কৰে। এই সময়ৰে দিগন্ত ককডাৰতীয়ে 'সন্ত-নিৰ্ণয়' নামৰ এখন গদ্য-পুথিত বৈষ্ণৱ প্ৰচাৰকসকলৰ জীৱন-কাহিনী চমুকৈ বৰ্ণনা কৰে। কৃষ্ণাচাৰ্য নামৰ আন এজন লোকেও 'সন্ত চৰিত' নামৰ পদ্য-পুথি এখনত বৈষ্ণৱ সন্তসকলৰ বিৱৰণ দিছে। দামোদৰ দেৱৰ প্ৰধান শিষ্য বামৰায় দ্বিজেন্দ্ৰ দামোদৰদেৱ আৰু ভট্টদেৱৰ জীৱনী লৈ 'গুৰুলীলা' নামৰ চৰিত পুথি এখন ৰচা। খৃঃ ১৭শ শতিকাৰ মাজ ভাগত বাহানন্দই তেওঁৰ গুৰু 'বংশীগোপালদেৱৰ চৰিত' ৰচনা কৰে। এইবোৰৰ উপৰি চহানন্দ দ্বিজৰ 'গোবিন্দ চৰিত', বামকান্তৰ 'বনমালীদেৱৰ চৰিত্ৰ' আৰু বিজ্ঞানন্দ গুপ্তৰ 'ঠাকুৰ চৰিত' এই শতিকাৰ উল্লেখযোগ্য চৰিত পুথি।

অষ্টাদশ শতিকাতো চৰিত সাহিত্যই বিশেষভাৱে বিকাশ লাভ কৰে। ষোল্লশ শতিকাৰ দৰে এই যুগতো সবহভাগ চৰিত পুথি ছন্দত ৰচিত হলেও গদ্যত ৰচা চৰিত পুথিকেইখনহে এই যুগৰ উল্লেখযোগ্য দান। সেই পুথি কেইখন অকল কলেবৰতেই বৃহৎ নহয়, সেই যুগৰ গদ্য সাহিত্যৰ উৎকৃষ্ট বিচৰ্চন বৰূপেও তাৰ স্থান অধিক। গদ্যত ৰচিত এনে দুখন উল্লেখযোগ্য চৰিত পুথি চ'ল --উপেন্দ্ৰচন্দ্ৰ লেখাৰদেৱৰ সম্পাদিত 'কথা-গুৰুচৰিত' আৰু লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাদেৱে বাঁহীত প্ৰকাশ কৰা 'বৰদোৱা গুৰুচৰিত'। ইয়াৰ উপৰি বনমালী দেৱৰ দেৱক গোবিন্দ দাসৰ 'সন্ত-সম্ৰদা' আৰু ভট্টদেৱৰ নামত প্ৰচলিত 'সং সম্ৰদায় কথা' নামৰ গদ্যত ৰচিত চৰিত পুথি দুখনো এই শতিকাত ৰচনা। গদ্য ৰচিত চৰিত পুথিসমূহৰ ভিতৰত বীৰলক্ষ দাসৰ 'দামোদৰ চৰিত', কৃষ্ণ দ্বিজেন্দ্ৰ

‘দামোদৰ চৰিত’, দ্বিজ দিবাকৰ আৰু বাণেশ্বৰ ‘হৰিদেৱ চৰিত’ জগৎ নাৰায়ণৰ ‘লক্ষ্মীপতি চৰিত’ আৰু ‘ৰামগোপাল চৰিত’, পূৰ্ণানন্দৰ ‘গোপালদেৱ চৰিত’, ৰমাকান্তৰ ‘বনমালীদেৱ-চৰিত’, অম্বৰীশ দ্বিজৰ ‘কেশৱদেৱ চৰিত’, ভদ্ৰচাক দাসৰ ‘অনন্তৰায় চৰিত’, দ্বিজ ভৱানন্দ মিশ্ৰৰ ‘গোবিন্দ চৰিত’, বহুদেৱ দ্বিজ ৰচিত ‘শ্ৰীশ্ৰীৰামদেৱ চৰিত’ বিজ্ঞা ওজাৰ ‘ঠাকুৰ চৰিত’, ৰামনাথ মহন্তৰ ‘সন্ত-মুক্তাবলী, বিকুনাথৰ ‘এটকা মহন্তৰ বুনা’ আদি উল্লেখযোগ্য।

চৰিত পুথিৰ বিশেষত্বঃ এই চৰিত পুথিসমূহৰপৰা মহাপুৰুষ আৰু সন্ত-মহন্ত সকলৰ বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ জীৱন-কাহিনীৰ উপৰিও দেশৰ সমসাময়িক বিভিন্ন অৱস্থাৰ কথা জানিব পাৰি। সেই চিত্ৰাণে চৰিত পুথিসমূহে এক প্ৰকাৰ বৃহত্তীৰ কামেই কৰিছে। বৃহত্তীৰ ৰচিত হয় বজা-মহাবজাৰ জীৱন আৰু তেওঁলোকৰ বংশাবলীক কেন্দ্ৰ কৰি চৰিত-পুথিসমূহে ৰচিত হৈছে—বৈষ্ণৱ মহাপুৰুষ আৰু তেওঁলোকৰ শিষ্য-প্ৰশিষ্যৰ জীৱনক কেন্দ্ৰ কৰি। ভাৰত ভাৱত ৰচিত হলেও চৰিত-পুথিসমূহতো বৃহত্তীৰ দৰেই সামাজিক, ৰাজনৈতিক, অৰ্থনৈতিক, ধাৰ্মিক আদি বিভিন্ন অৱস্থাৰ চিত্ৰ পোৱা যায়। সেইকালৰপৰা চৰিত-পুথিক অসম বৃহত্তীৰ পৰিপূৰক নাইবা ভাস্কৰ বহুগুণী সজীৱ বৃহত্তীৰ বুলি আখ্যা দিব পাৰি। অসম তথা ভাৰত বৃহত্তীৰ সমল চৰিত-পুথিদেও আংশিক পৰিমাণে যোগাব পাৰে। এই সম্পৰ্কে ডঃ বাণীকান্ত কাকত আৰু ডঃ বিৰিঞ্চিকুমাৰ বৰুৱাই যথাস্থান অভিমত দিছে—

“Written from a devotional point of view and recording the day to day experiences and incidents of the saints’ lives personally witnessed by the authors or handed down by sacred traditions, the Carit Puthis may be considered to be the most human and realistic documents of early Assamese literature. They further possess immense historical value or the light they throw upon contemporary social life, manners, Vaishnavite movements and institutions.”

এইটো মন কৰিব লগীয়া যে, যদিও চৰিত পুথিসমূহত মহাপুৰুষসকলৰ জীৱনৰ কাৰ্যাবলী নাইবা দেশৰ বিভিন্ন অৱস্থাৰ কথা বৰ্ণিত হৈছে, তথাপি সিহঁতৰ সম্পূৰ্ণ ব্যক্তিত্বৰ ভেটিত প্ৰতিষ্ঠিত বুলি ক’ব নোৱাৰি। চৰিত পুথিৰ ব্যক্তিকল্পনে লংকবন্দেৰ, মাধৱদেৱ আদি মহাপুৰুষক ঈশ্বৰৰ অৱতাৰ বুলি ধৰি লৈছিল। সেইহে তেওঁলোকৰ কাৰ্য-কলাপত ঐশ্বৰিক শক্তি অলৌকিক দৃষ্টিমা

‘চিহ্ন হৈ থকা বুলি বৰ্ণনা কৰিছে। আনকি শংকৰদেৱৰ অস্ত-বৃত্তান্ততে ভাগৱতত
হৰিঃ শ্ৰীকৃষ্ণৰ অলৌকিক মহিমাৰ কথা আৰোপ কৰিছে। শংকৰদেৱৰ ওপজাব
দ্বিতীয় দিনা শাপে মৃত্যুত ফেট তুলি ধৰা, চতুৰ্দশ দিনা শংকৰদেৱৰ মৃত্যুত মাকে
‘পূব বাবী, গো মহিষ, বৃক্ষ গতা’ আদি দেখা কাৰ্যই এই কথাৰ প্ৰমাণ দিয়ে।
শংকৰদেৱৰ ভায়েক বনপ্ৰাণিবিক হুগধৰ বুলিহে ‘শ্ৰীকৃষ্ণ চৰিত’ত কৈছে।
চৰ্কা কালত শংকৰদেৱে চতুৰ্ভুজ মূৰ্তি ধৰিহে ৰাঙ এটা ঠেলি বগবাই দিয়া বুলি
১ম চৰণ ঠাকুৰৰ ‘শংকৰ-চৰিত’ত উল্লেখ আছে—

দিব্য চতুৰ্ভুজ ৰূপ তেখেনে ধৰিল ॥

পংখ চক্ৰ গদা পদ্ম আছে তাৰ হাতে।

চাৰিও বাহুয়ে তাৰ শৃংগ কাণে ধৰি।……

‘শ্ৰীকৃষ্ণ-চৰিত’ত কোৱা হৈছে—

কামৰূপ ব্ৰহ্ম দেশে

শংকৰ স্বৰূপে কৃষ্ণ

আসিলন্ত আপনি ইয়াৰ।

অস্ত দেৱ উপাসনা

কৰিলন্ত নিবাসণ

নাম ধৰ্ম কৰিলা বিপ্ৰাৰ ॥

‘শ্ৰীকৃষ্ণ-চৰিত’ত শংকৰদেৱ, মাধৱদেৱ আৰু গোপালদেৱক ঈশ্বৰৰ ক্ৰমিক
অভিয্যক্তি বোলা হৈছে। ‘ভক্তলীলা’ত আকৌ শংকৰদেৱক মহাদেৱৰ অস্ত
ধৰণাৰ বুলিছে।

চৰিত পুথিত সন্তসকলৰ গোটেই জীৱনৰ কাৰ্য্যলীৰ উপৰি তেওঁলোকৰ
পুৰাণপৰা গথলিলৈকে দৈনিক জীৱনৰ কাৰ্য্যৰ তালিকাও পোৱা যায়। সেই
‘চৰাণে ই একপ্ৰকাৰ দিৱালিপি (diary) বই কাম কৰিছে আৰু পৰোক্ষভাৱে
‘স্বাস্থ্যসকলক সেইদৰে চলিবলৈ উদগনি দিছে। ‘জীৱনমালীদেৱ-চৰিত’ত—

প্ৰভাতে উঠি বনমাৰি সন্ত।

শিয়ৰে মূখ হস্ত পখালিলন্ত।

দ্বিলন্ত তৈল আনি নিজ দাসে।

হাতে লাঠি ধৰি উঠন্ত দাসে ॥

বুলি আৰম্ভ কৰি তেৰাৰ বৈদাম্বিন জীৱনৰ কাৰ্য্য-সূচীৰ এটি প্ৰথম বৰ্ণনা দিছে।
সেইদৰে ধৰ্মপ্ৰচাৰৰ ক্ষেত্ৰত মহাপুৰুষ আৰু সন্ত-মহন্তসকলৰ যাজন্ত কেনেদৰে
দ্বিলন্ত খটিছিল তাৰো মনোৰম বৰ্ণনা চৰিত-পুথিত পোৱা যায়। শংকৰদেৱক

প্ৰিয়তম শিশু আৰু বান্ধৱ মাধৱদেৱ আগৈয়ে ঘোৰ শাস্ত আছিল। আনকি এবাৰ মাকৰ বেমাৰত ভূৰ্গাদেৱীৰ নামত পঠা এটা আগ কৰিছিল; ঘটনাক্ৰমে শংকৰদেৱৰ লগত ধৰ্ম-মত লৈ প্ৰথমে তেওঁৰ বান-বিসম্বাদ হয় আৰু শেষত পৰাজিত হৈছে শংকৰদেৱক গুৰু মানে। এইদৰে ভৱানীপুৰীয়া গোপাল আত্মাৰো মাধৱদেৱত শৰণ লোৱা সম্পৰ্কে এটি ঘটনা আছে। এবাৰ গোপাল আতাই গুৰু ছজনৰ আদেশ ক্ৰমে এজোপা আমৰপৰা তিনিটা আম পৰি এটি শংকৰদেৱক আৰু বাকী দুটা মাধৱদেৱক দি সেৱা কৰিলে, কিন্তু মাধৱদেৱে গুৰুজনক দুটা আম দিব লাগে বুলি ডাব প্ৰকাশ কৰাত শংকৰদেৱে কৈছিল— “গোপালে” তোমাৰপৰা সম্পূৰ্ণ ধৰ্মৰ ভাব লৈ ধৰ্মাচাৰ্য হব আৰু বহুত জীয়ে কুশল সাধি মহাধৰ্ম উজ্জল কৰিব। সেইবাবে গোপালৰ ভক্তি আমাতই তোমাত বেছি। তুমি গোপালক ভক্তি-বস্ত্ৰ দি ধৰ্মৰ ভাব দিবা।” তেতিয়া মাধৱদেৱে গোপাল আতাক দীক্ষা দিছিল। নামোদৰদেৱ আগৈয়ে খেতিয়ক আছিল। কোৰ মাৰি খেতি কৰে কাৰণে নাম আছিল কোৰ-নামোদৰ; পিছতহে বৈষ্ণৱ ধৰ্মত দীক্ষা লয়। অনন্ত কন্দলী আগৈয়ে ঘূৰ্ণোৰ শাস্ত আছিল; পিছতহে শংকৰদেৱৰ প্ৰভাৱত উগ্ৰ বৈষ্ণৱ হয়। এইদৰে চৰিত পুথিত চৈতন্তদেৱ, নাৰায়ণ ঠাকুৰ, হৰিদেৱ, কণ্ঠভূষণ আদি সন্ত-মহন্ত আৰু বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ লগত জড়িত আন আন লোকৰো পৰিচয় পোৱা যায়। ইয়াৰ উপৰি বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ বিৰোধী শাস্ত, বামাচাৰী, তান্ত্ৰিক, তাকিক আদিৰ কথাও পোৱা যায়। ‘ত্ৰিঐহিঁদেৱ চৰিত’ৰপৰা জনা যায় যে, এসময়ত শংকৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱে হৰিদেৱৰ সন্মান বঢ়াবলৈ ভক্তসকলৰ সৈতে মানেৰিলৈ গৈ সাত দিন সাত বাতি কীৰ্তন কৰিছিল।

সন্ত-মহন্তসকলৰ মিলন, ধৰ্ম-সম্পৰ্কীয় বান-বিসম্বাদ নাটক। ভ্ৰমণ প্ৰসংগত দুই এটি আশোদজনক আখ্যানো পোৱা যায়। এই আখ্যানবোৰে এহাতে কেনেকৈ বৰ্ণনাৰ গত্যন্তৰ্গতিকতা ভাঙি সজীৱতা প্ৰদান কৰিছে, আনহাতে ডেনেকৈ চৰিত পুথিবোৰ বেছি আকৰ্ষণীয় কৰি তুলিছে। কিছুমান আখ্যানে লোক-বিশ্বাসৰ কথাও চান্ধি ধৰিছে। ‘কথা-গুৰুচৰিত’ত থকা বাহিকা শাস্তীৰ আখ্যানে সত্যদেৱ মহিমা দেখুৱাইছে। ‘কলিংগ দেশৰ বাজাৰ মূখত বেধা বোণ’ হোৱা আখ্যানটোত অসতী এগৰাকীৰ কথা আছে। ইয়াৰ উপৰি থকা সন্তানী, খৰ্গেশ্বৰ সন্তানী, গুৰুতচিলা আদিৰো অতি মনোহৰক আখ্যান পোৱা যায়।

“কৰ চাত্ৰ ভোজন” নামৰ আখ্যানটিত আমোদজনকভাৱে ছাত্ৰৰ গুৰু-ভৰ্তৃকৰ
অৰ্হত দাঙি ধৰিছে। আখ্যানটি এনে ধৰণৰ—

চৰিত্ৰাৱত সূৰ্যসেন নামৰ অধ্যাপক এজনে এজন ছাত্ৰ পঢ়ুৱালে।
সেই অস্তুত ছাত্ৰবোৰ দাক্ষিণ্য দিবলৈ আছিল; কিন্তু অধ্যাপকে আন দক্ষিণা
নো দিলে, “সবাবে মাংস খাইছো, মজ্জুৰ খোৱা নাই। তাতে চিত গৈছে।
সেই ছাত্ৰ সবে মিলি থাক হয়,” তেতিয়া ছাত্ৰসকলে চিন্তা কৰি কলে
“বোলে কালৈ। কাঠলৈ। আলচি দিমহক।” কিন্তু বাতিয়ে আটাই কুৰি ছাত্ৰ
পলাল। পিছদিনা অধ্যাপকে সোধাত বাকী ছাত্ৰ কেইজনে তাৰ পিছদিনা দিব বুলি
কলে, কিন্তু বাতি তাৰে আকৌ পচিশজন পলাল। শেষত এইদৰে দিন দি দি ছাত্ৰ
জনই পলাই এজনতহে ব’ল। সেইজনে আত কলে, “গুৰু সবটি পলাল জীৱৰ
হ’ল, আমাকে লোৱা যক।” তেতিয়া গুৰুজনে তাৰে কাটিব খোজোতেই দেখে
চাত্ৰজন চকুৰ পানী ওলাইছে। খঙত গুৰুজনে দা পৈ কলে যে, তুমি কৰি দিয়া
দক্ষিণ তেওঁ গ্ৰহণ নকৰে। তেতিয়া ছাত্ৰজনে কলে, “গুৰু, আতহে খেদ আছিল
নো ল’ৰা পঢ়িলো, প্ৰাণৰ ভয়ত সবটি পলাল। থক হলে কুটি-বাচি, বাছি-বাচি
দিলে হ’লে, সুখে বসি ভোজন কৰা গ’ল হ’লে। আগুনি জ্বলি লব লাগিলে, কি
মেৰ অভাগ্য এই বুলিহে খেদকৈ লোভ ওলাল।” শিশুৰ কথাত গুৰু মুগ্ধ হ’ল আৰু
স্বয়ং সোৱটি ধৰি কলে, “মজ্জুৰ যো মাহুহে খায় ? বাকুহে খায়, মই চিন্তকহে
হ’লোঁ।”

গুৰুৰ উদাত্তবৰ্ণটোৱে গুৰুভক্তিৰ উপৰিও সেই সময়ত যে দেশত শিক্ষানুষ্ঠান
আছিল তাৰো আভাস দিয়ে। সেই সময়ত শিক্ষা প্ৰচাৰৰ কাৰণে বাইজৰ মাংস
এটি জাগৰণ আছিল। নগৰ বা গাঁৱত শিক্ষা প্ৰচাৰৰ কাৰণে বাইজৰ দানেৰে
কলুমান ছাত্ৰশালা বা টোল খোলা হৈছিল। সেইবোৰত অধ্যাপকে কাব্য-
সংকৰণৰ উপৰিও বেদ-পুৰাণ আদিও পঢ়ুৱাইছিল। শংকৰদেৱে যবদোহাত
এজন কক্ষলীৰ টোলত আৰু মাধৱদেৱে বাতুকাত বাজেন্দ্ৰ অধ্যাপকৰ টোলত
পঢ়িছিল। টোলবিলাকত ল’ৰাৰ উপৰি বয়সীয়া মাহুহেও অধ্যয়ন কৰিছিল। সেই
সময়ত হাজো, ব্ৰীহাটী, ব্যালকুচি, শালকচা, কোচবেহাৰ আদি শিক্ষাৰ কেন্দ্ৰ আছিল।

শিক্ষাৰ কাৰণে মাহুহৰ বেনে খাউতি আছিল, সেইদৰে অধ্যাপকসকলেও
অগ্ৰত কৰি শিক্ষা দান কৰিছিল। শুৱানীপুৰীয়া গোপাল আজাই একামৰ বহু
ভাগবত কলি শেকিল নোহোৱাকৈয়ে লক্ষণ ওজাৰ মনত বথোৱাইছিল। লাউকী

গাৱঁৰ বঢ়া বঢ়ীৰ আখ্যানপৰা জনা যায় যে, বুঢ়ীয়ে ঘৰৰ কাম কৰে ; বুঢ়ী সজলৈ গৈ ভৰি-কথা শ্ৰৱণ কৰে গধূলি ঘৰলৈ আহি বুঢ়ী বুঢ়ীক ভৰি কথা কলে, ভাত দিছে, নহলে নিদিছে। এদিন বুঢ়ীক ক'ব নোৱাৰাত ভাত নাপালে। পিচু আকৌ সহৰপৰা শিকি আহি কোৱাতহে ভাত পালে। সাধাৰণ বুঢ়ী এজনীকো যে ধৰ্ম-কথালৈ মতি আছিল ইয়াৰপৰা বুজিব পাৰা।

চাৰুসকলৰ গুৰুৰ শ্ৰদ্ধা যি গভীৰ নিষ্ঠা আৰু ভক্তি আছিল তাৰ উদাহৰণ এটি আগতে দাঙি ধৰা হৈছে। মাধৱদেৱে শংকৰদেৱক কি সন্ত, কি তীৰ্থ ভ্ৰমণ সকলোতে সেৱা-পুজা কৰাৰ উদাহৰণ একাধিক ঠাইত পোৱা যায়। গুৰুসকলে শিষ্যক যথেষ্ট চেনেহ কৰিছিল শংকৰদেৱে অনন্ত কন্দলীক যথেষ্টে 'দশম'ৰ মত আৰু শেষ ছোৱা 'উচ্ছিন্ন ভোজন' হিচাপে দিছিল অনুবাদ কৰিবলৈ। মাধৱদেৱে তীৰ্থ-ভ্ৰমণ কালত আগতে ভক্তসকলক খুৱাইছে শেষত নিজে খাইছিল শ্ৰদ্ধাকৰ্মন সম্বন্ধে কথাসিদ্ধ আছিল। তীৰ্থ ভ্ৰমণত এবাৰ দুৰ্জন লোক এজনে এটা ইটা মাৰি বামৰাঘৰ কপাল ফাল পেলোৱাত লগৰীয়াবোৰে তাক ধৰি আন কিছু বামৰাঘৰে ক্ষম কৰি এৰি দিয়ে।

চাত্ৰশাল বা টোলৰ নিচিনাকৈ বজাৰ প্ৰাণাধিকৃত্যতো সংস্কৃত শিক্ষাই প্ৰসাৰ লাভ কৰিছিল। বিক্ৰমাদিত্য তুলা মহাৰাজ নৰনাৰায়ণৰ ৰাজসভাত কাব্য, সাহিত্যিক, জ্যোতিষী, গণিতজ্ঞ আদি বিভিন্ন লোকৰ সমাবেশ ঘটিছিল। সাধাৰণ লোকেও যাতে সংস্কৃত জানিব পাবে তাৰ কাৰণে বজাই যত্ন কৰিছিল "বান্ধ বোলে লোকনী, চাকৰী, চিপাহী, শিৱদা, ধোপধৰা, গৰমলি, ডবাৰী মজলীয়া, সদাগৰ, এট, ভাট সবেও সংস্কৃত শিখক।" সেই সময়ত শিক লাভৰ কাৰণে অসমৰপৰা কাম্বী, মিথিলা, নবদ্বীপ আদি ঠাইলৈ মানুহ গৈছিল অক সেইদৰে আন ঠাইৰ মানুহো অসমলৈ আহিছিল। তৰ্কত নিজৰ পাণ্ডিত্য দেখুৱাবলৈ বিভিন্ন দেশৰ পণ্ডিত অসমলৈ আহিছিল আৰু অসমৰ সাধাৰণ মানুহেও সংস্কৃত জনা লোখ ভৰি মানিছিল। এবাৰ বাটিকন ছাত্ৰ লৈ কবিতা নংমে এজন পণ্ডিত লোক নৰনাৰায়ণৰ ৰাজসভালৈ আহিল তৰ্ক কৰিবলৈ কিন্তু তাত সাধাৰণ মানুহেও সংস্কৃত মতা শুনি আচৰিত হৈ কৈছিল, "দেশ এইখনেই পণ্ডিত বৈ।" দেশত সংস্কৃতৰ উপৰিও কাৰ্চি, উৰিয়া আদি ভাষাবো চৰ্চা হৈছিল।

সেই সময়ত ভ্ৰমণৰ একো সুবিধা নাছিল। যান-বাহনৰ দৰেৰে কথা আনন্দ ভাল বাস্তৱাৰ্টেই নাছিল। গতিকে ধৰ্ম-প্ৰচাৰকসকলে বাট বুলি নান

কৃষ্ণ-কষ্টৰ মাজেদি ধৰ্ম-প্ৰচাৰৰ কাৰণে অলৈ-তলৈ যাব লাগিছিল। শংকৰদেৱে তেওঁৰ শিষ্যবৰ্গৰ সৈতে খোজ কাঢ়িছেই ছুৰাৰ ভাৰত ভ্ৰমণ কৰিছিল। ভ্ৰমণ কালত তেওঁ ভাৰতৰ কি কি ভীৰুমান দৰ্শন কৰিছিল, কোন কোন ভাৰতীয় সন্ত বা মহাপুৰুষক লগ পাইছিল, ভাৰতৰ আন ঠাইৰ মানুহৰ আৰ্থিক অৱস্থা, মাতৃহৰ ধাৰ্মিক জীৱন-ধাৰা কেনে আছিল তাৰ আভাস চৰিত পুৰিষপৰাই পাব পাৰি। ভ্ৰমণ কালত শংকৰদেৱৰ কবীৰৰ মঠ-দৰ্শন, ৰূপ-সনাতন, বিষ্ণুপুৰী স্ৰাসী আদিৰ লগত সাক্ষাৎ হোৱাৰ কথা চৰিত-পুৰিষ পৰাহে জানিব পাৰি।

ধৰ্ম-প্ৰচাৰৰ কাৰণে বৈষ্ণৱ কবিসকলে যিবোৰ গ্ৰন্থ ৰচনা কৰিছিল, সেইবোৰৰো বহু বিৱৰণ চৰিত পুৰিষপৰা পাব পাৰি। বৈষ্ণৱ কবিসকলে এইবোৰ ৰচনাৰ কাল, কাল নাইবা অৱস্থাৰ বিষয়ে বিশেষ বৰ্ণনা দিয়া নাছিল। চৰিত পুৰিয়ে কিন্তু আমাক এইবোৰ জনাত বিশেষভাৱে সহায় কৰিছে। যেনে, কি পৰিস্থিতিত মাধৱ কন্দলীৰ বামাৱণ সম্পূৰ্ণ কৰিবলৈ মাধৱদেৱে আদিকাণ্ড আৰু শংকৰদেৱে উত্তৰাকাণ্ড ৰচিলে; শংকৰদেৱৰ বাৰকুৰি বৰগীত পুৰি যোৱাৰ পিছত তেওঁৰ আদেশমতে মাধৱদেৱে বৰগীত ৰচনা কৰিলে; চিলাৰায়ৰ অন্তৰোধক্ৰমে শংকৰদেৱে 'ৰাম বিজয়' নাট ৰচিলে; অনন্ত কন্দলীয়ে মধ্য আৰু অন্ত্য দশমৰ পদ ভাঙিলে, তাৰ সকলো বিৱৰণ চৰিত পুৰিয়ে স্পষ্টকৈ দিছে। দ্বিতীয়তে, বৈষ্ণৱ কবিসকলে ৰচা গীতপদবোৰ বে জন-সাধাৰণে আগ্ৰহ কৰি মনত ৰাখিছিল বা আৱণ্টি কৰিব পাৰিছিল, তাৰো উল্লেখ চৰিত-পুৰিত পোৱা যায়। নাৰায়ণ ম'কুৰে শংকৰদেৱৰ শুচৰত ধৰ্ম ধৰিবলৈ যাওঁতে বাটত খাগাবকটীয়া ডকতৰ মুখত শংকৰদেৱে ৰচা 'মন মেৰি ৰাম চৰণঃ লাগো' বৰগীতটি, শংকৰদেৱে নাৰায়ণ দাসৰ দস্ত শুনা পীতাম্বৰ কবির 'বিলাপ কবিতা' কান্দে ঘেটী ককামণী। কোন অংগে বন মোৰি নাইলা বহুখণি ॥' নামৰ পদ ফাঁক আৰু লক্ষণ ওজাই একাৱণ বহু ভাগৱত যুগুত কৰা কথাই ইয়াৰ প্ৰমাণ।

ধৰ্ম-প্ৰচাৰৰ কাৰণে মহাপুৰুষসকলে দেশৰ বিভিন্ন ঠাইত সত্ৰ নামাৰৰ আদি স্থাপন কৰিছিল। বাট-পথৰ বিশেষ স্থিতি নথকাৰ বাবে নৈ বা জলাশয়ৰ প্ৰবাহত সত্ৰ স্থাপন কৰিছিল যাতে নাৱেৰে চলাচল কৰিব পাৰে। সত্ৰ আৰু নাম-ধৰত হৰিনামৰ চৰ্চা আৰু অকীয়া নাটবোৰ ভাওনা হৈছিল। সত্ৰবোৰ স্থাপন কৰোঁতে মহাপুৰুষসকলে কিমান কষ্টোগ, কৰিব লগা হৈছিল, বৰণেটা,

সুন্দৰীদিয়া, আউনিঅ'টী, গডমুৰ, কুকুৰাবাহী আদি অসংখ্য সজ্ঞ আৰু নামঘৰ কোনে কোন সময়ত প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল, তাৰ বিৱৰণ চৰিত পুথিয়েহে দিয়ে। চৰিত পুথিবৰণা 'সুন্দৰীদিয়া,' 'পাটবাউনী' আদি ঠাইৰ নামৰ অৰ্থও পোৱা যায়। ইয়াৰ উপৰি প্ৰতিগন সত্বেৰে সত্ৰাধিকাৰসকলৰ শিশু-পৰম্পৰা সত্ৰাধিকাৰৰ আসন্ন গ্ৰহণৰ কথাও চৰিত পুথিবৰণা জানিব পাৰি।

ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ ক্ষেত্ৰত যে প্ৰচাৰকসকলে বজা' অ'ক বিৰোধী লোকবৰণা নান নিৰীতন ভূগিব লগা হৈছিল তাৰো বিভিন্ন ঘটনা চৰিত পুথি সন্নিৱিষ্ট হৈছে সেই সময়ত চুতীয়া, কছাৰী, আহোম, বাৰকুঞা আৰু কোচ এইসকলৰ অধীনত অসম দেশখন বিভিন্ন ৰাজ্যত বিভক্ত আছিল। 'কথা শুকচৰিত'ত পোৱা যায় যে, এই ৰাজ্যবোৰৰ উপৰি অসমৰ একেবাৰে উত্তৰ-পূব কোণত কলিতা দেশ বুলি এখন ৰাজ্য আছিল। ৰাজ্যৰ ৰজাবোৰৰ মাজত ঘট' আদান-প্ৰদান নাটক কামেদৰ-গৌড়েদৰ, কুঞা-কছাৰী, কোচ-অহোম আদিৰ বৃদ্ধ বৰ্ণনাদি চৰিত পুথিবৰণা জনা যায়। ৰজাসকলৰ শাসন পদ্ধতি আৰু মণ্ডৰ কথাও জানিব পাৰি। সেই সময়ত অসমত শাক্ত ধৰ্ম প্ৰবল আছিল আৰু ৰজা-প্ৰজা সবহভাগ লোক শাক্ত ধৰ্মী হোৱাত বৈষ্ণৱ ধৰ্ম-প্ৰচাৰকসকলে প্ৰচাৰ কাৰ্যত নানা বিপদৰ সন্মুখীন হ'ব লগাত পাৰিছিল। আনকি অসম শংকৰদেৱেই নিজৰ ঠাইত ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিব নোৱাৰি কামৰূপতহে পোনপটীয়া ধৰ্ম ভেটি স্থাপন কৰে। এবাৰ বামৰাহো ৰাজবোৰৰ পাৰিছিল। ৰাজবোৰৰ পৰি মন্ত্ৰজোঁৱাই কটা গৈছিল। কামৰূপতো শাক্ত-ব্ৰাহ্মণসকলে শংকৰদেৱৰ বিৰোধ আচৰণ কৰিছিল। অৱশেষত তেওঁ কোচৰাজ নৰনাৰায়ণৰ ৰাজসভাত উপস্থিত হৈছিল। তাতো শাক্ত পণ্ডিতসকলৰ লগত নান বাদ-বিসম্বাদ হৈছিল, ধৰ্মও শেষত তেওঁ তৰ্কত জয় লাভ কৰি নৰনাৰায়ণৰ প্ৰচপাত হ'ব পাৰিছিল। এই সকলবোৰ বৃত্তান্ত চৰিত পুথিয়ে দিয়া। সেই সময়ত দেশত বৈষ্ণৱ আৰু শাক্ত ধৰ্মৰ উপৰি তান্ত্ৰিক মতবাদ আৰু বৌদ্ধ ধৰ্মৰে প্ৰাচুৰ্য্য আছিল। মাহুৰৰ তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰ গভীৰ বিশ্বাস আছিল আৰু দেশৰ ঠায়ে ঠায়ে টাটকীয়াসকলে ৰাজী দেৱুৱাই কৰিছিল।

চৰিত পুথিৰ ৰচকসকল বৈষ্ণৱ ধৰ্মী হোৱাত পুথিবোৰৰ মাজে মাজে বৈষ্ণৱ বৰ্ণৰ মূলমন্ত্ৰ আৰু উক্তও ব্যাখ্যা কৰিছে। প্ৰযুক্তি-নিবৃত্তি শাৰীৰ তৰ্ক, অজ্ঞবৰ্ণ, নিৰ্ভৰা, ভাগৱতী, কেৱলা আদি ভক্তবিভাগ, আকাৰ নিৰাকার ভেদ, অস্ত্ৰ দেৱদেৱী পূজা-নিবেদ, তন্ত্ৰৰ সংগ মহাভাষা, পদ্ম-পক্ষীলৈ দয়া আদিৰ বিষয়ে বিস্তৃত বৰ্ণন

৮. চ। তীৰ্থতকৈ যে হৰিনাম শ্ৰেষ্ঠ তাকে চৰিত পুথিত কোৱা হৈছে।
১. নং—

এতেকে তীৰ্থত কৰি নাম শ্ৰেষ্ঠ হয়।

কলিত বিশেষ আৰ জ্ঞানিবা নিশ্চয়।

চৰিত পুথিত অস্ত্ৰ দেৱ-দেৱীৰ পূজা-নিবেদ্য সম্পৰ্কে বাণী ক'ৰ অ'হুতক মাত
১. নং গ্ৰন্থৰণৰ: উদ্ধৃতিও দিছে—

অস্ত্ৰ দেৱী দেৱ, নকৰিব' সেৱ

মূৰ্ত্তিকে; নচাইবা তাৰ।

গৃহো নপলিব' প্ৰাশনে' নখাটব;

ভক্তি হৈব প্ৰতিষ্ঠাৰ।

চক্ৰ ধৰ্মৰ ম'হত জ্ঞানভেদ প্ৰেৰা থাকিলেও মহাপুৰুষসকলে উচ্চ নীচ সকলে;
জাতিৰ ম'হতে ভাগৱতী ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিছিল। এই ক্ষেত্ৰত 'কামসংহতি'ৰ প্ৰৱৰ্ত্তক
কৰ্মানীপুৰীষ' গোপ'ল আত; অক্ৰণী আছিল। তেওঁৰ সংক্ৰান্তে বৈষ্ণৱমণীৰ
উপৰি নগা, মিৰি, ডফলা আদিৰ মাজতে ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰাৰ কথা চৰিত পুথিত
পোহা যায়।

এইবোৰৰ উপৰি চৰিত পুথিৰণৰা দেশৰ সামাজিক, অৰ্থ মৈত্ৰিক আদি
অৱস্থাৰ বিষয়েও জ্ঞানিব পাৰি। সেই সময়ত ধন নিৰ্মিলে যে চোৱালী বিয়া
কৰোঁৱ কঠিন আছিল ত'ৰ উজাভৰণ 'বংশীগোলমেঘৰ চৰিত'ত পোহা যায়।
যয় বংশীগোপালমেঘেই এই উদ্দেশ্যে ধন ঘটিবলৈ মূৰৈৰ লগত নাহত উঠি
উঠিয়াই যায়; কিন্তু পাটবাউসীত শংকৰমেঘক লগ পোৱাত বিয়াৰ কথা এৰি
ভেঙে পৰণ লয়।

চৰিত পুথিবোৰে দেশৰ আৰ্থিক অৱস্থাৰ চিত্ৰও জাতি ধৰিছে। তেতিয়:
সৰহ ভাগ মানুহেই খেতিয়ক আছিল। মহাপুৰুষ মাধৱদেৱ, জামোৱদেৱ
ন'ৰহু ঠাকুৰ, বৰবিক্ৰ আতা আদিয়ে জীৱনৰ আগভোগবত গতিতে কৰিছিল।
ধন, মাছ, কপাহ, ভালুক আদিৰ খেতি কৰা হৈছিল। বাজতে বুপা, পলু আদিৰ
খেতি কৰি এবী-পাটমুতাৰ কাপোৰ বৈছিল। উলনি অসমত সোণ, পাট-
কাপোৰ, ডাৰকটাৰী, জলকীয়া, চাভীৰ দাঁত, বৰকাপোৰ আদি বেছিকৈ পোহা
গৈছিল। মানুহে খবাহী, পাচি আদিকৈ বাঁহ-বেতৰ কাম আৰু মাটিৰ বাচন
তৈয়াৰ কৰিব জানিছিল। দেশত যে কুটিৰ শিল্পৰ প্ৰচলন আছিল ইয়ে প্ৰমাণ কৰে।

শংকৰদেৱৰ আগতে অসমৰ মানুহে বোধকৰে। চেনিৰ ব্যৱহাৰ নাজানিছিল। 'কথ-গুৰুচৰিত'ত আছে - শংকৰদেৱে প্ৰথমবাৰ তীৰ্থৰণৰ উভতি আহোঁতে ডাটিৰণৰ; চেনি আনে আৰু তাৰে অলপ জহজুক দিহে। জয়ন্তই চেনিৰ ব্যৱহাৰ নাজানি পোৰা মাছৰ লগত সানি খালে। তাকে জনি শংকৰদেৱে কলে, "মুখ একো নজান, কি কিহেৰে খাব লাগে। পগা দৈ খা গৈ চোন, কেনে প"। জয়ন্তই "পাই তেহে শলাগি টকালি পাবে।"

দেশৰ সবহভাগ মানুহৰে অৱস্থা স্বচ্ছল আছিল যদিও কেতিয়াবা আকালে হৈছিল। এবাৰ আকাল চোৱাত মাধৱদেৱ আৰু তেওঁৰ পিতাকে ভিক্ষা কৰি খোৱাৰ কথ- 'কথ-গুৰুচৰিত'ত আছে। "হেহে পিতা-পুত্ৰে ছয়ো ভিক্ষা যৈলৈ। দিনহে ভিক্ষা কৰে, গধূলি খাহ, পুৱ নাটে।" সেইদৰে হৈলাহ আতায়ো পোনহে ভিক্ষা কৰিহে পেট পূৰ্ত্তাইছিল।

বাণিজ্যৰ প্ৰথাও আছিল। বাণিজ্যৰ কাৰণে মানুহে অলৈ তলৈ অজা-মোহ কৰিছিল। মাধৱদেৱে বাপেকৰ মৃত্যু আৰু ভনীয়েক উৰলীৰ বিয়াৰ পাছত বাণিজ্য কৰিবলৈ বাণুকালৈ গৈছিল। বহু-বস্তুৰ বণ্ঠিৰে মানুহো কিনা-বেচা হৈছিল ই দান-প্ৰথাৰে ইংগিত দিহে।

সাহিত্যিক গুণবান্ধিৰ ফলৰূপৰাও চৰিত-পুথিসমূহৰ মূল্য অপৰিসীম। পৰৱৰ্ত্ত উল্লেখ কৰা হৈছে যে, পদত বচা চৰিত-পুথিসমূহক বৈষ্ণৱ জীৱনী-কাব্য বুলি ক'ব পাৰি। বৈষ্ণৱ কাব্যৰ দৰে চৰিত-পুথিতে। আৰম্ভণ আৰু প্ৰতি অধ্যায়ৰ শেষত ভগৱানৰ স্তুতি আৰু ঐশ্বৰ্য্যকাৰৰ সংক্ষিপ্ত পৰিচয় আছে। প্ৰায়বোৰ অধ্যায় "ভাকি বোল বাম বম" বা "ভাকি বোলা হৰি হৰি" বুলি শেষ কৰিছে। কাব্যৰ দৰে চৰিত-পুথিৰে উল্লিখিত ঠাইত পদ, ছন্দ, চাঁদ, লেছাবী, কুন, কুম্বী আদি ছন্দ প্ৰয়োগ কৰিছে। সাধাৰণতে বৰ্ণনাৰ ক্ষেত্ৰত পদ বা ছন্দৰ ব্যৱহাৰ কৰণ বসন্তক বৰ্ণনাত চাঁদ বা লেছাবী ছন্দ ব্যৱহাৰ কৰিছে যেনে, 'প্ৰীতনমালীদেৱ চৰিত'ত বনমালীদেৱ আৰু 'গুৰুলীলা'ত ভট্টদেৱৰ ভিৰোপানন বৰ্ণনাটো লেছাবী ছন্দত দিছে 'গুৰুলীলা'ত দামোদৰদেৱৰ ভিৰি উৎসৱ বৰ্ণনাটো কুম্বী ছন্দত দিছে।

গল্প সাহিত্যৰ কালৰূপৰাও 'কথা গুৰুচৰিত', 'বৰদোৱা চৰিত', 'সন্ত সন্দেশ' আদিৰ মূল্য অধিক। এইবোৰ অসমীয়া মধ্যযুগৰ গল্প সাহিত্যৰ উৎকৃষ্ট নিদৰ্শন। চৰিত-পুথিৰ গল্প সমসাময়িক বুজীৰ গল্প নাইবা ভট্টদেৱৰ গল্প আৰু 'কথা-

ব'মাৰণ'ৰ গল্পতকৈ কিছু পৃথক হলেও কথিত ভাষাৰ এটি মাজিত ৰূপ এই গল্পত পোৱা যায়। এই গল্প সত্ৰীয়া ভকতসকলৰ কথিত ভাষাক ভেটি কবি ৰচিত। ইয়াৰ উপৰি উপমা, ৰূপক, ককৰা, ঘোজনা, ধণ্ডকা, দৃষ্টান্ত, পদপুথিৰ উদ্ধৃতি আদিৰ ব্যৱহাৰে পুথিকেইখন বেছি বসাল কৰি তুলিছে। চুটি চুটি বাক্য আৰু প্ৰত্যক্ষ উক্তিৰ ব্যৱহাৰে নাটকীয় গুণ বঢ়াইছে। প্ৰত্যক্ষ উক্তিৰ নিৰ্দেশন এটি দাঙি ধৰা হ'ল :—“পত্নীয়ে বোলে, ক'ব লোকটি কি লাগে ? আতা বোলে, অথিত, কেওঁ কিছু নাই লাণ্টা, কুৰিছো এনেকৈ, যতে পাওঁ ততে থাকোঁ। বোলে ব'মাৰ বাৰীতে থকা যক অন্ন বস্ত্ৰ নিম আয়ি। আতা বোলে, সজ, পালে বঞা।”

কেতিয়াবা একোটা চুটি বাক্যৰ যোগেদি গভীৰ অৰ্থব্যাঞ্জক ভাব প্ৰকাশ কৰিছে।

মনে:—

নিশ্চয়ে পাৰ, অনিশ্চয়ে স সাৰ

৬ ও পৰলি লৱন্তু থকা, শিৱ পৰলি তত্ব কৰা।

ককৰা-ঘোজনাৰ ব্যৱহাৰ :—গাওঁ ভাই গাওঁ,

আনে থায় ভাব নাংকিল

মাথএ থায় লাও।

ৰূপকৰ ব্যৱহাৰ :— ক'ঠৰ মালা কাটে ফুটে

মনৰ মালা কাটা চুটে ?

উপমা :—

পৰম প্ৰভায়ে ভক্ত সবে থাকে স্তনি।

গোসাঞি বনমালা কহে ভেন শুকমুন।

অতুগ্ৰাস :—

এদিন দিনটো ঘূৰি কণটো নাপালে।

এইদৰে চৰিত পুথিসমূহ সাহিত্যিক গুণবান্ধিৰে সমৃদ্ধ এই গল্প চৰিত পুথিসমূহ অসমীয়া বৈষ্ণৱ সাহিত্যত এখনি বিশিষ্ট আসন দান কৰিছে।

চৰিত-পুথিসমূহৰ গুণাগুণ নিৰূপকভাৱে বিচ'ব কবি চালে দেখা যায় যে এইবোৰ প্ৰকৃত জীৱনীৰ শাবীত নপৰে। কিয়নো, প্ৰকৃত জীৱনীত ব্যক্তি বিশেষৰ দোষ-গুণ দুইটাৰে আলোচনা থাকিব লাগে। কেতিয়াহে ব্যক্তিজনক সম্পূৰ্ণ কৈ জানিব পৰা যায়। ব্যক্তি পৰম গুণী হলেও গুণহীন নহয়। গতিকে তেওঁৰ গাত সাধাৰণ হলেও দোষ থকাটো একে অস্বাভাৱিক নহয়। চৰিত-পুথিত লিখকসকলে গুণসকলৰ চৰিত্ৰৰ এটা দিশ অৰ্থাৎ গুণাহীন আৰু যতঃ কাৰ্যবোৰহে উল্লেখ কৰিছে; সেইহে চৰিত-পুথিক প্ৰকৃতি জীৱনী বুলিব নোৱাৰি।

চৰিত পুথিৰ দ্বিতীয় ক্ৰটি হ'ল, তাত শিষ্যসকলে গুৰুৰ মাহাত্ম্য বঢ়াবলৈ তেওঁৰ গাত অলৌকিক শক্তি আৰোপ কৰিছিল—হাতে আন 'আন ভক্ত আৰু পাঠক-সকলে গুৰুৰ মহিমাৰ কথা শুনি আচৰিত হয় আৰু গুৰুক ভক্তি কৰে। চৰিত পুথিবোৰ কোনো বৈজ্ঞানিক পদ্ধতিৰে লিপিবদ্ধ হোৱা নাই; কেৱল ভক্ত বা চৰিতকাৰৰ দৃষ্টিত গুৰু যিমান ডাঙৰ বা মতঃ, চৰিত পুথিতো সিমান ডাঙৰ বা মতঃ হিচাপে দেখুৱাবলৈ চেষ্টা কৰিছে। গুৰুৰ চৰিত্ৰ বা কাৰ্য্যবলী স্মৃতিভাৱে বিশ্লেষণ কৰিবলৈ যত্ন কৰা নাই।

তৃতীয়তে, লিখকসকলৰ বুৰঞ্জী সম্পৰ্কীয় জ্ঞান নথকাত কোনো ঘটনাকে চালি-জাৰি চোৱা নাই, য'ত ত'তে সন্মুখাই দিছে। ক'ৰ ঘটনা ক'ত সমাবেশ কৰিব লাগে তালৈ চকু নিদিয়াৰ ফলত ঘটনাবোৰৰ ধাৰাবাহিকতা বন্ধ পৰা নাই। ফলত চৰিত-পুথিবোৰে মাজে মাজে ঐতিহাসিক গুণ হেৰুৱাইছে।

চতুৰ্থতে, চৰিত-পুথিৰ প্ৰায়বোৰ কথা শুনি লিখা কাৰণে একেজন মহাপুৰুষৰ সন্মান-মৃত্যুৰ সময় নাইব; জীৱনৰ কিছুমান কাৰ্য্যবলীৰ কথা বিভিন্ন চৰিত পুথিত বেলেগ বেলেগ দেখা যায়। যেনে:—সৰহভাগ চৰিতপুথিত শংকৰদেৱৰ জন্ম আছিল মাহত বুলিছে; কিন্তু বাৰমানন্দ শিৱৰ 'শ্ৰীগুৰু-চৰিত'ত ফাগুন বুলিছে ধৰিছে। এনে হোৱাৰ ফলত স্বভাৱতে চৰিত পুথিবোৰৰ কিছুমান ঘটনাত সন্দেহৰ ছাঁ পেলায়।

ই উপৰিও চৰিত পুথিসমূহে বৈষ্ণৱ মহাপুৰুষসকলৰ জীৱন-কাহিনী বিস্তৃতভাৱে জানিবলৈ সুবিধা দিছে আৰু পৰৱৰ্তী যুগৰ জীৱনী লেখকসকলে বিজ্ঞান সন্মতভাৱে জীৱনী লিখিবলৈ তাৰপৰাই সমল পাব। দ্বিতীয়তে, মধ্যযুগৰ অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ উৎকৃষ্ট নিদৰ্শন হোৱাৰ উপৰিও অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত এই চৰিতবোৰে যথেষ্ট সমল যোগাইছে। গ্ৰন্থসমূহৰ বচক, বচনাকাল, স্থান আৰু পৰিৱেশৰ বিভিন্ন বিৱৰণ চৰিত-পুথিৰপৰাও পাব পাৰি। বজাৰ পঠিপোষকতাৰ কথাও চৰিত-পুথিহে জানিবলৈ দিয়ে। তৃতীয়তে, সেই সময়ৰ অসমৰ সামাজিক, অৰ্থনৈতিক, ধাৰ্মিক আদি অৱস্থাৰ সন্ধানো চৰিত-পুথিয়ে দিছে—খিবোৰৰ বিবিধ উল্লেখৰে গুপকত দিয়া হৈছে। এইদৰে অসমৰ জাতীয় বুৰঞ্জী জনাত চৰিত পুথিয়ে প্ৰভুতভাৱে সহায় কৰিছে। সেইহে হুই এটা ক্ৰটি থাকিলেও অসমীয়াৰ মাজত চৰিত-পুথিৰ মূল্য আৰু আদৰ চিৰদিন অক্ষুণ্ণ হৈ থাকিব।

বুৰঞ্জী সাহিত্য

অসমীয়া সাহিত্যলৈ আহোম ৰজাসকলৰ একচেতীয়া আৰু অকুতূৰ্ণ দান হৈছে বুৰঞ্জীসমূহ। ইতিহাসৰ প্ৰতিশব্দ 'বুৰঞ্জী' আহোম ভাষাৰপৰা অহা। ইয়াৰ প্ৰকৃত অৰ্থ 'বু=বুৰ্খ', বৰ্ণ=শিক্ষা, জী=ভঁৰাল) বুৰ্খৰ শিক্ষাৰ ভঁৰাল বা নক্সা; কথাৰ ভঁৰাল। ইউৰোপীয় ঐতিহাসিকসকলে কয় যে প্ৰাচীন হিন্দু-বুদ্ধৰ নিৰ্ভৰযোগ্য প্ৰকৃত ইতিহাস নাছিল। বংকিমচন্দ্ৰ চট্টোপাধ্যায়েও তেওঁলো জাতিৰ এখনো নিৰ্ভৰযোগ্য ইতিহাস নেনেখি আক্ষেপ কৰি কৈছিল,— "এনে ছুই এজন হতভাগ্য আছে যি পিতৃ-পিতামহৰ নাম নেজানে, আৰু এনে দুই এটা হতভাগ্য জাতি আছে যি কষ্টমুক্ত পূৰ্ব-পুৰুষসকলৰ কীৰ্তিৰ বিষয়ে অৱগত নহয়। সেই হতভাগ্য জাতিবোৰৰ ভিতৰত অগ্ৰগণ্য বঙালী।" তেওঁ আন এঠাইত লিখি কৈছিল— "চাহাববোৰ যদি চৰাই-চক্ৰবৰ্তী হয় তাৰে ইতিহাস লিখা হয়; কিন্তু বঙালীৰ ইতিহাস নাই।" মনোবী বংকিমচন্দ্ৰই অজ্ঞাত-বোধৰ কাৰণেই এই উক্তি কৰিছিল নিশ্চয়। কিন্তু অসমৰ ক্ষেত্ৰত ইউৰোপীয় ঐতিহাসিক বা বংকিমচন্দ্ৰৰ উক্তি প্ৰযোজ্য নহয়। কিয়নো অতি প্ৰাচীন কালৰপৰা অসমীয়া জাতিয়ে দেশৰ সমসাময়িক আৰু প্ৰসিদ্ধ ইতিবৃত্তসমূহ নয়ম মতে ৰক্ষা কৰি আহিছে। এই সম্পৰ্কে চাৰ গ্ৰীয়াৰ্ছন চাহাবে 'Linguistic Survey of India' গ্ৰন্থত কোৱা কথাখাৰি প্ৰাধান্য যোগ্য :— "অসমীয়া জাতি তেওঁলোকৰ জাতীয় সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰত আটাইতকৈ বেছি কৃৎকাৰী হৈছিল। তেওঁলোকৰ 'বুৰঞ্জী' বোলা ঐতিহাসিক গ্ৰন্থ অসংখ্য আৰু বৰ ডাঙৰ ডাঙৰ। দেশৰ বীতি প্ৰজুসৰি অসমীয়া ভাষালোক মানেই ঐতিহাসিক জ্ঞান লাভ কৰিব লাগিছিল।"

বৰ্গীয়া আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনেৰ ১৮৫৫ খৃঃ তেওঁৰ 'A few Remarks on the Assamese Language' গ্ৰন্থত এই বিষয়ে লিখিছে,— "অসমীয়া জাতিয়ে ঐতিহাসিক সাহিত্য বিষয়ত যিমান কৃতকাৰীতা লাভ কৰিছে আন কোনো বিভাগত যিমান সফলকাম হোৱা নাই।... দেশৰ বীতি প্ৰজুসৰি সকলোৰে ইতিহাস জনা আবশ্যক আছিল আৰু ডাঙৰ বংশবোৰ বিশেষকৈ ৰজাৰ বিষয়া-সকলে দেশৰ পণ্ডিতসকলৰ হতুৱাই অতীত কাহিনীবোৰ লিখাই ৰাখিছিল।"

বুৰঞ্জী সাহিত্যৰ গুণাৱলীলৈ লক্ষ্য ৰাখি ভাষাতত্ত্ববিধ ডঃ হুনীতিকুমাৰ চট্টোপাধ্যায়েও কৈছে—“অসমৰ প্ৰাচীন বুৰঞ্জী সাহিত্য ভাৰতীয় ভাষাবিলাকৰ মাজত একক আৰু অতুলনীয়।”

বুৰঞ্জীৰ বিভাগ আৰু সংখ্যা: প্ৰাচীন কালৰেপৰা কামৰূপ অসমৰ বিষয়ে নানা ইতিবৃত্ত লিখিত হৈ আহিছে। অৱশ্যে বৰ্তমানে তাৰ কিছু সংখ্যকহে উদ্ধাৰ হৈছে। বিশেষকৈ প্ৰাচীন হিন্দু ৰজাসকলৰ ধাৰাবাহিক ইতিহাস পোৱা সম্ভৱ নহয়। প্ৰসিদ্ধ বুৰঞ্জীবিদ ডঃ সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাদেৱে বিষয়-বস্তু আৰু সময়ৰ ফালৰেপৰা এই দেশৰ বুৰঞ্জীসমূহক তিনিটা শাখাত বিভক্ত কৰিছে: (১) ৰজা ভগদত্তৰ দিনৰেপৰা আহোম ৰাজত্বৰ আৰম্ভণিলৈ (১২২৮ খৃ:) প্ৰাচীন কামৰূপ হিন্দু ৰজাসকলৰ অসংলগ্ন ইতিহাস; (২) আহোম ৰজাসকলৰ ১২২৮ খৃ:ৰপৰা তেওঁলোকৰ ৰাজত্বৰ শেষ কাললৈকে ব: ১৬৩৮ খৃ: বা তাৰোপিছলৈকে থকা আহোম ৰাজ্যৰ বুৰঞ্জী; আৰু (৩) অসমৰ বাহিৰে ৭৮৮ চুবুৰীয়া অঞ্চল দেশৰ বুৰঞ্জী। প্ৰথম শাখাৰ ঐতিহাসিক নিদৰ্শন ডঃ ভূঞাদেৱৰ সম্পাদিত গ্ৰন্থ কামৰূপৰ বুৰঞ্জী; মহামহোপাধ্যায় ৮পদ্মনাথ বিজ্ঞাৰিনোম প্ৰণীত কামৰূপ-শাসনাৱলী আৰু ইয়াৰ ডুমিকা কামৰূপ-ৰাজাৱলী আদিত পোৱা যায়। এই শাখাৰ বুৰঞ্জী বহু ৰজা-মহাৰজাৰ চৰিত্ৰ বা কাহিনী, পৌৰাণিক কাহিনী বা কিংবদন্তীৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত। ঘটকাহন, নবকাহন, ভগদত্ত আদিৰ কাহিনী পুৰাণ, মহাভাৰত আদিতো আছে। কাহিনীবোৰ ঐতিহাসিক দিশতকৈ সাহিত্যিক সৌন্দৰ্যৰ ফালৰপৰাতে অধিক মূল্যবান। এই যুগৰ ৰজাসকলৰ ভিতৰত ভাস্কৰ বৰ্মা শ্ৰেষ্ঠ।

দ্বিতীয় আৰু তৃতীয় শাখাৰ বুৰঞ্জীবোৰ আহোম ৰাজত্ব কালতেই ৰচিত হয়। দ্বিতীয় শাখাৰ বুৰঞ্জীবোৰৰ ভিতৰত পণ্ডিত ৮হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে সম্পাদনা কৰা পুৰণি অসম বুৰঞ্জী, ৰাজমন্ত্ৰী আন্তন বুঢ়াগোঁহাই প্ৰণীত বাঁহগড়ীয়া বুৰঞ্জী, স্বৰ্গদেৱ গদাধৰ সিংহৰ ৰাজত্ব কাললৈকে বৰ্ণিত পুৰণি অসম বুৰঞ্জী আৰু সূৰ্যকুমাৰ মহন্তৰ ঘৰত পোৱা অসম বুৰঞ্জী-সংগ্ৰহ শক্তিকাত ৰচিত। এই শাখাৰ অন্তৰ্গত ভুংখুঙীয়া বুৰঞ্জী ত্ৰিনাথ বৰুৱাই ১৮০৩ খৃ:ত ৰচনা কৰে। এই বুৰঞ্জীত গদাধৰ সিংহৰপৰা চন্দ্ৰকান্ত সিংহৰ দিনলৈকে আহোম ৰাজত্বৰ বিৱৰণ আছে। সেইদৰে কানীনাথ তাহলীসুকন আৰু বাধানাথ বৰবৰুৱাৰ দ্বাৰা ৰচিত অসম বুৰঞ্জী পুথি আৰু হৰকান্ত বৰুৱা সদৰ-আমিনৰ অসম বুৰঞ্জীত প্ৰাচীন

কালবেশবা আহোম ৰাজত্বৰ শেৰলৈকে ৰাজ্যৰ নানা বিৱৰণ আছে। দেওখাই বুবজীত আহোমসকলৰ পুৰণি ইতিহাস পোৱা যায়। বিবেশৰ বৈভাৰিণ বা বকাংম বৈশ্বকৰা আৰু ছতিৰাম স্বৰ্গকাৰ হাজৰিকাই বৈষ্ণৱ কাব্যৰ আৰ্হিৰে অসমৰ পদ্ম বুবজী ৰচা। ছতিৰাম হাজৰিকাই ছন্দত ৰচনা কৰা কলি ভাৰত আৰু বেলিআৰব বুবজী গ্ৰন্থত আহোম ৰাজত্বৰ শেষ কালৰ কথা বৰ্ণনা কৰিছে।

তৃতীয় পাৰাৰ বুবজীসমূহত আহোম স্বৰ্গদেৱসকলৰ সম্পৰ্কে অহা ওচৰ-চুবুৰীয়া ৰজা আৰু তেওঁলোকৰ ৰাজ্যৰ বিৱৰণ আছে। এনে বুবজীৰ ভিতৰত কছাৰী বুবজীত প্ৰাচীন কালৰেপৰা কুটুসিংহৰ সমসাময়িক কছাৰী ৰজা ভাৰতৰাজৰ বৰ্ণনাকৈ কছাৰী ৰজাৰ বিৱৰণ পোৱা যায়। জয়ন্তীয়া বুবজীত পুৰাণ কালৰেপৰা স্বৰ্গদেৱ শিৱসিংহৰ দিনলৈ জয়ন্তীয়া আৰু বৈবাম (বাচি) ৰজাৰ বিৱৰণ আৰু আহোম ৰজাৰ লগত থকা সন্ধৰ্শ্বৰ কথা দিয়া হৈছে। ত্ৰিপুরা বুবজী স্বৰ্গদেৱ কুটুসিংহৰ দিনৰ সমসাময়িক ত্ৰিপুরা দেশৰ ৰাজনৈতিক, অৰ্থনৈতিক, সামাজিক আদি অৱস্থা লৈ ৰচিত। পাদশ্যাবুবজীত টাইমুৰৰ ভাৰত আক্ৰমণ, মোগল বাদশ্যক জয়গুন, চাঙ্গাটন, ঔৰংজেয় আদিৰ ৰাজত্ব সম্পৰ্কে নানা বিৱৰণ আছে।

উল্লেখিত গ্ৰন্থসমূহৰ উপৰিও আহোম যুগত ৰজা বা ভা-ভাটবীয়াসকলৰ যত্নপ্ৰেৰণা বা গাইকীয়া প্ৰচেষ্টাত অসংখ্য বুবজী ৰচিত হয়। বহুত বুবজী অসমৰ ঐতিহাসিক ছুৰোগ, মান-মোৱামৰীয়াৰ আক্ৰমণ আৰু কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ বৰবৰুৱাৰ বুজী-দৰ্শনত ধ্বংস হয়। অৱশ্যে এতিয়াও বহুত বুবজী অনাবিস্কৃত অৱস্থাত মানুহৰ ধোৱাচাঙত বৈ আছে। বৰ্তমানে ডেৰ শৰো অধিক বুবজী উদ্ধাৰ হৈছে।

বুবজী লেখা প্ৰথা: আদিম যুগৰেপৰা আহোমসকলৰ মাজত বুবজী লেখা প্ৰথা চলি আহিছিল। 'দেওখাই অসম বুবজী'ত আছে—স্বৰ্গদেৱ চুকাফাই 'অসমত প্ৰৱেশ কৰাৰ লগে লগে আহোম পণ্ডিতক বুবজী প্ৰণয়ন কৰিবলৈ আদেশ দিছিল এইদৰে—“যেতিয়া যি কথা কয়, যি কৰে, যাক পাঠ সকল কথা পণ্ডিতে লিখি ৰাখিব”। আহোমসকলে বুবজী লিখা আৰু সংৰক্ষণ কৰাটো এটা প্ৰধান আৰু পবিত্ৰ কৰ্মৰ ভিতৰত ধৰি লৈছিল। বুবজী ৰজা আৰু ভা-ভাটবীয়াৰ ল'ৰা-চোৱালীৰ শিক্ষাৰ এটা প্ৰধান বিষয় আছিল। বিয়াত বেদ-যজ্ঞ পোৱাৰ লগে আহোমসকলে বিয়াৰ সময়ত চকলং কৰোঁতে বুবজী কোৱাটো নিয়ম আছিল।

ইয়াৰপৰাই বুজিব পাৰি যে বুৰঞ্জীক ধৰ্ম-শাস্ত্ৰৰ দৰেই পবিত্ৰ জ্ঞান কৰা হৈছিল এই সন্দেহে তুংখুঙীয়া বুৰঞ্জীত আছে—“ইয়াক (বুৰঞ্জীক) বহুস্তে বাধিব। মনোপালে পুত্ৰকো নিদিব। অবৈৰ মিত্ৰ হলে তাক দেখাব। বাক্যৰ বিশ্বাস ভংগ পাপ্তব বাধা। আৰু বিশ্বাস ভাঙিলে মাতৃ-পৰিহাস পাপে পায়। ছেন জাতি বিশ্বাসে বাধিব। বিশেষতঃ অগাধ শাস্ত্ৰ। ইয়াক কোনে অস্তক পায়।”

বুৰঞ্জী লিখাৰ কাৰণে তত্ত্বাবধান লবলৈ চিৰিং ফুকন নামৰ বিষয় নিযুক্ত কৰা হৈছিল। ইয়াৰ উপৰি ৰাজমন্ত্ৰী আৰু পাত্ৰসকলেও তত্ত্বাবধান লৈছিল। বুৰঞ্জীবোৰ সাধাৰণতে আহোম স্বৰ্গদেৱসকলৰ লগত সন্দ্বন্ধ থকা লোকেহে প্ৰণয়ন কৰিছিল। ডা-ডাঙৰীয়া, ৰাজধানীত থকা পণ্ডিত লোক, নাইবা ৰজাৰ কটকীয়ে বুৰঞ্জী ৰচনা কৰিছিল।

আহোমসকলৰ ঐতিহাসিক অলুসন্ধিসা ইমান বেছি আছিল যে, তেওঁলোকে নিজৰ দেশৰ বাহিৰে আন দেশৰ ঘটনাবলীৰ বিষয়েও জানিবলৈ যত্ন কৰিছিল তেওঁলোকে বিশ্বাসযোগ্য মানুহৰপৰা শুনা বা আন লিখিত বিষয়বলীৰপৰা বুৰঞ্জীৰ উপাদান সংগ্ৰহ কৰিছিল। গুৱাহাটীৰ ফৌজদাৰ (১৬৬৮-১৬৮২) মনুৰ খাঁৰ ল'ৰা-ছোৱালীৰ গৃহ-শিক্ষক মহম্মদ আলিৰপৰা মোগল বাদছাহৰ ভালেমান কথা অসমৰ বুৰঞ্জীবিদসকলে সংগ্ৰহ কৰিছিল সেইদৰে পৰমানন্দ বৈৰাগীৰপৰা বাদছাহসকলৰ ভালেমান কথা সংগ্ৰহ কৰা হৈছিল।

আহোম ৰজাসকলৰ অসমীয়া ভাষা ৰাজ ভাষা হিচাপে লোৱাৰ আগতে (১) আহোম ভাষা আৰু আহোম লিপিতে বুৰঞ্জীবোৰ প্ৰণয়ন কৰা হৈছিল; (২) অসমীয়া ভাষা গ্ৰহণ কৰাৰ পিছৰেপৰা (২) অসমীয়া ভাষা আৰু অসমীয়া লিপিতেই বুৰঞ্জী ৰচিত হবলৈ ধৰে। আৰু বৰ্তমানলৈ উদ্ধাৰ হোৱা বুৰঞ্জীৰ ভিতৰত এই দুই ভাষাৰ বুৰঞ্জীয়ে সৰহ। ইয়াৰ উপৰি (৩) আহোম ভাষা অসমীয়া লিপি আৰু (৪) আহোম লিপি অসমীয়া ভাষাত ৰচিত বুৰঞ্জীও দুই এখন পোৱা যায়। ১২০০ চনত গোপাল বৰুৱাই আহোম ভাষাত লিখা কেইবাখনো বুৰঞ্জী সম্পাদন কৰি উলিয়ায়। অসমীয়া ভাষাত লিখা প্ৰাপ্ত বুৰঞ্জীবোৰৰ ভিতৰত ৬৫মচন্দ্ৰ গোস্বামী সম্পাদিত পুৰণি অসম বুৰঞ্জীয়েই প্ৰাচীনতম বুলি অনুমান কৰিব পাৰি। বিভিন্ন সময়ত ৰচিত হলেও বুৰঞ্জীৰ কাহিনীবোৰৰ পৰস্পৰ মিল দেখা যায়। ই ঐতিহাসিক কাহিনীৰ সত্যতাকে প্ৰমাণ কৰে। বুৰঞ্জী লিখকসকলে ব্যক্তি-বিশেষতকৈ সত্যতালৈ সত্যতে লক্ষ্য ৰাখিছিল। সত্যক ঢাকি নৰখা বাবেই

কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ ববৰুৱা প্ৰকৃত আৰ্হোম নহয় বুলি প্ৰকাশ পাইছিল আৰু তাৰ কাৰণেই কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰই অসংখ্য বুবলী পুৰি পেলোৱাইছিল। ইয়াত “বজাবৰ অৱেক্ষণকঃ সগা কথঃ খোলা-খুলিভাৱে লখা আছে”। বুবলী বচনকলে ঘটনাৰ বৰণ দিওঁতে চন-তাৰিখ আনকি দণ্ড-প্ৰহৰলৈকে সমন্বয় উল্লেখ কৰিছে। বৰ্ণনাৰ মাজে মাজে ছুই এটা আখ্যান বা কিংবদন্তী দিয়াত বুবলী বেছি বসাল হৈ আছে। অৱশ্যে ছুই এটা কিংবদন্তীয়ে ঐতিহাসিক সত্যতাত সন্দেশ দিছে। ছুই এজন বজাব পত্ন-সন্দেশৰ গুচাৰ্ণও বৰ আকৰ্ষণীয়ভাৱে ব্যাখ্যা কৰি আৰ্হোম বিষয়াসকলে নিজ পাণ্ডিত্য প্ৰকাশ কৰিছিল। প্ৰবাদ-পটভাৱেও ইয়া সমৃদ্ধিশালী কৰিছে। ডঃ নৃধনুমাৰ ভূঞাই ‘পাদস্ত’ত বুবলীত কোৱাৰ দৰে ক’ব পাৰি, “বুবলীৰ কথাখিনি শুকান চাড়াহাল নহয়, তাত ভাবৰ সমাবেশ আৰু আবেগৰ সৌৰভ লক্ষ্য কৰিব পাৰি। বুবলী আৰু সাহিত্যৰ এনে অপূৰ্ব মিলন-সংগম বুটুছৰ পূৰ্ব যুগৰ কোনো ভাৰতীয় প্ৰাদেশিক সাহিত্যতে দেখিবলৈ পোৱা নাযায় বুলি ক’লেও সত্যৰ অপালাপ নহয়।”

বুবলীবোৰত বজা আৰু বিষয়াসকলৰ কাৰ্যকলাপৰ উপৰিও দেশৰ সামাজিক, অৰ্থনৈতিক, ধাৰ্মিক, সাংস্কৃতিক আদি অৱস্থাৰ কথা বৰ্ণিত হৈছে। সম্ভৱমতঃ বুবলীৰ লগত বজাসকলৰ কেনে সম্বন্ধ আছিল অক অসমীয়া সাহিত্য-চৰ্চাত বজাসকলে কিদৰে সজায় কৰিছিল তাৰো আভাস বুবলীয়ে দিয়ে। বহুত বুবলীত দেশপ্ৰেমৰ কথা আছে। মোহাম্মদীয়া বিপ্লৱৰ সময়ত কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ ববৰুৱাই লিখি অসমত এটি সৈন্ত দল গঠন কৰিবলৈ হত্ব কৰি এইদৰে কৈছিল—“কত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম, শৰীৰ থাকে মানে যুদ্ধ কৰিব। জয় লভিলে ৰাজ্য লাভ হয়, যুদ্ধত মৰিলে স্বৰ্গভোগ হয়”।—এই কথাই গীতলৈ সোঁৱৰায় এনেদৰে লাচিত, যুগান্তকৰণ আদি ঐতিহাসিক ব্যক্তিৰ লগতো দেশ-প্ৰেমৰ কাহিনী জড়িত হৈ আছে। এই ঐতিহাসিক ব্যক্তিসকল অকল অসমৰে নহয়, বাণাপ্ৰভাপ, শিৱাজী, বাণী-লক্ষ্মীবাঈ আদিৰ দৰে গোটেই ভাৰতবাসীৰে গৌৰৱৰ স্তম্ভ।

ভাষা: ভাষাৰ ফালৰপৰাও অসমীয়া বুবলীবোৰৰ বিশেষ মূল্য আছে। বুবলীৰ ভাষা প্ৰাঞ্জল আৰু কথিত ভাষাৰ ওচৰ চপা। শুভদেয়ৰ ভাষাৰ দৰে ইয়াত নাইবা সংকুচিত প্ৰধান নহয়। বাক্যবোৰ সবল। ঐতিহাসিক ব্যক্তিসকলৰ প্ৰত্যেক উক্তি থকাত বুবলীয়ে নাটকীয় স্পৰ্শ লাভ কৰিছে। শুদ্ধপৰি বৰুৱা উপাধা, গুণাকৰ আদিয়ে ইয়াৰ সাহিত্যিক সৌন্দৰ্য বঢ়াইছে। উপাহাৰণ বৰুৱাৰে—

‘তিতা গছৰ আগো তিতা, ওৰিও তিতা’; ‘শিঠি দিলে হাভী পৰ্বতকো নেদেখি’;
 ‘বাৰীৰ ভিতৰত পুখুৰী সি চোতেও আঠোটা দহোটা মাগুহক শিঠীয়ে ফুটে’;
 ‘নেজকটা বাঘকহে এৰিলে’; ‘বুঢ়াৰ হাতত চেঙেলি পৰিলে’; ‘তলে-পুতুল’
 ইত্যাদি। বুৰঞ্জীত লেহেতীয়া, আগাবি, খাৰছাই আদি অধুনা অপ্রচলিত শব্দ অংক
 বঙলা, হিন্দী, ফাৰ্চী আদি ভাষাৰ শব্দৰ ব্যৱহাৰো মন কৰিব লগীয়া।

আধুনিক অৰ্থত বুৰঞ্জীবোৰ বিজ্ঞান-সম্মত ইতিহাস নহলেও এইটো ঠিক যে
 এই বুৰঞ্জীবোৰত ভালেখিনি আধুনিক ইতিহাসৰ সমল বৈ আছে। তদুপৰি
 অসমীয়া গল্পৰ ফালৰপৰাও বুৰঞ্জীবোৰৰ মূল্য চিব সমুজ্জল হৈ থাকিব।

দ্বিতীয় খণ্ড আধুনিক যুগ আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যলৈ মিছনেবীসকলৰ দান

ইংৰাজ ৰাজত্ব (ইং ১৯২৬ চন) ৰ পিছৰেপৰা যেনেকৈ অসমত ৰাজনৈতিক পৰিবৰ্তন ঘটিল, তেনেকৈ অসমীয়া সাহিত্যৰো বিষয়-বস্তু বা ৰচনা-ৰীতিৰ কাৰণৰপৰা দিবাট পৰিবৰ্তন সাধিত হ'ল। এক কথাত ক'ব লাগিলে ইংৰাজ ৰাজত্বৰ কেইবছৰমান পিছৰপৰাই অসমীয়া সাহিত্যই সকলো পিনেমি নতুনত্ব লাভ কৰিলে। সেইহে সমালোচকসকলে ইংৰাজ ৰাজত্বৰপৰা এতিয়ালৈকে সৃষ্টি হোৱা অসমীয়া সাহিত্যক আধুনিক অসমীয়া সাহিত্য আৰু অসমীয়া সাহিত্যৰ এই যুগটোক আধুনিক যুগ বুলি অভিহিত কৰিছে।

ইংৰাজসকলে অসমত কেইবছৰমান ৰাজত্ব কৰাৰ পিছতেই অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্য-আকাশ এছটা ক'লা ডাৱৰে এছাৰ কৰে; কিন্তু সৌভাগ্য বশতঃ সেই ডাৱৰ বেছি দিনলৈ থাকিব নোৱাৰিলে। বৰং পূব আকাশত 'অকণোদয়' হোৱাত সেই এছাৰ লাহে লাহে আঁতৰিল আৰু অসম সাহিত্য-আকাশ নতুন আলোকেৰে প্ৰতিভাত হৈ উঠিল। অসম সাহিত্যাকাশলৈ এছাৰ নমাই আনিছিল—অসমৰ মূল-আদালতৰপৰা অসমীয়া ভাষা আঁতৰাই বঙলা ভাষা প্ৰচলন কৰাইছিল—ইংৰাজ শাসন কৰ্ত্তাই—কেইজনমান বঙালী কেৰাণী, মহৰী আদি চাকৰিয়ালৰ ফুচলনিত। বঙালী চাকৰিয়ালবোৰে অসমীয়া ভাষা সম্বন্ধে জ্ঞান নথকা ইংৰাজ শাসকক বুজাই দিছিল যে, অসমীয়া শুল্কোৱা ভাষা নহয়—বঙলা ভাষাৰে এটা গ্ৰাম্য ৰূপ মাথোন। এই বঙালী চাকৰিয়ালবোৰৰ চেষ্টাতেই ১৮০৬ চনত অসমৰ পঢ়াশালি-আদালতৰপৰা অসমীয়া ভাষা আঁতৰিল আৰু তাৰ ঠাই দখল কৰিলে বঙলা ভাষাই। নিজ কল্কমিতেই অসমীয়া ভাষা হ'ল এলাপী আৰু বাহিৰৰ বঙলা ভাষা হ'ল হুৱাপী।

কিন্তু সৌভাগ্যক্ৰমে ১৯০৬ চনত বেতাৰেণ্ড নাথান্ ব্ৰাউন, ও টি. কষ্ট্ৰব, ডক্টৰ মাইলচ্ ব্ৰকন আদিকৈ কেবাগৰাকী আমেৰিকাৰ বেপ্তিষ্ট মিছনেৰী চাহাব আহে অসমত ষ্টুডিয় প্ৰচাৰ কৰিবলৈ। অসমত বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ ক্ষেত্ৰত যেনেকৈ মতাপূৰ্বকসকলে 'ত্ৰী শূদ্ৰ চাগাল' আদিকৈ সৰ্বসাধাৰণে বুজি পোৱাৰ অৰ্থে সংকৃত এৰি 'কেনী ভাষা'ত বৈষ্ণৱ গ্ৰন্থসমূহ প্ৰণয়ন কৰিছিল, সেইদৰে 'মছনেবীসকলেও অসমবাসীৰ মাজত নিজ ভাষা ইংৰাজী এৰি অসমীয়া ভাষাতে ষ্টুডিয় প্ৰচাৰ কৰিবলৈ বদ্ধ কৰিলে। ইয়াৰ বাবে ডেউলোকে অলপ দিনৰ ভিতৰতে

অসমীয়া ভাষাটো শিকি পেলালে। অকল ইমানেই নহয়, সকলো ভাষাৰ কাব্য-ব্যাকৰণ আৰু অভিধান নিতান্ত অপৰিহাৰ্য্য বুলি জানি বিবেচন চাহাবে ৮০ খৃঃত ইংৰাজীতে অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ আৰু বেভাৰেণ্ড ব্ৰহ্মনে অসমীয়া অভিধান প্ৰণয়ন কৰে। ১৮৪৪ খৃঃত শ্ৰীমতী কটুবৰ অসমীয়া লক্ষ্যতলী আৰু অণুবাক্য প্ৰকাশ পায়। মিছনেৰীসকলৰ যত্নেই ১৮১০ খৃঃত নগাঁওৰ আত্মাবাম শৰ্মাই বাইবেল পুঁথি অনুবাদ কৰে।

মিছনেৰীসকলে অসমত খৃষ্ট ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰাৰ লগতে অসমীয়া ভাষাটোৰে সম্বন্ধিত কৰিবলৈ মেচে কেহে লাগি গৈছিল। তেওঁলোকে জনসাধাৰণৰ মন-মিলিগৈ অলপ দিনৰ ভিতৰতে এই কথা উপলব্ধি কৰিলে যে, জনসাধাৰণে ঘৰত জীৱনত কয় এটা ভাষা আৰু স্কুল-আদালতত শিকিব বা ক'ব লগীয়া হয় আন এটা ভাষা। বঙালী কৰ্মচাৰীৰ দৃষ্টবুদ্ধি আৰু ইংৰাজ শাসকৰ অজ্ঞতাৰ ফলতেই অসমীয়া ভাষাৰ এনে দুৰৱস্থা হৈছে সেইটো বুজিবলৈকে তেওঁলোকৰ বেছি মন লাগিল। সেয়েহে তেওঁলোকে অ'ন্দৰবাম টেকিয়াল ফুকন, চেমচন্দ্ৰ বৰুৱা আদিৰ লগ লাগি বৃটিছ শাসকবৰ্গক বুজাই দিলে যে, অসমীয়া বঙালীৰপৰা সম্পূৰ্ণ স্বতন্ত্ৰ এটা ভাষা আৰু অসমৰ স্কুল-আদালতত বঙলাৰ ঠাইত অসমীয়া চলোৱাতে যুক্তিযুক্ত। অসমীয়া ভাষা যে বঙলা ভাষাৰপৰা পৃথক এইটো প্ৰমাণ কৰিবৰ কাৰণে যোফাৰ্ম মিলাছে A few Remarks on Assamese Language নামৰ পুস্তিকা এপ. ১৮৫৫ চনত প্ৰণয়ন কৰে। এইদৰে এওঁলোকৰ যত্নতে ১৮৭১ খৃঃত ইংৰাজ চৰকাৰে অসমৰ পঢ়াশালি আৰু আদালতত অসমীয়া ভাষা পুনৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰিলে।

মিছনেৰীসকলে অসমীয়াক আৰু এটি নতুন দান দিলে; সি হ'ল 'অকণোমট' (অকণোমৰ) আলোচনী। এই আলোচনীখন শিৱসাগৰৰ মিছনেৰী প্ৰেছৰ পৰাই ১৮৪৬ চনত প্ৰথম প্ৰকাশ পায় আৰু তাৰ বোণেদি অসমীয়া সাহিত্যাকাশত নৱাকৰণৰ প্ৰৱেশ ঘটে। ইয়াৰ প্ৰথম সম্পাদক আছিল ও. টি. কটুবৰ। এই আলোচনীখনে অসমীয়াৰ মাজত দেশ-বিদেশৰ জানৰ বাট মুকলি কলে। খৃষ্টধৰ্ম প্ৰচাৰৰ উদ্দেশ্যে এই আলোচনীখন উলিওৱা হৈছিল যদিও ইয়াত বুৰঞ্জী, বিজ্ঞান, জ্যোতিষ, নীতিমূলক গল্প, জীৱনী, প্ৰকৃতি-বিষয়ক কথা, দেশ-বিদেশৰ বা-বাতৰ আদি প্ৰকাশ কৰা হৈছিল। ইয়াত অসমৰ মানুহ আৰু বস্তুৰ ছবিও দিয়া হৈছিল আৰু সেই ছবিবোৰ অসমীয়া বাট্টেয়ে কাঠত কাটি ব্লক কৰিছিল। ইয়াত অসমৰ বুৰঞ্জীও ধাৰাবাহিকভাৱে প্ৰকাশ কৰা হৈছিল।

অকণোদয়ৰপৰা কেইটিমান বিশেষ উপকাৰ সাধিত হ'ল। (১) অকণোদয়ে এক শ্ৰী লেখকৰ সৃষ্টি কৰিলে। আনন্দবাম ডেকিয়ালফুকন, নিধি লিহাই কাৰোবেল (ন, ল, ফ,), হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা, বলবাম ফুকন, ধৰ্মকান্ত ব্ৰজগাইই আদিয়ে অকণোদয়ৰ যোগেদি আত্ম প্ৰকাশ কৰিছিল।

(২) অকণোদয়ত প্ৰকাশিত কিছুমান বৰ্ণনামূলক কবিতা পুৰণি বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ অন্তৰ্ভুক্ত বচিত বৰ্ণিত এই কাকতৰ যোগেদিয়েই পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ বাবে পোন প্ৰথমতে অসমীয়া সাহিত্যলৈ আমদানি হয়। অকণোদয়ত পুৰণি আৰু আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ সমন্বয় ঘটিছে। 'অকণোদয়'ৰ বিষয়-বস্তুত মনোহৰ আছে বৰ্ণিত ছন্দোবদ্ধ বচনাত প্ৰাচীন ৰীতি অনুকৰণ কৰা দেখা যায়। উদাহৰণ স্বৰূপে ১৮৪৭ চনত প্ৰকাশিত ১১শ সংখ্যা 'অকণোদয়'ত চৈধ্যৰ গুণ-পানী হৈছে গোৱা হৈছে—

সৰ্বগুনে গুণাংকৰ পৰম ইশ্বৰ,
নিৰাকৰ ৰূপে আছে সক্তি ভয়ংকৰ;
নাহি চক্সা, নাহি কৰ্ম, নাহি তত্ত্বাকাৰ
তথাচ কৰয় অজ্ঞান পালন সংহাৰ।

(৩) অসমীয়া ভাষাৰে বঙলাৰপৰা এটা পৃথক ভাষা, এইটো প্ৰমাণ কৰাত পুৰণি পুথিবোৰৰ দ্বাৰে অকণোদয়ে সহায় কৰে।

৪) আলোচনী আৰু বাতৰি-কাকত হৈছে কোনো জাতিৰ বা দেশৰ সাময়িক ভাবধাৰা আৰু ঘটনাবলী প্ৰকাশৰ বাহন। 'অকণোদয়' এবাৰে আলোচনী আৰু বাতৰি কাকত হোৱাত তাত নানা বিষয়ৰ প্ৰবন্ধ, গল্প আদি আৰু দেশ-দেশৰ সাময়িক বাতৰি প্ৰকাশ হৈছিল। অকণোদয়ৰ আদৰ্শভে '৫২ আসাম বিলাসিনী, আসাম অক্ষিৰ আদি অসমীয়া আলোচনী ওলাই অসমীয়া সাহিত্যৰ উন্নতিত সহায় কৰে।

মিছনেবীসকলে উল্লিখিত দানসমূহ আগ বঢ়োৱাৰ উপৰি অসমীয়া ভাষাত ভালেমান গ্ৰন্থ অলুপাৰ বা বচনা কৰে। ডঃ নৰ্থান ব্ৰাউনে ১৮৪৮ খৃঃত মিউটেইমেণ্টৰ অসমীয়া ভাঙনি আৰু ১৮৫৪ খৃষ্টাব্দত বাইবেলৰপৰা ভাঙনি কৰি খৃষ্ট-বিতৰণ আৰু শূভ বাত্ৰা (বাৰ্তা) প্ৰকাশ কৰে। এওঁ ১৮৪৮ খৃঃত অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ লিখে। ব্ৰাউনৰ পত্নী এলিজা ব্ৰাউনেও অসমীয়া ভাষাত ল'ৰা-ছোৱালীৰ উপযোগীকৈ সাধুৰ পুথি আৰু গল্প-পুথি বচনা কৰে

আন এজন মিছনেৰী চাহাব ডঃ মাইলচ্ ব্ৰঞ্চে নিৰ্ভাৰ্য অসমীয়া শব্দেৰে অসমীয়া অভিধান লিখি ১৮৬৭ চনত প্ৰকাশ কৰে। এ, কে, গানীয়ে শিল্পাগৰত ধৰ্মমাত্ৰক হিচাপে থাকি 'অকণোদয়' সম্পাদনা কৰাৰ উপৰিও কেইবাখনো পুথি অসমীয়াত ৰচনা কৰিছিল। ৰচনা-বীতি বা কলা-কৌশল ফালৰপৰা ত্ৰুটি থাকিলেও এওঁৰ ৰচিত কাৰ্মিনীকান্তকেই (১৮০০ খৃঃ অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰথম উপজ্ঞাস বুলি ক'ব পাৰি। খৃষ্ট ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ উদ্দেশ্যেই এওঁ গ্ৰন্থখনি লিখা হৈছিল। উপজ্ঞাসখনৰ কাৰ্মিনীটোত কোৱা হৈছে—সত্তা বিবাহিত কাৰ্মিনীকান্তই হিন্দু ধৰ্ম ত্যাগ কৰি খৃষ্ট ধৰ্ম লৈ পাছুৰী চাহাবৰ লগত থাকাত নৈমিত্তিক পিতৃ বামজয় বাবুৰ এক প্ৰকাৰ ত্যাগ পুত্ৰৰ দৰেই হ'ল। কাৰ্মিনী কান্তই বন্ধু নৰেন্দ্ৰৰ সত্ৰাত ঘৈণীদেও সৰলালৈ চিঠিৰে বুজাই দিলে যে, তিন্দু ব্ৰাহ্ম আদি ধৰ্মতকৈ খৃষ্ট ধৰ্মতে শ্ৰেষ্ঠ। সৰলাই প্ৰথমে আপত্তি কৰিছিল যদিও শেষত খৃষ্ট ধৰ্মকে গ্ৰহণ কৰিলে। বন্ধু নৰেন্দ্ৰ আ'ক হেওঁত পত্নীদেও বন্ধু-বান্ধৱী আদৰ্শকে দাঙি ললে। এ, কে গানীয়ে ইয়াৰ উপৰি 'এলোকেই বৈজ্ঞানিক বিদ্যা', 'কানি বেছেকদাৰ কথা', 'পুৰণি নিয়ম' (Old Testament), 'ৰূপ', 'জোচেফৰ কাহিনী' আদি ৰচনা কৰে। শ্রীমতী গানীদেও 'ফুলমণি আৰু ৰূপ' নামৰ পুথি এখন লিখে।

অসমীয়া খৃষ্টান নিৰ্ধি নিৰ্ধাই ফাৰোৱেলচ 'অকণোদয়'ত 'বিনই ৰচনা', 'নিজাৰৰ উপাই', 'নৰকৰ বিৱৰণ' আদি কবিতা পুৰণি বৈষ্ণৱ ৰবিতাৰ আৰ্হিত লিখিছিল।

উল্লিখিত গ্ৰন্থসমূহৰ উপৰি মিছনেৰী চাহাবসকলে অসমীয়া ভাষাত 'বাইবেলৰ সাধু', 'জাতিকৰ জাজা', 'জোচেফৰ কাহিনী', 'মাউৰী ছোৱালী', 'আফ্ৰিকাৰ কৌৱৰ', 'আমেৰিকা আৱিষ্কাৰ' আদিকৈ ভালেমান পুথি ৰচনা কৰে।

মিছনেৰীসকলে অসমীয়া ভাষাত আলোচনী আৰু নানা ধৰণৰ পুথি প্ৰকাশ কৰাৰ উপৰিও অসমীয়া শব্দমালালৈকো দান দি গ'ল। মিছনেৰীসকল ইংৰাজী-ভাষী হোৱা কাৰণে অসমীয়া ভাষাত ভালেমান নতুন আভিধানিক আৰু বৈজ্ঞানিক ৰূপৰ প্ৰৱেশ হ'ল। তেওঁলোকে ইংৰাজী শব্দৰ ভাৱ লৈ বহুত অসমীয়া শব্দ সৃষ্টি কৰিলে। তেওঁলোকে পৰাপক্ষত ইংৰাজী বা আন ভাৰতীয় ভাষাৰপৰা শব্দ ধাৰ নকৰি ঘৰুৱা বোলেৰে নতুন অসমীয়া শব্দ সৃষ্টি কৰিছিল। যেনে 'বৰক'ৰ সলনি 'শিলপানী' বা 'পানীশিল' নাইবা আঙুৰৰ সলনি 'লতা-

মিছনেবীসকলৰ কবিতাৰ বচনাত শিৱসাগৰৰ কথিত ভাষাকে ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে যদিও বৰ্ণ-বিক্ৰাসত প্ৰকৃত বানানৰ কালে লক্ষ্য নাপাৰি উচ্চাৰণৰ লক্ষ্য ৰাখিছিল। যেনে--অকনোদই (অকণোদয়, বিবৰন (বিষৰণ) বৰ (উষৰ), প্ৰানি (প্ৰাণী), জত (হত), জিবন-মবন (জীৱণ-মৰণ), চক (চক্ৰ), গুৱাহাটি (গুৱাহাটী), ত্ৰিতান্ত (বৃহন্ত), আত্ৰি (যাত্ৰী), কাসি (কানী), ইত্যাদি।

‘মিছনেবীসকলৰ বাক্য-বচন বা শব্দ-চয়ন বীতিত খুঁত থাকিলেও এইটো ঠিক যে নব্বৈশ যুগতো বাক্য-বচন বা শব্দ-চয়নৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁলোকৰ আদৰ্শ ই সহায় কৰা হৈছে। বিশেষকৈ মিছনেবীসকলে “আমাৰ ভাষাক এটি সুৰ শিকাই গ’ল। এই সুৰটি আগেয়ে অসমীয়া ভাষাই নাজানিছিল, ভাৰতবৰ্ষৰ কোনো ভাষাই নাজানিছিল। ই পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ নিছা সম্পত্তি তাক পাছৰী চাহাবসকলে সাত বছৰ ভেৰ নৈ পাব হৈ আছিল ভাৰতবৰ্ষৰ ভাষাবোৰক শিকাই দিলেহি। বৰ্তমান যুগৰ ভাৰতবৰ্ষীয় আন আন সাহিত্যৰ দৰে অসমীয়া সাহিত্যৰো য’তে টোকা মাৰা এই বিলাতী সুৰটিৰ গুণগুণনি শুনিবলৈ পাবা” (‘অসমীয়া ভাষা’—চেমচন্দ্ৰ গোস্বামী।)

এইদৰে দেখা যায়, মিছনেবীসকলে অসমীয়া ভাষাটোক বঙলা ভাষাৰ কবলৰ-ৰূপ দিয়া কবি নতুন বোলেৰে—নতুন সুৰেৰে বিভাৱে প্ৰাণবন্ত কৰি তুলিলে, যাৰ বাবে সকলে অসমীয়া ভাষা-ভাষী তেওঁলোকৰ ওচৰত ঋণী থাকিব লাগিব।

অসমীয়া সাহিত্যত পাশ্চাত্য প্ৰভাৱ

পৃথিৱীত বোধকৰোঁ এনে সাহিত্য নাই যি আন সাহিত্যৰ প্ৰভাৱ নশৰায়। স্বতঃস্ফূৰ্ত্তভাৱে সৃষ্টি আৰু চহকী সাহিত্য-ৰূপে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিব পাৰিছে; পৃথিৱীত বোধকৰোঁ এনে সাহিত্যিক নাই যিজন আন সাহিত্যৰ আদৰ্শৰ দ্বাৰা একেবাৰে অনুপ্ৰাণিত নোহোৱাকৈ উচ্চ শ্ৰেণীৰ সাহিত্য সৃষ্টি কৰিব পাৰিছে। প্ৰকৃত কবি-সাহিত্যিকসকলৰ নিজ প্ৰতিভা থকাৰ উপৰি ভোমোৰাৰ দৰে অতি সাহিত্য-কুলানিৰূপৰা মো আকৰ্ষণ কৰি নিজ সাহিত্যৰ বচনৰা সজোৱাৰ ক্ষমতা থকা বাবে প্ৰভাৱতঃ সেই সাহিত্য আন সাহিত্যৰ পৰা লাগি যায়। অৱশ্যে বিভিন্ন কুলাৰ মৌৰে সজা হলেও যেনেকৈ বচনৰাৰ মৌ এবিধ সুকীয়া মৌত পৰিণত হয়, তেনেকৈ আন সাহিত্যৰ প্ৰভাৱত গঢ়িলে উঠা হলেও সেই সাহিত্য নিজ বৈশিষ্ট্য-পূৰ্ণ হয়। 'সাহিত্য ভাবৰ ধ্বনি আৰু প্ৰতিধ্বনি' যেতিয়া জ্ঞাত বা অজ্ঞাতমতে হলেও প্ৰত্যেক সাহিত্যত আন সাহিত্যৰ ভাৱধাৰা প্ৰতিফলিত হোৱাটো এওঁ আৱাৰ্ভাৱিক নহয়; বৰং স্বাভাৱিকহে।

আন আন সাহিত্যৰ দৰে আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যতো বিদেশী তথা পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ প্ৰত্যেক প্ৰভাৱ দেখা যায়। সেইফালৰপৰা পূৰ্ণ অসমীয়া সাহিত্য স্বতঃপূৰ্ণ আছিল বুলি ক'ব পাৰি। লৌকিক গীত-পদ্যসমূহ থলুৱা অসমীয়াৰ নিজা সৃষ্টি। শংকৰী বা উত্তৰ-শংকৰ যুগৰ সাহিত্যৰ বিবন্ধ-বন্ধ বিশেষকৈ ভাগৱত-পুৰাণ, বামাৱলী, মহাভাৰত আদি সংস্কৃত গ্ৰন্থকেইখনমানৰপৰা লৈয়ে সেই বিবন্ধ-বন্ধসমূহক ৰূপ দিয়াৰ ক্ষেত্ৰত কবি-সাহিত্যিকসকলে আন ভাষাৰ কবি সাহিত্যিকসকলক অনুকৰণ কৰা নাই বুলিয়েই ক'ব পাৰি; কিন্তু আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যলৈ যম কৰিলে দেখা যায় যে, ইয়াৰ বোল অনাৰ্হী পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ প্ৰভাৱ আৰু অনুকৰণত সৃষ্ট।

আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যত পাশ্চাত্য প্ৰভাৱৰ প্ৰতিভাই হ'ল অসমত ব্ৰিটিছ ৰাজত্ব, তেওঁলোকৰ ভাষা ইংৰাজীৰ প্ৰচাৰ আৰু সেই ভাষাৰ বোগেদি ভাৰতৰ অন্যান্য সাহিত্যিকৰ দৰে অসমীয়া সাহিত্যিকসকলৰ পাশ্চাত্য বিশেষকৈ ইংৰাজ সাহিত্যত লাভ কৰা নতুন চিন্তাধাৰা আৰু সাহিত্যৰ বিবিধ অংগৰ লগত গভীৰ পৰিচয় আৰু তাক অনুকৰণৰ প্ৰচেষ্টা। আনহাতে পশ্চিমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰভাৱ

গঢ় লৈ উঠা আধুনিক বঙলা সাহিত্যো অসমীয়া সাহিত্যিকসকলৰ ওপৰত যথেষ্ট প্ৰভাৱ পেলাইছে। ইংৰাজী আৰু বঙলা সাহিত্য পাঠ অসমীয়া সাহিত্যিকসকলে যেন এক নতুন ব সন্ধান পালে। ফলত তেওঁলোকে অসমীয়া সাহিত্যৰ পূৰ্বৰ বীতি পৰিচাৰ কৰি পাশ্চাত্য বীতিত সাহিত্য ৰচিবলৈ উদ্বিগ্ন-পৰি লাগিল।

পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ প্ৰভাৱ আৰু অনুকৰণত আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যটোৱে নতুন ৰূপ লাভ কৰিলে তাকেই ফিৰিয়াই চোৱা বাওক। অসমত ইংৰাজ বাক্ত্যৰ লগে লগেই যে অসমীয়া সাহিত্য পশ্চিম-পূৰ্ণে স্পৰ্শিত হৈ উঠিছিল এনে নতুনতাব কেইবছৰমান পিছৰপৰাহে আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যই গজালি যেনি লাগে নতুন ডাল-পাত ধৰিবলৈ লয়। ইংৰাজ ৰাজত্বত ই আছিল বেভাবেও নাপান্ৰ টাউন, এ. টি. কট্টৰ, বঙ্গন আদি অগ্নিবিদ্যৰ বৈজ্ঞানিক মিলনেবীসকল। অসমীয়া ভাষা ভাষাটোৰ কাৰণে অসমীয়াসকল এই মিলনেবীসকলৰ ওচৰত চিৰদিন কৃতজ্ঞ থাকিব লাগিব। তেওঁলোকে আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন আদিৰ লগ লাগি কেনেকৈ বঙলা ভাষাৰ গৰাক্ষৰণ অসমীয়া ভাষা উদ্ধাৰ কৰিলে আৰু সকলো ভাষাৰ বাবে অপৰিহাৰ্য কাৰণে অসমীয়া ভাষাৰ উন্নতিৰ হকে অভিধান, ব্যাকৰণ আদি প্ৰণয়ন কৰিলে তাৰ কথা আগৰ প্ৰবন্ধত উল্লেখ কৰা হৈছে। এইদৰে ব্যাকৰণ, অভিধান নাইবা ভাষা-সম্পৰ্কীয় পুথি ৰচনাৰ আদৰ্শ মিছনেবী ভাষাৰ উচ্চ পাশ্চাত্যৰণৰ বাবে পাব পাৰিছো যাৰ ফলত পিছত ৬হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ ‘অসমীয়া ল’ৰাৰ ব্যাকৰণ,’ ‘ভেদকাৰ,’ সত্যনাথ বৰাৰ ‘বঙল ব্যাকৰণ’ আদি ৰচিত হৈছে। এনেদৰে ডঃ বংগীকান্ত কাকতিৰ ভাষা সম্পৰ্কীয় মহান গ্ৰন্থ Assamese, Its Formation and Development, ৬কালিৰাম মেধিৰ ‘অসমীয়া ব্যাকৰণ আৰু ভাষাতত্ত্ব’ আদি গ্ৰন্থও পাশ্চাত্য প্ৰভাৱৰ ফল বুলি কবৰ থল আছে।

মিছনেবীসকলৰ আন এটি উল্লেখযোগ্য দান হ’ল ১৮৭৬ চনত ওলোৱা মাহেকীয়া বাতৰি কাকত ‘অকণোৱয়’। মাহুহৰ সমসাময়িক চিন্তাধাৰা আৰু দেশ-বিদেশৰ বা-বাতৰি প্ৰকাশ আৰু প্ৰচাৰৰ একমাত্র উৎকৃষ্ট বাহন হৈছে আলোচনী আৰু বাতৰি কাকত। আগৰ প্ৰবন্ধত উল্লেখ কৰা হৈছে যে, ‘অকণোৱয়’ প্ৰধানকৈ খ্ৰীষ্ট ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ উদ্দেশ্যে উলিওৱা হৈছিল যদিও ই এবিধাৰে আলোচনী আৰু বাতৰি-কাকতৰো কাম কৰিছিল। ইয়াত বিজ্ঞান, ব্যক্তি, জীৱনী, নৈতিক শিক্ষা, চুটি কাহিনী, প্ৰকৃতি-অধ্যয়ন আদি বিষয়ৰ উপৰি সমসাময়িক দেশ-বিদেশৰ বা-বাতৰিও প্ৰকাশ হৈছিল। ইয়াতেই পুৰণি আৰু জ্ঞানৰ পুৰি প্ৰকাশ কৰাৰ আদৰ্শ পোনতে

পাওঁ। এইদৰে 'অকণোদয়ে' আমাক দিলে দেশ-বিদেশৰ জ্ঞানৰ ভাণ্ডাৰৰ সন্ধান, এনে অসমীয়া লেখকৰ জন্ম থাকে অসমীয়া বাতৰি-কাকত আৰু আলোচনী প্ৰবৰ্তনৰ আদৰ্শ—যাৰ ফল স্বৰূপে পিছত আমি 'আসাম বিলাসিনী,' 'আসাম মিহিৰ,' 'জোনাকী,' 'বিজুলী,' 'বাঁহী,' উষা,' 'চেতনা,' 'আবাহন' 'বামধেয়' আদি আলোচনী আৰু 'দৈনিক অসমীয়া,' 'সাদিনীয়া অসমীয়া,' 'নতুন অসমীয়া,' 'জনম-ভূমি,' Assam Tribune, 'অসম বাণী' আদি বাতৰি কাকত পাব পাৰিছোঁ।

আলোচনী-বাতৰি-কাকতত নাইবা গাইজটিয়াভাৱে প্ৰকাশ পোৱা আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ বিবিধ অংগবোৰৰ ভিতৰত কবিতা, নাটক, উপন্যাস, চুটি-গল্প, প্ৰবন্ধ, বয়সচৰ্চা, ভ্ৰমণ-কাহিনী, শিশু-সাহিত্য আদি উল্লেখযোগ্য। এই আটাইবোৰ পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ আদৰ্শত সৃষ্টি হৈছে। অকণোদয়ৰ যুগত (১৮৩৬—১৮৮২ৰ) আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যই গজাল মেলে আৰু জোনাকী-বাঁহী যুগত সেই গজালি ডাল-পাত ধৰি উঠে। স্বৰূপাৰ্থক এটো জোনাকী বাঁহী যুগতেই আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যত পাশ্চাত্য প্ৰভাৱ সম্পূৰ্ণ কৈ পৰে। জোনাকী যুগৰ সৃষ্টি চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালা, লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী আৰু সমসাময়িক লেখক পদ্মনাথ গোহাঁইবৰুৱা, বজ্জনীকান্ত বৰদলৈ, বমাকান্ত বৰকাকতী, গুজ্ঞান বৰুৱা, বেণুধৰ ৰাজখোৱা আদি কলিকতাত ছাত্ৰ অৱস্থাত থাকোঁতে ইংৰাজী আৰু বঙ্গ সাহিত্য অধ্যয়ন কৰি তাৰ অচকৰণত অসমীয়া সাহিত্য ৰচিবলৈ প্ৰেৰণ লাভ কৰে। এওঁলোকেই পাশ্চাত্য বোমাটিক সাহিত্যৰ ভাৱ আৰু আদৰ্শ অসমীয়া সাহিত্যত প্ৰৱেশ কৰায়। তাৰ ফলত বৈষ্ণৱ যুগৰ গীত পদ বা কাব্যৰ ঠাই ন হ'বোৱা গীতি-কবিতাই অধিকাৰ কৰিলে। কবিতাৰ ভাৱবো পৰিবৰ্তন ঘটিল। বোমাটিক সাহিত্যৰ কিছুমান লক্ষণ যেনে—প্ৰকৃতি-প্ৰীতি (return to Nature), বিশ্বয় ভাবৰ নবজাগ্ৰত চেতনা (renaissance of wonder), অস্বাভাৱ লগত অকৃতৰ সংযোগ (addition of strangeness to beauty), সাধাৰণ বস্তুত অসাধাৰণ গুণ আৱোপ, অতীতৰ প্ৰতি অন্ধ আঁক ভবিষ্যতৰ বতীৰ কল্পনা, শ্ৰদ্ধা আৰু প্ৰকৃতিৰ সৌন্দৰ্যত আকুলতা, প্ৰেমৰ পূজা, স্বতীক্ষিয়বাদ, কল্পনা-প্ৰৱণতাৰ অসাধাৰণ বিকাশ (An extra-ordinary development of imaginative sensibility) আদি অসমীয়া সাহিত্যত ফুটি ওলায়।

প্ৰথমে অসমীয়া কাব্য সাহিত্যলৈ চোৱা যাক। জোনাকী যুগৰ কেই বছৰমান আগতে বমাকান্ত চৌধুৰী আৰু ভোলানাথ দাসে ইংৰাজ কবি কিটন

ৱাক বালী কবি মাইকেল মধুসূদন দত্ত, গিৰিশচন্দ্ৰ ঘোষ আৰু অন্যান্য কবিৰ সন্মুখত ক্ৰমে 'অভিমত-বধ' আৰু 'সৌভাৱণ-কাব্য' লেখি আধুনিক কাব্য সাহিত্যৰ পাতনি মেলিছিল যদিও ভাবৰ বৈচিত্ৰ্য, অলঙ্কাৰৰ প্ৰাণীৰ আৰু প্ৰকাশ-কৰ্ত্তব্য মাথুখত চৰম উৎকৰ্ষ লাভ কৰিব পৰা নাছিল।

স্তোনাকী যুগৰপৰা ৰচিত কবিতাসমূহত বোমাটিক ভাবধাৰা সম্প্ৰতিভাৱে প্ৰকাশ পাইছে। চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালা আৰু লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা অসমীয়া বোমাটিক সাহিত্যৰ আদি ভাগৰ প্ৰধান হৈছে। নবজ্ঞানৰ বিভিন্ন লক্ষণ জ্বলোৱে কবিতাত প্ৰকাশমান। সাহিত্যত আত্মমুক্তি বোমাটিক সাহিত্যৰ এটা প্ৰধান লক্ষণ। তেওঁলোক সকলো বন্ধন ছেদ কৰি মুকলিমুখীভাৱে বহুলোকত বিচৰণ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰে। মুক্তিৰামী যেনে তেওঁলোকে অগ্নিৰ মুক্তিও কামনা কৰে। সেইসৈতে সমাজত যেতিয়া ধনী-দুখীয়া, উচ্চ-নীচৰ ভেদভাৱ বা নানা অত্যাচাৰ, উৎপীড়ন আদি দেখে, তেতিয়াই তেওঁলোক নৈ পৰে বিদ্ৰোহী আৰু সেই আৱৰ্জনাপূৰ্ণ শোষিত, বিভেদপূৰ্ণ সমাজখন ধ্বংস কৰি তাৰ ঠাইত শান্তিপূৰ্ণ নতুন সমাজ এখন প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ কামনা কৰে। তেওঁলোক আশাবাদী। সেই আশাবাদৰ স্বৰ অসমীয়া কবিতাত কেনেকৈ ধ্বনিত হৈছে—

নতুন প্ৰাণৰ ন চ'মুৰি দীপ্তি ঢালি দি তাত,
পুৰণি পৃথিৱী নকৈ চাই শুভ, তে বীণ এবাৰি মাত।

(বীণ বৰাগী : বেজবৰুৱা)

মান অপমান চৌৱাই ধাওক পৃথিৱীৰপৰা শুচি।

নতুন সৃষ্টিৰ অৰুণ কিৰণে কবোক সকলো শুচি।

(বীণ বৰাগী : আগৰৱালা)

এই প্ৰসংগত ছেলীৰ Ode to the West Wind লৈ মনত পৰে—

Destroyer and preserver ; hear oh, hear.

ছেলীয়ে আকৌ আশাবাদ লৈ কৈছে—O, wind

If winter comes, can spring be far behind ?

বোমাটিক কবিসকলৰ সাধাৰণ বস্তুত অসাধাৰণ গুণ আৰোপ বা প্ৰকৃতি-প্ৰীতিৰ উদাহৰণ আন নানাৰূপে অকল বস্তুনাথ চৌধাৰীৰ চবাই বা প্ৰকৃতি-বিষয়ক কবিতাতে যথেষ্ট পোৱা যায়। বোমাটিক কবিসকলৰ মানত সাধাৰণ চবাই এটিও যেন বৰ্ণীয় নহ'ল; কৰ্ত্তব্য হ'ল শানি বৰ্ত্তাবাদীৰ দ্বাৰাত বিলাবলৈহে যেন আহিছে।

সাধাৰণ বস্তু এটিও তেওঁলোকৰ দৃষ্টিৰপৰা আঁতৰি যাব নোৱাৰে। এটোপাল নিম্ব,
মানিমূনি শাক নাইবা বাটৰ কুবৰি বনতো। তেওঁলোকে একোটা নজনা কণাৰ
সবগৰ বতৰাৰ সন্ধান পায়। ইংৰাজ কবি বৰ্ডচ্‌-ৰ্থে এই ভাৱতেই কৈছিল—

To me the meanest flower that blows can give
Thoughts that do often lie too deep for tears.

অতীত-শ্রীতি. অতীতৰ স্মরণান এই যুগৰ কবিসকলৰ বচনাৰ মূল এটা
বৈশিষ্ট্য। জাতীয় ঐক্য-সাধন আৰু স্বদেশ-শ্রীতি বৰ্ধনো এওঁলোকৰ প্ৰধান লক্ষ্য।
এডুৰুৰি পক্ষি থকা শিল নাইবা কালৰ বৃক্ষ মাৰ ঘাৰ ধৰা গড়গাওঁ বা বাপু
নগৰে এলিনে নবিক যেনেকৈ অতীতৰ গৌৰৱময় যুগ কথা সোঁৱৰাই নিহু। আন
পিনে তেনেকৈ তেওঁ বৰ্তমানৰ দুৰৱস্থা কবিতা চিন্তা-কুল কলিগ ভোঁলে। বিংশ
শতিকাৰ আধুনিক আন্দোলনৰ সময়ত কিছুমান স্বদেশ-প্ৰেমমূলক আৰু
উদ্বোধক কবিতা আৰু গীত ৰচা হৈছিল—হিন্দোৱৰ আদৰ্শ পাশ্চাত্য সাহিত্য আৰু
বঙালী সাহিত্যিক নংকিমচন্দ্ৰ, বিজয়কান্তৰ বাহু আদিৰ গীত-কবিতাৰপৰা তেওঁ
বুলি অনুমান কৰিব পাৰি। এই প্ৰসংগত বেজবৰুৱা, কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্য,
অম্বিকাগিৰি ৰায়চৌধুৰী, বিনন্দ বৰুৱা, হিম্মতৰ নেওগ, স্কোভি-প্ৰসাদ আগৰৱালা
অন্তৰ্জাতিক কবিতা আদিৰ নাম উল্লেখযোগ্য।

এই যুগৰ গীত-কবিসকলে ইংৰাজ কবিসকলৰ দৰে প্ৰেমকো এখনি আচুণীত
আসন দিছে। তেওঁলোকৰ মতে প্ৰেমৰ কাৰণেই স্মরণান বৈ আছে
‘প্ৰেমত স্থিতি জন্মগুণ। প্ৰেমত কুলিছে শতমল।’ তেওঁলোকে বিশ্ব
চৰিত্ৰফালে কেৱল প্ৰিয়তমাৰ সৌন্দৰ্য দেখিবলৈ পাইছে আৰু প্ৰিয়তমাই
যেন ‘ভিল ভিল কৰি’ গোটেই বিশ্বৰ সৌন্দৰ্য হ্ৰস্ব কৰিছে। প্ৰাণৰ
লগত জড়িত মিলন আৰু বিবৰ্ণ এই দুটা অবস্থাত কবিতা অস্তৰত আগি উঠে
কথাৰ প্ৰকাশ কৰিছে। বেজবৰুৱাৰ ‘প্ৰিয়তমা’, ‘প্ৰিয়তমাৰ সৌন্দৰ্য’, ডঃ
গোস্বামীৰ ‘প্ৰিয়তমাৰ চিঠি’ আৰু বসন্তকান্ত বৰকাকতী, গোস্বামীৰ
আদিৰ বহু কবিতাৰ ভাবধাৰা প্ৰায় একেই। গণেশ গগৈ আৰু
দুৱৰাৰ প্ৰথম-গীতত বিবৰ-বেদনা বেছি পৰিস্ফুট হৈ ওলাইছে। অকলশৰীৰ
আৰু আত্মকেন্দ্ৰিক ভাবৰ কবি দুৱৰাৰ কবিতাত ছেলীৰ কবিতাৰ দৰে সংসাৰ
প্ৰতি ওপজা যুগ আৰু বিৰক্তিব ভাৱ প্ৰকাশ পাইছে। কবি সাংসাৰিক হুৰ
প্ৰতি আত্মাহীন যদিও হুৰুৰ ভবিষ্যতৰ প্ৰতি একেবাৰে আশাহীন হোৱা নাই।

ছবাব কবিতাত ওমৰ খৈয়াম, হাফিজ, ছেলী আৰু টেনিছনৰ কাব্যৰ প্ৰভাৱ দেখা যায়। গগৈৰ কবিতাত বিবহ তাপত লেবেলি যোৱা 'অস্তব-পাপনি'ৰ দেখা মুঠ হৈ উঠিছে। কীটছৰ মতে 'Truth is beauty, beauty is truth,' সেইদৰে গগৈয়েও প্ৰেমৰ নাজৰ সৌন্দৰ্য দেখা পাইছে। অধিকাংশবীৰ-চৌধুৰী, নলিনীবালা দেৱীৰ প্ৰেমৰ কবিতা আধাৰতকৈ ভাৱলৈ কপান্তৰিত হৈছে। এওঁলোক ছয়োৰো কবিতাত বহুস্তৰীয় দেখা যায়। ছই-এজন কবিৰ মনত অৱজ্ঞে ভাৰতীয় নৰ্মনৰ ভাৱধাৰা পৰিলক্ষিত হয়। নৱজ্ঞান যুগৰে অজ্ঞতম 'বদেবকান্ত বকৰাৰ ভাব আৰু প্ৰকাশভংগীত নতুনত্ব আছিল। এওঁ ইংৰাজ কাব্যৰ ট্ৰেন্ডৰ কবিতাৰ নাটকীয় সংলাপৰ অলুকাবণত সচক্ৰ কথাকোৱাৰ ভংগীত প্ৰৱেশ কৰাৰী ভাব প্ৰকাশ কৰিছে।—

সাগৰ দেখিছা ? দেখা নাই কেতিয়াও ? ময়ো দেখা নাই :

কোৱাৰ ঠাঁচ কেনে সাধাৰণ ! কিন্তু ইয়াৰ পিছতে যেতিয়া ক'ও

মোৰো ই অস্তব-নি সাগৰৰ দৰে নীনা বেদনাৰে দেখা নাই তুমি ?

সংস্কাৰ-সংস্কাৰিত কবিৰ অস্তব যো গভীৰ বেদনাৰে উপচ আছে এই
চোৱাটো সচক্ৰে বোধগম্য হৈ পৰে।

খাবান-যুগ অৰ্থাৎ দ্বিতীয় মহাসমৰলৈকে অসমীয়া নৱজ্ঞান যুগ চলে বৰ্ণিত হৈছে যদিও এই নৱজ্ঞানৰ স্মৃতিটো ক্ৰমে ক্ষীণ হৈ আহে। এই যুগৰ কবিসকলৰ পৰিচিত কবিতাৰ উপৰিও হুই এটি ইংৰাজী কবিতাও অসমীয়ালৈ অলুবাদ কৰা হৈছিল। বেজবকৰাৰ অৱশেষ কবিতাটো ছেলীৰ 'Music when soft voices die'ৰ পৰা অনুদিত। ইয়াৰ উপৰি আনঅনেক আগবঢ়োৱা 'হৃদয় ঠাই', 'দৰবা', 'জীৱন সংগীত', ছবাবৰ কেইবাটিও কবিতাৰ উপাৰও 'ওমৰ খৈয়াম' কাব্য-ভাৰতৰ পৰ্যায় 'সাদৰী' আদি উল্লেখযোগ্য। ছববাই স্বভাৱ-মূলত কবিতাৰ শক্তিয়ে যুগৰ সৌন্দৰ্য অলপো বাহিৰ হ'বলৈ নিদৰ্শন দিবলৈ কেনে নিৰ্ভাৱনৈক ওমৰ খৈয়ামৰ 'কবিতা'ৰ ইংৰাজী অলুবাদৰপৰা অসমীয়ালৈ ভাৰতীয় কবিৰে উদাহৰণ স্বৰূপে ইংৰাজী অলুবাদ,—

Ah my Beloved, fill the cup that clears

To-day of past Regrets and future Tears--

To-morrow ? - why, To-morrow I may be

Myself with Yesterday's seven Thousand years.

ছন্দৰ ভাঙনি—

ধৰা শ্ৰিয়তম পানৰ পিয়লা,

জীৱন-মৰিষা ডৰাই দিয়া

অতীত-ভবিষ্য, শোক-দুখ-ভয়,

আজিৰ ভাবনা উটাই নিয়া ;

আজিছেই দিয়া, কাইলৈ কিয়,

কোনে জানে কালি কি মোৰ হ'ব ?

হাজাৰ হাজাৰ বছৰ বিয়পা

হস্ততো অতীতে সামৰি থ'ব।

পাশ্চাত্য প্ৰভাৱৰ ফলতেই অসমীয়া সাহিত্যত চতুৰ্দশপদী কবিতা (Sonnet), শোক-গীত (Elegy, কাহিনী-গীতি Ballad), বাংগ কবিতা আদি ৰচিত হ'ল। সেইদৰে পুৰণি ছন্দৰ, ছবি আৰু ছন্দৰ উপৰিও নতুন নতুন তান-প্ৰধান-অমিত্ৰাক্ষৰীয় ছন্দ, নতুন শব্দ, উপমা আদিও এই প্ৰভাৱৰে ফল।

দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ সময়ৰপৰা অসমীয়া সাহিত্যত নতুন ভাবধাৰাৰ যি কবিতা সৃষ্টি হৈছে সিও পাশ্চাত্য প্ৰভাৱৰ ফল বুলি ক'ব লাগিব। এনে কবিতাৰ প্ৰগতিবাদী বা সাম্প্ৰতিক কবিতা বুলিও কোৱা হয়। ইয়াৰ ভাবধাৰা ৰোমাণ্টিক কবিতাৰ বিপৰীত বুলি ক'ব পাৰি। এনে কবিতাত কল্পনা-প্ৰৱণতাতকৈ বাস্তৱতাৰ প্ৰাধান্যৰে লক্ষ্য কৰিব লগীয়া। এনে কবিতা শ্ৰেণী-সংগ্ৰামবাদ, সমাজৰ বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ মাজত জীৱন, আনকি ডাষ্টবিন, কাউৰী, শুল্কনক লৈও ৰচিত হৈছে। এনে কবিতা ৰচনাৰ আদৰ্শ পাশ্চাত্য কবি এলিয়ট, ওডেন, স্পেন্ডাৰ, হাইটমেন আদিৰ পৰা লোৱা হৈছে।

আধুনিক অসমীয়া নাট্য সাহিত্যতো পাশ্চাত্য প্ৰভাৱ বিস্তৰ। আধুনিক নাটকে বিষয়বস্তু, ৰচনাৰীতি কোনো পিনৰপৰা আগৰ অংকীয়া নাটৰ লগত মিল ৰখা নাই। অংকীয়া নাটৰ বিষয়বস্তু পৌৰাণিক আৰু বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰেই তাৰ উদ্দেশ্য আছিল। কিন্তু আধুনিক নাটৰ বিষয়বস্তু পৌৰাণিক কাহিনীতে আবদ্ধ নাথৈ সামাজিক, ঐতিহাসিক, ৰাজনৈতিক আদি বিষয়লৈকো প্ৰসাৰিত হ'ল। কাহিনীৰ অলৌকিকতাকো পৰাপকত বাদ দি বাস্তৱবাদিতাক আঁকোৱালি লোৱা হ'ল। ধৰ্মৰ জয় আৰু অধৰ্মৰ পৰাজয়—নাটকৰ আদৰ্শ ইমানতে সীমাবদ্ধ নাৰাখি চৰিত্ৰ সংঘাতৰ পিনেও মন দিয়া হ'ল। চৰিত্ৰবোৰো বৰ্জা-মহাৰজাৰ উপৰি সাধাৰণ

মাত্ৰহলৈকে বিৰপি পবিল। মিলনান্ত নাটকৰ উপৰিও শোক-নাটকবোৰ
দৃষ্ট হ'ল।

আধুনিক যুগৰ প্ৰথম নাটক জ্যোতিৰাম বৰুৱাৰ 'ৰাম-নহৰী' ১৮৫৭ চনত লিখিত।
এই যুগৰ নাটকবোৰ ছেক্‌ছপীয়েৰীয়া নাটকৰ আৰ্হিতে ৰচা হৈছিল। অৱশ্যে ইংলী
নাট্যকাৰ গিৰিণচন্দ্ৰ, ৱিজেন্সলালৰ প্ৰভাৱে অনস্বীকাৰ্য। ছেক্‌ছপীয়েৰীয়া নাটকত
শ্ৰেষ্ঠমান দৃষ্টান্ত পাঁচোটাকৈ অংক, বেছি ভাগ চৰিত্ৰৰ মূৰত অমিত্ৰাকৰ ছন্দ আৰু
অংশত মতে অগত্যাভিৰ বাৱহাৰ লক্ষ্য কৰা যায়। পোনতে অসমীয়া নাটকমুহো এই
নাটকৰ বঁচত হৈছিল। অকল ৰচনাই নহয় ছেক্‌ছপীয়েৰীয়া নাটক Comedy of
Errors (ভ্ৰমবংগ, ১৮৬৩ চন), As you like it (চন্দ্ৰধৰ বৰুৱাৰ 'চন্দ্ৰাবলী'),
Othello (শৈলধৰ ৰাজখোৱাৰ 'ৰণভূত'), Romeo & Juliet (পঞ্চধৰ
সৈন্যৰ 'অমৰ লীলা'), King Lear, Merchant of Venice (অতুল
গোবিন্দৰ ক্ৰমে 'অজ্ঞতাৰ্থ', 'বণিজ্য কোৱৰ') আদি অসমীয়ালৈ অনূদিত হৈছে।
সেইদৰে ৰোমাণ্টিক ভাৱাদৰ্শত অনুপ্ৰাণিত হৈয়ে বেজবৰুৱা, গেংইট বৰুৱা, নকুল
কুমাৰ আদিয়ে সুবলীমূলক নাটক লেখে। কিছুমান নাটকৰ চৰিত্ৰ ছেক্‌ছপীয়েৰীয়া
নাটকৰ চৰিত্ৰৰ অনুকৰণত অংকন কৰা হৈছে। যেনে, বেজবৰুৱাই 'চন্দ্ৰধৰ
সৈন্য' নাটকৰ গজপুৰীয়া, প্ৰিয়বাম, গজপুৰিয়ানী আদি চৰিত্ৰ ছেক্‌ছপীয়েৰীয়া
Henry IV নাটকৰ ক্ৰমে Falstaff, Prince Hall, Mistress Quickly
চৰিত্ৰৰ অনুকৰণত অংকন কৰিছে।

জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ দিনৰপৰা অসমীয়া নাটকত ছেক্‌ছপীয়েৰীয়া নাটকৰ
প্ৰতি পৰিৱৰ্তন ঘটা দেখা যায়। বিষয়বস্তুত বৈপ্লৱিক ভাৱধাৰা সোমোৱাৰ
সঙ্গে ৰচনা-পদ্ধতিবোৰ পৰিৱৰ্তন ঘটে। অংক আৰু দৃষ্ট-বিভাগো আগৰ দৰে
নথাকিল। দুই এটা অংকৰ ভিতৰতে আৰু কোনো অংক নোহোৱাকৈ চাৰি-
পাঁচটা দৃষ্টৰ ভিতৰতে নাটক ৰচা হ'ল। কলেবৰো সৰু হ'ল। দুই তিনি ঘণ্টা
অনেকি আধা ঘণ্টাৰ ভিতৰতে শেষ কৰিব পৰা নাটক ওলাল। প্ৰায়বোৰ
অনাতীৰ নাটকেই এই শ্ৰেণীৰ। আগৰ নাটকত মকৰ বিশেষ বৰ্ণনা দিয়া হোৱা
নাছিল। তেতিয়া মকৰ সুব্যৱস্থা নাছিল কাৰণে নাট্যকাৰসকলেও মকসজ্জাৰ বিতং
বৰণ দিয়াৰ প্ৰয়োজন দেখা নাছিল। কিন্তু বৰ্তমানে বিজ্ঞানৰ উৎকৰ্ষ হোৱাৰ
সঙ্গে লগে মকসজ্জাবো উৎকৰ্ষ সাধিব পৰা গ'ল। সেইহে জ্যোতিপ্ৰসাদ বা ডেক্টৰ
পৰৱৰ্তী নাট্যকাৰসকলৰ নাটকত মকসজ্জাৰ বিশেষ বিৱৰণ পোৱা যায়। নাটকৰ

অমিত্রাক্ষৰ চন্দ. স্বৰ্গতোক্তি আদিও পাৰ্শ্বমানে পৰিহাৰ কৰা হৈছে এনে পৰিৱৰ্ত্তনৰ মূল আদৰ্শও পশ্চাত্য নাট্যকাৰ ইবচেন, বাৰ্ণাৰ্ড শ্ব, গলছৱাৰ্ডি আদিৰপৰা লোৱা হৈছে। বৰ্ত্তমানে অসমৰ বংগমঞ্চত সন্মানিত হৈ উঠা একাংকিকাৰোৰে পশ্চাত্য One Act Playৰ অনুকৰণতে ৰচিত

উপজ্ঞাস সাহিত্যও পশ্চাত্য উপজ্ঞাসৰে প্ৰত্যক্ষ অনুকৰণৰ ফল। এইবিধ সাহিত্য আগতে অসমীয়া নালৈগে কোনে ভাৰতীয় ভাষাতে ৰচিত হোৱা নাছিল। বাস্তৱ জগতৰ কাহিনী, মানুহৰ মনোজগতৰ চৰ্ছ-বিষাদ, সংঘৰ্ষ আদি উপজ্ঞাসৰ বিষয়বস্তু। সংস্কৃত সাহিত্যতো উপজ্ঞাস নাই—গুপ্তত ৰচনা কৰা কাব্যাদি আখ্যানিকাত আছে।

অসমীয়া সাহিত্যত উপজ্ঞাস ৰচাৰ বাট মিহনেৰী চাঙাবেই দেখুৱায় ১৮৭৭ চনত এ. কে. গান্ধীয়ে ৰচা “কামিনীকান্ত”ক প্ৰথম উপজ্ঞাস বুলিব পাৰে। অৱশ্যে প্ৰচাৰধৰ্মী হোৱা কাৰণে আক ৰচনা-বীতিৰ ফালৰপৰা ক্ৰটিপূৰ্ণ হোৱা বাবে উপজ্ঞাসখন উচ্চ পৰায়ত উঠিব নোৱাৰিলে। ইয়াৰ পিছত ইংৰাজ ঐশ্বৰ্য্যিক স্কট, বঙালী ঐশ্বৰ্য্যিক বংগিমল্লক অনুকৰণ কৰি কেবাজনো লেখকে অসমীয়া উপজ্ঞাস লেখিবলৈ লয়। এওঁবিলাকৰ ভিতৰত ৰজনীকান্ত বৰমলৈ, গোহাঁইবৰুৱা আদিয়ে অগ্ৰণী আছিল। বৰমলৈয়ে “নিৰ্ম্মল ভকত” টেনিছনৰ “এনক আৰ্ভেন”ৰ অনুকৰণত ৰচনা কৰিছে। “মিৰিঙ্গীৰী”ৰ প্ৰাকৃতিক মৌসুমৰ বৰ্ণনা কৰাত হৰ্ভচৰণ, বাৰ্ণাৰ্ড, গ’ল্ডস্মিথ আদি ইংৰাজ কবি কলৰ লেখনৰ প্ৰভাৱ স্পষ্ট দেখুৱা হৈছে। সেইদৰে বৈষ্ণৱকৱাৰ ‘পঞ্চম কুঁৱৰী’ত ছেকছপীয়েৰৰ ‘ৰোম’-জুলিয়েট’ৰ প্ৰভাৱ দেখা যায়। পিছত যুগত দৈৱচক্ৰ তালুকাৰ, দণ্ডিনাথ কলিত, লবন-গোস্বামী, চিন্তাহৰণ পাটগিৰী আদিৰ উপজ্ঞাস পাওঁ। এই সময়ত ঐতিহাসিক আৰু সামাজিক দুয়োবিধ উপজ্ঞাসেই পোৱা যায় ‘ভাস্কৰী’, ‘নিৰ্ম্মল ভকত’ আদি আংশিক আত্মজীৱনীমূলক আৰু ‘মনোমতী’, ‘বজৰৈ লিগিৰী’, ‘অৰ্পণ পীঠ’, ‘সাধনা’ আদি বৰ্ণনামূলক উপজ্ঞাস। ১৯২০ চনৰ পিছত ৰচিত উপজ্ঞাস কিছুমানত জাতীয় আন্দোলনৰ ভাৱধাৰা দৃষ্ট হয়।

পশ্চাত্যৰ অনুকৰণত উপজ্ঞাস ৰচাৰ উপৰিও কিছুমান লিখকে বিবাহ উপজ্ঞাস কিছুমান অসমীয়ালৈ অনুবাদো কৰিছে। লক্ষেশ্বৰ শৰ্ম্মাৰ ‘পল্লিৱাঠীৰ প্ৰলয় কাহিনী’, ‘মাতৃ’, শান্তিবাম দাসৰ ‘ছদ্মবেশী’, ‘মিলন মন্দিৰ’, হৰেন কলিতাৰ ‘নগৰ ছখনৰ কথা’, প্ৰদীপা দেৱীৰ ‘জীৱনৰ লালনা’ আদি উল্লেখযোগ্য।

প্ৰেমনাৰায়ণ আৰু কে, বৰঠাকুৰৰ ভিটেকটিত উপভাসসমূহো মন কৰিব লগীয়া।

অসমীয়া উপভাসৰ প্ৰসংগতে এই কথা ক'ব পাৰি যে অসমীয়া গল্প সাহিত্যই এই যুগতে পূৰ্ণ বিকাশ লাভ কৰে। ভট্টদেৱৰ কৃত্ৰিম আৰু সংকীৰ্ণ গল্প-বীতিৰপৰা মুক্ত হৈ মিছনেৰীসকলৰ বহুতেই আধুনিক গল্পই কথিত ভাষাৰপৰা জন্ম লাভ কৰে। এই গল্প উপভাসৰ বাহিৰেও চুটি গল্প, প্ৰবন্ধ, জীৱনী আদিত পূৰ্ণ বিকশিত হৈছে।

উপভাসৰ দৰে চুটি-গল্পতো পশ্চাত্য প্ৰভাৱ আছে। আগমৈ আমাৰ ভাষাত সাধুকথা, কিংবদন্তী, অলৌকিক আখ্যান আদিয়ে আছিল, চুটি গল্প নাছিল। চুটি-গল্পৰ কাহিনী উপভাসৰ দৰে বাস্তৱ জগতৰে সূত্ৰ কাহিনী, জীৱনৰ আংশিক বহিৰ্য্যক্ৰি। অসমীয়া সাহিত্যত চুটি-গল্প পোনতে লেখে বেজবৰুৱাই। তেওঁৰ 'ঐক্য', 'সাধুকথাৰ কুকি' আৰু 'জোনবিবি'ত কেইবাটিও উৎকৃষ্ট চুটি গল্প আছে। ইয়াৰ পিছত শৰৎ গোস্বামী, নগেন্দ্ৰনাৰায়ণ চৌধুৰী, লক্ষী ফুকন, কলীবাহু ভেকা, বসন্ত দাস, মহী বৰা আদিক চুটি গল্প লেখক হিচাপে পোহা যায়। মোশাচা, গকী আদিৰ গল্পৰ ঠাঁচ আৰু ফ্ৰেম, ইয়ুং, এডলাৰ আদিৰ যৌন আৰু মনস্তত্ত্বটো এই যুগৰ চুটি গল্প লেখকসকলক বাককৈয়ে অনুপ্ৰাণিত কৰিছিল। যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ চুটিগল্প লেখক সকলো পশ্চাত্য বীতিৰ দ্বাৰা অনুপ্ৰাণিত হৈছে।

প্ৰবন্ধ, বাংগ-বচনা আদিৰ ক্ষেত্ৰতো পশ্চাত্য প্ৰভাৱ মন কৰিব লগীয়া। 'গটেই সমালোচনামূলক সাহিত্য'ই পশ্চাত্য প্ৰভাৱত গঢ় লৈ উঠে। এই শ্ৰেণীৰ সাহিত্য হ'ল চিন্তাধৰ্মী আৰু বস্তুধৰ্মী। 'অকণোদয়' কাকততে এই শ্ৰেণীৰ সাহিত্যটো প্ৰথমে কৃষ্ণিক মাৰে। তাৰ পিছত 'ধাটী' আৰু 'আৱাহন' কাকতত বেজবৰুৱাই 'কৃপাবৰ বৰবৰুৱা' নাম লৈ এই শ্ৰেণীৰ প্ৰবন্ধ আৰু বাংগ-বচনা লিখে। তেওঁ দেখেৰ সমসাময়িক বাজনেতিক, সামাজিক, অৰ্থ নৈতিক আদি বিষয় লৈ বচনাবোৰ লিখে। গোড়াই বৰুৱাই ধৰ্ম সৰ্বস্বীয়, সত্যনাথ বৰাই সাহিত্য বিষয়ক আৰু উপদেশমূলক, সুৰ্ধকুমাৰ কুঞা, বেণুধৰ শৰ্মা আদিয়ে বুৰঞ্জী বিষয়ক, ডঃ বালীকান্ত কাকতিয়ে অসমীয়া ভাষাৰ উপৰি ইংৰাজী, সংস্কৃত আৰু অসমীয়া সাহিত্য বিষয়ক, হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী, কনকলাল বৰুৱা, শোণাবাহু চৌধুৰী, বাজমোহন নাথ আদিয়ে প্ৰাকৃতিক বিষয়ক, ভিষেকৰ নেওগ আৰু তৰণী শৰ্মাই সাহিত্য বিষয়ক প্ৰবন্ধ আৰু গ্ৰন্থ লেখে। এঙালীকৰ কেইজনমানৰ বচনাত ইংৰাজ গল্পলেখক

এজিছন, বেকন, ষীল আদিৰ বচনা-বীতিৰ প্ৰভাৱ দেখা যায়। ডঃ বিৰিকিকুম্বৰ বৰুৱাই অসমীয়া ভাষা, সাহিত্য আৰু সংস্কৃতি বিষয়ক কেইবাখনি গ্ৰন্থ প্ৰণয়ন কৰে। বৰ্তমানে ডঃ মহেশ্বৰ নেওগ, ডঃ সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা, ডঃ প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামী, ডঃ বৰুৱা, ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামী আদি লেখক সাহিত্য-সমালোচনাত অগ্ৰগণী।

জীৱনী সাহিত্যও এই প্ৰভাৱৰে দান। বৈষ্ণৱ যুগত যিবোৰ চৰিত-পুথি লিখা কৈছিল সিবিৰ প্ৰকৃত জীৱনী নাছিল; যিহেতু তাত গুৰু আৰু সন্ত মহন্ত সকলৰ কেৱল গুণৰ ভাগটোহে অতিৰিক্ত কৰি দেখুৱা হৈছিল। অতীতকালৰ কথাও তাত আছিল; কিন্তু প্ৰকৃত জীৱনীত দাবী জীৱন সম্পৰ্কে তথ্য হয়—সেইবোৰ মোৰ গুণ সকলো খৰচ মাৰি আলোচনা কৰিব লাগে। অতীতজীৱনীৰ ভিতৰত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ 'মোৰ জীৱন সৌৱৰণ' আৰু 'আৱাহনত' প্ৰকাশ পোৱা পদ্মনাথ গোহাঁই বৰুৱা আৰু বজ্জনী বৰদলৈৰ 'জীৱন সৌৱৰণ' প্ৰধান। এই প্ৰসংগত আমিহ নামে অনুবৰ্তন কৰা গান্ধীজীৰ 'মোৰ সত্য অন্বেষণ কাহিনী'ও উল্লেখযোগ্য। জীৱনীৰ ভিতৰত 'আনন্দৰাম বৰুৱাৰ জীৱন চৰিত', 'মহাত্মা গান্ধিলে', 'চন্দ্ৰকুম্বৰ আগৰৱাল', 'স্মৃতি-তীৰ্থ', 'ভৈৰৱ চক্ৰ-চক্ৰবৰ্ত্তী কুকন', 'মণিৰাম দেৱান', 'কামাল পাচু' আদি প্ৰধান। সমালোচনা আৰু গবেষণামূলক গ্ৰন্থও এই যুগৰে যথেষ্ট ৰাজনৈতিক, সামাজিক, অৰ্থনৈতিক, ধাৰ্মিক, প্ৰকৃতিতাত্ত্বিক সকলো বিভাগতে পশ্চাত্য সাহিত্যৰ দৰে সমালোচনামূলক আৰু চিন্তা-প্ৰসূত গ্ৰন্থ পাব পাৰিছোঁ। সেইদৰে 'ছুইজাৰলেণ্ড 'ভ্ৰমণ', 'বিলান্তৰ চিঠি' আদি ভ্ৰমণ কাহিনী পশ্চাত্য সাহিত্যৰ অনুকৰণত যথেষ্ট হৈছে। অৱশ্যে এই ধৰণৰ গ্ৰন্থ এতিয়াও আঙুলিমূৰত লিখিব পৰা অৱস্থাতে আছে।

শিশু-সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰত পশ্চাত্য প্ৰভাৱ মন কৰিব লগীয়া। অকণোৰ যুগতে 'বাইবেলৰ সাধু', 'আফ্ৰিকাৰ কোঁৱৰ' আদি শিশুপুথি ওলায়। জোনাকী ফুলৰপৰা এতিয়ালৈকে বহুতো অসমীয়া সাহিত্যিক শিশু-সাহিত্য বচনা কৰিছে। তেওঁলোকৰ ভিতৰত বেজবৰুৱা, গোহাঁই বৰুৱা, বেণুধৰ ৰাজখোৱা, শৰৎ গোস্বামী, বিৰিকিক বৰুৱা, অতুল ভাৰৱিক, হৰগোবিন্দ শৰ্মা, প্ৰেমধৰ দত্ত, নৰ বৰুৱা, নিৰ্মল প্ৰভা বৰদলৈ, লীলা গগৈ, অনন্ত দেৱশৰ্মা আদিৰ নাম উল্লেখযোগ্য। ইংৰাজীৰপৰা অনাৰ্হিত শিশু-সাহিত্যৰ পুথি 'গালিতাব', 'নীল সাগৰৰ সাধু', 'বহুবীণ', 'ৰবিনচনক্ৰুছ', 'ডনকুইক-চাৰ্ট' আদি প্ৰধান।

যুগান্তৰ যুগত অগমৰ সামাজিক, ৰাজনৈতিক, অৰ্থনৈতিক, নৈতিক

অসমীয়া জীৱনত বিষয়টি পৰিবৰ্তনে দেখা দিছে। ফলত সাহিত্যিকসকলৰ চিন্তাধাৰাবোৰ পৰিবৰ্তন ঘটে। তদুপৰি তেওঁলোকক মাৰ্কছৰ শ্ৰেণী সংগ্ৰামবাদ আৰু ক্ৰিয়েলৰ সোণিয়বাদে বিশেষকৈ প্ৰভাৱিত কৰাত এওঁলোকৰ সেন্সিভিভিটি সেই ডাঙৰ প্ৰভাৱনি উঠিবলৈ ধৰে। এই যুগৰ অসমীয়া কবিতাত পান্চাত্য কবি টি, এছ, ইল্ফট, জইটম্যান, অডেন, শ্লেণ্ডাৰ, এড্ৰা: পাউণ্ড, ভাইলেন থমাচ আদি আৰু বঙালী কবি জীৱনানন্দ দাস, বুদ্ধদেৱ বসু, বিষ্ণু দে আদিৰ প্ৰভাৱ স্পষ্ট। এই যুগৰ কবিতাক 'শ্ৰেণীবাদী' বা 'সাম্প্ৰতিক কবিতা' বোলা হৈছে। এনে কবিতাত নৱজাগৰণৰ কল্পনা-প্ৰৱণতা তকৈ বাস্তৱতাৰ প্ৰাধান্য হৈ লক্ষ্য কবিৰ সঙ্গীৰ। বাস্তৱবাদিতা, প্ৰতীক ধৰ্মিতা, বুদ্ধিনিষ্ঠা, বৌদ্ধিকায়নাৰ ইংগিত, উপমা আৰু প্ৰকাশভঙ্গীৰ নতুন এই কবিতাৰ বিশেষ লক্ষণ। তেওঁ বৰুৱা, নৱ বৰুৱা, হৰি বৰকাকতী, বীৰেন ভট্টাচাৰ্য, হোমেন বৰগোহাঁই, মহেন্দ্ৰ বৰা আদিকৈ এক শ্ৰেণী কবিৰ হাতত এই কবিতাই সমৃদ্ধি লাভ কৰিছে। শ্ৰেণী-সংগ্ৰাম, বৌদ্ধত্ব আৰু মনোবিশ্লেষণমূলক গল্প আৰু উপন্যাস লেখকে যুদ্ধোত্তৰ যুগত কেবাজনো ওলাইছে। তাৰ ভিতৰত আৰু ল মালিক, লীননাথ শৰ্মা, যোগেশ দাস, প্ৰেমনাৰায়ণ, হোমেন বৰগোহাঁই, হিতেশ ডেকা, বীৰেন ভট্টাচাৰ্য, চন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়া, বাদিকামোহন গোস্বামী, পদ্ম বৰকটকী আদি কেবাজনো লেখকে কৃতিত্ব লাভ কৰিছে। এই যুগতো পান্চাত্য সাহিত্যৰ অঙ্গুৰৰণত 'মণিৰাম দেৱান', 'নিয়াদি কুকন', 'ভোগজৰা' আদি নাটক; 'লোকপ্ৰিয় গোপীনাথ বৰদলৈ', 'ইউৰোপৰ মনীষী পাচ গৰাকী', 'আইনষ্টাইন', 'অধিকাৰিণী আৰু তেওঁৰ জীৱন-দৰ্শন', 'ভাৰাবিদ্ধ বাণীকান্ত কাকতি', 'জীৱনী-চৰ্চন', 'এখনি জীৱনালেখ্য', 'অধিকাৰিণী', 'মজাৰূপৰূপা ৰূপ কোঁৱৰলৈ' আদি জীৱনী; 'সংগৰ দেখিছা', 'বঙা কৰবীৰ কুস', 'কাৰেবীৰ পাবে পাবে', 'প্ৰফেছাৰ বৰুৱাৰ চিঠি', 'বাগমতী দেখিছো', 'পৃথিৱীৰ চৌপাশে এপাক', 'মাজত মাথোন হিমালয়', 'দামেৰিকাৰ চিঠি' আদি ভ্ৰমণ কাহিনী, 'কিমাস্চৰ্ম', 'আড্ডা', 'বাটৰ ছবিৰ বন', 'অৰ্থ তাত্ত্বিক পণ্ডিত' আদি ব্যংগবচনাৰ লেখকো ওলাব ধৰিছে। এইদৰে দেখা যায় যে, অজ্ঞাত ভাৰতীয় সাহিত্যৰ দৰে আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যও পান্চাত্য সাহিত্য আৰু তাৰ ভাৱধাৰাৰ দ্বাৰা অঙ্গুপ্ৰাণিত হৈ এদিন প্ৰজাতি মেলি আজি পত্ৰ-পুথি শোভিত হ'ব পাৰিছে।

আধুনিক অসমীয়া কবিতা

আধুনিক অসমীয়া কবিতাৰ সৃষ্টি হ'ল ইংৰাজসকল অসমলৈ অহাৰ পিছত ইংৰাজসকল অহাৰ আগেয়ে অসমীয়া কবিতাৰ বিষয়বস্তু আৰু প্ৰকাশভঙ্গী একেধাৰেই বেলেগ আছিল। এক আধাৰত ক'ব লাগিলে আধুনিক কবিতা বুলিলে আমি দি বুজো ইংৰাজ আগমনৰ আগত হেনে কবিতা অসমীয়া কিম্বা কোনো ভাৰতীয় ভাষাতেই ৰচিত হোৱা নাছিল। প্ৰাক্ আধুনিক যুগত যি পদপুথি নাইবা কাব্য ৰচিত হৈছিল, আধুনিক যুগত তাৰ ৰূপ আৰু বিষয়বস্তু পৰিবৰ্তন ঘটিছিল। পদপুথিৰ ঠাইত ৰচিত হ'ল আত্মনিষ্ঠ গুটীয়া কবিতা। কাব্য ৰচনাৰ মাত্ৰাও ক্ৰমে কমি আছিল। পদপুথি বা কাব্যৰ বিষয়বস্তু আছিল পৌৰাণিক, ভাৱধাৰা আধ্যাত্মিক আৰু উদ্দেশ্য আছিল প্ৰধানকৈ বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰা। সেই সময়ত প্ৰচাৰ-ধৰ্মী সাহিত্যৰ সৃষ্টি হৈছিল কিন্তু আধুনিক কবিতাৰ বিষয়-বস্তু বিভিন্ন ক্ষেত্ৰলৈ প্ৰসাৰিত হ'ল। ভাৱধাৰাও চক্ৰিয়ুলক নাইবা আধ্যাত্মিকৰ উপৰি বোমাষ্টিক, জাতীয়তাবাদী আদি বিবিধ প্ৰবলৈ বিয়পিল, আৰু ৰচনাৰে প্ৰধান উদ্দেশ্য হ'ল কবিতাৰ ধোণেদি বিমল আনন্দ লাভ কৰা। প্ৰকাশ ভাঙ্গিৰো বিৰাট পৰিবৰ্তন ঘটিছিল। নতুন নতুন চন্দ অলংকাৰৰ সৃষ্টিয়ে গোটেই কাব্য সাহিত্যকে বৈচিত্ৰ্যময় কৰি তুলিলে।

‘অকণোদয়’ কাকততে অসমীয়া ধণ্ড-কবিতাৰ জন্ম। অৱশ্যে বিষয়-বস্তুৰ ফালৰপৰা তাত প্ৰকাশিত কবিতাসমূহৰ বেছি ভাগক পত্ৰে বুলিব পাৰি, কিম্বা তেওঁ কবিতাবোৰ বৰ্ণনা-প্ৰধান আৰু গীতিমন্তাহীন। সবচেহাগ কবিতাই ধৰ্মজুলক। এনে কবিতাত ঋতুধৰ্ম আৰু প্ৰভু যিচুৰ মহিমা প্ৰচাৰ আৰু অস্ত্ৰ ধৰ্ম বা তীৰ্থক নিন্দা কৰা হৈছে। কিছুমান কবিতাত স্বৰ্গ, নৰক আদিৰ বৰ্ণনাও আছে। নীতিজুলক কবিতাত কানি, মদ, ভাং আদি খোৱাৰ অপকাৰিতা আৰু শিক্ষাৰ উপকাৰিতা স্পৰ্কে কোৱা হৈছে। ‘অকণোদয়’ত আৰু এক শ্ৰেণীৰ কবিতা পোৱা যায়—যিবোৰ প্ৰধানকৈ বৰ্ণনাজুলক বুলি ক'ব পাৰি। এনে কবিতাত কলিকতা, গুৱাহাটী, বংপুৰ আদি নগৰৰ বিৱৰণ, আনকি বিবিধ জন্তু আৰু গছৰ বিৱৰণে পোৱা যায়। বৈষ্ণৱ কাব্যৰ ঠাঁচতেই কবিতাবোৰ লিখা যদিও তাৰা কৃত্ৰিম

মত : প্ৰায়ে উজনিৰ কথিত ভাষা ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। প্ৰকৃত বানানলৈ
নকা বখা হোৱা নাই, উচ্চাৰণ অনুসাবেহে বৰ্ণ বিজ্ঞাস কৰা হৈছে। তলত
কইবাটিও উদাহৰণ দিয়া হ'ল—

আচা সবে কৰোঁ গান।

ছিচু ঝুটত পৰিহান।

. . . . .

কামৰূপতে আছে বৃষ্টি কামাখ্যা দেবিৰ।

জিলা গুৱাহাটী সিতো পহত ওপৰ।

লোকক তুলুয়া চলে আচৰ্জ দেখুআই,

সলৰ অংগৰপৰা সল উলিয়াই।

. . . . .

কানি, আং ফটিকা এটী সৰাল: নষ্ট।

সাক সি সি লোকে খাতি আতি পাটী কৰি।

. . . . .

ভিন্ন, মল্লভৰ, বৰতমনি, স্মৃতি, ...

নানাকপ ফল প্ৰকৃ মিলেক শ্ৰদ্ধিহা :

. . . . .

শ্ৰম'গ নাগেৰ' মৰা গোল খেল জত।

এইবোৰে' হঠি মেধা পৰুৰ চালত ॥ ইত্যাদি ৷

'অকণোদয়'ৰ সময় ছোৱা হৈছে অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰাচীন আৰু আধুনিক
দুগৰ মধ্যস্থতী কাল। আধুনিক অসমীয়া ভাষাৰ অংকুৰ ইয়াতেই পজি উঠে
এইখন আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ ভাষাৰ, বিষয়বস্তু নাইবা বচনাবীতিত
'অকণোদয়'ৰ প্ৰভাৱ নপৰিল বুলিবই পাৰি।

আধুনিক অসমীয়া কবিতাৰ সৃষ্টিৰ ক্ষেত্ৰতেই হ'ল পৰবৰ্তী অসমীয়া কবিসকলৰ
সংগঠনটোৱাকৈ পাকাতা কবিতা অধ্যয়ন আৰু তাৰ দ্বাৰা অনুকৰণৰ ফল।
মহন্তে আগবেশৰা ইংৰাজী সাহিত্যৰ সহায়ত পৰিপুষ্ট হোৱা বঙলা সাহিত্যৰ
সম্পৰ্কেই অসমীয়া সাহিত্যক আধুনিক ৰূপ দিয়াত সহায় কৰিছে উনৈল
শ্ৰদ্ধিকাৰ শেষ ভাগৰ অসমীয়া লেখকসকলে ইংৰাজী আৰু বঙলা এই দুয়োবিধ
সাহিত্য অধ্যয়ন কৰিছিল। ফলত এওঁলোকে এই দুয়োবিধ সাহিত্যৰ ভাষা

অল্পপ্ৰাপিত হৈ কবিতা, নাটক, উপক্ৰাস, চুটি-গল্প আদি সৃষ্টিধৰ্মী সাহিত্য বচিবলৈ ধৰে।

অৰুণোদয় যুগৰ ভিতৰতে বম্বাকান্ত চৌধুৰীয়ে ১৮৭৫ চনত মাইকেল মধুসূদন দত্তৰ আৰ্হিত অমিত্ৰাক্ষৰ চন্দ্রত 'অভিমত্যা-বধ' কাব্য বচনা কৰে। চৌধুৰীয়ে অসমীয়া অমিত্ৰাক্ষৰ চন্দ্রৰ প্ৰথম উদ্ভবক—যাক পিছত ভোলানাথ দাস, ছিঙেশ্বৰ বৰবৰুৱা আদি কবিয়ে অমৃতকৰণ কৰিছিল। ভোলানাথ দাসে অমিত্ৰাক্ষৰ চন্দ্রত 'সীতাহৰণ-কাব্য' বচনা কৰে। দাসৰ পণ্ড-কবিতাৰ পুথি হ'ল 'কবিতা-মালা' আৰু 'চিন্তা-তৰংগিনী'। এওঁৰ বচনাত বঙলুৱা শব্দৰ প্ৰচুৰ ব্যৱহাৰ আৰু বিশেষকৈ মাইকেল মধুসূদন দত্তৰ বচন-বীতিৰ প্ৰভাৱ মন কৰিব লগীয়া। তথাপি প্ৰথম অসমীয়া গীতি-কবিতাৰ নিদৰ্শন স্বৰূপ 'মেঘ', 'কিয়নো নাক্সাগে মন' আদি কবিতা এওঁৰ মৌলিক প্ৰতিভাৰ পৰিচায়ক আৰু অসমীয়া নৱজ্ঞানৰ পূৰ্বাভাস বুজাব পাৰি। এইবোৰৰ উপৰি আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰথম পৰ্যায়ৰ কবিতাসমূহ হ'ল—বলদেৱ মহন্তৰ শুকলা উপদেশপূৰ্ণ পদ্মবোৰ আৰু কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্যৰ 'চিন্তানল' আৰু চিন্তাতৰংগ' পুথিত সন্নিবিষ্ট দেশপ্ৰেমৰ অগ্নিবায়ীমূচক কবিতাসমূহ। কবি ভট্টাচাৰ্যই অসমীয়াৰ ছবিস্বৰূপ কাৰণে বেজাৰ কৰিছে, ছবিস্বৰূপ নিজেই কাৰণ কুলি অসমীয়াক নিম্বা কৰিছে আৰু কেতিয়াবা অতীত গোবৰ্ণ স্বৰূপি অসমীয়া জাতিটোক আগবাঢ়ি যাবলৈ উদগনি দিছে। কবিতাবোৰত কবিৰ সৰল আশাবাদৰ পৰিচয় পোৱা যায়। এওঁ কবিতাৰ চন্দ্রবীতি সাহলীল নহয় যদিও তাত মৌলিক বচনা, দাৰ্শনিক চিন্তাধাৰা আৰু অল্পকৃতিৰ তীব্ৰতা প্ৰকাশ পাইছে।

বোম্বাষ্টিক ভাৱধাৰা

বম্বাকান্ত-ভোলানাথৰ অমিত্ৰাক্ষৰ চন্দ্রৰ প্ৰবৰ্ত্তন আৰু কমলাকান্তৰ মৌলিক চিন্তাধাৰাই অসমীয়া কাব্য আৰু কবিতাৰ পূৰ্ণৰূপৰ সলনি ঘটালেও অল্পপ্ৰাপ অসমীয়া নৱজ্ঞান বা বোম্বাষ্টিক যুগৰপৰাছে আধুনিক অসমীয়া কবিতা সকলো মিশৰণৰ উৎকৰ্ষ লাভ কৰিছে। অসমীয়া সাহিত্যত বোম্বাষ্টিক ধাৰা আৰম্ভ হয় কলিকতাত 'জোনাকী' কাকত প্ৰকাশৰ সময়ৰপৰা (১৮৮২ খৃঃ)। এই সময়ত কলিকতাৰ কলেজত পঢ়া অসমীয়া ছাত্ৰ কেইজনমানে উন্নৈশ শক্তিকাৰ ইংৰাজ বোম্বাষ্টিক কবি হৰ্ভৰ্টছৱৰ্ণ, ক'লেবিজ, বাইৰণ, ছেলী, কীটছ আদিৰ বচিত কবিতা বোম্বাষ্টিক ভাৱধাৰাৰে উদ্ভূত হৈ অসমীয়া সাহিত্যতো সেই ভাৱধাৰাৰ আদৰ্শ

ক'বিলে। প্রকৃতিপ্ৰীতি, স্বন্দৰৰ লগত বিন্দুৰ সংযোগ, অলৌকিকতাবাদ, সাধাৰণ শ্ৰাণী বা বস্তুত অসাধাৰণ গুণ আৰোপ, অতীত আৰু ভবিষ্যতলৈ জ্ঞানপূৰ্ণ দৃষ্টি, শ্ৰেয় আৰু সৌন্দৰ্যৰ আৰাধনা, মানসী প্ৰিয়াৰ ৰূপ বৰ্ণনা, প্ৰকৃতিত প্ৰিয়াৰ ৰূপ দৰ্শন, বাস্তৱ বিমূৰ্ততা, ৰজালোকৰ সহায়ত আত্মমুক্তিৰ চেষ্টা বা প্ৰসাধনবাদ, আৱৰ্জনাৰ পুৰণিক ভাষ্টি শৃংখলাপূৰ্ণ নতুনক সৃষ্টি কৰাৰ প্ৰচেষ্টা, সঁচিনী-গীতি (ballad) বচনৰ প্ৰচেষ্টা, নতুন ছন্দ-পৰীক্ষা আদি বোমাটিক সজিতাৰ বাই লক্ষণ জোনাকী আৰু পৰবৰ্তী বীণা-আৱাহন যুগৰ অসমীয়া সজিতাত বিভিন্ন কবিৰ চাতত এইবোৰ লক্ষণ প্ৰকাশ পাইছে।

অসমীয়া বোমাটিক সাহিত্যৰ প্ৰধান হোতা হ'ল নীতিকবি চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালা। 'জোনাকী'ত প্ৰকাশ পোৱা আৰু পিচুত বচা কবিতাৰ সংগ্ৰহ 'প্ৰতিমা' আৰু 'বীণা'ত প্ৰকাশিত কবিতাৰ সংগ্ৰহ 'বীণ-ববানী'ৰ আটাইবোৰ প্ৰবন্ধ চন্দ্ৰকুমাৰৰ কবি-প্ৰতিভাৰ উজ্জ্বল নিদৰ্শন। ১৯৬৭ চনত অধ্যাপক অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকাৰ সম্পাদিত 'চন্দ্ৰামৃত' গ্ৰন্থত আগৰৱালাৰ সমগ্ৰ কবিতা স্বৰূপে অন্তৰ্ভুক্ত বচন একেধৰণে প্ৰকাশ পাইছে। নব্বুলাসৰ কেইবাটাও লক্ষণ আগৰৱালাৰ কবিতাত স্পষ্ট। এওঁৰ ভাষা যেনে সৰু সৰু, ভাৰে। তেনে পোনপটীয়া। এওঁ ইংৰাজ বোমাটিক কবি হৰ্ডছ্ৱৰ্কৰ দৰে প্ৰকৃতিৰ লগত মনৰ নিবিড় সম্বন্ধ পাইছে, প্ৰকৃতিৰ সাধাৰণ বস্তুতো অসাধাৰণ ৰূপ দেখা পাইছে। এটোপাল 'নৈ'ৰ কবিৰ কাণে অকল 'মুকুতা মণিটি'য়ে নহয়, নিশাৰ তৰা এটিও—

মুকুতা মণিটি পাহিত জিলিকে ফটিক পানীত ধোৱা ;

নিশাৰ তৰা এটি সৰিয়েছে আছে সবগত টোপনি ধোৱা।

অকল ইমানেই নহয়, হৰ্ডছ্ৱৰ্কৰ ডেকোভিল ফুলে বগীয় আনন্দ দিয়াৰ দৰে চন্দ্ৰকুমাৰকো 'ফুল: সৰিহুত ভবা'ই তেনে আনন্দ দিব পাৰিছে। 'ডেকোভিল ফুলে বগীয়', 'পুৰণি নাবিক', 'বনকুঁৱৰী', 'জলকুঁৱৰী' আদি কবিতাত ক'লেবীজৰ কবিতাৰ দৰে অতি প্ৰাকৃত পৰিবেশৰ লগতে লোকগীতৰ প্ৰভাৱো মন কৰিব লগীয়া। 'ডেকোভিল'ক কৃত্ৰিম মালিতা (artificial ballad) বা 'বীণববানী'ক জাতীয় নীতি-কাব্যৰ শাৰীত থব পাৰি। ইংৰাজ নৃত্যগানিক কবিসকলৰ কবিতাৰ দৰে এওঁৰ হুই এটা কবিতাত শ্ৰেয়ৰ অৱগান, ছন্দৰ প্ৰতি গভীৰ সহায়কৃতি আৰু সুসংকাৰ-পূৰ্ণ সমাজখন ভাষ্টি শান্তিপূৰ্ণ নতুন সমাজ প্ৰতিষ্ঠাৰ তীব্ৰ আকাংক্ষা ফুটি ওলাইছে। 'মধুৰী' কবিতাত 'ফুটে' নে ফুটেটোঁকৈ ফুৰীয়া কলিটি' বুলি আৰম্ভ কৰি সৌন্দৰ্য-

মুঠক বিভিন্ন চিত্ৰ দাঙি ধৰিছে। এই সৌন্দৰ্য কাৰণেই কবিয়ে আজীবন সাধনা কৰি জীৱন কটাই দিব পাৰে,—“স্বন্দৰৰ আৰাধনা জীৱনৰ খেল” বীণ-বৰাগীত—

নেলাগে কুটিল সংসাৰৰ পথ, নেলাগে চাপৰ ওখ ;
আলোখৰ লেখ নেলাগে সম্পদ, নেলাগে বিষয় স্তম্ভ ।
আঙুলি বুলাব জনা হ'লে আক্ৰি পেলালোহেঁতেন টাৰ্ন,
হিমালয় চূড়া বুৰালোহেঁতেন উচ্ছালি কলীয়া পানী ।

বুলি যি বিস্তোৰণ ভাব প্ৰকাশ কৰিছে, সেই ভাব ছেলীৰ Ode to the West Wind কবিতাতো স্পষ্ট,—

Wild Spirit, which art moving everywhere ;
Destroyer and preserver, hear, oh, hear !

চন্দ্ৰকুমাৰ আশাবাদী ; পাপ-পৃথিৱীৰপৰা মান-অপমান চোৱাই ‘মৃত্যুৰ সৃষ্টি’ অৰূপ কিৰণে কৰোঁক সকলো শুচি’ বুলি ক'য়না কৰিছে। যদিহে যে সকলো জীৱতকৈ শ্ৰেষ্ঠ, মাতৃভূমিই যে দেৱতা অৰ্থাৎ ‘যন্ত জীৱ তন্ত শিব’ আৰু মাতৃভূমি পূজিলেই যে দেৱতাকো পূজা কৰা হয়, তাকে চন্দ্ৰকুমাৰে ‘মানৱ-বন্দন’, ‘বীণবৰাগী’ আদি কবিতাত প্ৰকাশ কৰিছে।—

মাতৃভূমি দেৱ, মাতৃভূমি দেৱ, মাতৃহ বিনে নাই কেৱ ।

ক'ব ক'ব পূজা পাতি-অৰ্ঘ্য লই স্তব স্তব মানৱ দেৱ ।

কবিয়ে কেতিয়াবা সংসাৰৰ দুখ-দৈন্য আৰু মাতৃহৰ নীচতা-অহংকাৰ আঁতৰাবৰ কাৰণে ভগবানক প্ৰাৰ্থনা জনাইছে—

দুখ দুখ কৰি জগৎ উজাৰ কৰাহে জগৎ স্বামী ।

নীচ হুতুৰ নীচ অহংকাৰ হওক সবে অধোগামী ।

কবির এই আধ্যাত্মিকতা কতিয়োবা ‘সেহুহু’ ভাবতো পৰিণত হৈছে

সংসাৰ মোৰেই পূৰ্ণ দেৱো, আৰ্হে মাথো নিবন্ধন মই ।

এৰুদ্ৰাস যজ্ঞৰ অন্তিম শ্ৰেষ্ঠ হোতা হ'ল লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা। তেওঁ আছিল এবিধাৰে কবিনাটিকাৰ, চুটিগল্প-লেখক, হাস্যৰসিক, প্ৰবন্ধ-লেখক আৰু সংবাদসেৱী। তেওঁৰ কবিতাৰ পুথি ‘কদমকলি’ত আৰু ‘শঙ্খকলি’ত সন্নিৱিষ্ট কেইবাটাও কবিতা বৈশাখিক ভাৱধাৰাৰে পৰিপুষ্ট। আগবঢ়ালৰ দৰে তেওঁৰ কবিতাতো পোতা বাহু সৰল আশাবাদ—“গা বীণ গা, অমৃত সংগীত শুকানে মেলক কুঁহি।” আগবঢ়ালৰ কবিতাৰ দৰে তেওঁৰো ‘ধনবৰ আৰু ‘বতনী’, ‘বতনীৰ বেজাব’ আদি কবিতা সাৰ্থক কৃত্ৰিম মালিতা। ‘ভ্ৰম’ কবিতাত সৌন্দৰ্যৰ লগত কৌতুহল সৃষ্টি কৰি

এক্সপ্ৰেছ ভাৱে আন এটি লক্ষণ ফুটাই তুলিছে। ‘প্ৰিয়তমা,’ ‘প্ৰেম’ আৰু ‘প্ৰিয়তমাৰ সৌন্দৰ্য’ এওঁৰ আগ শাৰীৰ প্ৰেমমূলক কবিতা। ‘প্ৰিয়তমা’ত ইঞ্জি-
 যুক্ত প্ৰেম, ‘প্ৰেম’ আৰু ‘প্ৰিয়তমাৰ সৌন্দৰ্য’ত স্বপ্নজ প্ৰেমৰ স্তৰ গান গোৱা কৈছে।
 তেওঁ ‘শোকৰ সংগীত সিটি বিষাদৰ হৃদ’ বুলি আৰম্ভ কৰা ‘কবিতা’ নামৰ
 কবিতাটোত কবিতাৰেই এটি অল্পময় সংজ্ঞা দাঙি ধৰিছে। ‘বীণ-বৰাগী’, ‘অসম
 সীতা’, ‘অ’ মোৰ আপোনাৰ দেশ’ আদি কবিতাত বেজবৰুৱাৰ জাগ্ৰত আবেগ-
 প্ৰেমৰ পৰিচয় পোৱা যায়। তাত তেওঁ অসমীয়া জাতিটোক অতীতৰ গৌৰৱপূৰ্ণ
 মৰ্যদাৰ উদ্ধৃতি আগ বাঢ়িবলৈ আহ্বান জনাইছে—“অসম আকৌ উন্নতি পৰত
 গৈ আছে অসম বোল।” বেজবৰুৱাৰ কিছুমান কবিতা হাত্ৰ আৰু বাংলা ৰসেৰে
 যুগ্ম। উদাহৰণ স্বৰূপে ‘চান্দনী আৰু বেজী’, ‘ধোৱা পেংৱা’, ‘বৃন্দা চন্দ্ৰাৱলী সংবাদ’,
 ‘সুন্দৰ বাধাৰ মন্দ’ আদি কবিতালৈ আঙুলিয়াব পাৰি।

আগৰৱালা আৰু বেজবৰুৱাৰ দৰে ৰোমাণ্টিক সাহিত্য-ৰাজৰ তৃতীয় হোতা
 হ’ল ছেহচন্দ্ৰ গোহাৰ্মী। প্ৰত্যাহ্বিক বুলিয়েই সুপৰিচিত যদিও সাহিত্যিক
 জীৱনৰ আগভোগৰত তেওঁ কেইবাটাও মনোৰম কবিতা ৰচনা কৰিছে। সেউবোৰৰ
 প্ৰথম ক’ল ‘ফুলৰ চাকি’ (১৯০৭)। আগৰ কুজনাৰ দৰে এওঁৰ কবিতাতো
 আছে আশাবাদৰ বৃত্তি। ‘পুৱা’ কবিতাত কৈছে—

বৰষুণ অনন্ত কাল জ্ঞানৰ পোহৰ
 জ্যোতিৰ্ময়ী জোনাকী সহিতা;
 বকোৱা অনন্ত কাল পঞ্চমত তুলি
 বীণাপাণি কোমল কবিতা।

গোহাৰ্মীয়ে হ’ল অসমীয়া চতুৰ্দশপদী কবিতা (sonnet) ৰ প্ৰথম পদ-প্ৰদৰ্শক।
 এওঁৰ প্ৰথম ছনেট ‘প্ৰিয়তমাৰ চিঠি’ ছনেটৰ ভাব, ভাষা, গঢ় সকলো পিনৰপৰাই
 অসমীয়া সাহিত্যৰ এটি উৎকৃষ্ট ছনেট। আনহাতে ‘কাকুতি’, ‘কাকো; আৰু কিয়
 ন’লিগাওঁ’ আদি প্ৰেমৰ কবিতাত কবিৰে মৌলিক প্ৰতিভা দেখুৱাব পৰিছে।

‘জোনাকী’ৰ আন্দোলনৰ বাহিৰত থক। শ্বকিৰুদ্দিন আহমদৰ জাতিবিৰোধ
 কবিতা-পুথি ‘জান-মালিনী’ (১৮৯৬)-ৰ সবহভাগ কবিতাটো বৈতিক আন্দোলনে
 বৰপূৰ। এওঁৰ ‘মহিশালিখনি’ আৰু ‘দিনকণা’ উৎকৃষ্ট কবিতা। ঘৰুৱা, প্ৰাক্তন
 জীৱনৰ ব্যৱহাৰ এওঁৰ কবিতাৰ প্ৰধান বৈশিষ্ট্য।

এই দুজন আন একজন প্ৰবীণ সাহিত্যিক পঞ্চদশ শতাব্দীৰ কবি আৰু-

জীৱনীমূলক ঘৰুৱা কাব্য 'লীলা'ৰ উপৰিও 'জুবণি' আৰু 'ফুলৰ চানেকি' নামৰ দুখন খণ্ড-কবিতাৰ পুথি বচনা কৰে। এওঁৰ সৰহ ভাগ কবিতাই বৰ্ণনা-প্ৰধান 'জুবণি'ত কেইটিমান উৎকৃষ্ট চতুৰ্দ্দশপদী কবিতা আছে। এওঁৰো কিছুমান কবিতা বোমাষ্টিক ভাবধাৰাৰে পৰিপুষ্ট। কেইটিমান কবিতা একেবাবেই ব্যক্তিগত ভাব লৈ লিখিলেও গীতি-কবিতাৰ গুণ তাত নাই। অৱশ্যে অমিত্ৰাক্ষৰ চন্দ্ৰই এওঁৰ সাতত সাৱলীল গতি লাভ কৰিছে।

হিতৈষ্যৰ বৰবৰুৱাৰ কাব্যতে অমিত্ৰাক্ষৰ চন্দ্ৰই নিটোল ৰূপ পাইছে এওঁৰ 'কমতাপুৰ ধ্বংস আৰু বিৰচিণী বিলাপ কাব্য', 'তৰুতাৰ আত্মদান', 'বুদ্ধক্ষেত্ৰ' আচোম বমণী বা মূল: গাভৰু' আদি কাব্য অমিত্ৰাক্ষৰ চন্দ্ৰত ৰচিত। এই কেইটা কাব্যৰ বিধিবদ্ধ বৃৎজীৰপৰা লোৱা। ইয়াৰ উপৰ ইংৰাজী সাহিত্যৰ আল: লৈ তেওঁ 'অংগিলা' আৰু 'ডচ্‌ডেমনা' কাব্য বচনা কৰে। তেওঁৰ 'আত্ম' স্মৃতি-কাব্যত পৃথিৱীৰ কেবাজনো বিখ্যাত মন্তিল:ৰ গুণাভূকীৰ্ত্তন কৰা হৈছে। তেওঁৰ কবিতাৰ পুথি হ'ল 'টোপাকল', 'মালচ' আৰু 'চকুলো'। শেষৰ দুখন চতুৰ্দ্দশপদী কবিতাৰ সংগ্ৰহ। 'মালচ' প্ৰথম অসমীয়া চনেটৰ পুথি। অৰুণ-প্ৰম, বীৰ-বীৰাংগনাসকলৰ জয়গান, সাংসাৰিক সজ্ঞাপ আৰু ভগবানত বিশ্বাস বৰবৰুৱাৰ কবিতাৰ প্ৰধান বিষয়। এওঁৰ কেইটিমান কবিতাক 'শোক কবিতা' (elegy)ৰ শাৰীত থব পাৰি।

প্ৰসিদ্ধ নাট্যকাৰ চন্দ্ৰধৰ বৰুৱাৰ একমাত্র কবিতাৰ পুথি হ'ল 'বঙন' পুথিখনত প্ৰকৃতিবিষয়ক, প্ৰণয়াত্মক আৰু 'গহীন' ভাবৰ কবিতাৰ উপৰিও হাস্য আৰু সমাজৰ সংস্কাৰ আৰু ভগ্নাত্মিক লৈ লিখা ব্যংগাত্মক কবিতাও পোৱা যায়। এওঁৰ 'স্মৃতি', 'ধূলিকণা মই' আদি উল্লেখযোগ্য কবিতা। এওঁ গৈবিশ চন্দ্ৰৰ অল্পকবণত বেউলা-লখীন্দেব কাহিনী লৈ 'কামৰূপ-জীৱাৰী' আৰু বুদ্ধাৰু-বধ কাহিনী লৈ 'বিহুং-বিকাশ' কাব্য বচনা কৰে।

বৰুৱাৰ সমসাময়িক কবি আনন্দচন্দ্ৰ আগৰৱালা 'ভাঙনিকৌৱৰ' বৃৎ জনাজাত বৰিও 'ভই', 'পানেশই', 'বলম', 'ফুলকৌৱৰ' আদি কবিতাত কবি মৌলিক প্ৰতিভাও বিকশিত হৈছে। এওঁৰ কবিতাত প্ৰকাশ-ভংগীৰ মধুৰতা আৰু লোকস্মৃতিৰ প্ৰভাৱ মন কৰিব লগীয়া। আনপিনে এওঁৰ 'জীৱন-সংগীত', 'জীৱ', 'হৃদয় ঠাই' আদি ইংৰাজীৰপৰা অনূদিত কবিতাসমূহো মৌলিক কবিতাৰ দৰে গুণী আৰু জনপ্ৰিয়। এওঁৰ একমাত্র কবিতাৰ পুথি 'জিলিকনি'।

কবি শক্তিকাব্য আদি ভাগবৎ খ্যাননামা কবি বহুমাখ চৌধাৰী জোনাকী
গুণবপৰাই পৰিচিত। তেওঁৰ কবিতাৰ গুণি 'সাদৰী', 'কেতেকী' আৰু
'নৃতিকতব'।

কবিৰ 'কাৰবালা' নামেও এখন কাব্য আছে। এওঁৰ কেতবোৰ কবিতাত অসমীয়া
জাতীয় জীৱনৰ চিত্ৰ, ভগৱৎ প্ৰেম আৰু বৈৰাগ্যৰ ভাৱ প্ৰকাশ পালেও প্ৰকৃতি
বৰ্ণক কবিতা কেইটিয়েহে কবিক ওখ আসন দিছে। ইংৰাজ কবি বৰ্ডচ্‌ৱৰ্থৰ
দৰে কবিত্তেও প্ৰকৃতিৰ লগত নিগূঢ় সম্বন্ধ স্থাপন কৰিব পাৰিছে। 'বহাগীৰ বিয়া'ত
প্ৰকৃতিৰ লগতে কবিয়েও কি 'জড়জগত' কি 'জীৱজগত' সকলোতে 'আনন্দৰ পূৰ্ণ
বৰষা' বিৰিঙি থকা দেখিবলৈ পাইছে। 'গোলাপ' 'ভেটফুল', 'দিবমন্তিক'
আদি কুল সম্পৰ্কীয় আৰু 'প্ৰিম্‌বিংগিনী', 'কেতেকী', 'কেতকীচৰাই',
'নৃতিকতব' আদি চৰাই-বিষয়ক অল্পপম কবিতাকেইটিহ কবিয়ে প্ৰকৃতিৰ লগত
আত্মীয়তা স্থাপন কৰিবলৈ বহু কৰণ আভাস পোৱা যায়। 'প্ৰাণে প্ৰাণে ভাল পাঠ
প্ৰতি বালক' বুলি কবিয়ে নিজেই কৈছে। বৰ্ডচ্‌ৱৰ্থৰ জটিলকৰণ দৰে চৌধাৰীৰ
'বিংগিনী'ও সাধাৰণ চৰাই নহয় ই 'অগীৰ দূত'— ভগবানৰ 'প্ৰেমাধিনী'।
বৰ্ডচ্‌ৱৰ্থৰ কুলটিৰ উপযুক্ত বাসস্থান কাল্পনিক পৰীষাদ্য গোৱাৰ দৰে চৌধাৰীৰ
কেতেকীয়ে। তদু সত্য কৰিছে এনে এখন স্তম্ভ ঠাইত, য'ত—

প্ৰভু, শাস্তি, দয়'

দেহবালা সবে

বিহৰিছে সৰ্বদায়।

কবিয়ে কেতিয়াবা চৰাইৰ স্বতন্ত্ৰ আনন্দময় জীৱনৰ লগতে নিজৰ দুখ-শোক-
পূৰ্ণ জীৱনৰ কাক্য প্ৰকাশ কৰি নিজে চৰাইৰ লগতে উৰি যাবলৈ কামনা
কৰিছে—

সোমাব লগতে উৰি যাওঁ বিহংগিনী,

সদায় বহিছে য'ত প্ৰেম বন্ধাকিনী।

কেতিয়াবা কবিয়ে নিঃসঙ্গ জীৱনটো ফুলৰ বৰ্ণ-বৈচিত্ৰ্যেৰে ভৰিত কৰাৰ সপোন
দৰ্শিছে—

ফুলিল হিয়াত মোৰ লাখে লাখে ফুল

পৰিমল গোন্ধে সুবাসিত।

চৌধাৰীৰ চৰাই-বিষয়ক কবিতাকেইটালৈ আঙুলিয়াই কোনো কোনোৱে
ওঁক 'বিহঙ্গী কবি' বুলি আখ্যা দিব খোজে, কিন্তু কবিয়ে জানো কেৱল চৰাইক

লৈকে কবিতা লিখিছে ? চৰাইৰ উপৰি ফুল, নৈ, বসন্তকাল, বৰ্ষাকাল আদিৰ লৈয়ে অনেক প্ৰকৃতি-বিষয়ক মনোৰম কবিতা ৰচিছে। সেই ফালৰপৰা তেওঁক 'প্ৰকৃতি-কবি' (Nature Poet) বোলাই বেছি সমীচীন হ'ব।

প্ৰকৃতি বিষয়ক কবিতা কেইটিমানত বৰ্ডছ্‌ৱৰ্থৰ লগত ভাবৰ মিল দেখিলেও চৌধাৰীৰ ওপৰত ইংৰাজ কবিৰ পোনটোয়া প্ৰভাৱ নাট; বৰং শঙ্ক-চন্দ্ৰ, উপমা: অলংকাৰ, নাইবা পৌৰাণিক অংগান সংস্কৃতিৰ ক্ষেত্ৰত সংস্কৃত শক্তিৰে প্ৰভাৱতে মন ৰবিব লগীয়া। তলৈও সেইবোৰ সজাই পৰাই তোলোতে কবিৰ স্বকীয় প্ৰতিভা পৰিস্ফুট হৈছে। আনহাতে 'ভিক্ষা', 'বিবাদ', 'বিবহীৰ উক্তি', 'সজ্ঞাপন', 'মৰণ', 'বণিজ্যৰ কথা', 'বৈবাগ্যৰ কথা', 'ফুল-শৰ্মা' আদি কবিতাৰ কবিৰ নৈৰাজ, সংসাৰৰ প্ৰতি বিৰাগ আৰু ভগবানৰ প্ৰতি অটল বিশ্বাস প্ৰকাশ পাইছে।

উত্তৰ জোনাকী যুগতে পৰিচিত কবি দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মাৰ কবিতাৰ পুথি 'নিবেদন' আৰু 'অঞ্জলি'। শৰ্মা চানেকি লিপক চিচাপেণ্ড পৰিচিত। এওঁৰ কবিতাত বৰ্ডছ্‌ৱৰ্থৰ প্ৰভাৱ লক্ষ্যীয়। এওঁৰ বৰ্ডছ্‌ৱৰ্থৰ 'মুচি' কবিতাৰ সৰল অসমীয়া ভাৱনি মন ৰবিব লগীয়া। 'মুচি'ক 'সানৰী' আৰু ইংলণ্ডৰ 'ডাড' জুৰিটিক 'অসমৰ ভৰল' নৈ বুলিহে পৰিচয় দিছে। আনহাতে এওঁৰ কবিতাত ভাৰতীয় দৰ্শনৰ প্ৰভাৱে বিভূষিত। আত্মাৰ স্বাভাৱ, জ্ঞানাত্মবাদ, জীৱনৰ প্ৰতি মোহ শৰ্মাৰ কবিতাত বেগ বহিছে।

দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মাৰ লৈয়ে ভাৰতীয় দৰ্শন তথা অতীক্ষিয়বাদৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱান্বিত আন এজন কবি হ'ল মৌলমণি ফুকন। এওঁৰ কবিতাৰ পুথি 'জ্যোতিকণা', 'ভটিমালী', 'জিঞ্জিৰি', 'মানসী' 'সজ্ঞানী' আৰু 'শতধাৰা'। 'জিঞ্জিৰি'ত কবিৰ সৰল আশাৰা প্ৰকাশ পাইছে। 'মানসী' আৰু 'সজ্ঞানী'ৰ কিছুমান কবিতাত কবিৰ সত্য আৰু সন্দেহৰ প্ৰতি থকা অনন্ত টোপাহ ফুটি ওলাইছে। কবিৰে সৃষ্টিৰ ক্ষুদ্ৰতম বস্তুৰপৰা বৃহত্তম বস্তুলৈ সকলোতে এটা মহান শক্তি নিহিত হৈ থকা দেখা পাইছে আৰু সেই শক্তিটোৱে যেন বিচিত্ৰ ৰূপত বিখৰ প্ৰকাশ পাইছে। চানেকিৰ আৰ্হিত ৰচ 'জ্যোতিকণা'ৰ কেইবাটাও কবিতাত জৈৱ বা জগৎ-জীৱন সম্পৰ্কে থকা কবিৰ ধ্যান-ধাৰণা প্ৰকাশিত হৈছে। 'শতধাৰা'ত প্ৰধানকৈ আধ্যাত্মিক ভাব আৰু বিশ্ব-শান্তিৰ কামনা প্ৰকাশ পাইছে। এওঁৰ কিছুমান কবিতা গল্প-ধৰ্মী আৰু চিত্ৰ-প্ৰধান।

বহুত বা অতীজিয়বাদী কবি আন এজন হ'ল অম্বিকানিৰী বায়চৌধুৰী।
ওঁৰ 'ভূমি' কাবাই তাৰ নিদৰ্শন। ভূমি অৰ্থাৎ বিশ্বব্রজোতাই বৈচিত্ৰ্যময়
গতত যে কি কি কণত আত্ম প্ৰকাশ কৰিছে তাকেই কাব্যখনত বৰ্ণনা কৰা।

৩৮। কবিতা বৰ্ণনাশক্তি আৰু ভাবৰ তীব্ৰতা মন কবিতা লগীয়া—

ভূমি - লাজৰ বাঙালী আভা গাভৰুৰ গোলাপী গালত ;

ভূমি—পাখিৰ জিৰণিখিনি চেনেহীৰ বাহৰ তলত।

*

*

*

ভূমি—পিঠনে নিদিওঁকই মন্তনীয়া মিলন ঠংগিত,

ভূমি—পিঠনে নিদিওঁকই প্ৰেম-বস ফালি মোৰ চিত্ত।

অম্বিকানিৰী অকল দ্বিষ্ট কবিয়ে নকয়, তেওঁ উন্নত জাতীয় কাব্যও ; তেওঁৰ
কবিতাত বিপ্লবী মনৰ পৰিচয় পোৱা যায়। কৰ্মশক্তিৰ তেওঁৰ প্ৰগতি
'বীণা', 'জলজুতি', 'স্থাপন কৰ স্থাপন কৰ', 'আজি যোৱা কি চম্ভবে',
'ভগবান', 'বেদনাৰ উজা' আদি পৃথক বিভিন্ন কবিতালৈ আঙুলিয়ালেই
মনোবোৰ ভাবধাৰাৰ উমান পোৱা যায়। বায়চৌধুৰীৰ প্ৰনোবোৰ কবিতাত
৩৯: গুণ-সম্পন্ন ভাষা আৰু চম্ভব বলিষ্ঠ গতি সচেতনৈ চকুত পৰে—

যি জীৱনত বহু কঠোৰ দুখ বেদনা নিৰ্বাচনৰ ঘোৰ ঘৰষণ লাগি,

মন্ত মন্ত কালবন্ধী কন্তলীয়াৰ ভৰি ভেদি অনল উঠে আগি।

নাট্যকাৰ শৈলধৰ ৰাজখোৱাৰ একমাত্ৰ কবিতাপুথি 'নিজৰা' বিভিন্ন বিষয়
ৰে বচা কবিতাৰ সমষ্টি। ইয়াৰ সবচেহাগ কবিতাই প্ৰকৃতি বিষয়ক ; কিন্তু তাৰ
৪০: বহিঃকণ্ঠে বৰ্ণিত হৈছে—দাৰ্শনিক ভাব নাই। বুৰঞ্জীৰ ভেটিত বৰ্ণিত
৪১: কাহিনীযুক্ত কবিতা 'পাৰাণ-প্ৰতিম' ৰাজখোৱাৰ অন্তিম সমষ্টি।

গল্প-লেখক আৰু আত্মজীন সংবাদ-সেৱী লক্ষীনাথ ফুকনৰ ডেকা কালত বচা
৪২: কবিতাই প্ৰেম-বিষয়ক। কিন্তু সেই প্ৰেম ইন্দ্ৰিয়গ্ৰাসকৈ পাখিৰ নকৰ,
৪৩: আৰু আধ্যাত্মিকহে। প্ৰেমৰ লগতে মৌলবৰ প্ৰাক্তন কবিতা অসীম তৃষ্ণা
৪৪: পাইছে। এওঁৰ 'ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ প্ৰতি' কবিতাত অসমৰ অতীত গৌৰৱ ঘোষিত
৪৫: ফুকনৰ প্ৰকাশিত কবিতা-সংগ্ৰহ 'সোণালী সপোন'।

জোনাকীযুগত বিকশিত হয়লৈ ধৰা বোমাটিক ভাবানন্দ উৰ-বাহী যুগ
৪৬: (১৯১১-১২)ৰ গীতি কবি যতীন্দ্ৰনাথ ছুৰাৰ হাততহে পূৰ্ণ বিকশিত হয়।
৪৭: যোগ্য বৰ্ণিত পুথি হ'ল—'আপোন হ'ব' আৰু 'বনফুল'। তেওঁৰ 'ওমৰ তীৰ'

কাব্যখন পাবক্ৰম কবি ওমৰথৈয়ামৰ 'কবাহত'ৰ অপূৰ্ব অসমীয়া ভাঙনি। হাকৈজৰ কবিতাৰ ভাঙনি 'মিলনৰ স্তব'ত ছুফীবাদৰ প্ৰভাৱ আছে। তেওঁৰ 'কথা-কবিতা'খন হ'ল গম্ভীৰ ৰচিত 'নোহোৱা নোপাজা' কবিতাৰ পুথি। এইখন কচ সাহিত্যিক টুৰ্গেনিভৰ 'Poems in Prose' গ্ৰন্থৰ অন্তৰ্ভুক্ত ৰচিত। ছুফীয়া কবিতাৰ ইংৰাজ কবি গ্ৰে, ছেলী, টেনিছন, কচ কবি টুৰ্গেনিভ আৰু পাৰচীয় কবি ওমৰথৈয়াম আৰু হাকৈজৰ প্ৰভাৱ দেখা যায়। ছুফীয়া কবিতাৰ মূল স্তব আত্মকেন্দ্ৰিক; কিন্তু কাকণোৰে ভৰপূৰ। তেওঁ নিজৰ ভাবতে বিভোৰ—"মোৰ গান ময়ে গাওঁ, তুমি শুনি ময়ে তল বাওঁ।" ডঃ বিৰিকিছুমাৰ বৰুৱাৰ ভাৱত 'ছুফীয়া মুখ্যতঃ প্ৰেমৰ কবি; সৌন্দৰ্যৰ উপাসক। তেওঁ প্ৰেমৰ সপোন দেখে, প্ৰেমৰ কবিতা লেখে।' ব্যক্তিগত জীৱনৰ হা-হুমুনিয়াহ, নিঃসঙ্গ জীৱনৰ গভীৰ বেদনা আৰু সংসাৰৰ তিক্ততাই ছেলীয়াদৰে তেওঁক আত্মৰ কবি তুলিছে। আঁক সেই ভাৱ কবিতাবোৰত মুৰ্ত হৈ উঠিছে। অৱশ্যে সংসাৰৰ প্ৰতি কবি আত্মাহীন যদিও ভবিষ্যতৰ প্ৰতি তেওঁ আশা ৰাখিছে। সেইহে সংসাৰ-বিৰাগী তেওঁ স্বপ্নৰ সোণোৱালী দেশলৈ জীৱন-নাও মেল নিবলৈ হৃদয়বাস কৰিছে।—

আজি এই জোনালী ৰাতিত

নাওখনি যেলি দিলো যই,

লুইতৰ স্নেহ সিপাৰে

সোণোৱালী সেই দেশলই।

অজুত্বিত্য ভীত্ৰত', প্ৰকাশভংগীৰ স্মৃতিধৰ্মিতা আৰু ছন্দৰ সাৱলীল গতি ছুফীয়া কবিতাবোৰৰ প্ৰধান বৈশিষ্ট্য। তছবি নদী, নাও, নাৰবাঁহ, বাটক'লীপালী আদি যথোচিত প্ৰতীকৰ ব্যৱহাৰে কিছুমান কবিতা চিত্ৰধৰ্মী আৰু মোহনীয় কবি তুলিছে।

বুজীবিদ্ ডঃ সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাৰ কবিতা-পুথি 'নিৰ্মালি'ত বিবিধ বিষয় কবিতা সন্নিবিষ্ট হৈছে। ছন্দবৈচিত্ৰ্য এওঁৰ কবিতাৰ এটি ঘাই লক্ষণ। এওঁ জ্যেষ্ঠ কবিতা 'আপোনস্ব'ত কবিৰ লক্ষণ বৰ্ণিত হৈছে। কবি সত্য আৰু স্নেহৰ পূজাৰী আৰু 'আবেগৰ বন্দী কবি নোহে নিয়মৰ।'

কবি ৰত্নকান্ত বৰকাকতীৰ কবিতাৰ পুথি 'শেৱালি', 'ভৰ্পন' আৰু 'চন্দ্ৰহাৰ'। 'শেৱালি'ৰ সবহভাগেই প্ৰেমৰ কবিতা যদিও তাত কবি আৰু কাব্য, পূৰ্ব আৰু ইতিহাস, ভগত আৰু জীৱন সম্পৰ্কীয় আৰু শোকৰ কবিতাও আছে

বৰফাকতীৰ প্ৰেম ভগবৎ প্ৰেম বা অতীত্ৰিয় প্ৰেম নহয় - যি ঐহিক-ইন্দ্ৰিয়গ্ৰাহ প্ৰমত্তে মাথোন। কবিয়ে পোনতে বিশ্বৰ সৌন্দৰ্যবালি উপভোগ কৰিছিল; কিন্তু বৰফাকতীৰ প্ৰিয়তম। উদয় ভাৱে দেখিলে—বিশ্বৰ সকলো সৌন্দৰ্য যেন 'প্ৰিয়তম'ই তিলোত্তমাকৰূপে নিশ্ব কৰিলে। কবিয়ে ভেটিয়া প্ৰিয়তমাত বাহিৰে যি আঁক কতে সৌন্দৰ্য দেখা নাগায়।

প্ৰকৃতিয়ে যে কেবল কবিকেতে ধৰা দিয়া আনক নিৰিয়ে তাকে বৰফাকতীয়ে 'ক'ব'ন' ক'বত'ত অকবিক সন্মোহন কৰি কৈছে—

মে ক যে সদায় সকাঁপাই থাকে

প্ৰকৃতিখনে

তোমাকনো ভাব বাতাব একে।

নিদায়ে নৈ ?

স-সাধন যে অনিত্য তাক কবিয়ে 'জ্বাৰন আছে যায়' ক'বতাত ব্ৰহ্মবতাবে প্ৰকাশ কৰিছে। বৰফাকতীৰ চন্দ-বৈচিত্ৰ্য, শব্দ চন্দ আৰু চিত্ৰাংকনত বীজনাথৰ স্পষ্ট প্ৰভাৱ দেখা যায়।

ঐশাংসিক দণ্ডিনাথ কলিতাৰ কবিতাৰ পুথিসমূহ হ'ল—'বহুবধা', 'বগব', 'বচস্প', 'লীপ্তি' আৰু 'বীণাব বংকাব'। এওঁৰ সবহৰিনি কবিতাই হাত আৰু চীৰ ব্যংগাত্মক। অসমীয়া সমাজৰ পোড়ামি, অন্ধবিশ্বাস, আভিভাত্য, ভেম ব'ম বিভিন্ন ফাললৈ লক্ষ্য ৰাখি ব্যংগ কবিতাসমূহ ৰচা কৈছে। ইয়াৰ উপৰি 'মূলক' আৰু 'ক'বীৰ ভাবৰ কবিতাও আছে। এওঁৰ অসম বুৰঞ্জীৰ আলমত ৭৫ কাব্য হ'ল 'অসম সন্ধ্যা'।

নাট্যকাৰ ইন্দ্ৰেশ্বৰ বৰঠাকুৰৰ মতাভাৰতৰ আগমত ৰচা ৰঙকাণা 'বজ্জউতি'। বৰঠাকুৰৰ কবিতা পুথি 'চন্দ্ৰ-মঞ্জিক' দেশ-প্ৰেমমূলক, নীতিমূলক আৰু ঐতিহ্য সম্পৰ্কীয় কবিতাৰ সংষ্টি।

নাট্যকাৰ আৰু গীতিকবি পদ্মধৰ চলিহাৰ গীতৰ পুথি হ'ল 'হুননি', 'বহুগীত' আৰু 'গীতিলহৰী'। তাত সন্নিৱিষ্ট গীতবোৰে একালে যেনেকৈ হোৱা আন্দোলনত সহায় কৰিছিল, আনফালে যেনেকৈ বঙলা গীতৰ ঠাইত অসমীয়া গীতৰ জনপ্ৰিয়তাও বঢ়াইছিল। এওঁৰ কবিতাৰ পুথি 'শবাই' আৰু 'বংপুৰে কথা'। কবিতাবোৰত কবিৰ স্বদেশ-প্ৰেমৰ পৰিচয় পোৱা যায়।

এই যুগৰ শ্ৰেষ্ঠ মহিলা-কবি হুগবাকীৰ দানো উল্লেখযোগ্য। সেই হুগবাকী হ'ল ধৰ্মেশ্বৰী দেৱী বৰুৱানী আৰু পদ্মিনী নলিনীবালা দেৱী। দুয়োৰে ব্যক্তিগত জীৱন নানা দুখ-যন্ত্ৰণা আৰু কাকণ্যেৰে ভৰপূৰ। কিন্তু এই দুখ-যন্ত্ৰণাক দুয়োজনাই ভগবানৰ আশিস নিৰ্মালি স্বৰূপে গ্ৰহণ কৰিছে। দুয়োৰো কবিতাত ভগবানৰ লগত কবিতা মিলনৰ আকাংক্ষা তীব্ৰভাৱে প্ৰকাশ পাইছে। দুয়োজনাই অতীন্দ্ৰিয়বাদী কবি। তথাপি নলিনীবালাৰ কবিতাত যেন এই ভাবধাৰা বেছি স্থম্পট। ধৰ্মেশ্বৰী দেৱী বৰুৱানীৰ 'ফুলৰ শৰাই' আৰু 'প্ৰাণৰ পৰশ' এই দুখন গুণ-কবিতাৰ পুথি। এওঁৰ মতে ভগবানক পৰ্বত-ভৈয়াম, সাগৰ-নগৰ, আকাশ-বতাহ কতো বিচাৰি 'লাভ নাই। ভগবান 'অচিন্ত্য অব্যক্তৰূপ' মানুহৰ 'চিহ্ন' মণ্ডিত'ৰ মাজত আছে। মানুহে অস্তৰ শুদ্ধ কৰি প্ৰেমভাৱে ভক্তি কৰিলে ভগবানেও মানুহক আঁকোৱালি ল'ব।

নলিনীবালা দেৱীৰ গুণ কবিতাৰ পুথি হ'ল—'সজ্জিয়াৰ সুৰ', 'সপোনৰ সুৰ', 'পৰশমণি', 'যুগদেৱতা', 'জাগৃতি' আৰু 'অলকানন্দা'। 'সপোনৰ সুৰ' নলিনী দেৱীৰ আধ্যাত্মিকতাৰ উজ্জল নিদৰ্শন। কবিয়ে প্ৰকৃতিৰ বিভিন্ন বস্তু চিহ্নস্বৰূপৰূপে দেখাবলৈ পাইছে। এই চিহ্নস্বৰূপক পোহাৰ যি অনন্ত ইন্দ্ৰিয় আৰু কবিয়ে 'পৰম তৃষ্ণা' কাবিতাত প্ৰকাশ কৰিছে—

মানুহৰ চুচকুণ

আলীম সৌন্দৰ্য তৃষ্ণা

সুখ-আশা টোপাত বৃকষ

নতুন টো মৰতৰ

কঙ্কেকীয়া জীৱনৰ

সুখ আশা পৰম পৰম,

কপ তৃষ্ণা চিহ্ন স্বৰূপ।

আধ্যাত্মিক ভাবৰ প্ৰাধিকৰণ কৰিব 'সজ্জিয়াৰ সুৰ', 'অলকানন্দা' আৰু 'পৰশমণি'ৰ কেতবোৰ কবিতাতো বাজি উঠিছে। 'পৰশমণি' আৰু 'অলকানন্দা'ৰ বাকী কবিতা আৰু 'যুগদেৱতা'ৰ সবচপিনী কবিতাটো বীৰ-প্ৰশস্তিস্বৰূপক আৰু দেশ-প্ৰেমমূলক। 'জাগৃতি'তো কবিতা দেশ-প্ৰেমৰ সুৰ বাজি উঠিছে। এওঁৰ কবিতাৰ ভাব, শব্দচয়ন আৰু প্ৰকাশভংগীত ববীজনাথৰ প্ৰভাৱ দেখা যায়।

অকালতে মৰণি ঘোৰ! আন হুগবাকী মহিলা কবি যমুনেশ্বৰী শইকীয়া আৰু বাসেশ্বৰী ষাটনিয়াৰ কবিতাতো আধ্যাত্মিক ভাব দেখা যায়।

১৯২১ চনত হোৱা অসহযোগ আন্দোলনে ভাৰতৰ আন আন ঠাইৰ দৰে।

অসমৰ সাহিত্যিকসকলকো স্বদেশ-প্ৰেমৰ ভাবধাৰাই উজ্জ্বল কৰি তুলিছিল। সেইহে তেওঁলোকে পৰাধীনতাৰ শিকলিৰে আবদ্ধ হৈ থকা জাতিটোক জগাই তুলিবৰ কাৰণে স্বদেশ-প্ৰেমমূলক গীত আৰু কবিতা ৰচনা কৰে। অতীতৰ গৌৰৱপূৰ্ণ কাহিনী আৰু বীৰ-বীৰাংগনাসকলৰ আদৰ্শৰে বাক্যতে জাতিটোক জগাই তুলিব পাৰে, তাৰ কাৰণে তেওঁলোকে বুৰঞ্জীৰ কাহিনী আৰু চৰিত্ৰকে কবিতাৰ ভিত্তকৰা কৰি পেলালে। জাতীয় ভাবৰ কবিতা আৰু গীত কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্য, বেজবৰুৱা, নবীন বৰদলৈ, অধিকাণিৱী ৰায় চৌধুৰী, পদ্মধৰ চলিহা আদিৰ উপৰিও ইন্দ্ৰেশ্বৰ বৰঠাকুৰ, মিয়নেশ্বৰ মহন্ত, কমলানন্দ ভট্টাচাৰ্য, প্ৰসন্নলাল চৌধুৰী, উঃমণচন্দ্ৰ চৌধাৰী, বিনন্দ বৰুৱা, মহেন্দ্ৰনাথ ডেকাফুকন, ডিব্ৰুগড় নেশ, জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালা 'অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকা', পাৰ্বতীপ্ৰসাদ বৰুৱা আদিয়েও ৰচনা কৰে। প্ৰসন্নলাল চৌধাৰীৰ তীব্ৰ জাতীয় ভাবৰ কবিতাপুথ 'অগ্ন্যম্ৰ' আৰু 'চানেকি কবিতা'। এওঁক বঙালী বিপ্লৱী কবি নজৰুল ইচলামৰ লগতহে তুলনা কৰিব পাৰি। কবিয়ে অকল ভাবতৰে নহয়, গোটেই পৃথিৱীৰে পৰাধীন জাতিৰ মুক্তি কামনা কৰিছে। উল্লেখ্য চৌধাৰীৰ কবিতা পুথি 'ত্ৰিবেণী'তো স্বদেশ প্ৰেমৰ কবিতা আছে। বিজ্ঞান বৰুৱাৰ 'পঞ্চধ্বনি' আৰু 'প্ৰীতি-ধ্বনি'ও অতীত অসমৰ গৌৰৱপূৰ্ণ কাহিনী লৈ ৰচিত। এওঁৰ 'বতাবুজা', 'বংগুৰ', 'গড়গাওঁ' আদিকে কেবাটাও উল্লেখযোগ্য কবিতা আছে। অতীত গৌৰৱ হৰিৰ অসমীয়া জাতিটোক আগ বাঢ়িবলৈ কবিয়ে আহ্বান জনাইছে। কবিৰ পৰ-চয়ন, ধৰুৱা উপমা, ধণ্ডাকাৰ ব্যৱহাৰ আৰু চন্দৰ্বেচিত্ৰা মন কবিৰ লগীয়া। মহেন্দ্ৰনাথ ডেকাফুকনে ওজৰী ভাষাত ৰচা কবিতা পুথি 'অম্বিবজ্জ' আৰু বেজবৰুৱাৰ গীতত কবিৰ বৈপ্লৱিক আৰু স্বদেশ প্ৰেমৰ ভাব সুস্পষ্ট ভাৱে প্ৰকাশ পাইছে।

নিৰ্ভীক সমালোচক আৰু 'ইন্দ্ৰধ্বজ'ৰ কবি ডিম্বেশ্বৰ নেওগৰ স্বৰচিত কবিতাপুথি 'মালিকা', 'ধূলিতৰা', 'মালতী', 'ইন্দ্ৰধ্বজ', 'মুকুতা', 'বহীৰ কাবলা', 'অসৱা', 'বিচিহ্না' আৰু 'ধাপনা'ৰ উপৰিও 'আকুল পৰিক', 'ভোগতৰা' আৰু 'কা-প্ৰতিভা' নামৰ তিনিখন সংগৃহীত কবিতা-পুথি আছে। স্বদেশপ্ৰীতি আৰু প্ৰেমৰ চকল বিলাস এওঁৰ কবিতাৰ প্ৰধান বৈশিষ্ট্য। 'ধাপনাত' শিঙৰ উপযোগী কবিতাও আছে। এওঁৰ 'বুজী মেধক' কবিতাত অসমৰ অতীত গৌৰৱপূৰ্ণ কাহিনীৰ লগত কবিৰ আশাৱাদৰো পৰিচয় পোৱা যায়। এওঁৰ পৰ-চয়ন আৰু চন্দৰ্বেচিত্ৰা বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ।

প্ৰসিদ্ধ নাট্যকাৰ আৰু শিশু সাহিত্যিক অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকা কবি হিচাপেও অসমীয়া সাহিত্যত স্থপৰিচিত। এওঁৰ সবহভাগ কবিতা পুৰাণ বাঁহী, চেতনা, মিলন, আবাহন, জয়ন্তী আদি কাকতত আৰু অকণ, পখিলা, পাৰিজাত, জাগৃতি, অঞ্জ-নতুন অসমীয়া, জনালিকা আদি শিশু-অলোচনী আৰু বাতৰি-কাকতত আগেয়ে প্ৰকাশ হয়। এওঁৰ কবিতা-পুথি হ'ল 'দীপালী,' 'মুকুতামাল,' 'মণিমালা,' 'পাঞ্চভঙ্গ,' 'মাণিক মধুৰী,' 'কণ্ঠক ভক্তক' 'তপোবন' আৰু 'মন-মাধুৰী।' 'মুকুতামালা' ষষ্ঠপদী আৰু 'মণিমালা' চতুৰ্দশপদী কবিতা সমষ্টি। 'মাণিক মধুৰী' আৰু 'কণ্ঠক ভক্তক' শিশুৰ উপযোগী কবিতাপুথি। 'মাণিক মধুৰী'ৰ অন্তৰ্গত শূৰ্পণখা ৷ ১৮ ৷ ভগ্নমেৰেজ, চক্ৰমানব বস্ত্ৰচৰণ, মেধুৰীৰ তীৰ্থযাত্ৰা আদিকৈ আটাইবোৰ কাবতা খুহুত'য়া আৰু আমোদজনক। 'কণ্ঠক-ভক্তক' তম প্ৰকৃতি-বিষয়ক, দেশ-প্ৰেমমূলক আৰু বীৰ-বীৰাংগনাসকলৰ গুণগান সম্পৰ্কী 'কোমল কবিতাৰ পুঁপাক'। ইয়াৰ কিছুমান কবিতা ল'ৰা-ছোৱালীৰ আকৃষ্টিৰ কাৰণে উপযোগী। তাৰাৰ সবল সৌন্দৰ্য পুথিখনৰ আন এটি বৈশিষ্ট্য। 'দীপালী' আৰু 'তপোবন'ৰ অন্তৰ্গত কবিতাসমূহ স্বদেশপ্ৰীতি, প্ৰেম, প্ৰকৃতি, পৌৰাণিক ঐতিহাসিক বিষয় বা চৰিত্ৰক কেন্দ্ৰ কৰি ৰচিত। বসন্তমেল, দহিক'ৰ তগবৰ কথা, গোলাপৰ কথা, ইন্দ্ৰমালতী, অপৰিচিত, বৰ্ষাংগল বৰগংগা আদি কবিতাই হাজৰিকাৰ প্ৰকৃতি-কবি (Nature Poet) তুলিয়ে পৰিচয় দিব পাৰে। এই কবিতাবোৰত বঘুনাথ চৌধাৰীৰ প্ৰকৃতি বিষয়ক কবিতাৰ সাদৃশ্য লক্ষ্য কৰা যায়। ইয়াৰ বাহিৰেও হাজৰিকাৰ দেৱদাসী, বালিচৰ, সোণৰ ভাৰণ, বাহী, উৰলী আদি নিঃসন্দেহে উৎকৃষ্ট কবিতা। 'দেৱদাসী' কবিতাত সমাজ-পৰিত্যক্তা আৰু ঘৃণিত নৰ্ত্তকী এজনীয়ে ভগৱানক জনোৱা অন্তৰৰ কোভ আৰু বেচনা কেনে স্পষ্টভাৱে প্ৰকাশ পাইছে—

অবিচাৰ জগতৰ নকৰিবা তুমি অবিচাৰ

লব ঐক্য নিৰ্মাণাই হৃদয়ৰ বোড়শোপচাৰ।

লবই লাগিব তুমি এই মোৰ ভক্তিভৰা ফুল

জীৱনৰ যৌৱনৰ ব্যৰ্থতাৰ তুমিয়েই ফুল।

হাজৰিকাৰ দেৱদাসী কবিতা বৰ্ণনামূলক যদিও বৰ্ণনাৰ মাধুৰ্য আৰু চিত্ৰৰ সৌন্দৰ্যই কবিতাবোৰ বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ কৰি তুলিছে।

১৯৭৮ৰ আক্ৰমণৰ পটভূমিত হাজৰিকাই ভালেমান ভেজোদীপ্ত আৰু দেশ-

প্ৰেমমূলক কবিতা বচিছে। তাৰে কিছু সংখ্যক কবিতাৰ ছাটি আকৰ্ষণীয় সংকলন হ'ল 'বণ-বাংকাৰ' আৰু 'বক্তৃত্ব'। অৱশ্যে এই আকৰ্ষণৰ পটভূমিত হাজৰিকাৰ গৰ অ'ন কেইবা গৰাকী কবিদেও বেণ-প্ৰেমমূলক গীত আৰু কবিতা বচনা কৰিছে।

কমলেশ্বৰ চলিহাৰ শিশু-উপযোগী পুথি 'কণ-মৌ'। এওঁৰ 'জল জল' আৰু 'চকিতা'ৰ সবহভাগ কবিতা আধ্যাত্মিক ভাবপূৰ্ণ। এওঁৰ ওপৰত ববীন্দ্ৰনাথৰ প্ৰভাৱ মন কৰিব লগীয়া। সেইদৰে 'বকুলদেৱ কবি' আনন্দচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ 'বতাতো পাৰচীয়া ছুফী কবি জাকেকৰ প্ৰেমৰ স্বৰ ধ্বনিত হৈছে। বৰুৱাৰ 'বিলত কল্পনা-প্ৰৱণতা আৰু অবেগৰ তীব্ৰতা আছে। 'শৰাগ', 'হাকিজৰ স্বৰ' আৰু 'বঙন বন্দী' এওঁৰ কবিতা-পুথি।

চুৱাৰ দৰে প্ৰেম-উপেক্ষিত, বিৰহানলত লগ্ন আৰু আবেগ-প্ৰৱণ কবি আন এজন হ'ল অসমৰ কীটচ্ স্বৰূপ 'পানৰি কবি' গণেশ গগৈ। গগৈ আছিল প্ৰেম আৰু সৌন্দৰ্য কবি—

চকুৱে বিচাবে মোৰ অশৰূপ ৰূপ-বেথা

পৰাণে বিচাবে মোৰ জীৱনৰ মোহ ;

বুকুৱে আপোন হৰে বিচাৰি বিচাৰি ফুৰে

মউসনা চেনেহৰ কুমলীয়া কোঁহ।

'কল্প কবিয়ে 'অশৰূপ ৰূপ-বেথা' নেদেখিলে, 'চেনেহৰ কুমলীয়া কোঁহ' বিচাৰি 'পানৰি : তাতেই তেওঁৰ বেদনা—গভীৰ নৈৰাজ। এই বেদনা আৰু নৈৰাজ ধৰিত্তেই আছিল তেওঁৰ নিষ্ঠুৰা 'প্ৰথম'; সেই বুলি তেওঁ 'প্ৰথম'ক দোষ দিয়া নাই; ছবদটোৰ কাৰণে নিষ্পত্তিকহে কৰিছে। কবিৰ প্ৰথম দুটা বিৰাগ আছিল—

অযোগ্য নাছিল মোৰ পৰাণৰ ভালপোৱা

অযোগ্য নাছিল এই পৃথিৱীৰ সমল।

এনে ভাৱতে বৰি ঠাকুৰেও লিখিছিল—

আমাৰ এ প্ৰেম ভীক নৱ গো

নৱ গো হীন বল।

হৰাৰ দৰে গগৈৰ কবিতাতো নিৰাশা আৰু অনৃষ্টবাদ ধ্বনিত হৈছে। 'কল্পনা-প্ৰৱণতা আৰু আবেগৰ তীব্ৰতা গগৈৰ কবিতাৰ আন এটি বৈশিষ্ট্য। এওঁৰ কবিতাপুথি হ'ল 'পানৰি', 'বপ্ত্ৰংগ' আৰু 'ৰূপজ্যোতি'। 'বপ্ত্ৰংগ'ত প্ৰেমৰ উপৰি প্ৰকৃতিৰ সৌন্দৰ্য-বিষয়ক আৰু বীৰ-প্ৰশস্তিসূচক কবিতাও আছে।

কবি জম্বিকান্নন আহমদৰ ছুখনি উল্লেখযোগ্য কবিতা-পুথি হ'ল 'ভিখাৰী' আৰু 'অগ্নিশিখা'। 'ভিখাৰী'ত কবিৰ নিজ জীৱনৰ কাৰুণ্য আৰু বিষমতা মহিমা প্ৰকাশ পাইছে। 'অগ্নিশিখা'ৰ সবচাৰি কবিতাটো বিদ্ৰোহাত্মক বহু মানৱ-প্ৰীতিমূলক। মানৱ সমাজত ব্যাভিচাৰ, অত্যাচাৰ দেখি কবি-প্ৰাণ বিদ্ৰোহ হৈ উঠিছে আৰু লিবাৰৰ প্ৰতিকাৰ কৰিবলৈ কবিয়ে কৈছে—

শক্তিমন্ত্ৰ বীৰ আ'মি মানৱ সন্তান
সৃষ্টি কৰি বিদ্ৰোহৰ অগ্নিময় বজ্জৰ তুফান,
ভণ্ডামিৰ ধৰা পুৰি কৰি চাবখাৰ
সত্যধৰ্ম স্বাধীনতা কৰিম প্ৰচাৰ।

আহমদৰ কবিতাত আৱনী, পাচী আদি বিদেশী ভাষাৰ শব্দ-প্ৰয়োগ ন কৰিব লগীয়া।

শৈলেন্দ্ৰনাথ ফুকনৰ কবিতাপুথি 'মঞ্জৰী'ত প্ৰেম-প্ৰকৃতি বিষয়ক কেইটিমান কবিতা আছে। কবিৰ বচনাৎ বহুনাৰ প্ৰাচুৰ্য আৰু ছন্দৰ বৈচিত্ৰ্য দেখা যায়। ফুকনে মহাকাবি কালিদাসৰ খণ্ডকাব্য 'কতুসংহাৰ'ৰ প্ৰথম অসমীয়া ছন্দোবধ কৰে। অজ্ঞবাদত এটি সাৱলীল গতি আৰু মূলৰ সৌন্দৰ্য বহু কৰাব সক্ষম আছে। অথবা পঠকৰ 'মধুৰী'ত বিভিন্ন ভাবৰ কবিতা সন্নিবিষ্ট হৈছে। পঠকৰ কবিতাত প্ৰাকৃতিক সৌন্দৰ্যই বিচিত্ৰ পৰিবেশৰ মাজেদি বুৰ্জৰূপে দেখা দিছে। 'তপেশ্বৰ শৰ্মা'ৰ 'প্ৰবৰ পূজা'ত নৈসৰ্গিক সৌন্দৰ্য বৰ্ণনাৰ লগত আধ্যাত্মিক ভাবৰ যোগাযোগ আছে। সুকান্তৰ যুগত লিখা যাদৱচন্দ্ৰ দাস 'অকাজল'ত কবিৰ মৃত অগ্ৰজৰ প্ৰতি থকা গভীৰ শ্ৰদ্ধা, ভাৰতীয় দাৰ্শনিক চিহ্ন দেশ-সেৱা, মানৱ-সেৱা আদিৰ ভাব প্ৰকাশ পাইছে।

প্ৰবোধচন্দ্ৰ শৰ্মাৰ 'শব্দ-বংশী'ত শ্ৰীকৃষ্ণৰ বৃন্দাবন-লীলাৰ মনোৰম চিত্ৰ আঁকল ভাষাৰে বৰ্ণিত হৈছে। অমলেন্দ্ৰ শৰ্মাৰ 'আলোক পথৰ বাতী'ত লিখকৰ সৃষ্টিৰ বস্তু জ্ঞানৰ স্নাতকতা, আশাবাদ আৰু দেশপ্ৰেমৰ ভাব কৃতি ভলাইছে। শৰ্মাৰ বিশিষ্ট দান হ'ল—শিশু-সাহিত্য সত্তাৰ। তেওঁৰ 'কবিতাৰ ফুল' 'বঁটা ব'দ আনোণৈ ব'ল', 'মনফুলনি' আদি শিশুৰ উপযোগী উল্লেখযোগ্য কবিতা-পুথি। সুকান্তৰ যুগত ৰচিত বহু এই সকল কবিৰ কবিতাৰ বিষয়-বস্তু আৰু বচনাৰীতিত আগ্ৰহুৰূপৰ কবিতাৰ লগতহে বেছি মিল দেখা যায়। এনে আন এখনি কবিতা তীৰ্থনাথ শৰ্মাৰ কামপেশ্বৰ।

জানাকী যুগতে আবহা হোৱা অসমীয়া সাহিত্যত বোমাটিক ভাৱৰ ধন এই
কালকাল চতুৰ্থ দশকমান অৰ্থাৎ দ্বিতীয় মহাসময়লৈকে বৈ থাকে। এই ভাৱৰ
দৃষ্টান্ত 'আত্মহন' কাকত (১৯২২—?) ত কিছুকাল বৈ থাকি শেষত নাইকিয়া
হয় আত্মহন কবি হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰা অসমীয়া শেষ বোমাটিক কবি
হ'ল দেৱকান্ত বৰুৱা। তেওঁৰ একমাত্র কবিতাৰ পুথি 'সাগৰ দেখিছা'ত বিষয়বস্তু,
—১, বচনাৰীতি, প্ৰকাশ ভাঙ্গী সকলো বিষয়তে নতুনত্ব আছে। বৰুৱাৰ সবহভাপ
কবিতাতে প্ৰেমৰ জয়গান বোৱিত হৈছে। কিন্তু তেওঁৰ প্ৰেমৰ কবিতাসমূহ কেৱল
প্ৰিয়তাৰ ৰূপ, গুণ বা আসক্তি লৈয়ে বচিত হোৱা নাই; প্ৰেমক কেৱল কবি উদয়
ভাৱে সংসাৰৰ বীতি সম্পৰ্কীয় কবিৰ ধ্যান-ধাৰণাও কিছুমান কবিতাত প্ৰকাশ
হৈছে। প্ৰিয়তমাই কল্কত দেখা দি কবিৰ দৃষ্টিপথৰণৰা আঁতৰি যোৱাত কবি
বচৰিত হোৱা নাই; কিন্তু সংসাৰখন এনেকুৱাই চলনাময়—পৰিবৰ্তনশীল।
অতিকটাই যেন জীৱনৰ বীতি। সেইতে কবিয়ে এনেদৰে কৈ সাধন! লভিবলৈ
বিচাৰিছে :

বজিত প্ৰতিষ্ঠা কৰা দেৱীক বিসৰ্জ্য আমি বিজ্ঞানৰ

বিজল সজ্জাত !

কবি কোনো একমাত্র সুন্দৰী নাৰীৰ দ্বাৰা উপেক্ষিত হ'ব পাৰে, কিন্তু বিশ্বত
সকলো হাজাৰ নাৰী আছে। একমাত্র প্ৰেমৰ ব্যৰ্থতাই কবিক বিশ্বজনীন
প্ৰেম অৱেগলৈ ধাবিত কৰাইছে; চন্দৰ বৈচিত্ৰ্য বিশেষকৈ ব্ৰাউনিঙৰ নাটকীয়
স্বপ্নভোক্তাৰ আদৰ্শ এওঁৰ কবিতাত মন কবিৰ লগীয়া।—

সাগৰ দেখিছা? দেখা নাই কেতিয়াও? ময়ে দেখা নাই।

যুদ্ধোত্তৰ যুগ

বিতাৰ মহাযুদ্ধৰ পিছৰপৰা অসমীয়া সাহিত্যৰ অজ্ঞাত পাৰাব নবে কবিতাতো
বিষাট পৰিবৰ্তন সাধিত হয়। কবিতাৰ বিষয়-বস্তু, ভাবাদৰ্শ আৰু প্ৰকাশভঙ্গীৰ
কেৱল এই পৰিবৰ্তন বিশেষভাবে পৰিস্ফুট। যুদ্ধৰ আগৰ কবিতা বোমাটিক
প্ৰবাদৰ্শ লৈ বচিত হৈছিল। প্ৰেম, সৌন্দৰ্য, প্ৰকৃতি, অতীজীয়ৰা, জয়প্ৰীতি
এইবোৰেই আছিল কবিতাৰ দাঁড়ী বিষয়-বস্তু। উপমা, অলংকাৰ নাইবা চন্দৰ
ব্যৱহাৰো পতাজনপতিক বীভিত চলি আহিছিল; কিন্তু দ্বিতীয় মহাযুদ্ধই সমাজৰ

কিছুমান বিষয়ত আত্মপৰিৱৰ্তন সাধন কৰে। সমাজৰ লগত সাহিত্যৰ সম্বন্ধ বহু
 বনিত। যুদ্ধোত্তৰ যুগত সমাজৰ পৰিৱৰ্তনৰ লগতে লেখকসকলৰো চিন্তাধাৰা
 পৰিৱৰ্তন হ'ল; আৰু এই চিন্তাধাৰাক কণ দিবলৈ তেওঁলোকে কবিতাতকৈ
 উপন্যাস, চুটিগল্প, বন্য বচনা, প্ৰবন্ধ আদিকহে প্ৰধান বাহন হিচাপে গ্ৰহণ
 কৰিলে। যি এমুঠি লিখকে কবিতাক ভাব প্ৰকাশৰ মাধ্যম স্বৰূপে ল'লে,
 তেওঁলোকেও কবিতাৰ বিষয়বস্তু, শব্দচয়ন, উপমা, অলংকাৰ, ছন্দ আদিৰ ক্ষেত্ৰত
 অভিনব প্ৰদান কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিলে। আগৰ ছাম কবি অধিকাংশই
 বাহ্যচৌধুৰী, নলিনীবালা দেৱী আদিয়ে আধ্যাত্মিক, জাতীয় আদি ভাবৰ কবি।
 লেখিলেও ন ছামৰ প্ৰগতিশীল ডেকা কবিসকল এনে বিষয়বস্তুৰ আতৰণ
 এওঁলোক ব্যক্তিকেন্দ্ৰী নহয়, সমাজবাদী—প্ৰগতিশীল। সমাজখনৰ নবুই এওঁলোকে
 পৰিৱৰ্তনশীলতাৰ পক্ষপাতী। এওঁলোক পূৰ্ববৰণা চলি অহা বোদ্ধা
 ভাবধাৰাৰ পৰিপন্থী; এওঁলোকৰ মানত অকল প্ৰকৃতি, প্ৰেম, নাবী, হিংসা
 ধৰ্ম, ঈশ্বৰ আদিয়েই নহয়, বৰ্তমান জগতৰ সকলো বস্তুই কবিতাৰ সামগ্ৰী।
 উল্লেখযোগ্য গিৰিশ্ৰেণী নাইবা সমুদ্ৰ তবংগমালাৰ সৌন্দৰ্যৰ উপৰি ডাটবিনৰ গলি
 মাংস, নগৰৰ আৱৰ্জনা, কাউৰী, শগুন, শাপ, এলিয়ল চাচ, কফি-হাউচ, কোৱিলা
 বণ আদিও যুদ্ধোত্তৰ কবিতাৰ বিষয়-বস্তু হ'ব পাৰে। এই যুগৰ সম্বন্ধত
 কালমাৰ্কছৰ শ্ৰেণী-সংগ্ৰামবাদ আৰু ফ্ৰয়েডৰ বৌদ্ধিক দ্বাৰা প্ৰভাৱান্বিত। কলত
 বহুবিধ-সমস্যা, মিল-মজছৰৰ ওপৰত গৰাকীৰ শোষণ, বুৰ্জোৱা সমাজৰ তথাকথিত
 আভিজাত্য; মানুহৰ বৌদ্ধিক বাসনা চৰিতাৰ্থ কৰাৰ জঘন্য উপায় আৰু তা
 কলত হোৱা সমাজৰ ব্যভিচাৰ আদি; নগৰমুখী জীৱনৰ ওপৰত বাস্তৱিক সভ্যতা
 প্ৰভাৱ, জীৱন-ধাৰণাৰ কাৰণে মানুহৰ কঠোৰ সংগ্ৰাম আৰু জীৱনত নৈবাঙৰো
 আদিও কবিতাৰ বিষয়বস্তু হ'লহি। এক কথাত ক'ব লাগিলে যুদ্ধোত্তৰ যুগ
 কবিসকলৰ বিষয়বস্তু বিশালভাৱে সম্প্ৰসাৰিত হ'ল। পৃথিৱীৰ বিভিন্ন ঠাই
 বিভিন্ন যুগৰ বিষয়ে কবিতাৰ উপাদান হ'ল। সেইবাবে প্ৰকাশভঙ্গীৰ ক্ষেত্ৰত
 পুৰণি উপমা, অলংকাৰ নাইবা কবি-প্ৰসিদ্ধিবোৰৰ ঠাইত নতুন উপমা, প্ৰতীক
 মানস চিত্ৰ আৰু ইংৰাজী আদি অনাসমীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ ঘটিল। ছন্দৰ ক্ষেত্ৰত
 পুৰণি নিৰ্দিষ্ট আখৰৰ পৰ্ব, চৰণ, যতিস্থাপন আদিৰ ব্যৱহাৰ জটাই বৃদ্ধক হ
 আৰু স্পন্দিত গছৰ প্ৰচলন হ'ল।

যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ এই শ্ৰেণীৰ কবিতাৰ নাম বৰা হৈছে জাস্প্ৰাভিক কবিতা।

যোগাটিক কবিতাৰ দৰে গভীৰগতিক নিয়ম-প্ৰণালীৰণৰা আঁতৰি মুক্তিৰ প্ৰাণেই সাম্প্ৰতিক কবিতাৰ প্ৰধান ধৰ্ম। এইটো মন কৰিব লগীয়া যে, সাম্প্ৰতিক যুগৰ সব্ৰহ ভাগ কবি হ'ল ইংৰাজী শিক্ষাৰ্জী শিক্ষিত তৰুণ বয়সৰ লোক। এওঁলোকৰ কবিতাৰ আদৰ্শ হ'ল ইংলিষ্ট, ওডেন, প্লেণ্ডাৰ হাইটমেন আদি প্ৰতীকবাদী, নৃত আঁৰাগ প্ৰভৃতি অতিবাস্তববাদী আৰু জাঁপল চাৰ্ছ আদি অস্তিত্ববাদী কবিসকল। এওঁলোকৰ উপৰিও ওচৰ চুবুৰীয়া বংগদেশৰ কবি জীৱনানন্দ দাশ, বুদ্ধদেৱ বসু, বিষ্ণু দে আদিৰ কবিতায়ো তেওঁলোকক অল্পপ্ৰেৰণা যোগাইছে। আৰু সেই প্ৰেৰণালব্ধ মন লৈয়ে নতুন কবিসকলে পুৰণি বীতি বাৰ দি নতুন ৰূপত অসমীয়া কবিতা বচিবলৈ ধৰিছে।

সাম্প্ৰতিক অসমীয়া কবিতাৰ জন্ম হয় 'জয়ন্তী-যুগ'ত (১৯৪৩) অৰ্থাৎ দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ সময়ত। দ্বিতীয় মহাযুদ্ধে মহাত্মাৰ মানৱীয় মূল্যৰ পৰিবৰ্তন কৰায়। আৰু নতুন ছাম কবিৰ ভাৱত এই ভাবধাৰাই ৰূপ পাবলৈ ধৰিলে। এই প্ৰসংগত জনানন্দ দত্ত আৰু অমূল্য বৰুৱাৰ নাম পোনতে স্মৰণৰ লগ্নিৰ। দত্তই নচিৰেতা চন্দ্ৰনাম লৈ 'জয়ন্তী'ত 'বান্ধপথ' নামৰ যিটো কবিতা প্ৰকাশ কৰিছিল তাতেই ভগ্নপ্ৰায় সমাজৰ নিৰ্মমতা আৰু প্ৰেম-আশাৰ স্তনি যৌনবিকাৰ-নৈবাশ্ৰৱ ইংগিত দিছে। বৰুৱাৰ 'বিপ্লৱী', 'কুকুৰ', 'কয়লা', 'বেস্তা' আদি কবিতাত এদিনে সমাজৰ জঘন্য লিখ আৰু আনপিনে মুক্তিৰ কামনা প্ৰকটিত হৈ উঠিছে। কিন্তু যকাল মৃত্যুৰে (: ১৯৪০ ইং) তেওঁৰ কবি-প্ৰতিভা বিকশিত হ'ব নিমিলে। তেওঁৰ কবিতা সংকলন 'অচিনা' (১৯৪১)ত সমাজ সচেতনতা আৰু বিপ্লৱী মনৰ পৰিচয় পোৱা যায়। যতিনাৰায়ণ শৰ্মাই সংকলন কৰা কবিতা পুথি 'আধুনিক অসমীয়া কবিতা'ত নতুন কবিৰ বিভিন্ন ভাবৰ বেঙনি দেখা যায়। কিন্তু মাহুহৰ চন্দ্ৰাধাৰাৰ সামগ্ৰীক প্ৰকৃপটো হেম বৰুৱাৰ সম্পাদিত গুৰুৰ মাজেৰি প্ৰকাশ পায়। দ্বাৰালগতে ছেম বৰুৱাক আধুনিক অসমীয়া কবি-গোষ্ঠীৰ পথ-প্ৰদৰ্শক বুলিব পাৰি। এওঁৰ লগতে নৱকান্ত বৰুৱায়ো মুক্তক ছন্দত মানস চিত্ৰবাদী আৰু অতি বাস্তববাদী কবিতা বচিবলৈ ধৰে। যুদ্ধোত্তৰ যুগতেই তেওঁৰ কবিতাপুথি হে অৰণ্য হে মহানগৰ' প্ৰকাশ পায়। ইয়াৰ কিছুমান কাব্যতাৰ বচনানৈলী আৰু 'ত্ৰ-প্ৰয়োগত অভিনৱত্ব দেখা যায়। ঠায়ে ঠায়ে অৰ্থৰ ছৰোখাত্যা আছে যদিও পুথিখনে নতুন ছামৰ কবিসকলক অল্পপ্ৰেৰণা যোগাব পাৰিছে। 'জয়ন্তী'ৰ পিছত এলোৱা 'পছোৱা' আৰু 'বামধেমু' আলোচনীতেই নতুন কবিতাই প্ৰসাৰ লভিলে।

লগতে 'পছোৱা', 'বামধেমু'ৰ পূৰ্ববৰ্তী আলোচনী 'আহাৰনে'ও নতুন কবিতাক সাৰণিলে। এইদৰে 'মণিদীপ', 'আমাৰ প্ৰতিনিধি', 'নৱবৃগ' আদিতকৈ প্ৰায় কেইখনমান অসমীয়া আলোচনীৰ যোগেদি সাম্প্ৰতিক কবিতা প্ৰকাশিত আৰু প্ৰচাৰিত হবলৈ ধৰে।

এই বৃগৰ কবিসকলক দুটা দলত ভগাব পাৰি। প্ৰথম দলটোৱে পংক্ত ধনতান্ত্ৰিক সমাজ ব্যৱস্থাৰ আদুল পৰিৱৰ্ত্তন ঘটাই তাৰ ঠাইত নতুন স্বত্ব-স্বল শ্ৰেণীহীন সমাজ গঢ়িবলৈ বিচাৰে; 'জনতাৰ দৰবাৰ জনতাৰ চৰকাৰ' বহুৱাবলৈ কামনা কৰে এওঁলোক আপাবাদী। কুমাৰী পৃথিৱীত উজ্জল সত্তা-বনাৰ সপোন সাজে!

(১) আমাৰ ব'লিঙ্গ আপাবাদী মন।
ভৱিষ্যৰ যুগ সন্মুখলৈ।
কুমাৰী পৃথিৱী : তুমি কুজী। (হেম বৰুৱা : বিহুৰ দিনৰ গান।)

(২) বিজুব'ভা, সোৱা সূৰীয়া বেজি,
বঙা বৃথ কুটে সঁচা আবেগত,
বুজিব কঁপনি!
শেহ নিশা সেৱা অধ্যাত জনৰ সমাজ সমাগত
সমৰৰে ফুট, 'পোহৰ। পোহৰ !!'
জীৱনৰ জয়ধ্বনি।

(বীৰেন্দ্ৰকুমাৰ ভট্টাচাৰ্য : বিজু ৰাভা এতিয়া কিমান ৰাতি)

এই দলটোৰ কেইজনমান মানৱবাদৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱান্বিত। হেমবৰুৱা বীৰেন্দ্ৰকুমাৰ ভট্টাচাৰ্য, কেশৱ মহন্ত, হেমাংগ বিশ্বাস, চৈৱ আকুল মালিক, বাম গগৈ আদিক এই দলত পেলাব পাৰি।

দ্বিতীয় দলৰ ভিতৰত পৰে নবকান্ত বৰুৱা, হৰি বৰকাকতি, অভিত বৰুৱা, মহেন্দ্ৰ বৰা, বীৰেন্দ্ৰ বৰুৱা, নিৰ্মলপোতা বৰুৱা, প্ৰফুল্ল ভূঞা, হোমেন বৰগোহাঞি, মিলিপ বৰুৱা, নলিনীধৰ ভট্টাচাৰ্য, নীলেশ গোস্বামী, নীলমণি ফুকন, সুশীল পৰী আদি কবিসকল। এওঁলোকে জনসাধাৰণৰ আশা-আকাংক্ষাক উল্লাই নকৰে, যদিও ব্যক্তিগতকৈ ৰাজতান্ত্ৰত বেছি ভেৰ গিছে। জৈৱনিক আশাৰ লোৱাৰ পৰ্মানেই হ'ল নৱকান্তৰ কবিতাৰ দ্বাৰা বিহুৱন্ত; হৰি বৰকাকতিৰ কবিতাতো জনতাৰ আভাৱ নিৰ্জনতা-প্ৰীতি ধ্বনিত হৈছে। হোমেন বৰগোহাঞিৰ কবিতাসমূহ বিভিন্ন প্ৰত্যেক আৰু বৰ্ণনাবহুল শব্দ-বাহ্যনাৰে ৰচিত। লিবাৰত মাত্ৰহে মনোৰাজ্যৰ অৱমিত অন্ধকাৰ-বাসনা, ধৌন-কামনা, বৃত্ত্যৰ আকাংক্ষা আদি ধ্বনিত হৈছে—

মই ভাল পাওঁ বাতিৰ দৰে হৃদয় এটি সাপ, আৰু তাৰ অৰাক অন্ধকাৰ ;
আলকাতৰাৰ দৰে গ ট বং কোঁন এক বেস্তাব
গলিত হৃদয় যেন, বৃত্ত্যৰ আৰু সৌন্দৰ্যৰ এই সমাহাৰ ।

(হোমেন বৰগোহাঞি : সাপ)

বুদ্ধি-নিষ্ঠতা আৰু প্ৰতীক-ধৰ্মিতা সাম্প্ৰতিক কবিতাৰ প্ৰধান লক্ষণ ! 'সাপ',
'বাতি', 'হাহুৰ', 'এপিটাক', 'বপৌ আৰু শঙ্কৰ', 'এটোম বোমা', 'লেম্পপোষ্ট'
আদি হৃদয় প্ৰতীক-ধৰ্মী কবিতা । ইহাৰ উপৰি মানস-চিত্ৰবাহেও কবিসকলক
প্ৰভাৱান্বিত কৰিছে । যেনে :—

(১) প্ৰথম নিশাৰ অপৰিচিতা পত্নীৰদৰে থৰে থৰে

পৃথিৱী ঈপ্সিছে । (হেম বৰুৱা)

(২) লাইলাক আৰু জিনিয়াৰ পাহিবোৰ

এচকিমো ছোৱালীৰ কোমল বুকুৰ নোমাল কাঁচলিৰ দৰে ।

(নবকান্ত বৰুৱা)

(৩) ... .. পূৰ্ণিমা বাতিৰ ঘূৰণীয়া জোন

টিক যেন এই মাত্ৰ বাতৰুমৰপৰা ওলাই অহা ছোৱালীজনী ।

(মহেন্দ্ৰ বৰা)

(৪) তুমি মোৰ আকাশত জলি আছা

আছাৰত জলা লেম্প প'ষ্ট-টাৰ দৰে ।

(দীপেন গোস্বামী)

বুদ্ধি-নিষ্ঠতা, প্ৰতীক-ধৰ্মিতা আৰু মানস-চিত্ৰবাহে কবিতাৰ ভাৱ আৰু
কাব্যিক সৌন্দৰ্য ফুটাই তোলাত সহায় কৰিলেও সৰ্বসাধাৰণ পাঠকৰ কাৰণে
কবিতাবোৰ উপযোগী হোৱা নাই । কিয়নো সম্বন্ধাগ কবিতা বুজিবলৈ পাঠকৰ
বুদ্ধিৰ লগতে বিস্তৃত জ্ঞান, বুদ্ধি আৰু বৰ্তমান জগতৰ ধৰণ থাকিব লাগিব ।
একাটা কবিতা বুজিবলৈ তেওঁ শব্দকলা বুজিব চুৰাৰ চেষ্টাৰ লগতে 'কোবিদ্যাত
অবাসন্ধৰ কংকাল' আৰু এটিয়াৰ আকাশত উৰা শব্দনজাকৰ কথাও জানিব
লাগিব ; নাইবা, অলকনন্দা আৰু মালিকতলাৰ খালৰ লগতে কুড়ী, জতুভয়ন
আৰু ডাচকেপিটেলকে জানিব লাগিব । নহলে তেওঁৰ কাৰণে সাম্প্ৰতিক কবিতা
একাটা দুৰ্বেধ্য সাংঘৰ হৈছে থাকিব আৰু বোধকাৰী এনে তোৱা কাৰণেই
সাম্প্ৰতিক কবিতাক এন্ট্ৰিমান পাঠকৰ বাহিৰে জনসাধাৰণে আহৰণ ক'ব পৰা নাই ।

সাম্প্ৰতিক কবিতা বৰ্তমান অগ্ৰগতিৰ পথতেই বাট বুলি আছে । আৰু ইয়াক

সবহ ভাগ কবি নৱীন বয়সৰ হোৱাত এই কবিতাসমূহ এতিয়াও সম্ভব পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হোৱা নাই। সবহভাগ কবিতাই আলোচনীৰ পাততেই বৈ আছে। সম্প্ৰতি প্ৰকাশ পোৱা হেমবৰুৱাৰ 'বালিচন্দ্ৰা', 'মনময়বী' আৰু নবকান্ত বৰুৱাৰ 'এটি ছটি এবাৰটি তৰা', 'বতি আৰু কেইটামান স্কেচ', 'সম্ৰাট'; মহেন্দ্ৰ বৰাৰ 'জাতিপ্ৰব' ; পৰেশমল্ল বৰুৱাৰ 'সজ্জা-আবতি', 'আবণ্যক', 'সোণালী সংগম'; ভগগিৰী বায় চৌধুৰীৰ 'মন মাটি মেঘ'; মহেন্দ্ৰকুমাৰ ডেকাৰ 'বগ্নিজাল'; নীলকণ্ঠৰ 'কুৰি শতিকাৰ মহাকাব্য'; হীৰেণ ভট্টাচাৰ্যৰ 'বৌদ্ধ-কামনা'; নিত্যাঙ্গনৰ 'এমুঠি পুৱাৰ নিয়ম'; জিতেন্দ্ৰ নন্দবৰুৱাৰ 'ক্ৰন্দন এক বৈদেহী আত্মাৰ'; নীলিমা দত্তৰ 'শেষ নাই' আদি সাম্প্ৰতিক অসমীয়া কাব্য-সাহিত্যলৈ কেইটামান বিশিষ্ট দান।

ইটো সুখৰ কথা যে, সাম্প্ৰতিক কালৰ কেইবাজনো কবিৱে স্বৰচিত কবিতাৰ উপৰিও কচ, ভাপান, চীন, পাবন্ত আদি বিৰ্ভিন্ন দেশৰ কবিতা অসমীয়ালৈ ভাঙনি কৰি বিদেশী কবিৰ চিন্তাধাৰাৰ লগত অসমীয়া পাঠকক পৰিচয় কৰি দিবলৈ প্ৰয়াস কৰিছে। এই সকলৰ ভিতৰত পৰেশমল্ল বৰুৱা অস্বতম। বৰুৱাই ৫২ জন বাৰ্ছিয়ান কবিৰ মুঠ ১৭ টা কবিতা প্ৰাঞ্জল ভাষাত অনুলবাদ কৰি 'কুৰি শতিকাৰ ছোভিয়েট কবিতা' (১৯৬) নামৰ পুথিৰ যোগেদি সেই কবিসকলৰ বিভিন্ন চিন্তাধাৰাৰ আভাস দিবলৈ বদ্ধ কৰিছে।

সাম্প্ৰতিক অসমীয়া কবিতা এতিয়াও কিশোৰ অৱস্থাতে আছে; আৰু উল্লিখিত কাৰণত কিছুমান কবিতা ছৰ্বোচ্চ হোৱাত এতিয়াও সৰ্বজনপ্ৰিয় হ'ব পৰা নাই। তথাপি সাম্প্ৰতিক কবিতাৰ উজ্জল ভৱিষ্যৎ আশা কৰা যায়।

নাট্য সাহিত্য

আধুনিক যুগত অসমীয়া সাহিত্যৰ অজ্ঞাত বিভাগৰ দৰে নাট্য-সাহিত্যও পাশ্চাত্য নাটকৰ আদৰ্শ আৰু অনুকৰণত গঢ় লৈ উঠে। ফলত আগবেপৰা সত্ৰ, নামঘৰ আদিত চলি অহা অংকীয়া নাটৰ চৰ্চা আৰু আদৰ লাহে লাহে কমি আহে আৰু শিক্ষিত সমাজ তথা নগৰত একেবাৰেই নাইকিয়া হৈগৈ। পাশ্চাত্য নাটকৰ প্ৰভাৱে নাট্যকাৰৰ লগতে নাটকৰ বিষয়বস্তু, ৰচনা-কৌশল আৰু অভিনয়ৰ স্থান সকলোৰে এক আয়ুল পৰিবৰ্তন ঘটালে। এই যুগৰ নাটক বটোতা হ'ল — সত্ৰাধিকাৰ বা বৈষ্ণৱ নাট্যকাৰৰ ঠাইত পছিমীয়া শিক্ষিত শিকিত অসমীয়াসকল। নাটকৰ বিষয়বস্তু কেৱল পৌৰাণিক নাইবা অলৌকিক কাহিনীতে আবদ্ধ নাথাকি ঐতিহাসিক আৰু সামাজিক পটভূমিলৈকো প্ৰসাৰিত হ'ল। সূত্ৰাধাৰ, গায়ন-বায়ন, শ্লোক, কথা-সূত্ৰ, ভটিমা আদিৰ অবসান ঘটিল; কেৱল সংলাপৰ মাৰ্জ্জমিয়ে নাটকীয় চৰিত্ৰ ৰচিত হ'ল। নাটকৰ অংক এটাতেই সীমাবদ্ধ নাথাকিল; মঞ্চৰ উন্নতি হোৱাত অভিনয়ৰ সুবিধাৰ কাৰণে একাধিক দৃশ্যবৃত্ত এটা বা তাতকৈ অধিক অংকৰ সৃষ্টি কৰি নাট ৰচা হ'ল। বৈষ্ণৱ যুগত নাট ৰচনাৰ উদ্দেশ্য আছিল বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰা; কিন্তু আধুনিক যুগত নাটক ৰচনাৰ উদ্দেশ্য হ'ল বিভিন্ন প্ৰকৃতিৰ চৰিত্ৰ আৰু নানা ৰস সৃষ্টি কৰি তাৰ মাৰ্জ্জমি আনন্দ দান কৰা। এই যুগত নাটকক ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ বাহন ৰূপে মলৈ এবিধ স্কুমাৰ কল হিচাপে লোৱা হ'ল। এইদৰে দেখা যায় যে, ধৰ্মতত্ত্ব যোড়ণ শক্তিৰ আগবেপৰা উন্নত শক্তিকাৰ আদি ভাগলৈকে এই তিনিখ বচৰ কাল অংকীয়া নাটেই অসমৰ বংগমক স্তম্ভন কৰি আহিছিল, তথাপি আধুনিক অসমীয়া নাট্য-সাহিত্যত তাৰ প্ৰভাৱ কিঞ্চে-মানো নপৰিল।

আধুনিক যুগৰ প্ৰথম নাটক 'ৰামনন্দী' হৈ ১৮৫৭ চনত গুৰ্ণাচৰাম বৰুৱাই ৰচনা কৰে। ১৮৫৭ চনৰপৰা এতিয়ালৈকে অসমীয়া সাহিত্যত যিবোৰ নাটক ওলাইছে তাক বিষয়বস্তুৰ কালৰপৰা চাৰিটি ভাগত ভগাব পাৰি। পৌৰাণিক, ঐতিহাসিক, সামাজিক আৰু দীতিমূলক। সামাজিক নাটকক আকৌ গৃহীন ধৰণৰ আৰু লঘু বিষয়ৰ এই দুই শ্ৰেণীত পেলাব পাৰি। প্ৰহসন বা খেমেজীয়া নাটক লঘু

বিষয়ৰ নাটকৰ ভিতৰত পৰে। প্ৰহসনৰো কিছুমান হাস্যাত্মক আৰু কিছুমান ব্যংগাত্মক। মন কবিব লগীয়া এই যে, এই যুগৰ প্ৰথম ছোৱাত অৰ্থাৎ উনৈশ শতিকাৰ শেষ ভাগলৈ অসমীয়া নাট্যকাৰসকলে বিশেষকৈ প্ৰহসন ৰচনাতে মন দিছিল। সময়সাময়িক সমাজখনৰ ভণ্ডামি, ধৰ্মাঙ্কতা, তথাকথিত আভিজাত্য, কানি বৰবিহত আসক্তি আৰু তাৰ পৰিণাম—এইবোৰক লৈয়ে নাট্যকাৰসকলে হাস্য আৰু ব্যংগ বসাত্মক নাটক ৰচনা কৰিছিল। অৱশ্যতে উনবিংশ শতিকাৰ শেষ ভাগৰপৰা নাট্যকাৰসকলে বিশেষভাৱে পৌৰাণিক আৰু ঐতিহাসিক নাটক ৰচিবলৈ লয়। বৰেন্দ্ৰী আমোলনে এই যুগৰ লেখকসকলক উদ্বুদ্ধ কৰি তোলে। ফলত পৌৰাণিক কাহিনীৰ নৈতিক আদৰ্শ আৰু ঐতিহাসৰ বাৰ-বীৰাংগনাসকলৰ বীৰত্ব, স্বদেশ-প্ৰেম আদিৰ বোগেদি তেওঁলোকে জনগণৰ মাজত জাতীয় চৈতন্য জগাই তুলিবৰ কাৰণে এই দুই ধৰণৰ নাট ৰচিবলৈ প্ৰবৃত্ত হয়। স্বাধীনতাৰ আমোলনৰ ফল স্বৰূপে অস্পৃশ্যত-বৰ্জন, ছৌ-শিক্ষাৰ প্ৰচলন আদি বিষয়ক কেইবাখনো নাট ৰচিত হয়। গভীন ধৰণৰ সামাজিক নাটক আৰু গীতিনাট্যও এই ছোৱা কালৰেই হয়।

জগাভিৰামৰ ‘ৰামনৱমী’ এখন সামাজিক বিয়োগাত্মক নাটক। নাটকখনত নায়ক ৰামৰ লগত বিধবা নায়িকা নৱমীৰ মিলন আৰু তাৰ শোকাৱহ পৰিণতি দেখুৱাই বালা-বিবাহৰ সপক্ষে যুক্তি দাঙি ধৰা হৈছে। ১৮৬১ চনত ৰচিত ছেচুৱা ৰবৰটৰ ‘কানীয়া-কীৰ্তন’ত বিবিধ চৰিত্ৰৰ বোগেদি কানিৰ অপকাৰিতা, ধৰ্মৰ নামত ভণ্ডামি, ক্ষমতাৰ নামত দুৰ্নীতি, অত্যাচাৰ আদি দেখুৱাই ব্যংগ কৰা হৈছে। সেইদৰে ১৮৭২ চনত প্ৰকাশিত ৰজ্জুৰাম ৰবৰটলৈৰ ‘বঙাল-বঙালনী’ত অসমলৈ বোপাৰ কৰিবলৈ অহা বঙালীৰ ঠগ-প্ৰবন্ধনা, অসমীয়া ভিৰোতাৰ লগত অবৈধ প্ৰণয় আদিৰ চিত্ৰ ফুটি উঠিছে। এই তিনিওখন নাটকতে সেই সময়ৰ অসমীয়া সমাজখনৰ অধঃপতিত কালটোৰ চিত্ৰ দাঙি ধৰা হৈছে। এই কেইখন নাটক উল্লেখ্যমী।

অসমীয়া পৌৰাণিক নাটকৰ জন্মদাতা হ’ল ৰম্যাকান্ত চৌধুৰী। এওঁ উনবিংশ শতিকাৰ শেষৰ দুই দশকৰ ভিতৰত অমিষ্ণাকৰ ছন্দত ‘নীতাহৰণ’ আৰু ‘ৰাসধৰণ’ নামৰ দুখন পৌৰাণিক নাট ৰচিছে। এই সময় ছোৱাৰ ভিতৰতে দেৱজাম্ব ৰবৰটলৈৰ ‘বৈদেহী-বিচ্ছেদ’, ‘ত্ৰিৰামচন্দ্ৰৰ বিজয় মহোৎসৱ’; পূৰ্ণকান্তৰ ‘হৰধৰুভংগ’, ‘হৰিচন্দ্ৰ’; হৰেশ্বৰৰ ‘শকুন্তলা’; দুৰ্গাপ্ৰসাদৰ ‘বৃষকচ্ছ’, ‘গুৰুৰক্ষা’ আদি পৌৰাণিক নাট ৰচিত হয়। এই নাটবোৰত পৌৰাণিক কাহিনী

একোটা ক নাটকীয় রূপ দিয়াৰ বাহিৰে নাট্যকাৰসকলে বিশেষ দক্ষতা দেখুৱাব পৰা নাই। নাটকবোৰৰ বিষয়বস্তু মহাভাৰত আৰু বাৰামহাৰণৰ পৰা লোৱা হৈছে।

এই শতিকাবে শেষৰফালে কেইখনমান সামাজিক বিশেষকৈ খ্ৰীষ্টান আভীয়া নাটক বচা দেখা যায়। তাৰ ভিতৰত বেজবৰুৱাৰ খেমলীয়া নাট 'মিতিকাই' (১৮২৪), দুৰ্গাপ্ৰসাদৰ 'মহৰি' (১৮২৩) আৰু 'নিম্নো'; গোঁহাই বৰুৱাৰ 'গাওঁবুঢ়া' (১৮২৭) আদি প্ৰধান। বেজবৰুৱাই 'মিতিকাই'ত সাতজন অজলা ভায়েকৰ নিবুন্ধি, সুৰ্য্যাম আৰু অস্বাভাৱিক কাৰ্যকলাপৰ যোগেদি হাস্যৰস সৃষ্টি কৰিছে। 'মহৰি' নাটকত কম দৰ্শক পোৱা চাৰু বাগিচাৰ কৰ্মচাৰীসকলৰ দুখপূৰ্ণ জীৱন আৰু ইংৰাজৰ আমোলত পৰ্ছীয়া নগ্ন সভ্যতাক আদৰি লব খোজা অসমীয়া বিৰোধ চৰিত্ৰ লৈ চম্ভৱসৰ অৱতাৰণা কৰিছে। 'গাওঁবুঢ়া' নাটকতো এনে ভাৱে প্ৰতিধ্বনি আছে 'গাওঁবুঢ়া' গোঁহাইবৰুৱাৰ ঐক্য নাটক।

অসমীয়া সাহিত্যৰ অন্য বিভাগৰ দৰে নাট্যসাহিত্যো গা কৰি উঠে বিশেষকৈ জোৱাকী যুগৰপৰা। এ' যুগৰ প্ৰসিদ্ধ লিখক 'বজবৰুৱা', 'গোঁহাইবৰুৱা', 'বেজবৰুৱা', 'দুৰ্গাপ্ৰসাদ মজুমদাৰ বৰুৱা', 'চন্দ্ৰধৰ বৰুৱা' আদিৰ দ্বাৰাত সামাজিক, ঐতিহাসিক, পৌৰাণিক আদি সকলো বিষয়ৰ অসমীয়া নাটক ৰচিত হয়। বিশেষকৈ ঐতিহাসিক নাটক এই যুগৰ উল্লেখযোগ্য সৃষ্টি। সেই সময়ত হোৱা বৰেন্দ্ৰী আন্দোলনৰপৰা লেখকসকলে বহুটো অনুপ্ৰেৰণা পাইছিল। তদুপৰি বঙালী নাট্যকাৰ শিৰিণচন্দ্ৰ, বিজয়লাল ৰায় আদিৰ ঐতিহাসিক নাটকৰদ্বাৰাত অসমীয়া নাট্যকাৰসকল প্ৰভাৱান্বিত হৈছিল। সেইকে সেই সময়ৰ কেইবাজনো নাট্যকাৰে বুৰঞ্জীৰ বিশেষকৈ অসম-বুৰঞ্জীৰ পাতত স্মৃতি হৈ থকা বীৰ বীৰাংগনাসকলৰ গৌৰৱোজ্জ্বল কাহিনী লৈ নাট ৰচনা কৰিছিল।

গোঁহাইবৰুৱাৰ ঐতিহাসিক নাটক চাৰিখন—'জয়মতী' (১৮০০), 'পদাধৰ', 'শাধনী' আৰু 'লাচিত বৰফুকন'। 'জয়মতী' আৰু 'শাধনী' ককণাস্থক দুয়োখনত ক্ৰমে নাৱিক জয়মতী আৰু শাধনীৰ সতীৰ আৰু আত্মত্যাগৰ আদৰ্শ দেখুওৱা হৈছে। 'পদাধৰ'ত নাদক প্ৰলাপাৰিৰ নামেৰে বিপদ-বিঘিনিৰ অন্তত ৰাজ্যাভিষেক আৰু 'লাচিত বৰফুকন'ত বীৰগুৰু আৰু শৰাইঘাটৰ ৰণত অগৰৰ সেনাপতি লাচিতৰ দ্বাৰাত যোগদৰ পৰাজয় আৰু আহোমৰ জয়ৰ কথা কৰাইছে। ঐতিহাসিক ঘটনাক নাটকীয় ৰূপ দিওঁতে নাট্যকাৰে বিশেষ মৌলিকতা দেখুৱাব পৰা নাই। নাটক কেইখনত আমনি লগা, দীৰ্ঘদীয়া বা আবেগপূৰ্ণ সংলাপৰ দ্বাৰাই

বেছি। এওঁৰ একমাত্র পৌৰাণিক নাটক 'বাণবজা'তো সেই একে কথাই খাটে। 'বাণবজা'ও সাৰ্থক সৃষ্টি নহ'ল। বৰং 'গাওঁবুঢ়া'ৰ দৰে সামাজিক ধেমেলীয়া নাটক 'টেটোন তামুলো' আৰু 'ভূত নে ভয়'তেই হাশ্ববসৰ যোগেদি নিৰ্ভাজ গাৰ্হীয়া জীৱনৰ চিত্ৰ অংকনত নাট্যকাৰ সাৰ্থক হৈছে বুলি ক'ব পাৰি।

গৌহাইবৰুৱাৰ দৰে বেজবৰুৱায়ো 'লি-তকাই'ৰ উপৰি 'নোমল', 'পাচনি' আৰু 'চকৰপাত নিকৰপতি' নামৰ তিনিখন ধেমেলীয়া নাট ৰচনা কৰে। নাটকেইখনত চৰিত্ৰসমূহৰ অস্বাভাৱিক কাৰ্য-কলাপ আৰু ঠায়ে ঠায়ে অতিৰঞ্জিত বৰ্ণনাৰ যোগেদি হাস্য ৰস সৃষ্টি কৰা হৈছে। ঠায়ে ঠায়ে সমাজৰ তথাকথিত জৰিয়তসকলকো বিদ্ৰূপ কৰি থকা নাই। বেজবৰুৱাৰ গহীন বুৰঞ্জীমূলক নাটক তিনিখনৰ 'জয়মতী' আৰু 'বেলিমাৰ' ট্ৰেডো আৰু 'চক্ৰধ্বজসিংহ' কুমৈডী। 'জয়মতী'ত অসম বুৰঞ্জীসংস্কৃত মহী জয়মতীৰ ৰূপৰ কাহিনী আৰু 'বেলিমাৰ'ত চক্ৰধ্বজ সিংহৰ দিনত আহোম সাম্ৰাজ্যৰ অধঃপতনৰ কাহিনী দেখুৱা হৈছে। 'চক্ৰধ্বজসিংহ'ত বাঁহগড় আৰু শৰাইঘাটৰ ৰণত অসমৰ জয় আৰু মোগলৰ পৰাজয় কাহিনী বৰ্ণিত হৈছে। নাটকেইখন ৰচোঁতে বেজবৰুৱাই ছেকছ্‌পীয়েৰৰ নাটকৰ কলা-কৌশল অনুকৰণ কৰিছে। আনকি চক্ৰধ্বজসিংহৰ গজপুৰীয়া, গজপুৰীয়ানী, শ্ৰিয়-ৰাম আৰু সিহঁতৰ লগৰীয়া চৰিত্ৰ কেইটা ছেকছ্‌পীয়েৰৰ 'চতুৰ্থ হেনৰী' নাটকৰপৰা লৈছে। নাটকেইখনত সংলাপ আৰু চৰিত্ৰৰ বাহুল্য দেখা যায়। 'অৱশ্যে ডালিমী, পিজৌ, গজপুৰীয়া' আদিৰ চৰিত্ৰ সৃষ্টিত বেজবৰুৱাই নৈপুণ্য দেখুৱাব পাৰিছে।

এই সময়ৰে অ'ন এজন উল্লেখযোগ্য নাট্যকাৰ বেণুধৰ ৰাজখোৱা। ৰাজখোৱাই 'হুৰোধনৰ উৰুঙং' (১৯০২) আৰু 'মক্ষমজা' নামৰ দুখন পৌৰাণিক নাটক আৰু 'সেউতি-কিৰণ', 'হিনিৰিৰণা', 'অশিক্ষিতা বৈণী', 'কুৰিষতিকাৰ সভাভা', 'চোৰৰ সৃষ্টি', 'ৰমপুৰী' আৰু 'টোপনিৰ পৰিণাম' এই কেইখন গ্ৰহসন ৰচনা কৰে। পৌৰাণিক নাটক দুখনত চৰিত্ৰ সৃষ্টি আৰু সংলাপনৰ দুৰ্ঘলভাৱ কাৰণে নাট্যকাৰ সফল হ'ব পৰা নাই। বৰং গ্ৰহসন ৰচোঁতে হিচাপে তেওঁ সাৰ্থকতা লাভ কৰিছে। ৰাজখোৱাৰ 'সেউতি কিৰণ' আৰু 'চোৰৰ সৃষ্টি'ত ছেকছ্‌পীয়েৰৰ 'ওথেলো' আৰু 'কমোডি অব এৰবছ'ৰ আওপকীয়াকৈ প্ৰভাৱ লক্ষ্য কৰা যায়। গ্ৰহসন কেইখনত পাশ্চাত্য শিক্ষাত অৰ্ধশিক্ষিত অসমীয়া ডেকা-গাভৰুৰ অৱস্থা, শ্ৰীশিক্ষাৰ অভাৱ, বহু বিবাহৰ কুফল, ঈশ্বৰ আৰু জাতি-ধৰ্মৰ প্ৰতি অবিৰহাস আদিক লৈ হাস্যৰসাত্মক চিত্ৰ দাঙি ধৰা হৈছে।

চন্দ্রশেখর বসুনা নাট্যকাৰ হিচাপেই অসমীয়া সাহিত্য-জগতত বিশেষভাৱে পৰিচিত। তেওঁৰ ‘মেঘনাদ-বধ’ (১৯০৪), ‘তিলোত্তমা সস্তৱ’ আৰু ‘ৰাজহি’ পৌৰাণিক নাটক। তেওঁৰ একমাত্র ধেমেলীয়া নাটক ‘ভাগ্যপৰীক্ষা’। এখন দুখন নাটকৰ বিষয়বস্তু বঙালী নাট্যকাৰ মাইকেল মধুসূদন দত্তৰ ক্ৰমে ‘মেঘনাদ বধ’ আৰু ‘তিলোত্তমা সস্তৱ’ কাব্যৰপৰা গ্ৰহণ কৰিলেও দুই এটি চৰিত্ৰ-সৃষ্টি আৰু চন্দ্রশেখৰ সংলাপন বচনাত নাট্যকাৰে কৃতিত্ব দেখুৱাব পাৰিছে। এওঁৰ চন্দ্র-বীৰ্য্যবত বঙালী নাট্যকাৰ গিৰিশচন্দ্রৰ প্ৰভাৱ দেখা যায়। ‘মেঘনাদ-বধ’ত লক্ষণৰ হাতত মেঘনাদৰ মৃত্যু আৰু ‘তিলোত্তমা সস্তৱ’ত দেৱকীয়া তিলোত্তমাৰ কাৰণে অশ্বৰ-ভ্ৰাতৃ শল-উপহাসৰ মৃত্যুৰ কাহিনী কথায়িত কৰা হৈছে। ‘ভাগ্যপৰীক্ষা’ৰ মূল কাহিনী অৰণ্য উপস্থাপনৰপৰা লোৱা। ধনতকৈ ভাগ্যৰ বল বেচি হলেও তাৰ লগত যে কোনো কৰিব লাগে সেইটো নাটকখনত কোৱা হৈছে। নাটকখনত পানীৰাম-দাঁপীকোৰ নিৰ্চিন; অসমীয়া সমাজৰ নিয়ন্ত্ৰণৰ মাহুত কিছুমানৰ চৰিত্ৰ কায়স্থভাৱে ফুটি উঠিছে।

দুগেৰ্গৰ অৰ্জাৰ ‘পাৰ্শ্ব-পৰাজয়’ আৰু ‘বালীবধ’ (১৯১০) পৌৰাণিক নাটক। দুয়োটা কাহিনী বচনাত নাট্যকাৰে ঠায়ে ঠায়ে মূলৰপৰা আঁতৰি কল্পনা-প্ৰসূত কথাৰ প্ৰাধিক লৈছে। দুয়োখন অমিত্ৰাক্ষৰ চন্দ্রত বৰ্ণিত।

কমলবীৰ অৰীণচন্দ্র বৰদলৈৰ ‘গৃহলক্ষ্মী’ (১৯১১) এখন গভীন সামাজিক নাটক। চৰিত্ৰস্ৰষ্টা স্বামীৰ দ্বাৰা গৃহবন্দ্য কৰোঁতে বৈধীধেক কেনেকৈ লাঞ্ছিত হৈছিল তাৰ কৰণ চিত্ৰ অঁকা হৈছে। তেওঁৰ ‘কৃষ্ণলীলা’ এখন পৌৰাণিক নাটক।

শৈলধৰ ৰাজখোৱাৰ উল্লেখযোগ্য নাটক ‘বিজ্ঞানতী’ (১৯১৮) আৰু ‘অসম-গৌৰৱ’। ‘বিজ্ঞানতী’ত কালিদাসৰ মূৰ্খতা আৰু পিছত কবিত্ব লাভ কৰাৰ কথা আৰু ‘অসম-গৌৰৱ’ অৰ্গদেউ প্ৰতাপসিংহৰ মুচলমান সৈন্তৰ লগত সংঘৰ্ষৰ কথা চন্দ্রশেখৰ সংলাপনৰ যোগেদি বৰ্ণিত হৈছে।

জিত্ৰপেৰ অহঙ্কৰই ‘বৈদেহী বিয়োগ’, ‘শঙ্কৰ পাণ্ডৱ’, ‘বাঁল চুলন’ আদি পৌৰাণিক নাট বৰ্ণিত। তেওঁ নাট্যকাৰ হিচাপে খ্যাতি অৰ্জন কৰিছে— ‘বশেষকৈ ধেমেলীয়া নাট বচনাতহে’। পৌৰাণিক নাটকেইখনত ঘটনা-বিকাশ আৰু চৰিত্ৰ-সৃষ্টিত নাট্যকাৰে মৌলিকতা দেখুৱাব পৰা নাই। তেওঁৰ ধেমেলীয়া নাটক ‘কুকুৰীকণাৰ আঠমঙলা’ (১৯১৭) আৰু ‘বিয়া-বিপৰ্যয়’ৰ আদৰ এতিয়াও অসমৰ বংগজগত আছে। ইয়াৰ উপৰিও তেওঁৰ ‘এটা চুবুৰা’, ‘টেঙা

ভেঙব', 'চৈত্ৰ জব', 'অচিন কাঠৰ চোৰা', 'নিবোকা বজা', 'বহুচুকা', 'চৰণ বৃদ্ধি' আদি থেমেলীয়া নাটক। সমাজৰ অন্ধসংস্কাৰ, ধৰ্মৰ নামত ভণ্ডামি, বুদ্ধিহীনতা আদিক কেন্দ্ৰ কৰি থেমেলীয়া নাটকেইখন বচা হৈছে।

বিংশ শতিকাৰ দ্বিতীয় আৰু তৃতীয় দশকমানত বেজবৰুৱা-গোঁহাইবৰুৱা আদিৰ দ্বাৰা আৰু কেইজনমান অসমীয়া নাট্যকাৰক অদেৱী আন্দোলন আৰু বঙ্গীয় সাহিত্যত কুটি উঠা জাতীয় চেতনাই বাককৈয়ে উদ্ভুদ্ধ কৰি তুলিছিল। মহাত্মা গান্ধীৰ অসহযোগ আন্দোলনেও এওঁলোকক অনুপ্রাণণ যোগাইছিল। সেইহে অসমীয়া জাতিটোক জগাই তুলিবৰ কাৰণে এওঁলোকে ইতিহাসৰ—বিশেষকৈ অসম বুৰঞ্জীৰ গৌৰৱোজ্জ্বল কণ্ঠনী লৈ নটক ৰচিতকৈ প্ৰযত্ন হয়। এনে নাটকৰ ভিতৰত বাধাকান্ত সন্দিকৈৰ 'হুলা গাংক'; মকুলচন্দ্ৰ ভূঞাৰ 'চন্দ্ৰকান্ত সিংহ' আৰু 'বদন বৰফুকন'; দৈৱ ভাস্কৰদাসৰ 'ঐবদন্ত', 'বাম্বী-কেব' আৰু 'ভাস্কৰ বৰা', প্ৰসন্নলাল চৌধুৰীৰ 'নীলাবৰ'; অভুল হাজৰিকাৰ 'কনৌজ কুঁৱৰী', 'ছত্ৰপতি শিৱাজী' আদি আৰু চতুৰ দশকৰ ভিতৰত ৰচিত কমলানন্দ ভট্টাচাৰ্যৰ ঐতিহাসিক নাটক 'নগাৰকৈ ব'ৰ' আৰু 'দ্বাৰাণজীৱী' আদি প্ৰধান প্ৰায় কেইখন নাটকতে দেখা যায় যে, নাট্যকাৰসকলে বিষয়বস্তু বচনাত বুৰঞ্জীৰপৰা আঁতৰি যোৱা নাই; চৰিত্ৰবোৰ উজ্জল কৰিবৰ কাৰণে ঠায়ে ঠায়ে কাৰ্ম্মিক পৰিবেশ বা উপকাহিনীৰ সহায় লৈছে আৰু লগতে হুই এটি ঐতিহাসিক চৰিত্ৰৰে সৃষ্টি কৰিছে। বেছিভাগ নাট্যকাৰেই ঐতিহাসিক স্থান উপযুক্ত পৰিবেশ সৃষ্টি কৰাত কৃতকাৰ্য হোৱা নাই যদিও বুৰঞ্জীমূলক একো একোটি ঘটনা চিত্ৰিত কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

উল্লেখ্য নাট্যকাৰ দৈৱচন্দ্ৰ ভাস্কৰদাসে ঐতিহাসিক নাটকেইখনৰ উপৰিও 'বিপ্লৱ', 'চন্দ্ৰকল' আৰু 'লহটা' নামৰ তিনিখন সামাজিক নাটক ৰচিছে। 'বিপ্লৱ'ত জমিদাৰ আৰু খেতিয়কৰ সংঘৰ্ষৰ মাজেদি আৰ্দ্ৰ প্ৰেমিক বিপিন আৰু প্ৰেমকা পাৰ্ৱতীৰ মিলন আৰু জমিদাৰক প্ৰজাৰ নাজলৈ ঘূৰি অহা দেখুৱাইছে। 'লহটা'ত অস্পৃহতা বৰ্জন সম্পৰ্কীয় আৰ্দ্ৰ দাঙি ধৰিছে। কমলানন্দ ভট্টাচাৰ্যৰ 'অৱসান' আৰু 'চিত্ৰাংগদা' দুখন উল্লেখযোগ্য পৌৰাণিক নাটক।

দণ্ডি কলিতাৰ 'সতীৰ ভেজ', 'অগ্নিশৰীকা' আৰু 'কীচক বধ' গহীন নাটক 'সতীৰ ভেজ' ঐতিহাসিক আৰু তাত সতী জয়মতীৰ কৰণ কাহিনীটো কণাফ কৰা হৈছে; বাকী দুয়োখন পৌৰাণিক। 'অগ্নিশৰীকা' আৰু 'কীচক-বধ'ৰ দৃশ্য

৪০'ইনী ক্ৰমে ব'লয়ণ আৰু মহাভাৰতৰ পৰা লৈছে। নাটক কেইখনৰ চৰিত্ৰ সৃষ্টিত নাট্যকাৰে সফলতা লাভ কৰিছে। এই তিনিখনৰ উপৰিও কলিতাব বাণ নাট ৪০ 'পোহনীয়া কুকুৰ' আৰু 'পৰাচিত'।

কবি আৰু শিল্প-সাহিত্যিক অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকাই নাট্যকাৰ হিচাপেও বেছি খ্যাতি অৰ্জন কৰিছে। 'অসমীয়া নাট্যকাৰসকলৰ ভিতৰত হাজৰিকাই সৰ্বত্ৰ নটক ৰচনা কৰিছে আৰু প্ৰায় কেইখন নাটকেই গাৰ্বে-কুণ্ডে জনপ্ৰিয়তা অৰ্জন কৰিছে। হাজৰিকাই পৌৰাণিক আখ্যান, গল্প, ঐতিহাসিক কাহিনী, সামাজিক আৰু আন বিষয়সমূহ লৈ নাটকেইখন ৰচনা কৰিছে।

হাজৰিকাৰ পৌৰাণিক নাটক কেইখন হ'ল 'নন্দকুমাৰ', 'কুকুৰ', 'নৰকাণ্ড', 'শৰামচন্দ্ৰ', 'ক'জ্জী হৰণ', 'সংবাদী', 'মতী' আৰু 'পকুন্ডলা'। মহাকাব্য কালিদাসৰ 'অভিষেক'ৰ প'কুন্ডলা'ৰে আৰম্ভ হ'ল 'পকুন্ডলা'। বাকীকেইখনৰ 'মহাভাৰত পুৰাণ, বাৰাণস আৰু মহাভাৰতৰ পৰা লোৱা হৈছে। হাজৰিকাৰ আগতে লক্ষ্যৰ বৰায়ে 'পকুন্ডলা'ৰ এটি অন্তৰ্গত আৰম্ভ কৰে ই 'মহাভাৰত'ৰ কাব্যময়ী বৰ্ণনা আৰু অমিত্যাকৰ চন্দ্ৰৰ বাৰতাৰ হাজৰিকাৰ নাটকেইখনৰ এটা বিশেষত্ব। 'মহাভাৰত'ৰ পুৰাণমূলক নাটক হ'ল— 'কনোজ কুৰবী', 'ছন্দপতি', 'পৰাজী' আৰু 'টেকুন্ডলা'। নাটক 'তিনিগধনে' অসমীয়া বংশমকত জনপ্ৰিয়তা লাভ কৰিছে; 'তিনিগধনে'ৰ সংলাপ গম্ভীৰ বৰ্ণিত। হাজৰিকাই আন বিষয়সমূহৰ আলম লৈ ৰচনা কৰিছে। 'মহাভাৰত'ৰ 'মজ্জিম', 'মহাভাৰত', 'মহাভাৰত', 'মহাভাৰত', 'মহাভাৰত' আৰু 'বৰ্ণিত্য'। আৰম্ভ উপস্থাপন 'আলিবাৰা আৰু কুকুৰি ভকাইত' নামৰ 'মহাভাৰত'ৰ আলমত 'মজ্জিম' আৰু 'মহাভাৰত'ৰ 'শিব কৰচাৰ' নামৰ কাহিনীটো 'অসমীয়া ঐতিহাসিক পটভূমিত' 'মহাভাৰত' ৰচনা কৰা হৈছে। 'মহাভাৰত'ৰ অন্তৰ্গত 'কলাগী' নাটক অস্পৃহতাৰ সমস্যা লৈ আৰু বাকী দুখন নাটকৰ কাহিনী 'মহাভাৰত'ৰ পৰা লৈ ৰচনা কৰা হৈছে। হাজৰিকাই ছেক্সপীয়েৰৰ 'Merchant of Venice' আৰু 'King Lear' নাটক দুখন ক্ৰমে 'বৰ্ণিত্য' আৰু 'মহাভাৰত' নাম দি অসমীয়া পটভূমি লৈ অন্তৰ্ভুক্ত কৰিছে। হাজৰিকাৰ অন্তৰ্গত নাটক বৰ্ণিত্যৰ 'বিসৰ্জন' আৰু 'তপতী'। ডেৰ্টৰ সৰ্বভাগ নাটকেই বৰ্ণিত্যৰ আৰু অন্তৰ্গতকৈ বৰ্ণিত্যৰ নাটকেইখনত আগ ভাগ লৈছে। 'বৰ্ণিত্য' কল্পমান বৰ্ণনাই নাট্যকাৰজনৰ অন্তৰ্ভুক্তি আৰু কাব্যিক প্ৰতিভাৰ পৰিচয় দিয়ে। অসমীয়া বংশমকতৰ বৰ্ণিত্য নাটক প্ৰভাৱ আঁতৰাই অসমীয়া নাট্যমঞ্চৰ সহায়

বটোহাৰ লগতে অসমীয়া নাট্য সাহিত্যৰ ভূড়াল টনকিহাল কৰিবলৈ হাজৰিকাৰ বিধিনি দান আগ বঢ়ালে সি অসমীয়াৰ মাজত চিৰদিন স্বীকৃত হৈ বৈ থাকিব।

অসমীয়া সাহিত্যৰ যুগান্তকাৰী নাট্যকাৰ হ'ল জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালা। এওঁ অসমীয়া নাটক ৰচনাৰ গতাব্যুত্তিক বীতি পৰিচাল কৰি পাশ্চাত্য নাট্যকাৰ ইব্ছেন, বাৰ্গাউল্ড ৰু আদিৰ নাটকীয় কলা কৌশল বেনে, প্ৰতিটো দৃশ্যৰ কাব্যবহুল নাটকীয় নিৰ্দেশ, দৃশ্য অংক বিভাগত অনিচ্ছমতা, স্বগতোক্তি-অমিত্ৰাক্ষৰ চন্দৰ কম ব্যবহাৰ আদি দেখা যায়। 'শোণিত কুঁৱৰী' জ্যোতিপ্ৰসাদৰ চাৰি অৱস্থাৰ ৰচনা যদিও তাৰ মাজেদিয়ে তেওঁৰ কাব্যিক প্ৰাতিভা ওলাই পৰিছে। ইয়াৰ আখ্যানটো পৌৰাণিক যদিও নাট্যকাৰে এহাতে যেনেকৈ তাত বাস্তৱ আৰোপ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছে, আনহাতে যেনেকৈ সংগীত আৰু কাব্যিক সংলাপনৰ যোগেদি নাটখনৰ পৌৰাণিক পৰিৱেশটোও নষ্ট হবলৈ দিয়া নাই। জ্যোতিপ্ৰসাদৰ ডেকা কালৰ ৰচনা 'কাৰেঙৰ-লিগিৰী' অসমীয়া সাহিত্যৰ ভিতৰে এখন শ্ৰেষ্ঠ নাটক। নাটকখনৰ পটভূমি মধ্যযুগীয় আৰু তাৰ পৰিৱেশটো ৰোমান্টিক হলেও নাট্যকাৰে নাটকৰ নায়ক স্থলৰ কৌৱৰৰ চৰিত্ৰটো 'বিপ্লৱ মনীষাৰ প্ৰতীক' স্বৰূপে সৃষ্টি কৰিবলৈ যত্ন কৰিছে। সামাজিক কুসংস্কাৰ, বাধা নিষেধ, অভিজাত্যৰ গৌৰৱ আদিৰ বিৰুদ্ধে ইয়াত অভিযান চলোৱা তৈৰে চৰিত্ৰ-সৃষ্টি, সংলাপ আদি ৰচনাত নাট্যকাৰে অপূৰ্ব দক্ষতা দেখুৱাব পাৰিছে। এওঁৰ তৃতীয় নাটক 'লভিতা'ত দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ সময়ত হোৱা দেশৰ দুৰৱস্থা আৰু 'ভাৰতীয় জাতীয় বাহিনী'ৰ লগত যেন সি অসমীয়া জীৱনী লভিতাই কিদৰে অসীম সাহস আৰু স্বদেশ প্ৰেমৰ আদৰ্শ দেখুৱাইছিল তাৰ চিত্ৰ দাঙি ধৰা হৈছে।

প্ৰকাশৰ সময়ৰ ফালৰপৰা (ইং ১৯৬০ চন) চতুৰ্থ হলেও ৰচনা-কালৰপৰা জ্যোতিপ্ৰসাদৰ তৃতীয় নাটক 'ৰূপালীম' ইং ১৯৩৬ চনতে ৰচিত। এই নাটখনৰ ঘটনা আৰু চৰিত্ৰ সকলো কাল্পনিক। ৰুক্মী নামৰ কাল্পনিক ৰাজ্য এখনৰ ডেকা মায়াব আৰু গাভৰু ৰূপালীমৰ প্ৰেমৰ আদৰ্শ আৰু ৰুক্মী-ৰাজকুমাৰী ইতিভেনৰ বীৰ্য আৰু উৰাপৰায়ণতাই নাটকখনক আকৰ্ষণীয় কৰি তুলিছে। নাটকখনৰ চাৰিত্ৰিক বৈচিত্ৰ্যই সৃষ্টি-ধৰ্মী নাট্যকাৰজনৰ কৃতিত্ব বোষণা কৰিছে। সংখ্যাত তাকৰ হলেও জ্যোতিপ্ৰসাদৰ নাটক কেইখনে অসমীয়া নাট্য সাহিত্যত এক যুগান্তকাৰী সৃষ্টি কৰিব পাৰিছে। 'নিমাতী কইনা' বা 'ৰূপকৌৱৰ' আৰু 'শোণপখিলী' আগৰৱালাৰ দুখন গীত প্ৰধান আৰু প্ৰতীক ধৰ্মী শিশু-নাটক।

জ্যোতিপ্ৰসাদৰ উপৰিও ২য় মহাসময়ৰ আগতে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰা কেবাজনো নাট্যকাৰৰ কথা উল্লেখ কৰিব পাৰি। সেই নাট্যকাৰসকলৰ ভিতৰত আজিম চন্দ্ৰ বৰুৱাৰ 'বিজয়া' আৰু 'বিসৰ্জন'; গণেশ গগৈৰ 'শকুনিৰ প্ৰতিশোধ' আৰু 'কেশীৰ কুমাৰী', পদ্মধৰ চলিহাৰ 'কেনেৰজা' আৰু 'ময়বলীলা', বিনন্দচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ 'শৰাইঘাট', 'পাৰ্শ্বপাভৱ', 'বেঙেনা বহুত' আৰু 'টি, টি, হেই'; বিপিন শৰ্মা বৰুৱাৰ 'মেঘাৰ পতন'; কৰুণাধৰ বৰুৱাৰ 'সীতা'; প্ৰদীপ ফুকনৰ 'কাল-পৰিণত', আৰু 'আসাম হ'লিউদ', উমা শৰ্মাৰ 'শেষ-পতাকা'; গোলাক শৰ্মাৰ 'কুম্ভভাঙৰ'; শুক্লেশ্বৰ বৰাৰ 'সি. ডাঙ্গা'; ইন্দ্ৰেশ্বৰৰ 'শ্ৰীৰংসচিহ্ন'; 'সিংহাসন' আদি নাটক প্ৰধান।

যুদ্ধোত্তৰ যুগ

যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ পৰিবৰ্তনে অসমীয়া সাহিত্যৰ অন্তৰ্গত বিভাগৰ ক্ষেত্ৰে নাট্য সাহিত্যৰো এক বিৰাট পৰিবৰ্তন সাধিলে। কলত দেশৰ বাস্তৱনৈতিক, সামাজিক, নৈতিক, অৰ্থনৈতিক, জাতিভেদ আদি বিভিন্ন সমস্যাৰ কথা নাটকত ৰূপান্তৰিত হৈছিল ধৰিলে; তাতে ভাৰতীয় জাতীয় আন্দোলন আৰু নবলজ স্বাধীনতাই নাট্যকাৰসকলক অতুপ্ৰেৰণা যোগোৱাত নাটকৰ বিষয়বস্তুৰো পৰিবৰ্তন ঘটিল। নাট্যকাৰসকলে পৌৰাণিক নাটক বচা বাদ দি সামাজিক নাটক ৰচিতলৈ ললে আৰু স্বাভাৱিক নাটকৰ বিষয়বস্তুও ভেদে মতে আহৰণ নকৰি অসমৰ বীৰ-বীৰাংগনাসকলৰ বিশেষকৈ স্বাধীনতা যুঁজৰ শহীদসকলৰ জীৱনী লৈও নাটক ৰচনা কৰিলে। তেনে নাটকৰ ভিতৰত স্মৰেন শইকীয়াৰ 'কুশল কোঁৱৰ'; প্ৰদীপ ফুকনৰ 'মলৰাম দেৱান' আৰু 'লা'চত বৰফুকন'; নগাঁৱৰ নাট্য সমিতিৰ 'শিৱলিফুকন' আদি উল্লেখযোগ্য। ইয়াৰ উপৰি ফণী শৰ্মাৰ 'ভোগজৰা'; আবুল আলিকৰ 'বক্তাৱাহী'; প্ৰভাত শৰ্মাৰ 'আনাবক'লি' আদি জনপ্ৰিয় স্বাভাৱিক নাটকসমূহও কলা-কৌশলৰ ফলস্বৰূপ নতুন সৃষ্টিৰ সন্ধান দিছে। শৰ্মাৰ 'বাজনটী' আৰু 'উৰা' আন দুখন জনপ্ৰিয় নাটক।

পৰ্বত আৰু ভৈয়ামবাসীৰ মিলাপ্ৰীতিৰ সাপেক্ষে লিখা নাটক 'কল্পমী' প্ৰবেশ গোষ্ঠীৰ এক উৎকৃষ্ট দান। সেইদৰে হিন্দু-মুছলমানৰ মাজত সন্ধাৰ বঢ়াবলৈ 'চ' নাটক 'মগবীৰৰ আজানো' সাৰদা বৰদলৈ আৰু কৃষ্ণানন্দ ভট্টাচাৰ্যৰ এক সৌন্দৰ্য উপজাৰ। সাৰদা বৰদলৈৰ 'পহিলা ডাবিখ' নামৰ নাটকখনত নিম্ন বেঙেন-

ভোগী চাকৰিদালৰ অৱস্থা আৰু 'সেইবাটেদি'ত তথাকথিত পাশ্চাত্য শিক্ষিত লোক; অসমীয়া ডেকাৰ 'নপতা ফুকন' হোৱাৰ উদ্ভাৱণ দেখুওৱা হৈছে।

যুদ্ধোত্তৰ কালত ডুই এখন গহীন সামাজিক আৰু মনস্তত্ত্বমূলক নাটকো লিখা দেখা গৈছে। অনিল চৌধুৰীৰ সামাজিক নাটক 'প্ৰতিবাদ' আৰু 'চিৰস্থল' মনস্তাত্ত্বিক বিপ্ৰেক্ষণ আছে। সেইদৰে গিৰীশ চৌধুৰীৰ 'মিনাবজাৰ'; প্ৰদীপ ফুকনৰ 'ডাঃ প্ৰমোদ'; 'শক্তিকাৰ বান'; লক্ষ্য চৌধুৰীৰ 'নিখিলা মংক'; সৰ্বেশ্বৰ চক্ৰৱৰ্তীৰ 'অভিমান' আৰু 'কংকণ'; অভয় ডেকাৰ 'গদা গহনীয়া'; অমৰেন্দ্ৰ পাঠকৰ 'উণ্টাৰ্ভাউ'; সত্যপ্ৰসাদ বৰুৱাৰ 'চ'ৰৈ চ'কোৱা', 'শিশু', অৰুণ শৰ্মাৰ পদাঙ্কমূলক নাট 'নিদাৰণ ভট্টাচাৰ্য'; 'জিনটি' অৰুণ সামাজিক নাট্য-বোৰত বিষয়বস্তুৰ গাভীয়া, চৰিত্ৰবোৰৰ মনোবিকল্প আৰু বচন-বীৰ্য্য নতুন লক্ষ্য কৰা যায়।

বৰ্তমান কৰ্মদাপ্তৰীয়া দিনত মাজুচৰ খেন দীঘলীয়া নাটকৰ অভিনয় চা পাকিবলৈ আতৰি নাই। সেইহে দৰ্শকৰ চাৰিদিনলৈ লক্ষ্য ৰাখি অন্তিম ভাৱৰ দা: অসমীয়াতো চুটি তথা এক একোটা নাট ৰচিত হবলৈ ধৰিছে। গুৱাহাটী অনাতাঁৰ কেন্দ্ৰ স্থাপিত হোৱাত তাত প্ৰচাৰৰ কাৰণেও কেবাখনো কুঠী নাট্যকাৰে একাংকিক নাট ৰচিতছে। অসমীয়া একাংকিক নাট বটোতাসকলৰ ভিতৰত লক্ষ্মীধৰ শৰ্মাই অগ্ৰণী। শৰ্মাৰ আৱাহনত প্ৰকাশিত 'প্ৰজাপতিৰ ভূমি'ই প্ৰথম একাংকিক এতিয়ালৈ প্ৰকাশ হোৱা একাংকিকাবোৰৰ ভিতৰত বিৰিঞ্চিকুমাৰ বৰুৱাৰ 'ব্ৰহ্মণ্যৰ নাট', প্ৰদীপ ফুকনৰ 'হিতবংশ', 'Rkg-13', অৰুণ শৰ্মাৰ 'একান্তৰী', সত্যপ্ৰসাদ বৰুৱাৰ 'কুনাঙ্গ-কাঞ্চন', 'বানাদিন', 'শাস্ত্ৰী'; অনিল চৌধুৰীৰ 'মাণিক ৰাইট'; দুৰ্গেশ্বৰ বৰঠাকুৰৰ 'বহুতটিৰ গিলৈ', ভৱেন শইকীয়াৰ 'অলংকাৰ', 'ভগা ডেউকাৰ ছাঁ', 'পুতলা-নাচ', হৰিচন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্যৰ 'একাংকিক নাটমালা', অভুল হাজৰিকাৰ 'আহুতি', হৰিকান্ত শৰ্মাৰ 'প্ৰবাস', যোগেন চেতিয়াৰ 'একাংকিক', ভকজুল আলিৰ 'নেপাতি কেনেকৈ থাকে', ভোগা কটকীৰ 'বিল্ডাট' অৰুণ উল্লেখযোগ্য। চীনৰ ভাৰত আক্ৰমণৰ পটভূমিত ৰচিত ফণী ভালুকদাৰৰ 'ভূয়ে পোৰা সোণ'ত (:২৩৭) আক্ৰমণকাৰীৰ বিৰুদ্ধে জোহান আৰু সমূহ নেফাৰাসীয়ে কিদৰে মাৰ বাধি থিয় দিছিল তাৰ সূক্ষ্ম চিত্ৰ বিভিন্ন চৰিত্ৰৰ কাৰ্ণব মাজেদি সাৰ্বক ভাৱে কপাৰিত হৈছে। নাটখনত দেশ-প্ৰাণ আৰু আবেগিক ক্ৰিয়াৰ আদৰ্শ আছে। অনাতাঁৰ নাটৰ ভিতৰত ভূপেন

হাজৰিকাৰ 'এব' বাটৰ 'হব', নাবায়ণ বেজবৰুৱাৰ 'শালতা কুমাৰ' আৰু 'শালতাৰ ঘনপট', কোকিল বেজবৰুৱাৰ 'সমাদিক - ২২', অভুল হাজৰিকাৰ 'কল্পজিৎ', সত্যপ্ৰসাদ বৰুৱাৰ 'ধৰ্ম্মলৈ যিহিন' নামিব সৰগ' আদি উল্লেখযোগ্য।

বৰ্তমান সামাজিক পটভূমিক কেন্দ্ৰ কৰি কেবাখনো প্ৰচসন্ন বাচিত হৈছে। 'এব' ভিতৰত 'প্লেজ মাৰ্কেট', 'গুডনাইট চাব' শ্ৰেয়নাৰায়ণৰ 'সংকাৰ' আৰু 'কপোলাল' আৰু কুমুদ বৰুৱা আৰু স্তৰেন শইকীয়াৰ প্ৰচসন্নসমূহ উল্লেখযোগ্য।

অনূদিত নাটক : অত্ৰবাসৰ ক্ষেত্ৰতো অসমীয়া নাট্যসাহিত্য পিচ পৰি থকাৰ বাবে কৰা নোৱাৰি। ইউৰোপীয় নাট্যকাৰ বিশেষকৈ মহাকবি ছেকছ্পীয়েৰৰ প্ৰভাৱশালী নাটক অসমীয়াত অনূদিত হৈছে। জাহ্নুজ্যোতি ষ্টে ১৮৮৮ চনত চাৰি-চাৰি কলিকতাত চাৰিট ছেকছ্পীয়েৰৰ Comedy of Errors ৰ 'ভ্ৰমৰংগ' নামেৰে অসমীয়াত অনূদিত কৰে। ইয়াৰ পছন্দ As You Like It। দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্ম্মাৰ 'অন্ধাৰলী', Othello (শ্ৰীমদৰ বাহুবোহৰাৰ 'বনজিৎ'), Macbeth (শ্ৰীমদৰ 'ভীমপৰ্শ'), Cymbeline (অৰুণাচল গোস্বামীৰ 'ভাৰা'), Troilus & Cressida (শ্ৰীমদৰ 'বৰুৱাৰ 'ভৰণ কাঞ্চন'), Merchant of Venice (অত্ৰবাসৰ 'বৰুৱাৰ 'ভৰণ কাঞ্চন'), King Lear (অত্ৰবাসৰ 'অন্ধাৰলী'), শ্ৰীমদৰ 'বৰুৱাৰ 'ভৰণ কাঞ্চন'), Romeo And Juliet (শ্ৰীমদৰ 'ভৰণ কাঞ্চন') আদি কৈ কেবাখনো নাটক অসমীয়াত অনূদিত হৈছে। অত্ৰবাসৰ 'এব' এটা কথা মন কৰিব লগীয়া যে, বেছি ভাগেই মূলৰূপৰ ভাষা অত্ৰবাসৰ নহয়, বৰলৈ ভাষান্তৰ হৈছে। কেবাখন নাটকত আকৌ নাটকীয় পৰিবেশ আৰু চৰিত্ৰৰ নামৰো একেবাৰেই অসমীয়া কৰি পেলোৱা হৈছে; কিছুমান নাটকত ছেকছ্পীয়েৰৰ নাটকৰ চৰিত্ৰৰ প্ৰভাৱে পৰিছে। যেনে, বেজবৰুৱাৰ 'কল্পজিৎ' নামৰ নাটকৰ গল্পপুৰীয়া-গল্পপুৰীয়াৰী আদিত চৰিত্ৰসমূহ। সেইদৰে এওঁৰ 'বৰুৱাৰ' নাটকৰ পিজোৰ চৰিত্ৰত 'হেমলেট' নাটকৰ অকেলিয়াৰ চৰিত্ৰৰ প্ৰভাৱ পৰি যেন লাগে।

ছেকছ্পীয়েৰৰ উপৰিও আন দুই এজন বিশেষ নাট্যকাৰৰ নাটকে অসমীয়াত অনূদিত হৈছে: পদ্য বৰকটকীৰ 'পুতলাঘৰ' প্ৰসিদ্ধ নাট্যকাৰ ইংলেণ্ডৰ 'A Doll's House'ৰ সৰ্ব্বক অত্ৰবাস। যোগেন চেতীয়াৰ 'চেনেহৰ সোঁত' আৰু প্ৰমুখ্যত বৰুৱাৰ 'সৰ্বক হাকিমৰ অৰাক প্ৰী' দুখন দুখন অনূদিত একত্ৰিক।

সংস্কৃত নাটক 'শকুন্তলা' লেখোদয় বৰা আৰু অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকাই অল্পদূৰ কৰা বুলি আগতে উল্লেখ কৰা হৈছে। শূদ্ৰকৰ 'মুচ্ছকটীক' বক্তনীকান্ত দেৱশৰ্মা আৰু ৰাজেশ্বৰৰ প্ৰাকৃত ভাষাত ৰচিত 'কৰ্ণৰ মঞ্জৰী' মুকুন্দমাধৱ শৰ্মাই অল্পদূৰ কৰা।

গীতি নাট্য : অষ্টাঙ্গ সাহিত্যৰ দৰে অসমীয়া সাহিত্যতো ছুই এখন গীতি-নাট্য ওলাইছে। পাৰ্বতীপ্ৰসাদ বৰুৱাৰ গীতি-নাট 'লখিমী' আৰ 'সোণৰ সোলেং' ছয়োধনেই প্ৰতীকধৰ্মী। 'লখিমী'ত নৃত্যগীতৰ যোগেদি শৰৎ ঞতুক বিলাসী হেমন্ত-ঞতুক আহ্বান জনোৱা কথা কৈছে। 'সোণৰ সোলেং'ত কেবাটাও প্ৰতীকযুক্ত গীতৰ সমাবেশ ঘটিছে। সোণৰ সোলেং বা চৰম আনন্দ যে বাৰিষা পোৱা বন্ধ নহয়, তাক অন্তৰংগৰূপে ল'ব জনিব লাগিব, তাকেই প্ৰতীকৰ সহায় কোৱা হৈছে। এই দুখন গীতি-নাট্যৰ বাহিৰেও আনন্দচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ 'কপো-কুঁৱৰী', কীৰ্তিনাথ বৰদলৈ আৰু তেওঁৰ পুত্ৰ মুক্তিনাথ বৰদলৈ ৰচিত 'লুইতকৌৱৰ', 'বাসুদেৱ অভিষেক' আৰু 'মেঘাৱলী'; আনন্দী কামৰ 'বৰদৈচিলা', মলিনীবালা দেৱী 'পাৰিত্যক্তৰ অভিষেক', 'জগন্নাথ' আৰু উল্লেখযোগ্য গীতিনাটক। সেইসকল লক্ষ্যৰ চৌমুখীৰ 'একলব্য', মুক্তিনাথ বৰদলৈৰ 'ভক্তপ্ৰহ্লাদ', কীৰ্তিনাথ হাজৰিকাৰ 'কুটুকাৰ ফেন' আদি নিম্নৰ উপযোগী নাটক।

আটাইবোৰ অসমীয়া নাটক পৰ্যালোচনা কৰি চালে দেখা যায় যে, বৰ্ণন এতিয়ালৈকে দুজন সংখ্যক অসমীয়া নাটক ওলাইছে, তথাপি ৰাজহী নাটৰ আমাৰ ভাষাত এলোৱা নাই বুলিব পাৰি। উন্নত ধৰণৰ বাগমকৰ স্বৰূপ নথকা কাৰণেও অসমীয়া নাট্য সাহিত্যত বিকাশৰ পথত বাধা পাইছে। অসমীয়া সহস্ৰভাগ নাটকেই কাচিনী প্ৰধান; চৰিত্ৰ-সৃষ্টিৰ পিনে নাট্যকাৰসকলে বিশেষ মনোযোগ দিয়া দেখা নাযায়। অৱশ্যে বৰ্তমানে চৰিত্ৰক প্ৰাধান্য দি ৰচনা কৰা ছুই এখন নাটক দেখিবলৈ পোৱা গৈছে। বেছি ভাগ নাটকতে অন্তৰংগতই বহিৰংগৰ প্ৰভাৱ বেছি আৰু কিছুমান নাটকত আদৰ্শবাদ প্ৰকট হোৱা নাটকৰ অন্তৰূপী আবেদন কমি গৈছে। সহস্ৰ ভাগ নাটকৰে সংলাপ গভীৰগতি আৰু সেৱক। আৰু, দৃষ্টান্তৰ বিভাগ, সংলাপন, স্থানীয় পৰিবেশ আৰু বৰ্ণনাৰ ক্ষেত্ৰত আগৰ অসমীয়া নাট্যকাৰসকলে ছেকছপীয়েৰৰ নাটকৰ বীতিৰ অনুকৰণ কৰিছিল যদিও জ্যোতিপ্ৰসাদ আৰু তেওঁৰ পৰৱৰ্তী নাট্যকাৰসকলে ইহাৰেই বাৰ্ণাভূষণ আদিৰ নাটকীয় বীতি মানি চলিছে। অৱশ্যে কথা হৈ বৰ্তমানে অসমীয়া নাট্যকাৰসকল গভীৰগতিক বীতিবোৰ বাৰিষা নতুন আদৰ্শ নাটক ৰচিবলৈ প্ৰবৃত্ত হৈছে।

উপন্যাস সাহিত্য

উপন্যাস অসমীয়া সাহিত্যত এক আধুনিকতম সৃষ্টি। পশ্চাত্য সাহিত্যৰ প্ৰভাৱ আৰু প্ৰত্যেক অঙ্গকবৰণত ইয়াৰ জন্ম। সংস্কৃত কাব্য বা আখ্যানিকাৰ দৰে ইয়াতে এটা কাহিনী থাকে যদিও তাৰ লগত ইয়াৰ কোনো সঘন্য নাই। ই অলৌকিকতাপৰ বহু ঐশ্বৰ্য্য আৰু বাস্তৱতাৰ ভেটিত প্ৰতিষ্ঠিত।

দশম শতিকাত জাপানী মহিলা সুবাচাকী ৰচিত 'গেন্জিৰ সাধু'ত উপন্যাসৰ কেইটিমান উপাদান থাকিলেও প্ৰকৃত গঢ়ৰ উপন্যাস ৰচিত চহ সপ্তদশ শতিকাতহে।

৬৭৮ খৃঃঃ ফৰাচী মহিলা Mme de La Fayette-য়ে ৰচা 'La Princesse de clives'-অৰ্কে প্ৰথম উপন্যাস বোলা হয়। তাৰ পিছৰপৰাৰে ইউৰোপ আৰু পৃথিৱীৰ বিভিন্ন দেশত উপন্যাস ৰচিত আৰু সমৃদ্ধ হবলৈ ধৰে।

১৯শ শতিকাৰ দ্বিতীয়াৰ্দ্ধত অসমীয়া সাহিত্যলৈ উপন্যাসৰ আমদানি হয়। সেই সময়ৰপৰা এতিয়ালৈকে অসমীয়া উপন্যাসে বি গতিত সন্মুখ আৰু প্ৰসাৰ লাভ কৰিছে। তাক যুগ ভিত্তিৰে দুটা ভাগত ভগাব পাৰি। প্ৰথম, 'প্ৰাক্‌যুদ্ধ যুগ', অৰ্থাৎ অসমীয়া উপন্যাসৰ জন্মৰপৰা দ্বিতীয় মহাসমৰলৈকে আৰু দ্বিতীয় জল 'যুদ্ধোত্তৰ যুগ', অৰ্থাৎ ২য় মহাসমৰৰপৰা বৰ্তমানলৈকে। সময় ভিত্তিৰে প্ৰাক্‌যুদ্ধ যুগটো বহু বেছি দীঘলীয়া হলেও যুদ্ধোত্তৰ যুগতহে অধিক উপন্যাস ৰচিত হৈছে।

প্ৰাক্‌যুদ্ধ যুগ

অসমীয়া ভাষাত উপন্যাসৰ লেখীয়া প্ৰথম গ্ৰন্থ ওগায় 'জাতিকৰ জাজা'। এইখন জন বানৰ্জনিৰ Pilgrim's Progressৰপৰা অনুদিত চৈ কিছু অংশ ১৮৫১ চনত 'অকণোদয়'ত প্ৰকাশ পায়। ইয়াৰ কেইবছৰমান পিছত ১৮৭৭ চনত 'কুলমণি আৰু ককণা' আৰু 'এলোকেষী বেজাৰ বিষ' নামৰ আন দুখন অনুদিত আখ্যান শাওঁ। এই বছৰতে মিছনাৰী চাহাব এ. কে. গালী ৰচিত 'কামিনীকান্ত' ওগায়। 'কুলমণি আৰু ককণা'ৰ দৰে এইখনো খুই দৰ্ঘ প্ৰচাৰৰ উদ্দেশ্যে লিখা। কিছুমান ক্ৰটি থাকিলেও ৰচনাবীতিৰ কালৰপৰা এইখনকে প্ৰথম মৌলিক অসমীয়া

উপজ্ঞাস বুজি কব পাৰি। অৱশ্যে ইয়াৰ কেইবছৰমান আগতে ৰচিত ছেৰচক্স বনৱাৰ 'বাঁহৰে ৭২ চং আৰু ভিতৰে কোৱাভাতুৰী'তো উপজ্ঞাসৰ চৰণমা ক' এটা দেখা যায়। এইখনো সমাজ সংস্কাৰমূলক অ'ৰু উদ্দেশ্যমূলী। ১৮৮০ চনত পদ্মাততী দেৱী ফুকনলীয়ে ৭৮ 'স্বৰ্ণমাৰ উপ'খ্যান' প্ৰচাৰণমী নৱম ব'ৰ্ষত কল:-কৌশলৰ ফালৰপৰা ই প্ৰকৃত উপজ্ঞাসৰ পাতীৰ উটিব নোৱাৰিলে।

আচলতে জোনাকী যুগৰপৰাও প্ৰকৃত উপজ্ঞাস ৰচিত হৈছে। এই যুগৰ 'অন্ততম আলোচনী' 'বিজ্ঞান'ৰ পাততেই পোনতে পদ্মনাথ গোহাঁই বনৱাৰ উপজ্ঞাস 'ভাৰতমতী'ৰে ভূমুকি মাৰে। ১৮২১ চনত 'ভাৰতমতী' অ'ৰু ১৮২২ চনত 'লাহৰী' প্ৰকাশ পায়। উপজ্ঞাস কুছোখন আৰে ম যুগৰ দুৰ্ভাগীৰ পটভূমিত ৰচিত যদিও কাহিনী অ'ৰু চৰিত্ৰৰ ফালৰপৰা চাই কুছোখনক সামাজিক উপজ্ঞাস বোলাওঁ বেচি ভাল। উপজ্ঞাস যুগনত প্ৰকৃত প্ৰেমৰ আদৰ্শ দেখুৱাবলৈ চেষ্টা কৰিছে যদিও কাহিনী কুটা চাকলাকৰ হৈ পৰিছে। 'লাহৰী'ত কমল আৰু লাহৰী নামৰ ডেকা-গাভৰু এজালৰ মিলনাত্মক প্ৰণয় চিত্ৰ আৰু 'ভাৰতমতী'ত নাথক চ'কচক্স গোহাঁই আৰু নাথিক 'ভাৰতমতী'ৰ ককণাত্মক প্ৰণয় কাহিনী দাঙি ধৰা হৈছে। কাহিনী দুটা আৰু ইগীৰ্ষ যদিও চৰিত্ৰ-সৃষ্টিৰ ফালৰপৰা উপজ্ঞাস যুগৰ সাধক হোৱা নাই। সেইমতে ছেৰচক্সৰ 'অৰ্মা' বনৱাৰ 'কুন্তম কুমাৰী' (১৮২২) আৰু বেজবনৱাৰ ঐতিহাসিক উপজ্ঞাস 'পছম কুঁৱৰী'কো ১৮০৭ সাধক সৃষ্টি বুলিব নোৱাৰি। বুৰঞ্জী-প্ৰসিদ্ধ মন্সুৰা-স্ৰোতৰ লগত পছম আৰু স্বৰ্ণৰ নৈৰ সন্নিবিষ্ট প্ৰণয় কাহিনী এটি সাদুৰি 'পছম কুঁৱৰী' উপজ্ঞাসখন ৰচা হৈছে। কিন্তু অলৌকিক ঘটনা আৰু চৰিত্ৰৰ অস্বাভাৱিক কথকলাপে উপজ্ঞাসখনৰ সাহিত্যিক মৰ্যাদা ক্ষুণ্ণ কৰিছে। ই যি নহ'ক, অসমীয়া সাহিত্যৰ ইতিহাসৰ ফালৰপৰা এই উপজ্ঞাস কেইখনৰ মূল্য সদায় বৈ থাকিব।

প্ৰকৃততে অসমীয়া উপজ্ঞাসৰ ভেটি সুপ্ৰতিষ্ঠিত হয় বজলীকান্ত বৰদলৈৰ হাততহে। সেই যুগত তেওঁৰেই আশংস্বদীয়াভাৱে উপজ্ঞাস লেখা অ'ৰু আভ্যন্তৰীণ অসমীয়া উপজ্ঞাসৰ ক্ষেত্ৰত বৰদলৈয়ে এখন বিশিষ্ট আসন লাভ কৰি আহিছে। সেইহে তেওঁক 'উপজ্ঞাস সন্মিতি' আখ্যা দিয়া হৈছে। কোনো কোনোৱে আকৌ তেওঁক 'অসমীয়া উপজ্ঞাস পিতা', 'অসমীয়া কবি' বা 'অসমৰ বংকিমচন্দ্ৰ'ও বুলিছে। সঁচাকৈয়ে তেওঁ এইবোৰ আখ্যা পোৱাৰ সম্পূৰ্ণ যোগ্য। তেওঁ চাৰি দশকৰ কবি আৰু বংকিমচন্দ্ৰৰ উপজ্ঞাসবোৰৰ আদৰ্শত অসমীয়া উপজ্ঞাস কেইখন

বচনা কৰে। তেওঁৰ প্ৰথম সমাজিক উপন্যাস 'নিৰিঞ্জীৱী' (১৮৯৪)। ইয়াৰ পাছৰপৰা তেওঁ একেধাৰে বুৰঞ্জীমূলক উপন্যাসসমূহ লিখিবলৈ লয়। অসমত মানব-সংক্ৰমণ আৰু অসংগত বাক্যস্বৰ শেষ অবস্থাৰ পটভূমিত 'মনোমতী' (১৯০০), 'বঙালী' (১৯২২), 'নিৰ্মল ভকত' (১৯২৬), 'বহুদৈ লিগিৰী' (১৯৩০) আৰু 'স্বদেশবীৰ মানব' (১৯২৬) বচনা কৰে। কামৰূপত হোৱা দন্দুৱা শ্ৰোত্ৰৰ ভেটিত 'দন্দুৱা শ্ৰোত্ৰ' আৰু মে'ৱামৰীয়াৰ বিদ্ৰোহৰ আলমত 'বাধা-ক'ল্লীৰ বণ' বচনা কৰা হয়। বৰদলৈয়ে 'নিৰিঞ্জীৱী'ত বায়ে বাবীকেইখন বুৰঞ্জীমূলক উপন্যাস লেখাৰ কাৰণ হ'ল, তেওঁৰ সময়ৰ অসমীয়া সমাজখন বৈচিত্ৰ্যহীন হোৱাত বৰদলৈয়ে উপন্যাসৰ মূল বিচাৰি বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ ঘটনাসমূহ ইতিহাসলৈ মন দিলে। বৰদলৈয়ে ইতিহাসৰ পটভূমি লোৱা উদ্দেশ্য সম্পৰ্কে ডঃ সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই এনেদৰে যুক্তিপূৰ্ণ নিৰ্দেশ দিছে - বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ ঘটনাৰ সমাবেশ আৰু অতীতৰ অসমীয়া জাতিৰ ৰীতি-নীতি, ধৰ্ম-বিশ্বাস, সংস্কাৰ আদিৰ চিত্ৰ আৰু শৌৰ্য-বীৰ্যৰ আদৰ্শ দাঙি ধৰা, অসমীয়া জাতিৰ ব্যতীৰ্ণতা লুপ্ত হোৱাৰ কাৰণ নিৰ্দেশ কৰা আৰু ঐতিহাসিক বা ৰাজনৈতিক ধুমুহাৰ অন্তৰ্ভুক্ত প্ৰভাৱিত চৈ পকা জীৱনৰ চৰিত্ৰ আৰু আদিম প্ৰগতিবোধৰ ক্ৰিয়া-প্ৰতিক্ৰিয়া প্ৰদৰ্শন কৰাৰে তেওঁৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য। বৰদলৈৰ উপন্যাসসমূহত এনেদৰে উদ্দেশ্য প্ৰতিফলিত হোৱা দেখা যায়। বুৰঞ্জী যুগৰ অসমীয়া সমাজৰ চিত্ৰ, ৰাজনৈতিক অৱস্থাৰ বিৱৰণ, অনান্য অসমৰ নৈসৰ্গিক পৰিবেশৰ বৰ্ণনাও পোৱা যায়। কোনো ক্ষেত্ৰৰ প্ৰতি সত্যজ্ঞপ্তি দৰ্শন, বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ প্ৰতি আন্তৰ্গত প্ৰকাশ, দেৱতা-প্ৰেমৰ আধ্যাত্মিক প্ৰবলৈ কপাতৰ তেওঁৰ উপন্যাসৰ এটি বৈশিষ্ট্য। উপন্যাসকেইখনে এনে গুণবৰ্ণিত হোৱা কাৰণেই ডঃ 'বাৰ্কিক্ৰুমাৰ বৰুৱাই তেওঁক 'the most large-hearted and the most felicitous of our novelists' বুলি ঘোষণা কৰিছে। বৰদলৈৰ অন্তৰ্গত গ্ৰন্থ 'বাধা-ক'ল্লীৰ সাধুকণা' (১৯৩১)।

বৰদলৈৰ উপন্যাসসমূহ নাট্যিক প্ৰধান : কল্প-প্ৰতিচ্ছবিৰ ব: অসং প্ৰকৃতিৰ কোনো জীৱ-চৰিত্ৰ পোতা নাযায়। পুৰুষ চৰিত্ৰবোৰ সাধাৰণতে সৰল প্ৰকৃতিৰ। নৈসৰ্গিক দৃশ্য কম চৰিত্ৰতে ছুটি ওলাইছে। ছুটি এখন উপন্যাসত ধৰ্মমতবাদে প্ৰাধান্য লাভ কৰিছে যদিও কাহিনীৰ আকৰ্ষণ হ্ৰাস কৰিব পৰা নাই।

বৰদলৈৰ পাছত বুৰঞ্জীমূলক উপন্যাস লেখক নাই বুলিয়ে ক'ব পাৰি। কেৱল দণ্ডিমাথ কলিতাৰ 'মৃত' (১৯০০), শৰৎ গোস্বামীৰ 'পালিগৰ' (১৯০০) আৰু ছবিলাষায়ণ দত্ত বৰুৱাৰ 'চিত্ৰাৰ্শন' (১৯০০) ইতিহাসৰ পটভূমিত বৈচিত্ৰ্য

বৰ্দ্ধিত কাহিনী-বচন আৰু চৰিত্ৰাংকনৰ কালবৰণৰ কেউখনকো সামাজিক উপলক্ষ্য সাধিবলৈ ঠাই দিব পাৰি। এই সময়ত ইয়াৰ বাহিৰেও যিবোৰ উপলক্ষ্য এলোপথেবোৰ নিঃসন্দেহে সামাজিক। কুৰি শতিকাৰ দ্বিতীয় আৰু তৃতীয় দশকত মহাত্মা গান্ধীৰ নেতৃত্বত গঢ় লৈ উঠা সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক আন্দোলন ভাৰতৰ অস্তিত্ব লেখকৰ দৰে সেই সময়ৰ অসমীয়া লেখকসকলকো অক্লান্তেৰে গাইছিল। এই আন্দোলনৰ লগতে সমাজ সংস্কাৰৰ আন্দোলন, স্ত্ৰী শিক্ষাৰ প্ৰচলন, সমাজচ্যুত: নাবীৰ সমস্যা, প্ৰাচ্য-পশ্চাত্য শিক্ষাৰ সমন্বয়, আদৰ্শ আদিকে উপলক্ষ্য বোৰত দেখুৱাবলৈ চেষ্টা কৰা হয়। এনে উপলক্ষ্যৰ ভিতৰত দণ্ডিনাথ কলিতাৰ 'সাদনা' (১৯২২), আৰু 'আবিষ্কাৰ' (১৯৪১), আৰু দৈবচক্ৰ তালুকদাৰৰ 'ধুবলীকুন্দী' (১৯২২), 'অপূৰ্ণ', 'আগ্নেয়গিৰি', 'বিশ্বোজী', 'আদৰ্শ পীঠ', 'ছনীয়া' আদি প্ৰধান। কিন্তু উপলক্ষ্যকেইখন অতিপাত আন্দোলন আৰু আৰু বৰ্ণনামূলক হোৱাত কলাৰ ফলবৰণা চৰম উৎকৰ্ষ লাভ কৰিব পৰা নাই। যুদ্ধান্তৰ যুগত লিখা কলিতাৰ আন দুখন উপলক্ষ্য হ'ল 'পৰিচয়' আৰু 'গণ-বিশ্বৰ'। 'গণ-বিশ্বৰ' উপলক্ষ্যৰ কাহিনীতকৈ মেধাৰম্ভৰ 'বিশ্বোজী' কাহিনীতে বেছিকৈ আছে। উপলক্ষ্য চিত্ৰণে কোনোখনেই শাৰ্লক হোৱা নাই। ই যি নহ'ক, কলিতা আৰু তালুকদাৰৰ উপলক্ষ্য কেইখনে সেই সময়ৰ অসমীয়া সমাজৰ বিভিন্ন অৱস্থা দাঙি ধৰাত আৰু জাতীয় প্ৰেৰণা জগাই তোলাত যো সহায় কৰিছে এইটো স্বীকাৰ কৰিব লাগিব।

এওঁলোক দুয়োৰো পিছত দ্বিতীয় মহাসময়ৰ আগলৈকে তেনেকৈ অংশাংশীয় ভাৱে অসমীয়া উপলক্ষ্য লেখক পোৱা নাযায়। তথাপি এই সময়ছোৱাৰ মাজত ৰচিত উপলক্ষ্যৰ ভিতৰত শান্তিবাম দাসৰ 'বৈৰাগী' (১৯২০), চিত্ৰাংকন পাৰ্টিগিৰিৰ 'সংশয়-চিত্ৰ' (১৯২১), হৰিধৰৰ 'চপল', নবীন ভট্টাচাৰ্যৰ 'চম্পদ', মেহলত ভট্টাচাৰ্যৰ 'বীণা' (১৯২০), দীননাথ শৰ্মাৰ 'উষা', মেদিনীকান্ত ঠাকুৰদাৰ 'ককণা' আদিৰ নাম উল্লেখযোগ্য। মন কৰিব লগীয়া যে, প্ৰাক-যুদ্ধ যুগৰ আদি ভাগত ঐতিহাসিক আৰু শেষ ভাগত সামাজিক উপলক্ষ্যসমূহ বিশেষভাৱে ৰচিত হৈছিল আৰু সমাজৰ বিবিধ অৱস্থা ই লিখকসকলক বিশেষভাৱে অনুপ্রাণিত কৰি নোৱাৰাত সামাজিক উপলক্ষ্যৰ প্ৰসাৰ বিশেষভাৱে হোৱা নাছিল। অৱশ্যে দ্বিতীয় মহাসময়ৰ পিছৰপৰাই দেশত এল এটা সমস্যা হৈছে দেখা দিয়াৰ লগে লগে অসমীয়া সাহিত্যৰ আন আন বিভাগৰ দৰে অসমীয়া উপলক্ষ্যসমূহ গা দাঙি উঠি নতুন পৰ্যবেক্ষণত আগ বাঢ়িবলৈ ধৰে।

যুদ্ধোত্তৰ যুগ

এই কথা থাক নতুনকৈ কোৱাৰ প্ৰয়োজন নাই যে, সমাজ, জীৱন আৰু সাহিত্যৰ সম্বন্ধ ওতপ্ৰোতভাৱে জড়িত। সমাজৰ বিভিন্ন দাৰ-প্ৰতিদাৰৰ মাজেদিয়ে গঢ় লৈ উঠে ব্যক্তিৰ জীৱন আৰু সেই ব্যক্তিৰ সময়ীয়ে হ'ল সমাজ। মানৱ জীৱনৰ বিচিত্ৰ অস্তিত্ব আৰু সমাজৰ বিভিন্ন ৰূপ প্ৰতিফলিত হয় সাহিত্যত। কিন্তু সমাজ একেলগে নাথাকে। যুগে যুগে তাৰ গতিৰ সলনি হয়। আৰু তাৰ লগতে মানুহৰ চিন্তাধাৰাবোৰো পৰিবৰ্তন ঘটে। ফলত সাহিত্যবোৰ বিষয় বস্তু, ৰচনা-বীতি, উদ্দেশ্য আদিবোৰো পৰিবৰ্তন সাধিত হয়। যেতিয়া সমাজত ধৰ্মৰ প্ৰাণী হয়: তেতিয়া ধাৰ্মিক সাহিত্যকে অধৰ্মৰ বিৰুদ্ধে সাহিত্য ৰচনা কৰে। সেয়ে কবলা ঈশগু যেতিয়া ধৰ্মক লৈ উদ্ধত, তেতিয়া মিল্টনে 'পেৰাডাইচ্, লষ্ট' লিখে। যেতিয়া ঈশগুত অৰ্থোপাৰ্জনই মুখ্য উদ্দেশ্য তৈ পৰিল, অৰ্থৰ কাৰণে মানুহে যেতিয়া মানৱতাক বিসৰ্জন দিবলৈ ওলাল, ষ্টিক সেই সময়তে স্তিকে প্ৰাচ্যবোৰ উপন্যাসতে তাৰ বিৰুদ্ধে একোজনকৈ পিলাচৰ সৃষ্টি কৰে। ই.বাকীৰ দৰে অন্য সাহিত্যতো সেই একে কথাই খাটে। বংগদেশতো বোৱা ছুই তিনি পতিকা জুৰি জাহাঙ্গীৰ বংশই দেশখনৰ প্ৰাণশক্তি, কেন্দ্ৰস্থল আৰু আধাৰ বৰূপ হোৱা কাৰণে সেই শ্ৰেণীৰ আদৰ্শ, আশা-অকাংক্ষা, বিলাস-বাসনা, অত্যাচাৰ-অনাচাৰ, শৌৰ্য-কৰ্চি আদিক কেন্দ্ৰ কৰি প্ৰাচ্যবোৰ উপন্যাস ৰচিত হৈছে। কিন্তু অসমত গুৱাহাটী: জিলাৰ বাহিৰে অইন ঠাইত জমিদাৰী প্ৰথা: নথকাত তথা: সামন্ত যুগৰ প্ৰভাৱ অসমীয়া জীৱনত পৰাৰ সুবিধা নঘটাত সেই যুগ আৰু পটভূমি লৈ অসমীয়া উপন্যাস ৰচিত নহ'ল বুলিবই পাৰি। অৱশ্যে জমিদাৰ শ্ৰেণীৰ আৰ্হিত অসমৰ চাহ বাগিচাৰ গৰাকী বা কৰ্মচাৰীসকলৰ জীৱন-কাহিনী ৰূপাংকিত কৰা হুই এখন উপন্যাস ওলাইছে যদিও সি বিশেষ উল্লেখনীয় নহয়। সামন্ত যুগে অসমীয়া জাতীয় জীৱনত প্ৰভাৱ পেলাব নোৱাৰাৰ কাৰণেই বোধ হয় আগৰ অসমীয়া ঐশ্বৰ্য্যসিকতালৈ সেইফালে মন দিয়াৰ প্ৰয়োজন বোধ কৰা নাছিল। সেইতে তেওঁলোকে ঐতিহাসিক আৰু জৈৱজ্ঞান জীৱনত ঘট: কিছুমান সৰু সুৰা ঘটনা লৈ সামাজিক তথা: বৰুৱা উপন্যাস ৰচনা কৰিছিল। অৱশ্যে ইয়াৰ বাহিৰেও বৰ্তমান পতিকাৰ দ্বিতীয় দশকমানৰপৰা: ভাৰতৰ জন জাগৰণৰ চৌৱে সঞ্চাৰ কৰা গৌৰৱ-বোধক কেন্দ্ৰ কৰি 'আদৰ্শ-পীঠ' আদিকৈ কেইখনমান উপন্যাস ৰচিত হয়।

১৯৩৯ চনত আছিল দ্বিতীয় মহাসমৰ। এই যুগটো: ত’ল বিপ্লৱৰ যুগ—
বিয়াজিছৰ আন্দোলনৰ যুগ। বিপ্লৱ কেৱল যুদ্ধ নাইবা ৰাজনীতিতেই আৰম্ভ
নাপাকিল, নৈতিক, মানসিক, সামাজিক, অৰ্থনৈতিক সকলো ক্ষেত্ৰতেই বিপ্লৱ
পৰিল। একালে বিয়াজিছৰ স্বাধীনতা আন্দোলন তথা স্বদেশ উদ্ধাৰৰ কাৰণে
উৰুধু হোৱা ভাৰতীয়ৰ অসীম ভাগ আৰু আত্মোৎসৰ্গৰ আদৰ্শ, আনফালে
‘দ্বিতীয় মহাসমৰ’ৰ ভাণ্ডৰ নৃত্য তথা মিলিটাৰীৰ ৰাজত্ব, অৰ্থনৈতিক সমস্যা আৰু
জননীতিৰ আধিপত্য। এই দুই বিপৰীত শক্তিৰ প্ৰাৱল্যত ভাৰতৰ আকাশ-বতঃত
কিপি উঠিল। ফলত একালে ত’ল ঠগ-প্ৰবন্ধনা, চোৰাং বস্তাৰ তথ্য অৰ্থ ‘পশাচৰ
মনস্কীতি’ৰ পূৰ্ণবিকাশ আৰু আনফালে ক্ষমিত হৈ উঠিল বাক্ত্য, জ্যোতিষ তথা
বাস্তৱতাৰ স্বেচ্ছাৰ বৰণ আৰ্হিমাৰ।

দেশৰ এই বিভীষিকাপূৰ্ণ অস্থিৰ অৱস্থাই একালে বৈদেশিক মানুহৰ মনৰ
গতি, চিন্তাধাৰা আৰু জীৱন-মাত্ৰাৰ প্ৰণালী জটিলতৰ কৰি তুলিলে আনফালে
দেশেই সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰত ই ন ন অবিহণ আগবঢ়ালে। বিপ্লৱৰ য়ে উৎকৃষ্ট
সাহিত্য সৃষ্টিত সহায় কৰে তাত ডাঙৰ উদাহৰণ ফৰাছী বিপ্লৱ। সেইহে দ্বিতীয়
মহাসমৰ, স্বাধীনতা আন্দোলন আৰু স্বাৰাজ্যত্বৰ যুগৰ প্ৰভাৱে অসমীয়া সাহিত্যৰ
বিষয়-বস্তু, প্ৰকাশভঙ্গী আৰু উদ্দেশ্যৰ পৰিবৰ্তন ঘটিলে। ইয়াৰ উপৰি এই
যুগৰ গল্প-লেখক আৰু কবিসকলৰ দৰে ঐপন্যাসিকসকলকে মাৰ্কচৰ জ্যেষ্ঠ-
সংগ্ৰামবাদ আৰু ফ্ৰয়েডৰ যৌনত্ব বিষয়ক মতবাদে বিশেষভাৱে প্ৰভাৱান্বিত
কৰিছে।

যুদ্ধৰ আগে আগে প্ৰকাশ পোৱা বিদেশী সাহিত্যৰণবা অনুদিত উপন্যাস-
কেইখনৰ বিষয়বস্তু আৰু ৰচনাৰ অধিহেতু পিছৰ অসমীয়া ঐপন্যাসিকসকলক
অন্তঃপ্ৰেৰণা যোগাইছে। বিদেশী অনুদিত উপন্যাসৰ ভিতৰত ‘মাৰ্কচ’, ‘পম্পিগাইৰ
প্ৰলয় কাহিনী’, ‘পশ্চিম সীমান্তত পূৰ্ণশক্তি’, ‘মিলন মন্দিৰ’, ‘নগৰ ছখনৰ কথা’
আদি লেখক লব পাৰি।

যুদ্ধৰ সময়ত কিতাপ চাপাৰ অসুবিধা নাইবা অইন যি কাৰণতেই নতওক
অসমীয়া সাহিত্যৰ অৱস্থা কাহিল হৈ আছিল। অৱশ্যে সেই সময়ত ৰচিত বীণা
সকলোৰ (বিৰিঞ্চিকুমাৰ বৰুৱা) ‘জীৱনৰ বাটত’ উপন্যাসে পাৰ্শ্বলীয়া জীৱনৰ চিত্ৰ,
বচনাৰ নতুন কৌশল, বিষয়-বস্তুৰ সংগঠন আৰু চৰিত্ৰাংকনৰ কালবণৰা অসমীয়া
উপন্যাস সাহিত্যত স্থায়ী আসন লাভ কৰিব পাৰিব। এই লেখকেৰে অন্ত ছন্দনামত

। বাসু. বকরা) প্রকাশিত 'সেউজী পাতৰ কাহিনী' । ১৯৮৮ ত চাওঁ বাগিছাৰ এটি ফুলৰ চিত্ৰ ছুটি উঠিছে । চৰিত্ৰ সৃষ্টিতো ঐশ্বৰ্য্যময় কৃতকাৰী হৈছে ।

যুগৰ কেইবচৰমান পিছৰপৰা : অৰ্থাৎ ১৯৪৭-৫০ চনমানৰপৰা অসমীয়া সাহিত্যত বিশেষকৈ গল্প আৰু উপজ্ঞাসৰ ক্ষেত্ৰত নব জাগৰণে দেখা দিয়ে । এই জাগৰণ আনোতাসকলৰ ভিতৰত মহাত্মা পিন্ধাৰৰ নামেই প্ৰথমতে উল্লেখ কৰিব পাৰি । বৰ্তমান সময়ৰ পটভূমি লৈ তেওঁৰ উপজ্ঞাসসমূহ বৰ্ণিত । দেশৰ আৰ্থিক 'মহা', হিন্দু-মুছলমানৰ মিলন প্ৰীতিৰ আদৰ্শ, দ্বিতীয় মহাসমৰৰ কুফলত হোৱা নৈতিক নৈতিক অধঃপতন আদি কথাবোৰেই এওঁৰ উপজ্ঞাসৰ প্ৰধান বিষয়-বস্তু । 'পত্নীৰ 'পতি-উপজ্ঞাস' । ১৯৪৭ । 'সংগ্ৰাম', 'হেৰোৱাৰ্গ', 'জীৱন নৈৰ কাহিনী' আদিক প্ৰাককৈখন উপজ্ঞাস আখ্যান প্ৰধান । তাত মনোবিজ্ঞান বা সমাজ-বিজ্ঞান একোৰে অটলত নাই । অৱশ্যে বৰ্ণনাবোৰ সহজ-সবল আৰু আকৰ্ষণীয় । সেয়েহে তেওঁৰ প্ৰাককৈখন উপজ্ঞাস কেৱল তৰুণ পাঠক-পাঠিকাৰ কাৰণেই নোনাৰজক হৈছে ।

আদিক তাতন আৰু আদৰ্শমূলক নৈতিকতাৰ সংঘাতক কেন্দ্ৰ কৰি যিবোৰ অসমীয়া উপজ্ঞাস বৰ্ণিত হৈছে তাৰ ভিতৰত সোনালী পৰ্বাৰ 'সংগ্ৰাম', মথুৰা চক্ৰাৰ 'জমুনিচাও', জামকদিনৰ 'সমাজ সংঘাত সংগ্ৰাম', সৌম্যৰ 'কেবালীৰ জীৱন' আদিৰ নাম উল্লেখ কৰিব পাৰি । কিন্তু চৰিত্ৰ আৰু পাৰিপাৰ্শ্বিক অৱস্থাব্যঞ্জিত হোৱা সংঘাত ঐশ্বৰ্য্যময় সিকলৰে সৃষ্টিভাৱে 'বিলেপন কৰা' নাই । অৱশ্যে সকল এইকেইখন বুলিহে নহয়, চৰিত্ৰৰ মানসিক সংঘাত আৰু মানসাত্মিক বিল্লেখন নচেই কম অসমীয়া উপজ্ঞাসতে হোৱা দেখা যায় । এইটো ঠিক যে, সকল প্ৰাচীন বৰ্ণনা নাইব, পটভূমি বচনাৰ বৈচিত্ৰ্যৰ দ্বাৰা উপজ্ঞাসৰ শ্ৰেষ্ঠতা দাবী কৰিব নোৱাৰি, যদিহে চৰিত্ৰা-কন নিখুঁত নহয় । চাৰিত্ৰিক বৈচিত্ৰ্যহীন উপজ্ঞাসক শাধুকথা, আখ্যান আদিৰ শাৰীতহে ঠাই দিব পাৰি । এনেকুৱা উপজ্ঞাসে সাময়িক আমন দিব পাৰে যদিও মনত স্তম্ভিত কৰিব নোৱাৰে । চৰিত্ৰ-বিলেপনৰ দাবী হোৱা দিয়া অসমীয়া উপজ্ঞাসৰ ভিতৰত প্ৰকৃতপক্ষে গোঁৱৰ্ণীয় 'কৈশোৰীৰ কপনিকৈ' প্ৰথম বুলিব পাৰি । চৰিত্ৰৰ মনোবিলেপনলৈ লক্ষ্য ৰাখিয়ে তেওঁ উপজ্ঞাসখন বৰ্ণিত । বৰ্তমান যুগত ৰাষ্ট্ৰতৰপৰা ৰাজ্যনা ভোগ সম্ভাৱনায়ত অপাৰগতা আৰু তাৰ ফলত হোৱা মানসিক অশান্তি, শিল্পীৰ সন্মৰ্শ, নাবীৰ প্ৰতি প্ৰেম আদিক কেন্দ্ৰ কৰি বিভিন্ন পৰিৱেশৰ যক্ষ্মা নামক উপজ্ঞাস

মানসিক কালটো উপভাসখনত ফিহিয়াই দেখুৱা হৈছে। দ্বিতীয়তে, আত্মজীৱনী-মূলক উপভাসৰ দৰে ইয়াৰ কাহিনীটো নায়কৰ যুগেন্দি বৰ্ণোৱাত নায়কৰ বাহিৰে বাকীবোৰ চৰিত্ৰ স্পষ্টভাৱে ফুটি উঠিবলৈ সুবিধা নাপালে। এই শ্ৰেণীৰ দ্বিতীয় উপভাস হ'ল বাধিকামোহন গোহাঞীৰ 'চাকনৈয়া'। ইয়াৰ প্ৰধান চাৰিত্ৰ বিবেকৰ হাড়ন আৰু মানসিক সংঘাত লৈয়ে কাহিনীটো ৰচা হৈছে। সমাজ-দুৰ্নীতি, অৱলাতিবোত: (অমলা) ৰ-ওপৰত সমাজৰ অবিচাৰ, গুণদৰ ক্ষেত্ৰত পুত্ৰৰ পিতালৈ অৱজ্ঞা, নিজৰ ছোৱালী বিয়া দিবলৈ মাক-বাপেকৰ অসজ্ঞা চো: আদি দোষ বিবেকৰ মনত দি অৱলম্বৰ সৃষ্টি হৈছে তাক ঔপন্যাসিকে নিখুঁতভাৱে বিশ্লেষণ কৰিছে। কিন্তু শিক্ষিত ডেকা হৈছে। দুৰ্ভাগ্য মন লৈ জীৱনত আগভেটি ধৰা সমাজ এটাৰো সমাধান কৰিবলৈ সাক্ষ্য নকৰি পলাই ফুৰাত বিবেকে যোগ্য নায়কৰ পৰিচয় দিব পাৰা নাই। অমলাৰ মৰাণা বা খবৰলৈ গৈ সমাজক উন্নত কৰাৰ পৰা ওলাই যোৱা কথাটোৱে বিবেকৰ দুৰ্ভাগ্যত বৰ পৰিচয় দিছে। বিবেক দাদু, নীতিপৰায়ণ সাক্ষ্য নাই; কিন্তু কথা হৈছে, যি উদ্ভেদত বিবেকৰ অন্তৰত সংঘাতৰ সৃষ্টি হ'ল, উপন্যাসকে সেই কাৰণটোকে দেখুৱাব নোৱাৰিলে। অৱজ্ঞ উপভাসখনৰ আন কেইটামান চৰিত্ৰ ভালকৈ ফুটি উঠিছে। সংলাপবোৰ সজীৱ আৰু আকৰ্ষণীয় হৈছে। কিন্তু ঔপন্যাসিকে সৰ্বনামৰ ব্যৱহাৰ নকৰি কিছুমান নাম একেটা বাক্যতে একাধিকবাৰ উল্লেখ কৰাত শুনিবলৈ যথুৰ হোৱা নাই। বিষয়-বস্তু বৰ্ণোৱাত ঔপন্যাসিকৰ দৈৰ্ঘ্য আৰু মনোবিশ্লেষণৰ ক্ষমতা প্ৰশংসনীয়। এওঁৰ আন এখন উপন্যাস 'বা-ম'ৰলী' ১। ২৪৮। আধুনিকতাত দক্ষিণতা নাবীৰ চাৰিত্ৰ বিশ্লেষণ কৰা হৈছে।

'চাকনৈয়া'ৰ নিচিনা আন এখন বুজান আকাৰৰ উপন্যাস হ'ল শ্ৰীঅক্ষৰ ৰাজখোৱাৰ 'ভুলৰ সমাধি'। এ'তহালৈকে অসমীয়া ভাষাত যিকোনো কলেবৰত যুগ্ম অথচ মৌলিক উপন্যাস ওলাইছে তাৰ ভিতৰত 'চাকনৈয়া' আৰু 'ভুলৰ সমাধি'ৰ লগতে দ্বিতীয় কলিতাৰ 'সংঘন', বীণা বৰুৱাৰ 'জীৱনৰ বাটত' আদি উপন্যাস পৰে। 'ভুলৰ সমাধি'ত চাৰিটামান চৰিত্ৰৰ যোগেদি যুগ্ম-গুণবৰণা অৰাজোক্তৰ যুগলৈ বিষয়ি থকা দেশৰ বিভিন্ন অৱস্থা বৰ্ণোৱা হৈছে। প্ৰধান চাৰিত্ৰবোৰৰ ভিতৰত দুজন বঙালী মহাহক স্থান দিখাটো উপভাসখনৰ এটা বিশেষত্ব। তেওঁলোকৰ যোগেদি অসমৰ প্ৰতি বিশেষৰি যি প্ৰাণত ধাৰণা তাক জাতিবলৈ চেতা কৰাটো উপভাসখনৰ আন এটা উদ্ভেদ বেন লাগে। কাহিনী,

বর্ণনা আৰু চৰিত্ৰাংকনৰ লগে লগে ঔপন্যাসিকে পাঠকক কথাবোৰ বুজাই দিবলৈ চেষ্টা কৰিছে। পাঠকে ভাবিবৰ নাইবা বিচাৰৰ সুবিধা দিবৰ কাৰণে 'ইণ্টেলেক্চুৱেল গেম' বা বুধিব সুৰতঃ বৰাটো উচ্চ মৌলিক বচনাৰ এটা বিশেষ লক্ষণ। 'ভুলৰ সমাধি'ত সেইটোৰে অভাৱ দেখা যায়। উপন্যাসৰ নায়ক যুগেনৰ চৰিত্ৰটোত বিবেকৰ চৰিত্ৰটোৰ দৰে সংঘাত আছে। সংঘাতৰ কাৰণে জনা ব'দ, বিবেকৰ দৰে অস্পষ্ট নহয়। 'ভুলৰ সমাধি'ত ইয়া মনোবলহীনা, মীৰা বচস্ৱতী; 'চাকনৈয়া'ত শাস্তি চক্ৰা আৰু অমলা বৈধৱীলা নাবীকপে দেখা পোৱা যায়। 'চাকনৈয়া'ৰ দৰে 'ভুলৰ সমাধি' উপন্যাসখনো বৰ্ণনাৰ বাহুল্যবশতঃ মুক্ত হৈছে যদিও লেখকৰ উদ্দেশ্য শলাগিব লগীয়া।

ভাৰতীয় মহাসমৰৰ পটভূমিত ৰচিত উল্লেখযোগ্য উপন্যাস এখন হ'ল প্ৰসিদ্ধ গল্প-লেখক যোগেশ দাসৰ 'ভাৱৰ আৰু নাই'। যুদ্ধৰ সৰ্বশাসী মূৰ্ত্তিয়ে সমাজ আৰু মানৱ চৰিত্ৰত যি পৰিবৰ্তন ঘটালে লেখকে তাৰ আভাস দিবলৈ চেষ্টা কৰিছে এটা নিম্ন মধ্যবিত্ত পৰিয়াল আৰু তাৰ লগত জড়িত থকা বহুতৰা জাতীয় চৈন্যখন জীৱন-ধাৰাৰ সত্যত। উপন্যাসৰ নায়ক বাৰ্ধৱ ভোপা, মানৱতাবোধ আৰু প্ৰলোভন ঠেলি কৰ্মক্ষেত্ৰত আগ বাঢ়ি যাব পৰা আৰ্হাৰ অসমীয়া উপন্যাসৰ মাজেই কম নায়কৰ চৰিত্ৰতকৈ দেখা যায়। বাৰ্ধৱক 'সংগ্ৰাম'ৰ বুধিনাথ নাইবা 'চাকনৈয়া'ৰ বিবেকৰ লগত বিজ্ঞাৰ পাৰ্থক্য; কিন্তু বাৰ্ধৱ তেওঁলোকৰ দৰে বন্ধা নহয়, নীৰৱ কমী। যুদ্ধৰ প্ৰভাৱত অহা পশ্চিমীয়া বিলাসিতা আৰু আধিক্য-সুখ-আৰুংকাই বাৰ্ধৱ আৰু তেওঁৰ বৈধৱীয়েকৰ মাজত যি ভাৰতৰ সৃষ্টি কৰিলে ঔপন্যাসিক তাক কোণলেৰে আঁতৰাবলৈ সমৰ্থ হৈছে। উপন্যাসখন যুদ্ধৰ পটভূমিত ৰচিত যদিও তাত যুদ্ধক্ষেত্ৰৰ ভীষণ বৰ্ণনা আৰু সেই যুগৰ উল্লেখযোগ্য ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলনৰ কাহিনীয়ে ঠাই পালে বেছি আকৰ্ষণীয় হ'লহেঁতেন। দাসৰ ৰচিত 'জোনাকীৰ জুই', 'এমুঠি ধূলি', 'নিকপায় নিকপায়' আৰু 'হেজাৰ ফুল' উল্লেখযোগ্য উপন্যাস।

বিদ্যাজিৱৰ বিপ্লৱক কেন্দ্ৰ কৰি লিখা উপন্যাসৰ ভিতৰত বীৰেন্দ্ৰকুমাৰ ভট্টাচাৰ্যৰ 'ৰাজপথে বিচিত্ৰায়', ইব্ৰাহিম আলিৰ 'ৰাজদ্রোহী', মহাদেৱ পোৰণীৰ 'দাবী' আদিৰ নাম উল্লেখযোগ্য। ইয়াৰ ভিতৰত প্ৰথমখনৰ বিদ্য-বসন্ত আৰু বচনীৰীতিত অভিনৱ আৰু পোন্ধৰ আগষ্টৰ দিন এটাৰ ঘটনা কিছুমানে ৰাজপথৰ আত্মনাত আগ বঢ়া তৰল এজনৰ মনত জীৱনৰ অতীত-বৰ্তমানৰ স্মৃতিয়ে

আৰু কেনে গভীৰভাৱে বেথাপাত কৰিছে আৰু তাৰ প্ৰতিক্ৰিয়া কেনে ৰ'ব পাৰে ঐশ্বৰ্য্যাসিক বিভিন্ন চৰিত্ৰ আৰু পৰিবেশৰ মাজত দেখুৱাবলৈ যত্ন কৰিছে। উপন্যাসৰ প্ৰধান চৰিত্ৰ মোহনক কেন্দ্ৰ কৰিছে কাহিনী বৰ্ণোৱা হৈছে। মোহনৰ চকুৰ আগলৈ কথাচৰিত্ৰৰ বোলৰ লগে এটা এটাকৈ দৃষ্ট আৰু ঘটনা বাগৰি আহিছে আৰু তাক ঐশ্বৰ্য্যাসিক বৰ্ণাই গৈছে। সেই হিচাপে উপন্যাসখন কেইটিমান বৈশিষ্ট্য জীৱন আৰু সংস্কৰ সামাজিক চিত্ৰ কিছুমানৰ সংকলন বুলি ক'ব পাৰি- যিবোৰে নায়কৰ চৰিত্ৰ বৰ্ণনা সজাই কৰিছে। জুৰাবাব, যুটিলা, মনন আদি সাধাৰণ চৰিত্ৰবোৰ জীৱন্ত হৈছে আৰু ক্ষুদ্ৰ পৰিসৰৰ মাজতে বহুত-পূৰ্ণ নাও কাষৰ পৰা বহে। দৰী, বিজ্ঞা ৰাল, যুটি, বজ্জা আদিৰ প্ৰতি ঐশ্বৰ্য্যাসিক সজ্ঞাভাৱ মন কৰিব লগীয়া। হুটাচাৰৰ পছত গলেৱা উপন্যাস 'আই' আধুনিক সভ্যতাৰ চেচাং হোৱা ভাঙনমুখী গাঁৱৰ জীৱন-চিত্ৰ অঁকা হৈছে। এওঁৰ পৰাও উপন্যাস 'ইয়াকুংগম'ত টাংখুল নগাসকলৰ জীৱন-কাহিনী প্ৰকাশ পাইছে। হুটাচাৰৰ 'প্ৰতিপদ' আৰু এখন উল্লেখনীয় উপন্যাস।

সামাজিক জীৱনৰ বিভিন্ন চিত্ৰক কেন্দ্ৰ কৰি ইতিমধ্যে বহুতো উপন্যাস লগাইছে। প্ৰায়বোৰ উপন্যাসৰে বিষয়বস্তু গত-গতগতক আৰু সমাজৰ একেটা ভাৰলৈ পৰাই লোৱা যদিও বিভিন্ন উপন্যাসকৰ ভাৰত বেলেগ বেলেগ ৰূপ প্ৰকাশ পাইছে। ছিত্তেশ ডেকাৰ জনপ্ৰিয় উপন্যাস 'আজিৰ মানুহ' আৰু 'নতুন পথ'ত গাঁও আৰু তৎকালীন আধুনিক সমাজৰ চিত্ৰ আঁকিবলৈ চেষ্টা কৰিছে। 'আজিৰ মানুহ'ৰ প্ৰধান চৰিত্ৰ প্ৰতাপ আৰু মনোৰম ভাগ্যৰ আশ্ৰয় 'ভাৱৰ আঁক নাই'ৰ বাগৰৰ আদৰ্শৰ তুল্য। 'নতুন পথ'তো আদৰ্শৰ চাপ আছে কিন্তু নায়ক বিজ্ঞাৰ চৰিত্ৰত প্ৰতাপৰ কৰ্মৰ দৃঢ়তা দেখা নাযায়। 'আজিৰ মানুহ'ৰ ঐশ্বৰ্য্যাসিকৰ সংস্কৰ 'নতুন পথ'ত নবল। 'আজিৰ মানুহ'ৰ ঘটনাৰ ভীৰত 'নতুন পথ'ত নাই। গলেও চৰিত্ৰবোৰ কম বেছি পৰিমাণে জীৱন্ত ভাৱ আৰু বচন-বীতিৰ বৰ উচ্চ ধৰণৰ বুলি ক'ব নোৱাৰি যদিও সংলাপবোৰ সজীৱ তৰুণৰি হান্তবস সৃষ্টি এওঁৰ বচনৰ প্ৰধান বৈশিষ্ট্য। এওঁৰ আন দুখন জনপ্ৰিয় উপন্যাস হ'ল 'মাটিকাৰ' আৰু 'ভাড়াবৰ'। ডেকাৰ তিনিটা বহুত বিতৰ্ক 'এয়ে জীৱন' আৰু 'আচল মানুহ' উপন্যাসত বৰ্তমান সমাজক বিভিন্ন দিশ চিত্ৰিত কৰা হৈছে। ঐশ্বৰ্য্যাসিক তিলক দাসে 'জীৱনৰ পতি'ত দেশ-প্ৰেমৰ কথা ফুটাই তুলিবলৈ যত্ন কৰিছে। দাসৰ 'শিল্পী' নামৰ উপন্যাসখনতো নতুনৰ লক্ষ্য কৰা

যায়। তাত থকা বৰশেটাৰ মৌল আদি উৎসবৰ বৰ্ণনাত বৰফলৈৰ 'মনোমতী'ৰ প্ৰভাৱ পৰা যেন লাগে। জুবেশ গোস্বামীৰ 'সাত বড়ব নতুন কাৰেং'খনো উল্লেখযোগ্য উপন্যাস। ইয়াৰ চৰিত্ৰ, পৰিবেশ, ভাষা আৰু সংলাপবোৰ বেচ আকৰ্ষণীয়। এওঁৰ আন এখন উপন্যাস হ'ল 'মহাবৰষ বিননি'।

অসমীয়া সমাজত তেজীমলাৰ দৰে নিপীড়িত ছোৱালী, তেজীমলাৰ মণীমাৰ দৰে দন্দুৰী তিৰোতা এতিয়াও আছে। সমাজৰ বিভিন্ন চৰিত্ৰৰ উপৰি মাহীমাৰ অত্যাচাৰৰ কথা যিবোৰ উপন্যাসত কল্পায়ত হৈছে তাৰ ভিতৰত শ্ৰেয়সীৰামদত্ত দস্তৰ 'নিহতিৰ নিৰ্মালি', সৌমাৰ 'কামিনী কাকন' আৰু ঘনশ্যাম দাসৰ 'এছাৰৰ অতিথি' আদি প্ৰধান। ইয়াৰ ভিতৰত 'নিহতিৰ নিৰ্মালি'ক আগ আসন দিব লাগিব। চেউশাকৰ উদাৰতা আৰু মৰলতাৰ স্মৃতি লৈ মাতৃহাৰা সন্তান অনিলাক খুৰীয়েকে যিদৰে অত্যাচাৰ কৰিছে তাক ঔপন্যাসিকে ভিন্ ভিন্ পৰিবেশৰ মাজত হৃদয়কৈ দেখুৱাব পৰিছে। কাহিনীৰ শেষ ভাগটো ডিটেক্টিভ উপন্যাসৰ দৰে বোম্বকক নকৰিলে সামাজিক উপন্যাস হিচাপে কিতাপখনৰ মূল্য আৰু বাঢ়িলহেঁতেন। সৌমাৰে 'সাহিত্যিকৰ সাধনা', 'মৌতুক' আদি উপন্যাসত সমাজৰ বিভিন্ন অৱস্থাৰ চিত্ৰ আঁকি তাৰ মাজেৰে উচ্চ আদৰ্শবাদ দাঙি ধৰিবলৈ যত্ন কৰিছে। কমলেশ্বৰ চলিহাৰ 'হৃদয়ৰ আঘাত' নামৰ নাট্যক প্ৰধান উপন্যাসখন মূল চৰিত্ৰ মোহিনীক কেন্দ্ৰ কৰি ৰচিত হৈছে। মোহিনীৰ দৰে অসংখ্য ছোৱালী আজিৰ সমাজত বিবল নহয়; বৰং বহুক্ষেত্ৰত তিৰোতাৰ অৰ্হি-বৰুপাহে। মোহিনীৰ সাহস, ধৈৰ্য আৰু কৰ্মনিপুণতাৰ কথা পঢ়িলে বিখ্যাত বঙলা উপন্যাস 'স্বয়ং-সিদ্ধা'ৰ নায়িকা চণ্ডীৰ কথালৈ মনত পৰে। এওঁৰ আন এখন উপন্যাস 'বালিগড়া'তো আগবৰ্ধনৰ দৰে লেখকৰ দার্শনিক ভাৱ আৰু নিজ মন্তব্য পোৱা যায়। কিন্তু এইবোৰে স্বত্ব উপন্যাসৰ কাৰণে বাছনী হ'ব নহয়। দেবেশ্বৰনাথ ভট্টাচাৰ্যৰ 'ভাঙি', 'কলা ভাৱ' আদি উপন্যাসত সমাজ সংস্কাৰৰ উদ্দেশ্য স্পষ্ট; কিন্তু লেখকৰ আদৰ্শবাদে উপন্যাসকেইখনৰ কলা-কুশলতাক অৱৰি ৰাখিছে। কাহিনী-বচনা, ষ্টাইল আৰু উদ্ভট ধৰ্মিকতাৰ ফালৰপৰা মাৰামদত্ত বেজবৰুৱাৰ 'নতুন দিগন্ত' এক হৃদয় স্পৰ্শী। বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ উপন্যাসখনে লিখকৰ উজ্জল সজ্ঞানাৰ ইংগিত দিছে। বেজবৰুৱাৰ আন উপন্যাস 'প্ৰেৰণাৰ প্ৰভীক' আৰু 'মৌনতাৰ অজবালভ'।

প্ৰথম প্ৰাধান্য দি ইতিমধ্যে অসমীয়া ভাষাত ভালেমান উপন্যাস ৰচিত হৈছে।

সেইবোৰৰ ভিতৰত প্ৰেৰণাবান্ধল দস্তৰ 'প্ৰণয়ৰ স্মৃতি' এখন উল্লেখযোগ্য উপন্যাস। উপন্যাসৰ কাহিনী-বচন আৰু চৰিত্ৰ অংকনত লেখকে নৈপুণ্য দেখুৱাব পাৰিছে। উপন্যাসখন প্ৰেমৰ কাহিনীৰে ভৰপূৰ যদিও অলীলতাৰ পৰা মুক্ত। উপন্যাসৰ ঘাই চৰিত্ৰ স্কুমাৰৰ দেৱ-প্ৰেম, পৌৰুষ আৰু নৈতিকতা আদিৰ যোগ্য। দস্তৰ আন এজন উপন্যাস 'আশাৰ অন্তৰ্ভাগত'। লেখকৰ প্ৰকাশভংগী আৰু হৃদয়ৰ সৃষ্টিও মন কৰিব লগীয়া। এই লেখীয়া উপন্যাসৰ ভিতৰত কুমাৰ কিশোৰৰ 'শিখাৰ কপন', 'ছায়াপথ', 'কপিলী নীৰবে কান্দে', 'ক'ৰ অ'ক ক'কাল', 'ঐশি তৰাৰ জিলি'মিলি' আৰু 'পতঙ্গীৰ গল্প'; অৰুণ দাসৰ 'সংগোঁহ য়েতিয়া ভাঙে,' 'ধূপ নীৰবে অ'গে' অ'ক 'বাত্ৰ লগ'; আত্ম অৰ্থাৰ 'জীৱনৰ তিনি অধ্যায়'; যতীন গোস্বামীৰ 'মাটিৰ বুকুত'; সৰ্বানন্দ পাঠকৰ 'বিৰূপ আৰু বৰ্ণ' আদিৰ নাম উল্লেখযোগ্য। প্ৰণয়ক প্ৰধানতা দিলেও এইবোৰ অলীলতাৰ গভীৰ পৰা বৈৰে যেন নাই। ইয়াৰ বাহিৰেও 'ভুলৰ বুকুত,' 'তৌ য়েতিয়া আভে,' 'সুবক-সুদতীৰ বহুত,' 'সুদতীৰ ত্ৰ,' 'কান্দাৰ জুই জল য়েতিয়া,' 'তুফান,' 'দেখিছানে প্ৰিয় তুমি যৌৱন সাগৰ,' 'ইকি কল্পন' আদিক প্ৰেমক কেন্দ্ৰ কৰি লিখা হ'ল বৰ বহুত উপন্যাস গলাইছে। ইয়াৰ প্ৰত্যেকেইখনতে লেখক-কল্পৰ যৌনস্পৃহাভূমিত প্ৰাৱল্য ফুটি গলাইছে। উপন্যাসৰ এটা প্ৰধান বিষয় প্ৰেম যদিও পৃথিবীৰ আন সকলো বাদ দি কেৱল কথাকে বাধুচি ধৰি আৰু প্ৰেমক বিকৃত ৰূপ দি উপন্যাস লিখিবলৈ গলে তাৰপৰা সন্দেহ অনিষ্ট হোৱাৰহে আশংকা থাকে। কেইখনমানত কেৱল যৌন আকৰ্ষণভূমিত উৎকট, উদ্ভাস প্ৰেমৰ কাহিনীতে প্ৰকাশ পাইছে। ঔপন্যাসিক যেন তাম মাহৰ বনপানীৰ দৰে প্ৰেমৰ সৈতে উটি গৈ হাবুড়ু পাইছে; তাৰপৰা আৰু উঠিব পৰা নাই। প্ৰেমক প্ৰাধান্য দি প্ৰেমৰ কাহিনী বচন কৰাৰ প্ৰবৃত্তি জন্মটে কোনো লেখকৰ পক্ষে স্বাভাৱিক হ'ব পাৰে; কিন্তু সেই বুলি সন্তোষ বিকৃত প্ৰেমৰ কাহিনী লেখাৰপৰা বিৰত থকাই ভাল। তেনে সাহিত্য সৃষ্টি কোনো ফলপৰ্য্যায় বহুদূৰ নহয়। অষ্টাই কিয়া এটা সৃষ্টি কৰিবলৈ যাওঁতে কল্পনাৰ ডেউকাত উৰা মাৰে আৰু কল্পনাই যি'পিনে উৰাই লৈ যায় অষ্টাৰ মনো সেইকালে ঢোল খায়। কল্পনাই ইচ্ছা কৰিলে মনটোক হিমালয়ৰ শুকল টিঙতে বাধিব পাৰে নাইবা সমুদ্ৰৰ অটল গৰ্ভতো পেলাই দিব পাৰে। কল্পনাক উৰিবলৈ দিয়াৰ আগতে এডাল লেকাম বধা যুগুত। নহলে সঁচা সৃষ্টি-ভ্ৰম হোৱাৰ আশংকা

ধাকে। সৃষ্টিৰ লগত কল্পনাৰ ওতপ্ৰোত সম্বন্ধ ঘনিষ্ঠ তাৰপৰা সংঘম আৰু সাধনাক বাধা দিয়া কেতিয়াও উচিত নহয়। এই নবীন লেখক কিছুমানৰ কল্পনা-প্ৰতিভা আছে, লেখাৰ প্ৰচেষ্টাও আছে - সন্দেহ নাই; কিন্তু ভেটলোকে ওপৰৰ কথাটো মানি সাহিত্য-চৰ্চাত আগ বাঢ়িলে বেছি উপকৃত হ'ব বুলি আশা কৰা যায়।

অসম গাঁৱৰ দেশ, খেতিয়কৰ দেশ। অসমত নগৰ নিচেই কেইখনমান। নগৰবাসীও কেইমুঠিমান। তথাপি খেতিয়ক সমাজতকৈ নগৰীয়া তথা শিক্ষিত সমাজক কেন্দ্ৰ কৰিয়েই বেছি ভাগ অসমীয়া উপন্যাস ৰচিত হৈছে। নগৰবাসীৰ দৰে, শিক্ষিত সমাজৰ দৰে গাঁওবাসী আৰু হোজা খেতিয়কসকলৰ জীৱনতো উপন্যাসৰ সামগ্ৰী আছে; কেৱল লেখকসকলেহে লবলৈ বিশেষ মন কৰা নাই। বিজ্ঞানৰ এই গতিশীল যুগত মানুহৰ মন নগৰমুখী হোৱাৰ লগে লগে সবহ ভাগ লেখকৰ চিন্তাধাৰা নগৰীয়া জীৱনক কেন্দ্ৰ কৰি পঢ় লৈ উঠা স্বাভাৱিক। অৱশ্যে কেবাজনো ঔপন্যাসিক ইতিমধ্যে গাৱঁলীয়া জীৱনৰ চিত্ৰ স্তম্ভভাৱে আঁকিবলৈ সক্ষম হৈছে। গাৱঁৰ জীৱন ফুটাই তোলা উপন্যাসৰ ভিতৰত নৱকান্ত বৰুৱাৰ 'কপিলীপৰীয়া সাধু' এখন উল্লেখযোগ্য উপন্যাস। ইয়াৰ বিষয়-বস্তুও মন কৰিব লগীয়া। কপিলীপৰীয়া বাইজৰ সুখ-দুখ, আশা-নিবাশা, আনন্দ-চকুগোৰ কাৰণ কপিলী নৈ। উপন্যাসখনৰ কাহিনীৰ সৰুৰূপ পৰিণতিটিও কপিলীক কেন্দ্ৰ কৰিয়েই ঘটিছে। এটা অঞ্চল আৰু তাৰ সমাজৰ বৰ্ণনা পোৱা যায় কাৰণে 'কপিলীপৰীয়া সাধু'ক 'বিজ্ঞপ্ৰেনল নভেল' বা আঞ্চলিক উপন্যাসৰ শাৰীত ঠাই দিব পাৰি। এই প্ৰসংগত টনাচ হাড়ি, গৰু, তাৰাশংকৰ আদিৰ উপন্যাসৰ কথা উল্লেখ্যৰ পাৰে 'কপিলীপৰীয়া সাধু'ৰ নিচিনাকৈ কৃষ্ণপ্ৰসাদ বৰঠাকুৰৰ 'লুইতৰ পাৰৰ ধুনীয়া ছোৱালীজনী' আৰু 'লুইতৰ ইপাৰে সিপাৰে' নামৰ উপন্যাসত লুইতপৰীয়া বাইজৰ বিভিন্ন সমস্যাৰ কথা বেলেগ বেলেগ পৰিৱেশৰ মাজত ফুটাই তোলা হৈছে। অলকান্ত গগৈৰ 'সোণৰ নাঙল' নামৰ উপন্যাসত খেতিয়কসকলৰ অভাৱ আঁতৰোৱাৰ উপায়, মৈমনচিঙীয়াসকলৰ খেতিয়কৰ পদ্ধতি আদি দাঙি ধৰা হৈছে। গগৈৰ আন এখন তেনে উপন্যাস 'ভূমিকল্প'। গোবিন্দ মহন্তৰ 'কৃষকৰ নান্দি'ত চহা খেতিয়কৰ সুখ-দুখপূৰ্ণ জীৱনৰ সজীৱ চিত্ৰ ফুটি উঠিছে। অলপ ক্ষমতা পোৱা কিছুমান মানুহে যে গাৱঁৰ হোজা খেতিয়কৰ মাজত মেলকী মাৰি ঠগে, তাকে স্তম্ভভাৱে দেখুওৱা হৈছে।

মহন্তৰ আন এখনি উপন্যাস ‘পথৰ যাত্ৰী’। জীনমাথ শৰ্মাৰ শ্ৰেষ্ঠ উপন্যাস ‘নদাই’ত গাঁৱলীয়া হোজা খেতিয়ক এজনৰ জীৱন-যুদ্ধৰ কাহিনী চিত্ৰিত হৈছে। ডিব্ৰুগড়ৰ নেওগৰ ‘গাঁৱে-নগৰে’ উপন্যাসতো গাঁৱৰ বিবিধ সমস্যা লাভি ধৰা হৈছে; কিন্তু তাৰ সমাধান দিয়া নাই। ধৰ্ম্মেশ্বৰ কটকীৰ ‘সোৱণশিৰী ভেটিব কোনে’ত ১৯৫০ চনত উত্তৰ লখীমপুৰত চোৱা প্ৰলয়ংকৰী বানপানীত ঘটিত কাহিনীৰ চিত্ৰ আছে। আজি কেইবছৰমানৰ ভিতৰত সুপ্ৰসিদ্ধ গল্পলেখক চৈয়দ আক্ৰুল মালিকৰ অনুদিত উপন্যাস ‘শীৰ্ষযাত্ৰী’ৰ উপৰিও ‘ছবিঘৰ,’ ‘বনজুই,’ ‘বথৰ চকৰি ঘূৰ,’ ‘সুকহমুখীৰ স্পন্দ,’ ‘জী-জুৰিৰ ঘাট,’ ‘কণ্ঠভাৰ,’ ‘অগ্নি আকাশ অগ্নি তৰ,’ ‘আশাৰ পিলা,’ আদিকে কেবাখনো উপন্যাস প্ৰকাশ পাইছে। গাঁৱলীয়া আৰু নগৰীয়া জীৱনৰ বিচিত্ৰ কাহিনী আছে। কাহিনীৰ শিথিলতা আৰু বৰ্ণনাৰ বাহুল্য কেইখনমান উপন্যাসত পৰিলক্ষিত হয়। চুটি গল্প-লেখক মালিকৰ খ্যাতি উপন্যাসকেইখনে অক্ষুণ্ণ ৰাখিব পৰা নাই যদিও ‘সুকহমুখীৰ স্পন্দ’ আৰু পিছৰ উপন্যাস কেইখনত লিখক কৃতকাৰ্যতাৰ পথক আগ বাঢ়িছে। মালিকৰ দৰে ভাষাৰ সৌন্দৰ্য আন এজন লেখকৰ বচনত দেখা যায়; তেওঁ পদ্ম বৰকটকী। বৰকটকীৰ এতিয়ালৈকে প্ৰকাশ পোৱা গ্ৰন্থ হ’ল—‘মনৰ দাপোণ,’ ‘২২ৰ বিচাৰি,’ ‘অজীল,’ ‘বিচাৰৰ বাবে,’ ‘নজলা ধূপৰ ইতিকথা’ আদি। এই গ্ৰন্থকেইখনৰ বচনাৰীতি যেনেকৈ বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ তেনেকৈ চৰিত্ৰবোৰৰ মনোবিশ্লেষণতো লেখকৰ নিপুণতা ফুটি ওলাইছে, যদিও কাহিনীভাগ দুবল বুলিয়েই ক’ব লাগিব। ঘোঁৰ চিত্ৰাংকন এওঁৰ বচনাৰ বিশেষত্ব। বৰকটকীৰ ‘কোনো খেদ নাই’ উপন্যাস আহোম স্বৰ্গদেৱ প্ৰহসিন্ধুৰ ৰাজত্বৰ পটভূমিত লিখা।

উল্লিখিত উপন্যাসবোৰৰ উপৰি অলপতে আৰু কেইখনমান উল্লেখযোগ্য অসমীয়া উপন্যাস ওলাইছে। এই উপন্যাস কেইখনৰো বিষয়বস্তু নগৰীয়া আৰু গাঁৱলীয়া সমাজ-পৰা আহৰণ কৰা হৈছে। পশুপতি ভৰদ্বাজৰ (উমাকান্ত শৰ্মা) ‘উষন্ত মেঘৰ ছাঁ’ৰ বিষয়-বস্তু আৰু চৰিত্ৰ-সৃষ্টিত অভিনৱত্ব দেখা যায়। ঔপন্যাসিকে এটি কেউ-কিছু নোহোৱা আৰু সমাজৰ অৱহেলিত ডেকা ল’ৰাৰ বিক্ষিপ্ত জীৱনৰ কৰুণ চিত্ৰ সহানুভূতিৰে অংকন কৰিছে। বচনা-ৰীতিও শুন্দৰ। ভৰদ্বাজে ‘ছিমছাঙৰ ফুটা পাৰ’ উপন্যাসত (গাবো) জনজাতিৰ জীৱনৰ বিভিন্ন দিশ বৰ নিপুণভাৱে প্ৰকাশ কৰিছে। উপন্যাসখনত ছিমছাং নৈৰ এপাৰত বাস কৰা সবল প্ৰাণৰ

পাহাববাসীসকলৰ ওপৰত হোৱা অত্যাচাৰৰ কৰুণ কাহিনীৰ বৰ প্ৰাণশ্পৰীভাৱে বৰ্ণিত হৈছে। অসমীয়া ভাষাত জনজাতিক নৈ লিখা উপন্যাসৰ সংখ্যা ডেনেই কমৰ। অথচ এনে উপন্যাসৰ প্ৰয়োজন অনস্বীকাৰ্য। সেই ফালৰপৰাও অসমীয়া সাহিত্যত বৰদলৈৰ 'মিৰি-জীৱৰী'ৰ দৰে এই উপন্যাসখনেও এখনি বিশেষ স্থান দাবী কৰিব পাৰে। ভবৰাজৰ তৃতীয় উপন্যাস 'বঙা বঙা তেজ'ৰ পটভূমি দ্বিতীয় মহাসমৰ আৰু প্ৰধানকৈ বিদ্ৰোহচৰ গণ-আন্দোলন। এইটো মন কৰিব লগীয়া যে, দ্বিতীয় মহাসমৰ আৰু স্বাধীনতাৰ সংগ্ৰামে ভাৰতৰ আকাশ-বতাহে কঁপাই তুলিলেও এক ভাৰতৰ বাস্তৱনৈতিক ইতিহাসত এক নতুন অধ্যায় বচনা কৰিলেও সেই পটভূমিৰ আধাৰত নিচেই কম সংখ্যক গল্প-উপন্যাসহে অসমীয়া সাহিত্যত সৃষ্টি হৈছে। সেই গুণটোৰ লোমতৰ্জক ঘটনাবোৰ যেন লাহে লাহে সময়ৰ স্ৰুত হেৰাই ধৰিলে উপক্ৰম কৰিছে। ভবৰাজে 'বঙা বঙা তেজ'ত তেনে ভালেমান ঘটনাক লবলৈ কণ দিবলৈ চেষ্টা কৰিছে। অৰবিন্দ, নিজাম, শিবনাথ, কাবীকৰ, সান্ধীয়া, উমা আদি চৰিত্ৰৰ মাজেদি মুক্তিকামী জনসাধাৰণৰ ত্যাগ, কষ্ট আৰু বীৰত্বৰ আদৰ্শকেই দাঙি ধৰা হৈছে। ইয়াৰ উপৰি নবীন ডেকাৰ 'এম, এল, এ', নলিনী চক্ৰৱৰ্তীৰ 'স্বৰ্ণ তেনো লুকাই আছে এই অৰণ্যত', কাকন বৰুৱাৰ 'অসীমত যাব তেংল সীমা', অতুল চক্ৰৱৰ্তীৰ 'বৰলা ভৱন', অতঃ ডেকাৰ 'জোনাক নিশাৰ ছাৰ', নাৰায়ণ বৰপূজাৰীৰ 'ৰাতি সোঁতীয়া দোভাগ', বজ্জী গোস্বামীৰ 'পথৰ সন্ধানত', কামাখ্যা সভাপণ্ডিতৰ 'হে আকাশ হে মৃত্যু', 'বক্তৃতকা', কামেশ্বৰ চক্ৰৱৰ্তীৰ 'বৰিষাৰ ধূল', সদা মৰলৰ 'গোণাপুৰ', হোমেন বৰগোহাঁইৰ 'সুবালা', কৈলাশ শৰ্মাৰ 'বিত্ৰোহী নগৰ হাতত', লুয়েৰ ডাইৰ 'পাহাবৰ শিলে শিলে', 'পৃথিৱীৰ হাঁহ', মনোজকুমাৰ শৰ্মাৰ 'পৰিণতি', কুঁহি বড়াৰ 'মেঘালিৰ বঙ', লক্ষ্মীনন্দন বৰাৰ 'নিৰাৰ পুৰণী', 'গঙা চিলনীৰ পাৰি', হেমকান্ত ভূঞাৰ 'বন্দাৰ বং হেনো নীলা', ললিত শৰ্মা বৰুৱাৰ 'জোন বেগি তৰা', গোবিন্দপ্ৰসাদ শৰ্মাৰ 'কাঁচৰ দৰে হীৰাৰ দৰে' জিৎসেন বৰাৰ 'অৰীৰ অপেক্ষা' আদি বৰ্তমান সমাজৰ বিভিন্ন চিত্ৰ অংকিত হোৱা জনপ্ৰিয় উপন্যাস।

ইমানতে আধুনিক উপন্যাস সম্পৰ্কে চম্ভু আভাস এটা দি অসমীয়া উপন্যাস সম্পৰ্কীয় ছটামান কথা আগোচনা কৰা হওক। অসমীয়া আগণবীৰ মহিলা-কবি আছে, আৰু স্বৰ্ণৰ বিষয় আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যলৈও দুই এগৰাকী মহিলাই চুটি গল্প আৰু প্ৰবন্ধেৰে বৰঙণি যোগাব ধৰিছে; কিন্তু উল্লেখযোগ্য মহিলা-

ঔপন্যাসিকহে বিশেষ ওলোৱা নাই। অসমীয়া লিখিকাসকল পাৰ্জবাক, জৰ্জ ইলিয়ট, প্ৰভাৱতী দেৱী সৰস্বতী, অন্তৰূপা দেৱী আদি মহিলা ঔপন্যাসিকৰ আদৰ্শৰ বাৰা অনুপ্ৰাণিত নহ'ব জানো ? এই প্ৰসংগত নতুন অসমীয়া মহিলা ঔপন্যাসিক হিৰণ্যময়ী দেৱীৰ নাম উল্লেখযোগ্য। তেওঁৰ 'জীৱন-সংগ্ৰাম' নামৰ বৃদ্ধন আকাৰৰ উপন্যাসখনিয়ে লেখিকাৰ সমাজৰ প্ৰতি গভীৰ দৃষ্টি আৰু পৰ্ব-বেক্ষণশীলতাৰ পৰিচয় দিয়ে। স্মৃতিৰ কথা যে বৰ্তমানে 'জীৱনৰ ধুমুহা'ৰ লেখিকা ভকলতা বৰুৱা, 'দা-মাৰলী'ৰ লেখিকা শুচিব্ৰতা ৰাঘচৌধুৰী 'লুইভৰ পাৰে পাৰে' আৰু 'ছোৱেন নদীৰ টো'ৰ লেখিকা উমা বৰুৱা, 'সেই নদী নিববদি' আৰু 'এজন বুঢ়া মাহুহ'ৰ লেখিকা নিকপনা দৰগৈতাঙী আদিকৈ কেইবা গৰাকীও মহিলা ঔপন্যাসিক ওলাইছে।

বৰ্তমান যুগত ঐতিহাসিক উপন্যাস ওলোৱা দেখা নাযায়। কেৱল বক্তনীকান্ত বৰলৈব দিনতে দি ওলাইছিল, তাৰ পিছত আৰু ঐতিহাসিক উপন্যাস হেনকৈ ওলোৱানাই। অকল অসমীয়া বুলিহেই নহ'ব, প্ৰায়বোৰ আধুনিক সাহিত্যতে ঐতিহাসিক উপন্যাসৰ স্ৰষ্টি কমি আহিছে। ইংৰাজীত স্ৰষ্টা আৰু বঙালত বংকিমচন্দ্ৰৰ পিছত শ্ৰেষ্ঠ ঐতিহাসিক উপন্যাসিক ওলোৱা নাই বুলিয়ে ক'ব পাৰি। স্কট, বংকিম নাইবা বক্তনীকান্তৰ সম্ভৱ সাহিত্যত আছিল ৰোমাণ্টিছিজ্‌মৰ প্ৰভাৱ। অতীত-প্ৰীতি ৰোমাণ্টিছিজ্‌মৰ এটি বিশেষ লক্ষণ। সেয়ে হবলা তেওঁলোকে সমসাময়িক যুগৰ কাহিনী বন্দ দি অতীতৰ কাহিনী লবলৈকে বেছি ভাল পাইছিল। কিন্তু আজিৰ সাহিত্য ৰোমাণ্টিছিজ্‌মৰ প্ৰভাৱবপৰা লাভে লাহে আঁতৰি আহিছে। এই ব্যস্ততাৰ যুগত মাহুহৰ জীৱন ধাৰণৰ উপায় আৰু সমাজৰ বিভিন্ন সমস্যা জটিলতৰ হৈ উঠাৰ লগে লগে লেখকসকলৰো চিন্তাধাৰা সেই ফালে ঢাল খোৱাটো স্বাভাৱিক। ফলত তেওঁলোকৰ কাপৰপৰা ওলাই পৰিছে ঐতিহাসিক উপন্যাসৰ ঠাইত সামাজিক উপন্যাস। কিন্তু আমি হেৰাই যাব ধৰা অতীত আৰু গোৰয়েজ্‌জল ইতিহাসক একেবাৰে পাহৰি গলে নচলিব। 'লাচিত বৰফুকন', 'মণিৰাম দেৱান', 'পিয়লি ফুকন' আদি ঐতিহাসিক নাটক পাইছো। সেই লগীয়া উপন্যাস এতিয়াও ৰচিত হ'ব পাৰে।

অসমীয়া সাহিত্যত কাব্যধৰ্ম্মা উপল্ভাস নাই। এই ধৰণৰ উপন্যাসৰ বিশেষত্ব এই যে, ই খুব ব্যাপক আৰু গীতি-ধৰ্ম্মী। ইয়াত আখ্যানভাগৰ নিয়ন্ত্ৰণ-কুণলতা নাইবা চৰিত্ৰ-সৃষ্টিৰ নৈপুণ্যতকৈ ঔপন্যাসিকৰ কাব্যিকদৃষ্টি আৰু জীৱন-দৰ্শনহে গভীৰভাৱে প্ৰতিভাত হয়।

ভীষ্মশেখৰ বৰুৱাৰ বোমাৰ্জৰ লেখীয়া উপন্যাস 'বাণী হেলেন'ৰ বচন-
বীতি মন কৰিব লগীয়া। ভায়েকৰ নিচিনাকৈ কাহিনী বৰ্ণনা কৰাটো
উপন্যাসখনৰ এটা প্ৰধান বৈশিষ্ট্য। এই বীতিত লেখা উপন্যাস পিছত আৰু
ওলোৱা নাই।

অসমীয়া সাহিত্যত শিশু উপন্যাসৰ অভাৱ এতিয়াও কমা নাই। যুদ্ধৰ
আগতে ওলোৱা ছৰগোবিন্দ শৰ্মাৰ 'পাতালপুৰী' এখন লেখত লব লগীয়া
শিশু উপন্যাস। এতিয়ালৈ বচিত হোৱা শিশু-উপন্যাসৰ ভিতৰত শ্ৰোতৃনাথদেৱ
দত্তৰ 'পোহৰৰ ব'টত' আৰু যোগেন শৰ্মাৰ 'দুৰূষ উঠা দেশৰ পিনে'
উল্লেখযোগ্য। আগৰখনত সামাজিক আৰু পিছৰখনত 'পাতালপুৰী'ৰ নিচিনা
শিশু-কল্পনাপ্ৰিয় অধ্যাত্মৰ ৰাজ্য এখনৰ চিত্ৰ অঁকা হৈছে। আজি অসমীয়া
সাহিত্যত শিশু-উপন্যাস তথা কিশোৰ সাহিত্য সৃষ্টিৰ বৰ প্ৰয়োজন হৈ
পৰিছে। যুগৰ কথা যে বৰ্তমানে শিশুৰ উপযোগী কেইবাখনো বিদেশী গ্ৰন্থ
অসমীয়াত অনূদিত হৈছে। তাৰ ভিতৰত জাৰ্মানীয়াৰ বৰুৱাৰ 'দলাইৰ
পৰু', বেৰুধৰ শৰ্মাৰ 'বহিৰ্জন কুঁঠ', হৰুলাল শৰ্মাৰ 'বাণী হিমালী',
'নীলচৰাই', মহেন্দ্ৰ বৰুৱাৰ 'ডন কুইকচ'ট', হৰকনাথ বৰদলৈৰ 'বহুৰূপ',
অমলচৰাইটুইট', 'বনৰীৰ টাৰ্জান', অক্ষয়সিঙা নেগৰ 'আল'ফিন আৰু ছকুৰি
ডক'ইট', 'সিল'বাদ', বোচিলী বৰুৱাৰ 'পমিলিৰ পৰিচাল' আদি উল্লেখযোগ্য।
ন-লিখকসকলে এইকালে মন দিবলৈ দেশৰ এটা ভাঙৰ কাম কৰা হ'ব।

শিশু-উপন্যাসৰ দৰে ডিটেক্টিভ উপন্যাসতো আমি চহকী হোৱা বুলি ক'ব
নোৱাৰো। অসমীয়াত প্ৰথম 'ডিটেক্টিভ' উপন্যাস লিখে কুমুদেখৰ বৰঠাকুৰে।
তেওঁ 'গোলাই চিৰিজ' নাম দি 'প্ৰিমে', 'ভেজ পিঠা', 'পুতুমাইৰ বিয়া' আদিকৈ
কেবাখনো ডিটেক্টিভ উপন্যাস লিখে। আচলতে অসমীয়া ডিটেক্টিভ উপন্যাস
পূৰ্ণতা লাভ কৰে প্ৰেমনাথদেৱ দত্তৰ হাততহে। বৰ্তমানে এওঁকেই শ্ৰেষ্ঠ অসমীয়া
ডিটেক্টিভ ঔপন্যাসিক বুলি ক'ব লাগিব। দত্তই 'পা-ফু চিৰিজ' আৰু 'বহুস্ত
চিৰিজ' নাম দি 'নাৰীদাস', 'পলিথেল', 'ৰাম টায়েন', 'চপজৰা', 'মাখাৰ'
আদিকৈ ভালেমান অকৰ্মীয়া আৰু ভৌতুতলপূৰ্ণ ডিটেক্টিভ উপন্যাস লিখিছে।
অলপতে মধ্য ভাৰত-চিৰিজৰ ভালেমান ডিটেক্টিভ উপন্যাস ওলাইছে।

বিদেশী ভাষাবপৰা অনূদিত উপন্যাসো অসমীয়া ভাষাত নিচেই কম।
যুদ্ধৰ আগতে প্ৰকাশ হোৱা 'মিলন মন্দিৰ', 'ম'তু' আদিৰ লেখীয়া অনূদিত

উপজ্ঞাস যুদ্ধান্তৰ যুগত বেছি ওলোৱা নাই। ওলোৱা কেইখনৰ ভিতৰত বেংহীৰী বৰুৱাৰ 'পৰম ক্ষা', 'পমিলীৰ পৰিয়াল', অম্ব বৰুৱাৰ 'এনিমেস ফাৰ্ম', বীৰেশ বৰকটকীৰ 'কুমাৰী পূৰ্ণিমা', 'প্ৰেম আৰু শংকাৰে', নবৰীপ পাটগিৰিৰ 'এটি ক'লি ফুটি পাত', পদ্ম বৰকটকীৰ 'প্ৰথম প্ৰেম', শিৱাৰ 'চাইফেন', আবুল জেইছৰ 'টম ছাৰাৰ', বীৰেশ্বৰ বৰুৱাৰ 'অন্তৰ্ভূ', সদা মৰলৰ 'প্ৰথম প্ৰেম', বতীন গোস্বামীৰ 'বিচাৰ', 'বুঢ় আৰু সাগৰ', প্ৰবীৰা দেৱীৰ 'জীৱনৰ জালস', পানেশ্বৰ ভাৰুৱিকাৰ 'দীন ছুৰী', চিত্ৰ মচন্ত আৰু লোকনাথ ভৰালীৰ চিন্মীৰপৰা অনুদিত 'চিত্ৰলেখা', বিনয় নাথৰ 'ডেভিড কপাৰফিল্ড', 'প্ৰিয় বন্ধু' আৰু 'পাপ আৰু পৰাচিত', মুক্তি বৰদলৈৰ 'চাইলাচ্ মাৰনাৰ', গোলোকচন্দ্ৰ দত্তৰ 'খেইজ', 'নৈখন পূবলৈ বয়', 'তপস্বত অক্ষকাৰ', সত্যেন্দ্ৰনাথবাংগ গোস্বামীৰ 'দ্বিতীয় যুদ্ধ বিৱাদ', যুদ্ধানন্দ শৰ্মাৰ 'বনফুল', তৌফিক বৰুৱাৰ 'মোৰ নাম অৰম', ৰাধিকামোহন ভাগৱতীৰ 'মুক্তা', তপন দাসৰ 'পাহাৰী ছন্দ', বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্যৰ 'দেৱ কুমুভি বাজে কাৰবাবে' কৃপা বৈজ্ঞাৰ 'বসন্ত প্ৰবন', শ্ৰীৰামমোহন দাসৰ 'যুদ্ধ আৰু শান্তি' আদি প্ৰধান। বঙালী ঔপন্যাসিক বঙ্কিমচন্দ্ৰ চট্টোপাধ্যায়, ৰবীন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰ আৰু শব্দচন্দ্ৰ চট্টোপাধ্যায়ৰে কেইবাখন উপজ্ঞাস অসমীয়ালৈ অনূদিত হৈছে।

শুধৰ কথা যে, বৰ্তমান অসমীয়া সাহিত্যত যথেষ্ট পৰিমাণে উপজ্ঞাস ওলাইছে। অসমীয়া সাহিত্যৰ ই এটি অতি শুভ লক্ষণ; পিছে ইয়াৰে এটি কথাটো কোৱা উচিত হ'ব যে, বেছিভাগ উপজ্ঞাসৰ বিষয়-বস্তু আৰু বচনাবোৰি প্ৰায়ে গতানুগতিক। গভীৰ ভাবৰ বৃদ্ধি আকাংক্ষাৰ উপজ্ঞাস অমাৰ ভাষাত তেনেই তাকৰ। এটো ঠিক যে, কেইগিলামান পাতৰ 'ভুলুঙ' ভাংযুদ্ধ কোনে কিতাপে শ্ৰেষ্ঠ উপজ্ঞাস বুলি দাবী কৰিব নোৱাৰে। উপজ্ঞাস লিখকসকলৰ পৰ্যবেক্ষণ শক্তি, বিশ্লেষণশীল ক্ষমতা আৰু সমাজ-জীৱন সম্পৰ্কে গভীৰ অভিজ্ঞতা থকা উচিত। কিয়নো সমাজৰ লগত ব্যক্তিৰ সংঘৰ্ষ অতি নিবিড়। এই সংঘৰ্ষ বৈচিত্ৰ্যই উপজ্ঞাসৰ উপজীৱ্য। এই বিচিত্ৰতাক যিমানেই কলাতুলভভাৱে কণ নিব পাৰি—সিমানেই উপজ্ঞাসৰ সাৰ্বিকতা। গতিকে সমাজ আৰু ব্যক্তিৰ জীৱন সংঘৰ্ষ ঔপন্যাসিকৰ বিশেষ অভিজ্ঞতা থকা যুক্ত। সমাজ আৰু ব্যক্তিৰ জীৱনপৰা: যিমানেই বহল, বিচিত্ৰ আৰু জটিল হয়, উপজ্ঞাসৰো বিষয়বস্তু সিমানেই বাঢ়ি বহল বুলি ক'ব পাৰি। কৃতী ঔপন্যাসিকে তাৰপৰা বিষয়-বস্তু গ্ৰহণ কৰি আৱৃত্ত অজ্ঞাসাৰে শিল্প-তুলভ ৰূপ দি সজাই তোলে। নিপুণ ভাষাৰে যেনেকৈ এটা কথা শিল্পৰপৰাই ইচ্ছাৰূপে

এই ভূবন-মোহিনী দেবী-প্রতিম নাইবা, ভয়কর বাকসৌর মূর্তি কাটি উলিয়াব
পাবে, তেনেকৈ ঔপন্যাসিকেও একেধন সমাজবশবঃ বিষয়বস্তু অংকন কবি
ইচ্ছাঘৃণী, তাত উজ্জ্বল দিগ নাইবা, অসম্ভবতম কালটোও চিত্রিত ক'ব পাবে—
নাগে কেবল ঔপন্যাসিকের কণ দিয়াব লক্ষ্য। নতলে উপন্যাস সাহিত্য নই
সমাজের এক প্রকর দৃষ্টিহে চক্রে। এই নিমিত্ত ঔপন্যাসিকের বিশেষ-জ্ঞান আক
সাধনার প্রয়োজন। যিসকল প্রতিভাধর লোক তেওঁলোকের কথা স্বীকার, অসম
ডেট কবিলেই তেওঁলোকের ফল পাব পাবে; কিন্তু যিসকলের প্রতিভা কম অথচ
উপন্যাস লেখার ইচ্ছা আছে, তেওঁলোকের একান্ত চেষ্টা আক গভীর সাধনার সহায়ত
নহয় হ'ব পাবে। ইহাব ক'বলেই তেওঁলোকের বিবিধ গ্রন্থ অন্ততঃ উপন্যাস
সাহিত্যের বিস্তৃত অধ্যয়ন থকা চক্রে; অধ্যয়নের সহায়ত তেওঁলোকের টগবগ,
গগল, ডট্‌ডট্‌সি, বিডাউট, ডুজ ইলিউট, বালজাক, এমিল জোলা, ম্যাক্স এমবেল
কেমু, পল্লবাক অতি বিখ্যাত-সাহিত্যিকসকলের উপন্যাসসমূহ আক তা'র বিষয়বস্তু
অংকন-রীতি, বচন-শৈলী, অঙ্গ অঙ্গিৰ দ্বারা অনুপ্রাণিত হ'ব পাবে।
যতীতে, তেওঁলোকের সেই উপন্যাসসমূহের সহায়ত নিজের উপন্যাসের গুণগুণ
কুনামূলকভাবে বিচার ক'ব চাব পাবে। অধ্যয়নে লেখকের বচনার মনে পড়বলৈ
কি নিমিত্ত সাগর করে। নেইতে নতুন লেখকসকলে এই কণ মনঃ বান্ধি সাহিত্য
চর্চক লগিলে তেওঁলোকের মাজতো বিশ্ব-সাহিত্যিক সত্যের বুলি নিশ্চয়ই আশা
ক'ব পাবি।

চুটি গল্প

উপজ্ঞানৰ দৰে চুটি গল্পৰো অসমীয়া সাহিত্যলৈ আত্মনি হয় পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ প্ৰভাৱৰ ফলত। অগেয়ে অসমীয়া তথা কোনো ভাৰতীয় সাহিত্যতে চুটি গল্প নাছিল; ‘সংস্কৃতা’, ‘কিংবদন্তী’, আখ্যান আদিয়ে আছিল। সংস্কৃত সাহিত্যৰ ‘ভিত্তোপদেশ’, ‘পঞ্চতন্ত্ৰ’ আদিৰ সাধুয়ে তাৰ প্ৰমাণ। অসমীয়া সাহিত্যত বেজবৰুৱাৰ ‘চুটি আইৰ সাধু’, ‘ককাদেউতা আৰু নাতিগৰা’ আদিও এই পৰ্যায়তে পৰে। পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ ‘ইছাৰ উপকথা’, ‘খ্ৰীষ্টৰ সাধু’, ‘এণ্ডাৰচনৰ সাধু’ আদিও এই শ্ৰেণীৰ ভিতৰত; কিন্তু এই সাধুবোৰৰ লগত আধুনিক চুটি গল্পৰ কোনো স্পৰ্শ নাই। অলৌকিকতা, অস্বাভাৱিকতা আৰু ৰহস্যলোকৰ কথাই আগৰ সাধুবোৰৰ বৈশিষ্ট্য; কিন্তু চুটি গল্পত সেইবোৰৰ স্থান নাই। বাস্তৱ জগতৰ বিবিধ ঘটনাই ইয়াৰ উপক্ৰিয়া। সেইদৰে ইয়াৰ ৰচনাৰীতিও একেদৰে স্বকীয়।

চুটি গল্পৰ জন্ম হয় ইউৰোপত—উনবিংশ শতিকাত। এই শতিকাৰ শেষ ভাগত গোটেই পৃথিৱীতে চুটি গল্পৰ সম্ৰাজৰ বাঢ়ে আৰু অসমীয়া সাহিত্যতে ইয়াৰ প্ৰভাৱ পৰে। ‘অকণোন্দ’ত নৈতিক অধ্যয়ন, উপকথা আদি প্ৰকাৰ পালেও প্ৰকৃততে ‘জোনাকী’ কাকততহে চুটি গল্পই পোনতে ভূমুকি মাৰে। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা অসমীয়া চুটি গল্পৰ জন্মদাতা। তেওঁৰ ‘স্বৰ্গভি’ নামৰ গল্প সংগ্ৰহ এটি ১৯০২ চনতে ওলায়। স্তম্ভৰ এইখনেই প্ৰথম অসমীয়া গল্পৰ পুথি।

বেজবৰুৱাৰ দিনৰেপৰা এতিয়ালৈকে অসমীয়া গল্প সাহিত্যই যি গতিত বিকাশ লাভ কৰিছে তাক মোটামুটিকৈ তিনিটা যুগত ভগাব পাৰি। প্ৰথম যুগ, বেজবৰুৱাৰপৰা ‘আত্মচৰিত্ত-যুগ’ অৰ্থাৎ ১৯২২ চনলৈ। দ্বিতীয় যুগ, আত্মচৰিত্তৰ দিনৰপৰা দ্বিতীয় মহাসমৰলৈ, আৰু তৃতীয় যুগ হ’ল, দ্বিতীয় মহাসমৰৰপৰা এতিয়ালৈ। এই আটাইকেইটা যুগৰ প্ৰায়বোৰ গল্প সমসাময়িক আলোচনীবোৰত ওলাই গৈছে। গতিকে অসমীয়া গল্প-সাহিত্যত আলোচনীবোৰৰ সহযোগিতা অতি উল্লেখযোগ্য। সুখৰ কথা যে, এতিয়া সেই গল্প-লেখক কেইবাজনৰো অৱচিত্ত গল্পৰ সংগ্ৰহ ওলাইছে।

প্ৰথম যুগত ওলোৱা আলোচনীবোৰৰ ভিতৰত ‘জোনাকী’, ‘বিজুলী’,

‘বাহী’, ‘উবা’ আৰু ‘চেভনা’ৰ নাম উল্লেখযোগ্য। এই দুগৰ প্ৰথাত গল্প লিখকসকলৰ ভিতৰত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা আৰু শৰৎ গোহাঞীৰ নাম উল্লেখযোগ্য। বেজবৰুৱাই ‘স্বৰ্ভ’ৰ উপৰিও ‘সাদুকথাৰ কুকি’ (১৯১০) আৰু ‘জোনবিবি’ (১৯১৩) নামৰ গল্প-সংকলন দুটি প্ৰকাশ কৰে। তেওঁৰ নতুনকৈ প্ৰকাশিত গল্প-সংকলন ‘কৈহোকলি’ (১৯৬৮)। অৱশ্যে সংকলন কেইটিৰ আটাইলোৰে বচনাত চুটি গল্পৰ সম্পূৰ্ণ লক্ষণ দেখা নাযায়। বেজবৰুৱাৰ সময়ঃময়িক অসমীয়া সমাজখনৰ লগত সম্পূৰ্ণ পাৰ্শ্বচয় থকাত তেওঁৰ সংস্কাৰধৰ্মী মনে সমাজৰ কোপোলা স্নোবিস্তি-সম্পন্ন আৰু ক্ষুণ্ণীভূত পৰাধন লোকক কিছুমান গল্পত তীব্ৰভাৱে বিদ্ৰূপ কৰিছে। ‘ভেমপুৰীয়া মোজাদাৰ’, ‘জগদামণ্ডলৰ প্ৰেমভিনয়’, ‘আমাৰ সংসাৰ’, ‘ভোকেজ বৰুৱা’, ‘ধৰ্ম্মজ্ঞ ফৰচলা নবীচ’ আদি এই শ্ৰেণীৰ গল্প। আনহাতে ‘ভৰবী’, ‘বতন মৃত্যু’, ‘জৰুৰী’, ‘এৰাবাবী’, ‘কন্যা’, ‘কৈহোকলি’, ‘পাতঙ্গী’ আদিক কিছুমান গল্পত গাঁৱীয়া সহজ-সৰল জীৱন নাইবা প্ৰাকৃতিক অজ্ঞান চিত্ৰ দুটি ওলাইছে। বেজবৰুৱাৰ কিছুমান গল্প সাদুকথাৰ পৰ্যায়; তাৰ চৰ্যস্বৰূপ আৰু চুটি গল্পৰ মাজত তেওঁ বিশেষ পাৰ্থক্য বৰ্ণনা কৰিছে। আনহাতে বাংগাছক নাইবা সংস্কাৰধৰ্মী হোৱাত গল্পবোৰত চৰিত্ৰৰ মনোবিজ্ঞানৰ অভাৱ দেখা যায়। হলেও বচন-বীতিৰ বৈশিষ্ট্য আৰু ভাষাৰ কাৰণে গল্পবোৰৰ আদৰ সদায় থাকিব।

শৰৎ গোহাঞীৰ গল্প-পুথি হ’ল—‘মহন’, ‘গল্পজলি’, ‘বাঁহকৰ’ আৰু ‘পৰিৱৰ্তন’। বেজবৰুৱাৰ দৰে গোহাঞীৰ গল্পত চাক্ষৰ নাইবা বাংগাছৰ প্ৰধান্য নাই যদিও স্থল-স্থল, আশা-নিবাশাৰে মিহলি গাঁৱীয়া সমাজৰ বিভিন্ন চিত্ৰ এওঁৰ গল্পত ফুটি ওলাইছে। বেজবৰুৱাৰ দৰে এওঁৰ গল্পতে পৰবেক্ষণশীলতা, বচন-বীতিৰ সৌষ্ঠৱ আৰু সৌন্দৰ্যবোধ মন কৰিব লগীয়া। এওঁৰ গল্পত পীড়িত, অসহায়, দুৰ্বল আনকি ইত্যৰ প্ৰাণীৰ প্ৰতিও সহানুভূতি প্ৰকাশ পাইছে। উল্লেখ্যৰূপে ‘মৃত্যু’, ‘মালতী’, ‘নৈৰ দাঁতি’, ‘সামান্ত প্ৰাণী’ আদি উল্লেখযোগ্য গল্প। ‘অগাসিনি’, ‘ধাত্ৰী’, ‘ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ নুতন’ আদি গল্পত অৱৈদ্য প্ৰণৱৰ কাহিনী বৰ্ণিত হৈছে আৰু তাৰ বোপেদি লেখকে সমাজৰ অন্তৰ এটি ফাল চিত্ৰিত কৰিছে। গাঁওবাসীৰ হাই-কাজিয়া আৰু অসহনশীলতাৰ পৰিণাম ‘বন্ধুত্ব’ত দেখুৱা হৈছে। বচনাবীতিৰ প্ৰাক্কলতা গোহাঞীদেৱৰ গল্পৰ আন এটি বিশেষত্ব।

এই সময়ৰে গল্প-লেখক আৰু তিনিজনৰ নাম কৰা পাৰি। তেওঁলোক হ’ল নকুলচন্দ্ৰ ভূঞা, লক্ষ্মীনাথ ফুকন আৰু স্বৰ্ধকুমাৰ ভূঞা। স্বৰ্ধকুমাৰ ভূঞাৰ

‘পঞ্চমী’ৰ মণিক বৰা নামৰ গল্পটোত আহোম বজাৰিনীয়া বীৰ পুৰুষ এজনৰ কাহিনী আৰু বাকী কেইটোত সমাজৰ বিভিন্ন চিত্ৰ দাঙি ধৰা হৈছে। ‘মালা’ (১৯১৮) লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ ডেকা বয়সৰ বচনা। আন ছুটি গল্প সংকলন ‘ওফাইদাং’ আৰু ‘মৰমৰ মাধুৰী’ত এওঁৰ শিল্প-প্ৰতিভাৰ পৰিচয় পোৱা যায়। নকুল ভূঞাৰ বিভিন্ন গল্পৰ সংকলন হ’ল – ‘চোৰাংচোৱাৰ চ’ৰা’ (১৯১৮), ‘জোনেবাৰি’ আৰু ‘গল্পৰ শৰাই’। এই সময়তে শিত্তদেৱ মহন্ত অধিকাৰেও ‘চন্দ্ৰগৰ’ নামৰ এখন গল্প পুথি লিখে।

দ্বিতীয় যুগ অৰ্থাৎ ‘আৱাহন’ ওলোৱাৰ পিছৰপৰাই চুটি গল্পটো আদৰ আৰু প্ৰসাৰ লাভ কৰে; লগতে তাৰ বিষয়-নিৰ্বাচনৰ ক্ষেত্ৰও আগতকৈ বহল হয়। এই যুগৰ গল্পসমূহ আৱাহনৰ উপৰি মাধৱ বেজবৰুৱাৰ সম্পাদিত ‘বীৰী’তে প্ৰকাশ হৈছিল। এই যুগৰ গল্প-লেখকসকলৰ আৰ্শ আছিল মোপাৰ্ছ, ছেক্‌স্পিড, আদি। ফ্ৰান্সৰ প্ৰভাৱে কিছুমান বচনত স্পষ্ট দেখা যায়। গল্পবোৰ সামাজিক পটভূমিৰ ওপৰতে ৰচিত আৰু বেছিভাগ ৰোমাণ্টিক আৰু মনোবিজ্ঞানৰ ধৰ্মী। গল্পবোৰত নতুন শব্দ, নতুন বচনা-ৰীতি প্ৰদৰ্শন কৰাত ভাষাত আগতকৈ বেছি সমৃদ্ধিশালী হৈ পৰিছে। এই যুগৰ গল্প লেখকসকলৰ ভিতৰত নগেন্দ্ৰনাৰায়ণ চৌধুৰী, মহীচন্দ্ৰ বৰা, লক্ষ্মীনাথ ফুকন, হৰীবাম ডেকা, ৰাধিকামোহন গোস্বামী, লক্ষ্মীধৰ শৰ্মা, ৰমা দাস, বীণ বৰুৱা, হৈলোকাননাথ গোস্বামী, ইন্দীবৰ গগৈ, নীলনাথ শৰ্মা, কৃষ্ণ ভূঞা, গৌৰিনন্দ পৈৰা আদিৰ নাম উল্লেখযোগ্য।

মগেন্দ্ৰ চৌধুৰীৰ ‘বগীতৰা’, ‘প্ৰতিজ্ঞা’, ‘পৰিবৰ্তন’ আদি গল্পবোৰ উপন্যাস লেখাৰ পুৰণি ক’ৰ পাৰি। চৌধুৰীৰ গল্পবোৰ পৰিৱেশ প্ৰধান আৰু বিশেষকৈ গাঁৱৰ পটভূমিত ৰচিত। অসমীয়া গাঁৱলীয়া জীৱনৰ বিভিন্ন অৱস্থাৰ চিত্ৰ তেওঁৰ গল্পবোৰত যুঁজি উঠিছে। ‘অ’ৱাহন’ আৰু ‘বৰদৈচলা’ত প্ৰকাশিত তেখেতৰ গল্প কিছুমানৰ ছুটি সংকলন হ’ল ‘নগেন্দ্ৰনাৰায়ণ চৌধুৰীৰ গল্প’ আৰু ‘বীণাৰ ৰংকাৰ’ (ডেভজকুমাৰ শৰ্মাৰ দ্বাৰা সংগৃহীত আৰু সম্পাদিত)। মহীচন্দ্ৰ বৰাৰ বচনাত হাতৰম আৰু অধিক ভাষোচ্ছুক আছে। এওঁ ‘অৱাহন’, ‘কেৰালীৰ কপাল’ আদি গল্পত সমাজৰ বেলেগ প্ৰকৃতিযুক্ত মাজুহৰ চৰিত্ৰ আঁকাৰ লগতে একাটা কৰণ চিত্ৰও আঁকিবলৈ চেষ্টা কৰিছে। বৰাৰ ভাষা স্বৰূপ আৰু সতেজ। বচনাত বেজবৰুৱাৰ ৰীতি লক্ষ্য কৰা যায়। বেজবৰুৱাৰ বেছি ভাগ গল্পত হিউমাৰ থকাৰ দৰে লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ গল্পতো হিউমাৰ পোৱা যায়। অৱশ্যে বেজবৰুৱাৰ দৰে

বচন-বীতিৰ বোগেদি নকৰি চৰিত্ৰসমূহৰ কথা আৰু কাৰ্যৰ বৈষম্যৰ বোগেদি হান্তবসৰ সৃষ্টি কৰিছে। 'মহিমাময়ী' গল্পটোৱে ইয়াৰ এটা স্পষ্ট উদাহৰণ। কটকিনা স্বভাৱৰ মহিমাময়ী কেনেকৈ ভাগিন লৰা নবীনৰ লগত পৰি থকাৰ হ'ব লগা হ'ল সেইটো গল্পলেখকে নিপুণভাৱে দেখুৱাই হান্তবস সৃষ্টি কৰিব পাৰিছে। এওঁৰ 'ওফাইদাং', 'বিহু সন্মিলন', 'টাইপিষ্টৰ জীৱন' আদি গল্পত তথাকথিত আধুনিক শিক্ষাত শিক্ষিত সমাজখনৰ বাহিৰে গুৱনি অথচ ভিতৰৰ ফোপোলা অন্ধসাবশুস্ত মনোৱস্তিৰ পৰিচয় ওলাই পৰিছে। 'টাইপিষ্টৰ জীৱন' গল্পটোত কৰুণাও ফুটি ওলাইছে। ফুকনৰ বচন-বীতিৰ শ্ৰাৱলতা, ভাৱৰ সংঘৰ্ষ আৰু গল্পৰ পৰিস্থিতি সৃষ্টিৰ কোণল মন কৰিব লগীয়া। হলীবাৰ্ড ডেকাৰ 'কটো প্লাফাৰ', 'পৰ্বতৰ টিঙৰ বঙলা ঘন', 'সহজ সম্বন্ধ', 'পৰাভয়' আদি গল্পবোৰ লেখাৰ ভাংগিমা আৰু হান্তবসৰ ইংগিতৰ কাৰণে মনোৱাদী হৈ উঠিছে। 'চ'বট্টো' উপন্যাস লেখক বাৰ্ছিকামোহন গোস্বামীৰ 'নিয়তি', 'ট্ৰেই ট্ৰেনপোৰ্ট' আদি গল্পত প্ৰধানকৈ নিম্ন মধ্যবিত্ত সমাজখনিৰ সূৰ-ছুপ, আশ-নিবাশৰ কথা ফুটি উঠিছে। আনহাতে তেওঁ তথাকথিত উচ্চ পদবীধাৰী, ধনী সম্প্ৰদায়ৰ সমাজখনলৈ পৰা বিদ্ৰূপৰ ভাবো ব্যক্ত কৰিছে।

লক্ষ্মীধৰ শৰ্মাৰ গল্পত সমাজৰ অবিচাৰ, অত্যাচাৰ, জাতিভেদ, বিধৱাৰ কৰণ কাহিনী আদি কুপায়িত কৰা হৈছে। এওঁৰ গল্পপুথি 'বাৰ্ষিক দান'ত সন্নিবিষ্ট 'বিশোধিনী'ত বিধৱাৰ অন্তৰ্ভূত আৰু 'ছিৰাত' গল্পত জাতিভেদৰ কথা স্পষ্টভাৱে দেখুওৱা হৈছে। লেখাৰ ষ্টাইল আৰু কাহিনী-নিৰ্বাচন কোণলে এওঁৰ শিল্পীমনৰ পৰিচয় দিয়ে যিটো পিছৰ লিখক কিছুমানে অমুকৰণ কৰিছিল। বৰ্মা দাশৰ গল্প প্ৰধানকৈ প্ৰেমমূলক যদিও প্ৰায়বোৰতে চৰিত্ৰৰ মনোবিদ্বেষণ আছে। বিষয়-বস্তু নিৰ্বাচনৰ ক্ষমতা, কল্পনাৰ সংলগ্নতা, বৰ্ণনাৰ নৈপুণ্য, সংলাপৰ মাধুৰ্য আৰু ভাষাৰ সৌন্দৰ্যই বৰ্মা দাশৰ প্ৰায়বোৰ গল্পকে মতীমান কৰি তুলিছে। এওঁৰ গল্পৰ প্ৰায়বোৰ চৰিত্ৰ বিশেষকৈ নাৰী-চৰিত্ৰ যেন একো একোটি জীৱন্ত প্ৰতিমা। "বৰ্মা দাশৰ শ্ৰেষ্ঠ গল্প" নামৰ সংকলনটিত প্ৰকাশিত প্ৰায়বোৰ গল্পই শিল্পৰ একোটি স্পষ্ট নিৰ্ধাৰন। লক্ষ্মীধৰ শৰ্মা আৰু বৰ্মা দাশৰ দৰে বীণা বক্সৰাৰ কিছুমান গল্পত নাৰী-জীৱনৰ মানসিক কাৰ্যসমূহ লাভি ধৰা হৈছে। বিশেষকৈ এওঁৰ 'পট পৰিবৰ্তন'ত আধুনিকসকলৰ তথাকথিত প্ৰেম-কাহিনীকে চিত্ৰিত কৰা হৈছে। এওঁৰ 'অবোধীবাই'ত সন্নিবিষ্ট গল্পকেইটাত পাৰ্শ্বলীয়া জীৱনৰ নিখুঁত চিত্ৰ বৃত্ত হৈ উঠিছে।

জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ 'জ্যোতি সাতশৰী'ত সমাজৰ বিভিন্ন চিত্ৰ অংকিত হৈ উঠিছে।

ত্ৰৈলোক্য গোঁস্বামীৰ 'অৰুণা', 'মৰীচিকা' আৰু শিল্পীৰ জন্ম' নামৰ গল্প সংকলন কেইটাত সমাজৰ বিভিন্ন স্তৰৰ মানুহৰ চৰিত্ৰ আঁকিবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে। তেওঁৰ গল্পত বিশেষকৈ সমাজৰ অৱহেলিত আৰু দাবিহীন-পীড়িত স্ত্ৰী-পুৰুষৰ কৰুণ কাহিনী চিত্ৰিত হৈছে। শৰৎ গোঁস্বামীৰ গল্পৰ দৰে এওঁৰ গল্পতো অসংখ্য বিধৰাৰ কৰুণ বেদনা মূৰ্ত হৈ উঠিছে। 'দৰিদ্ৰৰ বিননি', 'জাৰু', 'বিধবা', 'পতিত আৰু পতিতা' আদি গল্প ইয়াৰ স্বন্দৰ নিদৰ্শন। এওঁৰ 'কণ্ট্ৰোলৰ চেইন', 'হটকীয়া নোট' আদিত দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ পিছত দেখা দিয়া সমাজৰ দুৰ্নীতিৰ চিত্ৰ দেখিব হৈছে। 'শিল্পীৰ জন্ম' গল্পত ভাগৰ মনুষ্য দেখুওৱাৰ প্ৰচেষ্টা আছে। গোঁস্বামীৰ 'জীৱ মানুহ' উপন্যাসৰ নিচিনা হলেও ভাৰু কপুৰৰ সহায়ত বৰ্তমান সমাজৰ দুৰ্নীতি পৰাচয় লোকক বাংগ কৰা হৈছে। দীননাথ শৰ্মাৰ 'কল্লনা আৰু বাস্তৱ', 'ফুলাল', 'কোৱা ভাতুৰীয়া ওঠৰ তলত', 'পোহৰ' আদিকৈ কেইটিমান গল্পৰ সংকলন এলাইছে। ইয়াৰ কিছুমানত প্ৰায় কাহিনীৰ লগতে চৰিত্ৰবোৰৰ মানসিক অস্থিৰতা ফুটাই তুলিবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে। 'ফুলাল' গল্প পুত্ৰহাৰা মাতৃৰ শোক উৎফল উঠিছে।

'আৱাহন-যুগ'ৰ অলপ পিছৰ ভাগৰ লেখক উম্মাকান্ত শৰ্মাৰ 'স্বৰ্গীয়া পৃথিৱীৰ বৈধ: পদ' নামৰ গল্প সংকলনটিত প্ৰকাশ পোৱা প্ৰায়বোৰ গল্পই দাৰ্শনিক ভাবাপন্ন বুলিব পাৰি। এওঁ 'পৰী'ত অৰুণাট প্ৰেম আৰু 'মানুহ জন্মাৰ পিছত' গল্পত ছোৱালী এজনীৰ মানসিক স্বস্থ ফুটাই তুলিছে। এই যুগৰে আন এজন লেখক ডিটেক্টিভ উপন্যাসিক প্ৰেমনাৰায়ণ দত্তৰ গল্পবোৰ প্ৰধানকৈ হান্তৰস প্ৰধান যদিও 'আশীৰ্বাদ', 'বহুৰঙা', 'গভাটোপ' আদি গল্পত সমাজৰ তথাকথিত ধনী আৰু শিক্ষিতক বাংগ কৰা হৈছে। এওঁৰ উল্লেখযোগ্য গল্প পুথি হ'ল 'আদিবাসৰ উৎপত্তি', 'হে হৰি সাং শুলু' আৰু 'আশীৰ্বাদ'। ডাঃ হেমবৰুৱাৰ গল্পতো প্ৰায় একে স্বৰেই ধ্বনিত হৈছে। এওঁৰ গল্প পুথি হ'ল—'চপনীয়া', 'নবগ্ৰহ' আৰু 'মোৰ ঘৰখন'। অৱশ্যে সংকলন কেইটিৰ কিছুমান গল্প 'ৰামধেনু'তো এলাইছিল। আৱাহন-যুগৰ এইসকল গল্পলেখকৰ বাহিৰেও হৰিপ্ৰসাদ গোস্বামীৰা, ৰাধাহান ৰা, নিৰ্মালি দেৱী, লীলা দেৱী, প্ৰবোধ গোস্বামী, জমিকদ্দিন আহমদ, সুপ্ৰভা গোস্বামী, মুনীন বৰকটকী, পদ্মেশ্বৰ বৰঠাকুৰ আদিৰ গল্পতো পাঠকসমাজক আকৰ্ষণ কৰে।

অসমীয়া চুটি গল্পৰ তৃতীয় যুগ আৰম্ভ হয় দ্বিতীয় মহাসমৰণ শেষ অৰ্থাৎ ১৯৩৫ চন মানৰপৰা। দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ তাণ্ডব লীলাই পৃথিৱীৰ অন্তৰ দেশৰ দৰে ভাবতৰংগকো কঁপাই তোলে। ফলত দেশৰ আৰ্থিক, সামাজিক, নৈতিক আদি সকলোপিনেৰি মাহুৰৰ জীৱনলৈ নামি আহে অবাঞ্ছনীয় অস্থিৰতা। আনহাতে বিয়াল্লিচৰ গণ-আন্দোলনেও এই অস্থিৰতাত ইন্ধন যোগায়, যেন ফৰাচী বিপ্লৱে দেশত আৰম্ভ হ'ল। কিন্তু ফৰাচী বিপ্লৱৰ দৰে ই আমাৰ দেশত সাহিত্যিক সৃষ্টি কৰিব নোৱাৰিলে। যুদ্ধৰ হুলস্থূলত কাগজৰ অভাৱ হোৱাত আলোচনীবোৰ প্ৰায়ে বন্ধ হয় আৰু সাময়িকভাবে অসমীয়া সাহিত্য সৃষ্টিতো বাধা ওপজে। অৱশ্যে যুদ্ধৰ পিছত স্বাভাৱিক অৱস্থা ঘূৰি অহাত অসমীয়া আলোচনী আদি অকৌ ওলাবলৈ ধৰে। এই আলোচনীবোৰৰ ভিতৰত 'জয়ন্তী', 'তৰাঙ' পছোৱা 'সৌম্যৰজ্যোতি', 'দিনাৰ', 'ৰামধেনু' আদি প্ৰধান।

১৯৪৭ চনত স্বাধীনতা পোৱাৰ পিছত ভাৰতবাসীৰ চিন্তাধাৰাৰ সলনি হোৱাৰ লগতে মনলৈ জাতীয় চেতনাও আহে। গণৰাজ্য স্থাপনত হোৱাত দেশলৈ যেনেকৈ ভাৰতবাসীৰ স্বাধীনতাৰ ভিতৰত পৰম্পৰা ভাৱৰ আদৰ্শ-প্ৰাণন ঘণ্টোৱাৰ স্থাবধা হ'ল আনফালে তেনেকৈ অস্ত্ৰবাহীদ্বয় সমস্তাবোৰলৈকে দৃষ্টি প্ৰসাৰিত হ'ল। গতিকে দেখা যায়, যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ আৰ্থিক, সামাজিক, বৈজ্ঞানিক আদি সমস্তাৰ লগতে স্বাধীন যুগৰ জাতীয় আৰু বহুগুণ চিন্তাধাৰাই গল্প-সাহিত্যিকসকলক নানাভাবে প্ৰেৰণা আৰু ইন্ধন যোগাবলৈ ধৰিলে। 'আৱাহন যুগ'ৰ গল্পৰ ওপৰত যেনেকৈ ফ্ৰয়ডৰ বিশেষ প্ৰভাৱ আছিল, যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ ওপৰত তেনেকৈ মাক'উৰ প্ৰভাৱ পৰিছিল। সেয়েহে যুদ্ধৰ পিছত ওলোৱা আলোচনীবোৰত সমাজৰ কুনীতি, অৰ্থনৈতিক অৱস্থা, অনৈতিকতা, শ্ৰেণী-সংগ্ৰাম আদিক কেন্দ্ৰ কৰি বিভিন্ন গল্প প্ৰকাশ হ'লৈ ধৰিলে; কিন্তু কুখৰ বেৰুদৰে, 'আৱাহন'ত বাঢ়িবে বাকীকেইখন আলোচনী কেই বছৰমানৰ ভিতৰত বন্ধ হয়। কিছু বছৰলৈ কেৱল 'ৰামধেনু' আলোচনীয়ে ধাৰাবাহিকভাবে ওলাই 'আৱাহন'ৰ দৰেই নতুন এডাম গল্প লেখকৰ সৃষ্টি কৰে। এই প্ৰসংগত এটা কথা ক'ব পাৰি যে ৰামধেনু আৰু এটমৰ কিছুকাল জীয়াই থাকিলে অসমীয়া সাহিত্যত 'জোনাকী যুগ' আৰু 'আৱাহন যুগ'ৰ দৰে আৰু এটি নতুন যুগৰ সৃষ্টি কৰিব পাৰিলেহেঁতেন।

নতুন যুগৰ গল্প-লেখকসকলৰ ভিতৰত চৈয়দ আব্দুল আলিকৰ নামেই প্ৰথমে ক'ব পাৰি—যদিও তেওঁ 'ৰামধেনু'ৰ বহুকাল আগৰেপৰা অৰ্থাৎ 'আৱাহন'

আৰু মাধৱ বেজবৰুৱা সম্পাদিত 'বাঁহী'ৰ দিনবেপৰা গল্প লেখি আহিছে। অসমীয়া গল্প-সাহিত্যত মালিককে যুদ্ধৰ আগ আৰু পিছ এই দুই যুগৰ সেতু বুলিব পাৰি। অসমীয়া গল্প-সাহিত্যত মালিকৰেই অবিহণা বেছি। এওঁৰ বেছি ভাগ গল্প প্ৰণয়ক কেন্দ্ৰ কৰি লিখা যদিও তাৰ যোগেই নৈতিক শিক্ষা দিয়াৰো প্ৰচেষ্টা দেখা যায়। উদাহৰণ স্বৰূপে 'সিঙ মৰিল' গল্পত অধিক হুবহুৰ কাৰণে প্ৰতিভাৱান ডেকা এজনৰ কেনেকৈ মৃত্যু ঘটিল তাকে দেখুৱাই আছে। 'ঘণ্টাৰ ডায়েৰী' নামৰ গল্পত আদিক অনাটনত জুৰুলা সমাজখনৰ চিত্ৰ আঁকিছে। 'বড়াগৰা', 'বীড়ং বেদনা' আদি গল্পত হিন্দু-মুছলমানৰ সংঘৰ্ষৰ পাৰণাম দেখুৱাইছে। 'প্ৰথম পোৱাৰ পিছত' গল্পত বিভিন্ন নৃত্য-পৰিৱৰ্ত্তনৰ লগতে সাধনা আৰু আদৰ্শৰ কথাও দাঙি ধৰিছে। বৰা দাশৰ দৰে এওঁৰ গল্পৰ কাহিনী-নিৰ্বাচন বচন-বীতিৰ বৈচিত্ৰ্য মন কৰিব লগীয়া। এওঁৰ গল্পৰ পুৰ্ণ হ'ল—'পৰল মজি', 'এজনী নতুন ছোৱালী', 'বড়া পৰ', 'মৰহা পাণনি', 'শিল আৰু শিখা', 'মৰম মৰম লাগে', 'শিখৰে শিখৰে' আৰু 'বহুত বেদনা এটোপা চকুলো'।

'বামদেজ'ৰ যোগেদি পৰিচিত ভোৱা গল্প-লেখকসকলৰ ভিতৰত বীৰেন্দ্ৰকুমাৰ ভট্টাচাৰ্যৰ 'কলং আঁজিও বধ', 'এজনী ভাণী ছোৱালী' আদি বিখ্যাত গল্প। প্ৰথমটো বৰ্ত্তমানৰ সামাজিক আৰু বৈজ্ঞানিক অৱস্থাৰ লগতে মনুষ্যৰ অমানৱিকতা আৰু দ্বিতীয় গল্পটিত উদ্ভাৱন বোম' পৰীক্ষাৰ এটি ভয়াবহ পাৰণাম দেখুৱাইছে। গীৰজীয়া চিত্ৰসমূহ নিৰ্মিত আৰু প্ৰাণবন্ত কৰি তোলাত তেওঁ সিক্তহু। 'কলং আঁজিও বধ' আৰু 'শতাব্দী' এওঁৰ গল্প কিছুমানৰ ছুটি সংগ্ৰহ। বচনাবীতিৰ প্ৰাঞ্জলতা আৰু শব্দ-গাঁথনিৰ সংঘম ভট্টাচাৰ্যৰ গল্পৰ আন এটি বৈশিষ্ট্য—বিতৌ আন এজন প্ৰখ্যাত লেখক যোগেশ দাসৰ গল্পতো দেখা যায়। দাসৰ 'কলপটুৰাৰ মৃত্যু'ত শব্দৰ মনোভাৱত বিৱৰ্ণন আৰু 'গৰাখহনীয়া'ত বান-প্ৰলীড়িত ছুঙীয়া ছোৱালী এজনীৰ বাৰ্ষ প্ৰেমৰ বৰণ কাহিনী আছে। অলপতে ওলোৱা এওঁৰ 'পলীড় তৰা', 'আজ্ঞাৰৰ আবে আবে', 'মলাৰৰ বেদনা', 'হাজাৰ লোকৰ ভিৰ' আদি প্ৰসিদ্ধ গল্প-সংকলন। ছোমেন বৰগোহাঁইৰ গল্পৰ বিশেষত্ব হ'ল—তেওঁৰ ভাষা যেনে শক্তিশালী গল্পৰ কাহিনীও তেনে মনোবিৱৰ্ণন ধৰ্মী। তেওঁ সমাজৰ ঘূৰিত আৰু অৱহেলিত লোকক লৈ ভালোমান গল্প লিখিছে। 'মহাৰেতাৰ বিয়া', 'চেনাটোবিয়াম' আদিকৈ কেইটিমান গল্পত ক্ৰমেডৰ প্ৰভাৱ হুস্পষ্ট। তেওঁৰ 'অট্টোপাহ', 'বৰমুণ' আদি গল্পত মানৱ চৰিত্ৰ হৃদয়ভাৱে বিৱৰ্ণন কৰা হৈছে। সম্ভাতি তেওঁৰ

কিছুমান গল্প 'বিভিন্ন কোষাচ্ছ' আৰু 'প্ৰেম আৰু যুত্ৰাৰ কাৰণে' নামৰ সংকলন
 দুটিত প্ৰকাশ হৈছে। অহিম বৰাই 'কাঠনিবাৰীৰ ঘাট', 'অনেক ভোম্বোৰা',
 'কেঞা আটু'ল' আদিত আকৰ্ষণীয় পৰিবেশ সৃষ্টি কৰিছে। এওঁৰ স্তম্ভৰ গল্প-সংগ্ৰহ
 হ'ল 'কাঠনিবাৰী ঘাট'। চন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়াৰ গল্পত সমাজৰ বিভিন্ন সমস্যা
 কথা উত্থাপিত হৈছে। তেওঁৰ 'মাদামগ' লেখৰ গল্প-পুথি। বোহিগী কাকতিৰ
 গল্পত সামাজিক অৱস্থা আৰু চৰিত্ৰৰ মনোবিবেচনা দাঁড়ি ধৰা দিব পাৰি, যদিও এওঁৰ
 গল্পবোৰ কাহিনী-প্ৰধান। তেওঁৰ 'একক এছাৰ' এটি স্তম্ভৰ গল্প-সংকলন।
 নিৰ্মলেশ্বৰ শৰ্মাই বৰ্তমান নৈতিক অৱনত ঘট সমাজখনৰ চিত্ৰ অংকন কৰিছে
 'যুগপৰ্পন'ত সন্নিৱিষ্ট বিভিন্ন গল্পত। অহিম বৰাই 'কল' 'জেনাক
 নিশাৰ এছাৰ' আদি গল্পত স্তম্ভৰ নাটকীয় চাৰ্চাপেনচ, বাখিব
 পৰিছে। লক্ষ্মীমল্লিক বৰাৰ 'সেই বৃষে উতল', 'দৃষ্টিভঙ্গা', 'অতিন
 কল', 'পৌৰীকপক', 'মন মাটি মেঘ', 'কহিন মায়া' আদি গল্প-সংকলনত
 গাঁৱলীয়া আৰু নগৰীয়া জীৱনৰ বিভিন্ন চিত্ৰ আকৰ্ষণীয়ভাৱে দাঁড়ি ধৰিছে।
 কবিদ শইকীয়া, সৌৰভকুমাৰ চলিহা, কুমাৰ কিশোৰ, ইমৰাণ বাহু,
 বীৰেশ্বৰ বৰুৱা, প্ৰফুল্ল শইকীয়া, তেম শৰ্মা, মেনমৌ চৌধুৰী, বহু বৰপুত্ৰাৰী,
 আদিৰ কিছুমান গল্পৰ বিভিন্ন কল-কৌশল পঢ়ুৱাবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে।

অলপকৈ কেইজনমান ন-পুৰণ লেখকৰ আৰু কেইজনমান গল্প-পুথি পলাইছে।
 তাৰ ভিতৰত প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামীৰ 'নিৰ্ভেন্দু কল হাৰ'; হেমকান্ত ভূঞাৰ
 'বালিচন্দ'; অতুল চক্ৰৱৰ্তীৰ 'মৰম' আৰু 'মমতা'; নিৰোপ চৌধুৰীৰ
 'মোৰ গল্প', 'অংগে অংগে শোভা', 'বায়ু বহে পুৰণিবেলা', আৰু 'নিৰ্ভগন্ধ';
 বিষ্ণু বড়াৰ 'সোণপাতি'; ইমৰাণ খাচৰ 'বন্দী বিহংগমে কপোত' আৰু 'পিচামুখ
 চন্দা'; বীৰেশ্বৰ বৰুৱাৰ 'প্ৰথম বাগিচা'; নিৰ্মলেশ্বৰ শৰ্মাৰ 'হাতী', চৰেশ্বৰ
 কলিতাৰ 'অতীতৰ স্মৃতি'; যনজামৰ প্ৰিয়প্ৰেমা সৰা; কালীপ্ৰসাদ গোস্বামীৰ
 'তুহজুট'; সৌৰভ চলিহাৰ 'অলঙ্কাৰ ইলেক্ট্ৰন' আৰু 'চপৰীয়া', বতীন
 গোস্বামীৰ 'অলপ মেঘ', 'নতুন গল্প', 'খুলি হৈ খুলি'; বতীন চৌধুৰীৰ 'তুই নতীৰ
 চপাবে'; কপেন চৌধুৰীৰ 'সঞ্চয়ন'; কমলেশ্বৰ চলিহাৰ 'এঘণ্টাৰ কথা';
 বামমল ঠাকুৰীয়াৰ 'বপুচংগ'; তেম শৰ্মাৰ 'নিৰ্ভিখা ইতিহাস' মনোজকুমাৰ
 শৰ্মাৰ 'দেৱী', ইন্দ্ৰাহীম আলিৰ 'পুৰণি নিশাৰ অনামী তৰা', অতুলানন্দ
 গোস্বামীৰ 'গল্প', 'হামঠৈপুলৰ জোন' আদি প্ৰধান।

স্বৰ্ণৰ কথা বে, অসমীয়া গল্পৰ ক্ষেত্ৰত অসমীয়া মহিলাসকলে পিছ পৰি থকা নাই। তেওঁলোকৰ ভিতৰত নীলিমা দেৱী, স্নেহ দেৱী, নিকপমা বৰগোহাঞি (তাংমূলী), অল্প বৰুৱা, প্ৰীতি বৰুৱা (ভট্টাচাৰ্য), আলিমুনিছা পিদ্দাব, মামণি গোহাৰী, হিৰণ্যময়ী দেৱী আদিৰ নাম উল্লেখযোগ্য। মহিলা লেখিকাৰ প্ৰকাশিত গল্প-সংগ্ৰহৰ ভিতৰত আলিমুনিছা পিদ্দাবৰ 'মাজনিশা তৰাই উচুপে' আৰু 'জীৱনৰ সাগৰত উপকূল নাই,' হিৰণ্যময়ী দেৱীৰ 'নদৰ টোপাল,' নিকপমা বৰগোহাঞিৰ 'অনেক আকাশ,' স্নেহ দেৱীৰ 'কৃষ্ণ ছিত্ৰীয়াৰ জোন,' প্ৰীতি বৰুৱাৰ 'নিৰংক,' ডলী তালুকদাৰৰ 'মধুলেখা,' অনিমা ভৰালীৰ 'বেলি ফুলৰ সপোন,' মামণি গোহাৰীৰ 'চিনাকি মৰম' আদি প্ৰধান। এওঁলোকৰ প্ৰাৱৰ্ণ্যৰ গল্পৰ বিষয়-বস্তু বৰ্তমান সমাজ আৰু সেই সমাজৰে বিভিন্ন স্তৰৰ পুৰুষ-পুৰুষৰ কাৰ্য্যবলী।

বিদেশী নাটক-উপক্ৰমৰ দৰে বিদেশী গল্পও আমাৰ ভাষাত যথেষ্ট পৰিমাণে অনুদিত হোৱা নাই। এই ক্ষেত্ৰত আমাৰ সচৰচুৰীয়া আন আন সাহিত্যই উন্নতি কৰা দেখা গৈছে। বিদেশী ভাষা জন: আৰু গল্প লেখাৰ প্ৰতি আগ্ৰহ থকা কম প্ৰতিভাৰ লোকেও এই ক্ষেত্ৰত বৰঙণি যোগাব পাৰে: এতিয়াও ডেকু, মোপ'ৰ্ট, আদিৰপৰা অনুদিত গল্প আঁঠু লিৰ যুৱত লেখিব পৰা অৱস্থাতে আছে। বিদেশী ভাষাৰপৰা অনুদিত গল্পৰ ভিতৰত অল্পপমা দেৱীৰ 'এলুৱা জোনালী নিশা,' অনিলকুমাৰ শৰ্মাৰ 'চেপডৰ অল্পপমা গল্প,' সুৰেন দাসৰ 'টলটলৰ সাধু' লক্ষ্মীৰা দাসৰ 'ওকাৰ ব'ইছৰ গল্প,' নিকপমা ফুকনৰ 'বিশ গল্প চহনিকা' অল্প বৰুৱাৰ 'প্ৰথম প্ৰেম' (যুগেন্দ্ৰনাথ লেখক চিদ্দমিৰ মিনতাৰ ভিচৰ গল্প); বিমল নামৰ 'চহন'ৰ শ্ৰেষ্ঠ গল্প' আদি প্ৰধান। খুজুটীয়া গল্পও অসমীয়া সাহিত্যত বৰ তৎকৰ। অসমীয়া সাহিত্যিকসকল যেন হাঁহিবলৈ পাৰিব গ'ল। এসময়ত বেজবৰুৱাই হাতু আৰু ব্যংগবাস-প্ৰধান গল্প ৰচনা কৰিছিল। পিছত প্ৰেমনাৰ'দণ দত্তয়ে ধেমেলীয়া গল্প কিছুমান ৰচনা কৰিছে। এওঁলোকৰ বাহিৰে উল্লেখযোগ্য ধেমেলীয়া গল্প-লেখক ওলাব নাই বুলিব পাৰি। অসমীয়া সাহিত্যত এনেবিধ গল্পৰ অভাৱ বাককৈয়ে আছে, যদিও আন বিষয়ৰ গল্প আপোহন হিচাপেই ওলাইছে। গল্প লিখকসকলে এনে বিধৰ গল্পৰ প্ৰতিও মন কৰা যুগুত।

যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া গল্প লেখক-লেখিকালৈ মন কৰিলে দেখা যায় যে এওঁলোকৰ মাজৰপৰা দুই-চাৰিটা প্ৰথম শাৰীৰ গল্প ওলালেও এতিয়াও

তেওঁলোকৰ গল্প-সাহিত্য পৈণত অৱস্থালৈ অহাৰ বাটত। ভালেমান লিখকৰ ভাষা স্বয়ম্বী যদিও প্ৰকাশৰ উচ্চাশ বহু লিখকৰ গল্পত অলুভৱ কৰা যায়। সেইহে তেওঁলোকৰ গল্পৰ প্ৰকৃত সমালোচনা কৰাৰ সময় এতিয়াও হোৱা নাই। এই লেখকসকল পাশ্চাত্য ভাৱধাৰা আৰু আদৰ্শেৰে সম্পূৰ্ণ অল্লেখযোগ্য বুলি কব পাৰি। এই প্ৰসংগত এয়াৰ কথা কব পাৰি যে আন ক্ষেত্ৰৰ দৰে সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰতো অলুভৱণ ভাল; কিন্তু সেই অলুভৱণ বাবে অলু নহৈ তাৰ মাজেদি বৈশিষ্ট্য ফুটাই তুলিব পাৰি তালৈ লক্ষ্য থকা সকলো সাহিত্যিকৰে কৰ্তব্য। অসমীয়া গল্প লেখক-লেখিকা সকলে এই কণালৈ লক্ষ্য ৰাখিলে নিশ্চয় মৌলিক আৰু জাতীয় বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ গল্প-সাহিত্যৰ সৃষ্টি কৰিব বুলি আশা ৰাখিব পাৰি।

সমালোচনা-সাহিত্য

অসমীয়া কবিতা, গল্প, উপন্যাস আদি কাল্পনিক আৰু সৃষ্টিধৰ্মী সাহিত্যৰ দৰে সমালোচনা-সাহিত্যও পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ আদৰ্শ আৰু অনুকৰণত সৃষ্ট। পুৰণি অসমীয়া সাহিত্যত সমালোচনা বিষয়ক কোনো গ্ৰন্থ পোৱা নাযায়। কেৱল শংকৰদেৱে ছুই এখন গ্ৰন্থ বা দুই একজন গ্ৰন্থকাৰৰ ওপৰত দিয়া অতিমন্ত সমালোচনামূলক দৃষ্টিভঙ্গী অনুমান কৰা যায়।

অকণোদয় যুগ' (১৮৪৬- ৮৮২ খৃঃ) বৰণা আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ সৃষ্টি হলেও প্ৰকৃততে 'জোনাকী যুগ'ৰ (১৮৮৩—বিংশ শতিকাৰ ১ম দশক) পৰ্য্যন্ত প্ৰকৃত সমালোচনা সাহিত্যৰ সূচনা হয়। অকণোদয় আৰু তাৰ সমসাময়িক আলোচনীত বহুত পুথিৰ টোকা আৰু তাৰ বিৱৰণহে প্ৰকাশ পাইছিল। অৱশ্যে অসমীয়া ভাষা সম্পৰ্কে কিছু সমালোচনা তৈছিল। অকণোদয়ৰ পিছত লক্ষ্যদেৱ বৰা, সত্যনাথ বৰা, বেজবৰুৱা আদিয়ে শততম সমালোচনাতো মনোনিবেশ কৰে। অকালতে (৩২ বছৰ) মৃত্যু হলেও লক্ষ্যদেৱ বৰাৰ 'কালিদাস আৰু শকুন্তলা,' 'উপন্যাস আৰু অসমীয়া,' 'অসমীয়া জীৱনত গানৰ আৱশ্যকতা' আদি প্ৰবন্ধই গুৱাহাটী ভাষাত সমালোচনা কৰিব পৰা দক্ষতাৰ পৰিচয় দিয়ে। সত্যনাথ বৰাৰ 'সাহিত্য বিচাৰ' সাহিত্যৰ বিভিন্ন বিভাগ আৰু তাৰ লক্ষণ সম্পৰ্কে গুৱাহাটী প্ৰথম অসমীয়া গ্ৰন্থ। বেজবৰুৱাক অসমীয়া সাহিত্য-সমালোচনাৰ পথ-প্ৰদৰ্শক বুলি ক'ব পাৰি। তেওঁ 'জোনাকী' আৰু 'বাঁহী'ত নতুন পুথি আলোচনা কৰাৰ উপৰিও 'শংকৰদেৱ' গ্ৰন্থত প্ৰাচীন অসমীয়া পুথি বিজ্ঞান-সন্মতভাৱে সমালোচনা কৰিবলৈ বন্ধ কৰিছে। বেজবৰুৱাৰ 'কৃষ্ণকথা,' 'ত কথা' আদি গ্ৰন্থতো বৈষ্ণৱ ধৰ্ম সম্পৰ্কে সূচিকৃত সমালোচনাই ঠাই পাইছে। হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ সম্পাদিত 'পুৰণি অসম বুৰঞ্জী,' 'কথাগীত,' আৰু কালিদাস মেধিৰ সম্পাদিত 'প্ৰহ্লাদ-চৰিত্ৰ' আদি গ্ৰন্থৰ পাতনিৰে পুৰণি অসমীয়া পুথি আধুনিক পদ্ধতিত সমালোচনা কৰাৰ আদৰ্শ দাঙি ধৰিছে। ছুই এটা খুঁত থাকিলেও দেবেন্দ্ৰনাথ বেজবৰুৱাৰ 'অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী' অসমীয়া সাহিত্যৰ এখন নতুন দিগ্গমী গ্ৰন্থ।

অৱশ্যে অসমীয়া সমালোচনা-সাহিত্যই বিশিষ্ট ৰূপ লাভ কৰে ডঃ বাণীকান্ত কাকতিৰ হাততহে। বৰ্তমানলৈ ওলোৱা অসমীয়া সমালোচকসকলৰ ভিতৰত

কাকতিকে শ্রেষ্ঠ বুলি ক'ব পাৰি। কাকতিৰ অ'ছিল তীক্ষ্ণ ধী, গভীৰ অধ্যয়নমীম
মন আৰু বিচাৰৰ অদ্ভুত ক্ষমতা। তত্ৰূপৰি ঠাংগাঙী অ'ক সংস্কৃত সাহিত্যত অগাধ
বুৎপত্তি থকাত সমালোচনা কৰাৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁ পাণ্ডিত্য দেখুৱাব পাৰিছিল।
'চেতনা', 'আবাহন' আদি আলোচনীত প্ৰকাশিত ভালেমান প্ৰবন্ধ পিছত 'পুৰণি
অসমীয়া সাহিত্য' অ'ক 'সাহিত্য অ'ক প্ৰেম' গ্ৰন্থত সন্নিবিষ্ট হৈছে। বিজ্ঞান-
সম্মতভাৱে সমালোচনা কৰি পুৰণি অসমীয়া সাহিত্য পোহৰলৈ আন; বিষয়ত
কাকতিকে পথ-প্ৰদৰ্শক বুলি ক'ব পাৰি। তত্ৰূপৰি 'নৃত্যকল্পৰা', 'হেতুকা',
'ভূমি' আদি গ্ৰন্থৰ পাতনি কাকতিৰ পাণ্ডিত্যৰ পৰিচায়ক আৰু অসমীয়া সাহিত্যলৈ
বিশেষ দান। কাকতিৰ অসমীয়া গন্তব্যীতিও বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ। তেওঁৰ দৰে ঠায়ে
ঠায়ে উপমা বাৰংবাৰ কৰি আৰু জোখমাপৰ লক্ষ লৈ গন্ত্য কৰোঁতা অসমীয়া
সাহিত্যত তেনেই কমতে ওলাব। বৰ্তমানে কাকতিৰ 'শ্ৰেষ্ঠ' আলোচনীত
প্ৰকাশিত অ'ক আন কাব্য-সাহিত্যিকৰ গ্ৰন্থত দিয়া পাতনি সমুখ একত্ৰে
প্ৰকাশ কৰা হৈছে 'বাণী-প্ৰতিভা' গ্ৰন্থত। ইয়াত কাকতিৰ অধ্যয়ন পুট
মন আৰু তীক্ষ্ণধী ব্যক্তিত্বৰ পৰিচয় ওলাই পাৰিছে।

সংস্কৃত সাহিত্যত অগাধ প'ত্তিত অ'ক শ্ৰেষ্ঠৰ মহাকাব্য 'নৈৰধ চৰিত' চীকা-
নগ্ৰহে সৈতে অনুবাদ কৰি বিখ্যাত খ্যাতি অৰ্জন কৰোঁতা কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈয়ে
অসমীয়া সাহিত্যলৈ গ্ৰন্থ আকাৰে একো নান নিমিলেও বিভিন্ন আলোচনীত প্ৰকাশ
কোৱা 'অনুবাদৰ কথা', 'যুৰোপৰ ভাষা আৰু সাহিত্য', 'চক্ৰেটিচৰ মতে কবিতা
শ্ৰুতি', 'গ্ৰীক নাটকৰ গান' আদি প্ৰবন্ধত বিশ্বসাহিত্যৰ জিনিঙনিৰ লগতে
সাহিত্য-সমালোচনাৰো উচ্চ আদৰ্শ প্ৰদৰ্শিত হৈছে। সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাই বিশেষকৈ
বৃহত্ত্ববিদ্ হিচাপে খ্যাতি লাভ কৰিলেও তেওঁৰ ব'ৰিত বৃহত্ত্বজনক প্ৰবন্ধ আৰু গ্ৰন্থত
বৃহত্ত্ববোৰৰ সাহিত্যিক মূল্য নকল্পণ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰাৰে। লেখকৰ 'সাহিত্যৰ
মূলকথা' এটি সাহিত্য-তত্ত্বমণী প্ৰবন্ধ। তেওঁৰ সংগৃহীত 'বৰফুকনৰ দীপ্ত'ৰ
পাতনিখন অসমীয়া লোক-সাহিত্যৰ নতুন দিশ নিৰ্দেশক।

কবি ভিষ্ণুৰাম মেধাণী বাণীকান্ত কাকতিৰ নিচিনাকৈ পুৰণি পুৰিৰ ওপৰত
ভালেমান প্ৰবন্ধ লিখে আৰু তাৰে কিছুমান সংগ্ৰহ 'অসমীয়া সাহিত্যৰ জিলিঙনি',
'অসমীয়া সাহিত্যৰ জেউতি' আদি গ্ৰন্থত সন্নিবিষ্ট হৈছে। এওঁৰ 'আকুল পথিক',
'ভোগজৰা' আৰু 'বহুবহী' গ্ৰন্থৰ পাতনিও অসমীয়া লোক-সাহিত্যৰ কালধৰণৰ
মূল্যবান। কিন্তু নেওপৰ সাহিত্যিক জীৱনৰ প্ৰধান কীৰ্তি হৈছে অসমীয়া

সাহিত্যৰ ওপৰত গবেষণা কৰি লিখা সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী কেইখন। 'আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী', 'অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত ভূমিক' আৰু 'অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী' তেওঁৰ এই বিষয়ৰ গ্ৰন্থ।

দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ সময়লৈকে 'আত্মাহন' যুগত কেইবাগৰাকী লিখকে সাহিত্যৰ সংজ্ঞা আৰু লক্ষণ, পুৰণি আৰু আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ সমালোচনা আদি সম্পৰ্কে কিতাপ আৰু প্ৰবন্ধ লিখে। সত্যনাথ বৰাৰ 'সাহিত্য-বিচাৰ'ৰ পিছতেই ঐতিহাসিক প্ৰবন্ধ বাবে হলেও 'সাহিত্য-শাস্ত্ৰ-বিষয়ক চুখনি গ্ৰন্থ' হ'ল সোণাপতি দেউৰাৰ 'সাহিত্যৰ শাস্ত্ৰ' আৰু জবমোহন দাসৰ 'সাহিত্য-তত্ত্ব'। বিবিধ-কুমাৰ বৰদাৰ 'কাব্য আৰু অ'ভবাজ্ঞানা' আৰু কলিকতাৰ এ. এছ. এল. ক্লাব-পৰা প্ৰকাশিত 'সাহিত্য আৰু সমালোচনা' সাহিত্য-সমীক্ষা বিষয়ক চুখনি বুজন গ্ৰন্থ। প্ৰথমখনত প্ৰাচ্য আৰু পাশ্চাত্য-শাস্ত্ৰৰ মত দাঁতি ধৰা হৈছে। দ্বিতীয়খনত কবিতা, নাটক, উপন্যাস, চুটিগল্প আদি পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ বিভিন্ন অংগৰ লক্ষণ সম্পৰ্কে আলোচনা কৰিছে। কলিকতাৰ এ. এছ. এল. ক্লাবে 'সাহিত্য আৰু সমালোচনা'ৰ আগেয়ে 'চিন্তাকোষ' নামেৰে সাহিত্য বিষয়ক প্ৰবন্ধৰ এটি সংকলন উলিয়ায়। এই কেইখন গ্ৰন্থৰ উপৰিও আত্মাহন যুগত সৰ্বানন্দ বাজকুমাৰ, ভৰণীকান্ত শৰ্মা, প্ৰতাপচন্দ্ৰ গোস্বামী, তীৰ্থনাথ শৰ্মা, উপেন্দ্ৰচন্দ্ৰ লেখক, ইন্দ্ৰেশ্বৰ বৰঠাকুৰ, ধনেশ্বৰ শৰ্মা আদিয়ে বিবিধ সমালোচনামূলক প্ৰবন্ধ ৰচনা কৰে।

যুদ্ধোত্তৰ যুগ

শ্ৰীক যুদ্ধ-যুগত অসমীয়া সাহিত্যৰ আন বিষয়ক গ্ৰন্থৰ দৰে সাহিত্য-সমালোচনা বিষয়ক গ্ৰন্থৰ সংখ্যাও ভেনেট আঙুলিৰ যুৰত লেখিব পৰা অৱস্থাতে আছিল। ইয়াৰ এটা প্ৰধান কাৰণ, শ্ৰীক যুদ্ধ-যুগত সৃষ্টিধৰ্মী অসমীয়া সাহিত্যৰ সংখ্যা ভেনেট তাকৰ আছিল। সৃষ্টিধৰ্মী সাহিত্যটো সমালোচনা সাহিত্যৰ জন্ম দিয়ে আৰু সমালোচনা-সাহিত্যটো সৃষ্টিধৰ্মী সাহিত্যৰ দিশ নিৰ্ণয় কৰে। যুদ্ধোত্তৰ যুগত প্ৰাকৃত-পৰিমাণে সৃষ্টিধৰ্মী সাহিত্য ওলোৱাত সমালোচনা সাহিত্যও ওলাবলৈ ধৰিছে।

এই যুগত সাহিত্য-তত্ত্ব বিষয়ক গ্ৰন্থ কেইবাখনিও ওলাইছে। বাম্পীৰব ভীলজাণি ফুকনৰ 'সাহিত্য-কলা'ত সৌন্দৰ্য-তাত্ত্বিকৰ দৃষ্টিৰে সাহিত্য আলোচনা কৰা হৈছে। উমাকান্ত শৰ্মাই 'কাব্যভূমি'ত দাৰ্শনিক দৃষ্টিভঙ্গীৰে সাহিত্যৰ বিভিন্ন ওষ দাঁতি ধৰিছে। জৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ 'সাহিত্য আলোচনা'ত

প্রাচীন ভারতীয় আংকাবিক অংক পাশ্চাত্য সাহিত্য-ভাবিকসকলৰ মতবাদ আগত বাধি সাহিত্যৰ বিভিন্ন দিশ সম্পৰ্কে বিস্তৃতভাৱে আলোচনা কৰা হৈছে। গোঁস্বামীৰ আন এখন সমালোচনা-গ্রন্থ 'আধুনিক গল্প-সাহিত্য'ত (১৯৬৫) চুটি গল্পৰ লক্ষণ, পাশ্চাত্য গল্প-পাঠ্য, অসমীয়া চুটি গল্পৰ ক্ৰমবিকাশ আদি সম্পৰ্কে 'কৃত আলোচনা' আছে। অতুলচন্দ্ৰ বৰুৱাই 'সাহিত্যৰ কল্পৰেখা'ত সাহিত্যৰ কেইটি-মান অংগৰ বিষয়ে সবলভাৱে আলোচনা কৰিছে। ছেম বৰুৱাৰ 'আধুনিক সাহিত্য'ত বিশেষকৈ পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ আধুনিক ভাষাৰাৰ পৰিচয় আছে। মনোৰঞ্জন শাস্ত্ৰীয়ে 'সাহিত্য মৰ্মন'ত প্ৰাচ্য আংকাবিকৰ বিভিন্ন মতবাদ বিস্তাৰিতভাৱে আলোচনা কৰিছে। অসম সাহিত্য সভাৰ বাণী কল্যাণিত 'সাহিত্য-সমীক্ষা'ৰ বিভিন্ন প্ৰবন্ধত সাহিত্যৰ বিভিন্ন বিষয় অংক সিৰোবৰ লক্ষণ সম্পৰ্কে প্ৰাচ্য-পাশ্চাত্য মতবাদ আলোচিত হৈছে। সত্যপ্ৰসাদ বৰুৱাৰ 'নাট্য অংক' আৰু 'অভিনয় প্ৰসঙ্গ' গ্ৰন্থত নাট্যকলা আৰু অসমীয়া নাট্য-সাহিত্য সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হৈছে। বাময়ল ঠাকুৰীয়াৰ 'সাহিত্য বিবৰণ'ত সাহিত্যৰ বিভিন্ন বিষয়ৰ আলোচনা প্ৰায় পাঁচ-এই শ্ৰেণীৰ অন্তৰ্গত গ্ৰন্থত লম্বাৰেখাৰ বৰকটকীৰ 'সাহিত্যৰ পটভূমি', 'পাশ্চাত্য সাহিত্যত প্ৰকৃতি অংক সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাৰ 'পৰম্পৰাগত প্ৰাচ্য নাট্যাভিনয়'। তীৰ্থনাথ শৰ্মাৰ 'সাহিত্য বিকাশ পৰিকল্পনা' অংক মহেন্দ্ৰ বৰাৰ 'অসমীয়া কাব্যৰ চম্প' গ্ৰন্থত চম্প আংকাবৰ লক্ষণ বৰ্ণিত অসমীয়া চম্প-আংকাব সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হৈছে।

অসমীয়া প্ৰাচীন অংক আধুনিক সাহিত্যৰ উৎসৰ বসন্তী গ্ৰন্থৰ ওপৰত লিখিত অসমীয়া সমালোচনামূলক প্ৰবন্ধ বা গ্ৰন্থ ইতিমধ্যে ডালেম'ন ওলাইছে। উপেন্দ্ৰচন্দ্ৰ লেখাৰ 'অসমীয়া বাময়ল সাহিত্য'ত অসমীয়া পুৰণি সাহিত্যত বাময়লৰ স্থান আৰু বিভিন্ন কল্প সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হৈছে। লেখকৰ 'অসমীয়া সাহিত্য শ্বেত বৰ্ণনাকল্প বৰদলৈ' গ্ৰন্থত ঐতিহাসিক বৰদলৈৰ উপস্থাপন কেইখনৰ আলোচনা

অসমীয়া সাহিত্যৰ বিভিন্ন দিশ বা বিভিন্ন লেখকৰ ওপৰত সমালোচনামূলক প্ৰবন্ধ বা গ্ৰন্থ ইতিমধ্যে ডালেম'ন ওলাইছে। উপেন্দ্ৰচন্দ্ৰ লেখাৰ 'অসমীয়া বাময়ল সাহিত্য'ত অসমীয়া পুৰণি সাহিত্যত বাময়লৰ স্থান আৰু বিভিন্ন কল্প সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হৈছে। লেখকৰ 'অসমীয়া সাহিত্য শ্বেত বৰ্ণনাকল্প বৰদলৈ' গ্ৰন্থত ঐতিহাসিক বৰদলৈৰ উপস্থাপন কেইখনৰ আলোচনা

আছে। মহেশ্বৰ নেওগৰ 'খ্ৰীষ্টিয়কবদেব' গ্ৰন্থত মহাপুৰুষ শংকৰদেৱৰ জীৱনী আৰু ধৰ্মমতৰ সগতে তেৰাৰ গ্ৰন্থৰাজিৰ বিষয়েও সমালোচনা কৰা হৈছে। এনেকৈ একেজন লিখকৰ ৰচনাৰ ওপৰত সমালোচনা কৰা গ্ৰন্থৰ ভিতৰত গুৰুত্বাটীৰ সন্নিৱিষ্টা সম্ভাৱ হ'ব। প্ৰকাশিত গ্ৰন্থ 'বেজবৰুৱাৰ সাহিত্য-ঐতিহ্য', 'গৌৰীচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ সাহিত্য প্ৰতিভা' আৰু 'চৌধাৰীৰ সাহিত্য প্ৰতিভা', কমলেশ্বৰ শৰ্মা ৰচিত 'কবি চৌধাৰী' আৰু চৌধাৰীদেৱৰ কবিতা' শশী শৰ্মাৰ 'বঙ্গবন্ধু বেজবৰুৱা' আৰু 'সংগীতৰথী পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱা'। ইয়াৰ প্ৰথমখনত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, দ্বিতীয়খনত পদ্মনাথ গৌৰীচন্দ্ৰ বৰুৱা আৰু শেষৰ চুপনত ৰঘুনাথ চৌধাৰীৰ জীৱনী আৰু ৰচনা সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হৈছে। ভবানন্দ দত্তৰ 'বীৰ-প্ৰতিভা'ত বীৰ শাহিত্যৰ ষ্টিটিমান শিল্প আৰু পদ্মনাথ চলিহাৰ 'অসমীয়া সাহিত্য আৰু ৰংপুৰৰ বৰঙনি'ত কেইগৰাকীমান লেখকৰ সাহিত্যিক মান সম্পৰ্কে আলোচিত হৈছে। এই শ্ৰেণীৰ গ্ৰন্থ নন্দ তালুকদাৰৰ 'বনফুলৰ কবি কুতৰ' আৰু 'কবি আৰু কবিতা'।

বিভিন্ন সাহিত্য বা গ্ৰন্থৰ ওপৰত কৰা সমালোচনামূলক প্ৰবন্ধ সংকলনো ইতিমধ্যে কেইবাটাও প্ৰকাশ পাইছে। তাৰ ভিতৰত উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামীৰ 'ভাষা আৰু সাহিত্য', নৱদীপবৰজ্ঞ পাটগিৰিৰ 'অসমীয়া কবিতাৰ প্ৰবাহ', অভুল বৰুৱাৰ 'সমালোচনা-সাহিত্য', 'সাহিত্য আৰু দৃষ্টি', 'অসমীয়া কাব্যত বোদ্ধিত্ব স্থিতি', সূৰ্যকুমাৰ জুগুপ্সাৰ 'ত্ৰিগুণী', মহেশ্বৰ নেওগৰ 'অসমীয়া প্ৰেম-গাথা', জ্ঞাননাথ বৰাৰ 'আধুনিক অসমীয়া সাহিত্য', সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাৰ 'সাহিত্যৰ আভাস', ডিব্ৰুগড়ৰ নেওগৰ 'অসমীয়া সাহিত্য-অধ্যয়ন', পৰীক্ষিত হাজৰিকাৰ 'প্ৰাচ্য-মঞ্জৰী', 'আলোচন' সাহিত্য', চিলভৰপৰা গোস্বামী 'সাহিত্য কানন', ভবেন গোহাঞিৰ 'সাহিত্যৰ সত্য', 'হেমন্তকুমাৰ শৰ্মাৰ 'অসমীয়া সাহিত্যৰ বেঙণি' দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মাৰ 'অসমীয়া সাহিত্যৰ সন্নিবিষ্ট', সত্যপ্ৰসাদ বৰুৱাৰ 'নাট্যকাৰ ৰবীন্দ্ৰনাথ', তীৰ্থনাথ শৰ্মাৰ 'পঞ্চপুৰাণ', নবীনচন্দ্ৰ শৰ্মাৰ 'অসমীয়া সাহিত্যত আলোকৰেখা', 'অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্য', বাপচন্দ্ৰ মহন্তৰ 'সাহিত্য আৰু জীৱন', আদি প্ৰধান। ভাষাতত্ত্ব বিষয়ক গ্ৰন্থৰ ভিতৰত গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ 'অসমীয়া বৰ্ণ-প্ৰকাশ' আৰু উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামীৰ 'ভাষা-বিজ্ঞান' উল্লেখযোগ্য। নতুন প্ৰবন্ধ লেখক-লেখিকা সকলৰ ভিতৰত বিশেষৰূপে হাজৰিকা, ভবেন বৰুৱা, কেশৱ মহন্ত আদি প্ৰধান।

পুৰণি সাহিত্য সম্পাদনাৰ ক্ষেত্ৰত বিৰিকিকুমাৰ বৰুৱা, ভবিনাৰায়ণ দত্তবৰুৱা, উপেন্দ্ৰচন্দ্ৰ লেখক, মহেশ্বৰ নেওগ, সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা আদিয়ে ভূমিকাৰ বৰঙনি আগ বঢ়াইছে। সম্পাদনা গ্ৰন্থবোৰত সন্নিৱৰ্ত্ত কৰা অসমীয়া সমালোচনা সাহিত্যৰ বিশেষ অংগ।

অসমীয়া সাহিত্যৰ ইতিহাস সম্পৰ্কত ধাৰণাতিক আলোচনামূলক গ্ৰন্থ কেইবাখন প্ৰকাশ পাইছে। বিৰিকিকুমাৰ বৰুৱাৰ 'অসমীয়া সাহিত্য পুৰণি ভাগত পুৰণি অসমীয়া গজ সম্পৰ্ক আলোচনা' আছে। বৰুৱাই ইংৰাজীত Assamese Literature আৰু Modern Assamese Literature বচন কৰে। হেম বৰুৱাৰ Assamese Literature নামৰ ইংগাঙী গ্ৰন্থত অসমীয়া সাহিত্যৰ ইতিহাস দাঙি ধৰিছে। ভাৰতচন্দ্ৰ দাসে 'অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী : মনো-পাথ' গ্ৰন্থত অসমীয়া মনস কবি আৰু সাহিত্য সম্পৰ্কে আলোচনা কৰিছে। গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয় প্ৰকাশ কৰা Aspects of Early Assamese Literature-অ. পুৰণি অসমীয়া সাহিত্যৰ কেইটিমান দিশ আলোচিত হৈছে। সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই 'অসমীয়া নাট্য সাহিত্য'ত অসমীয়া নাটকৰ ইতিহাস সম্পৰ্কে বিশদভাৱে আলোচনা কৰিছে। শৰ্মাৰ অসমীয়া উপন্যাস সম্পৰ্কে আলোচিত গ্ৰন্থ 'অসমীয়া উপন্যাসৰ ভূমিকা' আৰু অসমীয়া কাব্যৰ সপৰ্যন্ত লিখিত গ্ৰন্থ 'অসমীয়া কাহিনী-কাব্যৰ আভাস'। অসমীয়া নাট্য সাহিত্যবিষয়েক এখন এখন উল্লেখযোগ্য গ্ৰন্থ হ'ল হৰিচন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্যৰ 'অসমীয়া নাট্য সাহিত্যৰ তিলক'। অভুলচন্দ্ৰ হাজৰিকাৰ সচিহ্ন আৰু গুৰুত্ব গ্ৰন্থ 'মঞ্চপথ'ত (১৯৬৭) পঞ্চদশ-ষোড়শ শতিকাৰ চিত্ৰবাত্ত আকৌহা নাটৰপৰা অৰম্ভ কৰি বৰ্তমান দাতকাৰ বোলছবিলৈকে অসমৰ মঞ্চ-জগতৰ বিচিত্ৰ ইতিহাসৰ চৰিত্ৰসমূহৰ দাঁতি ধৰিছে। হাজৰিকাৰ সাহিত্যিক ভীষ্মৰ কীৰ্ত্তিত 'মঞ্চপথ' অসমৰ মঞ্চজগতৰ বচনৰা নকণ। ই অসমৰ মঞ্চজগতৰ লগত জড়িত অসংখ্য ধাতু-অধ্যাত ব্যক্তিক একে লগে আনি এক মঞ্চৰ পোতৰতে বেন নতুন ৰূপ দিলে। ভুবনেশ্বৰী বৈষ্ণৱ 'বৈষ্ণৱ যুগৰ অসমীয়া সাহিত্য'ত অসমীয়া বৈষ্ণৱ সাহিত্যৰ এটি চমু আভাস দিয়া হৈছে। অসমীয়া সাহিত্যৰ বিভিন্ন দিশ সম্পৰ্কে আলোচিত হৈছে—মহেশ্বৰ নেওগৰ 'আধুনিক অসমীয়া সাহিত্য', তিলক মহুগুৰাৰ 'প্ৰাচীন অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰাক্তন ধাৰা', শশী শৰ্মাৰ 'দৃষ্টপাত' আদি গ্ৰন্থত। যতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামীৰ 'অসমীয়া সাহিত্যৰ চমু বুৰঞ্জী'তো অসমীয়া সাহিত্যৰ সংক্ষিপ্ত পৰিচয় আছে। এই

শ্ৰেণীৰ আন এখনি উপাদেশ গ্ৰন্থ হ'ল যতীন গোস্বামীৰ 'অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ ইতিহাস'। কিন্তু 'অসমীয়া সাহিত্যৰ সমগ্ৰ ইতিহাস বিজ্ঞান সন্মতভাৱে আলোচনা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাৰ 'অসমীয়া সাহিত্যৰ ইতিহাস' আৰু মহেশ্বৰ নেওগৰ 'অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা'ত। কুয়েখন গ্ৰন্থতে অসমীয়া সাহিত্যৰ ভালেমান নতুন কথা উত্থাপিত আৰু আলোচিত হৈছে।

অসমৰ লোক-সাহিত্য আৰু সংস্কৃতি সম্পৰ্কেও ভালেমান প্ৰবন্ধ আৰু কেইখনমান কিতাপ প্ৰকাশ পাইছে। তাৰ ভিতৰত বিৰিঞ্চিকুমাৰ বৰুৱাৰ 'অসমৰ লোক সংস্কৃতি' অসম সাহিত্য সভাৰ 'অসমীয়া সংস্কৃতি', ধুবুৰী সাহিত্য সভাৰ 'গোহালপৰীয়া লোক-সাহিত্য', মহেশ্বৰ নেওগৰ 'পুৰণি অসমীয়া সমাজ আৰু সংস্কৃতি', প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামীৰ 'অসমীয়া জন সাহিত্য', The Spring-time Bihu of Assam, মহেশ্বৰ নেওগৰ 'অসমীয়া গীতি-সাহিত্য', টোকেজ্জনাথ চেতীয়া পাটৰৰ 'বহুগীতত সামাজিক চিত্ৰ', লীলা গগৈৰ 'অসমীয়া লোক-সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা', মুকুন্দ শৰ্মাৰ 'বহুৰঙা', ধৰণীকান্ত দেৱশৰ্মাৰ 'কামাখ্যা তীৰ্থ' আদি প্ৰধান লোকগীতি সংগ্ৰাহকসকলৰ ভিতৰত শ্ৰীৰামচন্দ্ৰ দাসেই অকুণী। তেখেতৰ সংগৃহীত আৰু আলোচিত অসংখ্য লোক-গীত, 'আদাহন', 'অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা', 'জনশিক', 'ৰামধেনু' আদি কাকতত সিঁচৰত হৈ আছে। অসমৰ লোক-গীত সম্পৰ্কীয় গ্ৰন্থ হ'ল, 'অসমীয়া জন-সাহিত্যৰ পাবিজাত', 'অসমীয়া জন-সাহিত্যৰ মধুকৰ', 'মোৰ প্ৰাণৰ গীত' আদি। বাতাসমাজত বিশেষভাৱে প্ৰচলিত লোক-গীতৰ দুটি মনোৰম সংগ্ৰহ হ'ল হৰিমোহন সৰকাৰৰ 'তুৰুবীয়া গীত' আৰু মণিৰাভাৰ 'ছাখাৰ'। ইয়াৰ উপৰি প্ৰসন্ন বৰুৱাৰ 'বেইলগা পুৰাণ', 'কামৰূপীয়া বিয়াৰ গীত', 'ভাউৰা পুৰাণ' আদি। জ্ঞানদা মেহীৰ 'নামতী', ফণীন্দ্ৰ কলিতাৰ 'ৰাৰমাহী আৰু বিলাপ গীত' আদি উল্লেখনীয় লোক-গীতৰ সংগ্ৰহ। ভাৰতৰ বিভিন্ন অঞ্চলৰ বিবিধ বিষয়ক লোক-গীতি সম্পৰ্কে উদাহৰণেৰে সৈতে আলোচনা কৰা হৈছে হেম বৰুৱাৰ 'এই গাঁও এই গীত'ত। সুধৰ কথা যে, অসমীয়া লোক-গীতি সংগ্ৰহত ভালেমান লোকে নাইকীয়া-ভাৱে প্ৰচেষ্টা চলাই অগিছে, আৰু ইতিমধ্যে গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ লোক-সংস্কৃতি বিভাগে লোক-সাহিত্য সংগ্ৰহ আৰু সম্পাদনাত বস্তু লৈছে।

অসমীয়া সম্মেলোচনা-সাহিত্যৰ উজ্জল ভৱিষ্যত আশা কৰিব পাৰি।

অসমীয়া আলোচনী

অসমীয়া সাহিত্যৰ আধুনিক যুগৰ আৰম্ভণিৰ পৰা অৰ্ধশতাব্দীমান চনৰ পাছত অসমীয়া আলোচনীৰ উদ্ভৱ আৰু ইতিহাস আবিস্কৃত হয়। অসমীয়া আলোচনীৰ কেন্দ্ৰত প্ৰথম বাট দেখুৱায় আছিল অসমলৈ ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰ কৰিবলৈ অহা আমেৰিকাৰ মিছনেৰী চাহাবসকল। ১৮৪৭ চনত মিছনেৰী চাহাবসকলৰ সম্পাদিত আৰু প্ৰকাশিত 'অকণোদই' কাকতেই অসমীয়া আলোচনী-বাতৰি কাকতৰ ভেটি প্ৰতিষ্ঠিত কৰে।

কবিতা, নাটক, উপন্যাস, চুটি গল্প আদিৰ দৰে আৰু 'চনীয়েও যি কোনো ভাষা-সাহিত্যৰ প্ৰচাৰ আৰু প্ৰসাৰত ভালেখিনি সহায় কৰিব পাৰে। আলোচনী সমসাময়িক সমাজখনৰ চিন্তাধাৰাৰ মুকুৰ স্বৰূপ। সাপোপত নান' বস্তুৰ প্ৰতিবিম্ব উঠাৰ দৰে আলোচনীতো সমসাময়িক বিভিন্ন লিখকৰ চিন্তাধাৰা প্ৰতিফলিত হয়। এখন আলোচনী আৰু এখন গ্ৰন্থৰ মাজত এইটোৱে প্ৰধান পাৰ্থক্য যে, আলোচনীখনত বহু লিখকৰ বিভিন্ন কচি-চিন্তাধাৰা সংগতিত বচনা পোৱা যায়; কিন্তু গ্ৰন্থত (বৰ্ত্তিত বিভিন্ন লেখকৰ বচনা-সংগ্ৰহ নহয়) সাধাৰণতে এজন লেখকৰ চিন্তাধাৰাৰে পৰিচয় পোৱা যায়। বিভিন্ন লেখকৰ বচনা-শৈলীও ভিন ভিন; তদুপৰি একেখন আলোচনীতেই কবিতা, গল্প, উপন্যাস, ধেমেলীয়া কথা, খেলা-ধুলা, দেশৰ ৰাজনীতি, অৰ্থনীতি আদি বিষয়ৰ আলোচনা থাকে; কিন্তু গ্ৰন্থত সাধাৰণতে এটা বিষয়হে আলোচনা কৰা হয়। সেইহে বৰ্ত্তমান বাস্তৱতাৰ যুগত মাত্ৰহে কম সময়ৰ ভিতৰতেই দেশৰ বিভিন্ন বিষয়ৰ সজ্জৰ লোৱাৰ সাহিত্যিক বস গ্ৰহণ কৰিবৰ বাবেই আলোচনী আৰু বাতৰি কাকত পঢ়ে। বাতৰি কাকতত সময়ে সময়ে ছুই এটি গল্প-প্ৰবন্ধ প্ৰকাশ পালেও দেশ-বিদেশৰ ৰাজনৈতিক, অৰ্থনৈতিক আদি সংবাদ প্ৰকাশ কৰাই বাতৰি কাকতৰ প্ৰধান ধৰ্ম; কিন্তু আলোচনীত এনেবোৰ সংবাদ প্ৰকাশৰ স্থান পোৱা নাযায়। আলোচনীত তেনে সংবাদৰ গুণাগুণ সম্পৰ্কীয় আলোচনাইহে ঠাই পায়; কাল্পনিক বা স্বজনীয়লক বচনা আৰু নানা বিষয়ৰ সমালোচনাকহে আলোচনীত প্ৰাধান্য দিয়া হয়। কেতিয়াবা আলোচনীত সাহিত্যৰ নতুন ধাৰাৰ লগত পৰিচয় ঘটাই লিখকসকলক সেই ধাৰাত

সাহিত্য সৃষ্টি কৰিবলৈকে অমুপ্ৰেৰণা যোগোৱা হয়। আলোচনী চিন্তাশীল জাতিৰ ধৰ্ম্মীৰ হেতু-সঞ্চালক আৰু জাতিৰ চিন্তাধাৰাৰ বাহক স্বৰূপ। সেইহে আন্ধাৰ বিশ্বৰ সকলো সভ্য জাতিৰ মাজত আলোচনীৰ প্ৰভুত সমাধাৰ।

‘অকণোদই’ (অকণোদইৰ সময়ৰ পৰা বৰ্তমানলৈকে প্ৰকাশিত অসমীয়া আলোচনী আৰু বাতৰি কাকতৰ সংখ্যা প্ৰায় ছয় হ’ব আৰু ইয়াৰ প্ৰায় অৰ্ধেক সংখ্যক আলোচনী। চিচাপ কৰিলে দেখা যায় যে, বেছি ভাগ আলোচনীৰেই আৰম্ভ-কাল তেনেই চুটি; প্ৰকাশৰ দুই-এবছৰৰ পিছতেই সংক্ৰান্ত আলোচনী বন্ধ হৈ গৈছে। অৱশ্যে এইটো ঠিক যে, নল মৰি গজালি গুলাৱাৰ দৰে অসমীয়া আলোচনী এখন মৰাৰ পিছত আন দুই-এখন গুলাই অসমীয়া আলোচনী-সাহিত্যৰ প্ৰাণটো ৰক্ষা কৰি আছে। অকল ইমানেই নহয়, তুট চাৰিখন অসমীয়া-আলোচনী এটা মণক বা এগৰো ওপৰ কাল চলি সাহিত্যিকসকলক অমুপ্ৰেৰণা যোগোৱাৰ লগত আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যত একোটি স্তৰ বা ক্ষুদ্ৰ যুগৰো সৃষ্টি কৰিছে।

আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ ক্ৰমবিকাশলৈ লক্ষ্য কৰি তাক কেইটিমান ক্ষুদ্ৰ যুগ বা স্তৰত ভাগ কৰিব পাৰি। মন কৰিব লগীয়া যে, প্ৰতিটো স্তৰৰ লগতেই এখন বা একাধিক আলোচনীৰ বিশেষ বৰঙনি আছে। আৰু সেই চিচাপে সেই আলোচনীৰ নামেৰেই একোটি স্তৰৰ নামকৰণ কৰিব পাৰি। সেই কেইটি হ’ল—অকণোদই-স্তৰ, স্তোনাৰী-স্তৰ, বাঁজী-উয়াৰ স্তৰ, আৰ্য্যহনৰ স্তৰ আৰু বামধেনু-স্তৰ।

অকণোদই-স্তৰ

১৮৭৬ চনৰ জাম্বুবাৰীৰ পৰা শিৱসাগৰত থকা বেণ্ডিট মিছনেৰী প্ৰেছৰ পৰা ‘অকণোদই’ প্ৰায়। ১৬ পিঠীয়া ‘অকণোদই’ কাকতখন আছিল মাহেকীয়া আৰু এই কাকতে আলোচনী আৰু বাতৰি কাকত দুয়োটাৰে কাম কৰিছিল। ইয়াৰ সম্পাদক আছিল ওলিভাৰ টি. কট্টাৰ। ‘অকণোদই’ৰ পিৰোণামাত এনেধৰে লিখা আছিল—“অকণোদই সন্ধান পত্ৰ। প্ৰথম চোখা। মো: শিৱসাগৰ, জানোআৰি ১৮৪৬ খ্ৰীষ্ট অ: সঁক। ১ নম্বৰ। ‘অকণোদই’ৰ শেষ পৃষ্ঠাত তলৰ ইংৰাজী কথাখনি দিয়া হৈছিল।

The Orunodoi, a monthly paper, devoted to Religion, Science, and General Intelligence, is printed and published at the Sibsagar Mission Press.

‘অকণোদই’ত মিছনেবী চাহাবসকলৰ উপৰিও ভালেমান অসমীয়া লেখকে প্ৰবন্ধাদি লিখিছিল। ইয়াত ধৰ্ম, বিজ্ঞান, বুৰঞ্জী, নীতি-বিষয়ক কথা, ভ্ৰমণ-কাহিনী আদি প্ৰকাশ হৈছিল। ‘অকণোদই’তেই পূৰ্ব অসমৰ কথিত অসমীয়া ভাষাটোৰে প্ৰথমবাৰৰ বাবে লিখিত ৰূপ পায় আৰু আধুনিক অসমীয়া গদ্য-সাহিত্যৰ বিকাশ ঘটে। ‘পুৰণি অসম বুৰঞ্জী’, ‘কামৰূপৰ বুৰঞ্জী’ আৰু ‘চুতীয়া বুৰঞ্জী’, ‘অকণোদই’ত প্ৰকাশ হোৱাত অসমৰ প্ৰাচীন ইতিহাসৰ সম্বন্ধে দেশৰ বাহিৰৰ লোকেও জনাব সুবিধা হৈছিল। ‘অকণোদই’ৰ লেখকসকলৰ ভিতৰত দুই এগৰাকীৰ নাম সম্পূৰ্ণ দ্বিধা থাকিলেও সবহুভাগৰেই নাম চমুকৈ উল্লেখ কৰা হৈছিল। যেনে ন, ল, ফ, (নিধি লিখাই কাৰোৱেল), ম, ব, (ভট্টৰ মাইলচ ব্ৰনছন), জি, ৰ, (গুণাভিৰামৰ নাম) ইত্যাদি। আনন্দৰাম তেৰীয়াৰ ফুকন, চেমচন্দ্ৰ বৰুৱা আৰু গুণাভিৰাম বৰুৱা এই তিনি গৰাকী প্ৰাক্তন-বৰ্ণী লিখকৰ সাংহত্যিক ভীৱন ‘অকণোদই’ক কেন্দ্ৰ কৰিয়েই গঢ় লৈছিল। ‘অকণোদই’ৰ ভাষা আৰু বৰ্ণ-বিস্তাৰ প্ৰণালী সৰল আছিল। অসমীয়া ভাষাটো মূলতঃ সংস্কৃত ভাষাৰ পৰা উদ্ভব হলেও ‘অকণোদই’ত মূল সংস্কৃতলৈ লক্ষ্য নাৰাখি উচ্চাৰণ অনুসৰিতে বৰ্ণ-বিস্তাৰ কৰা হৈছিল। আলোচনীখনৰ নামটোৱে (‘অকণোদই’) ইয়াৰ প্ৰকৃত নিদৰ্শন। সেইদৰে ইন্দ্ৰ, সিন্ধি, বিবৰন, বৰখুন, সাসন, বৰ্হী (বঢ়া), পৃথিবি, ভোজা ইত্যাদি। ‘অকণোদই’ৰ আখৰ ছোটনি সম্পৰ্কে মিছনাবীসকলৰ লগত গুৰু সাহিত্যিক চেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ লগত প্ৰায়ে তৰ্ক-যুদ্ধ গাণিছিল আৰু শেষত বৰুৱাৰেই জয় হৈছিল। সেই কাৰণে ১৮৬১ চনৰ জ্যৈষ্ঠবাৰীৰ পৰা ‘অকণোদই’ নামটো ‘অকণোদয়’ কৰা হ’ল। ‘অকণোদই’ত প্ৰকাশিত প্ৰবন্ধৰ নমুনা—

“অচমিয়া ভাসাও সংস্কৃতৰ এটা ঠাল ইয়াক নিসংসৰে জনা গ’ল। এতেকে তাৰ কথা কিছুমান লিখো। কোনো কোনো লোকে এনে ভাবিবও পাৰে অচমিয়া ভাসা বজালি ভাসাৰ পৰা ওলাইচে। কিন্তু এনে চিন্তা কৰা অমূলক। সিহঁত দুইবো পৰম্পৰ জি মিস আছে সি কেৱল দুইও সংস্কৃতৰ ঠাল ভোজা দেখি হৈচে, নতুবা আন কাৰন নাই।” (অচমিয়া ভাসা : ২ বছৰ। নং ২। ফেব্ৰুৱাৰি, ১৮৫৪)।

‘অকণোদই’ত প্ৰকাশিত বাতৰি এটিৰ নিদৰ্শন তলত দিয়া হ’ল—

“ফেব্ৰুৱাৰী ২৬। স্বকুবাবে বেলা দহ বজাৰ সময়ত জোৰহাট যোকাৰত বাজৰুহি অপৰাধে বনিবাম ঘেহান আৰু শিয়ালি লৰা মৌজাদাৰ, এই দুই জনক ফাঁচি দিয়া হল।” (ফেব্ৰুৱাৰী ১৮৫৮)।

খৃষ্ট ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ উদ্দেশ্যেই ‘অকণোদই’ প্ৰকাশ কৰা হৈছিল যদিও এইটো ঠিক যে, অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ আধুনিক ৰূপদানত ‘অকণোদই’ৰ বৰঙণি প্ৰভূত। ‘অকণোদই’ৰ যোগেদিয়েই পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ স্বৰ্ণ সোঁত এটি অসমীয়া সাহিত্যলৈ প্ৰবাহিত হৈ পিছত ‘জোনাকী-স্তব’ত সেই সোঁত প্ৰবল হৈ উঠে। ‘অকণোদই’ শেষৰ ফালে নিয়মিত ভাবে নহলেও ১৮৮২ চনলৈকে চলি আছিল। অৱশ্যে এই সময়চোৱাৰ ভিতৰতে ‘আসাম বিলাসিনী’ (১৮৭১), ‘আসাম নৰ্পণ’ (১৮৭৪), ‘চন্দ্ৰোদয়’ (১৭৮০), ‘আসাম নিউচ’ (১৮৮২), ‘আসাম বন্ধু’ (১৮৮৪) প্ৰমুখ্যে কেবাখনো আলোচনী ওলায়। ‘আসাম বিলাসিনী’ আৰু ‘চন্দ্ৰোদয়’ত প্ৰধানকৈ ধৰ্মমূলক কথাই ঠাই পাইছিল। হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ সম্পাদিত ‘আসাম নিউচ’ ইংৰাজী আৰু অসমীয়া এই দুটা ভাগত বিভক্ত হৈ ওলাইছিল। এই কাকতৰ যোগেদিয়েই অসমীয়া বৰ্ণ-বিজ্ঞান প্ৰণালীয়ে বৰ্তমানৰ গঢ় লয়। গুণাভিৰাম বৰুৱা সম্পাদিত ‘আসাম বন্ধু’ত কবিতা আৰু নানা বিষয়ক প্ৰবন্ধই ঠাই পাইছিল। ইয়াৰ উপৰি ‘মো’ (১৮৮৬), ‘অসম তৰা’ (১৮৮৮), ‘ল’ৰা বন্ধু’ (১৮৮৮) আদি আলোচনীও অলপ দিন ওলোৱাৰ পিছতেই বন্ধ হয়। অৱশ্যে এইটো ঠিক যে, সাময়িকভাৱে হলেও এই আলোচনীবোৰে অসমীয়া আলোচনীৰ বুৰঞ্জীত পৰম্পৰা সৃষ্টিত সহায় কৰিছে।

ৰোমাণ্টিজিজ্মৰ আগমন আৰু পূৰ্ণ বিকাশ

১৮৮২ চনত হোৱা ‘জোনাকী’ৰ প্ৰকাশ অসমীয়া আলোচনী-বুৰঞ্জীৰ এক অবিচলবৰ্ণীয়া আবিৰ্ভাৱ। সেই সময়ত কলিকতাত পঢ়া অসমীয়া ছাত্ৰসকলৰ দ্বাৰা স্থাপিত ‘অসমীয়া ভাষাৰ উন্নতি সাধিনী সভা’ৰ মুখপত্ৰ-ৰূপে এই আলোচনীখন প্ৰকাশ হয়। চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালাই এই আলোচনীখনৰ সম্পাদক-পৰিচালক আছিল। আগৰৱালাৰ লগত তেওঁৰ ছাত্ৰ-বন্ধু লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী, কনকলাল বৰুৱা আদিয়েও আলোচনীখনৰ সন্মুখিৰ বাবে অসমীয়া সাহিত্যলৈ পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ প্ৰভাৱ তথা ৰোমাণ্টিক ভাৱধাৰাৰ আমদানি কৰে। ‘জোনাকী’ কাকতেই প্ৰাচ্য-পাশ্চাত্য এই দুই ভাৱধাৰাৰ মাজত মিলনৰ সেতু নিৰ্মাণ কৰে। ৰোমাণ্টিক লক্ষণযুক্ত বিভিন্ন কবিতা, নাটক, উপন্যাস আদি ‘জোনাকী’তেই পোনত প্ৰকাশ পায়। এই ৰোমাণ্টিক প্ৰভাৱ ‘জোনাকী’ বন্ধ হোৱাৰ বহু বছৰ পিছলৈকে অৰ্থাৎ ১৯৪০ চন মানলৈকে অসমীয়া সাহিত্যৰ বিভিন্ন দিশত

স্থাপিত্তাবে প্ৰতিফলিত হোৱা বুলি ক'ব পাৰি। 'জোনাকী' জলোৱাৰ এবছৰ পিছত অৰ্থাৎ ১৮৯০ চনত কৃষ্ণপ্ৰসাদ ছুৱাৰ সম্পাদনাত আৰু পদ্মনাথ গৌহাঞি বৰুৱা, বেপুৰৰ ৰাজখোৱা আদিৰ যত্নত 'বিজুলী' আলোচনী ওলায়। এই দুইখন আলোচনীৰ মাজত অবিৱৰ্ত্তনৰ ভাব থাকিলেও আৰু তাৰ ফলতেই অসমীয়া দুখন ছুৱাৰ ওলাই আকৌ বন্ধ হলেও এই আলোচনী দুখনে ইংল শক্তিপালী লেখকৰ সৃষ্টি কৰিলে আৰু নতুন ভাৱ-আদৰ্শৰ আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ ভেটিত স্থায়ী সৌধ নিৰ্মাণ কৰি গ'ল। অৱশ্যে 'জোনাকী'-'বিজুলী'ৰ সময়তেই অৰ্থাৎ ১৯০২ চনত মথুৰা মোহন বৰুৱা আৰু পিছত পদ্মনাথ গৌহাঞি বৰুৱাৰ সম্পাদনাত 'দীপ্তি' আলোচনী ওলালেও সবহ দিন নিটিকিল।

১৯০৭ চনত তেজপুৰৰ পৰা পদ্মনাথ গৌহাঞি বৰুৱাৰ সম্পাদনাত 'উষা' আৰু ১৯০৯ চনত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ সম্পাদনাত কলিকতাৰ পৰা 'বাহী' প্ৰকাশ হয়। 'জোনাকী'-'বিজুলী'ৰ দৰে 'বাহী'-'উষা'ৰ মাজতো এবাট প্ৰতিদ্বন্দ্বিতা চলিছিল। এই আলোচনী দুখনে 'জোনাকী'ত প্ৰকাশিত প্ৰত্যেক সাহিত্যৰ ভাবধাৰা অধিক গভীৰ আৰু বিস্তৃতভাৱে বোৱাই দিয়াৰ উপৰিও বতৰপ্ৰনাথ ছুৱাৰ, দণ্ডিনাথ কলিতা, বসুন্ধৰা বৰকাকতী প্ৰমুখ্যে কেবাগৰাকীও আগ শাৰীৰ অসমীয়া সাহিত্যিকৰ সাহিত্য-প্ৰতিভা এই আলোচনী দুখনতেই বিকশিত হৈছিল। দুয়োখন আলোচনীতেই কবিতা, চুটিগল্প, সাহিত্য-সমালোচনা, মূলক প্ৰবন্ধ, দেশৰ বিভিন্ন সমস্যাবোৰৰ আলোচনা আদিয়ে ঠাই পাইছিল যদিও বাহীৰ দৃষ্টিভঙ্গি আছিল নিভীক আৰু চৰকাৰী প্ৰভাৱৰ পৰা মুক্ত, কিন্তু 'উষা'ই মাজে সময়ে চৰকাৰৰ মত সমৰ্থন কৰিছিল। কেইবছৰমান পিচতেই 'উষা' বন্ধ হয়, কিন্তু 'বাহী' মাজে মাজে বন্ধ হৈও লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ উপৰি অমিয় কুমাৰ দাস আৰু মাধৱজ্ঞ বেজবৰুৱাৰ সম্পাদনাত ১৯৭৪ চনলৈকে চলি থাকে। অসমীয়া আলোচনীবোৰৰ ভিতৰত বাহীতেই পোনতে স্থলৰ কাৰ্টুন দিয়া হৈছিল। অৱশ্যে এইটো ঠিক যে পিছৰ কালছোৱাত বাহীৰ শক্তি কমি যায়, বৰং ১৯২৯ চনত প্ৰকাশিত 'আবাহন' আলোচনীয়ে অসমীয়া সাহিত্যত 'জোনাকী'ৰ দৰেই এটি আলোড়নৰ সৃষ্টি কৰে। 'আবাহন'ৰ আগতে অধিকাংশবী বাৱচৌখুৰীৰ সম্পাদনাত 'চেতনা' (১৯১২-২৬), কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্য আদিৰ সম্পাদনাত 'আগম্য হিতৈষী' (১৯২৪-২৯), অগম্য ছাত্ৰ সন্মিলনৰ মুখপত্ৰ 'মিলন' (১৯২৩...), প্ৰসঙ্গকুমাৰ বৰুৱা, নীলমণি ফুকন আদিৰ সম্পাদিত 'আলোচনী' (১৯১০-১৭) আদি

জুলাই 'ভোলাকী' কাকতত অংকুৰিত হোৱা ভাবধাৰাক নানা ভাৱে পল্লবিত কৰি তোলে।

'আহুতন' জন্মিাৰ নগেন্দ্ৰনাৰায়ণ চৌধুৰীৰ পূৰ্ণপোষকতা আৰু ডাঃ দীননাথ শৰ্মাৰ সম্পাদনাত ১৯২৯ চনত কলিকতাৰ পৰা প্ৰকাশ পায়। গল্প, কবিতা, প্ৰবন্ধ, ভ্ৰমণ-কাহিনী, বিজ্ঞান-বিষয়ক আলোচনা আদিৰে জ্যাকভমকৈ প্ৰকাশ পোৱা এই আলোচনীখন অসম ভাৰতীয় ভাষাৰ আগ পাৰীৰ আলোচনীৰ লগত ফেৰ মানিব পৰা বিষয় আছিল। এই আলোচনীতেই নগেন্দ্ৰনাৰায়ণ চৌধুৰী, বমাদেশ, হৈলোকাননাথ গোস্বামী আদিৰ দৰে এক শ্ৰেণীৰ ক্ষতিমুক্ত গল্প লেখকৰ প্ৰতিভা বিকাশত হয়। এই আলোচনীতেই মহাত্মা গান্ধী কবিতাৰ শেষ আলোক বিস্কৃতিত হোৱা বুলি ক'ব পাৰি: কিয়নো এই আলোচনীখন গুজোৱাৰ কেই বছৰমান পিচতেই বৰুণাথ চৌধুৰী সম্পাদিত 'জহকী' (১৯৩৮), 'স্বৰ্ণভি' (১৯৪০-১৯৪২-৪৩) আদি আলোচনীত ৰোমাণ্টিক কবিতাৰ ঠাইত নতুন ভাৱধাৰা স্বলিত বাস্তৱবাদী কবিতা প্ৰকাশ তলৈ ধৰে।

ষষ্ঠীয় মহাসুদ্ধৰ সময়ত কংগ্ৰস মহাৰ্থ ভাৱাত আগব পৰা চলি থকা আন্দোলনত আলোচনীতেই মুঠাৰ মুকলি পৰাও কলম লাগে। কিছু বছৰৰ পিছত আকৌ 'আহুতন' গুজৰ হ'লি তেওঁ পূৰ্বৰ গৌৰৱ অক্ষুণ্ণ ৰাখিব পৰা নাই 'আহুতন'ৰ সমসাময়িক অসম কেইখনমান উল্লম্বলেখণ্য আলোচনী তল 'অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিক' (১৯২২ — , বৰটোল (১৯৩১—), সুপ্ৰভাত (১৯২৭), বাতৰি (১৯২৯), তৰুণ অসম (১৯২৯), 'অসম প্ৰদীপিকা' (১৯৩০) ইত্যাদি। ইয়াৰ প্ৰথমখন অসম সাহিত্য সভাৰ মুগ্ধত আৰু এইখনেই একমাত্ৰ প্ৰবন্ধ-আলোচনাক প্ৰাধিক্ত 'মহা অসমীয়া' আলোচনী এতিয়ালৈকে চলি আছে। ইয়াৰ প্ৰথম সম্পাদক চন্দ্ৰধৰ বৰুৱা:

সাম্প্ৰতিক কালৰ আলোচনী

১৯৫১ চনত গুৱাহাটীৰ পৰা ওলোৱা 'বামদেৱ' আলোচনীখন ১৯৬০ চনলৈ চলিছে। কেইবা গৰাকী লেখকৰ সম্পাদনাত প্ৰকাশিত এই আলোচনীখনিয়ে 'জহকী', 'পছোৱা' (১৯৪৮-৪৯) আদি কাকতে প্ৰৱৰ্ত্তন কৰা অসমীয়া সাহিত্যৰ নতুন ধাৰাটি অধিক সুগম কৰি তোলাত প্ৰকৃত অৰ্থান আগ বঢ়ায়। বৰ্ত্তমানৰ অসমীয়া কবিতা আৰু চুটি গল্পৰ বিষয়-বস্তু আৰু বচন-ৰীতিৰ পৰিবৰ্ত্তন এই আলোচনীখনেই সুস্পষ্টৰূপে ঘটাই দিয়ে। অৱশ্যে এই

ক্ষেত্ৰত 'মণিদীপ', 'স্বামীৰ প্ৰতিনিধি', পূৰ্বাকাশ', 'অসমীয়া', 'প্ৰহৰী' 'নক্ষত্ৰ' 'নতুন প্ৰতিনিধি', 'সমকালীন' আদি আলোচনী সমূহৰ দানে উল্লেখনীয়।

অসমীয়াত হাত বন্দাক আলোচনী তেনেই তাকৰ। এনে আলোচনীক বোলেহি সাধাৰণতে সমাজৰ বিভিন্ন দোষ-ক্ৰটি আদি বাণ কৰি দেখুৱাই হাতবন্দ কৰি কৰা হয়। এনে আলোচনীৰ ভিতৰত কুমাৰ শ্ৰীধৰজীৱ (মুখ্যপত্ৰ দেৱ গোস্বামী) ৰ 'বিহলভনি' আৰু দীৰ্ঘনাথ নগৰীয়া (বড়ন গোস্বামী) ৰ 'বহিষ্কৃত' (১৯০২) উল্লেখযোগ্য। চুটি আয়োদ্যনক গল্প-প্ৰবন্ধদ্বিবে কিছুদিন ডিফুগডৰ পৰা 'সংগম' নামে এখন ডাইজেট পত্ৰিকা আৰু 'কাটুন' নামে আন এখন কাটুনযুক্ত আলোচনী গুৱাহাটীৰ পৰা ওলাইছিল। বৰ্তমানে 'বিশ্ব', 'পাতা', 'চিহ্ন' প্ৰমুখ্যে হ'তৰ তুল্যৰ ভিতৰত বাণিব পৰা কেইখনমান ক্ষুদ্ৰাক্ষৰ আলোচনী ওলাইছে। এইবোৰৰ নাম যিনি-আলোচনী। অৰ্থাৎ সমস্ত ভিতৰতে পাঠকক জ্ঞান আৰু সানন্দ দিয়া এনে আলোচনীৰ উদ্দেশ্য।

অসমীয়া শিশু-আলোচনীৰ সংখ্যা তেনেই তাকৰ বুলিব পাৰি, যদিও শিশু মানসিক উৎকৰ্ষ সাধনৰ শিশু-আলোচনীৰ মূল অপৰীক্ষা। ১৮৮৮ চনত এই শ্ৰেণীৰ পৰা ককণাভিৰাম বৰুৱাৰ সম্পাদনাত প্ৰথম অসমীয়া শিশু-আলোচনী 'লব-বন্ধু' প্ৰকাশ পায়। অৱশ্যে কেইটিমান সংখ্যা ওলোৱাৰ পিচতেই আলোচনীখন বন্ধ হয়। হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ সম্পাদনাত ১৯১৩ চনত 'অকণ' নামৰ এখন শিশু-আলোচনী ওলাই দ্ব্যৰ্থকাল কাল চলে। আন এখন শিশু-আলোচনী 'মটনা'ও বহুনাথ চৌধাৰীৰ সম্পাদনাত অগণ দিন চলি যুত্ৰাৰ মৃত্যুত পৰে। এইদৰে মহামেধ শৰ্মাৰ সম্পাদিত 'অকণ' (১৯২৬, তৰেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা সম্পাদিত 'পৰিমা' (১৯৩০), বিবিকি কুমাৰ বৰুৱা সম্পাদিত 'অকণ' (১৯৩৫) আৰু 'বংশব' (১৯২৮), দীননাথ শৰ্মা সম্পাদিত 'পাৰিভাত' (১৯৩০), এম, ইন্দ্ৰগোপাল সম্পাদিত 'কাটিজোন' (১৯৫২?) হৃদয় শৰ্মা সম্পাদিত 'ন-জ্যেষ্ঠি' (১৯৬৫) আদি শিশু আলোচনী দুই-একচৰৰ ওলোৱাৰ পিচত বন্ধ হৈ যায়। বৰ্তমানে কেৱল দীপক (১৯৫৫—) 'জোনবাই' 'পোহৰ' আৰু 'বল্লি' (১৯০০), ওলাই আছে। শিশু আলোচনীৰ উপৰি 'দীপাবলী', 'চিনেমাৰ বাতৰি' আদিত দুই এখন কথাছবি বিষয়ক আলোচনীও ওলাইছিল। ইয়াৰ উপৰি মহিলাৰ বাবে সম্পাদিত 'বৰ-জ্যেষ্ঠি' (১৯২৮) 'অভিযাত্ৰী' আৰু 'জোনবিবি' লেখাৰ আলোচনী।

সামূহিক জাঞ্জিৰ

বৰ্ত্তমানে চলি থকা মাহেকীয়া আলোচনী কেইখন উপৰিও চলিত সাপ্তাহিক, দৈনিক কাকতও বছৰেকত দুই-এটি বিশেষ সংখ্যা (‘অসম-বাণী’—বিশ্ব সংখ্যা; ‘নীলাচল’ বিশ্ব আৰু পূজা সংখ্যা; ‘দৈনিক অসম’ পূজা সংখ্যা, ইত্যাদি) উলিওৱা দেখা যায়। ইবোৰেও বিভিন্ন লেখকৰ বচনাৰ প্ৰতিনিধিত্ব কৰি আহিছে। তদুপৰি এনে কাকতত মাজে সময়ে প্ৰকাশ কৰা গল্প-প্ৰবন্ধ আদিৰেও এচাম লেখকক উৎসাহিত আৰু এচাম পাঠকক আনন্দিত কৰি আহিছে। সুখৰ বিষয় আজিকালি প্ৰায়বোৰ ছুল, কলেজ আৰু বিহ, স্বাধীনতাবিদগ্ৰহ আদি কিছুমান উৎসৱ উপলক্ষে বছৰেকত অন্ততঃ একোখনকৈ আলোচনী ওলোৱা দেখা গৈছে। এনে আলোচনীৰ সাহিত্যিক মূল্য যিয়েই নাথাকক এশ্ৰেণীৰ নতুন লেখক গঢ় দিয়াৰ ক্ষেত্ৰত ইবোৰৰ যে বিশেষ দান আছে এই কথা স্বীকাৰ কৰিব লাগিব।

বাতৰি কাকতৰ দৰে অসমীয়া আলোচনীৰো অকাল মৃত্যু হোৱা দেখা যায়। এনে মৃত্যুৰ কাৰণ কেইবাটাও বুলি নিৰ্ণয় কৰিব পাৰি। ইয়াৰ বাবে আলোচনীৰ পৰিচালক মণ্ডলী, লেখক, পাঠক সমাজৰ প্ৰত্যেককৈ অলপ নহয় অলপ দোষৰ ভাগ লব লাগিব। পৰিচালকে চাব লাগিব যাতে আলোচনীখন পাঠকসমাজৰ চাহিদা পূৰণ কৰি নিয়মিতকৈ উলিয়াব পাৰে। তাৰ বাবে লিখকক উপযুক্ত পাৰিশ্ৰমিক দি হলেও প্ৰবন্ধাদি সংগ্ৰহ কৰিব লাগিব আৰু লিখকসকলেও কেৱল বাৰ্ষিক মনোবৃত্তি নলৈ নিষ্ঠাৰে সৰ্বাংগ সন্মত সাহিত্য সৃষ্টি কৰিবলৈ বদ্ধ কৰিব লাগে। কিন্তু বহু ক্ষেত্ৰত দেখা যায় যে, কিছুমান আলোচনীয়ে পাৰিশ্ৰমিক দিয়া দৃষ্টেৰে থাকে (অৱশ্যে সেইটো সকলো অসমীয়া আলোচনীৰ পক্ষে সম্ভৱো নহয়) আনকি লেখকক আলোচনীৰ সংখ্যাটোকে দিবলৈ টান পায়; আৰু কিছুমান লেখকে এনেই কিবা এটি সম্পাদকক লিখি দিব পাৰিলেই যথেষ্ট হ’ল বুলি ভাবে। অসমীয়া পাঠকৰ উদাসীনতাও এই প্ৰসংগত যেন কৰিব লগীয়া। এনে কিছুমান পাঠক আছে যিসকলে অসমীয়া আলোচনী বুলি অবহেলা কৰি অন্য ভাষাৰ আলোচনীহে পঢ়ে। বহুতে আকৌ বছৰেকীয়া বৰঙণিখিনি ঠিক ক্ষতে দিবলৈ টান পায়। কোনো এটা জাতি বা ভাষা সাহিত্যিক গঢ় দিয়াৰ ক্ষেত্ৰত আলোচনীৰ দান অপৰিসীম। গতিকে জাতীয় স্বাৰ্থৰ কাম বুলি ভাবি পৰিচালক, লিখক আৰু পাঠক সমাজ আগবাঢ়ি আহিলে অসমীয়া আলোচনীৰ কেতিয়াও সন্মতি নোহোৱাকৈ থাকিব নোৱাৰে।

পৰিশিষ্ট

বিভিন্ন প্ৰবন্ধত সহায় লোৱা গ্ৰন্থপঞ্জী

৮হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী (সম্পাদিত)	: অসমীয়া সাহিত্যৰ চানেকি, ১৯২৩
৮ভিহেমচন্দ্ৰ নেওগ	: অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী, ১৯৮৭
ড: সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা	: অসমীয়া সাহিত্যৰ ইতিবৃত্ত, ১৯৫৫
ড: মহেশ্বৰ নেওগ	: অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা, ১৯৬২
ড: প্ৰফুল্লকান্ত গোস্বামী	: অসমীয়া জন সাহিত্য, ১৯৪৮
ড: বিৰিকিকুমাৰ বৰুৱা	: অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি, ১৯৬৩
ড: হুম্বীৰকুমাৰ বো (সম্পাদিত)	: বাংলা প্ৰবাদ
ড: মনীন্দ্ৰমোহন বৰু (সম্পাদিত)	: চৰাপৰ, ১৯৫৩
ড: বিৰিকিকুমাৰ বৰুৱা	: অসমীয়া কথা সাহিত্য (পুৰণি ভাগ), ৮৭২ পৃষ্ঠা
Gauhati University	: Aspects of Early Assamese Literature, 1953
ড: বাণীকান্ত কাকতি	: পুৰণি অসমীয়া সাহিত্য, ১৯৫০
৮কালিৰাম মোহ (সম্পাদিত)	: আংকাৱলী, ১৯৪৩
ড: মহেশ্বৰ নেওগ	: ত্ৰিঐশংকৰমেধ, ১৯৫২
ড: বিমানচন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য	: সংস্কৃত সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা, ১৯৬১
ঐউপেন্দ্ৰচন্দ্ৰ লেখক	: অসমীয়া বামাৱণ সাহিত্য, ১৯৪৩
ঐউপেন্দ্ৰচন্দ্ৰ লেখক (সম্পাদিত)	: কথা-ভুক্তচৰিত, ১৯৫২
Dr Suryya Kumar Bhuyan	: Studies in the Literature of Assam, 1962
ঐনীলা গগৈ	: আহোম জাতি আৰু অসমীয়া সংস্কৃতি, ১৯৬১
ড: বিৰিকিকুমাৰ বৰুৱা	: Modern Assamese Literature 1957
ড: মহেশ্বৰ নেওগ (সম্পাদিত)	: সন্ধান, ১৯৫৩
ঐঅক্ষয়চন্দ্ৰ বৰুৱা	: সাহিত্য-দৃষ্টি, ১৯৬০
ঐমহেশ্বৰ বৰা	: নতুন কবিতা, ১৯৫৭

‘অসমীয়া সাহিত্যত দৃষ্টিপাত’ সম্পৰ্কে অস্মিত

(১)

কটন কলেজৰ অসমীয়া বিভাগৰ প্ৰাক্তন অধ্যাপক আৰু বৰ্তমান বৃন্দাবনত থকা প্ৰাচ্য দৰ্শনৰ প্ৰৱেশ্য-কেন্দ্ৰৰ অধ্যাপক শ্ৰীউপেন্দ্ৰচন্দ্ৰ লেখাৰ এম. এ. বি. এল-দেৱে লেখিছে :

“অধ্যাপক শ্ৰীহেমন্তকুমাৰ শৰ্মাৰ ‘অসমীয়া সাহিত্যত দৃষ্টিপাত’ নামৰ সংগ্ৰহটি পঢ়ি আনন্দ পালোঁ। শ্ৰীশৰ্মাৰ পুৰণি আৰু আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ নানা শাখাৰ কিছুমান অধ্যয়নৰ ফল এই গ্ৰন্থখনিত প্ৰকাশ পাইছে। অধ্যাপনাকেন্দ্ৰত আবৃত্তক বোধ হোৱা অনেক সমালোচনা ইয়াত ঠাই দিয়া হৈছে। শ্ৰীশৰ্মাৰ এই উত্তম সঁচাকৈয়ে প্ৰশংসনীয়। আমাৰ প্ৰবোধৰ প্ৰায়ে মাজিলি কাৰুত আৱিষ্টে অন্তৰ্ভুক্ত হৈ যায়, গতিকে অংশে যায়। সেইবোৰৰপৰা উদ্ধাৰ কৰি গ্ৰন্থৰূপে দ্বাৰী কৰি দিয়াটো প্ৰায়েই হৈ উঠে। আশা কৰোঁ শ্ৰীশৰ্মাৰ এই প্ৰথম সাধক হ’ব আৰু এই স্বচিন্তিত আলোচনাসমূহে ছাত্ৰসমূহৰ সন্মতৰ লাভ কৰিব। ন পঢ়ুৱৈসকলেও এই আলোচনাবোৰৰ পৰা যথেষ্ট উপকৃত হ’ব ”

(২)

গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ অধ্যাপক ডঃ শ্ৰীসত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা এম. এ. ডি. ফিল দেৱে লেখিছে :

“অসমীয়া সাহিত্যত সমালোচনা-গ্ৰন্থ বৰ কম। সবহ ভাগ সমালোচনামূলক গ্ৰন্থক আলোচনীৰ পাতত নিবদ্ধ, গতিকে ছাত্ৰ আৰু পাঠকসমাজে প্ৰয়োজনৰ সময়ত সেইবোৰ নাপায়। পুৰণি আৰু নতুন আলোচনাবোৰ প্ৰকাশ হ’লে খণ্ডকতে বিভিন্ন বিষয়ে জানিবলৈ হৰিধা হয়। আজি কালি আই, এ, স্তৰৰপৰা আবৃত্ত কৰি এম. এ. মহলালৈকে অসমীয়াক আবৃত্ত-পাঠ্য নাইবা বিকল্পৰূপে পঢ়োৱা হয়; কিন্তু ছাত্ৰসকলে সমালোচনামূলক গ্ৰন্থ নথকাত কিছু অসুবিধাৰ সন্মুখীন হয়। অধ্যাপক শ্ৰীমানহেমন্তকুমাৰ শৰ্মাৰ এই পুৰণিৰ ছাত্ৰসকলৰ উপকাৰত আহিব। প্ৰাচীন আৰু আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ বিভিন্ন দিশ ইয়াত আলোচনা কৰা হৈছে। আলোচনা প্ৰাক্তন, বৃন্দাবন আৰু ছাত্ৰৰ উপযোগী হৈছে।

শ্ৰীমানশৰ্মাৰ এই আন্তৰিক প্ৰচেষ্টাই উপযুক্ত সমাদৰ লাভ কৰক—ইয়াক কামনা কৰিলোঁ।”